ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED V NITRE

AVANS

ARCHEOLOGICKÉ VÝSKUMY A NÁLEZY NA SLOVENSKU V ROKU 1976

NITRA 1977

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED V NITRE

ARCHEOLOGICKÉ VÝSKUMY A NÁLEZY NA SLOVENSKU V ROKU 1976

NITRA 1977

Zodpovedný redaktor prof. PhDr. Bohuslav Chropovský, DrSc.
Redaktorka publikácie PhDr. Eva Kolníková, CSc.
Výkonná redaktorka Helena Bublová

O B S A H - I N H A L T

Mapa lokalít - Karte der Fundorte 13

Prehľad lokalít - Übersicht der Fundorte 14

Cyril A m b r o s (Archeologický ústav SAV, Nitra)

Prírastky archeozoologického materiálu z výskumov v roku 1976..... 23

Zuwachs an archäologischem Material aus Grabungen im Jahre 1976... 29

Ladislav B á n e s z (Archeologický ústav SAV, Nitra)

Štiepaná industria z prieskumu východného Slovenska v roku 1976... 29

Spaltindustrie aus einer Geländebesichtigung in der Ostslowakei im Jahre 1976 31

Juraj B á r t a (Archeologický ústav SAV, Nitra)

Prieskum Žiarskej kotliny a Kremnického pohoria v roku 1976..... 31

Begehung des Žiar-Beckens und des Kremnitzer Gebirges im Jahre 1976 33

Výskum na świderskom sídlisku vo Veľkom Slavkove v rokoch 1975 a 1976 33

Grabung auf einer Świderien-Siedlung in Veľký Slavkov in den Jahren 1975 und 1976 35

Juraj B á r t a - Ladislav V e l i a č i k (Archeologický ústav SAV, Nitra)

Nálezy bronzových predmetov zo Zádielskych Dvorník-Zádielu 36

Funde von Bronzegegenständen aus Zádielske Dvorníky-Zádiel 40

Jozef B á t o r a (Archeologický ústav SAV, Nitra)

Archeologický prieskum horného povodia Žitavy 41

Archäologische Begehung des Žitava-Oberlaufes 42

Druhé pohrebisko nitrianskej kultúry v Tvrdošovciach 43

Ein zweites Gräberfeld der Nitra-Kultur in Tvrdošovce 43

Halštatské sídlisko v Abraháme 43

Hallstattzeitliche Siedlung in Abrahám 44

Sídlisko z mladšej doby bronzovej v Koniarovciach 44

Siedlung aus der jüngeren Bronzezeit in Koniarovce 44

Spečený val a neolitické sídlisko v Hokovciach 45

Verbrannter Wall und eine neolithische Siedlung in Hokovce 45

Stredoveké polia v Kráľovciach-Krnišove 46

Fund mittelalterlicher Felder in Kráľovce-Krnišov 46

Jozef B á t o r a (Archeologický ústav SAV, Nitra) - Jozef I ž o f (Okresné vlastivedné múzeum, Galanta)

Opevnená osada zo staršej doby bronzovej v Hostiach 46

Befestigte Ansiedlung aus der älteren Bronzezeit in Hoste 48

Peter B a x a (Mestská správa pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody, Bratislava)

Archeologický výskum historického jadra Bratislavy v roku 1976... 49

Archäologische Untersuchung des historischen Stadtkerns von Bratislava im Jahre 1976 52

Včasnohistorické a stredoveké nálezy z oblasti Veternej ulice a Mierového námestia v Bratislave 54

Frühgeschichtliche und mittelalterliche Funde aus dem Areal der Gasse Veterná ulica und des Stadtplatzes Mierové námestie in Bratislava 55

Július B é r e š (Archeologický ústav SAV, Nitra)

Včasnostredoveké hrobové nálezy z juhozápadného Slovenska 55

Mittelalterliche Grabfunde aus der Südwestslowakei 58

Veľkomoravské hroby v Mojzesove 59

Grossmährische Gräber in Mojzesovo 62

Darina B i a l e k o v á (Archeologický ústav SAV, Nitra)

Výskum slovanského pohrebiska v Závade 62

Untersuchung eines slawischen Gräberfeldes in Závada 64

Vojtech B u d i n s k ý - K r i č k a (Archeologický ústav SAV, Nitra)

Nálezy z prieskumu na východnom Slovensku 65

Funde aus Geländebegehungen in der Ostslowakei 76

Výskum na vyvýšenine Lapiše v Košiciach-Šebastovciach 81

Grabung auf der Anhöhe Lapiše in Košice-Šebastovce 82

Jozef C s á s z t a (Archeologický ústav SAV, Nitra)

Kostrový hrob z amfiteátra v Nitre pod Zoborom 83

Skelettgrab aus dem Amphitheater in Nitra am Fuss des Zobor 84

Poveľkomoravské hroby z Branča 84

Nachgrossmährische Gräber aus Branč 85

Praveké žiarové hroby z Hlohovca 85

Urzeitliche Brandgräber in Hlohovec 85

Prieskum v Nitre na Klokočine 86

Begehung in Nitra im Stadtteil Klokočina 86

Dušan Č a p l o v i č (Východoslovenské múzeum, Košice)

Výskum zaniknutej stredovekej dediny vo Svinici 86

Untersuchung einer mittelalterlichen Dorfwüstung in Svinica 87

Dušan Č a p l o v i č (Východoslovenské múzeum, Košice) - Dárius G a š a j (Východoslovenské múzeum, Košice) - Ladislav O l e x a (Archeologický ústav SAV, Nitra)

Archeologický prieskum Medzibodrožia a Košickej kotliny v roku 1976 88

Archäologische Begehung des Zwischenbodroggebietes und des Košice-Beckens im Jahre 1976 96

Zlata Čilinská (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Kostrové pohrebisko z 8. storočia v Komárne 99
Skelettgräberfeld aus dem 8. Jh. in Komárno 101

Zoltán Drenko (Archeologický ústav SNM, Bratislava)
Zaniknutá stredoveká dedina pri Radzovciach 102
Mittelalterliche Dorfwüstung bei Radzovce 102

Sigrid Dušeková (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Stredoveký kostol a pohrebisko v Modranoch 103
Mittelalterliche Kirche mit Gräberfeld in Modrany 104

Václav Furmánek (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Laténsky žiarový hrob z Ratky 104
Latènezeitliches Brandgrab in Ratka 105
Žárové pohřebiště piliňské a kyjatické kultury v Poltáru 105
Brandgräberfeld der Pilinyer und Kyjatice-Kultur in Poltár 106

Alojz Habovštiak - Štefan Holčík (Archeologický ústav SNM, Bratislava)
Slovanské hradisko na Beňadickej skale v Hronskom Beňadiku 106
Slawischer Burgwall auf dem Felsen Beňadická skala in Hronský Beňadik 106
Výskum v areáli národnej kultúrnej pamiatky v Hronskom Beňadiku. 107
Grabung im Areal des nationalen Kulturdenkmals in Hronský Beňadik 108

Eva Hajnalová - Lenka Sýkorová (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Prehľad botanických nálezov z archeologických výskumov 109
Übersicht der botanischen Funde aus archäologischen Grabungen... 114

Milan Hanuliak (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Laténsky kostrový hrob z Branča 115
Latènezeitliches Skelettgrab in Branč 116
Nález laténskej keramiky v Bešeňove 117
Latènezeitliche Keramikfunde in Bešeňov 117
Výskum pohrebiska v Bešeňove v roku 1975 117
Grabung auf einem Gräberfeld in Bešeňov im Jahre 1975 118
Výskum slovansko-avarského pohrebiska v Čataji 119
Grabung auf einem slawo-awarischen Gräberfeld in Čataj 120

Václav Hanuliak (Liptovské múzeum, Ružomberok)
Archeologicko-architektonický výskum Liptovského Starhradu 121
Archäologisch-architektonische Untersuchung des Liptovský Starhrad 121
Prieskum hradiska Konislav pri Liskovej 122
Begehung des Burgwalls Konislav bei Lisková 122

Václav H a n u l i a k (Liptovské múzeum, Ružomberok) - Karol P i e t a (Archeologický ústav SAV, Nitra)

Výskum v Podturni v roku 1976 123
Grabung in Podtureň im Jahre 1976 124

Štefan H o l č í k (Archeologický ústav SNM, Bratislava)

Archeologický výskum hradu Červený Kameň 124
Archäologische Grabung auf der Burg Červený Kameň 125

Halštatsko-laténska kultúrna vrstva v Hronskom Beňadiku-Psiaroch. 125
Hallstatt-latènezeitliche Kulturschicht in Hronský Beňadik-Psiare 126

Stredoveké kachlice v Šenkviciach 126
Mittelalterliche Ofenkacheln in Šenkvice 127

Stredoveký meč z Dunaja 127
Mittelalterliches Schwert aus der Donau 127

Zisťovací výskum v Hronskom Beňadiku 128
Feststellungsgrabung in Hronský Beňadik 128

Igor H r u b e c (Archeologický ústav SAV, Nitra)

Praveký kostrový hrob z Nitry-Horných Krškán..... 129
Ein urzeitliches Skelettgrab in Nitra-Horné Krškany 130

Stopy stredovekého osídlenia vo Veľkom Záluží 130
Mittelalterliche Besiedlungsspuren in Veľké Žálužie 133

Bohuslav C h r o p o v s k ý (Archeologický ústav SAV, Nitra)

Slovanské kostrové pohrebisko v Nitre-Dolných Krškanoch 134
Slawisches Skelettgräberfeld in Nitra-Dolné Krškany 136

Július J a k a b (Archeologický ústav SAV, Nitra)

Antropologický materiál z archeologických výskumov v roku 1976... 137
Anthropologisches Material aus archäologischen Grabungen im Jahre 1976 138

František J a v o r s k ý (Archeologický ústav SAV, Nitra)

Výsledky archeologického prieskumu v okrese Spišská Nová Ves 138
Ergebnisse archäologischer Geländebegehungen im Bezirk Spišská Nová Ves 150
Výsledky archeologického výskumu v Slovenskom raji 153
Ergebnisse archäologischer Forschungen im Slovenský raj 165

Títus K o l n í k (Archeologický ústav SAV, Nitra)

Pokračovanie výskumu v Cíferi-Páci v roku 1976 167
Fortsetzung der Grabung in Cífer-Pác im Jahre 1976 169

Rímske nálezy z Dunaja pri Iži 170
Römische Funde aus der Donau bei Iža 171

Eva K o l n í k o v á (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Prírastky mincí v Archeologickom ústave SAV v roku 1976 172
Münzzuwachs im Archäologischen Institut der SAW im Jahre 1976 .. 177

Ľudmila K r a s k o v s k á (Archeologický ústav SNM, Bratislava)
Výskum rímskej stanice v Stupave v roku 1976 178
Grabungen in der römischen Station von Stupava im Jahre 1976 ... 179
Žiarové hroby z doby rímskej v Bratislave-Devínskej Novej Vsi... 179
Brandgräberfelder aus der römischen Zeit in Bratislava-Devínska Nová Ves 179

Rudolf K u j o v s k ý (Nitrianske vlastivedné múzeum, Nitra)
Eneolitické sídlisko v Novej Vsi nad Žitavou 180
Äneolithische Siedlung in Nová Ves nad Žitavou 180
Sídlisko maďarovskej kultúry vo Vrábľoch 180
Siedlung der Maďarovce-Kultur in Vráble 181
Stopy eneolitického a stredovekého osídlenia v Čaradiciach 182
Äneolithische und mittelalterliche Besiedlungsspuren in Čaradice. 183

Klára M a r k o v á (Mestské múzeum, Bratislava)
Zisťovací výskum na lokalite Pustý kostelíček v Bratislave 183
Feststellungsgrabung in Bratislava-"Pustý kostelíček" 183

Jozef M o r a v č í k (Považské múzeum a galéria, Žilina)
Nález halštatskej zásobnice v Trenčianskej Teplej-Prilese 184
Fund eines hallstattzeitlichen Vorratsgefässes in Trenčianska Teplá-Priles 184
Nálezy halštatskej keramiky v Hričovskom Podhradí 184
Funde von Hallstatt-Keramik in Hričovské Podhradie 185
Nové nálezy púchovskej keramiky zo Zástrania 185
Neue Funde von Púchov-Keramik aus Zástranie 185
Nové nálezy z halštatského sídliska v Žiline 185
Neue Funde aus einer hallstattzeitlichen Siedlung in Žilina 187
Opevnenie z obdobia púchovskej kultúrnej skupiny v Púchove 187
Befestigung aus der Zeit der Púchover Kulturgruppe in Púchov ... 187
Stredoveké opevnenie v Kotrčinej Lúčke 188
Mittelalterliche Befestigung in Kotrčiná Lúčka 188

Viera N ě m e j c o v á - P a v ú k o v á (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Keltské pohrebisko vo Svodíne 189
Keltisches Gräberfeld in Svodín 189
Nálezy ludanickej skupiny v Nemčiňanoch 189
Funde der Ludanice-Gruppe in Nemčiňany 190
Výskum vo Svodíne v roku 1976 190
Grabung in Svodín im Jahre 1976 192

Tamara N e š p o r o v á (Trenčianske múzeum, Trenčín)
Historickoarcheologický výskum Trenčianskeho hradu - predbežné výsledky 193
Historisch-archäologische Grabung auf der Burg Trenčín - vorläufige Ergebnisse 194

Gabriel N e v i z á n s k y (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Neolitické sídlisko v Balogu nad Ipľom 195
Neolithische Siedlung in Balog nad Ipľom 195
Stredoveké pohrebisko v Mužle-Čenkove 196
Mittelalterliches Gräberfeld in Mužla-Čenkov 197
Výskum pohrebiska v Bešeňove v roku 1976 197
Abdeckung eines Gräberfeldes in Bešeňov im Jahre 1976 198

Petr N o v á k (Západoslovenské múzeum, Trnava)
Džbánek středodunajské mohylové kultury z Trnavy 198
Krug der mitteldanubischen Hügelgräberkultur aus Trnava 199
Jáma velatické kultury v Suché nad Parnou 199
Grube der Velatice-Kultur in Suchá nad Parnou 199
Výzkum hradiště v Prašníku 200
Untersuchung des Burgwalls in Prašník 201

Ladislav O l e x a (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Ďalšie nálezy z jaskyne Fajka v Jasove 202
Weitere Funde aus der Höhle Fajka in Jasov 203
Historickoarcheologický výskum v Krásnom Brode 203
Historisch-archäologische Grabung in Krásny Brod 204

Ladislav O l e x a (Archeologický ústav SAV, Nitra) - Gabriel T ö k ö l y (Banícke múzeum, Rožňava)
Praveké osídlenie Zbojníckej jaskyne v Sokolej skale pri Silickej Jablonici 204
Urzeitliche Besiedlung der Höhle Zbojnícka jaskyňa in Sokolia skala bei Silická Jablonica 205
Zisťovací výskum na stredovekej lokalite Hradovisko v Jelšave ... 206
Feststellungsgrabung auf der mittelalterlichen Fundstelle Hradovisko in Jelšava 208

Ondrej O ž ď á n i (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Archeologický prieskum okresu Lučenec 209
Archäologische Geländebegehung im Bezirk Lučenec 210
Nové nálezy pilinskej kultúry v Rimavských Janovciach 211
Neue Funde der Pilinyer Kultur in Rimavské Janovce 211
Záchranný výskum na trase diaľnice v roku 1976 211
Rettungsgrabung auf einem Autobahnabschnitt im Jahre 1976 214

Ivan P a s t o r e k (Okresné múzeum so sídlom v Trnave, Hlohovec)
Ďalšie pravekě nálezy v Hlohovci 215
Weitere urzeitliche Funde in Hlohovec 216

Ďalšie stredoveké nálezy v Hlohovci 216
Weitere mittelalterliche Funde in Hlohovec 217

Nález stredovekej kopije v Hlohovci 218
Fund einer mittelalterlichen Lanzenspitze in Hlohovec 218

Slovanský kostrový hrob v Červeníku 219
Slawisches Skelettgrab in Červeník 219

Výsledky archeologického výskumu v Hlohovci - areáli múzea 219
Ergebnisse der archäologischen Grabung in Hlohovec-"Museums-Areal" 220

Juraj P a v ú k (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Nálezisko lengyelskej a badenskej kultúry v Santovke a Domadiciach 221
Fundstelle der Lengyel- und Badener Kultur in Santovka und Domadice 222

Sídlisko s lineárnou keramikou a hrob ludanickej skupiny v Podlužanoch 222
Siedlung mit Linearkeramik und ein Grab der Ludanice-Gruppe in Podlužany 223

Sídlisko z doby bronzovej a doby rímskej v Trnave-Modranke 224
Siedlung aus der Bronze- und römischen Zeit in Trnava-Modranka ... 225

Juraj P a v ú k (Archeologický ústav SAV, Nitra) - Vladimír M i n á č (Archeologický ústav SNM, Bratislava)
Neolitické, eneolitické a stredoveké osídlenie vo Voderadoch a v Zelenči 225
Neolithische, äneolithische und mittelalterliche Besiedlung in Voderady und Zeleneč..... 227

Sídlisko kultúry s lineárnou keramikou a sídlisko želiezovskej skupiny v Cíferi-Páci 228
Siedlung der Kultur mit Linearkeramik und Siedlung der Želiezovce--Gruppe in Cífer-Pác 229

Karol P i e t a (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Výskum v Liptovskej Mare v roku 1976 230
Grabung in Liptovská Mara im Jahre 1976 231

Magda P i c h l e r o v á (Archeologický ústav SNM, Bratislava)
Ďalšie hroby z 10.-11. storočia v Bratislave-Rusovciach 232
Weitere Gräber aus dem 10.-11. Jh. in Bratislava-Rusovce 233

Hrob z doby laténskej v Bratislave-Rusovciach 234
Latènezeitliches Grab in Bratislava-Rusovce 234

Nález bronzovej ihlice v Senci 235
Fund einer Bronzenadel in Senec 235

Veronika P l a c h á - Jana H l a v i c o v á (Mestské múzeum, Bratislava)

Predbežné výsledky archeologického výskumu na hrade Devín v roku 1976 235

Vorläufige Ergebnisse der archäologischen Grabung auf der Burg Devín im Jahre 1976 237

Belo P o l l a (Archeologický ústav SNM, Bratislava)

Ďalšia etapa výskumu v Košiciach-Krásnej 237

Weitere Grabungsetappe in Košice-Krásna 238

Mária R e j h o l c o v á (Archeologický ústav SAV, Nitra)

Pohrebisko z 10.-11. storočia v Čakajovciach 239

Gräberfeld aus dem 10.-11. Jh. in Čakajovce 240

Staroslovanský žiarový hrob v Čakajovciach 240

Altslawisches Brandgrab in Čakajovce 240

Peter R o m s a u e r (Archeologický ústav SAV, Nitra)

Výsledky záchranného výskumu v Hornej Seči 241

Ergebnisse einer Rettungsgrabung in Horná Seč 242

Alexander R u t t k a y (Archeologický ústav SAV, Nitra)

Výskum zaniknutého včasnostredovekého sídliska, architektúry a pohrebiska pri Nitrianskej Blatnici v roku 1976 243

Erforschung von frühmittelalterlicher Siedlung, Architektur und Gräberfeld bei Nitrianska Blatnica im Jahre 1976 249

Miloš Ř í h a (Záhorské múzeum, Skalica)

Laténske sídlisko v Radošovciach 251

Latènezeitliche Siedlung in Radošovce 252

Nález mladšej volútovej keramiky v Radošovciach-Vieske 252

Fund von jüngerer Spiralbandkeramik in Radošovce-Vieska 253

Ojedinelý nález kamennej sekerky v Smolinskom 253

Einzelfund eines äneolithischen Steinbeiles in Smolinské 253

Stopy osídlenia z mladšej doby bronzovej v Skalici 254

Besiedlungsspuren aus der jüngeren Bronzezeit in Skalica 254

Veľkomoravské sídlisko v Čároch 254

Grossmährische Siedlung in Čáry 255

Michal S l i v k a (Slovenský ústav pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody, Bratislava)

Objav zaniknutej románskej kúrie vo Vajkovciach 255

Entdeckung einer verfallenen romanischen Kurie in Vajkovce 256

Zisťovací výskum pri kostole sv. Egida v Poprade 256

Feststellungsgrabung bei der St.-Ägidius-Kirche in Poprad 257

Michal S l i v k a (Slovenský ústav pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody, Bratislava) - Ladislav O l e x a (Archeologický ústav SAV, Nitra)

Ďalšia etapa systematického výskumu Šarišského hradu 258
Weitere Etappe der systematischen Erforschung der Burg Šariš 259

Peter Š a l k o v s k ý (Archeologický ústav SAV, Nitra)

Nálezy zo včasnostredovekého pohrebiska v Seredi 260
Funde aus einem frühmittelalterlichen Gräberfeld in Sereď 260

Sídlisko z doby rímskej v Slovenskom Pravne 261
Siedlung aus der römischen Zeit in Slovenské Pravno 262

Ondrej Š e d o (Kysucké múzeum, Čadca)

Ďalšie nálezy z hradu Hričov v Hričovskom Podhradí 262
Weitere Funde aus der Burg Hričov in Hričovské Podhradie 263

Chata z doby rímskej v Žiline-Závodí 263
Römerzeitliche Hütte in Žilina-Závodie 263

Nálezy z hradu Lietava 264
Funde aus der Burg Lietava 264

Opevnenie s bastiónmi v Svrčinovci 264
Befestigung mit Basteien in Svrčinovec 265

Osídlenie z viacerých období v Žiline-Bánovej 265
Besiedlung aus mehreren Epochen in Žilina-Bánová 265

Sídlisko púchovskej kultúrnej skupiny v Kysuckom Novom Meste 266
Siedlung der Púchov-Kulturgruppe in Kysucké Nové Mesto 266

Sídlisko z doby laténskej v Prečíne 266
Latènezeitliche Siedlung in Prečín 266

Stopy ťažby a spracúvania železnej rudy v chotári Varína 267
Spuren der Förderung und Verarbeitung von Eisenerz im Hotter von Varín 267

Stredoveká kultúrna vrstva v Žiline 268
Mittelalterliche Kulturschicht in Žilina 268

Stredoveké nálezy z hradu Súľov a z jaskyne Šarkania diera v Súľove-Hradnej 268
Mittelalterliche Funde aus der Burg Súľov und aus der Höhle Šarkania diera in Súľov-Hradná 268

Stredoveké nálezy zo Sedmerovca 269
Mittelalterliche Funde aus Sedmerovec 269

Stredoveké objekty v Považskej Bystrici 269
Mittelalterliche Objekte in Považská Bystrica 270

Stredoveký hrádok v Jasenovom 270
Mittelalterliche Wohnburg in Jasenové 270

Zaniknutá horská osada v Novej Bystrici 271
Wüstung einer Bergsiedlung in Nová Bystrica 271

Igor Ševčík (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Praveké a včasnohistorické nálezy vo Vinodole 271
Vor- und frühgeschichtliche Funde in Vinodol 271

Stanislav Šiška (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Archeologický prieskum Východoslovenskej nížiny v roku 1976 272
Archäologische Begehung der Ostslowakischen Tiefebene im J. 1976.. 275
Sídlisko bukovohorskej kultúry a tiszapolgárskej skupiny v Čiernom Poli 276
Siedlung der Bükker Kultur und der Tiszapolgár-Gruppe in Čierne Pole 277

Ján Tirpák (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Geofyzikálny prieskum na archeologických lokalitách v roku 1976... 278
Geophysikalische Geländeüberprüfungen auf archäologischen Lokalitäten im Jahre 1976 279

Anton Točík (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Praveké a stredoveké sídlisko v Kameníne 279
Urzeitliche und mittelalterliche Siedlung in Kamenín 280
Sídlisko z mladšej a neskorej doby bronzovej a z doby halštatskej v Klasove 280
Siedlung aus der jüngeren und späten Bronze- und der Hallstattzeit in Klasov 281
Zisťovací výskum v Nitrianskom Hrádku v roku 1976 281
Feststellungsgrabung in Nitriansky Hrádok im Jahre 1976 291

Alexander Trugly (Oblastné podunajské múzeum, Komárno)
Záchranný výskum pohrebiska z doby avarskej ríše v Komárne 293
Rettungsgrabung auf einem awarenzeitlichen Gräberfeld in Komárno.. 294

Jozef Zábojník (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Slovanské pohrebisko v Cíferi-Páci 294
Slawisches Gräberfeld in Cífer-Pác 297

Lev Zachar (Archeologický ústav SNM, Bratislava)
Zisťovací výskum pri obci Šaštín-Stráže 298
Probegrabung bei der Gemeinde Šaštín-Stráže 299

Lev Zachar - Vladimír Mináč (Archeologický ústav SNM, Bratislava)
Stredoveká zaniknutá dedina v obci Senec-Martin 299
Mittelalterliche Dorfwüstung in der Gemeinde Senec-Martin 300

Obrázky 1-186 - Abbildungen 1-186 301

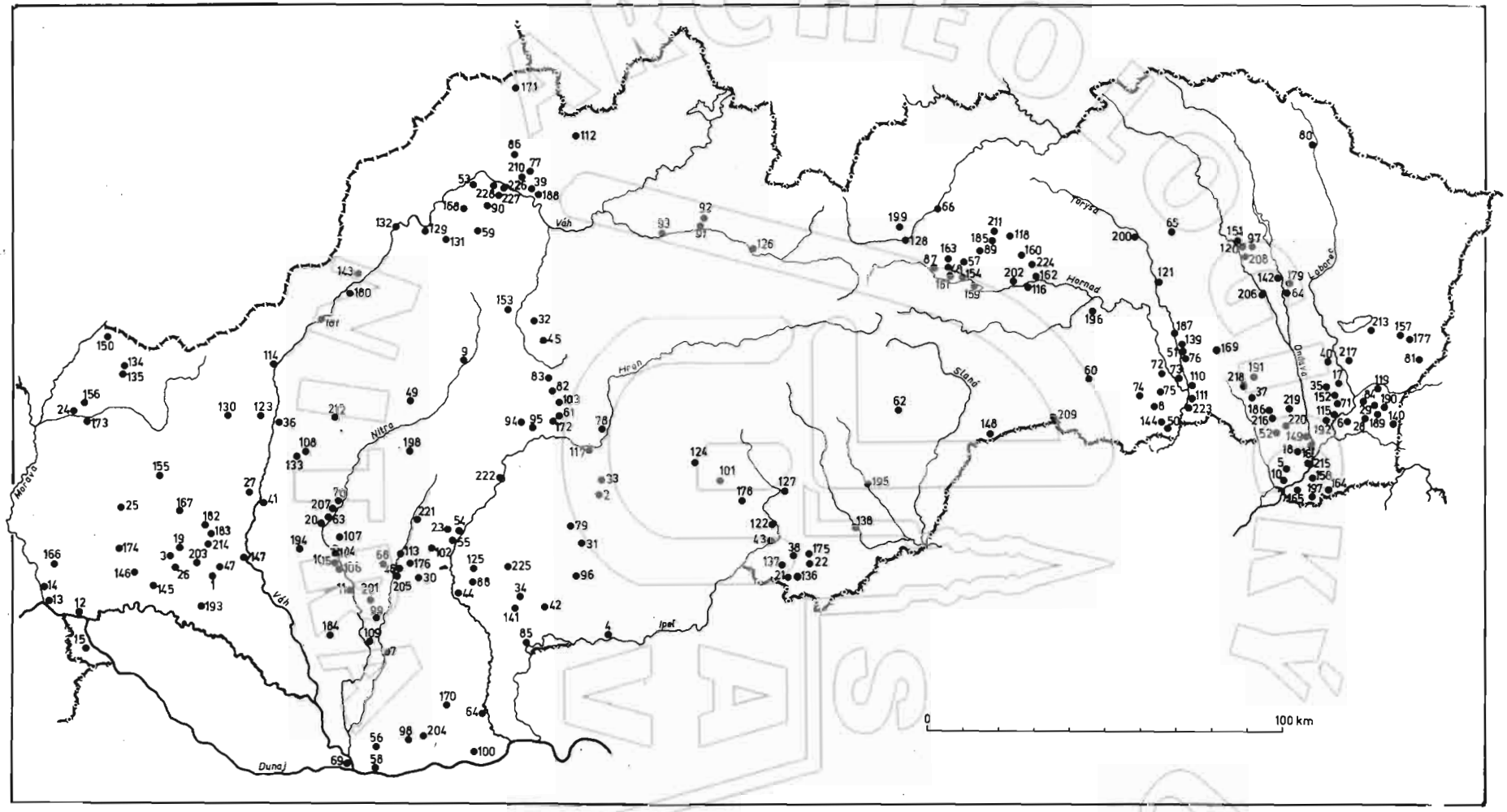

Mapa lokalít k prehľadu archeologických výskumov a nálezov na Slovensku v roku 1976 (číslovanie nálezísk zodpovedá poradovým číslam na tabuľke - str. 14-21).

Karte der Fundorte zur Übersicht der archäologischen Grabungen und Funde in der Slowakei im J. 1976 (die **Nummern** der Fundstellen entsprechen den laufenden Zahlen in der Tabelle auf S. 14-21).

Prehľad slovenských lokalít, na ktorých sa v roku 1976 uskutočnili výskumy alebo zistili archeologické objekty, nálezy a pod.
(Poradové čísla zodpovedajú číslam lokalít na mapke - str. 13)

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov atď.											Príslušný príspevok pozri na stranách čís.
						doba					stredovek			
			paleolit	neolit	eneolit	bronzová	halštatská	laténska	rímska	sťahovania národov	6.-12. stor.	13.- pol.16.stor.	novovek	
1	Abrahám	Galanta					•							43-44
2	Babiná	Zvolen												32
3	Báhoň-Igram	Bratislava-vidiek			•	•	•				•			23-24, 213-14
4	Balog nad Ipľom	Lučenec		•										195
5	Bara	Trebišov	•	•								•		88-89
6	Beša	Trebišov					•							272
7	Bešeňov	Nové Zámky						•	•		•			24,109,117-18, 137,172,197-8
8	Bočiar-Sokoľany	Košice-vidiek		•	•	•	•	•	•		•	•		89
9	Bojnice	Prievidza	•											109
10	Borša	Trebišov				•								89-90
11	Branč	Nitra						•			•			25,84, 115-16
12	Bratislava	Bratislava		•	•			•	•		•	•	•	49-52, 54-55, 127, 183
13	Bratislava-Devín	Bratislava-mesto					•	•	?			•		235-237
14	Bratislava-Devínska Nová Ves	Bratislava-vidiek							•					179
15	Bratislava-Rusovce	Bratislava-vidiek						•			•			232-234
16	Brehov	Trebišov		•			•	•			•	•		65
17	Budkovce	Michalovce				?	?							273
18	Cejkov	Trebišov	•											30, 273
19	Cífer-Pác	Trnava		•		•		•	•		•	•	•	25,109,137,167, 172,228,278,294
20	Čakajovce	Nitra									•		•	109,137,173,239
21	Čakanovce	Lučenec												209
22	Čamovce	Lučenec												209
23	Čaradice	Nitra			•	•					•	•		182
24	Čáry	Senica									•			254-255
25	Častá	Bratislava-vidiek											•	124-125
26	Čataj	Bratislava-vidiek					•	•			•			25,110,119-120, 137,212-213

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov atď.											Príslušný príspevok pozri na stranách čís.
						doba					stre-dovek			
			paleolit	neolit	eneolit	bronzová	halštatská	laténska	rímska	sťahovania národov	6.-12. stor.	13.- pol. 16. stor.	novovek	
27	Červeník	Trnava									•			219,
28	Čičarovce	Trebišov		•	•									30, 272
29	Čierne Pole	Trebišov		•	•									273, 276-277
30	Čifáre	Nitra			•									41
31	Devičie	Zvolen	•											33
32	Diviaky nad Nitricou	Prievidza				•								110
33	Dobrá Niva	Zvolen												32
34	Domadice	Levice		•	•									221-222
35	Dúbravka	Michalovce	pravek											273
36	Ducové	Trnava									•	•		110
37	Egreš	Trebišov		•							•			274
38	Fiľakovo	Lučenec												209
39	Gbelany	Žilina						•	•			•		188
40	Hatalov	Michalovce	pravek			?	?		•		•			274
41	Hlohovec	Trnava				•	•				•	•		85, 215, 219
42	Hokovce	Levice		•										45
43	Holiša	Lučenec												209
44	Horná Seč	Levice		•		•	•							25, 241-242
45	Horná Štubňa	Martin												32
46	Horný Ohaj	Nitra		•										42
47	Hoste	Galanta			•	•		•			•			25, 46, 110, 278
48	Hrabušice	Spišská Nová Ves			•									138
49	Hradište	Topoľčany									•			278
50	Hraničná pri Hornáde-Kechnec	Košice-vidiek	•											29
51	Hrašovík	Košice vidiek							•	•				65-66
52	Hrčeľ	Trebišov	pravek											274
53	Hričovské Podhradie	Žilina				•	•	•			•	•		184, 262
54	Hronský Beňadik	Žiar nad Hronom									•	•	•	106-108, 128
55	Hronský Beňadik--Psiare	Žiar nad Hronom					•	•						125-126
56	Chotín	Komárno									•			55-56
57	Iliašovce	Spišská Nová Ves									•	•	•	139
58	Iža	Komárno							•					170-171

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov atď.											Príslušný príspevok pozri na stranách čís.
						doba					stre-dovek			
			paleolit	neolit	eneolit	bronzová	halštatská	laténska	rímska	sťahovanie národov	6.-12. stor.	13.- pol. 16. stor.	novovek	
59	Jasenové	Žilina										•		270
60	Jasov	Košice-vidiek		•		•								202
61	Jastrabá	Žiar nad Hronom	•											32
62	Jelšava	Rožňava										•		206-208
63	Jelšovce	Nitra												44
64	Kamenín	Nové Zámky			•		•	•			•			279-280
65	Kapušany	Prešov											•	173
66	Kežmarok	Poprad					•	•	•					66
67	Kladzany	Vranov nad Topľou				•								66
68	Klasov	Nitra				•	•							280-281
69	Komárno	Komárno							•		•			25,99,110, 137,173,293
70	Koniarovce	Topoľčany				•								44
71	Kopčany	Michalovce			•									274
72	Košice-Barca	Košice-vidiek		•	•	•		•	•		•	•		66-69,90
73	Košice-Krásna nad Hornádom	Košice-vidiek									•			237-238
74	Košice-Šaca	Košice-vidiek							•					174
75	Košice-Šebastovce	Košice-vidiek			•	•	•				•			81-82, 110
76	Košické Oľšany	Košice-vidiek				•			•		•	•		69
77	Kotrčiná Lúčka	Žilina						•	•			•		188
78	Kováčová	Zvolen												32
79	Kráľovce-Krnišov	Zvolen										?		46
80	Krásny Brod	Humenné											•	203-204
81	Krčava	Michalovce	•	•							•			31, 273
82	Kremnica	Žiar nad Hronom	•											32
83	Kremnické Bane	Žiar nad Hronom	•											32
84	Krišovská Liesková	Trebišov	•		•									30, 274
85	Kubáňovo	Levice									•			56-57
86	Kysucké Nové Mesto	Čadca						•						266
87	Letanovce	Spišská Nová Ves			•									139
88	Levice	Levice			•									110
89	Levoča	Spišská Nová Ves			•	•		•	•		•			139-140
90	Lietava	Žilina				•						•		264
91	Liptovská Mara	Liptovský Mikuláš						•	•		•	•		111,174, 230-231

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov atď.											Príslušný príspevok pozri na stranách čís.
						doba					stre-dovek			
			paleolit	neolit	eneolit	bronzová	halštatská	laténska	rímska	stahovania národov	6.-12. stor.	13.- pol. 16. stor.	novovek	
92	Liptovská Sielnica	Liptovský Mikuláš										•		121
93	Lisková	Liptovský Mikuláš					•	•				•		111, 122
94	Lovčica	Žiar nad Hronom	•											32
95	Lutila	Žiar nad Hronom	•											32
96	Medovarce	Zvolen				•								111
97	Michalok	Vranov nad Topľou				•							•	69-70, 174
98	Modrany	Komárno									•	•		103-4,174, 278
99	Mojzesovo	Nové Zámky									•			59-61
100	Mužla-Čenkov	Nové Zámky									•			137, 196
101	Mýtna	Lučenec												209
102	Nemčiňany	Nitra			•									189-190
103	Nevoľné	Žiar nad Hronom	•											32
104	Nitra	Nitra			•	•		•			•	•		26, 86, 111
105	Nitra-Dolné Krškany	Nitra									•			26,111,134,137
106	Nitra-Horné Krškany	Nitra	pravek											129
107	Nitra-Zobor	Nitra									•			83-84
108	Nitrianska Blatnica	Topoľčany					•				•	•	•	26,111-112, 174-175, 243--249, 278
109	Nitriansky Hrádok	Nové Zámky		•	•	•	•	•		•	•	•		27,137,175,281
110	Nižná Hutka	Košice-vidiek									•			70
111	Nižná Myšľa	Košice-vidiek				•								90-91
112	Nová Bystrica	Čadca											•	271
113	Nová Ves nad Žitavou	Nitra			•		•							42, 180
114	Nové Mesto nad Váhom-Mnešice	Trenčín	•											112
115	Oborín	Trebišov	pravek			•			•		•	•		274
116	Olcnava	Spišská Nová Ves		•	•									140-141
117	Ostrá Lúka	Zvolen	•											32
118	Pavľany	Spišská Nová Ves									•	•		141-142
119	Pavlovce nad Uhom	Michalovce		•										273
120	Petkovce	Vranov nad Topľou		•	•									70
121	Petrovany	Prešov	•	•		•			•			•		71
122	Pinciná	Lučenec												209
123	Pobedim	Trenčín									•			112

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov atď.											Príslušný príspevok pozri na stranách čís.
			doba								stredovek			
			paleolit	neolit	eneolit	bronzová	halštatská	laténska	rímska	sťahovanie národov	6.-12. stor.	13.- pol. 16. stor.	novovek	
124	Podkriváň	Lučenec												209
125	Podlužany	Levice		•	•									222-223
126	Podtureň	Liptovský Mikuláš						•	•			•		123, 278
127	Poltár	Lučenec				•								105-6, 209-10
128	Poprad	Poprad										•	•	175, 256-257
129	Považská Bystrica	Považská Bystrica										•		269
130	Prašník	Trnava		•	•	•		•			•	•		200-201
131	Prečín	Považská Bystrica						•						266
132	Púchov	Považská Bystrica						•	•					187
133	Radošina	Topoľčany	•											112
134	Radošovce	Senica						•						251
135	Radošovce-Vieska	Senica		•										252
136	Radzovce	Lučenec										•		102, 209
137	Ratka	Lučenec				•		•						104-5, 112, 278
138	Rimavské Janovce	Rimavská Sobota				•								211
139	Rozhanovce	Košice-vidiek				•								71-72
140	Ruská	Trebišov				•					•			272
141	Santovka	Levice		•	•									27, 138, 221-2
142	Sedliská-Podčičva	Vranov nad Topľou				•								72
143	Sedmerovec	Považská Bystrica									•	•		269
144	Seňa	Košice-vidiek					•				•	•		91
145	Senec	Bratislava-vidiek				•								235
146	Senec-Martin	Bratislava-vidiek						•			•	•		299-300
147	Sereď	Galanta				•					•			112, 175, 260
148	Silická Jablonica	Rožňava		•		•								72, 204-205
149	Sirník	Trebišov	•	•							•			31, 72, 274
150	Skalica	Senica				•								254
151	Skrabské	Vranov nad Topľou				•		•	•		•	•		72-73

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov atď.											Príslušný príspevok pozri na stranách čís.
						doba					stredovek			
			paleolit	neolit	eneolit	bronzová	halštatská	laténska	rímska	sťahovania národov	6.-12. stor.	13.-pol. 16. stor.	novovek	
152	Slavkovce	Michalovce												273
153	Slovenské Pravno	Martin			•				•					27,175,261-2
154	Smižany	Spišská Nová Ves		•	•	•		•	•		•	•		142-4,153-65
155	Smolenice	Trnava									•			112
156	Smolinské	Senica		•	•									253
157	Sobrance	Michalovce												273
158	Somotor	Trebišov				•					•			91-93
159	Spišská Nová Ves	Spišská Nová Ves		•	•	•					•	•		144-146
160	Spišské Podhradie	Spišská Nová Ves			•									146-147
161	Spišské Tomášovce	Spišská Nová Ves				•		•	•		•	•		143-4,147,153-65
162	Spišské Vlachy	Spišská Nová Ves		•	•									73, 140-141
163	Spišský Štvrtok	Spišská Nová Ves				•			•		•			112, 148-149
164	Strážne	Trebišov				•					•			93-94
165	Streda nad Bodrogom	Trebišov		•	•	•	•				•	•		94
166	Stupava	Bratislava-vidiek							•				•	113,175,178,279
167	Suchá nad Parnou	Trnava		•	•	•								199
168	Súľov-Hradná	Žilina										•	•	268
169	Svinica	Košice-vidiek									•	•		86-87
170	Svodín	Nové Zámky		•	•	•	•	•				•		28,175,189, 190-192,279
171	Svrčinovec	Čadca											•	264
172	Šášovské Podhradie	Žiar nad Hronom												32
173	Šaštín-Stráže	Senica				•	•	•	•					298-299
174	Šenkvice	Bratislava-vidiek										•		126
175	Šíd	Lučenec												209
176	Tajná	Nitra		•	•	•			•					42
177	Tibava	Michalovce	•											30, 273
178	Točnica	Lučenec			•									209
179	Tovarnianska Polianka	Vranov nad Topľou									•	•		74
180	Trenčianska Teplá-Príles	Trenčín					•							184
181	Trenčín	Trenčín				•					•	•		193-194
182	Trnava	Trnava				•								198
183	Trnava-Modranka	Trnava				•			•			?		28,138,175-6, 224-225

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov atď.											Príslušný príspevok pozri na stranách čís.
						doba					stre- dovek			
			paleolit	neolit	eneolit	bronzová	halštatská	laténska	rímska	sťahovania národov	6.-12. stor.	13.- pol. 16. stor.	novovek	
184	Tvrdošovce	Nové Zámky				•						•		43
185	Uloža	Spišská Nová Ves										•		149
186	Úpor	Trebišov				•								274
187	Vajkovce	Košice-vidiek								•	•	•		74, 255-256
188	Varín	Žilina							•					267
189	Veľké Kapušany	Trebišov										•		274
190	Veľké Kapušany-Ve- škovce	Trebišov												273
191	Veľké Ozorovce	Trebišov		•	pravek						•			273,274-275
192	Veľké Raškovce	Trebišov		•										272
193	Veľké Úľany	Galanta									•			52
194	Veľké Zálužie	Nitra										•	•	130-133, 176
195	Veľký Blh	Rimavská Sobota				•								113
196	Veľký Folkmar	Spišská Nová Ves										•		74
197	Veľký Kamenec	Trebišov										•		94-95
198	Veľký Klíž-Klížske Hradište	Topoľčany										•		113
199	Veľký Slavkov	Poprad	•											33-35, 113
200	Veľký Šariš	Prešov		•		•			•		•	•	•	74, 258-259
201	Vinodol	Nitra		•				•	•					271
202	Vítkovce	Spišská Nová Ves			•									149-150
203	Voderady-Slovenská Nová Ves	Trnava		•	•						•			28,138, 225-227
204	Vojnice	Komárno										•		176
205	Vráble	Nitra			•	•								180-181
206	Vranov nad Topľou-	Vranov nad Topľou	•	•		•			•	•		•		75-76
207	Výčapy-Opatovce	Nitra												44
208	Vyšný Žipov	Vranov nad Topľou		•	•	•					•			76
209	Zádielske Dvorníky	Košice-vidiek		•		•	•	•				?		36-40,113-14
210	Zástranie	Žilina							•					185
211	Závada	Spišská Nová Ves												150
212	Závada	Topoľčany				?					•			62-64, 138

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov atď.											Príslušný príspevok pozri na stranách čís.
						doba					stre-dovek			
			paleolit	neolit	eneolit	bronzová	halštatská	laténska	rímska	sťahovania národov	6.-12. stor.	13. - pol. 16. stor.	novovek	
213	Závadka	Michalovce												273
214	Zeleneč	Trnava		•	•						•			29,138,225-7
215	Zemplín	Trebišov		•		•		•	•		•			95
216	Zemplínska Nová Ves-Zemplínsky Klečenov	Trebišov		•							•			273
217	Zemplínska Široká	Michalovce												273
218	Zemplínska Teplica	Trebišov		•										273
219	Zemplínske Hradište	Trebišov		•	•	•		•	?					95
220	Zemplínsky Branč	Trebišov				•			•					275
221	Zlaté Moravce	Nitra			•									42
222	Žarnovica-Revištské Podzámčie	Žiar nad Hronom		•										32
223	Ždaňa	Košice-vidiek		•										95-96
224	Žehra	Spišská Nová Ves			•						?			76, 146-147
225	Žemberovce	Levice												114, 279
226	Žilina	Žilina										•		268
227	Žilina-Bánová	Žilina				•		•			•	•		265
228	Žilina-Závodie	Žilina				•	•		•					185-187, 263

PRÍRASTKY ARCHEOZOOLOGICKÉHO MATERIÁLU Z VÝSKUMOV V ROKU 1976

Cyril A m b r o s

Pri výskumoch, ktoré uskutočnil Archeologický ústav SAV v Nitre v roku 1976, sa získalo množstvo archeozoologického materiálu, ktorý sa eviduje v oddelení pomocných vied. Jeho podrobnejšie zhodnotenie a dokumentácia sa uskutočnia postupne. V tejto správe prinášame súpis lokalít, na ktorých sa našli zvieracie kostrové zvyšky. Pri niektorých menších súboroch, prevažne zo záchranných alebo zisťovacích výskumov, je uvedené aj ich určenie.

B á h o ň - I g r a m (okr. Bratislava-vidiek)

1. Poloha: Hoštáky

Vedúci výskumu: J. Pavúk, O. Oždáni

Záchranný výskum na trati diaľnice, pri ktorom sa zistili sídliskové objekty eneolitické, z doby bronzovej, kalenderberské a slovanské.

Eneolit

Objekt 9

Ošípaná (Sus scrofa dom.): zlomok sánky: 2 krčné stavce; zlomok ľavej polovice panvy; časť ľavej členkovej kosti.

Objekt 12

Hovädzí dobytok (Bos taurus L.): zlomok panvy; proximálna časť ľavej stehnovej kosti bez juvenilnej epifýzy; proximálna časť pravého metatarzu.

Staršia doba bronzová

Objekt 8

Hovädzí dobytok (Bos taurus L.): zlomok lopatky; časť hrudného stavca; proximálna časť pravého metakarpu.

Koza - ovca (Capra - Ovis): distálna časť metapódia.

Doba halštatská

Objekt 5 (kalenderberská kultúra)

Hovädzí dobytok (Bos taurus L.): zlomok diafýzy ramennej kosti.

Koza - ovca (Capra - Ovis): časť diafýzy ľavej ramennej kosti.

Slovanské obdobie

Objekt 3

Hovädzí dobytok (Bos taurus L.): časť rebra; prvý prstný článok.

Objekt 6

Hovädzí dobytok (Bos taurus L.): kĺbový výbežok ľavej sánky.

Kura domáca (Gallus gallus dom.): pravý metatarzus, ♀ (d. 60,6 mm; š. prox. 11,3 mm; š. diafýzy 5,3 mm; š. dist. 11,2 mm).

Objekt 7

Hovädzí dobytok (Bos taurus L.): rezáková časť sánky; zlomok ľavej sánky; distálna časť pravej ramennej kosti.

Koza - ovca (Capra - Ovis): 3 horné moláre; dolný premolár (mliečny).

Ošípaná (Sus scrofa dom): časť ľavej sánky s P_4-M_2; časť ľavej lopatky.

Objekt 10

V tomto sídliskovom objekte sa našli kostry viacerých jedincov niekoľkých druhov domácich zvierat, väčšinou nedospelých:

Pes (Canis familiaris L.): 1. Takmer úplná kostra stredne veľkého až väčšieho psa. Lebka poškodená. Dospelý jedinec. 2. Takmer úplná kostra veľkého psa. Lebka poškodená. Dospelý jedinec. Ľavý horný špiciak je za živa zlomený, lomná plocha je už čiastočne opotrebovaná. Okolie alveoly tvorí špongiózna kosť. Dva bedrové stavce sú úplne zrastené na telách a kĺbových výbežkoch. 3. Väčšia časť kostry mladého psa. Vek asi 3-4 mesiace. 4. Časť kostry stredne veľkého až väčšieho psa. Dospelý jedinec. 5. Obidve polovice sánky iba niekoľko týždňov starého psa.

Mačka domáca (Felis domestica): 1. Neúplná kostra nedospelého jedinca. 2. Časť kostry veľmi mladého jedinca (niekoľkodňového, alebo práve uliahnutého).

Koza - ovca (Capra - Ovis): 1. Neúplná kostra asi 4 mesiace starého jedinca. 2. Časť kostry ďalšieho nedospelého jedinca (o niečo mladší ako prvý jedinec).

Okrem týchto viac-menej úplných kostier boli v jame ďalšie zvieracie kosti - bežné jedálne zvyšky:

Kôň (Equus caballus L.): zlomok sánky; dve dolné stoličky; poškodená pravá polovica panvy.

Hovädzí dobytok (Bos Taurus L.): zlomok ľavej čeľuste; horný premolár; horný molár; časť pravej sánky; ďalšie dva zlomky sánky; dva dolné moláre; časť distálnej ľavej ramennej kosti; proximálna časť ľavej vretennej kosti; zlomok distálnej pravej vretennej kosti; zlomok distálnej holennej kosti; pravý metatarzus; časť proximálneho ľavého metatarzu; pravá pätová kosť.

Koza - ovca (Capra - Ovis): časť ľavej sánky (nedospelý jedinec); dolný premolár (mliečny); 4 dolné moláre; ľavý metakarpus (nedospelý jedinec).

Objekt 13

Koza - ovca (Capra - Ovis): časť ľavej sánky; stoličky značne opotrebované.

Jeleň (Cervus elaphus L.): nástroj (sekeromlat) z parohu.

2. Poloha: diaľnica

Vedúci výskumu: J. Pavúk, O. Ožďáni.

V slovanskom hrobe boli v nádobe 1 zvieracie kosti. Je to päť fragmentov približne rovnakej dĺžky (okolo 10 cm) zo strednej časti alebo zo sternálneho konca rebier ošípanej (Sus scrofa dom.).

V slovanskom sídliskovom objekte 1 sa našli tieto zvieracie kosti: Hovädzí dobytok (Bos taurus L.): distálna časť pravého metakarpu; časť pravej polovice panvy (acetabulum); zlomok diafýzy ľavej holennej kosti; distálna časť ľavej holennej kosti; prvý prstný článok.

Kôň (Equus caballus L.): zlomok panvy.

Ošípaná (Sus scrofa dom.): pravá pätová kosť.

B e š e ň o v, poloha: Sírvölgy (okr. Nové Zámky)

Vedúci výskumu: G. Nevizánsky

Výskum pohrebiska z 10. stor. Na okraji pohrebiska sa našla v jame lebka koňa bez ďalších nálezov; jej časové zatriedenie je neisté.

B r a n č (okr. Nitra)

1. Poloha: trasa plynovodu

Vedúci výskumu: M. Hanuliak

Záchranný výskum: V laténskom hrobe sa našli ako príloha kosti ošípanej (Sus scrofa dom.): časť pravej sánky a zlomky čeľuste. Vek asi 2 roky, ♂.

2. Poloha: Arkuš

Počas záchranného výskumu odkryl pracovník Archeologického ústavu SAV J. Császta dva hroby z poveľkomoravského obdobia. V obidvoch bol s človekom pochovaný aj kôň. Kosti boli zemnými prácami porušené, zachovali sa v neúplnom stave.

C í f e r - P á c (okr. Trnava)

1. Poloha: Nad mlynom

Vedúci výskumu: T. Kolník

Na lokalite sa pokračovalo v rozsiahlom systematickom výskume, pri ktorom sa odkryli prevažne sídliskové objekty z mladšej doby rímskej. Vo väčšine z nich sa nachádzali aj zvieracie kosti.

2. Poloha: diaľnica, km 26,8

Vedúci výskumu: J. Pavúk

Záchranným výskumom sa odkrylo 33 neolitických sídliskových objektov (mladšia lineárna keramika a Želiezovská skupina). Vo väčšine z nich boli zvieracie kosti.

Č a t a j (okr. Bratislava-vidiek)

1. Poloha: Zemanské Gejzove (diaľnica)

Vedúci výskumu: J. Pavúk, M. Hanuliak

Na lokalite sa pokračovalo v odkrývaní avarsko-slovanského pohrebiska zo 7.-8. stor. Medzi preskúmanými hrobmi boli tri jazdecké, v ktorých bol pochovaný aj kôň. V ďalších siedmich hroboch boli zvieracie kosti ako príloha.

2. Poloha: Nad korytom

Vedúci výskumu: J. Pavúk, O. Ožďáni

Záchranným výskumom na trase diaľnice sa odkrylo viacero sídliskových objektov kalenderberskej kultúry, laténskych a slovanských. Vo väčšine z nich sa našli tiež zvieracie kosti.

H o r n á S e č, poloha: kóta 162,3 (okr. Levice)

Vedúci výskumu: P. Romsauer

Výskumom sa zistilo osídlenie z doby bronzovej (velatická kultúra) a vo väčšine z 81 odkrytých sídliskových objektov sa našli zvieracie kosti.

H o s t e, poloha: Poddivoš (okr. Galanta)

Vedúci výskumu: J. Bátora

Na lokalite sa skúmalo opevnené sídlisko maďarovskej kultúry. V rôznych sídliskových objektoch sa nachádzali zvieracie kosti. Nálezy zhodnotíme v rámci súborného spracovania výskumu.

K o m á r n o, ulica J. Váradiho

Vedúci výskumu: Z. Čilinská

Záchranným výskumom sa odkryla časť avarsko-slovanského pohrebiska z 8. stor. (19 hrobov). V štrnástich hroboch bol pochovaný jazdec s koňom a v dva-

nástich boli zvieracie kosti ako zvyšky milodarov. Celkove sa na pohrebisku zachránilo 28 hrobov, v 21 bol jazdec s koňom (z toho 1 značne porušený).

N i t r a - D o l n é K r š k a n y, poloha: stavba nábytkárskeho závodu

Vedúci výskumu: B. Chropovský

Pri záchrannom výskume sa preskúmalo 53 slovanských kostrových hrobov a slovanský žiarový hrob, z nich v piatich boli zvieracie kosti a škrupiny z vajíčok:

Hrob 11

Kura domáca (Gallus gallus dom.): zlomok prsnej kosti; časť vidlice; časť lakťovej kosti; časť holennej kosti; časť metatarzu.

Hrob 13

Kura domáca (Gallus gallus dom.): distálna časť holennej kosti; distálna časť metatarzu (♀); dva prstné články panvovej končatiny.

Hrob 14

Kura domáca (Gallus gallus dom.): zlomok zobákovej kosti; časť ľavej lopatky; poškodená pravá ramenná kosť; distálna časť ľavej ramennej kosti; pravá a ľavá lakťová kosť; časť synsákra; ľavá holenná kosť; ľavý metatarzus (♀). Okrem týchto kostí boli v hrobe zlomky škrupín z vajíčka.

Hrob 27

Kura domáca (Gallus gallus dom.): pravá zobákovitá kosť, ľavá ramenná kosť; časť ľavej vretennej kosti; ľavá lakťová kosť; pravý metakarpus; distálna časť ľavej stehnovej kosti; pravá holenná kosť (d. 90,6 mm); pravý a ľavý metatarzus (♀, d. 58,8 mm).

Hrob 43

Škrupiny z vajíčka.

N i t r a, poloha: Šindolka

Vedúci výskumu: B. Chropovský

Pokračovalo sa v systematickom výskume odkrývaním ďalšej plochy, na ktorej sa zistilo prevažne slovanské osídlenie, ale tiež sídliskové objekty eneolitické, z doby bronzovej a laténskej. Vo väčšine z nich sa nachádzali zvieracie kosti. Zhodnotenie archeozoologického materiálu sa uskutoční po skončení výskumu.

N i t r i a n s k a B l a t n i c a, poloha: Jurko (okr. Topoľčany)

Vedúci výskumu: A. Ruttkay

Pri výskume sídliska (zaniknutá osada) z 9.-12. stor. sa v sídliskových vrstvách našlo menšie množstvo zvieracích kostí, ktoré patrili týmto druhom:

Hovädzí dobytok (Bos taurus L.): zlomok vetvy sánky; zlomok lopatky; časť pravej pätovej kosti; proximálna časť pravého metatarzu; časť distálneho metatarzu.

Koza - ovca (Capra - Ovis): časť pravej sánky s M_2 (vek asi 1 a 1/2 až 2 roky); časť ľavej sánky s P_3-M_2; 3 dolné moláre; horný molár.

Ošípaná (Sus scrofa dom.): časť temennej kosti z veľmi mladého jedinca; zlomok pravej sánky s M_1 a M_2; dve pravé vretenné kosti z veľmi mladých jedincov; časť ľavej lopatky; lýtková kosť; pravá členková kosť.

N i t r i a n s k y H r á d o k, poloha: Vysoký breh (okr. Nové Zámky)

Vedúci výskumu: A. Točík

Pri záchrannom výskume sa zistili sídliskové objekty z viacerých období praveku a včasnej doby dejinnej. V objektoch sa nachádzali zvieracie kosti.

S a n t o v k a, poloha: Chmeňov bok (okr. Levice)

Vedúci výskumu: J. Pavúk

Pri výskume sa získal archeozoologický materiál z pätnástich sídliskových objektov, ktoré patria lengyelskej kultúre.

S l o v e n s k é P r a v n o, poloha: Prašnica (okr. Martin)

Vedúci výskumu: P. Šalkovský

Archeozoologický materiál sa získal z objektu z doby rímskej a z dvoch eneolitických objektov.

Objekt 1 (eneolit)

Hovädzí dobytok (Bos taurus L.): 4 horné moláre; 2 dolné premoláre; dolný M_3; časť distálnej juvenilnej epifýzy vretennej kosti; ľavé os carpi 2 + 3; zlomok ľavej polovice panvy; časť distálnej juvenilnej epifýzy holennej kosti; juvenilná epifýza pätovej kosti; pravá členková kosť (d. 73,5 mm); proximálna časť pravého metatarzu; proximálna časť ľavého metatarzu; časť diafýzy pravého metatarzu; časť distálneho metatarzu.

Koza - ovca (Capra - Ovis): proximálna časť ľavého metakarpu.

Ošípaná (Sus scrofa dom.): časť epistrofea; dolný rezák.

Objekt 1A (eneolit)

Hovädzí dobytok (Bos taurus L.): časť rohového výbežku; zlomok čelovej kosti; časť ľavej spánkovej kosti; časť ľavej jarmovej kosti; 2 horné moláre; rezáková časť sánky; časť pravej sánky s M_1-M_3; časť pravej sánky s p_2-M_2/M_3 začína sa prerezávať); časť pravej sánky s P_2: zlomok lopatky; časť krížovej kosti; pravá pätová kosť (d. 131 mm); proximálna časť ľavého metatarzu (š. 48 mm); distálna časť metatarzu bez juvenil. epifýzy; druhý prstný článok.

Koza - ovca (Capra - Ovis): časť rohového výbežku (ovca, ♂); časť rohového výbežku (koza); časť pravej jarmovej kosti; časť pravej sánky s p_1, p_2; časť pravej sánky s p_2, p_3; dolný molár; 3 hrudné stavce; časť ľavej lopatky; pravá ramenná kosť bez proximálneho konca (koza); proximálna časť pravej vretennej a lakťovej kosti (koza); diafýza ľavej vretennej kosti (koza); diafýza ľavej vretennej kosti; proximálna časť ľavej lakťovej kosti (koza); časť pravej polovice panvy; proximálna časť ľavej holennej kosti bez juvenilnej epifýzy; pravý metatarzus bez distál. konca, juvenilný; distálna juvenilná epifýza metapódia; prvý prstný článok.

Ošípaná (Sus scrofa dom.): časť ľavej sánky s p_3, p_4 (M_1 neprerezaný); dolný rezák; epistrofeus.

Objekt 3 (doba rímska)

Koza - ovca (Capra - Ovis): zlomok lebky (čelová a temenná kosť); ľavá medzičeľusť; dva dolné moláre; časť ľavej sánky s P_2-M_3, zuby značne opotrebované; časť krížovej kosti; časť proximálneho metatarzu; časť diafýzy metatarzu.

Ošípaná (Sus scrofa dom.): časť pravej jarmovej kosti; proximálna časť pravej lakťovej kosti.

S v o d í n, poloha: Busahegy (okr. Nové Zámky)

Vedúci výskumu: V. Pavúková

Pokračoval dlhodobý systematický výskum na sídlisku, odkryli sa neolitické a eneolitické objekty, ktoré obsahovali značné množstvo zvieracích kostí. Materiál bude spracovaný súborne po ukončení výskumu.

T r n a v a - M o d r a n k a , poloha: diaľnica, km 36,2

Vedúci výskumu: J. Pavúk

Pri záchrannom výskume na trase diaľnice sa zistili sídliskové objekty z doby bronzovej (maďarovská kultúra) a z doby rímskej:

Objekt 20 (doba rímska)

Kôň (Equus caballus L.): zlomok diafýzy stehnovej kosti; distálna časť metapódia, opracovaná (korčuľa).

Hovädzí dobytok (Bos taurus L.): časť ľavej jarmovej kosti; časť ľavej sánky s M_1-M_3; časť ľavej sánky; zlomok sánky; časť vetvy pravej sánky; časť hrudného stavca; časť diafýzy ľavej vretennej kosti; proximálna časť pravej holennej kosti (nedospelý jedinec); distálna časť pravého metatarzu; distálna časť ľavého metatarzu; časť diafýzy metatarzu; ľavá pätová kosť.

Ošípaná (Sus scrofa dom.): časť temennej a tylovej kosti.

Objekt 25 (doba rímska)

Kôň (Equus caballus L.): diafýza pravej ramennej kosti; proximálna časť pravej vretennej kosti s prirastenou časťou lakťovej kosti; distálna časť ľavej vretennej kosti.

Objekty 26, 28, 29, 31, 33, 34, 36 a 37 (doba bronzová, maďarovská kultúra) obsahovali tieto zvieracie kosti:

	Počet kostí
Kôň (Equus caballus L.)	7
Hovädzí dobytok (Bos taurus L.)	52
Koza - ovca (Capra - Ovis)	11
Ošípaná (Sus scrofa dom.)	22
Pes (Canis familiaris L.)	1 (kostra)
Jeleň (Cervus elaphus L.)	2
Srnec (Capreolus capreol. L.)	1
Diviak (Sus scrofa L.)	1
Spolu	97

V objekte 34 bola takmer úplná kostra nedospelého väčšieho psa. Pravá stehnová kosť je na distálnom konci nad epifyzárnou štrbinou zhrubnutá, má špongióznu štruktúru. Pravdepodobne išlo o nedislokovanú zlomeninu, ktorá sa hojila.

V o d e r a d y - S l o v e n s k á N o v á V e s, poloha: diaľnica, km 30,1 (okres Trnava)

Vedúci výskumu: J. Pavúk

Pri záchrannom výskume sa zistilo osídlenie z mladšej doby kamennej (lineárna keramika) a slovanské osídlenie (11.-12. stor.). V jednom neolitickom objekte a v deviatich slovanských objektoch sa našli zvieracie kosti.

Z e l e n e č, poloha: diaľnica, km 30,2 (okr. Trnava)
Vedúci výskumu: J. Pavúk

Záchranný výskum v tejto polohe nadväzuje na sondy z výskumu v susednom chotári obce Voderady. Odkrylo sa ďalšie slovanské osídlenie; v ôsmich sídliskových objektoch sa našli zvieracie kosti.

ZUWACHS AN ARCHÄOLOGISCHEM MATERIAL AUS GRABUNGEN IM JAHRE 1976. Die Abteilung der Hilfswissenschaften des Archäologischen Institutes der SAW zu Nitra evidierte im J. 1976 den Zuwachs archäozoologischen Materials aus archäologischen Grabungen in 22 Fundorten aus verschiedenen vor- und frühgeschichtlichen Epochen, vorwiegend aus Siedlungsobjekten, weniger aus Gräberfeldern. Einige kleinere Materialverbände wurden determiniert und sind in diesem Bericht enthalten (Báhoň-Igram, Branč, Nitra-Dolné Krškany, Nitrianska Blatnica, Slovenské Pravno, Trnava-Modranka). Die anderen werden nach Grabungsabschluss oder bei der thematischen Materialbearbeitung aus dem gleichen Zeitabschnitt ausgewertet werden.

ŠTIEPANÁ INDUSTRIA Z PRIESKUMU VÝCHODNÉHO SLOVENSKA V ROKU 1976

Ladislav B á n e s z

V súvislosti s výkopovými prácami na druhej vetve tranzitného plynovodu, melioračnými a inými zemnými prácami, sa v roku 1976 zistilo na východnom Slovensku niekoľko nových lokalít, z ktorých sa získali početné nálezy štiepanej kamennej industrie. Okrem toho sme našli cenné nálezy i z dávnejšie známych lokalít.

Medzi najvýznamnejšie nálezy patrí zlomok listovitého hrotu s obojstrannou plošnou retušou, ktorý našiel autor pri obhliadke už známeho náleziska v polohe Csipkésdomb v katastri obce Hraničná pri Hornáde (Kechnec I, okr. Košice-vidiek). Je to stredná časť listovitého hrotu s mierne vypuklou hornou a jemne vklesnutou spodnou stranou. Má dostredivú obojstrannú šikmú polosúbežnú retuš (obr. 1: 3). Ďalší nález predstavuje terminálna časť bielo patinovaného, plošne opracovaného rohovcového listovitého hrotu nepravidelného tvaru so spodnou stranou silne poškodenou mrazovými odlupkami. Tieto listovité hroty boli v zberoch v r. 1976 sprevádzané typickými aurignackými nálezmi (obr. 1: 3-9). Okrem odštepkov jadier a úštepov sa podarilo získať aj typické rohovcové čepeľové škrabadlo s kolmou hlavicou, dvojité škrabadlo z čokoládovohnedého rádiolaritu, rohovcové nevýrazné, vysoké, vyčnievajúce škrabadlo, masívne klinové rydlo stredné, oblúkovité rydlo kanelované, bez vrubu a niekoľko miestne retušovaných čepelí.

Povrchovým zberom sa obohatili aj nálezové fondy zo známych lokalít Cejkov I a III (okr. Trebišov). V Cejkove I okrem veľkého počtu obsidiánových odštepkov, jadier, úštepov, čepelí a ich zlomkov získal autor aj krátke, masívne obsidiánové čepeľové škrabadlo s retušovanou hranou (obr. 1: 17), dve klinové rydlá na zlomených obsidiánových čepeliach (obr. 1: 18, 20) a terminálnu časť obsidiánovej čepele so širokým vrubom vyretušovaným na pravej hrane (obr. 1: 21). Celkove sa v roku 1976 získalo 144 kamenných artefaktov patriacich do gravettienu s obsidiánovou industriou.

Z Cejkova III pochádza 51 nových nálezov (obr. 1: 10-16), najmä obsidiánových, no okrem čepelí, odštepkov a jadier sa nepodarilo získať typické artefakty.

Okrem lokalít Zemplínska Teplica, Zemplínska Nová Ves, Zemplínsky Branč (všetky okr. Trebišov), Budkovce (okr. Michalovce), Veľké Ozorovce (okr. Trebišov) a ďalších objavených pri prieskume trasy plynovodu a pri melioračných prácach (Šiška, S., v tomto zborníku), sme prezreli (s L. Olexom a S. Šiškom) aj pieskové duny ohrozené ťažbou piesku, alebo už takmer úplne vyexploatované. Na skoro úplne zničenú pieskovú dunu sme narazili aj v okolí Krišovskej Lieskovej (okr. Trebišov), kde sme v pieskovisku zachytili okrem eneolitických nálezov aj mladopleistocénnu pieskovú dunu, v ktorej bol pod eneolitickou vrstvou pôvodne hrubší návej mladowürmského pieskového presypu, pod ktorým sa našla aj súvislá vrstva interštadiálneho do hneda sfarbeného piesku a zvyšky neskoropaleolitickej kultúrnej vrstvy s veľkým množstvom popola a uhlíkov. Z tejto vrstvy pochádza aj šedá hrotitá kremencová čepeľ, ktorá dokumentuje spolu s uhlíkmi interštadiálny vek kultúrnej vrstvy patriacej najpravdepodobnejšie do mladších fáz gravettienu. Popri pleistocénnej pieskovej dune v polohe Cejkov III je to na východnom Slovensku už druhý dôkaz pleistocénnej tvorby pieskovej duny, v ktorej sa zistila aj mladopaleolitická kultúrna vrstva.

Pri obhliadke melioračných rýh našiel S. Šiška na východnom úpätí vyvýšeniny Hrun za cintirom pri Tibave (okr. Michalovce) šedočierny kremencový trojuholníkovitý úštep so širokou bázou, ktorá má mierne vklesnutú, vrubovite retušovanú ľavú hranu. Pravá silne oblúkovitá hrana je opatrená miestnou retušou. Úderová plocha je trojuholníkovitá, fazetovaná (obr. 1: 1). Ide pravdepodobne o nález, ktorý pochádza z aurignackého sídliska preskúmaného v tejto polohe v roku 1976.

Počas prieskumu pri výkopových prácach na trase tranzitného plynovodu našiel S. Šiška pri obci Čičarovce v polohe Ortáš (Čičarovce II, okr. Trebišov) niekoľko povrchových nálezov, ktoré majú blízke analógie v aurignackých nálezoch z Tibavy (obr. 2: 1-3). Sú to: okrúhle úštepové škrabadlo s plochou hlavicou zo šedého kremenca, hnedošedá kremencová čepeľ s odlomenou terminálnou časťou, bazálna časť čepele so strmou retušou na pravej hrane, obsidiánový úštep s povrchovou kôrou a retušovanou pravou hranou a malý, plochý obsidiánový odštepok.

V malej vzdialenosti od týchto mladopaleolitických nálezov sa našli v polohe Čičarovce I obsidiánové artefakty (zúbkovite retušovaný úštep, bazálna časť tenkej čepele, hranaté jadierko a štyri odštepy), ktoré sú typologicky málo výrazné a možno ich najpravdepodobnejšie zaradiť do neolitu.

Na obhliadke melioračných výkopov v polohe Stočok v katastri obce Krčava (okr. Michalovce) našiel S. Šiška sedem kusov štiepanej kamennej industrie (obr. 2: 4-6). Sú to: zlomok obsidiánovej čepele s jemnou striedavou retušou na hornej i úštepovej strane, nevýrazný vrták zo šedého kremenca, dlátko z bledošedého rohovca, zlomky dvoch čepelí, obsidiánový retušovaný úštepok a obsidiánový odštepok. Nálezy možno iba s veľkou rezervou považovať za neskoropaleolitické.

Početnejšie nálezy štiepanej kamennej industrie získal S. Šiška vedľa kameňolomu nad riekou Ondavou pri obci Sirník (okr. Trebišov). Z neolitických obsidiánových nálezov možno vyzdvihnúť oblúkovite lomené čepeľové škrabadlo, retušované čepele, zlomky obsidiánových čepelí, nepravidelné hranolovité jadro a odštepy (obr. 2: 7-22). Spolu s obsidiánovými nálezmi sa našiel aj drobný črep zo šedej tenkostennej nádoby neolitického charakteru.

SPALTINDUSTRIE AUS EINER GELÄNDEBESICHTIGUNG IN DER OSTSLOWAKEI IM JAHRE 1976. Bei Geländebegehungen gewann man im J. 1976 neue Funde paläolithischer und neolithischer Industrie. Zwischen typischen Aurignac-Funden von der Fundstelle Hraničná pri Hornáde (Kechnec I, Bez. Košice-Land) würden auch zwei Bruchstücke flächig bearbeiteter Blattspitzen gewonnen. Aurignac-Funde fand man auch in den Gemeindekatastern von Tibava (Bez. Michalovce) und Čičarovce II (Bez. Trebišov). Es wurden auch die Fundfonds der bekannten Fundstellen Cejkov I und III (Bez. Trebišov) mit zahlreichen Werkzeugen aus dem Gravettien und Obsidianindustrie ergänzt. Der Fund der jungpaläolithischen Kulturschicht in den Sanddünen der Umgebung von Krišovská Liesková (Bez. Trebišov) belegte die pleistozäne Sanddünenbildung in der Ostslowakei. (Abb. 1; Abb. 2).

PRIESKUM ŽIARSKEJ KOTLINY A KREMNICKÉHO POHORIA V ROKU 1976

Juraj B á r t a

Žiarska kotlina, ktorá zaberá štvrtinu povodia rieky Hrona, je z hľadiska osídlenia Slovenska málo poznaným územím. Tangovaná oblasť, ohraničená tromi vulkanickými pohoriami, je podľa prognóz geológov a petrografov významným centrom zdrojov silicitov, a to najmä limnokvarcitov a jaspisov (geneticky odlišných od rádiolaritov). Je to ďalšia doteraz málo prebádaná oblasť domácich zdrojov silicitov na Slovensku. Sledovanie ložísk a ich okolia môže priniesť poznatky o využívaní týchto surovín v paleolite i neolite a umožniť riešenie problémov týkajúcich sa opracúvania štiepanej industrie.

Pri prvom pozitívnom prieskume centra Žiarskej kotliny v r. 1975 sa v dňoch 28.-30. apríla 1976 uskutočnila akcia pod vedením autora za spoluúčasti P. Bystrického a G. Trginu v týchto obciach:

J a s t r a b á (okr. Žiar nad Hronom). V literatúre sa uvádza (Balaša, G.: Praveké osídlenie stredného Slovenska. Martin 1960, s. 23) nález štiepanej kamennej industrie v chotári obce. Prieskum na chrbte návršia, 1 km S od obce pri zárezе železnice, 300 m S od kóty 500. Nález mrazom odštiepených kúskov limnokvarcitu ako pozostatok silicitových ložísk. Prír. č.348/76.

K r e m n i c a (okr. Žiar nad Hronom), Šibeničný vŕšok, kóta 660. Dvesto metrov od vrcholu, v novozaložených záhradkách, nález nevýrazných úštepov z limnokvarcitu. Prír. č. 342/76.

K r e m n i c k é B a n e, bývalé Piargy (okr. Žiar nad Hronom), 1 km západne od križovatky ciest do Kunešova, v SZ časti katastra obce v okolí kóty 826, S od hradskej do Kunešova sme našli niekoľko málo výrazných úštepov z limnokvarcitu, ale aj ojedinelé kryštáliky krištáľu. Prír. č. 345/76.

L o v č i c a I (okr. Žiar nad Hronom), 250 m Z od kóty 374, Z od hradskej Lovčica - Jánova Lehota, kde sme v r. 1975 objavili pravdepodobne paleolitické štiepané kamenné nástroje, sme teraz našli ďalšie, ktoré však zatiaľ nie je možné kultúrne zaradiť. Prír. č. 146/75.

L u t i l a I (okr. Žiar nad Hronom), SV od obce na podlhovastom sprašovom chrbte, ktorý pretína hradská Lutila - Slaská, v nezarastených ostrovčekoch ďateliny na jeho vrchole nález väčšieho počtu silexových odštepov, medzi ktorými je najpozoruhodnejšie väčšie čepeľové škrabadlo, svedčiace o existencii paleolitickej stanice a vylučujúce predpoklad, že ide o eolity z východiskových primárnych ložísk limnokvarcitu. Prír. č. 151/75.

N e v o ľ n é (okr. Žiar nad Hronom), 500 m na J od kóty 775 nález mrazom rozpukaných kúskov hnedého opálu, nevhodného na artefakty; 300 m V od kóty nález limnokvarcitového úštepu. Prír. č. 347/76.

O s t r á L ú k a (okr. Zvolen). Prieskum nižšej ľavobrežnej terasy Hrona v okolí kóty 308, V od zákruty cesty. Nález čepeľovitého úštepu zo sivého rádiolaritu (limnokvarcitu?). Prír. č. 349/76.

Š á š o v s k é P o d h r a d i e (okr. Žiar nad Hronom), v kameňolome na ľavom brehu Hrona, nad jeho meandrom na ostrožnom výbežku Štiavnického pohoria, sme našli primárne ložisko žltohnedého jaspisu, z ktorého sme odobrali porovnávacie vzorky.

Ž a r n o v i c a - R e v i š t s k é P o d z á m č i e I (okr. Žiar nad Hronom), pravobrežná odlesnená terasa Hrona na úpätí Vtáčnika, 550 m JZ od zrúcanín Revištského hradu, Z od cesty na kopanicu Zliechovci. Nález čepeľovitej štiepanej industrie. V susedstve črepy z hrubozrnnej hliny, pravdepodobne neolitické, preto aj ojedinelé nálezy na V strane tejto cesty možno považovať za neolitické. Prír. č. 340/76.

Na tej istej terase, 250 m JV od najjužnejšieho domu kopanice Zliechovci (Revištské Podzámčie II) je druhé nálezisko štiepanej kamennej industrie bez bližšie datovateľných typov. Prír. č. 341/76.

Navštívili sme aj ďalšie geomorfologicky exponované miesta v katastroch obcí Horná Štubňa, Trnavá Hora, Ostrá Lúka, Kováčová, Dobrá Niva a Babiná. Negatívny výsledok častejšie ovplyvnila už pokročilá vegetácia. Lokality s pozitívnym výsledkom treba naďalej sledovať. Získanie väčšieho počtu silexov umožní podľa ich typológie bližšie chronologické zaradenie. Okrem toho sme zis-

tili nové primárne náleziská silicitovej suroviny, čo je tiež prínos pre poznanie mnohých neobjasnených otázok doby kamennej.

Na záver prieskumu sme navštívili v Pliešovskej kotline:

D e v i č i e (okr. Zvolen). Prieskum sprašového chrbta 200 m SZ od kóty 288, nad hradskou Devičie - Krupina. Nález dvoch limnokvarcitových úštepov. Prír. č. 350/76.

BEGEHUNG DES ŽIAR-BECKENS UND DES KREMNITZER GEBIRGES IM JAHRE 1976. Das Gebiet des Žiar-Beckens ist vom archäologischen Gesichtspunkt ein wenig erforschtes Gebiet der Slowakei. Das umliegende vulkanische Gebirge enthält Lager von Siliziten, die sich für die Herstellung von Spaltwerkzeugen eignen. Die Begehung dieses Gebietes, die sich auf die Entdeckung neuer paläolithischer Fundstellen richtete, erbrachte Erkenntnisse über primäre Silizitlager, aber auch von Stationen mit Spaltindustrie, von welchen ein Teil (Lovčica, Lutila) mit Sicherheit paläolithisch ist, für die Datierung der übrigen steht einstweilen nur eine kleine Anzahl typologisch charakteristischer Artefakte zur Verfügung. Aus diesem Grunde müssen diese Fundstellen auch weiterhin verfolgt werden.

VÝSKUM NA ŚWIDERSKOM SÍDLISKU VO VEĽKOM SLAVKOVE V ROKOCH 1975 A 1976

Juraj B á r t a

V južnom predpolí Vysokých Tatier sa nachádza na glacifluviálnych sedimentoch v katastri obce Veľký Slavkov (okr. Poprad) povesťami opradený hrádok Burich (podľa Burg z čias nemeckej kolonizácie Spiša), ktorý bol od r. 1967 miestom výcviku poslucháčov archeológie Filozofickej fakulty UK v Bratislave. Ich vedúci B. Novotný tu skúmal predovšetkým púchovské sídlisko s drevenou roštovou konštrukciou fortifikácie, ktorá bola okolo zlomu letopočtu zničená požiarom (Novotný, B.: Nové výskumy na Spiši. Pamiatky, príroda, 4, 1973, s. 17-20). Už r. 1967 tu našiel ojedinelé rádiolaritové úštepy a v r. 1969 nečakane zistil koncentráciu drobnotvarej štiepanej kamennej industrie, v ktorej neskôr rozpoznal aj odraz vzťahov jej výrobcov k územiu Poľska.

Podtatranské múzeum v Poprade zistilo ohrozenie severného okraja hrádku Burich nepovolenou exploatáciou piesku, ale aj vrcholového areálu akropole ilegálnym bagrovaním. Pokračovanie výskumu bolo preto nutné.

Keďže presnejšie datovanie tejto po prvý raz u nás získanej industrie (koniec pleistocénu, alebo začiatok holocénu) je možné len v spolupráci viacerých špecialistov, výskum od r. 1975 realizovali spoločne Archeologický seminár FFUK v Bratislave a Archeologický ústav SAV v Nitre. V r. 1975 nad-

viazali výskumné práce na výkopy z predchádzajúcich etáp, sledujúcich včasnohistorickú problematiku plošnými sondami I, III a V/75 (B. Novotný a E. Krekovič). V horných nálezových vrstvách sa nachádzali včasnohistorické objekty. Väčšie plochy týchto sond (celková plocha 125 m^2), situovaných na východnej strane akropole Buricha, poskytli predovšetkým nálezy keramiky z púchovských objektov a ojedinelé nálezy štiepanej industrie, ktorá bola do nich sekundárne premiestená. Jej sporadický výskyt v tejto časti Buricha nahradila však výraznosť typov (škrabadlá).

Pre riešenie problematiky silicitových artefaktov sa vyhĺbili užšie, v tejto fáze výskumu stratigraficky orientačné sondy II a IV/75 na západnom okraji vrcholovej plošiny Buricha. V priestore medzi nimi r. 1969 zistil B. Novotný nápadnejšiu koncentráciu silicitových úštepov, čepelí a ďalších świderských artefaktov. Aj v týchto nových sondách (celková plocha 26,4 m^2) sa po odstránení trávnika nachádzali v podložnej púchovskej vrstve, častejšie na jej báze, silexy v druhotnej polohe. V rámci časových možností sa planigraficky evidovali aj púchovské objekty a medzi nimi aj silexy, pričom plošná evidencia silexov a ďalších sídliskových pozoruhodností sa dokumentovala predovšetkým pri intaktnej nálezovej vrstve. Poloha silexov sa kresebne evidovala aj pri niektorých stratigrafických profiloch.

Počas výskumu r. 1975 sa získalo zo sond I-V/75 vyše 200 silexov, z ktorých len 10 sú výrazné epipaleolitické artefakty (škrabadlá, rydlá, retušované čepele). Zvyšok sú neretušované čepele a čepeľovité úštepy, jadrá a odpadové šupinky dokazujúce výrobu na mieste. Jeden zlomok čepeľovitého hrotu s plochou retušou na zúženej báze (stopke) spolu s podobnými predchádzajúcimi nálezmi B. Novotného poukazuje na príslušnosť tejto industrie do niektorej z fáz mazowského cyklu (świderienu).

Doteraz získanú štiepanú kamennú industriu z Veľkého Slavkova možno charakterizovať v podstate ako mikrolitickú. Z hľadiska voľby suroviny prevažujú artefakty z rádiolaritu, ktorého východoslovenskú provenienciu treba ešte overiť v spolupráci s geológmi a petrografmi. Novým poznatkom je zistenie prítomnosti obsidiánu, čo nastoľuje problematiku kontaktov świderienu s východným Slovenskom. Zastúpené sú aj poľské odrody pazúrika. Primárnou polohou kamennej industrie z Veľkého Slavkova je svetlé geologické podložie povrchovej humóznej pôdy, ktorá pochádza z niektorej, zatiaľ bližšie neurčenej, koncovej fázy pleistocénu, v ktorej sa vyskytujú aj zvlnené pruhy tmavšej hlinitopiesčitej zeminy, obrazne pripomínajúce čeriny (ripplemarky). V nich a medzi nimi sa nachádza rozptýlená świderská industria s ojedinelými uhlíkmi vŕby a liesky.

Prvé oboznámenie sa so slavkovskou mikrolitickou industriou, ktorej detailnejší vek možno stanoviť až po bližšom geologickom určení, naznačuje, že môže byť kľúčovým východiskom pre poznanie starších zberov silicitovej štiepanej industrie M. Greisigera z Popradskej kotliny (Bánesz, L.: Nálezy drobnotvarej štiepanej industrie pod Vysokými Tatrami. V: Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV. 10. Nitra 1962, s. 5-20), ktorá sa doteraz nedala bezpečne datovať. Na území Slovenska máme minimálne stratigrafické

poznatky zo sklonku pleistocénu. Pokračovanie vo výskume na slavkovskom Burichu azda pomôže objasniť aj tento neprebádaný úsek nášho praveku - koniec paleolitu.

Kečže výsledky výskumu v r. 1975 z hľadiska problematiky epipaleolitu boli rovnako pozitívne ako z hľadiska včasnodejinnej problematiky, v r.1976 sa vo výskume pokračovalo. Po skúsenostiach z predchádzajúcich rokov sa ukázalo, že najväčšia koncentrácia epipaleolitických silexov je v SZ časti areálu Buricha. Preto aj sondy II/75 a IVa/75 sa vyhĺbili po okrajoch sondy II/1969 B. Novotného. Najefektívnejšia bola sonda IVa/75, ktorú sme preto v r. 1976 predĺžili východným smerom o sondu IVb/76 s veľkosťou 4 x 2 m. Žiaľ, jej výskum neposkytol epipaleolitické silexy, priniesol však sídliskové poznatky z púchovskej problematiky.

V sonde VIa/76 (8 x 2 m) sa pod trávnikom na báze púchovskej vrstvy nachádzala v druhotnej polohe epipaleolitická štiepaná silexová industria. V púchovskej vrstve sa planigraficky evidovali zhluky okruhliakov, pieskovcových platní i zhorených brvien. Výskum v roku 1976 komplikovala dvojnásobne hrubá púchovská vrstva s nálezmi črepov, klincov, okruhliakov a pieskovcových platní, preto sa pleistocénna vrstva s nálezmi silexov mohla odkryť až v záverečnej fáze výskumu.

V r. 1976 sa zo sond VIa, VIb/76 získalo vyše 60 silexov. Výraznejšími artefaktmi je len štvrtina z nich, ostatné sú neretušované čepele a čepeľovité úštepy, jadrá a odpadové šupinky dokazujúce výrobu na mieste. Pozoruhodnejšími nálezmi z výskumu v r. 1976 sú početnejšie rydlá - typické pre koncovú fázu paleolitu, ako aj krátke škrabadlá, ktoré spolu s predchádzajúcimi nálezmi zlomkov świderských hrotov dokumentujú pravdepodobne úsek staršej až strednej fázy mazowského cyklu.

Resumujúc možno konštatovať, že slavkovskú industriu charakterizuje pomerná mikrolitičnosť. Prevažujú artefakty z rádiolaritu, ktorého východoslovenskú provenienciu treba ešte bližšie lokalizovať, podobne ako v prípade viacerých druhov poľských odrôd silicitov. Stratigrafické poznatky o primárnej polohe świderských artefaktov z ripplemarkových zvlnených pleistocénnych sedimentov sa na základe výskumu v r. 1976 nezmenili. Interdisciplinárnou spoluprácou v ďalšej etape výskumu sa treba pokúsiť získať maximálne archeologicko-kvartérne poznatky o tejto na území Československa prvej zaregistrovanej świderskej lokalite z obdobia najmladšieho pleistocénu, o ktorom máme zatiaľ na Slovensku len veľmi fragmentárne poznatky. (Obr. 3.)

GRABUNG AUF EINER ŚWIDERIEN-SIEDLUNG IN VEĽKÝ SLAVKOV IN DEN JAHREN 1975 UND 1976. Im südlichen Vorland der Hohen Tatra befindet sich auf glazialfluvialen Sedimenten bei Veľký Slavkov (Bez. Poprad) die kleine Burg Burich. Als im J. 1969 B. Novotný mit Hörern der Archäologie der Komenský-Universität in Bratislava eine Abdeckung der Púchover Siedlung mit verbrannter Rostkonstruktion der Fortifikation unternahm, stiess er im Liegenden, in einer pleistozänen Schicht, auf eine Konzentration mikro-

lithischer Spaltindustrie. Später erwies es sich, dass diese typologische Beziehungen zum polnischen Świderien hat. Es handelte sich um den ersten Fund dieser Kultur in der Tschechoslowakei. Unterdessen entstanden auf Burich unerlaubte Sandabgrabungen und die Fundstelle war von weiteren Kiesexploitationen der glazialen Sedimente der Hohen Tatra auch auf der eigentlichen Akropolis der Burg bedroht.

Im J. 1975 erfolgte die erste Etappe einer Rettungsgrabung, die sich ausser auf die Problematik der Púchov-Kultur auch auf Fragen des Epipaläolithikums richtete und an der das Archäologische Institut der SAW zu Nitra teilnahm. Es wurden über 200 Stück von mikrolithischer Steinindustrie gewonnen, die überwiegend aus Radiolarit und polnischen Feuersteinarten, vereinzelt auch aus Obsidian hergestellt war. Das Übergewicht hatten Abschläge und unretuschierte Klingen, während unter zehn charakteristischen Werkzeugen Kratzer, Klingenlamellen mit Rücken und Stichel vertreten sind. Der charakteristischeste Fund ist das Bruchstück einer Świderien-Stielspitze.

In der zweiten Grabungsetappe im Juli 1976 wurden ausser verbrannten Balken, Scherben, Eisennägeln, Geröllsteinen und Sandsteinplatten aus der Zeit der Púchov-Kultur auch über 60 epipaläolithische Silexe gefunden. Diese stammten aus sekundärer Lage zwischen Púchov-Denkmälern, besonders jedoch aus einer primären Schicht vom Ende des Pleistozäns. Im stratigraphischen Profil der glazialfluvialen Sedimente wurden gewellte Streifen dunkleren lehmig-sandigen Erdreichs festgestellt, die an Rippelmarken erinnern. In ihnen fand man verstreut Świderien-Industrie mit vereinzelten Kohlestückchen von Salix spec. und Corylus spec. Bemerkenswertere Funde aus dem Grabungsjahr 1976 sind zahlreichere Stichel wie auch kurze Kratzer, die zusammen mit den vorangehenden Funden von Bruchstücken der Świderien-Stielspitzen wahrscheinlich einen Zeitabschnitt zwischen der älteren und der mittleren Phase des mazowschen Zyklus dokumentieren. (Abb. 3.)

NÁLEZY BRONZOVÝCH PREDMETOV ZO ZÁDIELSKYCH DVORNÍK-ZÁDIELU

Juraj B á r t a - Ladislav V e l i a č i k

Chotár Zádielskych Dvorník (okr. Košice-vidiek), predovšetkým časť Zádiel, má v regióne Slovenského krasu najpozoruhodnejšiu koncentráciu pravekých a včasnodejinných nálezov. Zdá sa, že motívom tejto sídliskovej koncentrácie od paleolitu po dobu slovanskú bol ojedinelý estetický, udivujúci prírodný jav Zádielska tiesňava, dnes štátna prírodná rezervácia, v južnej časti

Zádielskej doliny. Východnou časťou Zádielskej tiesňavy, ale aj ponad jej pravý breh, viedol významný, hoc namáhavý, komunikačný prechod z Košickej (Turnianskej) do Rožňavskej kotliny ešte aj v novoveku.

Aj v Zádielskej tiesňave (obr. 4), s výnimkou zatiaľ ojedinelého mladopaleolitického nálezu v jej vstupnej časti, boli osídlené predovšetkým viaceré jaskyne v neolite, ale aj na sklonku mladšej doby bronzovej (Bárta 1975, s. 17-19), keď Slovenský kras opätovne zasiahla ďalšia vlna intenzívneho osídlenia. Vtedy nad oboma brehmi Zádielskej doliny vybudovali dve valmi opevnené hradiská. Z nich východné, tzv. Zádielske hradisko, patrí rozlohou vyše 60 ha medzi najväčšie na východnom Slovensku. Na severnej, východnej a južnej strane malo val. Akiste bolo osídlené aj vo včasnej dobe dejinnej. Jeho funkcia medzi Zádielskou a Hájskou dolinou nie je zatiaľ objasnená, podobne ani časový vzťah k 3 km severozápadne vzdialenému menšiemu hradisku na Vranej skale.

Typologickú škálu nálezov z doby bronzovej v oblasti Slovenského krasu obohacujú dva objavy pozoruhodných bronzových predmetov, ktoré pravdepodobne úzko súvisia s ostatnými pamiatkami pilinskej a kyjatickej kultúry na území Zádielskych Dvorník. Nie je bez zaujímavosti, že ide o predmety nájdené dávnejšie, ktoré však len r. 1976 získal pre pamätnú izbu v Moldave nad Bodvou tamojší lekárnik a ochranár Zádielskej tiesňavy PhMr. G. Štibrányi.

Prvý depot desiatich reťazovite spojených tyčinkovitých náramkov /obr. 6/ získal G. Štibrányi od F. Józsu, ktorý ich ako dieťa videl pred sedemdesiatimi rokmi zavesené v komore svojho starého otca. Neskôr ich použili ako uzemnenie rozhlasového prijímača.

1. Tyčinkovitý náramok takmer okrúhleho tvaru; masívna tyčinka okrúhleho prierezu, z vnútornej strany nepatrne hranená; konce zúžené, rovno useknuté, asymetricky tesne pri sebe; zdobený skupinami priečnych rýh, medzi ktorými sú voľné plochy vyplnené do tvaru Y rytými líniami; Ø 61 mm, Ø tyčinky 10 mm (obr. 5: 7).

2. Podobný tyčinkovitý náramok okrúhleho tvaru; masívna tyčinka okrúhleho prierezu; konce zúžené, rovno useknuté, nepatrne od seba vzdialené; výzdoba ako na predošlom; Ø 65 mm, Ø tyčinky 9,5 mm (obr. 5: 9).

3. Podobný tyčinkovitý náramok stlačeného oválneho tvaru; tyčinka okrúhleho prierezu; konce zúžené, jeden rovno zrezaný, druhý mierne zaoblený, nepatrne preložené cez seba; výzdoba ako na náramku 1; Ø 58 x 66 mm, Ø tyčinky 8 mm (obr. 5: 10).

4. Podobný tyčinkovitý náramok okrúhleho tvaru; masívna tyčinka okrúhleho prierezu; konce zúžené, rovno useknuté, preložené cez seba; zdobený skupinami priečnych a šikmých rýh; Ø 54 mm, Ø tyčinky 9 mm (obr. 5: 8).

5. Nezdobený tyčinkovitý náramok okrúhleho tvaru; masívna tyčinka okrúhleho prierezu; konce zúžené, rovno useknuté, nepatrne od seba vzdialené; Ø 62 x 64 mm, Ø tyčinky 11,5 mm (obr. 5: 4).

6. Podobný nezdobený tyčinkovitý náramok okrúhleho tvaru; masívna tyčinka okrúhleho prierezu; konce výrazne zúžené, rovno useknuté, preložené cez seba; Ø 55 mm, Ø tyčinky 8,5 mm (obr. 5: 2).

7. Podobný nezdobený tyčinkovitý náramok okrúhleho tvaru; masívna tyčinka okrúhleho prierezu; konce zúžené, rovno useknuté, nepatrne preložené cez seba; Ø 60 x 61 mm, Ø tyčinky 10 mm (obr. 5: 1).

8. Podobný nezdobený tyčinkovitý náramok takmer okrúhleho tvaru; masívna tyčinka okrúhleho prierezu; konce zúžené, rovno useknuté, asymetricky tesne pri sebe; Ø 62 x 64 mm, Ø tyčinky 10,5 mm (obr. 5: 3).

9. Podobný nezdobený tyčinkovitý náramok okrúhleho tvaru; masívna tyčinka okrúhleho prierezu, z vnútornej strany nepatrne hranená a sploštená; konce zúžené, rovno zrezané, nepatrne preložené cez seba; Ø 60,5 x 63,5 mm, Ø tyčinky 10 mm (obr. 5: 6).

10. Podobný nezdobený tyčinkovitý náramok oválneho tvaru; masívna, na vnútornej strane zbrúsená tyčinka je plankonvexného prierezu; konce zúžené, rovno zrezané, nepatrne preložené cez seba; Ø 58 x 63 mm, Ø tyčinky 9 x 12 mm (obr. 5: 5).

Typologickú i chronologickú jednotnosť zdobených i nezdobených tyčinkovitých náramkov z depotu zo Zádielskych Dvorník symbolizuje ich reťazovité spojenie. Všetky patria k početnému a pomerne vyhranenému typu, pre ktorý je charakteristický okrúhly prierez mimoriadne masívnej tyčinky, zúžené a rovno useknuté, alebo nepatrne zaoblené konce, ktoré sú blízko vedľa seba, alebo sú preložené cez seba. Pevnou súčasťou výzdoby sú skupiny priečnych rýh, zatiaľ čo voľné plochy medzi nimi dávali výrobcom možnosť prejaviť svoju osobitosť a inventiu. Obidva druhy výzdoby patria k najjednoduchším, a preto aj najčastejším ornamentom.

Podľa okrúhleho alebo oválneho tvaru možno náramky rozdeliť na dva varianty, pričom všetkých desať exemplárov zo Zádielskych Dvorník-Zádielu príslušnosťou k prvému variantu potvrdzuje svoju homogénnosť. Doposiaľ najväčší súbor podobných nálezov na Slovensku pochádza z depotu II z Blatnice, okr. Martin (Gallus - Horváth 1939, s. 20-24), ktoré v tomto neistom a časove nejednotnom celku spolu so špirálovitou náramnicou patria k staršej zložke. Podobne ako nálezy zo Zádielskych Dvorník boli aj náramky z Blatnice reťazovite spojené. Druhý variant, tyčinkovité náramky oválneho tvaru, je zo Slovenska známy predovšetkým z pilinskej kultúry, kde sa objavil vo viacerých exemplároch v depote II z Oždian (Paulík 1965, tab. XI: 3, 5-8) a v depote I z Rimavskej Soboty (Paulík 1965, tab. II: 4-8). Pre tento variant je typické hranenie vnútornej strany tyčinky, ktorým vzniká plankonvexný prierez, aký sa v jednom prípade objavil aj na náramku z depotu zo Zádielskych Dvorník. Spoločný výskyt nálezov obidvoch variantov poznáme v bohatých depotoch z územia Maďarska, v ktorých tyčinkovité náramky tvoria mimoriadne početný a často takmer jediný druh výrobku (napr. Beregsurány, Ópályi; Mozsolics 1973, s. 56-60).

Pre datovanie tyčinkovitých náramkov s rovno useknutými koncami sú významné celky, v ktorých sú náramky spolu so sekeromlatmi s kotúčovitým tylom (typ B_4), ako ich vo viacerých prípadoch poznáme z Maďarska (Mozsolics 1973, s. 56), ale aj zo Slovenska, kde sa vyskytli v depote z Hornej Štubne (Eisner 1937, s. 101-102) sekeromlaty spolu s náramkami druhého variantu. Tieto, ale aj početné ďalšie uzavreté celky, dokazujú, že ťažisko výskytu masívnych tyčinkovitých náramkov s rovno useknutými koncami patrí do stupňa BD, do ktorého radíme aj depot zo Zádielskych Dvorník-Zádielu.

Druhý nález predstavuje sekerka s tuľajkou a uškom, ktorú G. Stibrányi získal od strážcu zádielskej rezervácie A. Józsu. Menovaný už pred štyridsiatimi rokmi sekerku vyoral na svojej roli v polohe Elkijáró, na pravobrežnom mierne pahorkovitom predpolí Zádielskej doliny, juhozápadne od Zádielu.

Bronzová sekerka má ústie tuľajky prstencovite zosilnené a členené tromi obežnými, ostro hranenými a vypuklými rebierkami. Zo stredného rebierka vybieha uško, naspodku roztepané do lalokovitej plôšky zhodného tvaru ako na druhej strane tuľajky. Ďalšiu výzdobu tvoria dve horizontálne a dve do tvaru V nevýrazne reliéfne odliate rebierka; telo od tuľajky je šikmo odsadené, vejárovite sa rozširuje k oblúkovitému ostriu; d. 95 mm (obr. 7).

Sekerka patrí k typom s odsadeným ostrím, pre ktoré je charakteristická značná variabilita v tvare i výzdobe, ktorá umožnila rozdelenie slovenských nálezov tohto typu na štyri skupiny (Novotná 1970, s. 88-90). Sekerka zo Zádielu vykazuje najviac spoločných znakov s nálezmi štvrtej skupiny, ktoré menšími rozmermi a výrazne rozšíreným, oblúkovitým ostrím sú typickým prejavom na tomto druhu bronzovej industrie v neskorej dobe bronzovej. Ich výskyt v dobre datovateľných hromadných nálezoch umožňuje zaradenie predovšetkým do stupňa Rohod (Novotná 1970, s. 91). Sekerky s odsadeným ostrím sa najčastejšie objavujú vo východnej časti Karpatskej kotliny, poznáme ich však aj z lužickej kultúry na Morave, v Čechách a v Poľsku, kde sa považujú za južný import. Zatiaľ čo sekerky tretieho variantu sú na Slovensku častejšie v lužickej kultúre, sekerky štvrtej skupiny sú charakteristické pre východné Slovensko, kde sa objavili vo viacerých depotoch (Hažlín, Michalovce, Somotor, Viničky). K sekerke zo Zádielskych Dvorník-Zádielu však nachádzame najbližšiu paralelu v ojedinelom náleze z okolia Piešťan (Novotná 1970, tab. 38: 685). Vzhľadom na hlavný rozmach sekeriek štvrtej skupiny možno aj ojedinelý nález zo Zádielskych Dvorník zaradiť do stupňa HB_1.

Hromadný nález bronzových tyčinkovitých náramkov a bronzová sekerka s tuľajkou dopĺňajú doteraz známe pamiatky z obdobia mladšej a neskorej doby bronzovej, nájdené v katastri Zádielskych Dvorník-Zádielu a podčiarkujú významnejšie postavenie zádielskych sídlisk v tomto období v oblasti Slovenského krasu.

Vo vstupnej časti Zádielskej tiesňavy, za zemným valom na vyvýšenom konci obce, ktorý pravdepodobne súvisí s valovým opevnením Zádielskeho hradiska, brániacim vchod do tiesňavy, našli okolo roku 1878 (Eisner 1933, s. 72) mimoriadne veľkú špirálovitú bronzovú náramnicu zakončenú na obidvoch koncoch plochými ružicami, ktorá tiež patrí do mladšej doby bronzovej. K tomuto dávnejšiemu nálezu pristúpil v roku 1962 objav a potom viacročná odkrývka plochého žiarového pohrebiska so skrinkovými hrobmi patriacimi kyjatickej kultúre (Budinský-Krička 1963, s. 23-30; Lamiová-Schmiedlová 1966, s. 120-121). Toto pohrebisko, ležiace na západnom okraji Zádielskych Dvorník, sa nachádza už v rovinatej časti Turnianskej kotliny.

V súvislosti so zisťovaním náleziska depotu bronzových tyčinkovitých náramkov pripomíname, že aj starý otec F. Józsu vlastnil role v polohe Elkijáró a podľa G. Stibrányiho na poliach v tejto polohe sa nachádza početná keramika.

Dnes ťažko posúdiť, či depot náramkov vyorali starí rodičia F. Józsu na Elkijáró, alebo či ide o nález zo Zádielskej tiesňavy, kde sa v poslednej štvrtine minulého storočia našla spomenutá bronzová náramnica. V tomto období totiž vylepšovali komunikačný prechod cez dno tiesňavy, využívaný pri ťažbe dreva. Pri týchto prácach obyvatelia Zádielu mohli nájsť aj uvedené bronzové predmety. V každom prípade depot reťazovite spojených tyčinkovitých náramkov presahuje významom rámec uzavretej oblasti Slovenského krasu, stáva sa súčasťou početnej skupiny hromadných nálezov podobného druhu výrobkov, koncentrujúcich sa vo východnej časti Karpatského oblúka, a je ďalším dokladom vysokej úrovne výrobných stredísk a bohatstva materiálnej zložky pilinskej kultúry.

L i t e r a t ú r a

BÁRTA, J., 1975: Speleoarcheologický výskum Kostrovej jaskyne pri Zádielskych Dvorníkoch. V: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1974. Nitra, s. 17-19.

BUDINSKÝ-KRIČKA, V., 1963: Žiarové pohrebisko z mladšej doby bronzovej v Dvorníkoch, okr. Košice. V: Študijné zvesti AÚ SAV. 11. Nitra, s. 23-30.

EISNER, J., 1933: Slovensko v praveku. Bratislava.

EISNER, J., 1937: Predhistorický výzkum na Slovensku a v Podkarpatské Rusi r. 1936. V: Sborník Muzeálnej slovenskej spoločnosti. 31. Turčiansky Svätý Martin, s. 90-111.

GALLUS, S. - HORVÁTH, T., 1939: Un peuple cavalier préscythique en Hongrie. Dissertationes Pannonicae. 2. Budapest.

LAMIOVÁ-SCHMIEDLOVÁ, M., 1966: Popolnicové pohrebisko v Zádielskych Dvorníkoch. Svet vedy, 13, s. 120-121.

MOZSOLICS, A., 1973: Bronze- und Goldfunde des Karpatenbeckens. Budapest.

NOVOTNÁ, M., 1970: Die Äxte und Beile in der Slowakei. Prähistorische Bronzefunde. Abt. 9. Bd. 3. München.

PAULÍK, J., 1965: Súpis medených a bronzových predmetov v Okresnom vlastivednom múzeu v Rimavskej Sobote. V: Študijné zvesti AÚ SAV. 15. Nitra, s. 33-106.

FUNDE VON BRONZEGEGENSTÄNDEN AUS ZÁDIELSKE DVORNÍKY-ZÁDIEL. Die Denkmäler der jüngeren und späten Bronzezeit aus der Südostslowakei, besonders aus dem Slowakischen Karst, wurden neuestens durch zwei Funde von bemerkenswerten Bronzegegenständen aus Zádielske Dvorníky-Zádiel (Bez. Košice-Land; Abb. 4) bereichert. Den ersten Fund bildet ein Depot von zehn kettenartig verbundenen Stabarmringen (Abb. 5; Abb. 6), die Anfang dieses Jahrhunderts gefunden wurden, jedoch erst 1976 durch den Protektor der Landschaft Zádielska tiesňava PhMr. G. Stibrányi für eine Samm-

lung (Pamätná izba) in Moldava nad Bodvou gerettet wurden. Die Armringe gehören zum stark frequentierten und ausgeprägten Typus mit charakteristischer runder Form, rundem Querschnitt des massiven Stäbchens, verjüngten, gerade abgeschnittenen Enden und mit Gruppen von Querrillen als Verzierung. Die reichen Depotfunde, in denen neben weiterem, chronologisch bedeutendem Material auch dieser Armringtypus auftritt, ermöglichen die Datierung des Depots in die Stufe BD.

Der zweite Fund ist ein Tüllenbeil (Abb. 7), das schon vor vierzig Jahren von A. Józsa südwestlich von Zádiel in der Flur Elkijáro herausgepflügt wurde. Dieser Einzelfund gehört zu den Absatzbeilen, die besonders im östlichen Karpatenbecken häufig vorkommen. Durch seine kleineren Ausmasse und stark verbreiterte bogenartige Schneide ist dieser Typus eine charakteristische Äusserung von allem in der Spätbronzezeit, und in Anbetracht seines Vorkommens in mehreren ostslowakischen Depots kann man auch das Beil aus Zádiel in die Stufe HB_1 reihen.

Trotz unklarer Fundumstände kann konstatiert werden, dass das Depot mit seiner Bedeutung den Rahmen des geschlossenen Gebietes des Slowakischen Karstes sprengt und einen Bestandteil der zahlreichen Depotfunde ähnlicher Erzeugnisse bildet, die sich im Ostteil des Karpatenbeckens konzentrierten, und schliesslich einen weiteren Beleg für das hohe Niveau der Produktionzentren und den Materialreichtum der Pilinyer Kultur darstellt.

ARCHEOLOGICKÝ PRIESKUM HORNÉHO POVODIA ŽITAVY

Jozef B á t o r a

V marci 1976 uskutočnil Archeologický ústav SAV v Nitre prieskum horného povodia Žitavy, ktorý nadviazal na prieskum realizovaný organizáciou SZM pri AÚ SAV v predchádzajúcich rokoch. Prieskum sa sústredil predovšetkým na riečne terasy Žitavy a jej prítokov a miesta zemných prác. Zistilo sa šestnásť doteraz neznámych lokalít, z ktorých závažnejšie sme vybrali do tohto prehľadu:

Č i f á r e (okr. Nitra)

Asi 400 m východne od obce, južne od cesty spájajúcej Čifáre s Levicami, sme zistili sídliskové nálezy patriace ľudu kultúry s kanelovanou keramikou. Črepový materiál pochádza prevažne z amforovitých a hrncovitých nádob zdobených jednak rytou výzdobou (šrafované trojuholníky) a vpichmi a jednak plastickou pretláčanou páskou pod okrajom. Okrem črepov sme našli jadrá a úštepy z kremeňa.

H o r n ý O h a j (okr. Nitra)

Na ľavej terase potoka Širočína, cca kilometer východne od obce, sme našli črepy zdobené rytým a prstami vtlačeným ornamentom. Materiál datujeme do obdobia mladšej lineárnej keramiky. Je to prvý doklad pravekého osídlenia obce.

N o v á V e s n a d Ž i t a v o u (okr. Nitra)

Južne od obce, na ľavej terase Žitavy, sme v miestnom pieskovisku zistili značne porušené eneolitické a halštatské sídliskové objekty a nedatovanú zahrotenú priekopu (h. 1,5 m, š. 3 m). Eneolitické nálezy reprezentujú prevažne zlomky z hrncovitých a amforovitých nádob a patria z menšej časti ludanickej skupine a z väčšej časti kultúre s kanelovanou keramikou. Halštatské nálezy sú zastúpené zlomkami amforovitých nádob a šálok a patria kalenderberskej kultúre, ktorá je v tomto regióne poznačená silným vplyvom z oblasti lužických popolnicových polí.

T a j n á (okr. Nitra)

Asi 200 m juhozápadne od obce, na pravej terase potoka Širočina, sme zistili sporadické lengyelské osídlenie a intenzívne osídlenie z doby rímskej.

V profile bývalej tehelne západne od obce sme zistili zahĺbený obdĺžnikový objekt z mladšej doby bronzovej. Čiastočným vybratím výplne sme získali črepový a osteologický materiál, na základe ktorého objekt datujeme do obdobia čačianskej kultúry.

Z l a t é M o r a v c e (okr. Nitra)

V trojuholníku vymedzenom železničnou traťou Zlaté Moravce-Lužianky, Zlaté Moravce-Nové Zámky a potokom Stránka, asi 2 km na juhozápad od mesta, sme zistili rozsiahle sídlisko ľudu kultúry s kanelovanou keramikou. Okrem bohatého črepového materiálu sme našli úštepy z kremeňa a zlomok z ostria kamenného sekeromlatu.

ARCHÄOLOGISCHE BEGEHUNG DES ŽITAVA-OBERLAUFES. Im März 1976 verkwirklichte das Archäologische Institut der SAW zu Nitra eine archäologische Geländebegehung des Žitava-Oberlaufes (Bez. Nitra). Ihr Ergebnis war die Feststellung von sechzehn neuen Fundstellen, von denen wir nur einige Siedlungen anführen: Čifáre - Kultur mit kannelierter Keramik; Horný Ohaj - jüngere Linearkeramik; Nová Ves nad Žitavou - Ludanice-Gruppe, Kultur mit kannelierter Keramik und Kalenderberg-Kultur; Tajná - Lengyel-Kultur und römische Kaiserzeit; Zlaté Moravce - Kultur mit kannelierter Keramik.

DRUHÉ POHREBISKO NITRIANSKEJ KULTÚRY V TVRDOŠOVCIACH

Jozef B á t o r a

V novembri 1976 bolo v severozápadnej časti intravilánu obce Tvrdošovce (okr. Nové Zámky) porušené pri výkope základových rýh pre stavbu štvorbytovky na miernej vyvýšenine Gólya utca pohrebisko nitrianskej kultúry.

Výkopom bolo zničených 6-8 hrobov, s najväčšou pravdepodobnosťou orientovaných v smere V-Z a Z-V. Od robotníkov sa podarilo získať iba časť inventára jedného hrobu - parohové koráliky usporiadané v troch radoch a medený náramok tvaru vŕbového listu (obr. 8), ktorý bol sekundárne narovnaný.

Hroby pochádzajú už z druhého pohrebiska nitrianskej kultúry v Tvrdošovciach. Prvé, v polohe Kerektó, bolo odkryté roku 1960 (Točík, A.: Nitra-Gruppe. Archeologické rozhledy, 15, 1963, s. 726).

EIN ZWEITES GRÄBERFELD DER NITRA-KULTUR IN TVRDOŠOVCE. Im November 1976 wurde im nordwestlichen Gemeindeteil von Tvrdošovce (Bez. Nové Zámky) beim Ausschachten von Fundamentgräben für den Bau eines Vierfamilienhauses ein Gräberfeld der Nitra-Kultur gestört. Es konnte nur ein Teil des Inventars eines Grabes gerettet werden - Geweihperlen und ein weidenblattförmiger Kupferarmring (Abb. 8), der sekundär geradegebogen worden war. Das erste Gräberfeld der Nitra-Kultur von Tvrdošovce wurde in der Flur Kerektó erschlossen.

HALŠTATSKÉ SÍDLISKO V ABRAHÁME

Jozef B á t o r a

V marci 1976 boli na sprašovej terase cca 1 km severovýchodne od Abrahámu (okr. Galanta), v polohe Tehelňanský vŕšok (hon Háje), porušené buldozérom halštatské sídliskové objekty.

V objekte 1/76, ktorý začal už pred naším príchodom odkrývať K. Godovič z Abrahámu, bolo väčšie množstvo ihlancových hlinených závaží dvojakej veľkosti a rôzneho stupňa vypálenia. Závažia sa koncentrovali v severovýchodnom rohu objektu, kde bola mierna priehlbina a do červena prepálená podlaha. Z nálezovej situácie vyplýva, že ide pravdepodobne o výrobný objekt, v ktorom sa vypaľovali závažia. Proces vypaľovania bol náhle prerušený. Črepový materiál datuje objekt do obdobia kalenderberskej kultúry.

V profile neďalekej tehelne sme zistili ďalšie tri objekty z toho istého obdobia.

HALLSTATTZEITLICHE SIEDLUNG IN ABRAHÁM. Im März 1976 wurden etwa 1 km nordöstlich von Abrahám (Bez. Galanta) in der Flur Tehelňanský vŕšok (Lage Háje) auf einer Lössterrasse durch einen Bulldozer hallstattzeitliche Siedlungsobjekte gestört (Kalenderberg-Kultur).
Im Objekt 1/76 wurde eine grössere Menge kegelförmiger Gewichte von zweierlei Grösse und verschiedenem Brennungsgrad entdeckt. Die Gewichte konzentrierten sich in der Nordostecke des Objektes, wo eine schwache Vertiefung und der Fussboden rotgebrannt war. Wahrscheinlich handelt es sich um ein Produktionsobjekt, in welchem Gewichte gebrannt wurden und dieser Brennungsprozess jäh unterbrochen wurde.

SÍDLISKO Z MLADŠEJ DOBY BRONZOVEJ V KONIAROVCIACH

Jozef B á t o r a

V novembri 1976 uskutočnil Archeologický ústav SAV v Nitre na základe hlásenia A. Točíka prieskum zavlažovacích rýh v katastroch obcí Jelšovce, Výčapy-Opatovce (okr. Nitra) a Koniarovce (okr. Topoľčany).

Asi 200 m južne od Koniaroviec sme zistili v ryhe tri zahĺbené sídliskové objekty, ktorých výplň tvorila tmavohnedá zemina. Dva z objektov - zásobnicové jamy - sa kónicky ku dnu rozširovali a mali rovné dná (objekt 1 a 2). Objekt 3, pravdepodobne obytný, mal obdĺžnikový tvar s dvoma zahĺbeniami na okrajoch. Po čiastočnom vybratí výplne objektov sme získali pomerne malé množstvo mazanice a črepového materiálu, podľa ktorého ich datujeme do mladšej doby bronzovej.

SIEDLUNG AUS DER JÜNGEREN BRONZEZEIT IN KONIAROVCE. Im November 1976 verwirklichte das Archäologische Institut der SAV zu Nitra eine Begehung der Bewässerungsgräbern in den Katastern der Gemeinden Jelšovce, Výčapy-Opatovce (Bez. Nitra) und Koniarovce (Bez. Topoľčany). Etwa 200 m südlich von Koniarovce wurden in einem der Gräben drei eingetiefte Objekte festgestellt, die aufgrund des Scherbenmaterials in die jüngere Bronzezeit datiert werden.

SPEČENÝ VAL A NEOLITICKÉ SÍDLISKO V HOKOVCIACH

Jozef B á t o r a

Začiatkom februára 1976 sme na základe hlásenia A. Váňu z Dudiniec prezreli tzv. spečený val v katastri obce Hokovce (okr. Levice). Severozápadne od obce v polohe Bátovská cesta sme rozoznali mierne vyvýšený pás zeme, v ktorom sme našli roztrúsené pieskovcové kamene, niekoľko atypických pravekých črepov a menšie množstvo mazanice. Vyvýšený pás zeme prebieha v smere JV-SZ v dĺžke cca 1 km, stredom mierneho, k severovýchodu sa zvažujúceho svahu.

Zdá sa, že ide o zvyšky rozoraného valu, nadväzujúceho na spečený val, ktorého priebeh zistil Š. Janšák až k Opátovým Moravciam (Janšák, Š.: Staré osídlenie Slovenska, Dolný Hron a Ipeľ v praveku. Martin 1938, s. 94). Zodpovedá tomu aj jeho orientácia na SZ. V tejto súvislosti nie je zanedbateľná ani skutočnosť, že Opátove Moravce (teraz Hontianske Moravce) sú od spomínaných miest vzdialené len asi 2 km.

Pri sledovaní priebehu valu sme v polohe Pod oslášom zistili osídlenie ľudom kultúry s lineárnou keramikou (obr. 9: 2, 3), želiezovskej skupiny (obr. 9: 1) a lengyelskej kultúry.

VERBRANNTER WALL UND EINE NEOLITHISCHE SIEDLUNG IN HOKOVCE. Anfang Februar 1976 wurde eine Begehung des sog. verbrannten Walles im Gemeindekataster von Hokovce (Bez. Levice) durchgeführt. Nordwestlich der Gemeinde in der Flur Bátovská cesta war ein leicht erhöhter Erdstreifen erkennbar, der in SO-NW-Richtung in einer Länge von etwa 1 km zur Mitte des nordöstlich abfallenden Hanges verläuft. Es scheint, dass es sich um Reste eines zerpflügten Walles handelt, der an den verbrannten Wall anknüpft, dessen Verlauf von Š. Janšák, bis nach Opátove Moravce beobachtet wurde (Janšák, Š.: Staré osídlenie Slovenska, Dolný Hron a Ipeľ v praveku. Martin 1938, S. 94). Dem entspricht auch seine Orientierung nach NW und in diesem Zusammenhang kann auch die Tatsache nicht ausser acht gelassen werden, dass, Opátove Moravce (jetzt Hontianske Moravce) von den erwähnten Stellen nur ungefähr 2 km entfernt liegt.

Beim Verfolgen des Wallverlaufes stellten wir in der Flur Pod oslášom eine Siedlung der linearkeramischen (Abb. 9: 2, 3), der Želiezovce- (Abb. 9: 1) und Lengyel-Kultur fest.

STREDOVEKÉ POLIA V KRÁĽOVCIACH-KRNIŠOVE

Jozef B á t o r a

Na základe oznámenia A. Haľamovej z Nitry (Mostná ul.) uskutočnil Archeologický ústav SAV v Nitre v septembri 1976 obhliadku údajnej archeologickej lokality v katastri obce Kráľovce-Krnišov (okr. Zvolen).

Lokalita sa nachádza v polohe Pustatina, cca 2 km na JZ od obce, na zalesnenej vyvýšenine (kóta 380,4) medzi sútokom Štiavnice a Lična. Na západnej a juhozápadnej strane vyvýšeniny sú zachované štyri terasovite usporiadané pásy nasucho kladených kameňov, pripomínajúce zvyšky fortifikácie. Takúto funkciu však vylučuje skutočnosť, že pásy kameňov neuzatvárajú priestor, ktorý by mali ochraňovať. Najskôr ide o stopy po medziach stredovekých polí, prípadne viníc. Zaujímavý je v tejto súvislosti aj názov polohy Pustatina. V blízkom okolí môžeme predpokladať existenciu zaniknutej stredovekej osady, ku ktorej polia (vinice?) patrili.

FUND MITTELALTERLICHER FELDER IN KRÁĽOVCE-KRNIŠOV. Im September 1976 verwirklichte das Archäologische Institut der SAW zu Nitra die Begehung einer angeblichen archäologischen Lokalität im Gemeindekataster von Kráľovce-Krnišov (Bez. Zvolen). Auf der sog. Pustatina-Anhöhe, 2 km südwestlich der Gemeinde, wurden vier terrassenartig angelegte Streifen aus trocken gelegten Steinen entdeckt, die höchstwahrscheinlich als Spuren mittelalterlicher Feldraine, evtl. Weingärten zu betrachten sind.

OPEVNENÁ OSADA ZO STARŠEJ DOBY BRONZOVEJ V HOSTIACH

Jozef B á t o r a - Jozef I ž o f

Začiatkom apríla 1976 začalo JRD exploatovať zeminu v katastri obce Hoste (okr. Galanta), v polohe Poddivoš, pričom sa porušili praveké sídliskové objekty. Situáciu ohlásil Archeologickému ústavu SAV v Nitre externý spolupracovník K. Godovič. Po dohode s vedením JRD bola exploatácia zeminy zastavená a ústav v spolupráci s Okresným vlastivedným múzeom v Galante uskutočnil na lokalite od začiatku mája do konca júla záchranný výskum.

Lokalita sa nachádza cca 250 m na sever od Hostí, asi 100 m na východ od štátnej cesty spájajúcej Hoste s Majcichovom, v inundačnom pásme Váhu

(100 m západne od pravého brehu Dudváhu), na nápadne sa dvíhajúcej 6 m vysokej mohylovitej vyvýšenine s priemerom cca 100 m. Bagrovaním bola porušená severná a južná strana lokality.

Z bohatého keramického a osteologického materiálu, ktorý pred naším príchodom zachránil K. Godovič, bolo zrejmé, že ide o sídlisko maďarovskej kultúry. Po výškopisnom a polohopisnom zameraní lokality (J. Olszewski) sme začali odkrývku v severozápadnej časti. Vrstva ornice bola do hĺbky 30 cm odhrnutá buldozérom z plochy približne 50 x 50 m. Okrem tejto plochy sme skúmali priestor na dvoch bagrovaním porušených miestach a severnú stranu lokality (rez V a VI).

Preskúmali sme dve priekopy maďarovskej kultúry, 27 maďarovských sídliskových objektov (prevažne zásobnicových jám) a päť kostrových hrobov z 10.-12. stor. Okrem toho aj objekty z obdobia eneolitu (bolerázska skupina), z doby laténskej a z predveľkomoravského obdobia. Väčšina objektov sa črtala v podobe tmavošedých alebo tmavohnedých fľakov. Boli zahĺbené do žltého sprašovitého podložia. V dvoch prípadoch (objekty 20 a 23, 25 a 26) sa podarilo zachytiť horizontálnu stratigrafiu, ktorá tiež dokazuje viacfázovosť osídlenia opevneného sídliska ľudom maďarovskej kultúry. Pozornosť si zasluhuje objekt 23/76 (maďarovská kultúra), v ktorom boli okrem kostenej objímky, zdobenej rytým mykénskym geometrickým ornamentom, nájdené fragmenty prepálenej hliny(?) so značnou prímesou sľudy (muskovitu), s pravidelne formovanými hranami, pripomínajúce "tehly", čo však vylučuje skutočnosť, že takto vypálené tehly v tomto období nepoznáme ani v juhovýchodnej Európe (Kréta, Mykény), odkiaľ k nám prichádzali intenzívne kultúrne vplyvy.

Preskúmali sme i päť neúplných pecí. Najpozoruhodnejšia je pec 1/76 s roštom pozostávajúcim z troch pozdĺžnych kanálikov. Pec s obdobnou konštrukciou zo Slovenska nepoznáme. Slúžila na vypaľovanie keramiky a môžeme ju s najväčšou pravdepodobnosťou zaradiť do 9. stor. Ostatné pece boli jednoduché, bez zvláštnejších konštrukčných prvkov. Ide o eneolitické a slovanské pece na pečenie chleba.

Hroby sa nachádzali plytko pod povrchom (čiastočne ešte v ornici) a takmer všetky ich buldozér čiastočne poškodil. Kostry boli uložené na chrbte s rukami vedľa tela alebo v lone, orientované hlavou na západ a nohami na východ. O chudobnosti hrobov svedčí nález iba dvoch predmetov: skleného korálika (hrob 1/76) a železného nožíka (hrob 5/76). Hroby datujeme rámcove do 10.-12. stor.

O tom, že sídlisko maďarovskej kultúry bolo opevnené, svedčí, ako sme už spomenuli, existencia dvoch priekop, ktorých priebeh sme sledovali rezmi I-VI. Malá vonkajšia priekopa A (h. 220 cm, š. 400 cm) bola porušená v dĺžke 10 m pri bagrovaní v severnej časti opevnenej osady. Veľkú vnútornú priekopu B sme zistili pri hľadaní priebehu priekopy A. Vnútorná i vonkajšia priekopa klinovito vyúsťujú v severnej časti sídliska. Boli napúšťané vodou; zodpovedajú tomu aj rozmery priekopy B (h.470 cm, š.10,5 m). Priekopy, vzdialené od seba cca 10 m, idú mierne poloblúkovite paralelne vedľa seba v dĺžke asi 30 m. Potom sa priekopa A približuje k priekope B (rez III, IV) a pravdepodobne sa

s ňou spája (pred rezom I). V reze III a IV sa podarilo zachytiť iba vnútornú šikmú stenu priekopy A. Vonkajšia stena tejto priekopy bola pravdepodobne devastovaná eróziou vody, ale nie je vylúčené ani jej intencionálne odstránenie v období nasledujúceho osídlenia. Priekopa B, ktorá sa tiahne mierne oblúkovite na SZ strane lokality, sa sledovala rezmi I, II, VI a geofyzikálnymi meraniami (J. Tirpák). Podľa jej priebehu (d. okolo 100 m) predpokladáme, že spájala dva meandre rieky Váhu, ktorá obmývala lokalitu z južnej, východnej a severovýchodnej strany. Severozápadná a západná strana sídliska boli najprístupnejšie, a preto boli chránené fortifikáciou. S analogickými systémami opevnenia sa stretávame u nás i v ostatných častiach Karpatskej kotliny (Maďarsko).

Prerezaním veľkej priekopy B rezom II sa podarilo vypracovať profil, ktorý poskytol niekoľko stratigrafických poznatkov. Keď priekopa B stratila obrannú funkciu, bola asi do polovice zasypaná sprašovitou zemou nasýpanou z oboch strán. Nad touto vrstvou sú viditeľné stopy minimálne dvojnásobného planírovania - dve prepálené vrstvy s mazanicou, nasypané z vonkajšej strany. Staršie osídlenie ľudom maďarovskej kultúry trvalo pravdepodobne krátky čas, pretože črepový materiál sa pod splanírovanými vrstvami nachádzal iba sporadicky; naproti tomu nad nimi bol črepový a osteologický materiál početný, teda osídlenie v mladšej fáze maďarovskej kultúry trvalo dlhšie, azda až do začiatku strednej doby bronzovej (mohylové kultúry).

V priekope B bol pri vonkajšej stene tesne pod hrubou vrstvou splanírovaného materiálu rad pomerne veľkých kolových jám, ktorých účel nie je doteraz známy. Predpokladať palisádu na vonkajšej strane je nelogické. Domnievame sa, že ide o zvyšok konštrukcie akéhosi premostenia z polovice už zasypanej priekopy (kolové jamy sa jasne črtali v zásype priekopy a do žltého podložia boli zahĺbené iba nepatrne), čomu by nasvedčovala aj kolová jama v spodnej tretine vnútornej steny priekopy. Chýbajú kolové jamy pri vnútornom okraji priekopy. Konfigurácia terénu túto hypotézu podporuje a umožňuje predpokladať aj vchod do osady v týchto miestach.

Detailným rozborom materiálu a chronologickým zaradením lokality sa budeme zaoberať na inom mieste.

BEFESTIGTE ANSIEDLUNG AUS DER ÄLTEREN BRONZEZEIT IN HOSTE. Anfang April 1976 begann die Landwirtschaftliche Produktionsgenossenschaft Dudváh mit dem Sitz in Abrahám mit Lehmexploitationen im Gemeindekataster von Hoste (Bez. Galanta), in der Flur Poddivoš, wobei urzeitliche Siedlungsobjekte gestört wurden.

Aus dem reichen Keramik- und osteologischen Material ist ersichtlich, dass es sich um eine Siedlung der Maďarovce-Kultur handelt. Die Grabung erbrachte die Existenz zweier Gräben der Maďarovce-Kultur (A, B), 27 Siedlungsobjekte (vorwiegend Speichergruben), fünf Skelettgräber aus dem 10.-12. Jh., Objekte aus dem Äneolithikum (Boleráz-Gruppe), aus der Latène- und der vorgrossmährischen Zeit wie auch fünf unvollständige Backöfen (äneolithische und slawische). Die ältere Besiedlung mit Trägern der Maďarovce-

Kultur war wahrscheinlich nur kurzfristig, weil in den Schichten des Profils B unter einer starken Planierung nur sporadisch Scherben vertreten waren, hingegen erschienen Scherben und osteologisches Material in grosser Menge über der Planierung, also dauerte die Besiedlung in der jüngeren Phase länger, vielleicht bis zum Anfang der Hügelgräberkulturen. Mit der dataillierten Materialanalyse und mit der chronologischen Einstufung des Fundortes werden wir uns an anderer Stelle befassen.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM HISTORICKÉHO JADRA BRATISLAVY V ROKU 1976

Peter B a x a

Archeologické oddelenie Mestskej správy pamiatkovej starostlivosti v Bratislave uskutočnilo v súvislosti s intenzívnou stavebnou činnosťou na území štátnej mestskej pamiatkovej rezervácie viacero záchranných a preventívnych výskumov, najmä na ploche západne od Jiráskovej ulice. Boli to tieto:

1. J i r á s k o v a u l. 9 (parcela 477)

Pre pripravovanú generálnu opravu Zichyho paláca bola v r. 1976 prístupná len jeho časť; preskúmali sme prízemie pravého krídla. Ako sa ukázalo, palác (postavený okolo r. 1775) stojí na troch stredovekých parcelách. Staviteľ nevyužil staršiu situáciu, ale objekty dal zbúrať a situoval sem novú stavbu. Tak sa pod podlahami paláca zachovala staršia zástavba.

Výskumom sa podarilo zistiť na najjužnejšej z pôvodných parciel vývoj zástavby už od "založenia" mesta na konci 13. stor. Najstaršie osídlenie reprezentuje kultúrna vrstva s objektom z konca 1. stor. pred n.l. Neskoršie osídlenie z 9.-10. stor. dokladá nevýrazná kultúrna vrstva s ohniskom a niekoľkými črepmi. Z konca 13. stor. pochádza chata s kamennou podmurovkou, mazanicovou dlážkou a ohniskom, ktorá rešpektovala terajšiu Jiráskovu ulicu. Zdá sa, že toto potvrdzuje teóriu o existencii komunikácie na týchto miestach ešte pred 14. storočím (názor A. Vallaška). Ako ukazuje archeologický výskum, historické udalosti na konci 13. stor. (mestské privilégium Ondreja III. z r. 1291, stavba mestských hradieb atď.) neovplyvnili prirodzený vývoj osídlenia. Nad chatou z 13. stor. sa nachádzal objekt rovnakého charakteru, datovaný pokrývkou s uškom ťahaným z okraja a keramikou s vtlačenými značkami do prvej polovice 14. stor. (obr. 11: 3-6). Prvá kamenná stavba pochádza najskôr z konca 14. stor. Súvisí s ňou štvoruholníková pivnička s kamennými stenami a dva valcovité objekty s výdrevou, zahĺbené do zeme v zadnej časti parcely. Domnievam sa, že v jednom prípade ide o ľadničku. Na konci 16. stor. vzniká na južnej strane parcely druhá kamenná stavba (prvá je na severnej strane), vnútri ktorej bola studňa (z priestorových dôvodov). Vstup do oboch domov bol zo spoločného

dvora dláždeného lomovým kameňom. Súčasne v zadnej časti pozemku vzniká veľký hospodársky trakt s murovanou 7 m hlbokou šachtou neznámeho účelu s tromi podlažiami.

Z nálezov hodno spomenúť okrem uvedenej pokrývky s uškom ťahaným z okraja (Ø 38 cm) zo začiatku 14. stor. keramiku z toho istého obdobia (obr. 10: 1), väčší počet nádob zo 14.-15. stor., hromadný nález keramiky (28 rekonštruovateľných kusov) z konca 15. až zo začiatku 16. stor., datovanej importovaným sklom (obr. 10: 4), železné nástroje a kolekciu keramiky (obr. 10: 2), skla (obr. 10: 7) a porcelánu z polovice 18. stor.

2. J i r á s k o v a u l. 12 (parcela 329)

V súvislosti s obnovou Pálfyho paláca prebieha tu systematický výskum. V prízemí zadného traktu druhého nádvoria, na ploche predpokladanej nezastavanej stredovekej parcely, sme odkryli časť suterénu a parcelačného múru neznámeho stredovekého objektu zo 14.-15. stor., rešpektujúceho dnešnú Zelenú ulicu. V blízkosti objektu sa nachádza stredoveká studňa, ktorú uvádza na pláne Bratislavy aj neznámy autor z r. 1735. Najstaršie osídlenie lokality reprezentuje výrazná kultúrna vrstva a objekty s keramikou bolerázskeho typu. Na eneolitické osídlenie, zachytené v pivnici paláca, nadväzuje osídlenie laténske. Zaujímavý je nález zlomkov z cca 10-15 rímskych tehál v sekundárnej polohe - v deštrukcii pece na pečenie chleba (?) z 9.-10. stor. V dvoch prípadoch sa na zlomkoch tehál podarilo zistiť časti kolkov (obr. 11: 1, 2). Počnúc nevýraznými stopami zo strednej doby hradištnej sa dá sledovať nepretržité osídlenie až do vrcholného stredoveku. Materiál sa nevymyká z bežného priemeru - jadro tvorí typická sivá keramika z 15. stor.

3. K a p i t u l s k á u l. 7 (parcely 363-364)

Pri zisťovacom výskume sa zachytili stopy osídlenia z mladšej doby kamennej, z 1. stor. pred n. l., z 12.-13. storočia a z vrcholného stredoveku (14.-16. stor.).

4. K a p i t u l s k á u l. 17 (parcela 443)

Kopaním statickej sondy pri päte múru hradieb sa porušila neskorostredoveká odpadová jama. Výplň obsahovala zvyšky organických látok, keramiku (obr. 10: 3), sklo (obr. 10: 8) a drobné železné predmety. Zaujímavý je nález bronzového obuváka. Podľa predbežného hodnotenia pochádza odpadová jama z druhej polovice 16. stor.

5. K l a r i s k á u l. 10 (parcela 374)

V súvislosti s adaptáciou prízemia objektu sme uskutočnili komplexný archeologický a umeleckohistorický výskum. Stratigrafická situácia zodpovedala poznatkom z územia na západ od Jiráskovej ulice. Na najstaršie osídlenie, reprezentované mocnou laténskou vrstvou, nadviazala až sídlisková vrstva s ohniskom z konca 12. až začiatku 13. stor. Na koniec 13. stor. patrí torzo pece objavenej v blízkosti ulice. S ňou pravdepodobne súvisí najstarší obytný (?) objekt na lokalite, ktorého dokladom je výrazná vrstva s koncentráciou mazanice a dreva a so stopami požiaru, datovaná mincou Albrechta I. Habsburského (určenie E. Kolníkovej) najskôr na začiatok deväťdesiatych rokov 13. stor. Datovanie potvrdzuje aj keramika pochádzajúca z tohto horizontu. Na objekt

nadväzuje podobný mladší zo 14. stor. Pravdepodobne na začiatku 15. stor. tu jestvoval prvý kamenný - murovaný objekt, ktorý sa čiastočne zachoval v telese ešte stojaceho domu; bol to dvojpriestorový nepodpivničený dom s pivničkou vzadu na konci parcely. V 16. stor. prežíva dom rozsiahlu prestavbu. V tejto súvislosti zaniká pivnička na konci pozemku; v jej zásype sme našli väčšie množstvo renesančnej keramiky asi z polovice 16. stor. (obr. 10: 5).

6. M i c h a l s k á u l. (parcela 54)

Pri výkopových prácach v letnej čitárni Červený rak narazili stavební robotníci na neznáme múry. Čitáreň sa nachádza pri Michalskej veži, v priestore bývalej mestskej priekopy. Jeden z múrov šiel vo vzdialenosti 22 m rovnobežne s líniou mestského opevnenia. Podľa štruktúry, úpravy povrchu, zvláštneho sklonu i celkovej situácie sme ho označili ako oporný múr stredovekej priekopy spred roku 1435, t. j. spred výstavby barbakanu pri Michalskej veži. Múry boli z kameňa a tehál a podľa plánov mesta z konca 18. stor. a dejín lokality ich považujeme za zvyšky barokovej zástavby mestskej priekopy. Pri úprave časti mestskej fortifikácie sa našlo menšie množstvo barokovej keramiky.

7. N á l e p k o v a u l. (parcela 498)

Pre generálnu opravu domu sme pristúpili k systematickému preventívnemu výskumu na celej parcele. Pokračovať sa bude aj v r. 1977. Doterajšie výsledky:

Najstaršie osídlenie dokumentujú zlomky laténskej keramiky z konca 1.stor. pred n. l. v kultúrnej vrstve z 9.-10. stor. Túto prekrývajú hrubé nánosy riečneho piesku (podobnú situáciu zistili V. Plachá a A. Vallašek na Prídavkovej ul. 2), v ktorom sa nachádzal zahĺbený objekt nepravidelného tvaru s ohniskom. Napriek pomerne veľkej odkrytej ploche nie je na lokalite jasná situácia v 11.-14. stor. V západnej časti suterénu sme odkryli komplex murovaných objektov, ktoré bezprostredne súvisia s objektmi, ktoré našiel na Rybnom námestí B. Polla. Výskum nie je ukončený, ale odkrytú časť stavby predbežne datujeme do 15. stor. Existencia stavby je zaujímavá o to viac, že sa nachádza v bezprostrednej blízkosti mestského opevnenia, z jeho vonkajšej strany. Severná strana lokality zasahuje do miest, kde v stredoveku stál most Vydrickej brány. Podarilo sa lokalizovať jeho zvyšky - oblúky, ktoré sa doteraz považovali za klenby suterénu barokového domu. Získal sa nový obraz o zániku stredovekej fortifikácie v týchto miestach. Napriek tomu, že so zánikom opevnenia sa počíta až na konci 18. stor. (dekrét Márie Terézie, Hilldebrantov projekt regulácie mesta), prvú zástavbu mestskej priekopy sme zistili už v prvej polovici 18. stor.

Z nálezov sú zaujímavé zlomky veľkomoravskej keramiky, v našich nálezoch zatiaľ vzácne, ďalej dobre datovaná barokova keramika, často s kolkami s majuskulou (obr. 11: 3-6) a sklo (obr. 10: 6).

8. P r e p o š t s k á u l. (parcela 444)

V súvislosti so začínajúcou rekonštrukciou západného úseku mestských hradieb medzi Kapucínskou ulicou a dómom sv. Martina sme uskutočnili doplňovací výskum miest, ktoré nepreskúmal B. Polla počas výskumu Bratislava-most. Jedným z nich bol aj dvor domu na parcele 444.

Výskum potvrdil stratigrafiu dokumentovanú B. Pollom pri Vtáčej veži: na laténsku kultúrnu vrstvu nadväzovala vrstva z 9. stor., do ktorej boli zapustené hroby včasnostredovekého pohrebiska. Odkryli sme z nich štyri, čím celkový počet hrobov na tomto pohrebisku vzrástol na osemnásť. Vo všetkých prípadoch boli jedinci v natiahnutej polohe, s rukami pri tele, orientovaní SZZ-JVV. V jednom hrobe sme našli jednoduchý bronzový prsteň, v ostatných neboli žiadne nálezy. V južnej časti lokality porušilo dva hroby osídlenie z konca 12. až zo začiatku 13. stor. V súvise s výstavbou hradieb je zaujímavé zistenie rozsiahlych zemných úprav - vytváranie násypov, ktoré vyrovnali, hlavne v úseku od Vtáčej veže po dóm, miestami až dvojmetrové rozdiely v úrovni terénu. Najmladšie nálezy pochádzajú z konca 18. stor., keď na mieste vznikol viacpriestorový obdĺžnikovitý dom s tehlovými dlážkami a kamennou dvorovou dlažbou. Zaniká v r. 1809 v súvislosti s napoleonským bombardovaním Bratislavy. Z drobných nálezov z tohto obdobia stojí za zmienku dobre datovaná rekonštruovateľná keramika.

9. **Ú z k a u l.** (parcela 456)

Výskum lokality bol súčasťou výskumu západného úseku hradieb. Sondami v priestore bývalej hradobnej uličky, medzi múrom hradieb a budovou bohosloveckej fakulty, sme zachytili časť štvoruholníkovitého pôdorysu neznámej murovanej stavby. Hrúbka základov sa pohybovala okolo 110 cm, celková šírka objektu bola 600 cm. Podľa stratigrafie, v hrubých črtách totožnej so situáciou na Prepoštskej ul. 16 (lokality sú od seba vzdialené cca 25 m), objekt datujeme do 11.-13. stor.

Pri skúmaní plochy na západnej strane múru hradieb, v parkane, sme v navážkových vrstvách, do ktorých sú zapustené hradby, našli viedenský fenig Albrechta I. Habsburského (určenie E. Kolníkovej), ktorý potvrdzuje datovanie vzniku kamenných stredovekých mestských hradieb na koniec 13. stor. Na rozdiel od okolitých lokalít predstavuje tu najstaršie osídlenie kultúrna vrstva s objektmi a keramikou bolerázskeho typu. Pre výskum vývoja mestskej fortifikácie má veľký význam zistenie zvyškov palisády (?), resp. prekážky podobného charakteru, vysunutej pred múr hradieb, ktorá tu jestvovala pred výstavbou múru parkanu. Najmladší horizont reprezentuje kostrový hrob dieťaťa bez nálezov, s orientáciou Z-V, pochádzajúci z konca 13. stor., a torzo bližšie neurčiteľnej stavby so základmi z nasucho kladených lomových kameňov z prvej polovice 14. stor. Z drobnejších nálezov sú zaujímavé dva zlomky konských podkov z 13. stor. a kolekcia včasnostredovekej keramiky.

ARCHÄOLOGISCHE UNTERSUCHUNG DES HISTORISCHEN STADTKERNS VON BRATISLAVA IM JAHRE 1976. Die Archäologische Abteilung der Stadtverwaltung des Amtes für Denkmalpflege zu Bratislava verwirklichte im J. 1976 auf dem Gebiet der Staatlichen städtischen Denkmalreservation neun Rettungs- und Präventivgrabungen:

1. Gasse Jiráskova ul. 9 (Parzelle 477). Es wurde fast die ganze mittelalterliche Parzelle untersucht und die Entwicklung ihrer Überbauung vom 13. Jh. an dokumentiert, als hier eine Hütte mit steingemauertem Sockel und Blockbaukonstruktion existierte. Nach ihrem Untergang Ende des 13. Jh. erbaute man hier ein ähnliches Objekt, das die ganze erste Hälfte des 14. Jh. hindurch bestand. Ende des 14. Jh. wurde auf der Parzelle das erste Steinhaus errichtet, zu welchem ein Brunnen, ein Keller und ein Kühlraum im hinteren Teil des Grundstückes gehörte. Ende des 16. Jh. kam an der Südseite der Parzelle ein Haus mit grossem Wirtschaftsgebäude hinzu. Der Eingang in beide Häuser führte vom gemeinsamen, mit Bruchstein gepflasterten Hof. Man fand eine grössere Menge Keramik aus dem 14.-16. und 18. Jh. (Abb. 10: 1, 4) und Glas aus dem 16. und 18. Jh. (Abb. 10: 7).

2. Gasse Jiráskova ul. 12 (Parzelle 329). Die ältesten Funde sind durch Keramik des Boleráz-Typus repräsentiert und stammen aus Objekten und einer deutlichen Kulturschicht. An die neolithische Besiedlung knüpfen erst latènezeitliche Funde vom Ende des 1. Jh. v. u. Z. an. In einem Ofen aus dem 9. Jh. befanden sich Bruchstücke römischer Ziegel mit Torsos zweier Stempel (Abb. 11: 1, 2). Vom 9. Jh. an existierte ununterbrochene Besiedlung bis in das Hochmittelalter. Aus dem 14.-15. Jh. stammt ein näher nicht identifizierbarer Torso eines gemauerten Objektes mit dem Teil einer Trennungsmauer.

3. Gasse Kapitulská ul. 7 (Parzellen 363-364). Bei der Voruntersuchung konstatierte man hier Besiedlungsspuren aus dem Äneolithikum, aus dem 1. Jh. u. Z., aus dem 12.-13. und 14.-15. Jh.

4. Gasse Kapitulská ul. 16 (Parzelle 443). Bei Bauarbeiten wurde eine Abfallgrube gestört, die viel Keramik (Abb. 10: 3) und Glas Abb. 10: 8) aus der zweiten Hälfte des 16. Jh. enthielt.

5. Gasse Klarisská ul. 10 (Parzelle 374). Die älteste Besiedlung stammt aus dem 1. Jh. v. u. Z. Beginnend vom 12.-13. Jh. ist eine Besiedlungskontinuität bis in die Neuzeit zu beobachten. Aus den Anfängen des 14. Jh. stammt das erste Wohnhaus, das durch eine Münze des Habsburgers Albrecht I. datiert ist und das im Verlauf des 14. Jh. erneuert wurde. Ende des 14. Jh. enstand das erste Steinhaus ohne Keller, ein Keller war im hinteren Teil der Parzelle. Im 16. Jh. wurde es einem grossen Umbau unterzogen. Man gewann Funde von Renaissance-Keramik (Abb. 10: 5).

6. Gasse Michalská ul. (Parzelle 54). Im Raum des ehemaligen mittelalterlichen Grabens fand man Reste seiner Versteifungsmauer und von barocker Überbauung aus dem ausgehenden 18. Jh.

7. Gasse Nálepkova ul. 41 (Parzelle 498). Die älteste Besiedlung stammt aus dem 1. Jh. v. u. Z. In das 9. Jh. meldet sich eine ausgeprägte Kulturschicht und ein Objekt mit Feuerstelle und Keramikbruchstücken. Aus dem 15. Jh. existiert hier der Teil eines gegliederten gemauerten

Objektes mit Fussnöden und einem Treppenhaus. Die Lokalität befindet sich in unmittelbarer Nähe der mittelalterlichen Stadtbefestigung und ist teilweise direkt im Wassergraben situiert. Ihre Nordseite liegt beim ehemaligen Weidritzer Tor (eines der vier ursprünglichen mittelalterlichen Stadttore), von welchem sich im Korpus der gegenwärtigen Überbauung Brückenbögen erhielten. Man fand gestempelte Keramik (Abb. 11: 5-6) und Glas (Abb. 10: 6) aus dem 18. Jh.

8. Gasse Prepoštská ul. 16 (Parzelle 444). Durch eine Ergänzungsgrabung im Westabschnitt der mittelalterlichen Stadtmauern wurde folgende Stratigraphie bestätigt: Latènezeit (1. Jh. v. u. Z.), mittlere Burgwallzeit (9. Jh.), 11.-13. und 18. Jh. In einer Kulturschicht aus dem 9. Jh. befanden sich vier Gräber aus dem 12.-13. Jh. (Orientierung WNW-OSO), die bis auf eines (Fund eines Bronzefingerringes) fundleer waren. Man erfasste Spuren umfangreicher Geländegestaltungen im Zusammenhang mit dem Aufbau der mittelalterlichen Stadtmauer. Den jüngsten Horizont repräsentiert ein Barockhaus vom Ende des 18. Jh.

9. Gasse Úzka ul. 1 (Parzelle 456). Die Lokalität befindet sich in unmittelbarer Nähe der mittelalterlichen Stadtmauern bzw. direkt in ihnen. Man konstatierte Besiedlung im Äneolithikum (Keramik des Boleráz-Typus), in der Latènezeit (1. Jh. v. u. Z.), im 9. Jh. und beginnend vom 11. Jh. ununterbrochen bis in die Neuzeit. In das 11.-13. Jh. verwies man ein unbekanntes viereckiges gemauertes Objekt mit 110 cm dicken Fundamenten und mit einer Breite von 600 cm. Ein Pfennig des Habsburgers Albrecht I. bestätigt die Entstehung der Stadtmauern Ende des 13. Jh. Für die baugeschichtliche Entwicklung der Stadtbefestigung ist die Feststellung einer älteren Palisade (?) ausserhalb der Stadtmauer wichtig. An das Ende des 13. Jh. bis in den Beginn des 14. Jh. meldet sich ein vereinzeltes beigabenloses Kinderskelettgrab und die Fundamente eines unbekannten Objektes.

VČASNOHISTORICKÉ A STREDOVEKÉ NÁLEZY Z OBLASTI VETERNEJ ULICE A MIEROVÉHO NÁMESTIA V BRATISLAVE

Peter B a x a

Archeologické oddelenie Mestskej správy pamiatkovej starostlivosti v Bratislave sledovalo od konca r. 1975 rozsiahle zemné práce na úseku od budovy Československého rozhlasu na Zochovej ulici až po Mierové námestie, súvisiace s predĺžením trasy Staromestskej ulice od mostu SNP po Grassalkovičov palác.

Zatiaľ najstaršie osídlenie reprezentujú nálezy laténskej keramiky z kultúrnej vrstvy v miestach vyústenia Veternej ulice na Konventnú a Drevenej ulice na Suché Mýto. Najväčší počet nálezov pochádza však zo 14.-15. stor., a to z niekoľkých zahĺbených objektov na parcele 3294 na Veternej ulici. V jednom z nich sa okrem zlomkov sivej gotickej keramiky našla pohodená kostra (muž, maturus). Zaujímavý je nález ohniska s takmer celou nádobou v bezprostrednej blízkosti objektu. Do 15. stor. patria dve zemnice z Drevenej ulice. Boli zahĺbené cca 200 cm do zeme, mali vnútornú výdrevu, vymazané steny a ubitú dlážku. V jednej sa našlo väčšie množstvo spáleného obilia. Oba objekty rešpektovali Drevenú ulicu (jej terajšiu líniu, ktorú podľa výsledkov umelecko-historického výskumu predstavuje barokové zástavba) i komunikáciu na Suchom mýte.

FRÜHGESCHICHTLICHE UND MITTELALTERLICHE FUNDE AUS DEM AREAL DER GASSE VETERNÁ ULICA UND DES STADTPLATZES MIEROVÉ NÁMESTIE IN BRATISLAVA.
Bei umfangreichen Erdarbeiten erfasste man latènezeitliche Besiedlung aus dem 1. Jh. v. u. Z. (Keramikbruchstücke aus der Kulturschicht) und mehrere Objekte aus dem 14.-15. Jh. (Abfallgrube (?) mit hineingeworfenem Skelett (Mann, maturus) und zwei Halbgrubenhütten).

VČASNOSTREDOVEKÉ HROBOVÉ NÁLEZY Z JUHOZÁPADNÉHO SLOVENSKA

Július B é r e š

Archeologický ústav SAV získal nálezy z obdobia včasného stredoveku z hrobov porušených v rokoch 1965-1966 na týchto lokalitách:

C h o t í n (okr. Komárno)

V lete roku 1966 získali J. Béreš a A. Ruttkay od spolupracovníka Archeologického ústavu SAV D. Gála zo zberového materiálu z rôznych lokalít aj neporušenú včasnostredovekú nádobu z Chotína. Je to prvý nález tohto druhu z polohy Disznó legelő, ktorá sa nachádza na pravej strane štátnej cesty Komárno - Chotín, na vyvýšenej pieskovej dune, vzdialenej asi 100 m smerom na západ od budovy a strojového parku JRD.

Na nádobu, ktorá zrejme pochádza z hrobu rozrušeného na pohrebisku z včasného stredoveku, sa narazilo pri bagrovaní piesku v severozápadnej časti novootvoreného pieskoviska, asi 300 cm od povrchu terénu, ktorý sa postupne zvyšoval navievaním piesku; svedčí o tom aj stratigrafia v mieste nálezu. Nádoba sa nachádzala na pieskovom podloží, nad ktorým bola vrstva černozeme a nad ňou zasa vrstva piesku.

Nezdobený hrniec s rovným okrajom a nízkym, lievikovite nasadeným hrdlom, so stopami formovania prstami; telo sa nerovnomerne zužuje k rovnému odsadenému dnu; materiál je hrubozrnný, pórovitý, farba bledohnedá s čiernymi škvrnami; nádoba bola vyrobená na kruhu; v. 12,4 cm, max. Ø 10,6 cm, Ø ústia 7,4 cm, Ø dna 7,3 cm (obr. 15: 1).

Podľa údajov robotníkov v juhovýchodnej časti bagrovanej plochy boli rozrušené asi tri kostrové hroby, v ktorých nálezy neboli, alebo sa zničili.

K u b á ň o v o (okr. Levice)

Roku 1966, po jarných záplavách Ipľa, objavili pracovníci miestneho JRD Š. Duchoň, Ľ. Bando a J. Debrecényi vo výmole neďaleko rieky kostrový hrob s nádobou. O náleze informovali Archeologický ústav SAV v Nitre. Nádobu vyzdvihli pracovníci AÚ SAV A. Ruttkay a T. Korelová-Nešporová. Miesto nálezu je na ľavom brehu Ipľa v polohe Litáš, asi 300 m od ohybu rieky na západnom konci obce, priamo v inundačnom pásme. Ide o pieskovú dunu, vyvýšenú asi 70-80 cm nad okolitý terén. Hrobová jama bola obdĺžniková a podľa výpovede nálezcov obsahovala kostru dieťaťa vo vystretej polohe na bruchu, s rukami vedľa tela, orientovanú v smere Z-V; lebka bola obrátená tvárou na juh. Nádoba ležala asi 20 cm južne od nôh. Pri prehliadke náleziska pracovníkmi ústavu bola v pôvodnej polohe už len časť pravej ruky a pri nej nožík.

1. Neforemný v ruke zhotovený nezdobený hrniec s mierne odsadeným, nerovným a šikmo skrojeným okrajom, výrazným vydutím a pretiahnutou, dovnútra prehnutou spodnou časťou; vyrobený bol z hrubozrnnej hliny zmiešanej s pieskom; povrch je značne nerovný, pórovitý, šedohnedý; v. 12,5 cm, max. Ø 11,2 cm. Ø ústia 8,7 cm, Ø dna 6,7 cm (obr. 15: 3).

2. Fragment železného nožíka, značne poškodeného hrdzou; d. 10 cm (obr. 15: 2).

Pozoruhodné je uloženie dieťaťa v hrobe. Pracovníkom ústavu sa podarilo aspoň sčasti zistiť nálezové okolnosti (tvar hrobovej jamy, kosti pravej ruky a nôž pri nej). Kostra dieťaťa bola však už jej objaviteľmi vyhádzaná na povrch; ďalšie údaje o uložení pochovaného pochádzajú od nich, preto ich musíme brať s rezervou, najmä čo sa týka neobvyklej polohy dieťaťa (vystretá poloha na bruchu s rukami vedľa tela, orientácia Z-V, lebka bola tvárou obrátená na juh). Išlo by o neobvyklú polohu dieťaťa v hrobe z včasného stredoveku, ku ktorej sa nám nepodarilo získať analógie ani v jednom detskom hrobe z doteraz publikovaných pohrebísk z tohto obdobia na Slovensku.

Orientáciou pochovaných v smere Z-V, s ktorou treba počítať azda aj v prípade hrobu z Kubáňova, sa podrobnejšie zaoberala Z. Čilinská pri rozbore pohrebného rítu na pohrebisku v Nových Zámkoch, kde z celkového počtu 514 hrobov bolo sedem takto orientovaných; z nich hrob 57 bol detský. Autorka podrobne uvádza výskyt orientácie v smere Z-V na juhozápadnom Slovensku a v Potisí (Čilinská 1968, s. 116-117). Absolútnu prevahu má táto orientácia na slovanských pohrebiskách z 9. storočia na našom území (Hrubý 1955, s. 74 a nasl.; Chropovský 1957, s. 190) i v ostatných oblastiach obývaných Slovanmi (Niederle 1911, s. 359; 1931, s. 84).

Hrniec z Kubáňova (obr. 15: 3) má analógie na pohrebiskách zo 7. stor. Podobný exemplár uvádza A. Točík z hrobu 125 v Prši (Točík 1963, obr. 5: 2). Pri rozbore materiálu z tohto hrobu autor píše, že typologicky by hrniec mohol patriť k potiskému typu, ale technológiou výroby a opracovaním povrchu patrí k najstarším produktom podunajského typu (Točík 1963, s. 154). Sprievodný inventár hrnca z hrobu 125 v Prši tvorila náušnica s peltoidnou spodnou časťou a hviezdicovitým príveskom; hrob mohol byť preto chronologicky zaradený do 7. storočia (Točík 1963, s. 155), v kubáňovskom hrobe však bol sprievodným inventárom len nožík, ktorý má široké chronologické uplatnenie. Nádoba analogická s pršianskou sa vyskytla napríklad aj v hrobe 232 na pohrebisku v Holiaroch v sprievode dvoch veľkých strieborných náušníc s guľovitými závesками (Točík 1968, tab. LI: 10, 11, 21).

Uloženie mŕtveho, jeho orientácia a tvar hrnca dovoľujú predpokladať, že hrob z Kubáňova patrí do slovansko-avarského obdobia.

Nožíky podobné exemplára, ktorý sa našiel v hrobe dieťaťa v Kubáňove, sa vyskytujú ako milodary už v hroboch z doby rímskej, z obdobia avarskej ríše i v hroboch slovanských. Nachádzajú sa často v hroboch mužov i žien, dospelých i detí, s bohatým aj chudobným inventárom, mnohokrát bývajú jediným milodarom v hrobe.

V e ľ k é Ú ľ a n y (okr. Galanta)

Na jeseň roku 1965 zachránil Ľ. Špód v polohe Želiarske nádobu zo slovansko-avarského obdobia. Orbou rozrušil vtedy asi 10-15 kostier (hrobov) v hĺbke 100-150 cm od pôvodného povrchu. Hroby boli orientované zhruba v smere Z-V.

Pri obhliadke lokality T. Kolník a J. Rajček spolu s Ľ. Špódom našli zvyšky porušených kostrových hrobov zo slovansko-avarského alebo veľkomoravského obdobia. Nálezisko je situované na terénnej vlne (teraz už zrovnanej) západne od obce, medzi dvoma lesíkmi, 700-800 m severne od cesty Veľké Úľany - Jelka (nález. správa 3683/67).

Vajcovitý, na ručnom kruhu zhotovený hrniec s vyhnutým, zaobleným okrajom s rovným dnom; maximálne vydutie v hornej tretine; zdobený je dvoma radmi nepravidelnej, nezreteľne viditeľnej mnohonásobnej vlnovky obiehajúcej okolo nádoby (jeden rad je na podhrdlí, druhý na najväčšom vydutí); materiál je jemnozrnný, farba čiernošedá; v. 12,3 cm, max. Ø 9,2 cm, Ø ústia 8,7 cm, Ø dna 5,4 cm (obr. 15: 4).

Pri opätovnej obhliadke lokality sa získalo z povrchu novovysadenej plochy množstvo črepov z rôznych období a rozrušený kostrový materiál.

Napriek tomu, že nálezy z uvedených lokalít (keramika, nožík) nie sú dostatočným datovacím prostriedkom, podľa ich tvaru datujeme hroby, z ktorých pochádzajú, približne do obdobia včasného stredoveku.

L i t e r a t ú r a

ČILINSKÁ, Z., 1968: Slawisch-awarisches Gräberfeld in Nové Zámky. Bratislava.
HRUBÝ, V., 1955: Staré Město - velkomoravské pohřebiště "Na valách". Praha.
CHROPOVSKÝ, B., 1957: Slovanské pohrebisko z 9. st. vo Veľkom Grobe. Slovenská archeológia, 5.
NIEDERLE, L., 1911: Život starých Slovanů. I-1. Praha.
TOČÍK, A., 1963: Pohrebisko a sídlisko z doby avarskej ríše v Prši. Slovenská archeológia, 11.
TOČÍK, A., 1968: Slawisch-awarisches Gräberfeld in Holiare. Bratislava

MITTELALTERLICHE GRABFUNDE AUS DER SÜDWESTSLOWAKEI. Im Beitrag publiziert der Autor frühmittelalterliche Funde aus drei südslowakischen Fundorten:

C h o t í n (Bez. Komárno). Im J. 1966 gewann man hier ein Gefäss (Abb. 15: 1), das bei Sandabgrabung in der Flur Disznó legelö zum Vorschein gekommen war. Bereits vorher hat man an der Stelle etwa drei Gräber mit beigabenlosen Skeletten gestört.

K u b á ň o v o (Bez. Levice). Im J. 1966 stiess man in der Flur Litáš auf ein Grab mit einem W-O-orientierten Kinderskelett in Bauchlage, mit dem Gesicht nach Süden gewandt und einem beigelegten Gefäss (Abb. 15: 3). Das Gefäss wurde von ihnen sichergestellt, aber das Skelett wurde ausgeschachtet und breitgeworfen. Es gelang auch die Grabgrubenform und ein Eisenmesser (Abb. 15: 2) neben den rechten Handknochen zu erfassen.

Zu der ungewöhnlichen Lage des Kindes in Kubáňovo (auf dem Bauche mit dem Gesicht nach Sünden gewandt, nach Aussage des Finders, die nicht wahr sein muss), sind in keinem einzigen Grab der bis jetzt publizierten Gräberfelder dieses Zeitabschnittes auf dem Gebiet der Slowakei Analogien gewonnen worden.

Der Topf aus Kubáňovo (Abb. 15: 3) ähnelt mit seiner Form jenem aus dem Grab 125 in Prša (Točík 1963, Abb. 5: 2), wo ihn A. Točík aufgrund der Herstellungstechnik und der Oberflächenbearbeitung zu den ältesten Produkten des Donau-Typus reiht (Točík 1963, S. 154), wobei er auf eine Analogie z. B. im Grab 232 des Gräberfeldes in Holiare hinweist (Točík 1963, S. 155).

Messer, ähnlich jenem aus dem Kindergrab in Kubáňovo, pflegen ebenfalls Beigaben bereits in Grabern der römischen Kaiserzeit zu sein, ebenfalls später in der awarischen Epoche wie auch in slawischen Gräbern mit armen und reichem Inventar und ebenfalls in Gräbern von Kindern.

V e ľ k é Ú ľ a n y (Bez. Galanta). In der Flur Želiarske fand man im J. 1965 beim maschinellen Rigolen einer für neue Weingärten vorgesehenen Fläche ein mittelalterliches Gefäss (Abb. 15: 4). Der Finder störte etwa 10-15 Skelette (Gräber), die sich in einer Tiefe von 100-150 cm unter

der ursprünglichen Oberfläche einer Erhöhung befanden und ungefähr in der Richtung W-O angelegt waren. Ungeachtet dessen, dass die Funde (Keramik, Messer) kein geeignetes Datierungsmittel sind, reiht sie der Autor auf Grundlage der Formen grob in das Frühmittelalter.

VEĽKOMORAVSKÉ HROBY V MOJZESOVE

Július B é r e š

V júli roku 1969 hlásil Archeologickému ústavu SAV predseda MNV obce Mojzesovo (okr. Nové Zámky) K. Buranský nález ľudskej kostry. Pri obhliadke miesta nálezu (obr. 12) vo dvore Pavla Hlavačku (č. 106) sa zistilo, že asi v hĺbke 100 cm bol pri kopaní jamy na vápno porušený hrob dospelého muža.

Prieskumom miesta uloženia pochovaného (približná orientácia SV-JZ) a vyhádzaného piesku sa nezískal nijaký datovací materiál. Pri rozširovaní spomenutej jamy narazilo sa na lebku ďalšieho pochovaného (hrob 2/69).

Hrob 2/69 (obr. 13) sa zistil v hĺbke 160 cm v pieskovom podloží, ktoré sťažovalo odkrývanie. Steny hrobovej jamy sa zosúvali, preto sa nedali presne zistiť rozmery; hĺbka bola 180 cm. Kostra dospelého muža ležala vo vystretej polohe, bola orientovaná v smere SZ-JV (lebka bola tvárou obrátená na západ), dobre zachovaná, dlhá asi 185 cm. Pri pravej strane panvy sa našla železná sekerka (1), na predlaktí ľavej ruky dlhší železný nôž (2), nižšie od neho boli v kôpke: železný zatvárací nôž-britva (3), železný nožík v dvoch zlomkoch (4), železný hrotitý predmet (5), železné zlomky (6), kresadlá (7) a kamenná oslička (8).

1. Železná sekerka-bradatica, značne zhrdzavená, s dlhšími tŕňmi, širokým prehnutým ostrím a úzkym tylom, ktoré sa ku koncu rozširuje; v otvore sa zachovali zvyšky dreveného poriska; d. 15,9 cm, š. ostria 5,1 cm, Ø otvoru 2,5 cm, maximálne rozpätie tŕňov 6,7 cm (obr. 14: 1).

2. Dlhší železný nôž s neúplným tŕňom, širším rovným chrbtom a ostrím poloblúkovite vyhnutým k hrotu; je značne zhrdzavený, so zachovanými odtlačkami látky; d. 15,8 cm, š. 2,1 cm, hr. 0,3 cm (obr. 14: 2).

3. Neúplný, značne zhrdzavený železný zatvárací nôž-britva v lichobežníkovej železnej pošve so zachovanými zvyškami organickej látky (kože?); d. zachov. časti pošvy 10,8 cm, Ø hornej časti 1,9 cm, Ø dolnej časti 3,3 cm, d. zachov. časti noža 10,1 cm, zachov. š. 2,3 cm (obr. 14: 3).

4. Neúplný, hrdzou značne poškodený železný nožík v dvoch zlomkoch má rovný chrbát, ostrie je poloblúkovite vyhnuté k hrotu; na dlhšom zlomku sa zachovali odtlačky látky; d. obidvoch 8,8 cm, š. 2,3 cm (obr. 14: 9).

5. Železný hrdzou poškodený hrotitý predmet v troch zlomkoch, pôvodne mal oblúkovite zosilnené tylo, pod ktorým bol malý otvor; d. zachov. častí 11,1 cm, max. š. 0,6 cm, Ø otvoru 0,5 cm (obr. 14: 4).

6. Dvanásť železných zlomkov z bližšie neurčiteľných predmetov.

7a. Rohovcové kresadlo so stopami po železe, hrany má nedostatočne opracované; d. 2,4 cm, š. 1,8 cm, hr. 1,3 cm (obr. 14: 7).

7b. Rohovcové kresadlo s dobre zachovanými reznými hranami; d. 2,6 cm, š. 1,9 cm, hr. 0,5 cm (obr. 14: 8).

7c. Malé rohovcové kresadlo s otlčenými hranami; d. 1,4 cm, š. 1,5 cm, hr. 0,5 cm (obr. 14: 6).

8. Oslička z bridlice, na obidvoch stranách obrúsená, na jednej z dlhších strán oblámaná; d. 10,1 cm, š. 2,8 cm, hr. 0,7 cm (obr. 14: 5).

Spomenuté dva hroby, ako aj ďalšie, ktoré boli vyhádzané pri výkope základov domu, patrili zrejme väčšiemu pohrebisku (Béreš 1969). Svedčí o tom už ich doterajší počet i samotná poloha na miernej pieskovej vyvýšenine, pokračujúcej od miesta nálezov smerom do záhrady.

Orientácia obidvoch hrobov bola rozdielna. Kostra v hrobe 1 (SV-JZ) bola orientovaná v smere, v ktorom sa pochovávalo zriedkavo, v hrobe 2 (SZ-JV) naopak v smere, ktorý podľa Z. Čilinskej bol jedným z najbežnejších na slovansko-avarských pohrebiskách (Čilinská 1966, s. 114-115). Na veľkomoravských pohrebiskách sa už tak často nevyskytoval, ale aj tu bude treba rátať s výnimkami, ako napr. na pohrebisku v Nitre-Lupke, kde bolo takto orientovaných 77 % hrobov (Chropovský 1962, s. 199).

Vybavenie hrobu 2 bolo priemerné. Sekera (obr. 14: 1) s tylom vytiahnutým v smere dlhšej osi a s krčikom rozširujúcim sa vo vykrojené ostrie má pri násadnom otvore trojuholné tŕne na spevnenie poriska; možno ju zaradiť medzi bradatice. Podľa J. Eisnera bola v dobe veľkomoravskej typickou zbraňou bojovníka (Eisner 1933, s. 252). Sekera slúžila aj ako nástroj dennej potreby, ktorý vyrábali domáci kováči. Základné delenie slovanských moravských sekier vypracoval J. Poulík; vyčlenil štyri typy so širším chronologickým rozpätím (Poulík 1948, s. 33-38). V. Hrubý na základe nálezov zo Starého Města rozčlenil Poulíkov stupeň I na skupiny A-C (Hrubý 1955, s. 173). S použitím tohto jemnejšieho triedenia možno sekerku z Mojzesova zaradiť do jeho typu IA, rozšíreného v celej druhej polovici 9. a v 10. stor. Sekery by sa presnejšie dali datovať iba podľa charakteristického sprievodného materiálu; ako výrobok domácich kováčov podliehali vývoju, čo možno zachytiť na väčších pohrebiskách. Poukázal na to B. Chropovský pri hodnotení nálezov z Veľkého Grobu (Chropovský 1957, s. 198-199).

Zatvárací nôž-britva (obr. 14: 3) so železnou pošvou patrí k pomerne vzácnym nálezom z doby veľkomoravskej. Vyskytol sa na pohrebisku v Starom Městě, kde ho V. Hrubý podľa sprievodného inventára datuje do obdobia po roku 850 (Hrubý 1955, s. 121-122), na mohylníku v Skalici, kde bol v hroboch peších bojovníkov i jazdcov (Budinský-Krička 1959, s. 24) a inde. Novšie výskumy priniesli doklady o jeho výskyte už aj v prvej polovici 9. stor. Proti náhodnému otvoreniu sa zaisťoval - ako v našom prípade - pravdepodobne koženým puzdrom (jeho zachované odtlačky?). Britva z Mojzesova bola uložená spolu s neúplným nožíkom, osličkou, kresacími kamienkami a železnými zlomkami v plátennom vrecúšku (alebo zabalené v látke?).

Nože (obr. 14: 2, 9) sa vyskytujú v širokom časovom rozpätí, a preto nemôžu byť spoľahlivou chronologickou oporou. Pri zistení rôznych nožov v jednom hrobe (v našom prípade) možno uvažovať, že boli dôležitým milodarom a netvoria iba náhodný sprievodný inventár (Chropovský 1962, s. 200).

Nôž z Mojzesova (obr. 14: 2) mal podľa rituálneho uloženia na ľavej ruke pravdepodobne funkciu zbrane.

Železný hrotitý predmet (obr. 14: 4) mohol mať funkciu šidla alebo priebojníka, pretože sa vyskytol spolu s drobnými predmetmi, s ktorými obyčajne nachádzame šidlo.

Kamenná oslička (obr. 14: 5) býva väčšinou obdĺžniková, s prehnutou brusnou plochou. Objavuje sa nielen u nás, ale aj v Poľsku, Maďarsku a inde (Hrubý 1955, s. 124). Jej výskyt v hroboch spolu so sekerami a inou výzbrojou súvisí zrejme so spôsobom života bojovníkov, ktorí opúšťali často na dlhší čas osadu, na čo upozornil už J. Hampel (Hampel 1905, s. 116; Hrubý 1955, s. 124).

Kresadlá (obr. 14: 6-8) bývajú v hroboch v rôznom počte. V Mojzesove sa v hrobe vyskytli tri exempláre. V niektorých hroboch ich býva aj viac, v hrobe 48 v Nitre na Lupke ich bolo až šesť (Chropovský 1962). Vyskytujú sa obyčajne spolu s ocieľkami, niekedy však ocieľku nahradzujú iné železné predmety. Mohla to byť pošva zatváracieho nožíka-britvy, alebo železné zlomky (Budinský-Krička 1959, s. 25).

Podľa nálezov, najmä tých, ktoré sú použiteľné aspoň na relatívne datovanie (sekerka, zatvárací nôž-britva), môžeme hrob 2/69, a zrejme aj ďalšie zničené hroby v Mojzesove, datovať do veľkomoravského obdobia.

Literatúra

BÉREŠ, J., 1969: Veľkomoravský hrob v Mojzesove. Naše novosti (Nové Zámky) z 5. 8. 1969; Veľkomoravský hrob. Smena zo 14. 8. 1969.

BUDINSKÝ-KRIČKA, V., 1959: Slovanské mohyly v Skalici. Bratislava.

ČILINSKÁ, Z., 1966: Slawisch-awarisches Gräberfeld in Nové Zámky. Bratislava.

EISNER, J., 1933: Slovensko v pravěku. Bratislava.

FILIP, J., 1948: Pravěké Československo. Praha.

HAMPEL, J., 1905: Altertümer des frühen Mittelalters in Ungarn. 1. Braunschweig.

HRUBÝ, V., 1955: Staré Město - velkomoravské pohřebiště "Na valách". Praha.

CHROPOVSKÝ, B.; 1957: Slovanské pohrebisko z 9. st. vo Veľkom Grobe. Slovenská archeológia, 5.

CHROPOVSKÝ, B., 1962: Slovanské pohrebisko v Nitre na Lupke. Slovenská archeológia, 10.

POULÍK, J., 1948: Staroslovanská Morava. Praha.

GROSSMÄHRISCHE GRÄBER IN MOJZESOVO. Im Juli 1969 stiess man in **Mojzesovo** (Bez. Nové Zámky, Abb.12) beim Ausschachten einer Kalkgrube bei einem **Hausbau** auf ein beigabenloses (?) Skelettgrab mit einem männlichen Erwachsenen, mit **beiläufiger** Orientierung NO-SW. Beim Erweitern dieser Kalkgrube kam ein weiterer Schädel zum Vorschein. Das Grab 2/69/Abb. 13/ lag in 160 cm Tiefe, das männliche Skelett hatte gestreckte Lage mit der Orientierung NW-SO. Beide Gräber samt weiteren, noch vorher vernichteten, waren offenbar Teil eines grösseren Gräberfeldes.

Funde: Eine Axt (Abb 14: 1), die zu den Bartäxten gehört, ist nach J. Eisner die typische Kampfwaffe der grossmährischen Zeit (Eisner 1933, S. 252). Sie wurde von einem heimischen Schmied hergestellt und in breiterer Zeitspanne verwendet (zweite Hälfte des 9. Jh. und ebenfalls im 10. Jh.). Die dem schliessbaren Messer-Rasiermesser mit einem Eisenetui (Abb. 14: 3) entsprechenden Messer datiert V. Hrubý aufgrund ihrer Begleitfunde in die Zeit nach 850 (Hrubý 1955, S. 121-122). Messer (Abb.14: 2, 9), stellen ein gebräuchliches Inventar in den Gräbern dar und haben breitere chronologische Gültigkeit. Das Vorkommen von mehreren Exemplaren in einem Grab gab Anregung, über sie als eine wichtige Liebesgabe zu erwägen (Chropovský 1962, S. 200). Das Messer (Abb. 14: 2), das rituell auf dem linken Unterarm niedergelegt war, dürfte etwa wohl eine Funktion militärischen Charakters erfüllt haben. Ein spitziger Eisengegenstand (Abb. 14: 4) mit ursprünglich gewölbtem verdicktem Nacken und kleinen Loch war wahrscheinlich eine Ahle oder ein Durchschlag. Unvollständiger Wetzstein (Abb. 14: 5). Diese Gegenstände erscheinen zusammen mit Äxten und anderen Waffen in Kriegergräbern. Zündsteine (Abb. 14: 6-8) pflegen in den Gräbern gewöhnlich mit Feuerstahlen aufzuscheinen. In den hier besprochenen Gräbern hatte man den Feuerstahl anscheinend durch andere Eisengegenstände ersetzt.

An Hand von datierenden Funden (Axt, schliessbares Messer-Rasiermesser) weist der Autor das Grab 2/69 in den grossmährischen Zeitabschnitt.

VÝSKUM SLOVANSKÉHO POHREBISKA V ZÁVADE

Darina B i a l e k o v á

V r. 1976 sa realizovala druhá etapa výskumu slovanského pohrebiska v polohe Chríby v Závade (okr. Topoľčany). Nadviazalo sa na terénne práce z r.1974 so zámerom zistiť východný, resp. juhovýchodný okraj pohrebiska. Najprv sa preskúmali sondy IV-VII a potom plocha medzi nimi, na ktorej sa použil buldozér, pretože v r. 1974 sem JRD pri odhŕňaní humusu z kopca premiestnilo prevažnú časť zeminy.

V r. 1976 bola preskúmaná plocha okolo 700 m^2. Na nej sa zistilo desať ďalších kostrových hrobov (hroby 24-33) z 9. až zo začiatku 10. storočia, ktoré možno považovať za okrajové hroby na pohrebisku. Boli chudobné na prílohy; v troch sa našli nádoby, v jednom bronzová krúžková náušnička a v jednom tri zlomky železného tyčinkového predmetu. Najzaujímavejší je hrob 25, v ktorom bol bez príloh pochovaný dospelý muž (orientácia J-S) s vyhojenou rozsiahlou zlomeninou čelnej kosti. V mieste panvových kostí - niekoľko centimetrov nad nimi - boli na hromádke kostičky nemluvňaťa. Pretože hĺbka hrobu od povrchu činila len 100 cm a zásyp jamy bol nevýrazný (v dolomitovom piesku zmiešanom s hnedozemou sa nezistil sekundárny zásah), nemožno sa jednoznačne vyjadriť, či ide o dva samostatné hroby, alebo či v hrobe muža bolo intencionálne pochované aj nemluvňa. Opačná orientácia i to, že hrob sa nachádza už na okraji pohrebiska, naznačujú, že nie je vylúčené súvislosť zvláštneho pohrebného rítu s osobitosťou pochovaného.

Na pohrebisku bola opätovne zistená vertikálna stratigrafia. Hrob 25 čiastočne prekrýval hrob 24 a hrob 29 bol nad hrobom 30. Pritom v hrobe 30 pôvodne bolo drevené obloženie alebo truhla, ktoré po spráchnivení poľahli. Potom sa zosunula aj horná polovica zásypu hrobu 29. Počas výskumu v r. 1974 (Bialeková 1975, s. 26-27) a 1976 bolo preskúmaných 36 kostrových hrobov (I-III, 1-33), ktoré predstavujú približne polovicu - možno iba tretinu - z celkového predpokladaného počtu hrobov, ktorých časť bola v minulosti zničená.

Na juhovýchodnom okraji skúmanej plochy, tam, kde už pohrebisko nezasahovalo, boli objavené tri výrobné objekty oválneho tvaru (obr. 16), nerovnako zahĺbené, s prepálenými stenami (najmä okolo zahĺbenej časti). Pri nich boli prepálené kruhové plochy. Vo výplni objektov sa našlo množstvo popola a uhlíky, ale nijaký datujúci materiál. Jediný nevýrazný črepok z výplne jarčeka nachádzajúceho sa v bezprostrednej blízkosti objektov možno podľa štruktúry materiálu a úpravy povrchu považovať za lužický. Na datovanie výrobných objektov to však nie je dostačujúci argument (sekundárny výskyt?), a preto sa k chronologickému zaradeniu objektov možno vyjadriť až po ďalšej analýze (paleobotanické určenie, C 14, spektrálna analýza železitých vzoriek). Podľa údajov občanov v takýchto jamách pripravovali miestni kováči ešte v nedávnej minulosti drevné uhlie. O pálení malého množstva drevného uhlia v jamách neveľkých rozmerov hovorí R. Pleiner (1958, s. 64-68). Tvarove podobné sú však aj objekty interpretované ako vyhrievačky (Pleiner 1958, s. 14, 46, 65, 66, 113, 148, 157, 164, 177, 179-181, 201). Objekty však nepochybne súviseli s kováčskym remeslom a spracúvaním železnej rudy, ktoré tu umožňoval hojný povrchový výskyt limonitu a ďalších železných rúd.

Súčasne s výskumom pohrebiska prebiehali zisťovacie práce na parcele $\frac{1437}{3}$, a to v mieste, ktoré tvarom a rozmermi (7,5 x 5,5 m) pripomínalo pôdorys zaniknutého objektu (obr. 17). Lokalizácia na terénnej vyvýšenine a údajné nálezy ľudských kostí viedli k odhadu, či tu nebude ďalšie pohrebisko aj so zaniknutou sakrálnou stavbou. Výskum však nepriniesol pozitívne výsledky a útvar pravdepodobne súvisel s delostreleckým zákopom z druhej svetovej vojny.

Povrchový prieskum v polohách Pod velušovským vinohradom, Plachtičky, na iných parcelách a pri stavebných akciách v obci ostal tiež bez výsledkov. Predmetom ďalšieho archeologického bádania v Závade bude výskum zaniknutého kostola, nachádzajúceho sa za novým cintorínom.

L i t e r a t ú r a

BIALEKOVÁ, D.: Slovanské pohrebisko v Závade. V: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1974. Nitra 1975, s. 26-27.

PLEINER, R.: Základy slovanského železářského hutnictví v českých zemích. Praha 1958.

UNTERSUCHUNG EINES SLAWISCHEN GRÄBERFELDES IN ZÁVADA. Im J. 1976 setzte man mit der Abdeckung des slawischen Gräberfeldes in Závada (Bez. Topoľčany) in der Flur Chríby fort. Es wurden weitere zehn in das 9. bis Anfang des 10. Jh. datierte Skelettgräber (Nr. 24-33) entdeckt. Abermals erfasste man vertikale Stratigraphie (Gräber 24 und 25, Gräber 29 und 30). Die Grabbeigaben waren bescheiden (in drei Gräbern Gefässe, in einem ein Bronzeohrring, in einem weiteren drei Bruchstücke eines stabförmigen Eisengegenstandes). Durch eine Besonderheit hebt sich das Grab 25 hervor (Orientierung S-N), in dem ein erwachsener Mann mit trepaniertem Schädel bestattet war. Einige Zentimeter über den Beckenknochen des Mannes lag ein Knochenhäufchen von einem Säugling. Das Grab liegt am Rand des Gräberfeldes und ist vielleicht eine Äusserung von Vampirismus. Bei der Grabung von 1976 erfasste man den Rand des Gräberfeldes (in den J. 1974 und 1976 wurden insgesamt 36 Skelettgräber untersucht - Nr. I-III, 1-33; Bialeková 1975, S. 25-26). In derselben Flur, ausserhalb des Gräberfeldareals entdeckte man Produktionsobjekte (Abb. 16), die entweder als erzaufbereitende Wärmegrube oder als Gruben zur Holzkohlenbereitung interpretiert wurden (entsprechende rezente Parallelen in diesem Gebiet), die jedenfalls mit dem Schmiedehandwerk zusammenhängen (Pleiner 1958), das hier bei dem Oberflächenvorkommen von Eisenerzen gute Voraussetzungen hatte. Die Datierung der Objekte ist vorderhand nicht möglich. Die gleichzeitig erfolgte Grabung auf der Parzelle $\frac{1437}{3}$ erbrachte keine positiven Ergebnisse (Abb. 17).

NÁLEZY Z PRIESKUMU NA VÝCHODNOM SLOVENSKU

Vojtech B u d i n s k ý - K r i č k a

Archeologický prieskum na východnom Slovensku, realizovaný v r. 1976 pod vedením autora v rámci plánovanej úlohy Výskumného pracovného strediska Archeologického ústavu SAV v Košiciach, priniesol ďalšie hodnotné nálezy ku skúmaniu pravekého, včasnodejinného, slovanského a stredovekého osídlenia kraja. S ním spojené zisťovacie a záchranné výskumy sa konali na 35 lokalitách na území 23 miest a obcí. Ako v predchádzajúcich rokoch i v roku 1976 pri týchto prácach cennú pomoc poskytoval autorovi príspevku najmä J. Macák, člen Slovenskej archeologickej spoločnosti.

B r e h o v (okr. Trebišov). V júli 1976 v spolupráci s J. Macákom sa pokračovalo v prieskume. Z obhliadky už známeho výšinného pravekého sídliska na vrchu Nagyhegy (Veľký vrch) sa získali ďalšie nálezy obsidiánu a halštatské a neskorolaténska keramika a na hone Pásika, na terase po pravom brehu Chcavy, kde S. Šiška r. 1962 zistil stopy neolitického a halštatského osídlenia, sa našli obsidiánové nástroje a odštepy (obr. 24: 15, 17, 20, 21), atypické črepy neolitického a halštatského rázu a ojedinelé zlomky stredovekej keramiky.

Črepový materiál zo staršieho stredoveku - 12.-13. stor. - (obr. 24: 14, 16, 18, 22) sa získal aj z priestranstva severne a severozápadne od románskeho kostola, na ktorom J. Macák r. 1966 pokusnými sondami zachytil stopy stredovekej osady, datovanej bronzovou esovitou náušnicou (Ø 3,5 cm) a keramickým materiálom do 12.-13. stor., ako aj zvyšky základov doteraz neznámej architektúry. Výnimočne sa našiel na lokalite aj zlomok halštatskej keramiky (obr. 24: 19). Niektoré z prvých nálezov J. Macáka z najbližšieho okolia kostola naznačujú, že k zaniknutej stredovekej osade patrilo pravdepodobne aj radové pohrebisko. Na náleziskú podnikol v r. 1976 výskum aj G. Povala (Povala, G.: Opevnená osada s kostolom v Brehove. V: Východoslovenský pravek. 1. Košice 1970, s. 111-119).

Na miestach stredovekého hrádku v polohe Várička, zisteného r. 1966 J. Macákom západne od kláštornej budovy, sa našiel neskorostredoveký črep (15. stor.) a zlomok zeleno glazovanej kachlice s plastickou výzdobou.

H r a š o v í k (okr. Košice-vidiek). Ešte na sklonku roku 1975 sa zopakoval prieskum na lokalite zistenej J. Macákom v auguste toho istého roku na tabule oráčiny v polohe Mahura, južne od obce, na terase po pravom brehu Torysy, zľava od cesty Hrašovík - Košická Nová Ves. Nové nálezy z povrchového zberu potvrdzujú závažnosť lokality pre výskum osídlenia kotliny Torysy v mladšej dobe rímskej a na začiatku sťahovania národov. I posledne nájdený črepový materiál možno synchronizovať s nálezmi zo sídliska v Prešove.

Výber nálezov:

Črep z hornej časti šedej hrncovitej nádoby s drsným povrchom (obr. 21: 12).

Fragment z hornej časti hnedej nádoby vyrobenej na kruhu z jemne plavenej hliny; mierne vytiahnutý okraj bol vodorovne zrezaný a mierne prehnuté, temer valcovité hrdlo zdobené pásikom šikmých riadkov vpichov (obr. 21: 13).

Črep z hnedej nádoby zdobený viacnásobnou vlnovkou alebo pásom vodorovných rýh.

Šedohnedý črep s vodorovnými žliabkami (obr. 21: 11).

Črep zo spodnej časti hnedého hrnca s mierne odsadeným dnom.

Torzo kamenného brúsika.

Zlomky, z ktorých je pozoruhodná mazanica so žliabkami a s odtlačkami drevených vlákien a mazanica s odtlačkami slamy a pliev.

K e ž m a r o k. P. Wawrek odovzdal autorovi na preskúmanie črepy a železnú trosku zo známej lokality Jeruzalemberg, ktoré zachránil z kultúrnej vrstvy porušenej pri úprave tenisového ihriska.

Výber keramických nálezov:

Hnedý črep s kužeľovitou vypuklinou.

Hnedý črep zo zásobnice s podlhovastou vypuklinou.

Zlomky čiernosivej nádoby, najskôr kultového významu, so zoomorfnou plastickou hlavičkou (obr. 26: 1, 1a).

Črep zo súdkovitej hnedej až čiernej nádoby zdobenej šikmými vrypmi (obr. 26: 2).

Hnedý črep s plastickou polmesiačkovitou výzdobou.

Prvé tri z opísaných črepov sú mladohalštatské a ostatné dva patria najskôr do púchovského kultúrneho okruhu.

K l a d z a n y (okr. Vranov nad Topľou). Na upozornenie Štátnej melioračnej správy v Bratislave, pobočka Košice, v októbri a novembri 1976 sa sledovali odvodňovacie práce na úpätí vrchu po východnej strane cesty Kladzany - Ondavské Matiašovce, asi kilometer severne od Kladzian. Černavá vrstva, na ktorú sa miestami narazilo pri odvodňovaní pozemkov, svedčila skôr o močaristej pôde, než o závale sídliskových objektov. Črepy (prevažne atypické), vyhodené na povrch pri hĺbení drenážnych rýh a zachránené J. Macákom, poukazujú na osídlenie v strednej a mladšej dobe bronzovej. Z nich výraznejšie sú len dva. Jeden je zo spodnej časti nádoby vyrobenej z jemnej hliny, s hladkým hnedošedým povrchom. Podľa trojitej špirály so stopami bielej inkrustácie možno ho s rezervou zaradiť do okruhu kultúry Suciu de Sus (obr. 22: 2). Druhý črep je z hrdla čiernosivej amforovitej nádoby vyrobenej z piesčitej hliny, zdobenej vodorovnými žliabkami (obr. 22: 5); patrí najskôr do okruhu kultúry Gáva.

K o š i c e - B a r c a. Na sídlisko v polohe Gyilkos upozornil autora P. Wawrek. Nachádza sa na terase po pravom brehu Hornádu, na tabule oráčiny medzi viaduktom a cestami Barca - Šebastovce a Barca - Valaliky. Ide o novú lokalitu, ktorá podľa nálezov zo zberu P. Wawreka a z prieskumu urobeného autorom v októbri r. 1976 je pozoruhodná najmä pre výskum východoslovenského neolitu a eneolitu. V keramickom materiáli sú okrem dominujúcich nálezov kultúry s lineárnou keramikou pomerne výrazne zastúpené aj nálezy bukovohorskej

kultúry, tiszapolgárskej a lažnianskej skupiny a kultúry s kanelovanou keramikou. K bohatému súboru črepov lineárnej keramiky sú v súčasnosti najpriliehavejšími analógiami nálezy zo sídliska v Šarišských Lúkach (Šiška, S.: Sídlisko z mladšej doby kamennej v Šarišských Lúkach. Slovenská archeológia, 24, 1976, s. 83-117). Ďalšie nálezy predbežne len s výhradami možno spájať so skupinami Tiszapolgár-Csöszhalom-Oborín, bodrogkeresztúrskou a Nyírség-Zatín. Ojedinele sa vyskytla aj keramika z neskorej doby laténskej a z doby rímskej. Nálezy z najmladšej fázy osídlenia lokality patria do staršieho úseku stredoveku (12.-13. stor.).

Výber nálezov:

Lineárna keramika skupiny Tiszadob-Kapušany

Zlomok tenkostennej okrovej nádoby vyrobenej z jemnej hliny, zdobenej výrazne rytými vlnovitými a elipsovitými líniami (obr. 18: 2).

Črepy prevažne z tenkostenných nádob zhotovených z jemne plavenej hliny; sivé, okrovosivé, oranžovočervené a hnedé; zdobené rytými vodorovnými, vlnitými, šikmými, oblúkovitými a lomenými líniami, ojedinele aj rytými meandrovými vzormi (obr. 18: 1, 3, 7, 8), na jednom črepe stopy čiernej smolnej farby (obr. 18: 14).

Časť okrovobelavej kužeľovitej misky s hrubým dnom, zbrázdenej nepravidelnými priehlbinami, vyrobenej z jemne plavenej hliny.

Štyri črepy z hrubostenných hnedých alebo červených nádob zdobených prstami vtlačenými jamkami, z hliny s ojedinelými zrnkami piesku (obr. 18: 12).

Črepy z väčších červenohnedých a hnedých nádob hrubšej výroby, s výrazne rytou výzdobou; na troch sú časti pravdepodobne meandrových vzorov, na ďalšom oblúkovité línie a na jednom pás šikmých rýh.

Skôr s lineárnou než s bukovohorskou keramikou súvisí črep s jazykovitou vypuklinou, ďalší s polmesiacovou vypuklinou a črep s tupo zakončenou kužeľovitou vypuklinou; všetky sú okrovohnedé.

Toto zaradenie sa vzťahuje najskôr aj na okrajové črepy zo súdkovitých a miskovitých nádob zhotovených prevažne z jemnej hliny, sivé, hnedé, okrové a červenohnedé, ako aj na črep z valcovitého hrdla hrubostennej hnedej nádoby s oranžovým odtieňom.

Bukovohorská kultúra

Črepy z tenkostenných, z jemne plavenej hliny vyrobených nádob; sivé, tmavosivé, hnedosivé, hnedé a okrové; zdobené jemne rytým, výnimočne aj vpichovaným ornamentom (obr. 18: 4-6, 9-11, 15).

Dva črepy hnedej a sivej farby, zdobené hrubšie rytými oblúkovými líniami.

Štyri črepy z hrubostenných okrovohnedých a okrovošedých nádob s perforovaným ústím (obr. 18: 13); na jednom je medzi dierkami kužeľovitá vypuklina.

Črep s jazykovitou vypuklinou so zvislým otvorom; okrový s ružovým odtieňom.

Črep zo zásobnicovej hnedošedej nádoby s plastickým jamkovaným pásikom.

Skupina Tiszapolgár-Csöszhalom-Oborín?

Oranžovočervený črep má guľovitú vypuklinu s vodorovným otvorom (obr. 19: 7).

Neolit

Torzo motyčky kopytovitého tvaru zo zelenkavošedej bridlice, d. 9,3 cm, max. š. 6,5 cm (obr. 19: 16).

Tiszapolgárska skupina

Zlomok hnedej misy na vysokej perforovanej nôžke (obr. 19: 1).

Fragment hnedej kužeľovitej pokrývky zdobenej plochými kruhovitými výčnelkami (obr. 19: 5).

Bodrogkeresztúrska skupina?

Črep s tunelovitým uškom z hornej časti tenkostennej červenohnedej nádoby s valcovitým ústím (obr. 19: 4).

Črep s uchom z hornej časti hrubostennej, mierne profilovanej tmavosivej nádoby.

Lažnianska skupina

Článkovité sivé ucho s hnedým odtieňom (obr. 19: 2).

Črep zo zásobnicovitej nádoby so zlomkom vodorovného ucha, zvonku oranžový, znútra tmavosivý.

Okrovohnedý črep so zobákovitou vypuklinou s náznakmi otvoru.

Zlomok mierne profilovanej tenkostennej hnedošedej misky (obr. 19: 3).

Zlomok polguľovitej tenkostennej misky podobnej farby.

Kultúra s kanelovanou keramikou

Dva črepy s mriežkovou rytou výzdobou, hnedej a sivej farby (obr. 20: 7).

Päť črepov s rytou vetvičkovitou výzdobou, sivej, hnedej, okrovohnedej a okrovosivej farby (obr. 19: 15) a hnedošedý črep s podobnou a jamkovou výzdobou (obr. 19: 6).

Hnedošedý črep s vertikálnym tunelovitým uchom a rytou výzdobou.

Zlomok sivej tenkostennej nádoby s náznakom žliabkovej výzdoby (obr. 19: 13).

Šedohnedý črep so zvislými žliabkami a plastickým rebrom (obr. 20: 1).

Hnedošedý črep zdobený jamkami a rytými lomenými líniami (obr. 20: 2).

Torzo sivej kužeľovitej nádoby s hrotitou nôžkou (obr. 19: 14).

Kužeľovitý praslen podobnej farby; Ø 4,1 cm (obr. 19: 8).

Problematické je zaradenie zaujímavého oranžového črepa z nádoby s podlhovastými vypuklinami na okraji a s rytou výzdobou (obr. 19: 9).

Skupina Nyírség-Zatín?

Črep z tenkostennej súdkovitej tmavosivej nádoby vyrobenej z jemnej piesčitej hliny s bohatou prímesou sľudy; v hornej časti vodorovne a na tele zvisle slamovaný (obr. 20: 6).

Črepy z väčších nádob zhotovených z piesčitej hliny; sivé a hnedé; dva sú zbrázdené vodorovným, ďalší zvislým slamovaním.

Okrovohnedý črep nepravidelne zbrázdený jamkami.

Neolit - eneolit

Čepeľovité a jadrovité odštepy (obr. 19: 10), jadrá (obr. 20: 3) a nástroje z rohovca a iných druhov kremeňa, ojedinele i z obsidiánu (obr. 19: 10). Z opracovaných kusov vyberáme: obsidiánovú čepieľku, d. 3,2 cm; čepeľovité rydlo lichobežníkového prierezu, zhotovené najskôr zo zakarpatského kremeňa,

d. 5,8 cm (obr. 19; 11) a nástroj približne tvaru písmena D zo šedastej bridlice so zelenkavým odtieňom, d. 5,5 cm (obr. 19: 12).

Neskorá doba laténska

Črep z grafitovej nádoby so zosilneným okrajom, zdobenej pod hrdlom riadkom trojitých vpichov (obr. 20: 4) a črep z nádoby zhotovenej z podobnej hliny, zvisle zbrázdený ryhami (obr. 20: 5).

Doba rímska

Tmavosivý črep zo spodnej časti nádoby s nôžkovitým dnom, zhotovenej na kruhu: Ø dna 8 cm (obr. 20: 8).

Stredovek

Črepy z okrovobelavých nádob: zlomok z ústia hrnca s presekávaným okrajom (obr. 20: 11); črep z valcovitého hrdla džbánu s profilovaným okrajom (obr. 20: 14); črep z ústia hrnca s profilovaným okrajom (obr. 20: 9); črep s riadkom šikmých zárezov; črep zdobený vlnovkou a šikmo presekávaným plastickým pásikom (obr. 20: 12); črep s vlnovkou; črep zdobený vlnovkou a vodorovným žliabkom (obr. 20: 10); črep s červenohnedou maľovkou (obr. 20: 13).

Dva sivé črepy s vodorovnými žliabkami.

K o š i c k é O l š a n y (okr. Košice-vidiek). Autor v máji 1976 prezrel sídlisko na hone Pod silaše, zistené J. Macákom južne od obce a ohrozené výstavbou diaľnice. Lokalita sa nachádza na miernom svahu na ľavej strane cesty Košické Olšany - Byster. Na oráčine nájdený atypický črepový materiál datujeme do mladšej doby bronzovej a do doby rímskej.

Zopakoval sa prieskum aj na terase po ľavom brehu Torysy, na tabule oráčiny medzi cestou Košické Olšany - Rozhanovce, Olčvárskym potokom a severným okrajom obce. Sídlisko, zistené J. Macákom, zaberá miernu homoľovitú vyvýšeninu, ktorá sa na západnej strane pozvoľna zvažuje k inundačnej čiare Torysy. Podľa keramických nálezov, vyzdvihnutých z černavej humusovitej povrchovej vrstvy, sa ukazuje, že intenzívnejšie osídlenie vyvýšeniny spadá do začiatkov doby bronzovej. Len výnimočne sa našli zlomky slovanskej keramiky (tri črepy s vodorovnými žliabkami alebo ryhami z 9.-10. stor.) a črep zo staršieho stredoveku (12.-13. stor.). Vyvýšeninu v Košických Olšanoch delí len Olčvársky potok od podobnej, ale väčšej a výraznejšej vyvýšeniny Horka v katastri Rozhanoviec, ktorej intenzívnejšie osídlenie je identické s osídlením lokality v Košických Olšanoch.

Výber nálezov z pravekého sídliska

Črepy z nádob, hnedé, šedohnedé a červenohnedé, zbrázdené jamkami pripomínajúcimi odtlačky obilných zrniek (obr. 21: 9), alebo slamovaním a jemným ryhovaním; črep z hornej časti hnedej nádoby s mierne vyhnutým a šikmo dovnútra zrezaným okrajom (obr. 21: 8); črep z hornej časti okrovohnedej nádoby s jamkovaným okrajom (obr. 21: 7) a črep z valcovitého hrdla čiernosivej nádoby (obr. 21: 10).

M i c h a l o k - osada C h r a š č i c e (okr. Vranov nad Topľou). Na oráčinách na južnom svahu vrchu Bučky, severozápadne od Michalka, podľa zistení J. Macáka na troch miestach, sa črtajú stopy osídlenia s kultúrou Gáva z mladšej doby bronzovej.

O prvom nálezisku, zistenom vpravo od poľnej cesty vedúcej z Michalka na samotu Chraščice k chalupám J. Rudu a J. Harcuľu, sa už autor zmienil v predchádzajúcom ročníku tohto zborníka.

Druhá lokalita sa nachádza na hone Koscelny laz, južne od spomenutých chalúp pri kóte 288,0, po ľavom brehu bystriny prítoku Čičavy, vlievajúcej sa pri Vranove nad Topľou do Tople. Pri prieskume v apríli a máji 1976 sa tu našli len atypické črepy z keramiky kultúry Gáva.

Tretia lokalita sa zistila juhozápadne od kóty 334,8, neďaleko chalupy J. Chvaščáka, východne od honu Koscelny laz. Z keramického materiálu získaného pri prieskume v máji 1976 vyberáme: črep z okraja oranžovočerveného hrnca s mierne prehnutým hrdlom (obr. 22: 4); črep z okraja súdkovitého tmavosivého hrnca (obr. 22: 3); oranžovočervený črep s plastickým jamkovaným pásikom (obr. 22: 1); črep s vodorovným plastickým vývalkom trojhranného prierezu, podobnej farby (obr. 22: 6).

M i c h a l o k (okr. Vranov nad Topľou). Autor 10. novembra 1976 prezrel nálezisko zlatých a strieborných mincí, ktoré mu s nálezovou správou zaslal J. Macák. Poklad náhodne objavil 2. novembra 1976 J. Sabol za humnom na okraji svojej záhrady. Na šikmo zrezanej vrstve žltej hliny našiel šesť roztratených mincí, ktoré sa na ňu zosypali z okraja povrchovej 20-25 cm hrubej humusovitej vrstvy. Z nej nasledujúceho dňa J. Macák zachránil štyri ďalšie mince. Nálezisko mincí je približne uprostred obce, na západnom úpätí návršia zvažujúceho sa k ľavému brehu prítoku Čičavy.

Pri skrývke humusovitej vrstvy sme našli 10. novembra 1976 ešte štyri mince (zlatú a tri strieborné). Boli v spodnej časti vrstvy, vzdialené od seba 10-25 cm. Okrem mincí sme z vrstvy vybrali aj štyri úlomky novovekej keramiky. 13. novembra 1976 tu našiel J. Macák ďalších deväť črepov. Keramické úlomky sú z jednej nádoby, je teda pravdepodobné, že poklad bol pôvodne uložený v nádobe. Súdiac podľa črepov, bol to remeselne vyrobený džbánok s tenkým pásikovým uchom a nízkym nôžkovitým dnom, v hornej časti červenohnedý, na tele šedohnedý, vnútri na červenohnedom povrchu miestami hnedo glazovaný, datovaný približne do 17. stor.

Nález z Michalka - 4 zlaté mince a 10 strieborných mincí zo 17. stor. - autor odovzdal na spracovanie a publikovanie E. Kolníkovej.

N i ž n á H u t k a (okr. Košice-vidiek). S. Česnek priniesol autorovi na určenie fragment stredovekého hrnca, vypožičaný od nálezcu H. Sehnálka. Našiel sa na terase po ľavom brehu Torysy, v hĺbke asi 3 m, pri hĺbení jamy pre studňu blízko chaty nálezcu. Vo vrstve, z ktorej črep pochádza, boli údajne stopy ohniska. Fragment je z hornej časti okrového tenkostenného hrnca s profilovaným okrajom, vyrobeného na kruhu, zdobeného jednoduchými rytými vlnovkami. Pochádza z 11.-12. stor.

P e t k o v c e (okr. Vranov nad Topľou). Na oráčine pred dedinou blízko hradskej našiel J. Macák dva obsidiánové odštepy, ktoré svedčia o sporadickom neolitickom, alebo eneolitickom osídlení miesta, z ktorého získal už i dávnejšie nález podobného druhu.

P e t r o v a n y (okr. Prešov). Autor s J. Leščákom prezreli 27. mája 1976 lokalitu v polohe Keveč, zistenú už dávnejšie J. Repčákom. Rozprestiera sa severne od obce na terase Torysy, zľava od cesty Petrovany-Prešov a výmolu potoka ústiaceho do Torysy, medzi kótami 236,2 a 227,6. Náleziskom povedie trasa diaľnice. Pri obhliadke po pravej strane cesty (hlavná časť lokality nebola prístupná) sa našli ojedinelé atypické črepy z mladšej doby bronzovej a železná troska.

Úspešnejší bol prieskum na úbočí návršia východne od ohybu cesty Petrovany-Prešov, medzi kótami 237,5 a 269,0, v polohe Silvaš. Sídliskové nálezy, získané z tejto doteraz neznámej lokality, patria prevažne do okruhu kultúry Gáva, do mladšej doby bronzovej. Nálezy z iných období sa vyskytli len ojedinele.

Paleolit - neolit

Dve jadrá a vrchol čepele z červenohnedého rádiolaritu sú podľa L. Bánesza dokladom mladopaleolitickej industrie. Najskôr do neolitu patrí hrotitý, miestami patinovaný obsidiánový odštep.

Mladšia doba bronzová

Výber z keramického materiálu: črep z hrdla amforovitej nádoby (obr. 23: 9); zlomok misky so stiahnutým ústím (obr. 23: 8); črep z okrajovej časti kužeľovitej misky (obr. 23: 10); črep z hornej časti hrncovitej nádoby; črep s vodorovným podlhovastým vývalkom (obr. 23:12); črep z väčšej nádoby so zvyškami plastických rebier (obr. 23: 11).

Dvojkužeľovitý tmavosivý praslen; Ø 3,4 cm (obr. 23: 7).

Profilovaný dvojkužeľovitý šedohnedý praslen: Ø 3,8 cm (obr. 23: 13).

Doba rímska

Atypický zlomok sivej nádoby zhotovenej na kruhu.

Stredovek

Atypické sivé črepy.

R o z h a n o v c e (okr. Košice-vidiek). Autor v apríli 1976 urobil podrobný prieskum pravekého sídliska, zisteného J. Macákom, v polohe Horka na mierne j homoľovitej, 2-2,5 m vysokej vyvýšenine oválneho základu (ca 90 x 70m). Lokalita je južne od obce, na okraji terasy Torysy po pravom brehu Olčvárskeho potoka, západne od cesty Košické Olšany-Rozhanovce, ZSZ od kóty 198. Východne od nej povedie trasa diaľnice. Povrchová vrstva na vyvýšenine, na rozdiel od okolitého terénu, je humusovitá, tmavšie sfarbená, miestami čierna. Na jej najtmavších miestach možno rátať s objavom zahĺbených sídliskových objektov.

Nálezy z obhliadky v r. 1975 i keramický materiál z posledného prieskumu svedčia o intenzívnom osídlení kopca na začiatku doby bronzovej. Črepy pochádzajú z nádob vyrobených z jemnej hliny, dobre vypálených, ktoré, pokiaľ ich spodok nebol zdrsnený slamovaním alebo jamkami, boli na povrchu hladké, neraz i leštené. Vo farbe črepov prevláda hnedý, sivý a čiernosivý odtieň. Kultúrne zaradenie sídliska v Rozhanovciach, ako aj s ním susediaceho sídliska v Košických Olšanoch, je zatiaľ problematické. V súvise s ich zatriede-

ním a datovaním možno pripustiť predbežne toľko, že patria do predotomanskej, zatiaľ ešte nevyčlenenej, málo známej skupiny na východnom Slovensku, geneticky nadväzujúcej azda na skupinu Nyírség-Zatín a približne súčasnej so starším stupňom koštianskej skupiny.

Výber nálezov

Črepy z nádob zbrázdených jamkami pripomínajúcimi odtlačky obilia (obr. 21: 6), slamovaním, zvislým ryhovaním alebo zárezmi.

Črep z tenkostennej nádoby s mierne vyhnutým okrajom zdobeným bielo inkrustovanými zárezmi (obr. 21: 3).

Črep z hornej časti nádoby s jamkovaným okrajom (obr. 21: 5).

Päť zlomkov z okrajovej časti nádob (obr. 21: 1, 2).

Tunelovité uško, najskôr z amforovitej nádoby.

Dva črepy z misiek s vtiahnutým ústím (obr. 21: 4).

Črep s vykrojenou a ďalší s kužeľovitou vypuklinou.

Dva črepy so žliabkovou výzdobou.

Dva kusy tehloviny s odtlačkami rastlinných zvyškov, na jednom je žliabok po odtlačku konára.

Obdĺžniková podložka žarnova, 14,5 x 11,1 cm.

Riečne mušle.

Pri prieskume v údolí Torysy v apríli 1976 na upozornenie G. Kočiša autor obhliadol aj mohyle podobnú, cca 2 m vysokú, mierne oválnu vyvýšeninu (cca 30 x 40 m). Nachádza sa na Panských lúkach, v inundačnom močaristom teréne po ľavom brehu Torysy, približne 120 m severne od Olčvárskeho potoka, východne od kóty 193,0 a SZ od spomínanej vyvýšeniny Horka v katastri Rozhanoviec.

Povrchová vrstva je hnedá, humusovitá. Pri prieskume sme na ostrovčeku našli ojedinelé zlomky keramiky bukovohorskej kultúry a väčší počet črepov patriacich prevažne na začiatok doby bronzovej, z ktorých výraznejšie sa typologicky zhodujú s nálezmi na vyvýšenine Horka a s nálezmi zo sídliska na ľavom brehu Olčvárskeho potoka v Košických Olšanoch.

S e d l i s k á, časť P o d č i č v a (okr. Vranov nad Topľou). Autor a J. Macák prezreli v novembri 1976 miesto pravekého sídliska, už dávnejšie zisteného na cintoríne na úpätí hradného vrchu. Z kultúrnej vrstvy, z ktorej miestni občania berú zem na úpravu hrobov, sa vyzdvihli ďalšie zlomky keramiky kultúry Gáva.

S i l i c k á J a b l o n i c a (okr. Rožňava). S. Česnek našiel v marci 1976 pri záchrannom zbere v Zbojníckej jaskyni pod Sokolím hradom zlomok bukovohorskej keramiky a črepy keramiky z okruhu kyjatickej kultúry.

S i r n í k (okr. Trebišov). J. Macák našiel v auguste 1976 na oráčine medzi cestou Sirník-Hraň a pravým brehom Ondavy okrem atypických črepov aj zlomok slovanskej keramiky z 9. stor. Je to črep z hnedého hrnca s lievikovite roztvoreným ústím, zhotoveného na ručnom kruhu z piesočnatej, sľudnatej hliny.

S k r a b s k é (okr. Vranov nad Topľou). Na rozsiahlej a dôležitej lokalite, zistenej J. Macákom r. 1967 na terase na ľavom brehu Tople, sa urobil

i v r. 1976 prieskum a záchranný zber. S orbou porušených sídliskových objektov v polohe Záhumienky, južne od obce, sa získal atypický keramický materiál z mladšej doby bronzovej a slovanská keramika z 9.-10. stor. Našiel sa aj zlomok sivej keramiky z doby rímskej a črep z pokročilého stredoveku (15. stor.). Fragmenty slovanskej keramiky sú z hrncovitých nádob zhotovených na ručnom kruhu z piesočnatej, sľudnatej hliny; hnedé, hnedošedé a tmavošedé; zdobené pásmi vlnoviek a vodorovných rýh alebo jednoduchými vlnovkami a vodorovnými žliabkami (obr. 24: 7-9). Medzi črepmi je aj zlomok z okraja hrnca zdobeného na vnútornej strane ústia dvojitou vlnovkou (obr. 24: 4).

Pri prieskume r. 1976 sa dali stopy osídlenia z mladšej doby bronzovej a slovanského osídlenia dobre sledovať i v záhradách a na stavebných pozemkoch v obci. Najpozoruhodnejší bol zahĺbený slovanský sídliskový objekt z 8. až 9. stor. Črepový materiál zachránený z jeho oraním porušenej vrstvy je z hnedých a červenohnedých nádob zhotovených na ručnom kruhu z piesočnatej, sľudnatej hliny, zdobených pásmi vlnoviek a vodorovných rýh (obr. 24: 1-3, 5, 6). Na mieste objektu sa našli aj prepálené kamene, zvieracie kosti a zvyšky ohniska.

Doterajšie početné nálezy z prieskumov a záchranných výskumov v Skrabskom ukazujú, že lokalita bola intenzívne osídlená hlavne v mladšej dobe bronzovej a v staršej až strednej fáze slovanskej kultúry (8.-9. stor.). Len výnimočne sa tu zatiaľ prišlo na sídliskový objekt z okruhu kultúry Suciu de Sus a objekt z neskorej doby laténskej. Nálezy zo sídliska z mladšej doby bronzovej patria do okruhu kultúry Gáva.

Vzhľadom na to, že lokalita v Skrabskom má značný význam pre štúdium praveké a slovanského osídlenia východného Slovenska a pretože je porušovaná hlbokou orbou a výstavbou domov, jej záchranný, alebo systematický výskum je naliehavý.

S p i š s k é V l a c h y (okr. Spišská Nová Ves). Autor a F. Javorský prezreli 18. júna 1976 štrkovisko v polohe Nad starým mlynom, juhozápadne od Spišských Vlách, na terase Hornádu. Pri ťažbe štrkopiesku sa tam narazilo na neolitické sídlisko, ktorého narušené objekty sa výrazne črtali v stenách štrkoviska. Zo závalu z nich sa zachránili črepy vyvinutej volútovej (obr. 25: 1) a staršej bukovohorskej keramiky (obr. 25: 5, 7, 11), niekoľko obsidiánových (obr. 25: 9, 16) i rohovcových (obr. 25: 13) nástrojov, torzo kamennej sekerky a časť pieskovcového žarnova. Najskôr s volútovou keramikou súvisia črepy s plastikou alebo jamkovou výzdobou z nádob prostej výroby (obr. 25: 6, 15).

Ďalšie črepy jemnej volútovej (obr. 25: 2, 3) a bukovohorskej keramiky (obr. 25: 4) i črepy z nádob hrubej výroby, súvisiace zväčša najskôr s volútovou keramikou (obr. 25: 12, 14, 17, 18), zachránil z vrstvy spomínaného objektu v júli 1976 S. Česnek. Okrem keramiky vyzdvihol z výplne objektu aj štiepané obsidiánové (obr. 25: 10) a rohovcové (obr. 25: 8) nástroje, zlomky pieskovcových žarnovov, časť guľovitého praslena a zlomky tehloviny.

Nálezy volútovej keramiky zo Spišských Vlách patria k najvýchodnejším nálezom keramiky tohto typu na Slovensku. Liptovské (Bešeňová) a spišské nálezy tejto keramiky bádatelia často spájajú s jej malopoľským okruhom.

T o v a r n i a n s k a P o l i a n k a (okr. Vranov nad Topľou). Pri prieskume v údolí Ondavky, prítoku Ondavy, našiel J. Macák v záhrade J. Košuta zlomky staršej i mladšej stredovekej keramiky.

V a j k o v c e (okr. Košice-vidiek). Autor na upozornenie G. Kočiša a za jeho účasti urobil v apríli 1976 prieskum na nálezisku stredovekého hrádku Várhegy na miestnom cintoríne na východnom okraji Vajkoviec. Objekt sa dvíha na dôležitom strategickom bode, na ohybe vysokej terasy po ľavom brehu Torysy, v kline medzi cestami, z ktorých jedna vedie z obce do Kráľoviec a druhá do Chrastného. Jeho jadro pozostáva z homolovitého kopca, na temene je obdĺžniková vyvýšenina (ca 6 x 13 m), situovaná dlhšou osou v smere Z-V, obkolesená valom. Kopec vznikol vyhĺbením širokej a hlbokej podkovovitej priekopy, ktorá z troch prístupných strán (východnej, západnej a južnej) chránila hrádok. Nie je vylúčené, že z južnej strany chránila hrádok ešte ďalšia priekopa; v súčasnosti je to hlboký zárez, ktorým vedie cesta z Vajkoviec do Chrastného.

Je viac než pravdepodobné, že vyvýšenina uprostred valu pokrýva zvyšky stredovekej architektúry. Z črepov nájdených v povrchovej vrstve dva patria k tzv. bielej keramike s červenou maľovkou z 12.-13. stor., ďalší je z tenkostennej okrovej nádoby zdobenej vodorovnými žliebkami, datovaný do toho istého obdobia a ostatné dva sú z mladších stredovekých okrových nádob s červenou maľovkou, ktorých okrajová časť bola znútra glazovaná.

Čo znamenala pevnôstka, tento zaujímavý a pozoruhodný objekt v stredovekých dejinách kotliny Torysy, ukáže jej výskum. Podľa B. Varsika prvá zmienka o Vajkovciach je z r. 1270 (Klima, S.: Slovenská vlasť. Praha 1921, s. 235. Varsik, B.: Osídlenie Košickej kotliny. 2. Bratislava 1973, s. 457-463).

V e ľ k ý F o l k m a r (okr. Spišská Nová Ves). S. Česnek našiel v júni 1976 pri obhliadke jaskyne vo svahu vrchu Pod lúkami fragment tenkostennej hnedej nádoby zdobenej pod hrdlom pásom vodorovných rýh. Nález patrí do pokročilého stredoveku (15.-16. stor.).

V e ľ k ý Š a r i š, časť K a n a š (okr. Prešov). J. Leščák odovzdal autorovi kamenný brúsik, nájdený pri výkope jamy na uskladnenie zemiakov pri šľachtiteľskej stanici žrebčinca v Kanaši. Brúsik je obdĺžnikový, zhotovený z jemného bledohnedého pieskovca, d. 10,7 cm, š. 5,3 cm, hr. 4,7 cm. Jeho nálezisko je severovýchodne od ohybu cesty Veľký Šariš - Kanaš, južne od obce, na úpätí návršia s kótou 324,8. Nález so značnou pravdepodobnosťou súvisí so sídliskovými objektmi z mladšej doby rímskej, narušenými r. 1966 pri výkope jamy na mostové váhy vo dvore šľachtiteľskej stanice.

Autor, J. Leščák a geológ J. Koštálik prezreli 20. mája 1976 miesto pravekého sídliska, zisteného J. Leščákom na západnom úbočí vrchu Predná stráž (748), východne od Kanaša, v polohe Nad prepadliskami v okolí Zimnej studne,

medzi kótami 341,8, 488,2 a 386,4. Ide o rozsiahle sídlisko, založené na terasovitom zosuve humusovitej pôdy, ťahajúce sa v dĺžke ca 0,5 km na úbočí pod strmým svahom andezitového vrchu. Nálezy zo zberu J. Leščáka a z nášho prieskumu patria bez výnimky do okruhu kultúry Gáva. Črepový materiál je z hrncovitých (obr. 23: 4,5), miskovitých (obr. 23: 1, 3) a amforovitých (obr. 23: 2,6) nádob hnedej alebo čiernosivej farby.

Sídlisko je súčasné a súrodé s výšinným sídliskom na úpätí Lysej stráže v Terni a so sídliskom na terase Torysy pod Šarišským hradom. Táto trojica šarišských lokalít patrí k najrozsiahlejším sídliskám kultúry Gáva na východnom Slovensku.

V r a n o v n a d T o p ľ o u. Pri zemných prácach v centre mesta, východne od budovy ONV a severne od ulice Červenej armády, sa našli v hĺbke údajne až 3 m tri atypické črepy z nádob hrubej výroby, datovateľné do mladšej doby rímskej, alebo na začiatok doby sťahovania národov, fragment džbánu z pokročilého stredoveku a zlomok končatinovej zvieracej kosti. Nálezy od robotníkov prevzal v apríli 1976 J. Macák.

V r a n o v n a d T o p ľ o u - Č e m e r n é. V roku 1976 sa v spolupráci s J. Macákom pokračovalo v prieskume na terase Tople v okolí mesta.

Na vyvýšenine (kóta 165,6) juhozápadne od Čemerného, z ktorej sa ťaží hlina pre neďalekú tehelňu, sa narazilo na vrstvu so stopami neolitického osídlenia. Kopec sa dvíha južne od hospodárskeho dvora JRD a východne od vodárne. Črepy zachránené zo sídliskovej vrstvy možno zaradiť do okruhu kultúry s lineárnou keramikou. Sú z nedostatočne vypálených nádob oranžovej farby, pastózneho povrchu. Z nich výraznejší je len črep s kužeľovitými vypuklinami, zlomok vodorovného ucha a črep zo spodku nádoby s nôžkovitým dnom. Výnimočne sa našiel na sídlisku aj listovitý obdidiánový odštep. Čemerné je po Soli toho času len druhou lokalitou tejto kultúry v kotline Tople.

Ďalší prieskum sa konal na známej lokalite Pri lazoch, na ohybe terasy Tople severozápadne od Čemerného, po pravej strane cesty Čemerné - Čaklov. Nové nálezy potvrdzujú, že nálezisko bolo vyhľadávané v praveku len sporadicky a intenzívnejšie iba v období keramiky prešovského typu. Pri prieskume sa tiež zistilo, že plytko zahĺbené sídliskové objekty sú už viac-menej rozorané.

O neolitickom, alebo eneolitickom osídlení lokality svedčia len ojedinelé nálezy štiepanej industrie, z ktorých výraznejšie sú len dve obsidiánové čepieľky (obr. 22: 14). Z keramiky možno do mladšej doby bronzovej zaradiť len črep zdobený plastickým, šikmými zárezmi deleným pásikom.

Výber keramického materiálu z prelomu doby rímskej a doby sťahovania národov

Jemná keramika: črep z hornej časti dvojkónickej nádoby s lievikovite roztvoreným ústím a s vývalkom na hrdle (obr. 22: 7); dva črepy zo spodnej časti nádob s nôžkovitým dnom (obr. 22: 8, 17); deväť atypických črepov.

Keramika hrubšej výroby: črep zo šedej zásobnice s hrubo rytou vlnovkou (obr. 22: 15); hnedý črep z podobnej nádoby z hliny s bohatou prímesou sľudy, zdobený jednoduchou vlnovkou; črep z čiernosivej zásobnice zdobenej vlnovkami, z podobnej hliny (obr. 22: 11); hnedý črep zo zásobnice s okružím; okrajový črep z hnedej hrncovitej nádoby (obr. 22: 9); črep z valcovitého hrdla okrovohnedej nádoby (obr. 22: 10); hnedý črep zo spodku hrnca s nôžkovitým a ďalší z nádoby s odsadeným dnom; hnedý črep zdobený jamkami (obr. 22: 13).

Tmavohnedý dvojkužeľovitý praslen, Ø 3,9 cm, v. 2,9 cm (obr. 22: 12).

Železná troska.

Nová lokalita - slovanské sídlisko - sa zistila v Čemernom severozápadne od závodu Slovenka. Črepový materiál je z hnedých nádob zhotovených na ručnom kruhu, zdobených vlnovkami a pásmi vodorovných rýh (obr. 22: 16, 18). Nálezy možno zaradiť do 8.-9. stor.

V y š n ý Ž i p o v (okr. Vranov nad Topľou). Na sklonku r. 1975 sa porušila na stavenisku domu Š. Novického pri výkope jamy na vápno a základových rýh kultúrna vrstva, z ktorej J. Macák zachránil okrem atypických črepov zväčša z mladšej doby bronzovej aj dva úlomky z nádob bukovohorskej kultúry a niekoľko zlomkov slovanskej keramiky približne z 9. stor. (obr. 24: 10-13). Nálezisko je na terase po ľavom brehu Tople. Prvým archeologickým nálezom z Vyšného Žipova je 8,2 cm dlhá rohovcová čepeľ eneolitického rázu, nájdená r. 1963 v záhrade školy.

Ž e h r a (okr. Spišská Nová Ves). Pri obhliadke severovýchodnej časti vrchu Dreveník v júni 1976 upozornil F. Javorský autora na kultúrnu vrstvu s kanelovanou keramikou (obr. 26: 3-5) a na zachovaný val, ktorý je azda súčasný so slovanským valom skúmaným F. Kieferom r. 1950 na južnom skalnom výbežku vrchu.

FUNDE AUS GELÄNDEBEGEHUNGEN IN DER OSTSLOWAKEI. Die unter Führung des Autors im J. 1976 im Rahmen einer planmässigen Aufgabe der Arbeitsstelle des Archäologischen Institutes der SAW in Košice realisierten archäologischen Geländebegehungen erbrachten weiteres wertvolles Fundmaterial zur Erforschung der urzeitlichen, frühgeschichtlichen, slawischen und mittelalterlichen Besiedlung dieses Landesteiles. Die mit ihnen verbundenen Feststellungs- und Rettungsgrabungen wurden auf 35 Fundstellen in 23 Städten und Gemeinden durchgeführt.

B r e h o v (Bez. Trebišov). Eine Begehung der bekannten Höhensiedlung auf dem Berg Nagyhegy lieferte Obsidianabsplisse und hallstatt- und spätlatènezeitliche Keramik und die Begehung der Flur Pásik auf der rechtsseitigen Uferterrasse der Ondava Obsidianwerkzeuge und Absplisse (Abb. 24: 15, 17, 20), Keramik von neolithischem und hallstattzeitlichem Gepräge wie auch Bruchstücke mittelalterlicher Keramik. Eine Geländeüberprüfung erfolgte auch auf der Fundstelle einer mittelalterlichen Dorfwüstung aus dem 12.-13. Jh. (Abb. 24: 14, 16, 18, 22), die in Versuchsschnitten des J. 1966 nördlich der romanischen Kirche und auf der mittelalterlichen

Wohnburg Várička, deren Reste westlich des Klostergebäudes zutage traten, erfasst wurde.

H r a š o v í k (Bez. Košice-Land). Keramikmaterial (Abb. 21: 11-13), das bei einer wiederholten Begehung eines Ackerfeldes in der Flur Mahura südlich der Gemeinde auf der rechten Uferterrasse der Torysa gefunden wurde, macht erneut auf die Bedeutung der Fundstelle für die Erforschung der Besiedlung des Torysa-Tales in der jüngeren römischen Zeit und beginnenden Völkerwanderungszeit aufmerksam.

K e ž m a r o k (Bez. Poprad). Aus der bei Gestaltungen eines Sportplatzes auf der bekannten Fundstelle Jerusalemberg gestörten Kulturschicht wurden Bruchstücke von hallstattzeitlicher und Púchover Keramik (Abb. 26: 2) wie auch Eisenschlacke gerettet. Von den Bruchstücken verdient besonders das Fragment eines höchstwahrscheinlich kultischen Gefässes mit zoomorphem plastischem Kopf Aufmerksamkeit (Abb. 26: 1, 1a), das in die jüngere Hallstattphase datierbar ist.

K l a d z a n y (Bez. Vranov nad Topľou). Aus einer Siedlung, die bei Meliorationsarbeiten nördlich der Gemeinde am Fusse der Anhöhe auf der rechten Seite des Weges Kladzany - Ondavské Matiašovce im Tal der Ondava festgestellt wurde, konnte Keramikmaterial gerettet werden, von welchem eines der charakteristischen Bruchstücke in den Bereich der Suciu-de-Sus-Kultur (Abb. 22: 2) gereiht werden kann und ein weiteres in den Bereich der Gáva-Kultur (Abb. 22: 5).

K o š i c e - B a r c a. Auf eine neue Fundstelle kam man bei der Begehung der rechtsseitigen Hornád-Terrasse in der Flur Gyilkos, zwischen den Strassen Barca - Šebastovce und Barca - Valaliky, die sich schon nach den ersten Lesefunden besonders für die Erforschung des ostslowakischen Neolithikums und Äneolithikums als wichtig erwies. Im bisherigen Keramikmaterial der Siedlung sind neben den dominierenden Funden der Kultur mit Linearkeramik der Kapušany-Tiszadob-Gruppe (Abb. 18: 1-3, 7, 8, 12, 14) auch Funde der Bükker Kultur (Abb. 18: 4-6, 9-11, 13, 15), der Tiszapolgár- (Abb. 19: 1, 5) und der Ložňany-Gruppe (Abb. 19: 2, 3) wie auch der Kultur mit kannelierter Keramik (Abb. 19: 6, 8, 13-15; Abb. 20: 1, 2) relativ stark vertreten. Die passendsten Analogien zur reichen Scherbenkollektion der Linear-keramik sind gegenwärtig die Funde aus der Siedlung in Šarišské Lúky (Bez. Prešov). Weitere Funde aus der Siedlung in Barca kann man vorläufig nur mit Vorbehalt mit den Gruppen Tiszapolgár-Csöszhalom - Oborín (Abb. 19: 7), Bodrogkeresztúr (Abb. 19: 4) und Nyírség-Zatín (Abb. 20: 6) in Zusammenhang bringen. Vereinzelt kam auch spätlatène- (Abb. 20: 4, 5) und römerzeitliche (Abb. 20: 8) Keramik vor. Die Funde aus der jüngsten Besiedlungsphase der Fundstelle gehören in das Frühmittelalter (Abb. 20: 9-14).

K o š i c k é O l š a n y (Bez. Košice-Land). Bei einer wiederholten Begehung der Flur Pod silaše südlich der Gemeinde linksseits der Strasse Košické Olšany - Byster im Torysa-Tal fand man atypisches Scherbenmaterial aus der jüngeren Bronze- und der römischen Kaiserzeit. Gleichzeitig

erfolgte eine wiederholte Begehung der kleinen kegelförmigen Anhöhe, die sich auf der Torysa-Terrasse zwischen dem Nordrand der Gemeinde, dem Oličvárer Bach und der Strasse Košické Oľšany - Rožhanovce erhebt. Die Keramikfunde (Abb. 21: 7-10) zeigen, dass eine intensivere Besiedlung der Anhöhe in die Anfänge der Bronzezeit entfällt. Die Kulturzugehörigkeit dieses Materials ist einstweilen jedoch problematisch. Vereinzelt wurden auf dieser Fundstelle auch Bruchstücke von slavischer Keramik aus dem 9.-10. Jh. und ein Gefässfragment aus dem Frühmittelalter gefunden.

M i c h a l o k, Weiler C h r a š č i c e (Bez. Vranov nad Topľou). Beim Weiler Chraščice in der Flur Koscelny laz und östlich von ihr nahe der Hütte von J. Chveščák wurden Besiedlungsspuren aus der jüngeren Bronzezeit entdeckt. Die Scherben (Abb. 22: 1, 3, 4, 6) können vorläufig in den Bereich der Gáva-Kultur gereiht werden.

M i c h a l o k (Bez. Vranov nad Topľou). Es wurde ein Hort von vier goldenen und sechs silbernen Münzen aus dem 17. Jh. gerettet, der in einer humosen Oberflächenschicht im Garten des J. Sabol entdeckt wurde. Auf Bruchstücke des Kruges, in dem der Hort ursprünglich untergebracht war, stiess man bei einer Feststellungsgrabung auf der Fundstelle.

N i ž n á H u t k a (Bez. Košice-Land). Auf der linken Torysa-Terrasse nahe der Hütte des H. Sehnálek kam beim Graben eines Brunnens das Fragment eines Topfes mit profiliertem Rand und mit einfachen eingeritzten Wellenlinien aus dem 11.-12. Jh. zum Vorschein.

P e t k o v c e (Bez. Vranov nad Topľou). Obsidianabsplisse, die vor dem Dorf nahe des Weges zutage traten, machen auf sporadische neolithische oder äneolithische Besiedlung aufmerksam.

P e t r o v a n y (Bez. Prešov) Eisenschlacke und vereinzelte Scherben aus der jüngeren Bronzezeit fanden sich bei der Begehung der Fundstelle in der Flur Keveč nordlich der Gemeinde auf der linken Torysa-Terrasse. Erfolgreicher war in Petrovany eine Überprüfung der Fundstelle, die auf einem Hang östlich der Wegbiegung Petrovany - Prešov in der Flur Silvaš festgestellt wurde. Zahlreiche Scherben (Abb. 23: 8-12) und zwei Spinnwirtel (Abb. 23: 7, 13) zeugen von einer ausgedehnten Siedlung aus dem Bereich der Gáva-Kultur. Funde aus anderen Epochen wurden nur sporadisch festgestellt (Paläolithikum, römische Zeit, Mittelalter).

R o z h a n o v c e (Bez. Prešov). Es erfolgte eine genaue Überprüfung der kegelförmigen Anhöhe Horka, auf der bekannten Fundstelle südlich der Gemeinde auf der Torysa-Terrasse am rechten Ufer des Oličvárer Baches, westlich der Strasse Košické Oľšany - Rožhanovce. Das Keramikmaterial (Abb. 21: 1-6) bestätigt erneut intensive Besiedlung aus der beginnenden Bronzezeit. Die Kulturzugehörigkeit der Siedlung ist einstweilen problematisch. Analoges Keramikmaterial, aber ausserdem auch vereinzelte Gefässbruchstücke der Bükker Kultur wurden an der Oberfläche des Hügelgrabes einer ähnlichen Anhöhe im unweiten sumpfigen Inundationsgelände auf dem linken Torysa-Ufer gefunden.

S e d l i s k á, Gemeindeteil P o d č i č v a (Bez. Vranov nad Topľou). Bei der Begehung einer Siedlung aus der jüngeren Bronzezeit, die schon länger auf dem Friedhof von Podčičva festgestellt wurde, rettete man Keramikmaterial aus dem Bereich der Gáva-Kultur.

S i l i c k á J a b l o n i c a (Bez. Rožňava). Bei einer Begehung der Höhle Zbojnícka jaskyňa wurde ein Keramikbruchstück der Bükker Kultur und Scherben aus dem Bereich der Kyjatice-Kultur gefunden.

S i r n í k (Bez. Trebišov). Bei der Begehung der Ondava-Terrasse zwischen der Strasse Sirník - Hraň und dem rechten Flussufer wurde ausser atypischem Keramikmaterial auch ein Bruchstück von slawischer Keramik aus dem 9. Jh. gefunden.

S k r e b s k é (Bez. Vranov nad Topľou). Auf einer ausgedehnten und bedeutenden Siedlung in der Flur Záhumienky südlich der Gemeinde auf der linken Topľa-Terrasse, die im Kern in die jüngere Bronzezeit und in die mittlere Phase der slawischen Kultur gehört und schon seit dem J. 1967 verfolgt wird, rettete man Keramikmaterial von Stellen überpflügter Objekte (Abb. 24: 4, 7-9). Besiedlungsspuren aus diesen Epochen sind auch in den Gärten und Baugrundstücken der Gemeinde (Abb. 24: 1-3, 5, 6) gut verfolgbar. Bei früheren Begehungen der Flur Záhumienky kam man vereinzelt auch auf Objekte mit Keramik aus dem Bereich der Socin-de-Sus-Kultur und aus der Spätlatènezeit.

S p i š s k é V l a c h y (Bez. Spišská Nová Ves). Auf einer Hornád-Terrasse in der Flur Nad starým mlynom südwestlich der Gemeinde kam man bei Kiesabgrabungen für den Bau von Schweineställen auf neolithische Siedlungsobjekte. Ihre gestörte dunkle Füllerde stach bei der Überprüfung der Lokalität deutlich von den Wänden der Schottergrube ab. Aus der Verschüttungschicht des einen barg man Bruchstücke von entwickelter Spiralband- (Abb. 25: 1-3, 6, 12, 14, 15, 17, 18) und älterer Bükker Keramik (Abb. 25: 4, 5, 7, 11), das Torso einer Steinaxt, Spaltwerkzeuge aus Obsidian (Abb. 25: 9, 10, 16) und aus Hornstein (Abb. 25: 8, 13), den Teil eines kugeligen Spinnwirtels, Bruchstücke von Sandsteinmahlsteinen und Ziegelbrocken.

T o v a r n i a n s k a P o l i a n k a (Bez. Vranov nad Topľou). Im Tal der Ondavka wurden bei einer Begehung des Gartens von J. Košut Bruchstücke älterer und jüngerer mittelalterlicher Keramik gefunden.

V a j k o v c e (Bez. Košice-Land). Es wurde eine Überprüfung der Fundstelle der mittelalterlichen Wohnburg Várhegy auf dem Friedhof am östlichen Gemeinderand durchgeführt. Das Objekt erhebt sich auf einem strategisch bedeutenden Punkte, bei der Biegung einer hohen Terrasse am linken Torysa-Ufer. Sein Kern besteht aus einer kegelförmigen Anhöhe, auf dem Gipfel ist eine rechteckige Erhöhung (ca. 6 x 13 m), mit der längeren Achse W-O-situiert und mit einem Wall umgeben. Die Anhöhe entstand durch die Ausschachtung eines tiefen und breiten hufeisenförmigen Grabens, der die Wohnburg an den drei zugänglichen Seiten schützte. Vielleicht war sie von der Südseite noch von einem weiteren Graben geschützt; gegenwärtig führt durch ihn der Weg aus Vajkovce nach Chrastné. Es ist sehr wahrscheinlich, dass die Anhöhe inmitten des Walles die Reste eines mittelalterlichen Baues überdeckt.

Scherben aus der Oberflächenschicht stammen aus dem älteren und jüngeren Mittelalter. Nach B. Varsik wird Vajkovce zum erstenmal im J. 1270 erwähnt.

V e ľ k ý F o l k m a r (Bez. Spišská Nová Ves). Bei einer Begehung der Höhle im Hang des Berges Pod lúkami wurde Keramik aus dem fortgeschrittenen Mittelalter gefunden.

V e ľ k ý Š a r i š, Gemeindeteil K a n a š (Bez. Prešov). Es wurde eine Begehung der ausgedehnten Siedlung aus der jüngeren Bronzezeit am Westhang der Anhöhe Predné stráž, östlich von Kanaš durchgeführt. Das Scherbenmaterial stammt von topf- (Abb. 23: 4, 5), schüssel- (Abb. 23: 1, 3) und amphorenförmigen Gefässen (Abb. 23: 2, 6), nach welchen man die Siedlung in den Bereich der Gáva-Kultur reihen kann. Es wurde auch die Fundstelle eines Sandsteinwetzsteins begangen, der bei der Anlage einer Kartoffelmiete beim Gestüt südlich von Kanaš gerettet wurde und am ehesten mit Siedlungsobjekten aus der jüngeren römischen Zeit zusammenhängt, die im J. 1966 bei Erdarbeiten auf dem Hof der erwähnten Station gestört wurden.

V r a n o v n a d T o p ľ o u. Bei Erdarbeiten im Zentrum der Stadt südlich des ONV-Gebäudes und nördlich der Strasse ulica Červenej armády fand man drei atypische Gefässscherben von derber Herstellung, ungefähr aus der jüngeren römischen oder der beginnenden Völkerwanderungszeit, ein Krugfragment aus dem fortgeschrittenen Mittelalter und Tierknochen.

V r a n o v n a d T o p ľ o u - Č e m e r n é. Bei der Begehung der Anhöhe südwestlich von Čemerné wurden Bruchstücke von Linearkeramik und ein blattförmiger Obsidianabspliss aus einer Schicht gerettet, auf die man bei Lehmabgrabungen für die unweite Ziegelei gestossen war. Funde aus einer weiteren Flurbegehung in Čemerné, auf der schon bekannten Funstelle Pri lazoch bei der Biegung der Topľa-Terrasse nordwestlich der Gemeinde an der rechten Seite des Weges Čemerné - Čaklov, bestätigten neuerlich, dass die Siedlung in der Urzeit Neolithikum-Äneolithikum (Abb. 22: 14), jüngere Bronzezeit nur sporadisch besiedelt war, intensiver erst in der Zeit des Prešover Typus (jüngere römische bis Anfang der Völkerwanderungszeit). An überpflügten Stellen von Objekten aus der Zeit des Prešover Typus man Bruchstücke von feiner grauer Keramik (Abb. 22: 7, 8, 17), Scherben von Vorrats- (Abb. 22: 11, 15) und topfförmigen Gefässen (Abb. 22: 10, 13), einen Spinnwirtel (Abb. 22: 12) und Eisenschlacke. Eine slawische Siedlung erfasste man in Čemerné auch auf dem Ackerfeld nordwestlich der Textilfabrik. Das gewonnene Keramikmaterial kann in das 8.-9. Jh. gewiesen werden (Abb. 22: 16, 18).

V y š n ý Ž i p o v (Bez. Vranov nad Topľou). Aus einer beim Hausbau des Š. Novický gestörten Kulturschicht auf einer linksseitigen Topľa-Terrasse rettete man Gefässbruchstücke der Bükker Kultur, aus der jüngeren Bronzezeit und slawische Keramik annähernd aus dem 9. Jh. (Abb. 24: 10-13).

Ž e h r a (Bez. Spišská Nová Ves). Es wurde der nordöstliche Teil der Anhöhe Dreveník begangen, wo F. Javorský eine Kulturschicht mit kanne-

lierter Keramik (Abb. 26: 3-5) und einen erhaltenen Wall feststellte, der etwa mit dem slawischen Wall zeitgleich ist, den F. Kiefer im J. 1950 auf dem südlichen felsigen Bergvorsprung untersucht hatte.

VÝSKUM NA VYVÝŠENINE LAPIŠE V KOŠICIACH-ŠEBASTOVCIACH

Vojtech B u d i n s k ý - K r i č k a

Výskumné pracovné stredisko Archeologického ústavu SAV v Košiciach pod vedením autora v čase od 2. augusta do 2. novembra 1976 pokračovalo vo výskume lokality Lapiše v Košiciach-Šebastovciach. Hlavnou úlohou v tejto sezóne (od r. 1966 už siedmej) bolo prebádanie juhovýchodného úseku rozsiahleho slovansko-avarského pohrebiska, čo sa v podstate aj dosiahlo. Z 36 odkrytých hrobov 16 kostrových patrilo deťom a maloletým, 19 kostrových mladým a dospelým jedincom a jeden hrob bol symbolický jazdecký (bez kostry jazdca). Z hrobov dospelých šesť patrilo jazdcom. Hrobové jamy - pokiaľ sa ich obrysy dali rozpoznať - boli prevažne obdĺžnikové alebo mierne lichobežníkové. Stopy po konštrukčných úpravách sa v nich nezistili. Ľudské kostry ležali v smere Z-V, s väčšími-menšími odchýlkami na VSV-ZJZ, orientácia konských kostier bola opačná. Na vyvýšenine v Šebastovciach sa doteraz odkrylo 357 takmer bez výnimky kostrových hrobov z mladšieho úseku slovansko-avarského obdobia.

Hroby odkryté v juhovýchodnej okrajovej časti pohrebiska neobsahovali garnitúry kovaní. Bežnými prílohami boli nádoby, nože (obr. 27: 16), pracky opaska (obr. 27: 10), jednoduché krúžkové náušnice (obr. 27: 3, 8) a mäsitá potrava (ovca alebo koza, hydina). Ani v jednom jazdeckom hrobe nechýbalo zubadlo, pracka zo sedla a strmene (obr. 27: 18). Sekera bola pri troch jazdcoch a v detskom hrobe (obr. 27: 7). V najpozoruhodnejšom zo ženských hrobov okrem iných vecí sa našli aj sklené koráliky (obr. 27: 4, 5) a polmesiacovitá bronzová náušnica zdobená filigránom. Výnimočne sa prišlo v hroboch aj na železné strelky (obr. 27: 11, 12), oštep (obr. 27: 15), šidlo, ocieľku, obruče a držadlo z vedierka, obdĺžnikové kovanie z bronzového plechu (obr. 27: 9), škrupiny z vajca a na "skýtsku" strelu (obr. 27: 13), ktorá sa do zásypu hrobu dostala najskôr náhodne zo sídliska zo staršej doby železnej. Väčšinu nádob z výskumu juhovýchodného úseku pohrebiska predstavujú, podobne ako z predošlých výskumov, hrnce podunajského typu (obr. 27: 6, 14), v ostatnom keramickom materiáli popri ojedinelých "nomádskych" hrncoch (obr. 27: 1) osobitne sa vyníma aj dvojkónická nádobka s lievikovite roztvoreným ústím a najmä vázička, ktorá sa nielen tvarom, farbou a materiálom, ale aj technikou výroby nápadne odlišuje od slovanskej keramiky a značne pripomína jemnú sivú keramiku z doby

rímskej (obr. 27: 17). Z nálezov z výskumu uvedeného úseku slovansko-avarského pohrebiska hodno osobitne vyzdvihnúť filigránom zdobenú polmesiacovitú náušnicu (obr. 27: 2), pretože má značný význam pre stanovenie hornej časovej hranice pohrebiska, ktorú posúva do 9. stor.

Pri výskume r. 1976 sa prišlo i na ďalšie sídliskové objekty, z ktorých šesť rámcove datujeme do mladšej doby bronzovej a jeden do staršej doby železnej. Boli nepravidelne rozmiestnené, prevažne kruhového, ale výnimočne aj oválneho, lichobežníkového a obličkovitého pôdorysu. Z nich ako najdôležitejšie sa ukazujú objekty 3/76 a 7/76. Prvý podľa torza dvojdielneho žarnova a keramického materiálu, v ktorom halštatské črepy sprevádzajú ojedinelé zlomky jemnej, na kruhu vytočenej keramiky, možno so značnou pravdepodobnosťou synchronizovať s nálezmi kuštanovickej kultúry a druhý podľa črepov a bronzového kosáka s bočným tŕňom možno zaradiť do okruhu kultúry Gáva. Popri objekte 3/76 i niektoré sporadické nálezy z humusovitej vrstvy (železný nôž, kusy železnej trosky, črepy jemnej, na kruhu vytočenej keramiky) a spomenutá "skýtska" strela naznačujú, že na vyvýšenine Lapiše pomerne intenzívne osídlenie s kultúrou Gáva vystriedalo na sklonku praveku redšie osídlenie, súčasné a azda aj súrodé s pamätníkmi kuštanovického ľudu.

Výskum sa realizoval za ochotného súhlasu a nevšedného porozumenia JRD Mier v Nižnej Myšli, na území ktorého sa lokalita nachádza.

GRABUNG AUF DER ANHÖHE LAPIŠE IN KOŠICE-ŠEBASTOVCE. Die Arbeitsstelle des Archäologischen Institutes der SAW in Košice setzte um J. 1976 mit der Grabung auf der Fundstelle Lapiše in Šebastovce fort. Hauptaufgabe dieser Saison) seit Grabungsbeginn schon die siebente (war die Untersuchung des Südostabschnittes des dortigen ausgedehnten slawo-awarischen Gräberfeldes, was im wesentlichen auch erreicht wurde. Von 36 abgedeckten Gräbern gehörten 16 Skelettgräber Kindern und nicht erwachsenen Individuen an. 19 Skelettgräber Jugendlichen und Erwachsenen und das restliche war symbolisch - ein Reitergrab, ohne Skelett des Reiters. Von den Erwachsenengräbern waren sechs von Reitern. Die menschlichen Skelette lagen in O-W-Richtung mit grösseren-kleineren Abweichungen nach ONO-WSW, die Pferdeskelettwaren umgekehrt situiert. Aus slawo-awarischer Zeit wurden in Šebastovce bis jetzt 357, vorwiegend Skelettgräber abgedeckt.
Die im südöstlichen Randteil des Gräberfeldes erschlossenen Gräber waren einfach, ohne Beschlaggarnituren. Gebräuchliche Beigaben waren Tongefässe, Messer (Abb. 27: 16), Gürtelschnallen (Abb. 27: 10), schlichte Ohrringe (Abb. 27: 3, 8) und Fleischnahrung (Schaf oder Ziege, Geflügel). In keinem Reitergrabe fehlten Trense, Sattelschnalle und Steigbügel. Eine Axt befand sich bei drei Reitern und in einem Kindergrab (Abb. 27: 7). Im beachtenswertesten der Frauengräber wurden ausser anderem auch Glasperlen (Abb. 27: 4, 5) und ein halbmondförmiger Bronzeohrring mit Filigranverzierung gefunden. Ausnahmsweise erschienen in den Gräbern auch Eisenpfeilspitzen (Abb. 27: 11, 12), ein Speer (Abb. 27: 15), Feuerstahl, eine Ahle,

Eimerbeschläge, ein rechteckiger Bronzeblechbeschlag (Abb. 27: 9), Eierschalen und eine "skythische" Pfeilspitze (Abb. 27: 13), die in die Verschüttungsschicht des Grabes am ehesten zufällig aus der umliegenden ältereisenzeitlichen Siedlung gelangt war. Der Grossteil der Gefässe aus dem südöstlichen Gräberfeldabschnitt besteht aus Töpfen des Donautypus (Abb. 27: 6, 14). Bemerkenswert ist im übrigen Keramikmaterial neben vereinzelten Töpfen "nomadischer" Form (Abb. 27: 1) besonders ein kleines doppelkonisches Gefäss mit Trichtermündung und vor allem eine kleine Vase, die sich nicht nur formal, farblich und durch ihr Material, sondern auch durch die Herstellungstechnik auffällig von der slawischen Keramik unterscheidet und stark an die feine graue Keramik aus römischer Zeit erinnert (Abb. 27: 17). Von Funden aus dem erwähnten Abschnitt des slawo-awarischen Gräberfeldes sei besonders auch der filigranverzierte halbmondförmige Ohrring (Abb. 27: 2) hervorgehoben, weil er für die Feststellung der oberen Zeitgrenze des Gräberfeldes von Bedeutung ist, die er in das 9. Jh. verschiebt.

Bei der Grabung im J. 1976 in Šebastovce stiess man auch auf weitere Siedlungsobjekte, von denen sechs rahmenhaft in die jüngere Bronzezeit und die übrigen in die ältere Eisenzeit datierbar sind. Als die wichtigsten skizzieren sich die Objekte 3/76 und 7/76. Das erste ist nach einem zweiteiligen Mahlsteinbruchstück und Keramikmaterial, in welchem hallstattzeitliche Scherben von vereinzelten Bruchstücken feiner scheibengedrehter Keramik begleitet werden, mit grosser Wahrscheinlichkeit mit Funden der Kunštanovice-Kultur synchronisierbar, und das zweite meldet sich an Hand von Scherben und einer Bronzesichel mit seitlichem Dorn in den Bereich der Gáva-Kultur. Aber ausser dem Objekt 3/76 deuten auch einige sporadische Funde aus der Humusschicht der Fundstelle Eisenmesser, Stücke von Eisenschlacke, Scherben von feiner scheibengedrehter Keramik und der erwähnte Fund der "skythischen" Pfeilspitze an, dass auf der Anhöhe Lapiše die verhältnismässig intensive Besiedlung mit Trägern der Gáva-Kultur an der Neige der Urzeit durch eine dünnere Besiedlung abgelöst wurde, die mit der Kuštanovice-Bevölkerung zeitgleich und vielleicht auch artegleich war.

KOSTROVÝ HROB Z AMFITEÁTRA V NITRE POD ZOBOROM

Jozef C s á s z t a

V roku 1951 preskúmal P. Čaplovič počas záchranného výskumu na stavbe amfiteátra v Nitre pod Zoborom 165 kostrových hrobov z 10. stor. (Čaplovič, P.: Slovanské pohrebište v Nitre pod Zoborom. Slovenská archeológia, 2, 1954,

s. 5-50). K nim pribudol v r. 1976 ďalší hrob (166/76), ktorý porušili robotníci pri kopaní základov stojana premietacieho plátna.

V žltej spraši sa v hĺbke 40 cm našla kostra dospelého jedinca. Ležala vo vystretej polohe, lebku mala otočenú k pravému plecu (pohľad na juh) a ruky natiahnuté vedľa tela. Kopaním bola zničená pravá noha, ľavá noha od kolena dolu a pravá ruka od lakťa dolu. Kostra bola orientovaná Z-V. Kosti boli dobre zachované. Hrob neobsahoval milodary.

Asi 7 m JV od kostry sa našlo päť veľkých zvieracích zubov (neurčené).

SKELETTGRAB AUS DEM AMPHITHEATER IN NITRA AM FUSS DES ZOBOR. Beim Bau der Fundamente für den Ständer der Filmleinwand im Amphitheater am Fuss des Zobor in Nitra fand man ein menschliches Skelett (Grab 166/76. Die Gräber 1-165 hatte im J. 1951 P. Čaplovič untersucht. Das Gräberfeld stammt aus dem 10. Jh.). Das Erwachsenskelett lag in gestreckter Lage mit W-O-Orientierung und ist bei den Fundamentausschachtungen teilweise vernichtet worden. Das Grab war beigabenlos.

POVEĽKOMORAVSKÉ HROBY Z BRANČA

Jozef C s á s z t a

Pri obci Branč (okr. Nitra) v polohe Arkuš, 280 m západne od cesty Nitra-Nové Zámky, sa našli v ryhe pre plynovodné potrubie dva kostrové hroby.

Hrob 1/76 bol v hĺbke 290 cm v južnom profile a črtal sa ako tmavosivá obdĺžniková jama, z ktorej vyčnievali kosti. Po vybratí výplne sme zistili kostru dospelého jedinca ležiaceho na ľavom boku v mierne skrčenej polohe, orientovaného Z-V. Na pravej dolnej končatine pochovaného spočívala lebka kostra koňa. Z ľudskej kostry sa zachovala len časť od panvových kostí dolu, ostatok bol porušený bagrovaním. Pri neporušenej časti sa našli tmavosivé črepy zo zrnitého materiálu, zdobené viacnásobnou vlnovkou a zväzkom obvodových rýh (obr. 28: 1, 2). V hrobe sa zistili aj kosti dolných končatín ďalšieho jedinca.

V južnom profile ryhy plynovodu, 20 m západne od hrobu 1/76, bol v hĺbke 300 cm hrob 2/76. V žltej sprašovitej až piesčitej hline sa hrobová jama črtala ako čierny obdĺžnik. Zemina bola zmiešaná s kúskami vápna a úlomkami kostí. Hrob bol porušený bagrovaním. Z kostry sa zachovala dolná končatina, uložená v mierne skrčenej polohe na dobre zachovanej kostre koňa. Ide pravdepodobne o kostru dospelého, orientovanú V-Z. Vo výplni hrobovej jamy sa našli len drobné kúsky mazanice a veľa vyzrážaného vápna.

Podľa sprievodného materiálu hroby zaraďujeme do poveľkomoravského horizontu.

NACHGROSSMÄHRISCHE GRÄBER AUS BRANČ. Bei der Gemeinde Branč Bez. Nitra 280-300 m westlich der Strasse Nitra - Nové Zámky erkannte man in der Flur Arkuš in einem Gasleitungsgraben zwei Skelettgräber, die vom Bagger beschädigt wurden. Ausser den Resten menschlicher Knochen befand sich in beiden ein Pferdeskelett. In einem Grabe waren nachgrossmährische Scherben (Abb. 28).

PRAVEKÉ ŽIAROVÉ HROBY Z HLOHOVCA

Jozef C s á s z t a

V katastri Hlohovca (okr. Trnava) sa porušili pri odstraňovaní humusu pred kopaním ryhy pre kanalizáciu obce Kľačany dva žiarové hroby (obr. 29). Nachádzali sa 18 m severovýchodne od 21,1 km železničnej trate Nitra-Hlohovec a boli plytko zahĺbené do červenkastej ílovitej hliny. Podľa tmavších fľakov a množstva črepov usudzujeme, že tu bolo zničených viac hrobov.

Hrob 1/76 bol zväčša zničený buldozérom a zachovala sa z neho len spodná časť hrubostennej červenkastej nádoby s rovným dnom s priemerom 11 cm (obr. 30: 3), niekoľko črepov z hrubozrnného materiálu a prepálené ľudské kosti.

V hrobe 2/76 sa našlo torzo červenohnedej popolnice z drobivého materiálu zmiešaného so zrnkami piesku, ktorej rovné dno (Ø 12 cm) bolo odsadené. Na dne nádoby boli prepálené ľudské kosti, silex (1) a miniatúrna kamenná sekerka (2).

1. Kúsok jadra hnedého rádiolaritu, ktorý je z dvoch strán štiepaný a tak v strede vznikla ostrá hrana (obr. 30: 1).

2. Miniatúrna, dobre vyhladená kamenná sekerka, vybrúsená zo zelenosivého materiálu, bez otvoru, na jednej strane má ostrie a na druhej je tupo ukončená (obr. 30: 2).

V oboch prípadoch ide pravdepodobne o halštatské žiarové hroby. O podobných sa zmienil J. Kudláček (Praveké nálezy z Andača. Slovenská archeológia, 1, 1953, s. 199-203, tab. I-VII).

URZEITLICHE BRANDGRÄBER IN HLOHOVEC. Im Kataster von Hlohovec (Bez. Trnava), 18 m nordöstlich vom Kilometer 21,1 der Bahnstrecke Nitra - Hlohovec wurden zwei gestörte Urnengräber festgestellt (Abb. 29). Ausser Leichenbrand fand man im Grab 1/76 Scherben aus grobkörnigem Material und im Grab 2/76 ein Gefässfragment (Abb. 30: 3), einen Radiolaritsilex (Abb. 30: 1) und ein Steinbeil (Abb. 30: 2). In beiden Fällen liegen wahrscheinlich hallstattzeitliche Brandgräber vor.

PRIESKUM V NITRE NA KLOKOČINE

Jozef C s á s z t a

V Nitre na sídlisku Klokočina sme s D. Janekom zistili pri prieskume vo vybagrovaných kanalizačných ryhách črepy a sídliskový objekt (obr. 31).

1. Črep z tela nádoby zo zrnitého materiálu s obsahom kamienkov, na povrchu ružovohnedý, vnútri čierny.(Pravek, bližšie neurčiteľné.)

2. Črep z tela tenkostennej nádobky z jemne plaveného materiálu, na vnútornej strane so šedou glazúrou, na povrchu hnedý, zdobený tromi úplnými a dvoma neúplnými radmi obdĺžnikových kolkov. (13.-14. stor.)

V profile ryhy v blízkosti Jarockej cesty sa našiel plytko zahĺbený obdĺžnikový objekt s čiernou výplňou bez materiálu. Ide pravdepodobne o zostatok dna bližšie nedatovateľnej stredovekej chaty, ktorý už nebolo možné preskúmať.

BEGEHUNG IN NITRA IM STADTTEIL "KLOKOČINA". In Nitra im Siedlungsgelände Klokočina wurden bei einer Begehung zwei Scherben und ein Objekt (Abb. 31) entdeckt. Eine Scherbe ist urzeitlich, näher nicht bestimmbar, die andere mittelalterlich (13.-14. Jh.). Das rechteckige seichte Objekt bildete wahrscheinlich den Teil einer mittelalterlichen Hütte.

VÝSKUM ZANIKNUTEJ STREDOVEKEJ DEDINY VO SVINICI

Dušan Č a p l o v i č

V roku 1976 pokračovalo Východoslovenské múzeum v Košiciach v systematickom výskume románskeho kostola a najmä zaniknutej stredovekej dediny, ktorá bola v r. 1975 lokalizovaná na vyvýšenej terase v polohe Na horu, v katastri obce Svinica (okr. Košice-vidiek). Druhá etapa výskumu trvala od 24. júna do 31. augusta 1976.

Pri výskume sakrálnej stavby sme sa zamerali na odkrývku západne od veže kostola, odkrývku interiéru veže a interiéru severnej prístavby kaplnky.

Základy južnej strany interiérov lode sakrálnej stavby a východnej strany veže boli zbudované zväčša z kamenných okruhliakov kladených na hlinu, ktoré boli vzájomne previazané (základy veže a západnej prístavby lode kostola).

Západne od veže kostola sa narazilo na kamenné náhrobné platne, ktorých časť bola v sekundárnej polohe. Odkryté základové murivo veže a operákov je štruktúrou totožné so základmi južnej strany interiéru západného predĺženia lode. Po prehĺbení sondy na pätu základu sa narazilo na kostrový hrob, ktorý bol porušený výstavbou veže.

Pri odkrývke interiéru severnej prístavby kaplnky sa v zásype našli dve bronzové esovité záušnice. Kostrový hrob, ktorého jamu sme nezachytili, bol sčasti porušený základmi kaplnky. Prikrytý bol kamennou náhrobnou platňou, ktorá bola čiastočne posunutá.

Na základe poslednej etapy výskumu románskej sakrálnej stavby, ktorú financoval SÚPSOP - stredisko v Prešove, sme dospeli k záveru, ktorý prehodnocuje doterajšie názory na postupnosť vývoja stavebného komplexu (Čaplovič, D., v: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1975. Nitra 1976, s. 76-78). Proti doterajšej teórii o samostatnej existencii vežovitej stavby ako panského sídla možno jednoznačne konštatovať, že v pôvodne samostatne stojacej románskej sakrálnej stavbe pristavali v neskoršom období na severnej strane kaplnku a v poslednej etape uskutočnili gotickú prestavbu kostola (polygonálny východný uzáver, západné predĺženie lode a výstavba veže).

Hlavnú pozornosť sme zamerali na výskum zaniknutej stredovekej dediny. Sondou I/76, ktorá nadväzovala na zisťovaciu sondu I/75, sme lokalizovanú stredovekú dedinu prerezali v smere V-Z. V západnej časti sondy sme zistili šesť zahĺbených objektov nepravidelného tvaru, datovaných do 13.-14. stor. Mimoriadnu pozornosť si zasluhuje objekt 3/76, v ktorom sa našla veľká strieborná esovitá záušnica a ostroha z 12. stor.

Výskum sa zameral aj na južnejšiu časť zaniknutej stredovekej dediny, kde sme sondou II/76 odkryli tri zahĺbené objekty nepravidelného tvaru. Významný poznatok priniesla odkrytie časti kamennej pravouhlej podmurovky v sonde I/76; možno tu predpokladať panské feudálne sídlo s hospodárskymi budovami. V tejto časti výskum nepokračoval.

Materiál z objektov reprezentuje najmä početná keramika, a to predovšetkým hrncovité tvary a zlomky hlinených kotlíkov (objekt 1), potom železné predmety (ostrohy, nožíky, kľúče a i.) a časť kamenného mažiara s uškom. V objektoch sa nachádzali aj zlomky tehál s odtlačkami rastlín a množstvo zvieracích kostí.

Doterajšie výsledky výskumu oprávňujú predpokladať v tejto polohe výrazné stredoveké osídlenie najmä z 12.-14. stor. V sezóne 1977 sa uskutoční tretia etapa výskumu, ktorá sa zameria na plošnú odkrývku najmä západnej časti zaniknutej stredovekej dediny.

UNTERSUCHUNG EINER MITTELALTERLICHEN DORFWÜSTUNG IN SVINICA. Im J. 1976 wurde in Svinica (Bez. Košice-Land) die Untersuchung des Grundrisses einer romanischen Kirche und eines mittelalterlichen Friedhofes beendet. Während die Anfänge der ältesten Kirche in das 12. Jh. angesetzt sind, wird aufgrund der Grabungsergebnisse aus dem J. 1976 die Datierung des Turmes in das 15. Jh. verschoben, er ist also baulich mit dem Umbau der polygonalen

Apsis und der Verlängerung des Kirchenschiffes nach Westen zeitgleich.Die Untersuchung der mittelalterlichen Dorfwüstung setzte mit der Abdeckung einzelner eingetiefter Objekte fort, die rahmenhaft dem Begleitmaterial nach (Keramik, Eiseninventar) in des 12.-14. Jh. entfallen. Die Grabung in der mittelalterlichen Dorfwüstung wird auch im J. 1977 fortgesetzt werden.

ARCHEOLOCICKÝ PRIESKUM MEDZIBODROŽIA A KOŠICKEJ KOTLINY V ROKU 1976

Dušan Čaplovič - Dárius Gašaj - Ladislav Olexa

Východoslovenské múzeum v Košiciach a stredisko SÚPSOP-u v Prešove uskutočňovalo v r. 1976 priebežný prieskum Medzibodrožia a Košickej kotliny. Zúčastnili sa ho: D. Čaplovič, D. Gašaj, Š. Špiak, Š. Sviatko, Š. Pastor (archeologické oddelenie Východoslovenského múzea), M. Slivka a L. Olexa (SÚPSOP, stredisko v Prešove). Prieskum sa zameral najmä na sledovanie polôh ohrozených výstavbou, melioračnými a inými prácami. Najmä v Medzibodroží sa sledovali pieskové duny, osídlené v praveku a včasnej dobe historickej, pretože sa ničia postupným rozširovaním plôch poľnohospodárskej pôdy. Aj priamo v okolí Košíc sa pri rozsiahlej výstavbe porušujú známe aj nové archeologické lokality, napr. Bočiar-Sokoľany (okr. Košice-vidiek) - výstavba prečisťovacích nádrží odpadových vôd z VSŽ; Čaňa a Krásna nad Hornádom (okr. Košice-vidiek) - rozsiahla ťažba štrku. Pri prieskume sme prezreli aj dávnejšie známe archeologické náleziská. Ukázala sa potreba priebežného sledovania aj sčasti preskúmaných lokalít, ktoré sú väčšinou ničené, napr. Somotorská hora v Somotore (okr. Trebišov), Nižná Myšľa (okr. Košice-vidiek).

Počas prieskumu sa sledovali a zdokumentovali tieto lokality:

B a r a (okr. Trebišov)

Poloha: Beletínska tabla

Zberom sme získali väčší počet atypických črepov neolitického rázu, viacero obsidiánových úštepov, obsidiánové škrabadlo srdcovitého tvaru s bočnou retušou a zlomok patinovaného čepeľovitého škrabadla (obr. 32: 3, 4), ktorý možno zaradiť do paleolitu (gravettien). Ostatné nálezy nie sú bližšie datovateľné; presnejšie určenie kultúrnej príslušnosti lokality bude možné až po získaní prípadných typickejších nálezov po orbe.

Poloha: Hafta (za kostolom)

V záhradách v okolí románskeho kostola z polovice 13. stor., ktorý bol rozšírený a prestavaný v 15. stor., sme získali zlomky keramiky, ktoré svedčia o rozsiahlom stredovekom osídlení (obr. 36: 8; obr. 37: 10). Podľa informácií

občanov bolo pri výstavbe cesty vedúcej pri veži kostola a pri kopaní základov domov porušených niekoľko hrobov zo stredovekého cintorína, ktorý pravdepodobne korešpondoval s najstaršou stavebnou fázou kostola.

B o č i a r - S o k o ľ a n y (okr. Košice-vidiek)

Poloha: Nad Sokolianskym potokom (terasa)

Na rozhraní chotárov obcí Bočiar a Sokoľany sa už niekoľko rokov buduje sústava prečisťovacích nádrží pre VSŽ. Bagruje sa zemina a upravuje sa rozsiahly terén aj na pravobrežnej terase Sokolianskeho potoka. Exploatovaním zeminy na násypy boli zničené objekty z praveku i stredoveku. Lokalita sa pravidelne sleduje a zachránil sa z nej už početný črepový materiál. Pri obhliadke v decembri 1976 sme zistili v profiloch bagroviska sedem objektov. Nálezy, získané zberom v zosunutej zemine a na bezprostredne ohrozenej časti oráčiny, poukazujú na potrebu záchranného výskumu. Zatiaľ najstaršie zistené osídlenie terasy dlhej asi 1,5 km patrí ku kultúre s mladšou lineárnou keramikou. Našli sme niekoľko typických rytými líniami zdobených črepov z okrajov i tiel nádob (obr. 34: 7-9; obr. 35: 1-3). Neolitické osídlenie je doložené aj črepmi keramiky bukovohorskej kultúry. Podľa niekoľkých tenkostenných, typickým rytím zdobených sivých zlomkov zaraďujeme nálezy do predklasického (A-B) stupňa (obr. 34: 1-5). Na viacerých črepoch sa zachovala biela inkrustácia. Ďalší nálezmi početne zastúpený sídliskový horizont patrí kultúre s kanelovanou keramikou. Vyskytol sa aj fragment z okraja hlbokej misy s presekávanou páskou (obr. 34: 10). Typické sú črepy z tiel nádob s ryhovaným povrchom, nechýbajú ani zlomky spodných častí väčších nádob (obr. 35: 4-6). K osídleniu v mladšej dobe kamennej sa radia aj početné nálezy obsidiánových úštepov a zlomky čepelí (obr. 34: 6). Dávnejšie zbermi získané nálezy patria do gávskej kultúry. Nechýbajú ani nálezy halštatského rázu, črepy z doby laténskej a početný je aj materiál z doby rímskej. Na terase sa nachádzajú aj zlomky keramiky z 10.-11. stor. (obr. 33: 10, 11) a z 12.-13. stor. (obr. 33: 2, 7, 8). Nálezy svedčia o kontinuite osídlenia pravobrežnej terasy Sokolianskeho potoka až do stredoveku.

B o r š a (okr. Trebišov)

Poloha: pri kultúrnom dome

Pri obhliadke pravekého náleziska v obci sme boli oboznámení so zámerom MNV osadiť v areáli železničnej stanice stĺpy verejného osvetlenia. Niekoľko výkopov bolo plánovaných aj na mieste dávnejšie známeho náleziska (okrem iného otomanské kostrové hroby). Na predpokladanom mieste základu stĺpu sme situovali sondu 4 x 4 m (v strede línie medzi kultúrnym domom a budovou železničnej stanice). V hĺbke 50 cm sme zachytili podložie, v ktorom sa farebne odlišoval kruhový pôdorys objektu. Išlo o chatu patriacu gávskej kultúre. Rovné dno mala posiate množstvom kolových jamiek malého priemeru. Pri chate sme sčasti preskúmali od úrovne podložia vyše 100 cm zahĺbenú zásobnicovú jamu. Z výplne a zo zeminy nad objektom sa získalo mimoriadne veľa črepového materiálu, z ktorého sa zrekonštruovalo šesť nádob: amforovitá nádobka

s lalokovitým ústím, plytké misy a poháre. Ostatné črepy pochádzajú z amforovitých nádob, hrncov, mís a pohárov. Vyzdvihli sme i niekoľko kusov kostennej, parohovej a kamennej industrie. Najdôležitejšími nálezmi boli 13 cm dlhé bronzové dlátko a derivát bronzového srdcovitého závesku, zatiaľ bez známych analógií (obr. 32: 6, 7). V superpozícii so sídliskovým objektom gávskej kultúry bol hrob skrčenca, porušený pri výstavbe objektu; zachovala sa z neho len horná tretina. Pred lebkou boli zvyšky kostí skrčených rúk, pri ktorých ležal fragment plytkej misy s vypuklinami na najväčšom vydutí a dve obsidiánové čepieľky. Fragment misy datuje hrob do mladšej fázy otomanskej kultúry. Po analýze gávskeho materiálu sídliskový objekt datujeme na rozhranie stupňov BD-HA. Okamžitým zásahom sa podarilo zachrániť tento uzavretý celok dôležitý pre datovanie prelomu mladšej a neskorej doby bronzovej na východnom Slovensku. Výsledky záchrannej akcie v Borši budú podrobne publikované na inom mieste.

K o š i c e - B a r c a III (okr. Košice-mesto)

Poloha: Čkalovova ul. 1

V decembri 1976 vyhĺbili robotníci energetických závodov ryhu na kábel vedenia vysokého napätia pozdĺž západnej strany preskúmanej časti otomanského pohrebiska. Výkopom sa nenarušili ďalšie hroby. Pri obhliadke na druhej strane ulice oproti lokalite sa našli dva črepy. V profile 1,2 m hlbokého výkopu sa nečrtal objekt, črepy pochádzali pravdepodobne zo splachovej vrstvy. Okrajový črep z masívnej hlbokej misy s mierne vyhnutým okrajom datujeme do staršej doby bronzovej bez bližšieho kultúrneho zaradenia (obr. 32: 1). Druhý črep z tela hrubostennej sivohnedej nádoby má povrch zdrsnený radmi viac-menej súbežných hustých, nevýrazných vpichov (obr. 32: 2). Technika zdrsňovania povrchu spodných častí úžitkovej keramiky je známa z otomanskej kultúry, kam zaraďujeme aj tento nález. V zemine z výkopu sa našli zlomky zo stredovekých hlinených hrncov s vodorovným ryhovaním a profilovaný okrajový črep (obr. 33: 3, 5, 9). Nové nálezy z Barce potvrdili názor o rozsiahlom osídlení terás Hornádu aj v mieste terajšej obce.

N i ž n á M y š ľ a (okr. Košice-vidiek)

Poloha: Várhegy

V roku 1976 sme tu vykonali viacnásobnú obhliadku známej otomanskej lokality. Výšinná osada s opevnenou akropolou je na hrote ostrohu vyčnievajúceho do inundácie sútoku Hornádu s Olšavou. Nálezy sa nachádzajú na celej ploche vyvýšeniny; na južnom svahu je výskumom doložené korešpondujúce pohrebisko. Lokalita je známa už z 30-tych rokov. Menšie zisťovacie výskumy tu uskutočnili J. Böhm (r. 1933) a J. Pastor (r. 1949). Obaja nezávisle od seba zistili viacvrstvové osídlenie. Na pohrebisku sa odkrylo niekoľko kostrových hrobov. Zberom sme získali veľký počet výraznej otomanskej keramiky, ktorá charakterom výzdoby, typológiou a spracovaním materiálu patrí do jej staršej fázy. Z črepov sa podarilo zrekonštruovať malú závesnú misku so štyrmi vypuklinami lemovanými žliabkami a s rytým krížom na dne (obr. 32: 8). Našlo sa mnoho obsidiánových, rohovcových a kremencových úštepov, čepelí i jadier, získali sme i zlomky kamenných sekeriek a časti kostených i parohových výrobkov. Ako na

iných lokalitách otomanskej kultúry, aj v Nižnej Myšli sa hojne vyskytujú opracované zvieracie prstné články, zlomky pyraunosov, hlinené závažia a kolieska vybrúsené z črepov. Nechýbajú ani hlinené kolieska. Na povrchu rozorávanej plochy je mazanica z chát a rôzne veľké kamene, azda z opevnenia, alebo bližšie neznámych konštrukcií. Po dažďoch sa v teréne črtá oblúková 10 m široká priekopa, ktorá oddeľuje hrot ostrohu, pravdepodobne akropolu. Najbližšie analógie k lokalite sú na sídliskách otomanskej kultúry v Barci I a Spišskom Štvrtku. Horná vrstva sídliska je rozoraná. Aj v Nižnej Myšli sa pravdepodobne nachádzalo jedno z najstarších kamenných opevnení v strednej Európe.

Vďaka mimoriadnej ochote vedenia JRD sa podarilo zabezpečiť dočasné prerušenie poľnohospodárskych prác. Zisťovací či systematický výskum by zaiste priniesol nové poznatky o staršej dobe bronzovej na východnom Slovensku. Výsledky prieskumu budú podrobne publikované na inom mieste.

S e ň a (okr. Košice-vidiek)

Poloha: Vyšné lúky

Na pravobrežnej terase Hornádu, medzi domami a opustenou štrkovňou sme získali zberom početný keramický materiál. Črepy sa nachádzali na pomerne veľkej ploche. Podľa spracovania a štruktúry materiálu a po typologickom rozbore zaraďujeme nálezy do okruhu keramiky halštatského rázu. Najvýraznejšie sú okrajové črepy z amforovitých nádob (obr. 38: 1, 3-5, 8), najpočetnejšie sú črepy z väčších hrncovitých nádob s vyhnutým okrajom (obr. 38: 2, 7, 9, 10). Našli sme aj zlomok z okraja tmavosivej šálky s výrazne vyhnutým ústím a esovitou profiláciou tela (obr. 38: 6). Črepy pochádzajú z hrubostennejších úžitkových nádob. Presnejšie kultúrne zaradenie lokality bude možné až po získaní prípadného preukaznejšieho materiálu. Zo zberu pochádza aj okrajový črep z nádoby z 13.-14. stor. (obr. 33: 1). Je otázne, či črep je dokladom stredovekého osídlenia polohy, alebo je to len ojedinelý nález.

S o m o t o r (okr. Trebišov)

Poloha: pošta

Na základe písomného oznámenia Š. Kačíka, spolupracovníka Východoslovenského múzea v Košiciach, vykonal D. Gašaj v júli obhliadku staveniska novej pošty. Robotníci pri kopaní základov narazili v hĺbke 2,5-3 m na dve skupiny nádob (podľa ich odhadu 8-10 kusov). Nálezom nevenovali pozornosť. Jednu neúplnú nádobu zachránil až neskôr Š. Kačík. Z vykopanej zeminy získal D. Gašaj už len fragmenty dvoch rekonštruovateľných nádob. Záchranný výskum bol znemožnený prekrytím miesta nálezu betónovou platňou. Nálezy patria do gávskej kultúry.

1. Amforovitá nádoba s odlomeným hrdlom, zdobená na pleciach štyrmi obvodovými žliabkami a štyrmi plastickými výčnelkami, povrch je svetlohnedý, miestami tmavohnedý až čierny, vnútri čierny, zachov. v. 30 cm (obr. 39: 1).

2. Tehlovočervená nádoba s odsadeným, lievikovite roztvoreným hrdlom a lalokovite upraveným ústím; telo je zdrsnené, zdobené viacnásobnými zväzkami rýh, na rozhraní tela a hrdla je rad jamiek, na najväčšom vydutí sú asymetricky rozložené tri plastické výčnielky; v. 18 cm (obr. 39: 2).

3. Dvojkónická zásobnica s lievikovite roztvoreným hrdlom a vodorovne zrezaným, mierne zosilneným okrajom; na rozhraní hrdla a pliec je 1 cm široký obvodový žliabok; tuhovaný povrch je čierny, leštený, vnútri tehlovočervený; v. 47 cm (obr. 39: 3).

Nádoby patria k typickým tvarom gávskej kultúry. Analogické sú i staršie sídliskové nálezy J. Pastora, I. Pleinerovej a E. Olmerovej z polohy Somotorská hora.

Poloha: dvor nákupného strediska

V profile upraveného svahu terasy Somotorskej hory vo dvore nákupného strediska sa črtal prierez zásobnicovou obilnou jamou kruhového tvaru (Ø 105 cm). Jama bola zahĺbená do žltkastého podložia. Z výplne sme získali päť črepov, z nich jeden okrajový. Črepy z tiel amforovitých nádob majú čierny, tuhovaný, čiastočne leštený povrch, vnútri oranžovohnedý. Okrajový črep je z väčšej súdkovitej nádoby. Nálezy z obilnej jamy korešpondujú so staršími nálezmi zo Somotorskej hory a patria somotorskému typu gávskej kultúry.

Poloha: Somotorská hora

Objekt 1/76. Pri obhliadke známeho náleziska sme objavili v juhozápadnom prívalom vody strhnutom profile časť zahĺbeného objektu. Zvyšok obdĺžnikovej zemnice sa črtal vo výške 8-10 m v kolmej stene a prístup bol aj zhora nebezpečný. Agátový porast hustými koreňmi popretkával výplň objektu, ktorá po odplavení pieskovitej podložnej zeminy z bezprostredného okolia vyčnievala z profilu steny. Prehrabaním splavenej zeminy sme získali množstvo črepov patriacich somotorskému typu gávskej kultúry. Asi 150 zlomkov keramiky pochádza zväčša zo zásobníc, z amfor s čiernym tuhovaným povrchom a z mís. Ojedinele sa vyskytli fragmenty hrncovitých nádob súdkovitého či vakovitého tvaru s rozlične stvárneným ústím (obr. 42: 1, 2, 5). Pre datovanie objektu je dôležitý okrajový črep z hrnca s rovnými stenami a mierne vyhnutým okrajom, pod ktorým sa zachovala časť plastickej prstovaním upravenej obežnej girlandy (obr. 41: 1). Na črepoch z amfor je zvislé a vodorovné žliabkovanie a nechýbali ani zlomky zdobené obežnými radmi vpichov a mohutné zvislé plastické rebrá (obr. 42: 3, 4, 6, 7, 9, 11; obr. 41: 2). Z jemne plaveného materiálu bola vyrobená polguľovitá tmavošedá misa, ktorej okraj je mierne zosilnený a do vnútra vtiahnutý (obr. 42: 8). Zaujímavým nálezom je časť keramického podstavca, resp. pokrývky so zachovaným priečnym otvorom s priemerom 2,5 cm (obr. 42: 10). Je z hrubozrnného materiálu; hladký svetlohnedý povrch bol na vonkajšej strane starostlivejšie upravený. Podľa nášho názoru ide o derivát prenosnej piecky. Sčasti zničený objekt zaraďujeme do neskorej doby bronzovej (HB_3). Nálezy patria do mladšej fázy periférnej skupiny gávskej kultúry - do somotorského typu. Zemnica sa bohatým keramickým materiálom radí ku skupine J. Pastorom odkrytých zahĺbených objektov s kolmými stenami a rovným dnom. Tak ako vo viacerých predchádzajúcich, aj v tomto porušenom objekte sa pôvodne nachádzali zlomky z niekoľkých desiatok keramických výrobkov. Nálezy sú deponované vo Východoslovenskom múzeu v Košiciach.

Objekt 2/76. V profile zárezu poľnej cesty, ktorá rešpektovala temer kolmý svah pod vinicami nad obcou, sme zachytili stredoveký sídliskový objekt (d. 5 m), nepravidelne zahĺbený do piesčitého podložia. Z výplne sa získalo niekoľko typických zlomkov keramiky, ktorá datuje objekt do 10.-11. stor. (obr. 37: 2, 8). V hornej časti výplne objektu sa našiel črep s viacnásobnou rytou vlnovkou, datovaný do veľkomoravského obdobia (obr. 37: 1). Tento sa dostal do výplne pravdepodobne spláchnutím po zániku objektu.

Zber. Externý spolupracovník Východoslovenského múzea Š. Kačík získal zberom o. i. zlatú náušnicu zdobenú ryhovaním (obr. 32: 5). Má zahrotené konce, priemer 2,2 cm a okrúhly prierez. Podľa analógií ju zaraďujeme do gávskej kultúry.

Účastníkom prieskumu odovzdal menovaný aj náhodný povrchový nález zo Somotorskej hory, hlinený náramok kruhového prierezu s priemerom 8 cm (obr. 40: 1). Svetlohnedý povrch so šedými škvrnami je vyhladený. Náramok podľa analógií patrí do okruhu gávskej kultúry. Do Východoslovenského múzea odovzdal aj zberom získané nálezy, ktoré korešpondujú so staršími nálezmi z radového stredovekého cintorína skúmaného J. Pastorom. Dva otvorené tyčinkové bronzové náramky oválneho prierezu (obr. 37: 5, 7) a pletený strieborný prsteň so stepanými a dotýkajúcimi sa koncami (obr. 37: 6) rozširujú inventár zo začiatkov stredovekého osídlenia juhovýchodnej časti východného Slovenska, datovaný do 10.-11. stor.

S t r á ž n e (okr. Trebišov)

Poloha: Apáthy homok

V opustenej pieskovni sme zberom zo zosunutej zeminy získali viacero črepov z nádob zo staršej doby bronzovej, ku ktorým nachádzame najvýraznejšie analógie v hatvanskej kultúre. Len dva z nich sú okrajové črepy so sivohnedým, matným povrchom. Prvý pochádza z väčšej amforovitej nádoby s mierne vyhnutým okrajom (obr. 43: 2). Má zahladzovanú slamovanú výzdobu. Druhý črep je z polguľovitej misky, na vodorovne zrezanom okraji sú vrypy (obr. 43: 3). Zo spodnej časti väčšieho hrnca s hrubým, slamovaním zdrsneným povrchom pochádza sivý črep (obr. 43: 1). Našli sme aj črep z tela sivohnedej nádoby s nepravidelne ryhovaným povrchom (obr. 43: 4). V črepe je priečny otvor, časť druhého otvoru je badateľná na lomovej hrane. Zaradenie nálezov do hatvanskej kultúry je rámcové, len prípadný zisťovací výskum by dovolil zaujať konkrétnejšie stanovisko.

Druhý horizont osídlenia patrí do obdobia príchodu Slovanov do Medzibodrožia. V profile sme zachytili niekoľko objektov. Z uvoľneného bloku tmavšej zeminy sme získali zlomky z hrubostennejších nádob zo 7.-8. stor., teda materiál korešpondujúci s najstaršími slovenskými nálezmi zo Somotoru (somotorský typ - obr. 44: 1, 2, 4, 5). K nálezom patrí aj hlinený dvojkónický praslen (obr. 36: 6). V zosunutom bloku piesku sa našiel ojedinelý sivohnedý črep zdobený kolieskom vtláčanou pravidelnou výzdobou, datovaný do 9. stor. (obr. 44: 3).

Objekt 1/76. V profile hornej časti značne poškodenej steny pieskovne sme zachytili zahĺbený objekt, ktorého výplň sme čiastočne vybrali. Zlomky keramiky sa datujú do 11.-12. stor. Okrajový črep s profilovaným okrajom je zdo-

bený vlnovkami (obr. 36: 5), črep z tela dvoma pásmi vrypov a vodorovnými rytými líniami (obr. 33: 6).

Objekt 2/76. V profile steny pieskovej duny sme zachytili stopy po estrichu pece a materiál z 11.-12. stor. Keramika je zväčša nezdobená, štruktúrou značne pripomína slovanskú keramiku (obr. 36: 7).

Súčasný stav poznania lokality dovoľuje vysloviť domnienku, že poloha Apáthy homok bola najintenzívnejšie osídlená v slovanskom období (7.-8. stor.) a v stredoveku (11.-12. stor.).

S t r e d a n a d B o d r o g o m (okr. Trebišov)

Poloha: Medzi jarkami (Kompoš)

V rozľahlej pieskovni medzi Stredou nad Bodrogom a Somotorom sme vykonali obhliadku známej lokality Kompoš, ktorá je na katastrálnych mapách označená názvom Medzi jarkami. Lokalita je známa ešte z čias výstavby Trate družby. V profiloch pieskovne sa nečrtali objekty, ale zo zosunutej zeminy sme získali väčší počet črepov. Našli sme malú šálku hnedooranžovej farby, s pätkami ulomeného cez okraj prečnievajúceho ucha; na zaoblenom dne je plytká jamka (obr. 45: 1). Šálku zaraďujeme do kultúry s kanelovanou keramikou. Popri viacerých črepoch halštatského rázu sme získali väčší fragment z okraja súdkovitého hrnca s radom nerovnako hlbokých vrypov pod okrajom (obr. 45: 2). S ním korešponduje aj okrajový črep z hrnca s mierne vyhnutým okrajom, ktorý má čiastočne hladený sivohnedý povrch (obr. 45: 4). V bezprostrednej blízkosti okrajových črepov bol črep z tela hrubostennej hnedej nádoby s plastickou, prstovaním formovanou obežnou girlandou (obr. 45: 3). Črep je rámcove datovateľný na prelom stupňov HB-HC. Lokalitu treba systematicky sledovať.

Poloha: Bakhegy

Počas obhliadky tejto známej lokality sme získali niekoľko keramických zlomkov neolitického rázu, okrajový črep z amfory, patriaci kultúre s kanelovanou keramikou, niekoľko menej výrazných črepov z nádob otomanskej kultúry, zlomky slovanskej a stredovekej keramiky. Okrajový črep z amfory má na rozhraní hrdla a tela rad okrúhlych jamiek a svetlohnedý hladený povrch (obr. 45: 5).

Nové nálezy sa nevymykajú z rámca dávnejšími výskumami zistených kultúr na tejto lokalite, z ktorých najdôležitejšia je otomanská kultúra (birituálne pohrebisko). Zberom sa získalo viacero zlomkov slovanskej keramiky, z ktorých je najdôležitejší fragment hrnca s vodorovným ryhovaním a viacnásobnou vlnovkou (obr. 37: 9). Nálezisko je neustále rozrušované poľnohospodárskymi prácami a občasnými stavebnými zásahmi, preto je nutné jeho ďalšie sledovanie.

V e ľ k ý K a m e n e c (okr. Trebišov)

Poloha: Keresztes

Pri obhliadke známej polohy Templom homok, v ktorej sa nachádza zaniknutý stredoveký kostol s cintorínom, sme k tejto sakrálnej stavbe lokalizovali zaniknutú stredovekú dedinu v neďalekej polohe Keresztes. Pri sledovaní jej približnej rozlohy sme našli množstvo zlomkov keramiky s profilovanými

okrajmi, črepy zdobené vodorovnými rytými líniami a pásmi šikmých vrypov (obr.36: 1-4)a kamenný brúsik (obr. 33: 4). Inventár rámcove datujeme do 13.-14. stor.

Z e m p l í n (okr. Trebišov)

Poloha: dvor domu č. 181

Pri obhliadke vodovodnej ryhy v obci a stavenísk niekoľkých domov sme získali množstvo zlomkov keramiky z neolitu, doby bronzovej, laténskej a rímskej. Početný výrazný a dobre datovateľný materiál bude publikovaný na inom mieste.

V profile vápennej jamy vykopanej pri dome č. 181 sa črtala porušená obilná jama. Z výplne sme získali zlomok slovanskej nádoby, ktorý sa nachádzal pod blokom spadnutej mazanice na dne, datovaný podľa výzdoby a charakteru materiálu do 9.-10. stor. (obr. 37: 11).

Poloha: Táboralja

Získali sme množstvo zlomkov keramiky neolitického rázu, obsidiánové úštepy a dva zlomky slovanskej keramiky, ktorú datujeme do 9.-10. stor. (obr. 37: 3, 4).

Z e m p l í n s k e H r a d i š t e (okr. Trebišov)

Poloha: Veľký Hószak

Pri prieskume melioračných výkopov sme zistili novú lokalitu s pravekými nálezmi. Nachádza sa cca 50 m od štátnej cesty Trebišov - Veľaty, za lesnou remízkou. Zberom sa získalo množstvo črepov, ale len časť z nich je datovateľná. Najpočetnejšie sú neolitické črepy a s nimi korešpondujúce obsidiánové úštepy a fragmenty čepelí (obr. 43: 5, 7, 9). Našli sa aj dva masívnejšie obsidiánové úštepy (škrabadlá?) s bočnou retušou (obr. 43: 6, 8). Bukovohorské osídlenie reprezentuje črep z tela polguľovitej nádoby s fragmentom typickej rytej výzdoby (obr. 43: 10). Ku kultúre s kanelovanou keramikou patrí sivohnedý črep s dvojradom oválnych jamiek (obr. 43: 12). Črep zo spodnej časti amforovitej nádobky so zvýšlo ryhovaným hnedožltým povrchom tiež radíme ku kanelovanej keramike (obr. 43: 11). Osídlenie z ostatných pravekých období je doložené už len menej výraznými keramickými zlomkami. Objavili sa črepy keramiky gávskej a z neskorej doby laténskej i nevýrazné zlomky keramiky patriacej pravdepodobne do doby rímskej.

Melioračnými prácami sa toto nálezisko s viacerými kultúrami porušilo, avšak v profiloch rýh sa nečrtali objekty a nálezy boli veľmi zlomkovité. Dá sa preto predpokladať zničenie lokality už dávnejšie hlbokou orbou.

Ž d a ň a (okr. Košice-vidiek)

Poloha: Kotol, kóta 190,6

Nová lokalita - sídlisko bukovohorskej kultúry je pri kóte 190,6, neďaleko prudkého svahu spadajúceho do koryta riečky Olšavy. Zberom sme získali množstvo črepov z tenkostenných polguľovitých misiek a džbánkovitých nádob (obr. 46: 1-15). Okrajové črepy pochádzajú z nádob s dokonale vyhladeným a jemnými ryhami zdobeným povrchom. Ryté línie sú kombinované radmi vpichov, na viacerých zlomkoch sa zachovala biela a červená inkrustácia. Na dvoch črepoch

je na vnútornej strane červenookrový poter (obr. 46: 8, 12). Okrem zlomkov keramiky sa našli obsidiánové úštepy, čepieľka a malé jadro (obr. 46: 16, 17). Podľa spracovania materiálu, úpravy povrchu a zhotovenia rytej výzdoby radíme nálezy do predklasického stupňa bukovohorskej kultúry, s možnosťou zaradenia niektorých zlomkov aj do klasického (B) stupňa. Lokalita sa vymyká z rámca dosiaľ známych bukovohorských nálezísk dvoma zvláštnosťami. Je to zatiaľ minimálny výskyt črepov nezdobenej úžitkovej keramiky a vynikajúca zachovanosť povrchu črepov, ktorá vďaka mimoriadne priaznivému pôdnemu zloženiu je taká ako pri nálezoch z jaskýň. Pretože lokalita je pri poľnohospodárskych prácach sústavne poškodzovaná, malo by sa uvažovať o záchrannom výskume.

Záver

Prieskumy vykonané v roku 1976 v Košickej kotline a na Medzibodroží ukazujú, že treba venovať neustálu pozornosť najmä ohrozeným lokalitám a súčasne objavovať nové náleziská porušované pri rôznych zemných prácach. Dosiahnuté výsledky sú prínosom pre poznanie najstaršieho osídlenia južnej a juhovýchodnej časti východného Slovenska.

(Ďakujeme autorom kresieb A. Štefančíkovej, Š. Špiakovi a G. Tökölymu.)

ARCHÄOLOGISCHE BEGEHUNG DES ZWISCHENBODROGGEBIETES UND DES KOŠICE-BECKENS IM JAHRE 1976. Die Mitarbeiter des Ostslowakischen Museums in Košice und das Slowakische Institut für Denkmalpflege und Naturschutz in Prešov verwirklichten im Laufe des J. 1976 eine Begehung der Südteile der Ostslowakischen Tiefebene und des Košice-Beckens. Besonders beachtete man die durch Meliorationen, Pflügungen und andere Erdarbeiten betroffenen Gebiete und schon vorher bekannte, zum Teil untersuchte Fundorte. Auf bedrohten Fundstellen wurden Rettungsaktionen durchgeführt. Es wurden folgende Fundorte beobachtet:

B a r a (Bez. Trebišov). 1. Beletínska tabla. Als Lesefunde gewann man mehrere atypische Scherben neolitischen Charakters, Bruchstücke von Spaltindustrie, einen typologisch charakteristischen Kratzer von herzförmiger Gestalt aus Obsidian und das Bruchstück eines Klingenkratzers, den man in das Paläolithikum (Gravettien) reihen kann (Abb. 32: 3, 4). 2. Hafta. Aus der Umgebung der romanischen Kirche von der Mitte des 13. Jh., die im 15. Jh. erweitert und umgebaut wurde, stammen aus Lesefunden Keramikbruchstücke, die eine dichte mittelalterliche Besiedlung der Flur bezeugen (Abb. 36: 8; 37: 10).

B o č i a r - S o k o ľ a n y (Bez. Košice-Land), Nad Sokolianskym potokom. An der Hottergrenze der Gemeinden werden durch Baggern auf der rechten Uferterrasse urzeitliche und frühgeschichtliche Objekte zerstört; einige Reste von ihnen skizzieren sich in den Grabungsprofilen. Als Lesefunde im herabgerutschten Erdreich und bei Begehungen der ca. 1,5 km langen Terrasse gewann man Scherben der Kultur mit jüngerer Linearkeramik (Abb. 34: 7-9; 35: 1-3) und Scherben der Bükker Kultur aus der vorklassischen (A/B) Stufe (Abb. 34: 1-5). Äneolithische Besiedlung der Flur

wird durch Scherben der Kultur mit kannelierter Keramik belegt (Abb. 34: 10; 35: 4-6).
Zur Besiedlung der Fundstelle in jüngerer Steinzeit reihen sich auch zahlreiche Bruchstücke von Obsidianindustrie (Abb. 34: 6). Schon früher fand man Scherben der Gáva-Kultur, Funde aus der Hallstatt-, Latène- und römischen Zeit. Einen ausgeprägten Horizont bilden Funde aus dem 10.-11. (Abb. 33: 10, 11) und 12.-13. Jh. (Abb. 33: 2, 7, 8).
B o r š a (Bez. Trebišov), beim Kulturhaus. Auf der seit längerem bekannten Fundstelle realisierte man eine kleine Rettungsgrabung. Es wurde eine Hütte mit leicht eingetiefter Sohle von rundem Grundriss abgedeckt, in der Nähe mit einer Vorratsgrube, die mit einem gestörten Skelettgrab in Superposition lag. Dem Inventar nach fügt sich das in die jüngere Phase der Otomani-Kultur. Das Wohnobjekt gehört zur Gáva-Kultur (BD/HA). Es wurden sechs Gefässe rekonstruiert. Man gewann einige Stücke von Geweih-, Knochen-, und Steinindustrie. Die bedeutendsten Funde aus der Füllerde der Hütte sind ein 13 cm langer Bronzemeissel und ein vereinzelter Typus eines Bronzeanhängers (Abb. 32: 6, 7).
K o š i c e - B a r c a III (Bez. Košice-stadt). Gasse Čkalovova ul. 1. Aus dem Aushub eines elektrischen Leitungsgrabens stammen zwei Scherben von frühbronzezeitlichem Charakter höchstwahrscheinlich otomanische; (Abb. 32: 1, 2) und drei mittelalterliche (Abb. 32: 3, 5, 9).
N i ž n á M y š ľ a (Bez. Košice-Land), Várhegy. Auf einer gestörten Höhen-, wahrscheinlich befestigten, mit einem Gräberfeld korrespondierenden Siedlung (Otomani-Kultur) wurde im J. 1976 eine mehrfache Begehung mit dem Aufsammeln von Funden verwirklicht. Dabei gewann man eine Hängeschüssel (Abb. 32: 8). Die Fundstelle hat ihre entsprechendsten Analogien in Barca I und Spišský Štvrtok. Gewisse Indizien deuten auf die Entdeckung einer weiteren ostslowakischen Lokalität, bei deren Bau wahrscheinlich einer Befestigung Steine benützt wurden.
S e ň a (Bez. Košice-Land), Vyšné lúky. Von der rechten Uferterrasse des Hornád-Flusses hinter der Gemeinde stammen einige Scherben von hallstattzeitlichem Gepräge (Abb. 38: 1-10) aus einer grossen, durch Überpflügung gestörten Siedlung, ferner eine Randscherbe aus dem 13.-14. Jh. (Abb. 33: 1).
S o m o t o r (Bez. Trebišov), 1. Post. Beim Bau des Postgebäudes stiessen Arbeiter auf eine grössere Menge von Gefässfragmenten. Es konnte nur ein Teil der Scherben gerettet werden. Man rekonstruierte drei Gefässe - ein amphorenförmiges, eines mit abgesetztem lappenförmigen Rand und ein Vorratsgefäss mit Trichtermündung (Abb. 39: 1-3). Die Funde gehören zum Somotor-Typus der Gáva-Kultur und haben Analogien in den älteren Funden von Somotorská hora. 2. Hof des Einkaufszentrums. Im Profil der hergerichteten Hofböschung skizzierte sich der Querschnitt einer Vorratsgrube von runder Form (Dm. 105 cm). Die Füllerde ergab fünf Scherben, die zum Somotor-Typus der Gáva-Kultur gehören. 3. Somotorská hora. Objekt 1/76. Im Profil der Sandgrube skizzierte sich der Rest eines eingetieften Objektes mit vertikalen Wänden und gerader Sohle. Der Zugang zur Hütte war

nicht möglich, aus dem abgerutschten Erdreich gewann man ca. 150 Scherben. Die charakteristischen von ihnen datieren das Objekt in die spätere Bronzezeit (HB_3), in die jüngere Phase der Periphergruppe der Gáva-Kultur - des Somotor-Typus (Abb. 41: 1, 2; 42: 1-11). Objekt 2/76. Im Profil eines Feldwegeinschnittes zeichnete sich der Rest einer 5 m langen eingetieften Halbgrubenhütte ab. Die Funde aus der Füllerde datieren das Objekt in das 10.-11. Jh. (Abb. 37: 2, 8). Im oberen Teil fand man Topfscherben aus grossmährischer Zeit, die in die Füllerde wahrscheinlich eingeschwemmt wurden (Abb. 37: 1). Lesefunde. Š. Kačík übergab dem Ostslowakischen Museum einen zufällig gefundenen Goldohrring und einen tönernen Armring (Abb. 32: 5; 40: 1). Beide Gegenstände reihen wir in die Gáva-Kultur. Weiters übergab er Schmuck, der in das 10.-11. Jh. datiert ist: zwei offene stabförmige Bronzearmreife und ein geflochtener Silberfingerring. Sie korrespondieren mit Funden aus einem schon seit längerem erforschten mittelalterlichen Gräberfeld auf Somotorská hora (Abb. 37: 5-7).

S t r á ž n e (Bez. Trebišov). Apáthy homok. Aus der herabgerutschten Erde einer aufgelassenen Sandgrube gewann man einige Scherben von frühbronzezeitlichem Charakter, die wir rahmenhaft zur Hatvan-Kultur reihen (Abb. 44: 43: 1-4). Der zweite Besiedlungshorizont der Fundstelle gehört in die Ankunftszeit der Slawen in das Zwischenbodroggebiet. Die Funde sind in das 7.-8. Jh. verwiesen und zu ihnen gehört auch ein doppelkonischer Spinnwirtel (Abb. 44: 1, 2, 4, 5; Abb. 36: 6). Man fand auch eine vereinzelte Scherbe mit Laufrädchenverzierung, die in das 9. Jh. datiert wird (Abb. 3). Objekt 1/76. Im Wandprofil der Sandgrube befand sich der Rest eines eingetieften Objektes. Die gewonnenen Keramikbruchstücke gehören in das 11.-12. Jh. (Abb. 33: 6; 36: 5). Objekt 2/76. Unweit des ersten Objektes waren Spuren eines Ofenestrichs mit Fundgut aus dem 11.-12. Jh. Das grösstenteils unverzierte Material erinnert strukturell an slawische Keramik (Abb. 36: 7).

S t r e d e n a d B o d r o g o m (Bez. Trebišov). 1. Medzi jarkami - Kompoš. Aus einer grossen Sandgrube stammt eine kleine Tasse aus der Kultur mit kannelierter Keramik (Abb. 45: 1). Von mehreren Scherben von Hallstatt-Gepräge ist das Fragment eines Gefässes mit plastischer Girlande am charakteristischesten, es datiert den Fundhorizont an die Wende der Stufen HB/HC (Abb. 45: 2-4). Bakhegy. Aus Lesefunden auf der bekannten Fundstelle (besonders ein birituelles Gräberfeld der Otomani-Kultur)stammen Scherben neolitischen Gepräges, die Randscherbe einer Amphore aus der Kultur mit kannelierter Keramik, unausgeprägte Gefässbruchstücke der Otomani-Kultur, Fragmente slawischer und mittelalterlicher Keramik (Abb. 37: 9; Abb. 45: 5).

Z e m p l í n (Bez. Trebišov). 1. Hof des Hauses Nr. 181. Aus dem Erdaushub eines Wasserleitungsgrabens, der durch die Mitte der Gemeinde führt, stammen Keramikbruchstücke aus dem Neolithikum, aus der Bronze-, Latène- und römischen Zeit. Beim Bau des Wohnhauses Nr. 181 störte man eine Getreidegrube, die durch eine charakteristische Randscherbe, die auf ihrer

Sohle unter einer herabgestürzten Lehmverstrichscholle lag, in das 9.-10. Jh. datiert ist (Abb. 37: 11). 2. Táboralja. Hier wurden Scherben neolithischen Charakters, Obsidianabschläge und zwei Bruchstücke slawischer Keramik aus dem 9.-10. Jh. gewonnen (Abb. 37: 3, 4).

Z e m p l í n s k e H r a d i š t e (Bez. Trebišov), Veľký Hószak. Aus Meliorationsgräben stammen Scherben neolithischen Gepräges, Obsidianabschläge, Fragmente und Kratzer (?) mit Seitenretusche (Abb. 43: 5-9). Die Fundstelle war intensiver mit Trägern der Bükker Kultur und der Kultur mit kannelierter Keramik besiedelt (Abb. 43: 10-12). Es kamen auch weniger aussagende Scherben der Gáva-Kultur, von spätlatènezeitlichem Charakter und Keramikscherben aus römischer Zeit zum Vorschein.

V e ľ k ý K a m e n e c Bez. Trebišov , Keresztes. Bei einer Begehung der Flur Templom homok, wo sich eine mittelalterliche Kirchenwüstung mit Friedhof befindet, entdeckte man eine mit dem sakralen Objekt korrespondierende mittelalterliche Dorfwüstung. Typische Scherben und ein Wetzstein (Abb. 33: 4; Abb. 36; 1-4) fügen sich in das 13.-14. Jh.

Ž d a ň a (Bez. Košice-Land), Kotol. Es wurde eine neue Fundstelle der Bükker Kultur festgestellt. Scherben dünnwandiger, typisch verzierter Keramik reihen die Fundstelle in die vorklassische (A/B) Stufe, einige Fragmente können rahmenhaft in die klassische (B) Stufe gereiht werden (Abb 46: 1-15). Durch Lesefunde gewann man eine Menge von Obsidianspaltindustrie (Abb. 46: 16, 17).

KOSTROVÉ POHREBISKO Z 8. STOROČIA V KOMÁRNE

Zlata Č i l i n s k á

V roku 1976 sa pokračovalo vo výskume kostrového pohrebiska z 8. stor. v Komárne na ulici J. Váradiho, skúmaného už v r. 1974 (Čilinská, Z.: Predveľkomoravské kostrové pohrebisko v Komárne. V: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1974. Nitra 1975, s. 43-45). Preskúmaná bola celá prístupná plocha, nepreskúmaná ostala západná časť pohrebiska nachádzajúca sa pod domami.

Odkrylo sa ďalších 19 hrobov (spolu 28), ktoré sa pohrebnými zvykmi nelíšia od hrobov preskúmaných v r. 1974. Mŕtvych ukladali hlavou na západ, v jazdeckých hroboch ležal kôň po ľavom boku jazdca, orientovaný rovnako. Takmer všetky hroby boli porušené, čo neobyčajne sťažilo výskum a obmedzilo získanie širších poznatkov o pohrebných zvykoch. Napriek týmto ťažkostiam sme zistili, že jamy mali pôvodne drevené konštrukcie, ktoré boli pri druhotnom zásahu porušené. Výraznejšie stopy po truhlách a kolových konštrukciách sa našli len výnimočne. Iba v neporušenom jazdeckom hrobe 23 sa zachytili zvyšky drevenej

konštrukcie s kolovými jamkami a stopami po drevenej priečke medzi jazdcom a koňom.

Z inventára sa po vykradnutí zachovali len zvyšky výstroja jazdca a koňa, ale aj tie stačia na získanie predstavy o spoločenskom postavení pochovaných. Charakter pohrebiska určujú jazdecké hroby so zbraňami. Našli sa tu kopije, bojová sekerka, kostené obloženia lukov a strelky. Niet pochýb o tom, že pred vykradnutím zbrane boli aj v ďalších hroboch. Časťou bojovníckeho výstroja bol aj kôň. Ozdoby konského postroja, ale i ostatný výstroj, odzrkadľujú spoločenské postavenie bojovníka.

V jazdeckom hrobe 11 (obr. 47) bolo pochované 3-4 ročné dieťa s koňom v plnom výstroji. Kostra dieťaťa bola neporušená, z kostry koňa chýbala lebka. Na mieste, kde sa pôvodne nachádzala, ostali ozdoby ohlávky. Sú to typy, ku ktorým doteraz nepoznáme analógie. Štyri väčšie a deväť menších bronzových pozlátených ozdôb sú ukážkou vysokého stupňa kovolejárstva. V prostredí Karpatskej kotliny predstavujú ojedinelý štýl a možno ich spájať s blatnicko-mikulčickým horizontom. Dieťaťu patrili dve zlaté náušnice a bronzová pozlátená garnitúra opaska, štýlovo príbuzná s kovaniami zo Žitavskej Tône. Rozmery nákončia aj kovaní svedčia o tom, že opasok bol zhotovený pre dieťa, ktoré ho nosilo ako atribút spoločenského postavenia.

V bezprostrednej blízkosti hrobu 11 sa nachádzal porušený a vykradnutý jazdecký hrob 14. Z pôvodného výstroja dospelého jazdca i koňa sa zachovali len zvyšky, ktoré svedčia o vyššom postavení pochovaného. Z garnitúry opaska zostalo len liate strieborné kovanie, ktoré je produktom veľmi precíznej kovolejárskej práce a v relatívnej chronológii liatej industrie patrí do jej najmladšej fázy. Neobyčajne vzácne exemplare predstavujú v tomto hrobe nájdené dve spony na vrkoče; sú bronzové valčekovité s vrúbkovanými pozdĺžnymi rebrami, celé pozlátené; zachovali sa vo veľmi zlom stave. Dôležitý je fakt, že v tomto hrobe sa našli ozdoby konského postroja, identické s ozdobami zo susedného detského jazdeckého hrobu 11, čo nie je bezvýznamné pri štúdiu spoločenských vzťahov. Výnimočné postavenie pochovaného v hrobe 14 dokumentujú fragmenty dvoch esovite prehnutých železných bočníc zubadiel, ukončených zvieracími hlavičkami, ktoré sú zdobené tauziou. Žiaľ, tento hrob bol porušený, kostra jazdca i koňa úplne rozhádzané, inventár zlomkovitý, takže ostatné časti zubadla sa nenašli. Ide o prvé tauzované zubadlá z 8. stor. z juhozápadného Slovenska, a azda aj z Podunajska a Potisia.

V jazdeckom hrobe 18, ktorý nebol porušený, boli miskovité faléry, ktoré síce nie sú na súvekých pohrebiskách zvláštnosťou, neobvyklé sú ale pozlátené ozdobné gombíky v strede a stredový nit s hlavičkou zdobenou korálikom. Výstroj jazdca bol chudobný, ani jeho opasok nebol zdobený.

V hrobe 21 sa našla bronzová garnitúra opaska, zdobená na puncovanom pozadí palmetou a tri kotúčovité faléry. Nálezy majú význam pre chronologické zaradenie pohrebiska.

Pre hospodársko-spoločenskú interpretáciu pohrebiska majú väčší význam ozdoby konského postroja z hrobu 25. Päť erbovitých kovaní je typologicky

zhodných s kovaniami z hrobu veľmoža z Blatnice. Kovania z Komárna sú technicky nedokonalé, hrubé a nezdobené, a iste nie sú produktom dielne, resp. majstra, ktorý vyrobil ozdoby pre blatnické knieža. No napriek tomu ich význam sa nezmenšuje a sú dôležité pri analýze spoločnosti, ktorej príslušníci boli pochovaní v Komárne. Štýlovo jednotné s kovaniami z konského postroja sú aj kovania opaska z tohto hrobu, zdobené zvláštnym krúžkovým ornamentom.

Jazdecký hrob 23 vybavením nepatril k najbohatším (honosnejšia bola len zlatá náušnica), ale okrem dvoch rímskych mincí zo 4. stor. našli sa v ňom dve bronzové formy na tepanie ozdôb a zliatok bronzu. Formy sú masívne, ornament je pozitívny. Aj tento zriedkavý nález, prvý na sever od Dunaja, iste bude mať význam pri analýze a historickej interpretácii pohrebiska v Komárne.

Chronologické zaradenie pohrebiska možno urobiť podľa kovolejárskych produktov, medzi ktorými sa nenachádzajú kovania s grifom, relatívne najstaršie v lietej industrii. Podobne sa nenašla ani jedna garnitúra s klasickou úponkou. Všetky kovania patria do najmladšej fázy lietej industrie a sú z blatnicko-mikulčického horizontu. Teda na pohrebisku v Komárne sa pochovávalo v druhej polovici 8. stor. Týmto krátkym časovým ohraničením sú súčasne datované aj lisované kovania nájdené na pohrebisku, ktoré v žiadnom prípade nemôžu byť staršie ako z druhej polovice 8. stor.

Politické a spoločenské postavenie osady, ktorej obyvatelia sú pochovaní na pohrebisku v Komárne, určuje predovšetkým 75 % jazdeckých hrobov so zbraňami a jeho poloha na brehu Dunaja pri mieste vhodnom na brod, s ktorého ochranou pravdepodobne osada súvisela. Pre kmene žijúce v Naddunajsku je 8. stor. dôležitou epochou v sociálno-ekonomickom vývoji, s ktorým súvisí aj problém bezpečnostných zariadení na brehoch riek a pri komunikačných bodoch. Dôležitosť týchto miest je vyjadrená v nálezoch z pohrebísk ich strážcov, ako to bolo aj na pohrebisku v Komárne. Strážne osady severne od Dunaja možno považovať za jeden zo znakov spoločenskej diferenciácie, ktorá sa spoločenským vývojom dostala už na taký stupeň, že docnádzalo k diferenciácii osád podľa zamestnania obyvateľov.

SKELETTGRÄBERFELD AUS DEM 8. JH. IN KOMÁRNO. Im J. 1976 wurde mit der 1974 begonnenen Abdeckung des Skelettgräberfeldes aus dem 8. Jh. in Komárno in der Gasse ulica J. Váradiho fortgesetzt. Untersucht wurde das ganze zugängliche Areal, unerschlossen blieb der Westabschnitt des Gräberfeldes. Das Grabungsergebnis waren weitere 19 Gräber, was insgesamt 28 Gräber ausmacht, von denen 21 Reitergräber waren. Die Bestattungesitten waren die gleichen wie in den 1974 abgedeckten Gräbern. Die Toten lagen mit dem Kopf nach Westen gebettet. In den Reitergräbern war das Pferd links vom gleich orientierten Reiter. Beinahe sämtliche Gräber waren gestört, vom Inventar erhielten sich nur Reste. Zwischen den Metallgusserzeugnissen befanden sich weder Beschläge aus der Greifengruppe noch mit klassischer Ranke, sondern Zierat aus jungem, dem Blatnica-Mikulčice-Horizont (Abb. 47). Wichtig ist der Fund zweier Formen zum Treiben von Zierat und ein Bronzeschmelzstück aus dem Reitergrab 23 samt zwei römischen Münzen aus

dem 4. Jh. Die Lage des Gräberfeldes am Nordufer der Donau erlaubt die Annahme, dass es zu einer Siedlung gehört hatte, deren Aufgabe es war, wahrscheinlich die Donaufurt in der Zeit der intensiven wirtschaftlichen und gesellschaftlichen Entwicklung der Stämme nördlich der Donau in der zweitem Hälfte des 8. Jh. zu schützen.

ZANIKNUTÁ STREDOVEKÁ DEDINA PRI RADZOVCIACH

Zoltán D r e n k o

Archeologický ústav Slovenského nárcdného múzea v Bratislave začal v r. 1976 záchranný archeologický výskum zaniknutej stredovekej dediny Kostolné Raďovce pri obci Radzovce (okr. Lučenec). Lokalita sa nachádza južne od obce, na poli medzi železničnou traťou a cestou vedúcou z Radzoviec do Maďarska. V polohe Kostolná stráň sme odkryli základy gotického kostola s obdĺžnikovou loďou (21 x 8 m), polygonálnym uzáverom, opornými piliermi a základmi oltárnej menzy a na severnej strane kostola základy sakristie. Vo svätyni sme našli fragmenty gotických architektonických článkov a hlinené dlaždice, v sakristii striebornú mincu uhorského kráľa Mateja Korvína (1458-1490). Pri základoch kostola sme odkryli deväť ľudských kostier, z ktorých jedna bola prekrytá základmi kostola. Z deštrukčnej vrstvy kostola pochádza železný kosák, z polí okolo kostola úlomky stredovekých hlinených nádob.

Vo výskume lokality budeme pokračovať v roku 1977.

MITTELALTERLICHE DORFWÜSTUNG BEI RADZOVCE. Das archäologische Institut des Slowakischen Nationalmuseums zu Bratislava begann 1976 mit der Abdeckung der mittelalterlichen Dorfwüstung Kostolné Raďovce bei der Gemeinde Radzovce (Bez. Lučenec). Bisher wurden Fundamente einer gotischen Kirche (21 x 8 m) mit polygonalem Abschluss, gotische architektonische Teile und eine Münze des ungarischen Königs Matthias Corvinus (1458-1490) freigelegt. Bei den Kirchenfundamenten stiess man auf Menschenskelette (bei einem lag ein Bronzekettchen). Von den Feldern im Umkreis der Kirche stammen mittelalterliche Gefässscherben. Die Grabung wird 1977 fortgesetzt werden.

STREDOVEKÝ KOSTOL A POHREBISKO V MODRANOCH

Sigrid D u š e k o v á

Po výskumoch v r. 1959 (Polla, B.: Včasnostredoveké pohrebisko v Modranoch, okr. Komárno, V: Sborník Čs. společnosti archeologické. 1. Brno 1961, s. 87-92) a v r. 1974 (Dušeková, S.: Stredoveké pohrebisko v Modranoch. V: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1974. Nitra 1975, s. 47-48) sa v r. 1976 pokračovalo v skúmaní v polohe Szentkirálykúti dülő v Modranoch (okr. Komárno). Preskúmala sa plocha 260 m^2.

Cieľom výskumu bolo:

1. Skúmanie negatívov základových rýh kostola, zistenie jeho pôdorysu plošným odkrývaním,
2. určenie vzťahu hrobov ku kostolu, t.j. získanie datovacieho materiálu,
3. spresnenie priebehu, funkcie a tvaru priekop,
4. zistenie osady patriacej ku kostolu.

Ad 1. Po skúsenostiach z r. 1974, keď sa pomocou 100 m dlhej sondy zistili náznaky lokalizácie kostola, bola pre tohoročný výskum zvolená metóda plošnej odkrývky. V týchto miestach sme situovali sondy III a V (10 x 10 m). Práca bola sťažená komplikovanými pedologickými podmienkami, sekundárnymi zásahmi a starším výkopom z r. 1959. V sondách III A+B a V A+B sa však predsa podarilo zistiť priebeh negatívov základových rýh od hĺbky 0,5-0,8 m. Najvýraznejšie sa črtala polkruhová apsida. Negatívy základov majú šírku 1,1-1,3 m; zistili sa v hĺbke 0,6-0,7 m. Negatívy základov apsidy sa v profile i v pôdoryse vyznačovali špecifickou výplňou: hnedá zem, drobný štrk, malta a tehlovina. Svetlosť apsidy je 3,8 m. Na rozdiel od lode kostola nie je apsida zachytená staršou sondou. Časť severnej a južnej steny lode, ako aj západnú stenu, sme zistili v sondách V A+B. V poslednej je zistiteľná sonda B. Pollu. Negatívy základov lode sa črtali rovnakou výplňou ako v apside. Pozoruhodný je tu aj výskyt väčšieho množstva fragmentov tehál. V profiloch je dobre viditeľný lievikovitý tvar základovej ryhy, ktorá sa zužuje zo šírky 2 m v hĺbke 0,4 m na šírku 1,3 m v hĺbke 0,9-1 m. Základové ryhy umožňujú zistenie, že loď bola obdĺžniková so svetlosťou 4,8 x 7,5 m. Pred negatívom základovej ryhy južnej fasády sa odkryl mohutný pilier (zistil ho B. Polla v r. 1959), ktorý pravdepodobne súvisí s portálom.

Ad 2. Zásadný význam má zistenie, že vnútri kostola sa nenachádzajú žiadne hroby. V tomto roku sa skúmalo len 40 hrobov, ktoré sa nachádzali v sondách okolo kostola (okrem sondy VI), hustejšie najmä na severnej strane apsidy a pri juhozápadnom rohu lode. Len v piatich hroboch sa našiel inventár (prsteň, záušnice alebo železný predmet). Pozoruhodný je nález fragmentu nádoby v hrobe 26/76 a mince (Štefan V., 1270-1272, CHN 301) v hrobe 12/76. Potvrdzujú datovanie hrobov do 11.-13. stor. Tým sa získali aj neprieme dôkazy o existencii kostola už od 11. stor., resp. už od konca 10. stor.

Ad 3. Výskumom v r. 1974 severozápadne od pohrebiska sa zistili dve priekopy, ktorých priebeh sa aj v tomto roku sledoval, nie však plošnou odkrývkou, ale zisťovacími sondami (IV-A, IV-E). Ukázalo sa, že priekopa 1 obtáča kostol s cintorínom a priekopa 2 smeruje na SV. Paralelne s ňou sa zistila aj 3. priekopa, ktorá sa križuje s priekopou 1, ale je súbežná s priekopou 2. Zdá sa, že priekopy majú diferencovanú funkciu, lebo majú odlišné rozmery.

Ad 4. K spresneniu polohy osady slúžili:

a) Povrchový zber nálezov okolo plochy výskumu, zisťujúci koncentráciu črepov na južnom a západnom svahu kopca Szentkirálykúti dülő.

b) Na predpokladanej ploche zaniknutej osady sa začalo s geofyzikálnym meraním odporovou metódou.

Výskum v r. 1976 potvrdil existenciu románskeho tehlového kostola s cintorínom, ktorý má blízke analógie na iných lokalitách juhozápadného Slovenska. V ďalšej etape sa zameria na zaniknutú osadu.

MITTELALTERLICHE KIRCHE MIT GRÄBERFELD IN MODRANY. Im Jahre 1976 wurden die Grabungen in der Flur Szentkirálykúti dülő in Modrany (Bez. Komárno) fortgesetzt, deren Ziel waren: 1. Feststellung der Negative der Fundamentgräben der Kirche; 2. Beziehungen der Gräber zur Kirche; 3. Feststellung der Funktion und des Verlaufes der Gräben: 4. Gewinnung von Anhaltspunkten über die zugehörige Siedlung. Es gelang, durch Flächenabdeckung die Fundamentgräben der Kirche mit halbkreisförmiger Apsis und rechteckigem Schiff von ca. 7,50 m Länge und 4.80 m Breite. Anhaltspunkte über die Lage der Siedlung ergaben sich aus Oberflächenbegehungen.

LATÉNSKÝ ŽÁROVÝ HROB Z RATKY

Václav F u r m á n e k

Při výzkumu pravěké mohyly v obci Ratka (okr. Lučenec), poloha Malá Ratka, se ve středové zjišťovací sondě objevil laténský žárový hrob. Zásyp a tedy i tvar jámy byl neurčitelný a zcela totožný s okolním prostředím. Celá vrstva, v níž se hrob našel, je charakteristická písčitoštěrkovitým materiálem promíšeným sekundárně přepálenými kameny z vulkanických hornin.

Vázovitá urna stála v hloubce 40 cm od úrovně dnešního povrchu a byla značně porušena orbou. Uvnitř urny byly drobné přepálené lidské kosti nedospělého individua a na nich zlomek bronzového náramku a kousek železa z neidentifikovatelného předmětu.

Váza vyrobená na hrnčířském kruhu (doposud nerekonstruovaná) je zcela běžného tvaru a má všechny charakteristické znaky keltského hrnčířství severní části Karpatské kotliny. Drobný zlomek železa (obr. 48: 2) pochází snad z trnu nože, avšak může být i z jiného předmětu. Pro přesnější časové zařazení celého hrobu má velký význam zlomek bronzového nárameku (obr. 48: 1) s růžicovitou a filigránovou výzdobou, která je příznačná pro plastický styl. Právě díky výzdobě můžeme bronzový nárameek a tím i celý žárový hrob datovat do první poloviny 2. st. před n. l.

Při zmíněném systematickém výzkumu mohyly se odstranila povrchová vrstva na celé její jižní polovině (přes 20 arů) a na severní polovině se vedly zjišťovací sondy o celkové ploše převyšující 2 ary, avšak nikde se neobjevily další laténské hroby. Ukazuje se, že systematickým výzkumem náhodně objevený žárový hrob byl vlastně jediným pohřbem v této deminantní poloze a pravděpodobně souvisel s keltským pronikáním do periferních oblastí severní části Karpatské kotliny, pro co svědčí i datování hrobového inventáře.

LATÈNEZEITLICHES BRANDGRAB IN RATKA. Im Zusammenheng mit der Untersuchung eines urzeitlichen Hügelgrabes in Ratka (Bez. Lučenec) fand man auf dessen Gipfel ein vereinzeltes latènezeitliches Brandgrab; es enthielt eine scheibengedrehte amphorenförmige Vase, in welcher der Leichenbrand eines Jugendlichen, ein Eisenstückchen und das Bruchstück eines Bronzearmrings waren (Abb. 48). Das Inventar erlaubt die Datierung des Brandgrabes in die erste Hälfte des 2. Jh. v. u. Z.

ŽÁROVÉ POHŘEBIŠTĚ PILIŇSKÉ A KYJATICKÉ KULTURY V POLTÁRU

Václav F u r m á n e k

V letech 1965-1968 prováděl I. Hrubec v Poltáru (okr. Lučenec) v poloze Kostolisko systematický výzkum středověké lokality (Hrubec, I.: Výzkum zaniknutej dediny Dolný Poltár. Archeol. Rozhl., 23, 1971, s. 74). Prozkoumal také devět žárových hrobů piliňské kultury. Ze stejné polohy zachránil v roce 1971 další materiál ze žárového pohřebiště O. Ožďáni.

Jedná se o keramiku z několika žárových hrobů piliňské a kyjatické kultury. Největší pozornost si zasluhují dvě urny piliňské kultury: džbán, v. 198 mm (obr. 49: 1) a fragment amfory, zach. v. 232 mm (obr. 49: 2). Kromě nich patřily piliňské kultuře ještě i střepy dvou koflíků. Keramický materiál kyjatické kultury byl zachován jen ve střepech, podle kterých bylo možno konstatovat, že šlo o zlomky kyjatických váz s jazykovitými výčnělky, profilovaného koflíku s umbem a oblé misky.

Sběrové nálezy z lokality Kostolisko v Poltáru potvrzují, že žárové pohřebiště bylo založeno v období piliňské kultury a kontinuita pochovávění pokračovala i v období kyjatické kultury. Přesné datování celého pohřebiště na základě známého souboru není možné. Rámcově jej lze datovat do mladší a pozdní doby bronzové.

BRANDGRÄBERFELD DER PILINYER UND KYJATICE-KULTUR IN POLTÁR. In der Flur Kostolisko in Poltár (Bez. Lučenec) wurde durch Erdarbeiten ein Brandgräberfeld der Pilinyer und Kyjatice-Kultur gestört. Gerettete Keramikbruchstücke und rekonstruierte Gefässe (Abb. 49) ermöglichen die Einstufung des Gräberfeldes in die jüngere und späte Bronzezeit.

SLOVANSKÉ HRADISKO NA BEŇADICKEJ SKALE V HRONSKOM BEŇADIKU

Alojz H a b o v š t i a k - Štefan H o l č í k

V roku 1976 sa skončil viac sezón trvajúci archeologický výskum slovanského hradiska na brale medzi Hronským Beňadikom (okr. Žiar nad Hronom) a bývalou obcou Psiare. Hradisko s rozlohou 2,3 ha bolo prebádané sedemnástimi sondami, z ktorých dve prerezali valové opevnenie s drevozemnou konštrukciou, ostatné skúmali vnútornú plochu hradiska. Vstupnú bránu sa nepodarilo presne situovať. Stopy osídlenia sa zistili len v severnej partii opevnenej plochy, v tesnej blízkosti valu. Zo žiadneho objektu sa nezachytil celý pôdorys, lebo už 20-30 cm pod úrovňou terénu vystupuje na povrch skala a objekty boli budované na povrchu. Niekoľko ohnísk s nálezmi fragmentov keramiky a štyri kotúče žarnovov svedčia o trvalom osídlení. Zistilo sa, že žarnovy sa vyrábali na mieste z privezeného materiálu. Z keramiky sa podarilo zrekonštruovať štyri hrncovité nádoby a hrdlo fľaše. Zberom na poľnohospodársky obrábanej ploche sa získali ďalšie zlomky žarnovov, ostroha a železná radlica.

Počas výskumu sa odkryli i dva kostrové hroby, jeden pravdepodobne zo 17. stor. (obsahoval ruženec a podkovičky z obuvi), druhý nedatovateľný, asi stredoveký.

Opevnenie i osídlenie možno podľa keramiky, celkovej situácie a historických analógií datovať na koniec 9. až do polovice 10. stor.

SLAWISCHER BURGWALL AUF DEM FELSEN BEŇADICKÁ SKALA IN HRONSKÝ BEŇADIK. Der Burgwall in der Gemarkung von Hronský Beňadik (Bez. Žiar nad Hronom) erstreckt sich mit 2,3 ha Ausmass auf einem Berg, der an der Ostseite mit einer fast vertikalen Felswand zum Granfluss abfällt. Im Areal der

Burg wurde die Wallbefestigung mit Holz-Konstruktion und einer steinernen Blendmauer untersucht. Das Eingangstor konnte nicht genau situiert werden. Die Wohnobjekte konzentrierten sich im Burgwallareal beim Nordabschnitt der Befestigung, wo ihre Spuren und mehrere Feuerstellen festgestellt wurden. Erwähnenswert ist von den Funden rekonstruierbare Keramik, eine eiserne Pflugschar, ein Sporn und Mahlsteine, die hier aus hertransportiertem Steinmaterial behauen wurden.
Die Entstehung des Burgwalls kann in das Ende des 9. Jh., sein Untergang in die Mitte des 10. Jh. datiert werden.

VÝSKUM V AREÁLI NÁRODNEJ KULTÚRNEJ PAMIATKY V HRONSKOM BEŇADIKU

Alojz H a b o v š t i a k - Štefan H o l č í k

V sezóne 1976 sa výskum v areáli národnej kultúrnej pamiatky v Hronskom Beňadiku (okr. Žiar nad Hronom) sústredil na preskúmanie plochy námestia pred západným priečelím bývalého opátskeho chrámu benediktínskeho kláštora. Bohatý ikonografický materiál z 19. stor. situoval na toto miesto vstupnú bránu a prvé nádvorie hradu, ktorý vznikol po zrušení kláštora a jeho prebudovaní na protiturecku pevnosť v polovici 16. stor. Budovy demolovali v druhej polovici 19. stor. pri renovácii chrámu.

Jedenástimi sondami sa prebádala kamennými dlaždicami vyložená plocha námestia. Tesne pod dlažbou sa nachádzajú deštruované múry pevnostnej architektúry. Podarilo sa presne lokalizovať severozápadné priečelie objektu, ktorým viedla brána s padacím mostom. Ostenie brány z päťdesiatych rokov 16. stor. je dnes prenesené na iné miesto. Zistilo sa, že v prejazde vstupnej brány bolo prepadlisko, ktoré malo slúžiť na zastavenie postupu nepriateľa, ak by prenikol priekopou a bránou. Okrem renesančných základov sa odkryl blok gotického muriva, ktorý slúži ako základ schodiskovej vežičky pristavanej k severozápadnej veži kostola.

Renesančná pevnosť bola postavená na zvyškoch gotických kláštorných budov a na mieste cintorína. Pred západnou fasádou kostola sa pod zvyškami pevnosti zachovali i hroby, z ktorých sa v lete 1976 zachytilo výskumom dvadsaťdva. Hroby boli bez nálezov. Dva boli prikryté hrubo otesanými náhrobnými platňami. Obe andezitové platne boli zvetrané, jedna sa rozpadla počas výskumu a nebolo možné zistiť ani jej rozmery, druhá merala 130 x 65 cm, hrubá bola priemerne 17 cm.

Výskumom sa zistilo, že priestor terajšieho námestia zaberal v stredoveku šikmý svah so spádom na severozápad a že plošina námestia je výsledkom viacerých rozsiahlych terénnych úprav. Hroby v juhovýchodnej časti námestia (pri vstupe do charitného domova) sa nachádzajú len 15 cm pod dlažbou, vstupný por-

tál do kostola je podkopaný o výšku niekoľkých schodov. Pôvodne bol terén v týchto miestach o 80 až 100 cm vyšší. Naproti tomu v severnej časti nádvoria sú hroby v hĺbke až 315 cm. Obrysy jednej hrobovej jamy v profile ukazujú, že v čase pochovania mŕtveho tu bol terén asi o 2 m nižší ako dnes.

Z prevádzkových dôvodov nebolo možné prebádať priekopu, ktorú pôvodne preklenoval padací most, ani miesto napojenia muriva renesančnej pevnosti na severozápadné nárožie chrámu.

Ďalším objektom, ktorému sa venoval výskum v roku 1976, bola juhozápadná bašta vnútornej pevnosti. Už v minulých sezónach sa zistil vodovod, ktorý v 16. stor. privádzal pitnú vodu z blízkeho prameňa do pevnosti. Teraz sa pod dlažbou prízemia juhozápadnej bašty objavil priestor polkruhového pôdorysu s obsahom asi 4 m^3, ktorý slúžil ako cisterna pri vyústení vodovodu. Prebytočná voda odtekala šachtou v základoch bašty (h. 6 m) a podzemnou chodbou unikala z areálu pevnosti. Chodba je zasypaná, počas výskumu sa vyčistil úsek v dĺžke asi 7 m; jej vonkajšie vyústenie sa zatiaľ nenašlo (predpokladá sa na súkromných pozemkoch južne od areálu národnej kultúrnej pamiatky). Pri čistení chodby sa našlo v zemine, ktorou bola razená, mnoho úlomkov keramiky z 10.-12. stor.

GRABUNG IM AREAL DES NATIONALEN KULTURDENKMALS IN HRONSKÝ BEŇADIK. Die Grabung in Hronský Beňadik (Bez. Žiar nad Hronom) lief im J. 1876 mit der Abdeckung des Stadtplatzes vor der ehemaligen Abteikirche weiter. Es wurden die Fundamente einer Renaissance-Festung von der Mitte des 16. Jh. mit dem Eingangstor freigelegt, das in der zweiten Hälfte des 19. Jh. demoliert worden war. Die Renaissance-Festung stand an der Stelle des aufgelassenen Benediktinerklosters, das vor 1075 gegründet worden war, und auf dem Areal des Friedhofes, der sich um die Abteikirche erstreckte. Bei der Grabung konstatierte man eine relativ dichte Belegung westlich der Kirche, doch enthielten die Gräber keine Funde; zwei Gräber waren mit grob behauenen Steinplatten (Andesit) bedeckt. Die Friedhofsbelegung konnte hier vom 11. bis zum Beginn des 16. Jh. nachgewiesen werden. Der ursprünglich schräge Berghang mit dem Friedhof wurde durch spätere Geländeeinebnungen zu einem horizontalen Stadtplatz vor der Kirche gestaltet.

PREHĽAD BOTANICKÝCH NÁLEZOV Z ARCHEOLOGICKÝCH VÝSKUMOV

Eva H a j n a l o v á - Lenka S ý k o r o v á

Archeologické pracovisko oddelenia pomocných vied Archeologického ústavu SAV v Nitre spracovalo v roku 1976 bohatý archeobotanický materiál z archeologických výskumov v predchádzajúcich rokoch. Spolu to bolo väčšie množstvo nálezov odtlačkov rastlín na keramike a mazanici, 37 nálezov zŕn a semien kultúrnych rastlín a burín, 235 nálezov zuhoľnatených drevín, 5 nálezov petrifikovaných driev a 3 nálezy zeminy.

Väčšina prírastkov bola zhodnotená v príspevkoch odovzdaných do tlače. Materiál z lokalít pripravených na publikovanie opisujeme v tomto príspevku len heslovite s odkazom na publikovanie. Poukazujeme tiež na nálezy evidované v r. 1975 (Hajnalová 1976), ktoré sme v roku 1976 analyzovali. Nálezové celky pochádzajúce z výskumov v roku 1976 sme zatiaľ neanalyzovali. Sú tu stručne opísané a spracujeme ich postupne v nálezových posudkoch (uloženie v dokumentačnom oddelení AÚ SAV v Nitre) alebo v príspevkoch v súvise s riešením úloh štátneho a ústavného plánu.

B o j n i c e, Hurbanovo nám. (okr. Prievidza)

Z výskumu J. Bártu z obdobia pleistocénu pochádzajú dva nálezy (evidované v Hajnalová 1976). Analýzou sme vo vzorkách zistili 5 uhlíkov z borovice, alebo smreka (Pinus spec., alebo Picea spec.), uhlík z ihličnatej dreviny a drobné uhlíky, ktoré sa nedali rozlíšiť.

B e š e ň o v, Sírvölgy (okr. Nové Zámky)

10. stor.; vedúci výskumu: G. Nevizánsky; vzorka petrifikovaného dreva z rukoväte šable.

C i f e r - P á c II (okr. Trnava)

Z výskumu Z. Čilinskej na slovensko-avarskom pohrebisku pochádzajú tieto nálezy: hrob 9 - jazdecký dvojhrob - 12 uhlíkov duba (Quercus spec.) a uhlík, ktorý sa nedal charakterizovať; hrob 14 - pórovité úlomky dreva, petrifikované kovom, bližšie neurčiteľné; hrob 24 - drevo zo sedla sa dalo ťažko určiť (s najväčšou pravdepodobnosťou sedlo bolo zhotovené z vŕby, alebo topoľa, Salix spec., alebo Populus spec.), - drevo z vedierka, 2 uhlíky pravdepodobne z tisu obyčajného (Taxus baccata L.); hrob 28 - odtlačok textílií; hrob 32 - väčšie množstvo machu uloženého pod hlavou. Nálezy boli zhodnotené v širších súvislostiach (Hajnalová 1977a).

Č a k a j o v c e, Kostolné (okr. Nitra)

Pohrebisko z 10.-11. stor.; vedúci výskumu: M Rejholcová; 5 vzoriek obsahujúcich uhlíky nájdené v rôznej polohe v hroboch; škrupiny z vajíčok; nespracované.

Č a t a j - diaľnica, Zemanské Gejzove (okr. Trnava)

Slovansko-avarské pohrebisko; vedúci výskumu: J. Pavúk, 1975; nález zvyškov petrifikovaných drevín na kovových predmetoch; nespracované.

Slovansko-avarské pohrebisko; vedúci výskumu: M. Hanuliak, 1976; dve vzorky uhlíkov; nespracované.

Č a t a j - diaľnica, Nad korytom (okr. Trnava)

Pohrebisko z 9. stor.; vedúci výskumu: O. Ožďáni; petrifikovaný úlomok poriska zo železnej sekerky; nespracované.

D i v i a k y n a d N i t r i c o u, Vikárka (okr. Prievidza)

Zo žiarového pohrebiska z mladšej doby bronzovej, výskum ktorého viedol L. Veliačik, pochádza 13 nálezov zuhoľnatených drevín (evidované v Hajnalová 1976). Početný analyzovaný materiál z tohto pohrebiska bol podrobnejšie zhodnotený (Hajnalová 1977a). Z lokality pochádzajú dreviny: Quercus spec., Pinus spec., Salix spec., Viburnum opulus, alebo Salix spec., Salix spec., alebo Populus spec., Fraxinus excelsior, Crateegus spec.?

D u c o v é, Kostolec (okr. Trnava)

Z niekoľko rokov trvajúceho archeologického výskumu na sídlisku a pohrebisku z 9.-14. stor., ktorý viedol A. Ruttkay, pochádza 62 nálezov, z toho 31 nálezov odtlačkov tvrdej mazanice je spracovaných, z uhlíkov a petrifikovaných driev ešte nie je urobená analýza.

H o s t e, Poddivoš (okr. Galanta)

Z výskumu náleziska z doby bronzovej, ktorý viedol J. Bátora, pochádza 7 nálezov prepálenej hrubej mazanice obsahujúcej väčšie množstvo odtlačkov kláskov, zŕn, semien burín a úlomkov stebiel. Nálezy nie sú odborne spracované.

K o m á r n o, ul. J. Váradiho

Záchranný výskum slovansko-avarského pohrebiska; vedúci výskumu: Z. Čilinská; 11 nálezov semien a burín, petrifikovanej kože z opaska a z konského postroja a nepreplavená zemina; nespracované.

K o š i c e - Š e b a s t o v c e, Lapiše

V. Budinský-Krička našiel na slovansko-avarskom pohrebisku zvyšok pošvy meča, pravdepodobne z bukového dreva (Fagus spec.) a nožík a rúčku meča, na ktorých boli roztrúsené pórovité úlomky petrifikovaného neurčiteľného dreva.

Slovanské pohrebisko; vedúci výskumu: V. Budinský-Krička; nálezy uhlíkov z hrobov 374 a 393; nespracované.

L e v i c e, Pod Krížnym vrchom (okr. Levice)

Z výskumu O. Ožďániho na eneolitickom sídlisku (kultúra s kanelovanou keramikou) pochádza zuhoľnatený materiál označený ako organická látka nájdená v peci v nádobe. Sú to zuhoľnatené zvyšky semien ľanu (Linum usitatissimum L.), ktoré boli odborne posúdené (Hajnalová 1977b). Zo sídliska je aj hrubá mazanica s odtlačkami rôznych zŕn, stebiel a semien tráv. Nález nie je doteraz archeobotanicky spracovaný.

L i p t o v s k á M a r a, Havránok (okr. Liptovský Mikuláš)

Zo sídliska z doby laténskej a doby rímskej pochádza 22 obsahovo rôznych nálezov (zuhoľnatené semená kultúrnych rastlín, burín a uhlíky). Medzi zuhoľnatenými semenami sa nachádza zrno a klásky pšenice, jačmeňa, ovsa, prosa, semená hrachu a väčšie množstvo semien burín. Odborné posúdenie materiálu (spolu s početným archeobotanickým materiálom za roky 1965-1976) sa skončí v r. 1977. Spolu je to viac ako 180 nálezov.

L i s k o v á, jaskyňa na Mníchu (okr. Liptovský Mikuláš)

Sídlisko z doby halštatskej; vedúci výskumu: J. Bárta; nález (evidované v Hajnalová 1976) obsahoval 3 veľké uhlíky duba (Quercus spec.).

M e d o v a r c e, Popálenica (okr. Zvolen)

Zo žiarového hrobu lužickej kultúry, preskúmaného J. Bátorom (evidované v Hajnalová 1976), pochádza nález 21 uhlíkov bresta (Ulmus spec.) a uhlík pravdepodobne z hlohu (Crataegus spec.). Prírastky boli podrobnejšie zhodnotené (Hajnalová 1977a).

N i t r a - D o l n é K r š k a n y, výstavba nábytkárne

Z výskumu slovanského sídliska z 9. stor., vedeného B. Chropovským, pochádza 9 vzoriek: uhlíky, zvyšky zeminy, semená burín, zatiaľ neurčená organická látka. Nálezy ešte nie sú odborne spracované.

N i t r a - Š i n d o l k a

Sídlisko s archeobotanickými nálezmi z týchto období: pravek (bližšie neurčené), doba bronzová, laténska a slovenská (9. stor.); vedúci výskumu: B. Chropovský; 115 vzoriek; polovicu nálezov tvorí mazanica s rôznymi mechanickými vlastnosťami a rôznym množstvom odtlačkov a zvyškov kultúrnych rastlín a burín. Našli sa aj zachovalé úlomky pliev a kláskov. Na analýze odtlačkov sme pracovali, nálezová správa je rozpracovaná.

N i t r i a n s k a B l a t n i c a, Jurko (okr. Topoľčany)

Zo systematického výskumu sídliska, pohrebiska a sakrálnej stavby (11.-14. stor.), vedeného v r. 1976 A. Ruttkayom, pochádza 69 nálezov zvyškov uhlíkov, mazanice, nepreplavenej hliny a kovom petrifikovaných driev, ktoré nie sú spracované.

N i t r i a n s k a B l a t n i c a, Pod duby (okr. Topoľčany)

Archeologický výskum sa zatiaľ na lokalite nerobil (A. Ruttkay); nedostované. Pracovníci archeobotanického pracoviska zistili v teréne tieto skutočnosti:

Na ploche porastenej drevinami a kríkmi možno rozlíšiť asi 20 záhonov, ktoré tvoria uzavretú parcelu, dnes ohraničenú na SZ cestou lemovanou alejou jedlých gaštanov (v obvode pňa majú Ø až 50 cm, sú teda asi 60-70 ročné), na JV časťou používaného chodníka, na SV a JZ výrazným, možno umelým terénnym zlomom. Záhony sú nerovnako dlhé (62-100 m) i nerovnako široké (od 4,4 do 8,6). Majú tvar do skladu obrábaných záhonov; podľa vizuálneho posúdenia prevláda konvexný tvar. Priečny rez sa nerobil.

Rastlinstvo, ktoré na zaniknutej poľnohospodárskej pôde vytvára podstatne iné spoločenstvo ako je susediaci porast, má charakter pravdepodobne umelo vysadených drevín (Pinus spec., Robinia pseudoacacia, Carpinus betulus, Castanea sativa, Cornus mas, Sorbus spec., Quercus spec., Ligustrum vulgare, Crataegus spec., Picea spec. - ojedinele, Larix decidua - ojedinele). Porast mimo parcely s viditeľnými záhonmi obsahuje dreviny a kríky (Acer spec., Fagus silvatica, Robinia pseudoacacia, Quercus spec., Cornus mas, Prunus cerasus, Castanea sativa - veľmi zriedka). Nevylučujeme možnosť, že gaštan bol pôvodne vysadený nielen ako aleja (dodnes existujúca), ale aj na poľnohospodársky využívanej parcele, či už priamo na obrábanú plochu, alebo na ladom ležiacu časť stredovekej plužiny po niekoľkých desiatkach rokov.

K záverom tohto druhu treba ešte preštudovať písomné pramene, staré katastrálne mapy a lesnícke záznamy.

N o v é M e s t o n a d V á h o m - M n e š i c e (okr. Trenčín)

Paleolitické sídlisko, z ktorého pochádza 7 nálezov; vedúci výskumu: J. Bárta (evidované v Hajnalová 1976). Nález obsahuje 17 uhlíkov z jedle (Abies spec.), 13 uhlíkov z borovice (Pinus spec.), 3 drobné uhlíky zo smreka, alebo jedle (Picea spec., Abies spec.) a úlomky uhlíkov z ihličnatej dreviny; 3 uhlíky sa nedali charakterizovať.

P o b e d i m, Hradištia (okr. Trenčín)

Zo slovanského hradiska (9. stor.), ktorého dlhotrvajúci systematický výskum vedie D. Bialeková, pochádza z posledných rokov väčšie množstvo nálezov. V roku 1976 sme vyzdvihli a spracovali nálezy zuhoľnatených drevín, ktoré pôvodne tvorili konštrukciu opevnenia. Urobila sa analýza uhlíkov zo 67 nálezov (viac ako 300 kusov).

Prevládajúcim druhom v týchto vzorkách bol dub (Quercus spec.), zistili sme aj jaseň (Fraxinus spec.). Uhlíky pochádzajúce z konštrukcií, ktorých analýzy sme robili i v predchádzajúcich rokoch, sme podrobnejšie zhodnotili (Hajnalová 1977c).

R a d o š i n a , Čertova pec (okr. Topoľčany)

Szeletien; vedúci výskumu: J. Bárta; nález tvorili 4 uhlíky ihličnatej dreviny, pravdepodobne jedle (Abies spec.).

R a t k a, mohyla (okr. Lučenec)

Vedúci výskumu: V. Furmánek; dve vzorky drobných uhlíkov z mohyly z doby bronzovej, nájdené v hĺbke 50-60 cm; nespracované.

S e r e ď I (okr. Galanta)

Pohrebisko z 10. stor.; vedúci výskumu: J. Pavúk; jeden nález; nespracované.

S m o l e n i c e, dom dr. Valeška (okr. Trnava)

Slovania (7.-12. stor.); vedúci výskumu: S. Dušeková; jeden nález reprezentujú 3 uhlíky z javora (Acer spec.).

S p i š s k ý Š t v r t o k, Myšia hôrka (okr. Spišská Nová Ves)

Výskum sídliska otomanskej kultúry, vedúci výskumu: J. Vladár; odtlačky rastlín na zlomkoch závažia; nespracované.

S t u p a v a, Kopce (okr. Bratislava-vidiek)

Z rímskeho sídliska, ktorého výskum robil J. Bujna, pochádza uhlík z vŕby (Salix spec.).

V e ľ k ý B l h (okr. Rimavská Sobota)

Vedúci výskumu: V. Furmánek; mladšia doba bronzová; nález hrudky pôdy s uhlíkmi; nespracované.

V e ľ k ý K l í ž - K l í ž s k e H r a d i š t e, Michalov vrch (okr. Topoľčany)

Zo systematického výskumu hradiska z 13.-14. stor., ktorého vedúcim bol A. Ruttkay, pochádza z roku 1974 početný archeobotanický materiál, z ktorého sa urobila kompletná analýza.

1. Odtlačky semien pestovaných rastlín a ich pliev na 40 poškodených tehlách nájdených v zásype sondy. Analýzou sme zistili odtlačky zŕn pšenice siatej (Triticum aestivum L. - 16 krát), raže siatej (Secale cereale L. - 8 krát), úlomkov rastlín a obiliek prosa siateho (Panicum miliaceum L. - 8 krát).

2. V horizonte nad kamennou konštrukciou štvorcového objektu bol zuhoľnatený drevený trám z duba (Quercus spec.).

3. Pred výskumom hradnej plošiny sa porast stromov, krov a bylín zdokumentoval. Zaujímavý materiál poskytla bylinná pokrývka, ktorá vytvárala nepravidelné plošné útvary širokolistých bylín a tráv. Do siete 10 x 10 cm na ploche 35 m^2 sme zakreslili jednotlivé taxonomicky určené rastlinné druhy, ktoré by mohli indikovať niektoré archeologické objekty (herbár pozostáva zo 16 druhov bylín a 12 druhov stromov a krov). Skutočnosť, ktorú sme hypoteticky predpokladali, čiastočne overila priečne situovaná archeologická sonda, v ktorej sme zistili pod trávou mrvicu lesnou (Brachypodium silvaticum (HUDS.) vo väčšej koncentrácii sa vyskytujúce zvyšky malty z muriva. Po rozsiahlejšej plošnej odkrývke bude možné aj hlbšie sledovať súvislosti medzi rastlinami v trvalom, ľudským zásahom nepremenenom prirodzenom prostredí hradnej plošiny a archeologickými objektmi.

V e ľ k ý S l a v k o v, Burich (okr. Poprad)

Výšinné sídlisko; świderien (epipaleolit); vedúci výskumu: J. Bárta; nálezy pozostávali zo 4 uhlíkov lieskы (Corylus spec.) a 3 uhlíkov vŕby (Salix spec.). Ďalší nález tvorí 11 vzoriek zuhoľnatených driev, dve vzorky uhlíkov z trámov opevnenia púchovskej kultúry a 5 vzoriek uhlíkov z obdobia pleistocénu; nespracované.

Z á d i e l s k e D v o r n í k y, Kostrová jaskyňa (okr. Košice-vidiek)

Archeobotanický materiál, ktorý vyzdvihol J. Bárta, reprezentuje 5 nálezov:

1. Sonda IIIa - kyjatická kultúra: 2 uhlíky pravdepodobne z lipy (Tilia spec.), uhlík z brezy (Betula spec.) a 3 veľmi malé uhlíky borievky, alebo tisu (Juniperus spec., Taxus spec.).

2. Sonda II - bukovohorská kultúra: Vzorka bez organických nálezov.

3. Sonda IIIb - kyjatická kultúra: 5 uhlíkov brezy (Betula spec.), 2 uhlíky bresta (Ulmus spec.) a 2 neurčiteľné uhlíky.

4. Sonda II - bukovohorská kultúra: 2 uhlíky asi zo slivky, alebo trnky (Prunus spec.?).

5. Sonda IV - bukovohorská kultúra: 4 uhlíky z jaseňa (Fraxinus spec.).

Z á d i e l s k e D v o r n í k y, Obilný previs (okr. Košice-vidiek)

Tri archeobotanické nálezy vyzdvihnuté J. Bártom neboli presnejšie časovo určené a lokalizované. Pochádzajú z týchto období: doba halštatská, doba laténska a stredovek.

1. Štyri uhlíky z javora (Acer spec.), 6 uhlíkov z brezy (Betula spec.) a 4 uhlíky z lieska (Corylus spec.).

2. Tri zrná jačmeňa (Hordeum spec.), 61 zŕn raže siatej (Secale cereale), 1 celé zrno a dva zlomky zŕn pšenice (Triticum spec.), 7 zŕn ovsa (Avena spec.).

3. 97 zŕn raže (Secale cereale), 9 zŕn jačmeňa (Hordeum spec.), 17 zŕn ovsa (Avena spec.), 1 semeno stoklasu obilného (Bromus secalinus L.).

Podľa charakteru nálezov, ako aj morfologických znakov zŕn (veľkosť a tvar), sa domnievame, že patrili k osídleniu alebo využitiu lokality v stredoveku.

Ž e m b e r o v c e, Čriepeš (okr. Levice)

Dve vzorky uhlíkov z konštrukcie valu odovzdal na rozbor T. Kolník; nedatované; nespracované.

L i t e r a t ú r a

HAJNALOVÁ, E. (1976): Prehľad botanických nálezov z výskumov Archeologického ústavu SAV v roku 1976. V: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1965. Nitra 1976, s. 95-101.

HAJNALOVÁ, E. (1977a): Nálezy rastlín na pohrebiskách v pravekom a včasnohistorickom období Slovenska a ich úloha v pohrebnom ríte. V tlači.

HAJNALOVÁ, E. (1977b): Nález zuhoľnatených rastlinných zvyškov v eneolitickej nádobe v Leviciach. Slovenská archeológia, 25, s. 7-12.

HAJNALOVÁ, E. (1977c): Výskum a rekonštrukcia valu na slovenskom pohrebisku v Pobedime z hľadiska archeobotanických a archeologických analýz. V tlači.

ÜBERSICHT DER BOTANISCHEN FUNDE AUS ARCHÄOLOGISCHEN GRABUNGEN. Die archäobotanische Arbeitsstelle in der Abteilung der Hilfswissenschaften des Archäologischen Institutes der SAW zu Nitra verarbeitete im J. 1976 botanische Funde aus systematischen und Rettungsgrabungen der J. 1974-1976. Wegen der grossen Menge der in einem Jahre gewonnenen Funde, aber auch wegen jahrelanger Grabungssaisons, in denen die chronologische Einstufung des archäologischen, aber auch archäobotanischen Materials nur aus

den Endphasen der Verarbeitungen bekannt gemacht wird, ist es nicht möglich, sämtliches archäobotanische Material eines laufenden Jahres zu verarbeiten.

Der Beitrag informiert über die Analysen des archäobotanischen Materials, das in Beurteilungen und Beiträgen verarbeitet wurde und evidiert vorläufig unverarbeitete Funde. Die Autorinnen beschreiben Funde aus Gräberfeldern, die sie (Hajnalová 1977a) zusammen mit anderen 24 Fundstellen verarbeiteten (in den Klammern ist nach den Fundstellen der Bezirk angegeben); Divisky nad Nitricou (Prievidza); Medovarce (Zvolen); Šebastovce (Košice); Pác (Trnava). Aufmerksamkeit wurde Kleinfunden verkohlter Gehölze aus Siedlungen gewidmet: Bojnice (Prievidza); Lisková (Ružomberok); Nové Mesto nad Váhom (Trenčín); Radošina (Topoľčany); Smolenice (Trnava); Stupava (Bratislava-Land); Veľký Slavkov (Poprad); Zádielske Dvorníky (Košice-Land). Schlagwortartig beschreiben sie weit verbreitete Funde verkohlter Gehölze aus dem Fortifikationssystem in Pobedim (Trenčín), die in einem in Druc gegebenem Beitrag verarbeitet wurden. Sie beschreiben Samenfunde von Kulturpflanzen id Zádielske Dvorníky (Košice-Land). Aufmerksamkeit wird auch der Arbeit direkt im Terrain gewidmet, wo rezente Flora auf archäologischen Fundstellen vor flächenmässigen Grabungen verfolgt wurde: Nitrianska Blatnica (Topoľčany); Veľký Kliž (Topoľčany). Sie führen Fundstellen an, auf denen im J. 1976 archäobotanisches Material gewonnen und noch nicht verarbeitet wurde: Bešeňov (Nové Zámky)- Holzkohlestückchen; Čakajovce (Nitra)- Holzkohlestückchen; Čataj (Trnava) - Holzkohlestückchen, petrifiziertes Holz auf Metallgegenständen; Ducové (Trnava)- Lehmverstrich, Holzkohlestückchen; Hoste Galanta - Lehmverstrich; Komárno - Samen, petrifizierte Gehölze; Levice - Lehmverstrich; Liptovská Mara (Liptovský Mikuláš) - Samen von Kulturpflanzen und Unkräutern, Holzkohlestückchen; Nitra - Holzkohlestückchen, Samen, Lehmverstrich; Nitrianska Blatnica (Topoľčany) - Holzkohlestückchen, Lehmverstrich, Pflanzensamen; Ratka (Lučenec) - Holzkohlestückchen; Sereď (Galanta) - Holzkohlestückchen; Spišský Štvrtok (Spišská Nová Ves) - Gewichte mit Samen- und Früchteabdrücken; Veľký Blh (Rimavská Sobota)- Holzkohlestückchen; Žemberovce (Levice) - Holzkohlestücken.

LATÉNSKY KOSTROVÝ HROB Z BRANČA

Milan H a n u l i a k

Dňa 24. decembra 1976 som na základe oznámenia J. Podhorca prezrel lokalitu v katastri obce Branč (okr. Nitra), asi 100-200 m západne od kóty 134,5 (obr. 51: 6).

V severnej stene ryhy na potrubie tranzitného plynovodu sa tmavšou výplňou črtala hrobová jama. Na dne v hĺbke 148 cm ležala kostra zachovaná od panvy nadol, horná časť bola zničená mechanizmami. Kostra pôvodne ležala pravdepodobne vo vystretej polohe na chrbte, s rukami pozdĺž tela, orientovaná J-S (obr. 51: 7). Na zápästí pravej ruky mala náramok pletený z dvoch bronzových drôtov, s očkami na konci, na ľavom zápästí hladký listy bronzový náramok kruhovitého tvaru (obr. 51: 4, 5). Na prste pravej ruky bol plochý listy bronzový prsteň z tyčinky mierne polkruhovitého prierezu (obr. 51: 3). V priestore panvy boli tri duté diskovité krúžky z opaska (obr. 51: 1). Na členkoch oboch nôh mala kostra duté, neznámou hmotou vyplnené nánožné kruhy z bronzového plechu. Ich vnútorná strana je hladká, vonkajšia húsenicovito-rebrovite priečne členená. Rebierka sú zdobené hrbolčekmi s krúžkami (obr. 51: 2). Pri pravej dolnej končatine ležali vedľa seba štyri nádoby: Dve baňaté fľašovité vázy s temer dvojkónickým telom a lievikovite roztvoreným okrajom sú v hornej i dolnej časti hrdla zdobené plastickou páskou (obr. 52: 1). Váza so širokým ústím, maximálnym vydutím v hornej tretine výšky a lievikovite roztvoreným okrajom je v hornej časti hrdla zdobená plastickou páskou a pod ňou dvoma obežnými ryhami (obr. 52: 2). Miska s esovite profilovaným telom a lievikovite roztvoreným okrajom má na hrdle dve obežné ryhy (obr. 52: 3). Pri nádobách ležali kosti ošípanej, alebo diviaka. Podľa rozboru pohrebného rítu a sprievodného inventára hrob datujeme do 2. stor. pred n. l.

Okrem tohto hrobu sa v tej istej polohe zachránil pri prieskume trasy plynovodu v apríli a júni 1972 obsah štyroch laténskych žiarových hrobov.

Hroby pravdepodobne tvorili súčasť väčšieho pohrebiska, ktorého rozsah a hranice zatiaľ nevieme vymedziť.

LATÈNEZEITLICHES SKELETTGRAB IN BRANČ. Am 24. Dezember 1976 wurde eine Begehung des Gemeindekatasters von Branč (Bez. Nitra) etwa 100-200 m westlich der Kote 134,5 durchgeführt (Abb. 51: 6). Im Graben der Transitgasleitung lag in 148 cm Tiefe ein gestörtes Skelett, das vom Becken bis zu den Füssen erhalten war (Abb. 51: 7). Am rechten Handgelenk hatte es ein aus zwei Bronzedrähten geflochtenes Armband mit Ösen an den Enden, auf dem linken Handgelenk einen geschlossenen gegossenen Bronzering (Abb. 51: 4, 5); in der Beckengegend waren drei diskusartige Gürtelringe (Abb. 51: 1) und bei den Fussknöcheln raupenförmig gegliederte Fussringe (Abb. 51: 2). Beim rechten Bein lagen vier Gefässe (Abb: 52: 1-3) und Knochen eines Haus- oder Wildschweines. Das Grab stammt aus dem 2. Jahrhundert v. u. Z.

NÁLEZ LATÉNSKEJ KERAMIKY V BEŠEŇOVE

Milan H a n u l i a k

V Bešeňove (okr. Nové Zámky) v polohe Törökdomb vykopal v r. 1975 Kristof Timoránsky pri hĺbení základovej ryhy domu č. 114 tri nádoby, ktoré sa podľa jeho informácie nachádzali v hĺbke 50-60 cm, vzdialené asi 100 cm od seba. Dve sa pri výkope zničili, tretia sa zachovala v črepoch.

Tmavohnedá baňatá fľašovitá váza s temer dvojkónicky lomeným telom a lievikovite roztvoreným ústím, na hrdle zdobená plastickou páskou, na najväčšom vydutí troma obežnými ryhami; vyrobená je na kruhu a pomerne kvalitne vypálená (obr. 50).

I napriek kusým nálezovým okolnostiam možno predpokladať, že nádoby pochádzajú zo sídliska, ktoré sa zatiaľ nepodarilo zachytiť. Akiste súviselo s laténskymi hrobmi z 2.-1. stor. pred n. l., skúmanými v roku 1942 v polohe Papföld, vzdialenej od miesta nálezu nádob asi 600 m.

LATÈNEZEITLICHE KERAMIKFUNDE IN BEŠEŇOV. Im Gemeindekataster von Bešeňov (Bez. Nové Zámky) ergrub 1975 Kristoph Timoránsky in der Flur Törökdomb bei der Ausschachtung eines Fundamentgrabens für das Haus 114 drei Gefässe. Zwei von ihnen wurden dabei vernichtet. Das dritte hat die Form einer bauchigen flaschenförmigen Trichterrandvase; der Hals trägt eine plastische Leiste, auf der grössten Bauchung sind drei umlaufende Rillen (Abb. 50). Der Fund stammt wahrscheinlich aus einer Siedlung, die mit den 1942 in der Flur Papföld entdeckten latènezeitlichen Gräbern aus dem 2. bis 1. Jh. v. u. Z. zusammenhängt.

VÝSKUM POHREBISKA V BEŠEŇOVE V ROKU 1975

Milan H a n u l i a k

Začiatkom júna 1975 začalo JRD v Bešeňove (okr. Nové Zámky) v polohe Sírvölgy práce spojené s otvorením nového pieskoviska, pri ktorých sa porušila značná časť pohrebiska. Archeologický ústav tu uskutočnil záchranný výskum, ktorý nadviazal na výskumné práce z roku 1974.

Lokalita sa nachádza na miernej vyvýšenine - pieskovej dune približne piškótového tvaru, orientovanej dlhšou osou SZ-JV. Výskumné práce prebiehali od 21. júla do 26. augusta 1975, a to v dvoch polohách - v juhovýchodnej i severovýchodnej časti, ktoré sú od seba vzdialené 40 m.

Zemnými prácami bola porušená celá juhovýchodná časť vyvýšeniny tak, že bola znížená priemerne o 100 cm. Napriek tomu sa ešte podarilo odkryť šestnásť hrobov. Hrobové jamy mali tvar obdĺžnika s viac-menej zaoblenými rohmi. Hĺbka sa pohybovala od 10 do 35 cm (detské hroby), od 20 do 90 cm (hroby dospelých) a od 90 do 120 cm (najbohatšie mužské hroby). Orientácia Z-V bola v ôsmich, SZ-JV v piatich a SZZ-JVV v troch hroboch. Kostry boli uložené vo vystretej polohe na chrbte, iba v jednom hrobe bola kostra dieťaťa uložená na pravom boku, so skrčenými nohami. V trinástich prípadoch mali pochovaní ruky pozdĺž tela. Po jednom prípade boli ruky prekrížené, založené na panve, pravá pozdĺž tela a ľavá preložená cez panvu.

Osem hrobov (t. j. 50 %) bolo bez inventára. Pozornosť si zasluhujú najhlbšie mužské hroby, v ktorých sa našli nádoby, nožíky, ocieľky, kresacie kamienky a ojedinele i bradatice, kovanie z vedierka a rímska minca.

V čase výskumu sa nachádzala v bezprostrednej blízkosti hrobov explostačná jama. Miestny občan J. Farkaš, ktorý bol prítomný pri jej hĺbení, mi odovzdal dve nádoby z dvoch zničených hrobov. Podľa jeho údajov kostry ležali v hĺbke 140 a 200 cm vo vystretej polohe na chrbte s rukami pozdĺž tela, orientované Z-V.

V severozápadnej časti vyvýšeniny sa odkrylo dvadsaťtri hrobov. Jamy mali tvar obdĺžnika s mierne zaoblenými rohmi. Ich hĺbka sa pohybovala od 50 do 125 cm. Všetky kostry sa nachádzali vo vystretej polohe na chrbte. V desiatich prípadoch mali ruky uložené pozdĺž tela, v siedmich jednu ruku pozdĺž tela a druhú na panve. Ojedinele sa vyskytli uloženie jednej i oboch rúk cez panvu a v lakťoch silno ohnutých rúk zopnutých na hrudi. V trinástich prípadoch boli kostry orientované SZ-JV, v siedmich SZZ-JVV a iba tri boli orientované Z-V.

Z celkového počtu bolo sedemnásť hrobov (t. j. 74 %) bez inventára. Málopočetný inventár pochádzajúci zo šiestich hrobov reprezentujú jednoduché bronzové krúžkové náušnice, železné nožíky a pracka.

Na základe rozboru inventára a pohrebného rítu možno konštatovať, že hroby pochádzajúce z oboch polôh možno odlišne zaradiť. Medzi skupinou šestnástich hrobov z juhovýchodnej časti pohrebiska, datovanou na prelom 9. a 10. stor., a dvadsiatimi tromi hrobmi zo severozápadnej časti z druhej polovice 10. stor. možno vidieť v pochovávaní kontinuitu s postupnou zmenou v pohrebnom ríte.

GRABUNG AUF EINEM GRÄBERFELD IN BEŠEŇOV IM JAHRE 1975. Vom 21. Juli bis zum 26. August 1975 wurde mit der Rettungsgrabung auf dem Gräberfeld von Bešeňov (Bez. Nové Zámky) in der Flur Sírvölgy fortgesetzt, wobei 39 Gräber erschlossen wurden. Die Rettungsarbeiten verliefen im südöstlichen und nordöstlichen Gräberfeldabschnitt in zwei 40 m voneinander entfernten Fluren; im südöstlichen Teil ergrub man 16 Gräber und zwei gestörte, aus denen lediglich Gefässe erhalten waren. Die Skelette hatten Rücken-

lage mit Armen vorwiegend längs des Körpers, mit W-O-Orienterung. Acht Gräber waren fundleer. Die 90-120 cm tiefen Männergräber waren am reichsten ausgestattet; es fanden sich Gefässe, Feuerstahle, Messer, Zündsteine, eine Bartaxt, ein Eimer und eine römische Münze. Im nordwestlichen Gräberfeld wurden 23 Gräber abgedeckt. Die Skelette lagen auf dem Rücken mit vorwiegender NW-SO-Orientierung, am häufigsten mit Abweichungen in der Lage der Arme. 17 Gräber waren fundleer. Im zahlenmässig geringen Begleitinventar waren einfache Ohrringe, Messer und eine Schnalle vertreten. Die Gräber im südöstlichen Gräberfeldabschnitt stammen aus dem 9.-10. Jh. und jene im nordwestlichen Teil aus der zweiten Hälfte des 10. Jh.

VÝSKUM SLOVANSKO-AVARSKÉHO POHREBISKA V ČATAJI

Milan H a n u l i a k

V septembri a októbri 1976 sa uskutočnil záchranný výskum slovansko-avarského pohrebiska v katastri obce Čataj (okr. Bratislava-vidiek) v polohe Zemanské Gejzove. Odkrytá plocha 800 m^2 so 49 hrobmi predstavuje iba časť pohrebiska, z ktorého už v roku 1975 preskúmal 58 hrobov J. Pavúk a v letných mesiacoch 1976 štyri hroby O. Ožďáni.

Hrobové jamy mali tvar obdĺžnika s pravouhlými, zriedkavejšie s viacmenej zaoblenými rohmi. Steny boli zväčša kolmé. Šikmé steny pripomínajúce koryto, šikmé steny ústiace do 25 cm hlbokej priehlbne s kolmými stenami a šachtová úprava jamy, sa vyskytli ojedinele. Hĺbka sa pohybovala v detských hroboch od 15 do 50 cm a v hroboch dospelých od 70 do 239 cm. Najčastejšia bola hĺbka 160-210 cm.

V dvoch tretinách hrobov ležali kostry uložené voľne na dne hrobovej jamy. V šestnástich prípadoch bolo možné pozorovať zvyšky drevených konštrukcií rôznych typov. V jedenástich hroboch boli kostry obložené zo všetkých strán drevenými doskami do tvaru obdĺžnika s pravouhlými rohmi. Spodná doska - podložka a vrchná krycia doska z takejto rakvy sa našli iba v jednom prípade (hrob 71). V hrobe 76 bola kostra z dlhších strán prekrytá dvoma doskami na spôsob dvojspádovej strechy. V hrobe 65 dva priečne umiestnené koly držali asi 40 cm nad kostrou drevený kryt. V dvoch hroboch boli stopy drevených konštrukcií značne fragmentárne, a preto ich nebolo možné priradiť k žiadnemu typu konštrukcie.

Z celkového počtu 49 hrobov ležali v 23 hroboch kostry v natiahnutej polohe na chrbte s rukami pozdĺž tela. V dvoch prípadoch mali kostry preloženú ľavú ruku cez panvu a v dvoch ruky v lakťoch mierne skrčené. Ojedinele sa vyskytla kostra s rukami zloženými na panve a kostra ležiaca na ľavom boku. V devät-

nástich prípadoch nebolo možné určiť polohu kostry pre porušenie hrobov vykrádačmi a pre značné strávenie kostí.

Prevládajúca orientácia SZ-JV sa vyskytla v 35 prípadoch, nasleduje orientácia SZZ-JVV (6 hrobov), SSZ-JJV (4), JV-SZ (1), SVV-JZZ (1), a J-S (1).

Kostry dospelých sa našli v 24 hroboch, kostry detí v 7 hroboch. Ak predpokladáme, že hrobové jamy, v ktorých nebolo možné pre značné strávenie antropologického materiálu určiť vek kostry, mohli pre svoje malé rozmery slúžiť iba na pochovanie detí, zmení sa pomer hrobov dospelých a detských na 24 : 25.

Z predmetov dennej potreby sa v sprievodnom inventári najčastejšie vyskytovali nože; našli sa v trinástich hroboch. Nádoby sa odkryli v ôsmich detských hroboch, kde boli často jediným milodarom. Ďalej sa v hroboch nachádzali železné kovania z vedierok, kosáky, ocieľky a kresacie kamienky. Zo šperkov to boli koráliky z náhrdelníkov a náušnice; zo súčastí odevu kovania z pásových garnitúr a pracky. Zbrane boli zastúpené železnou bradaticou, šabľou, hrotom oštepu a strelkami zo šípov.

Pozornosť si zasluhuje inventár hrobov 71, 74 a 77. V hrobe 71 sa pri kostre dieťaťa a koňa našli kovania z pásovej garnitúry, nôž, vedierko, zubadlo, dva strmene a železné fragmenty z konských postrojov. V hrobe 74 sa pri kostre muža našla šabľa, bradatica, dýka, kovania z pásovej garnitúry, kresacie kamienky a spona longobardskej proveniencie. Pri ľavej stehennej kosti bol železný predmet s tuľajkou, pripomínajúci otku. Hrob 77 bol porušený vykrádačmi. I napriek tomu sa na dne našli pri rozhádzaných kostiach muža a koňa obruče z vedierka, hrot oštepu, strelka zo šípu, nôž, železné plechové faléry, kovania z pásovej garnitúry, ocieľka, kresacie kamienky, pracka a kosti sliepky.

Podľa nálezov možno hroby zaradiť do druhej polovice 7. až do 8. stor. Otázne je zatiaľ zaradenie dvoch hrobov s esovitými záušnicami a ich vzťah k ostatným hrobom, ktoré sa okrem nálezov charakterom navzájom vôbec nelíšia.

GRABUNG AUF EINEM SLAWO-AWARISCHEN GRÄBERFELD IN ČATAJ. Im September und Oktober 1976 verlief eine Rettungsgrabung auf einem Gräberfeld im Gemeindekataster von Čataj Bez. Bratislava-Land in der Flur Zemanské Gejzove. Auf der abgedeckten Fläche von 800 m^2 untersuchte man 49 Gräber. Die Grabgruben waren rechteckig, überwiegend mit rechtwinkligen Ecken. Schrägwandige Gruben oder andere Schachtgestaltungen kamen vereinzelt vor. Die Tiefe der Kindergräber betrug 15-50 cm, der Erwachsenen am häufigsten 160-210 cm. In 16 Fällen konnte man Reste von Holzkonstruktionen beobachten. In 11 Gräbern lagen die Skelette in einer streng rechteckigen Umrahmung aus Holzbrettern. Lediglich in einem einzigen Falle wies das Skelett mit solcher Umlegung auch je ein Brett als Unterlage und Überdeckung auf. Im Grab 76 war das Skelett der Länge nach mit zwei dachfirstartig gelegten Brettern überdeckt. Im Grab 65 hielten zwei quer untergebrachte Pfosten 40 cm oberhalb des Skelettes eine Holzdecke. Die Skelette hatten Rückenlage mit Armen länge des Körpers und überwiegend NW-SO-Orientierung. Das Verhältnis der Erwachsenengräber zu Kindergräbern betrug 24 : 25. Als

Begleitinventar erschienen am häufigsten Messer, Gefässe, Eimer, Sicheln, Feuerstahle, Zündsteine, vom Schmuck waren es Perlen und Ohrringe; Beschläge von Gürtelgarnituren und Schnallen stammten vom Trachtzubehör. Waffen waren vereinzelt durch Pfeilspitzen, eine Speerspitze, eine Bartaxt und einen Säbel repräsentiert. Der abgedeckte Gräberfeldabschnitt kann an Hand der Funde in die zweite Hälfte des 7. bis zum 8. Jh. datiert werden.

ARCHEOLOGICKO-ARCHITEKTONICKÝ VÝSKUM LIPTOVSKÉHO STARHRADU

Václav H a n u l i a k

Liptovské múzeum v spolupráci so SÚPSOP-om v Banskej Bystrici začalo v júli 1976 archeologicko-architektonický výskum na Liptovskom Starhrade. Ruiny hradu sa nachádzajú v katastri obce Liptovská Sielnica (okr. Liptovský Mikuláš). Pre bližšie určenie hrad lokalizujeme do trojuholníka obcí Lúčky - Kalameny - Malatiná. Liptovský Starhrad na skalnom brale Sestrči patrí polohou (1001 m n. m.) medzi najvyššie položené stredoveké hrady na Slovensku. Prvá písomná správa je z r. 1262, keď kráľ Béla IV. daroval staviteľom a obrancom hradu majetok Hugfelde, nachádzajúci sa pod hradom.

Ruiny stále priťahovali "hľadačov pokladov", ktorí ničili už aj tak len nepatrné zvyšky architektúry. Preto SÚPSOP v Banskej Bystrici spolu s Liptovským múzeom pristúpili k ochrane tejto jednej z najstarších písomne doložených architektonických pamiatok v Liptove. Archeologický výskum s konzervačnými prácami sa predpokladá na dlhšie obdobie. V roku 1976 sa uskutočnili prípravné práce na začatie systematického výskumu (prístupová cesta, prístrešky na uskladnenie materiálu). Pri úpravách terénu v najbližšom okolí hradu, ale i v jeho areáli (v miestach devastovaných amatérskymi výkopmi), sa zistilo veľké množstvo keramiky a kovového inventára (obr. 55: 1-10). Vo výskume sa bude pokračovať v r. 1977.

ARCHÄOLOGISCH-ARCHITEKTONISCHE UNTERSUCHUNG DES LIPTOVSKÝ STARHRAD.

Im J. 1976 trat das Liptover Museum in Mitarbeit mit dem Slowakischen Institut für Denkmalpflege und Naturschutz zu Banská Bystrica an die Rettung eines der ältesten historischen Denkmäler der profanen Architektur heran - der Burg Liptovský Starhrad. Diese ist durch eine Urkunde vom J. 1262 belegt, die eindeutig aussagt, dass sie die älteste Burg des Liptov-Gebietes ist. Einige Landkarten führen sie auch als Sielnický hrad an, obwohl sie sich heute nicht mehr im Gemeindekataster von Liptovská Sielnica befindet. Zwecks näherer Lokalisierung situieren wir sie in das Gemeindedreieck Kalameny - Lúčky - Malatiná. Die Ruinen von Liptovský Starhrad liegen auf

der Felsklippe Sestrča in 1001 m Überseehöhe. Die Burg wurde im J. 1474 zerstört, seither wird sie nur noch als Wüstung angeführt. Im J. 1976 erfolgten die Vorbereitungsarbeiten für eine langjährige systematische archäologisch-architektonische Untersuchung. (Abb. 55: 1-10.)

PRIESKUM HRADISKA KONISLAV PRI LISKOVEJ

Václav H a n u l i a k

V máji 1976 uskutočnilo Liptovské múzeum v Ružomberku v spolupráci s Archeologickým ústavom SAV v Nitre prieskum polohy Konislav v katastri obce Lisková (okr. Liptovský Mikuláš). Lokalita sa nachádza na južnom predhorí Chočského pohoria, na rozšírenom mieste strmého horského hrebeňa v nadmorskej výške 735 m. Obvodový val s bránou v južnej časti uzatvára oválnu plochu s rozmermi asi 50 x 80 m. V severovýchodnej časti je opevnenie od úzkeho hrebeňa oddelené dvojitou priekopou. V telese valu tu bol zistený na hlinu kladený lícovaný múr z lomového kameňa, zachovaný do výšky asi 120 cm (obr. 53). Odkrytá bola len malá časť náhodne obnaženého muriva, ktoré pripomína podobné konštrukcie v Liptovskej Mare a v Podturni (tieto boli datované do doby laténskej).

V literatúre bolo hradisko pôvodne uvedené ako halštatské, neskôr (azda na základe výrazného názvu) aj ako slovanské. Podľa zberového meteriálu patrí do neskorohalštatského, alebo predpúchovského horizontu. Zistila sa však i neskorostredoveká keramika zo 14.-15. stor.

L i t e r a t ú r a

UHLÁR, V.: Mních pri Ružomberku v praveku a včasnej dobe dejinnej. V: Študijné zvesti AÚ SAV. 4. Nitra 1961, s. 174.

PETROVSKÝ-ŠICHMAN, A.: Severozápadné Slovensko v dobe laténskej a rímskej. V: Vlastivedný sborník Považia. 7., Žilina 1965, s. 91.

CHROPOVSKÝ, B.: Slovanské osídlenie na Slovensku a jeho problémy. Historický časopis, 10, 1962, s. 231.

BEGEHUNG DES BURGWALLS KONISLAV BEI LISKOVÁ. Bei einer Flurbegehung wurde festgestellt, dass der Burgwall bei der Gemeinde Lisková Bez. Liptovský Mikuláš in den späthallstattzeitlichen oder Vorpúchover Horizont gehört. Im Wallkörper wurde der Teil einer gut erhaltenen Trockenmauer abgedeckt (Abb. 53). Auf der in 735 m Übersiedlung aus dem 14.-15. Jh. beobachtet.

VÝSKUM V PODTURNI V ROKU 1976

Václav H a n u l i a k - Karol P i e t a

V roku 1976 sa v Podturni (okr. Liptovský Mikuláš) skončil zisťovací a záchranný výskum na hradisku Bašta. V predchádzajúcej sezóne sa v severnej časti lokality preskúmali zvyšky stredovekého vežovitého hrádku, ktorý bol zničený kameňolomom. Ďalšia odkrývka sledovala prístupovú cestu k hrádku, dláždenú riečnymi okruhliakmi. Na západnej strane cesty pred hrádkom sa zistili zvyšky väčšieho objektu s kamennou podmurovkou a zvyškami kachľovej pece, ku ktorému patrili i dve odpadové jamy zahĺbené do štrkovitého podložia. Objekt datujú tri mince do 15. stor. V profile rezu valom púchovského hradiska sa zistili stopy stredovekej palisády, ktorá sa tiahla po hrane vrcholovej plošiny. Zdá sa teda, že priestor vrchu pred hrádkom bol ohradený jednoduchou kolovou palisádou.

Po odstránení dlažby sa dokončilo odkrytie dobre zachovanej chaty (1/75) zo začiatku doby rímskej. Z inventára tejto chaty sa našli tri nádoby a dve železné háčkovky (obr. 54: 1-3, 6-8). Napriek očakávaniu boli ostatné objekty z tohto obdobia, situované v rade pri východnej hrane plošiny, silne poškodené stredovekými terénnymi úpravami. Len miestami sa podarilo zachytiť malé časti pôvodných deštrukcií týchto stavieb. Z nálezov si zaslúži pozornosť ihla bronzovej spony s časťou vinutia (obr. 54: 5), patriaca podľa značných rozmerov (8,5 cm) najskôr k niektorému z typov spôn zo začiatku doby rímskej (Almgren 67 alebo 236), fragment náramku, bronzový krúžok a esovite profilovaná zásobnica so zosilneným okrajom. Výskum tiež zistil, že paralelne s objektmi prebiehal na povrchu deštrukcie staršieho valu z neskorej doby laténskej rad mohutných kolových jám s kamenným obložením. Stupeň poškodenie terénu nedovolil s určitosťou potvrdiť, či patria k pôvodnému staršiemu opevneniu, alebo či predstavujú opevnenie zo včasnorímskeho sídliskového horizontu. Rez deštrukcie valu zachytil pozostatky vodorovných drevených klieštin násypu. Čelný múr sa nezachoval, pravdepodobne sa zosunul po príkrom svahu vrchu. Pod jedným z trámov spevňujúcich hlinené jadro valu sa našla celá štvoruchá amforka (obr. 54: 4), ktorá má presné paralely v materiáli z neskorej doby laténskej v Liptovskej Mare. Nie je vylúčené, že ide o stavebný obetný dar. (Obr. 55: 11-16.)

L i t e r a t ú r a

NEUDECK, J.: Germanische Befestigungen des oberen Waagtales. Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft. Wien, 9, 1880, s. 49-57.

PETROVSKÝ-ŠICHMAN, A.: Severozápadné Slovensko v dobe laténskej a rímskej. V: Vlastivedný sborník Považia. 7. Žilina 1965, s. 93, 94.
HANULIAK, V. - PIETA, K.: Výskum v Podturni. V: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1975. Nitra 1976, s. 101-103.
PIETA, K.: Nové poznatky o osídlení severného Slovenska na konci doby halštatskej a v dobe laténskej. Acta archaeologica Carpathica, v tlači.

GRABUNG IN PODTUREŇ IM JAHRE 1976. Der Burgwall Bašta bei Podtureň (Bez. Liptovský Mikuláš) bildet den Teil eines Befestigungssystems aus der spätlatènezeitlichen Phase der Púchover Kulturgruppe. Auf der Destruktion aus dieser Zeit wurde in frührömischer Zeit eine Reihe von Wohnhäusern erbaut, von denen hauptsächlich das teilweise schon im J. 1975 abgedeckte Objekt 1 (Abb. 54: 1-3, 6-8) wichtig ist. Der frührömerzeitliche Horizont war stark durch einen mittelalterlichen gepflasterten Weg gestört, der zu einem Wohnturm aus dem 15. Jh. im Nordteil der Anhöhe führte. (Abb 55: 11-16.)

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM HRADU ČERVENÝ KAMEŇ

Štefan H o l č í k

Na nádvorí hradu Červený Kameň v obci Častá (okr. Bratislava-vidiek) sa začal na jeseň 1976 v súvislosti so stavebnými úpravami systematický archeologický výskum. V predchádzajúcich rokoch sa pod dohľadom pracovníkov Archeologického ústavu SNM v Bratislave čistil suterén renesančného hradu, pričom sa získali indície o polohe stredovekého hradu na tomto mieste. Terajší hrad Červený Kameň (Bibersburg, Vöröskö) vznikol v 16. stor. na mieste staršieho, ktorý sa v písomných prameňoch spomína už v 13. stor. (Žudel, J.: K otázke polohy, štruktúry a zániku stredovekého hradu Červený Kameň. V: Zborník Slovenského národného múzea. História. 14. Bratislava 1974, s. 195-201).

Výkopové práce sa začali v južnom rohu nádvoria medzi budovou prešovne (juhovýchodný trakt) a salou terenou (juhozápadný trakt), na mieste, kde už v minulých sezónach prebiehal nekontrolovaný amatérsky výkop, ktorý odkryl murované piliere staršej budovy a dutinu pod jej dlažbou. Výkop bol zastavený a miesto slúžilo na skládku stavebného materiálu. Po vyčistení sa tu vytýčila sonda (2 x 5 m) kolmá na renesančnú Fuggerovskú stavbu v mieste druhého okna od juhu sály terény. V hĺbke 60-70 cm od nivelety nádvoria sa objavilo keramické potrubie, ktoré v 17. stor. odvádzalo vodu z nádržky v strede sály terény. Skladá sa z kónických rúr dlhých 64 cm, so svetlosťou 6-10 cm. V mieste

spojenia je užšia strana rúry opatrená manžetou. Potrubie bolo uložené v mazľavej ílovitej zemine, ktorá pôsobila ako izolácia. Predbežne sa odkryli asi 2,3 m potrubia (šesť článkov). Časť potrubia (bližšie k budove) bola už v minulosti nahradená žľabom z tehál. Z priestoru sely tereny vystupovalo potrubie pod prostredným oknom a tiahlo sa východným smerom. Jednotlivé články sú pomerne zle vypálené, rozpadajú sa. Rúry sú označené akýmisi značkami, ktoré pravdepodobne určovali ich poradie pri inštalácii.

V hlbších vrstvách sa nachádzal výlučne stavebný "šit" s obsahom žltohnedej kamennej drviny. Sporadicky sa vyskytli aj fragmenty stredovekej keramiky.

V roku 1976 sa začalo i s čistením hradnej studne. Našla sa v nej recentná kostra ženy s bezcennými šperkmi a zbierka stredovekých zbraní a brnení, ktoré sa do studne dostali ako zásyp v období po druhej svetovej vojne.

Vo výskume sa bude pokračovať v r. 1977.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG AUF DER BURG ČERVENÝ KAMEŇ. Die Burg Červený Kameň (Bibersburg, Vöröskő) wurde im 16. Jh. von der reichen Kaufmannsfamilie der Fugger aus Ausburg erbaut. Bis 1945 war sie im Besitz der Pálffy-Familie. Die Renaissanceburg entstand an der Stelle eines älteren gotischen Wehrbaues. Die archäologische Grabung im Burghof erfasste in den obersten Schichten keramische Kanalisationsrohre aus dem 17. Jh., die von den auf den Pálffy-Gürten angesiedelten Habanern (Anabaptisten) hergestellt worden waren. Die tieferen Schichten (bis zu 200 cm) enthielten Bauschutt, mit welchem die Reste der in schriftlichen Quellen schon im 13. Jh. erwähnten gotischen Burg verschüttet waren. Die Grabung wird fortgesetzt werden.

HALŠTATSKO-LATÉNSKA KULTÚRNA VRSTVA V HRONSKOM BEŇADIKU-PSIAROCH

Štefan H o l č í k

Na dvore JRD v Psiaroch, ktoré sú miestnou časťou obce Hronský Beňadik (okr. Žiar nad Hronom), sa pri stavebných prácach prišlo na zvyšky ľudskej kostry. Overovacou sondou sa zistilo, že povrchovú vrstvu asi do 50 cm tvorí ornica a pod ňou je v rozmedzí 50-100 cm tmavá kultúrna vrstva s obsahom črepov. Táto sa nachádza na štrkopieskovom podloží, ktoré je už v úrovni 100 cm. Kostra bola uložená v kultúrnej vrstve v hĺbke 70 cm. Vrstvy nad ňou neboli recentne porušené. Antropologický rozbor ukázal, že je to kostra 55-60 ročného muža.

Črepový materiál z tmavej vrstvy možno označiť ako halštatsko-laténsky. Materiál rovnakého charakteru sa získal pri obhliadke ryhy na telefónne vedenie pozdĺž železničnej trate v areáli toho istého dvora JRD.

Keramika je dvojakého druhu:

1. Hrubé črepy z väčších hrncovitých nádob zemitohnedej až sivej farby, vyrobených z hrubozrnného materiálu, niekedy zdobené nad vydutím nalepenou pretláčanou páskou. Sú to guľovité až vajcovité tvary bez ústia.

2. Črepy z jemnej keramiky - misiek a hrncov sýtohnedej a čiernej farby s lesklým povrchom, zhotovených z veľmi jemného materiálu. Na jednom svetlohnedom črepe je fragment za surova vtláčanej výzdoby: dva koncentrické krúžky (väčší s priemerom 3 mm) a dve jemné ryhy. Na povrchu sú stopy červenej farby. Tvary nádob tohto druhu sú nerekonštruovateľné.

HALLSTATT-LATÈNEZEITLICHE KULTURSCHICHT IN HRONSKÝ BEŇADIK-PSIARE. Im Hofe der Landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaft von Hronský Beňadik - Psiare (Bez. Žiar nad Hronom) stiess man bei Bauarbeiten auf ein beschädigtes Menschenskelett. Die Rettungsgrabung erwies, dass das in 70 cm Tiefe liegende Skelett in einer hallstatt-latènezeitlichen Kulturschicht untergebracht war und schon urzeitlich teilweise beschädigt war. Es wurde reiches (nicht rekonstruierbares) Scherbenmaterial gewonnen.

STREDOVEKÉ KACHLICE V ŠENKVICIACH

Štefan H o l č í k

Pri kopaní ryhy na vodovodné potrubie v zime 1975/76 narazili v Šenkvici-ach (okr. Bratislava-vidiek) pred domom popis. č. 123 na odpadovú jamu. Riaditeľ miestnej školy J. Lančarič zachránil z výkopu väčšie množstvo keramických fragmentov, z ktorých možno čiastočne rekonštruovať niekoľko kachlíc. Najstaršie sú neglazované komorové kachlice s reliéfom na čelnej stene. Od podobných kachlíc z Bratislavského hradu, z Parrákovej zbierky v Trnave a z Lansfeldovej zbierky t. č. v Strážnici na Morave sa kachlice zo Šenkvíc líšia motívom roziet na vonkajšej lište orámovania. V zlomkoch možno ďalej rozpoznať najmenej tri kachlice z koruny pece. I tieto sú neglazované a ich horná hrana je ozdobená prerezávanými zubmi cimburia. Pod cimburím je pomerne primitívny ornament. Kachlice sú z prelomu 15. a 16. stor. Rovnako datujem i črepy kuchynskej keramiky z toho istého nálezu. Okrem keramického materiálu bol v jame aj zlomok kamennej osličky.

Predmety sú uložené v Archeologickom ústave SNM v Bratislave pod číslami AH 56026-56032.

MITTELALTERLICHE OFENKACHELN IN ŠENKVICE. In der Gemeinde Šenkvice (Bez. Bratislava-Land), etwa 35 km östlich von Bratislava, entdeckte man Bereits in den 50er Jahren bei Bauarbeiten den bedeutenden Fund eines verfallenen Kachelofens aus dem 16. Jh. Im Winter 1975/76 fand man weitere Kachelbruchstücke vor dem Haus Nr. 123. Es sind vorwiegend Bruchstücke von Blattnapfkacheln mit dem Relief eines Reiters zu Pferd auf der Schauseite. Andere Kacheln vom Ofenkranz sind mit Zinnen und plastischem geometrischem Ornament verziert. Die Kacheln sind unglasiert, aufgrund der Verzierungsmotive kann man sie an das Ende des 15. und den Anfang des 16. Jh. verweisen. Ausser den Kachelbruchstücken fanden sich auch Scherben von Küchenkeramik aus der gleichen Zeit und ein Wetzsteinbruchstück.

STREDOVEKÝ MEČ Z DUNAJA

Štefan H o l č í k

V roku 1976 zakúpilo Slovenské národné múzeum v Bratislave zo súkromného majetku železný meč vybagrovaný pred niekoľkými rokmi z koryta Dunaja. Nálezisko nebolo možné presne lokalizovať; podľa výpovede nálezcu bolo pri pravom brehu Dunaja pod Bratislavou, niekde oproti Slovnaftu. Okrem meča sa vraj vybagrovali aj iné kovové predmety (zbrane, mince, zlomky), ale tie sa nezachovali.

Meč je značne korodovaný. Ostrie s pozdĺžnymi krvnými ryhami je široké 4-5 cm, hrot chýba; priečka vysoká 1,5 cm má konce stočené k osi meča do tvaru písmena S (na jednej strane je slučka odlomená). Obdĺžniková rukoväť (asi 2,5 x 0,6 cm) je dlhá 16 cm; na jej hornom konci je navlečená dutá šošovkovitá hlavica nepravidelného tvaru (4 x 5,3 cm). Eliptické plochy hlavice sú v strede vykované do konvexných kruhových plôch priemeru 24 mm. Zachov. d. 88,5 cm.

Podľa analógií možno meč datovať do druhej polovice 15. stor. Uložený je v Archeologickom ústave SNM v Bratislave.

MITTELALTERLICHES SCHWERT AUS DER DONAU. Im J. 1976 kaufte das Slowakische Nationalmuseum zu Bratislava aus einer Privatsammlung ein vor mehreren Jahren aus der Donau heraufgebaggertes Eisenschwert. Die übrigen ausgebaggerten Gegenstände wurden nicht sichergestellt. Das Schwert stammt aus dem 15. Jh.

ZISŤOVACÍ VÝSKUM V HRONSKOM BEŇADIKU

Štefan H o l č í k

V súvislosti s výskumom v areáli národnej kultúrnej pamiatky v Hronskom Beňadiku (okr. Žiar nad Hronom) sa uskutočnil v r. 1976 i krátkodobý zisťovací výskum v priestore domov popis. č. 324, 330 a 332. Výskum sa zameral najmä na dvor domu 324 (parcela 400), kde sa pri kopaní studne roku 1929 našiel poklad 1727 malých strieborných mincí z 12. stor. Tento dom i susedné domy určené na asanáciu boli už v čase výskumu vysťahované.

Súhlasne so starými fotografiami obce z druhej polovice 19. stor. sa zistilo, že až do konca 19. stor. nebola táto plocha osídlená, že tu boli len polia a záhrady. V blízkej ulici tieklo rameno Inoveckého potoka (ulica sa dodnes volá Starý potok). Na dvore domu 324 sa zistili len nálezy z 19. a 20. stor. V hĺbke 100 cm prestávajú nálezy črepov a hlbšie bola mastná hnedá hlina. Až 200 cm od nivelety dvora sa objavili črepy z 12.-13. stor., sporadicky roztrúsené v zemine. V tejto hĺbke však už začala vystupovať (i napriek veľmi suchému počasiu) spodná voda, a preto vo výskume nebolo možné pokračovať.

Rovnaké výsledky priniesol výskum v záhrade domu 330. Možno teda predpokladať, že priestor ulice Starý potok a priľahlých parciel bol v 13. stor. najmenej o 2 m nižší než dnes a predstavoval inundáciu, v ktorej mohli stáť chaty rybárov. V období 13.-19. stor. sa nánosmi potoka a poľnohospodárskymi úpravami terén zvýšil asi o 1 m. Za posledných 80-100 rokov sa zvýšil o ďalší meter; v tom čase už bol priestor intenzívne osídlený.

Počas výskumu sa získali ďalšie dôkazy o čase a spôsobe výstavby obytných domov v tomto priestore. Pri demolovaní domu 332 (parcela 403; bývalý Zhorelov dom) sa v jeho murive objavilo niekoľko opracovaných kamenných článkov v druhotnej polohe. Po vybratí sa zistilo, že sú to stupne točitého schodiska so zvyškami stredného stĺpu. Okrem nich sa našlo niekoľko fragmentov gotických klenbových rebier s rovnakým profilom ako v sonde V/73 v areáli národnej kultúrnej pamiatky. Schody boli pôvodne súčasťou schodiskovej vežičky pri severnej veži západnej fásady opátskeho chrámu. Po zbúraní renesančného traktu pred západnou fasádou chrámu po roku 1884 sa porušila stabilita schodiskovej vežičky, preto z nej museli vytrhať kamenné schodisko a nahradili ho drevenným. Stopy po uložení pôvodných kamenných schodov sú vo vežičke viditeľné dodnes. Dom 332 teda postavili okolo roku 1890 a použili na to materiál zo zrušeného schodiska.

FESTSTELLUNGSGRABUNG IN HRONSKÝ BEŇADIK. Die Grabungen im alten Zentrum der Gemeinde Hronský Beňadik (Bez. Žiar nad Hronom), die gegenwärtig assaniert wird, konzentrierten sich auf die Umgebung des Fundplatzes der Münzen aus dem 12. Jh. Es wurde festgestellt, dass diese Stelle im Mit-

telalter im Inundationsgebiet lag, das nur selten (von Fischern ?)besiedelt war. Später erstreckten sich dort Felder und Gärten; erst im 19. Jh. wurde das Areal parzelliert und überbaut. Beim Aufbau der armen Dorfhäuser wurden vor allem ungebrannte Ziegel verwendet, doch bei manchen ebenfalls Bruchsteine und Steinabfälle. Das Haus 332 war teilweise auch aus sekundär verwendeten beschädigten gotischen Bauteilen eines mi mittelalterlichen Klosterobjektes errichtet.

PRAVEKÝ KOSTROVÝ HROB Z NITRY-HORNÝCH KRŠKÁN

Igor H r u b e c

Na úpätí južného svahu kopca Kalvária v Nitre, smerom k štvrti Horné Krškany, našiel sa v apríli 1976 pri stavebných prácach kostrový hrob. Narazil naň bagrista pri hĺbení jamy na stĺp elektrického vedenia. Hornú časť kostry a lebku značne porušil. Napriek tomu, v snahe zachrániť porušené pamiatky, sme uprostred stavebného ruchu hrob odkryli. Bol pomerne blízko miesta, kde robil záchranný výskum J. Pavúk (Neolithisches Gräberfeld in Nitra. Slovenská archeológia, 20, 1972, s. 5 a nasl.). Presnejšie lokalizovať nálezisko uprostred staveniska bolo dosť obťažné. V širšej nadväznosti na okolitý terén sa hrob našiel asi uprostred pomyselnej čiary spájajúcej vrcholovú kaplnku kalvárie s teplárenským komínom, ktorý je asi 250-300 m od kalvárie a asi 60-70 m JV od skladu, pri stavbe ktorého sa v r. 1964 našli spomínané hrobové nálezy.

Hrob sme odkryli rozšírením už vyhĺbenej jamy na elektrický stĺp. V červenkavošedej zemine sa obrysy hrobovej jamy nečrtali. Nezistili sme ani stopy po drevenej rakve. Kostra ležala v natiahnutej polohe v hĺbke 170 cm od povrchu, orientovaná v smere Z-V. Horná časť bola porušená, lebka rozpadnutá. Len kosti dolných končatín sme našli na pôvodnom mieste, a to tak tesne vedľa seba, akoby zosnulý bol pôvodne zabalený do plachty. Toto naznačoval i veľmi úzky pás tmavšie sfarbenej zeminy (asi látkou organického pôvodu) pri lebke a dolných končatinách. Odkrytá kostra bola asi 178 cm dlhá.

Počas záchranných prác nám bagrista odovzdal ako nález z tohto hrobu malý hlinený praslen. Našiel sa údajne tesne pri porušených horných končatinách. Žiaľ, ani po pozornom odkrytí celého hrobu nenašiel sa žiadny keramický ani kovový nález, ktorý by ho pomohol datovať. Praslen je dvojkónický, svetlohnedý, s okrúhlym otvorom na rúčku vretena; v. 24 mm, Ø 28 mm.

Samotný praslen je nedostačujúcim archeologickým dokladom na datovanie hrobu. Keďže ďalšie nálezy sa nenašli (alebo mohli byť aj utajené), možno hrob určiť len veľmi rámcove ako praveký, alebo z včasnej doby dejinnej.

EIN URZEITLICHES SKELETTGRAB IN NITRA-HORNÉ KRŠKANY. Am Südfuss des Kalvarienberges in Nitra, in Richtung zum Stadtteil Horné Krškany, stiess man im J. 1976 auf ein Skelettgrab. Bei Bauarbeiten wurde es ziemlich stark vom Bagger beim Ausheben einer Grube für einen elektrischen Leitungsmast gestört. Weder von der Grabgrube, noch vom Sarg skizzierte sich eine Spur. Das Skelett eines kräftigen Individuums lag in gestreckter Lage mit W-O-Orientierung ungefähr 170 cm unter der heutigen Oberfläche. Während der Bergungsarbeiten übergab der Baggerer einen kleinen doppelkonischen Tonwirtel, der bei den oberen Gliedmassen des gestörten Skelettes gefunden wurde. Da weder nach dem Abdecken des ganzen Grabes ein anderer Fund entdeckt wurde, kann man es nur sehr rahmenhaft als vor- oder frühgeschichtliches datieren.

STOPY STREDOVEKÉHO OSÍDLENIA VO VEĽKOM ZÁLUŽÍ

Igor H r u b e c

Archeologický ústav SAV v Nitre upozornili na jar r. 1976 na bohatý výskyt črepov pri zemných prácach súvisiacich s individuálnou výstavbou v obci Veľké Záluzie (okr. Nitra). Obhliadkou staveniska a záhrad na susedných parcelách sa zistili stopy intenzívneho osídlenia. Jeho dokladom je predovšetkým značné množstvo roztrúsených zlomkov stredovekej keramiky v záhradách domov južnej až juhozápadnej časti intravilánu obce.

Parcely domov sú na svahoch miernych terénnych vĺn. Dve z nich vytvárajú aj obe strany bezmenného potôčika či upraveného kanálu, ktorý tu tečie približne v smere JV - SZ. Na úpätí svahu terénnej vlny či terasy na juh od potôčika je ulica zvaná Kúty. Domy na južnej strane tejto ulice hospodárskymi prístavbami, šopami i planírovanými dvormi sa šikmým zárezom zarývajú do severného 4-5 m vysokého svahu terasy. Parcely sa tu teda zvažujú k ulici Kúty a k súbežnému potôčiku.

Na bohatý výskyt keramických nálezov upozornili pri menších stavebných úpravách a planírovaní dvora F. Galbavého (dom č. 194) na ulici Kúty. Majiteľ si rozširovaním zárezu do svahu terasy (i svojej záhrady) upravoval dvor na ďalšie stavebné účely. Na dvore tak vznikli dva nové zárezy: bočný, t j. východný a čelný, t. j. južný, ktorým sa po schodoch vystupovalo do vyššie položenej záhrady na terase. V oboch profiloch zárezov sa jasne črtala narušená kultúrna vrstva, z ktorej pochádza väčšina získaných keramických zlomkov.

Na zárezom odkrytej časti zarovnaného dvora boli už menej zreteľné stopy porušeného sídliskového objektu. Nevýrazné farebné rozhranie vymedzovalo v pôdoryse pravdepodobne časť chaty. Jej veľkosť a tvar nebolo možné pri obhliadke určiť, keďže zárezmi sa neodkryla ani jedna jej strana úplne. Bočný zárez bol

dlhý 270 a čelný 380 cm. Oba boli hlboké 90 cm. Farebne výrazná kultúrna vrstva v profile zárezov sa nachádzala asi 40 cm pod povrchom a bola 25 až 30 cm hrubá. Charakter sídliskového objektu naznačovalo i prerezané ploché ohnisko v profile čelného zárezu.

Starší zárez do svahu tej istej terasy tvorí zadnú (t. j. južnú) stenu asi 4 m vzdialenej šopy za domom. Tento zárez je už temer 200 cm vysoký a rovnako asi 40 cm pod povrchom sa v jeho profile črtá tmavšia vrstva s množstvom črepov.

Hodne črepov stredovekej keramiky možno zbierať na povrchu záhrady za domom č. 194, ale aj na susedných parcelách. Zdá sa, že značná časť tejto terénnej vlny či terasy južne od potôčika bola v stredoveku osídlená. Pôvodné objekty však rozrušilo mladšie osídlenie, ako i súčasné stavby domov na ulici Kúty.

Povrchovým zberom zo zárezmi obnaženej kultúrnej vrstvy i zo záhrady a susedných parciel sme získali pomerne početné zlomky z hlinených nádob a kachlíc, ktoré bližšie osvetľujú obdobie osídlenia terasy.

Výber nálezov

1. Zlomok pravouhlej kachlice s plastickou výzdobou podobnou štvordielnej vetve s tyčou a dvoma výbežkami inak nezreteľného a obvodovou lištou lemovaného ornamentu; z plavenej hliny, dobre vypálený, hnedý, miestami červenohnedý; 110 x 95 mm, hr. 58 mm (obr. 56: 1).

2. Zlomok pravouhlej kachlice s plastickou výzdobou podobnou rozvetvenému konáru s krúžkom v rohu; nečitateľný ornament lemuje obvodová lišta; z dobre vypálenej hliny, hnedý; 74 x 86 mm, hr. 62 mm (obr. 56: 2).

3. Zlomok pravouhlej kachlice s plastickou výzdobou lemovanou obvodovou lištou; zlomok ornamentu tvorí krúžok v rohu a dva rovnoramenné vetvičkové výbežky; z plavenej hliny, dobre vypálený, hnedý, miestami hnedočervený; 95 x 52 mm, hr. 52 mm (obr. 56: 3).

4. Plastika malého vtáka, pravdepodobne detská hračka, z vypálenej hliny, červená; d. 71 mm (obr. 56: 4).

5. Zlomok okrúhlej pokrývky s gombíkovou hlavicou; červený, zdobený na obvode krémovými kruhmi; Ø gombíka 23 mm.

6. Päť zlomkov z krčaha na vodu; má valcovité hrdlo s dvoma priečnymi cedidlami, baňaté telo a mierne odsadené dno; na masívnom uchu je prsovitá vypuklina, do ktorej ústí otvor spod krku; povrch je leštením zvisle pruhovaný, tmavosivý; Ø krku 47 mm (obr. 56: 5-8).

7. Štyri zlomky z tenkostennej hrncovitej nádoby s nízkym roztvoreným hrdlom, odlomeným koreňom pásového ucha s dvoma vtlačenými jamkami a vyhraneným dnom; zvonku hladený a leštením pruhovaný, sivohnedý (obr. 57: 7, 9).

8. Okrajový črep z plytkej misy, alebo hlbokého taniera z červenej hliny so zvisle vytiahnutým a zosilneným okrajom; znútra natretý krémovou farbou a zdobený vlnovkovým ornamentom rytým v čerstvej farbe (obr. 57: 2, 3).

9. Okrajový črep z misovitej nádoby s vytiahnutým a zosilneným okrajom; znútra hladený a leštením pruhovaný, hnedočervený (obr. 57: 1).

10. Okrajový črep z hrnca s roztvoreným okrajom a plastickým rebrom na hrdle; na povrchu drsný, sivý (obr. 57: 4).

11. Okrajový črep z tenkostennej hrncovitej nádoby s vyhnutým a zosilneným okrajom; povrch hladený, hnedočervený (obr. 57: 6).

12. Okrajový črep zo džbána so štíhlym valcovitým hrdlom a vyhnutým, zosilneným okrajom; na povrchu hladený, leštením pruhovaný, tmavosivý (obr. 56: 9).

13. Masívne pásové ucho z tej istej nádoby, pri hornom ústí s vtlačenou jamkou; tmavosivé, hladené a leštením pruhované; š. 30 mm (obr. 56: 10).

14. Okrajový črep z väčšej nádoby s valcovitým hrdlom a manžetovite zosilneným okrajom, jemne vodorovne žliabkovaný (obr. 57: 8).

15. Črep z vydutia nádoby, zdobený plastickým pásom prerušovaným vtlačenými jamkami; zvonku hladený a leštený (obr. 57: 5).

16. Zlomok z dna a zo spodnej časti hrnca; zvonku hladený a leštený, červenohnedý (obr. 57: 10).

17. Päť malých črepov z tenkostenného krčaha s valcovitým krkom a značne prehnutým hrdlom, pod ktorým sú tri vodorovné žliabky; zvonku hladený a leštením pruhovaný, hnedý, znútra svetlohnedý.

18. Štyri zlomky z baňatej, tenkostennej nádoby s masívnym pásovým uchom; zvonku hladené a leštením pruhované; svetlohnedé.

19. Okrajový črep z hrnca s ústím pásového ucha do prežľabeného okraja, kde má vtlačenú jamku; povrch drsný, hnedosivý.

20. Zlomok silného ucha z nádoby s vtlačenou jamkou; pri ústí má poškodený povrch; š. 37 mm.

21. Zlomok širokého pásového ucha z nádoby; zvisle žliabkovaný, sivohnedý; š. 45 mm.

22. Zlomok pásového ucha z nádoby s priečne maľovanými krémovými pásmi; š. 35 mm.

23. Zlomok pásového ucha z nádoby; poškodený, čiernosivý; š. 37 mm.

24. Zlomok pásového ucha z nádoby, z vonkajšej strany oblý, tmavosivý.

25. Črep z vydutia tenkostennej nádoby; zvonku hladený a leštením vodorovne pruhovaný, červenohnedý, znútra jasnočervený.

26. Dva črepy z tenkostennej nádoby; zvonku hladené a leštením pruhované, červenohnedé.

27. Črep z vydutia nádoby; zvonku hladený a leštený, hnedočervený.

28. Črep z brucha nádoby; zvonku hladený a leštený, hnedočervený.

29. Dva črepy z tenkostennej nádoby; hladené, leštené, červené.

30. Zlomok z dna hrnca; hladený, znútra aj leštený, červený.

31. Zlomok z dna a zo spodnej časti hrnca drsného povrchu; zvonku vodorovne husto ryhovaný, červený.

32. Zlomok z dna a zo spodnej časti hrnca, zdobený vodorovným ryhovaním, červený; Ø dna 125 mm.

33. Črep z vydutia a zlomok hranatého ucha z červenej hrubostennej nádoby drsného povrchu; š. ucha 38 mm.

34. Dva sivohnedé zlomky z dna hrnca drsného povrchu.
35. Zlomok z dolnej časti a dna hrnca drsného povrchu, tmavohnedý.

Zberom získané pamiatky staršieho osídlenia intravilánu Veľkého Zálužia sú teda napospol črepy z keramických výrobkov rôznych tvarov. Sú medzi nimi zlomky kachlíc (obr. 1 : 1-3), hrncov (čísla 30-32, 34 a obr. 57: 4, 6-10), pokrývky (číslo 5), džbánov (číslo 18 a obr. 56: 9), plytkých tanierovitých mís (obr. 57: 1-3), krčahov na vodu (číslo 17 a obr. 56: 5-8) a viac zlomkov pásových úch a držadiel z hrncov a džbánov (čísla 19-24 a obr. 56: 10).

Všetky keramické zlomky sú z exemplárov vyrobených z jemne plavenej hliny a okrem kachlíc sú vytočené na rýchlo rotujúcom hrnčiarskom kruhu. Nálezy sú bez polevy alebo glazúry a iba na zlomku misy (číslo 8), pokrývky (číslo 5) a ucha (číslo 22) je povrchová maľba krémovou farbou.

Na zlomkoch z hrncov, džbánov a krčahov je veľmi častou výzdobou zväčša zvislé pruhovanie, vytvorené leštením povrchu (čísla 17, 18, 25, 26, 28, 29 a obr. 56: 5-9, obr. 57: 1, 7, 9, 10).

Na jednom uchu (číslo 23) sú pozdĺžne žliabky a na viacerých pri hrdle prstom vtlačené jamky. Jedno ucho s vtlačenou jamkou ústí do prežľabeného okraja hrncovitej nádoby (číslo 19). Vyhranenú skupinu tvoria zlomky z tenkostenných hrncov a džbánov výrazne červenej farby v rôznych odtieňoch, často i leštené (čísla 25-33). Krčahy na vodu sú len sivé.

Tri zlomky pravouhlých kachlíc sú tiež bez polevy a zdobené sú plastickým ornamentom, avšak sú také malé, že ornament je nezreteľný a nečitateľný. Len s rezervou možno vysloviť predpoklad, že asi patria do skupiny plasticky zdobených kachlíc s postavou štylizovaného zvieraťa, grifa, či vtáka, ktorého končatiny by mohli byť na zlomkoch 1 a 2.

Charakterizované zlomky keramiky a ich typologický rozbor dokladajú pomerne jednotný časový úsek osídlenia. Rozmanitosť tvarov (najmä džbány a krčahy na vodu) naznačujú už obdobie vyspelejšej výroby úžitkovej keramiky, ktorá však v tomto súbore je ešte bez glazúry. Naproti tomu starostlivá úprava povrchu, najmä hladením a leštením získané pruhovanie, časove zhruba zodpovedajú obdobiu výskytu kachlíc bez polevy, zdobených štylizovaným zvieracím ornamentom. Podľa uvedených typologických, technologických i výzdobných prvkov možno nálezy z Veľkého Zálužia rámcove datovať do obdobia vrcholného stredoveku, najpravdepodobnejšie do 15. stor. Niektoré tvary hrncov (napr. číslo 10 s plastickým rebrom pod okrajom) môžu byť aj staršie, jemne leštené krčahy na vodu môžu byť zas aj o niečo mladšie. Súbor nálezov ako celok pochádza však z pomerne jednotného časového úseku.

MITTELALTERLICHE BESIEDLUNGSSPUREN IN VEĽKÉ ZÁLUŽIE. Auf reiches Vorkommen von Keramikbruchstücken wurde bei Bauarbeiten und Planierungen des Hofes beim Haus Nr. 194 in Veľké Zálužie (Bez. Nitra), in der Gasse "Kúty", hingewiesen. Parallel mit der Gasse fliesst ein kleiner Bach bzw. ein Kanal, an dessen beiden Seiten sich eine leicht erhöhte Terrasse erstreckt.

Die Höfe der Häuser schneiden hier in den Terrassenhang südlich des Baches ein. Im Hof des Hauses Nr. 194 wurde beim Abgraben eines ähnlichen Einschnittes in den Terrassenhang eine im Profil sichtbare Kulturschicht mit einer Menge von Keramikscherben gestört. Im abgedeckten Teil des Hofes skizzierten sich im Grundriss Spuren eines gestörten Siedlungsobjekts. Zu ihm gehörte auch eine Feuerstelle im Profil des Einschnittes. Die Ausmasse der wahrscheinlichen Hütte konnten nicht festgestellt werden. Ein ähnlicher Einschnitt mit einer Kulturschicht im Profil befindet sich aich am Ende dieses Hauses. Scherben kann man auch von der Oberfläche im Garten oberhalb des Hauses und von den benachbarten Parzellen auflesen. Ein ziemlicher Teil dieser Anhöhe oder Terrasse war also im Mittelalter besiedelt und die ursprünglichen Objekte wurden durch späters Bauten gestört. Die erworbenen Lesefunde von Keramik aus der Kulturschicht und auch aus dem Garten stammen von Kacheln, Töpfen, einem Topfdeckel, von Kannen, seichten Schüsseln, Wasserkrügen und von Bandhenkeln. Sie waren aus feingeschlämmtem Ton hergestellt, scheibengedreht und unglasiert. Eine häufige Verzierung bilden Bänder aus Glättung und Polierung der Gefässoberfläche. Drei Kachelbruchstücke sind klein und ihr Ornament daher nicht lesbar. Wahrscheinlich gehören sie zur Gruppe von Kacheln mit stilisierten Tierfiguren, Greifen oder Vögeln, deren Gliedmassen vielleicht das Ornament dieser Kachelbruchstücke bilden. Die Analyse der typologischen und Verzierungselemente ermöglicht es, diesen Fundkomplex in das Hochmittelalter, ungefähr in das 15. Jh. zu datieren. (Abb. 56, 57.)

SLOVANSKÉ KOSTROVÉ POHREBISKO V NITRE-DOLNÝCH KRŠKANOCH

Bohuslav C h r o p o v s k ý

Pri zemných prácach na stavbe výrobne nábytku n. p. Mier v Nitre-Dolných Krškanoch, po pravej strane štátnej cesty Dolné Krškany - Ivanka, pri kóte 138,0, sa zistilo kostrové pohrebisko. Objav hlásili do Archeologického ústavu SAV J. Fazekaš a M. Deglovič, majster na stavbe, ktorý zachránil nádobu z hrobu 1. Výkopovými prácami boli porušené aj ďalšie hroby, preto sa pristúpilo k záchrannému výskumu, ktorý trval od 9. 8. do 1. 11. 1976. Cieľom výskumu bolo preskúmať plochu, ktorá bude v krátkom čase zastavaná. Celkove sa preskúmalo 53 kostrových hrobov a jeden žiarový hrob.

Pohrebisko sa nachádza v inundačnom pásme. Vo viacerých prípadoch boli hrobové jamy zapustené len do černozeme, takže ich obrysy sa nedali presne sledovať. Mali pomerne nepravidelný obdĺžnikový pôdorys, zaoblené rohy, takmer kolmé steny a rovné dno. Rozmery jám boli značne odlišné. Dĺžka väčšinou dosahovala 165 až 225 cm, v ojedinelých prípadoch 90 až 155 cm (päť hrobov) a len v štyroch prípadoch bola dĺžka v rozpätí 235 - 270 cm. Podobne kolísala

aj šírka hrobových jám, ktorá sa pohybovala od 50 do 110 cm, najviac hrobov však malo šírku 60 - 80 cm. Vo viacerých prípadoch (hroby 4-7, 12, 14, 15, 18, 29-31, 33, 37, 38, 43-45, 51) nebola šírka jamy rovnaká a rozdiely sa pohybovali až do 20 cm. Pomerne rôznorodá bola aj hĺbka, a to od 80 do 210 cm, pričom len sedem hrobov malo hĺbku od 150 do 190 cm a štyri hroby od 200 do 210 cm. Vnútornej úprave hrobových jám nevenovali pozostalí zvláštnu pozornosť. Odzrkadľuje sa to nielen v značne odlišných rozmeroch, ale aj v nepravidelnosti tvarov od oválnych po rovnoramenné obdĺžniky. Priestrannejšie jamy neboli kopané len pre robustnejších dospelých jedincov, ale aj pre nedospelých, čo možno interpretovať ako istý znak sociálnej nerovnosti. V niektorých hroboch, ktoré boli zapustené pomerne plytko do černozeme, nebolo možné rozmery jám určiť (hroby 1-3, 10, 11, 24-28, 36, 41, 42, 46, 47, 52), pričom išlo aj o hroby, ktoré v rámci pohrebiska boli vybavené pomerne početnými milodarmi.

Aj uloženie kostier nebolo rovnaké. Vo väčšine hrobov ležali pochovaní v prísne vystretej polohe s rukami vedľa tela, v niektorých hroboch mali buď jednu (hroby 7, 22, 44), alebo obe ruky položené na panvových kostiach (hroby 26, 50). V niektorých hroboch (5, 14, 20, 32, 33, 53) boli kostry vo viac-menej neprirodzenej polohe, v hrobe 12 bola kostra čiastočne a v hrobe 25 úplne porušená a v hrobe 21 ležalo dieťa v skrčenej polohe. Avšak vzhľadom na to, že kostry boli vo väčšine hrobov značne strávené, nedajú sa podľa uloženia robiť širšie závery. Pokiaľ bolo možné sledovať, z celkového počtu je 19 detských hrobov, čo predstavuje viac než 37 %; ostatné patrili dospelým. Hroby boli orientované z väčšej časti v smere JZ-SV, len v piatich prípadoch V-Z a hrob 33 bol orientovaný SZ-JV.

Z celkového počtu 53 preskúmaných hrobov len 14 bolo bez milodarov či súčastí odevu, čo predstavuje štvrtinu pohrebiska, a už to naznačuje, že skúmané pohrebisko patrí k relatívne chudobnej slovanskej osade. Keďže rozloženie hrobov ukazuje, že išlo o rozsiahlejšie pohrebisko, ktoré v budúcnosti treba preskúmať, bolo by predčasné robiť v tomto smere čo i len hypotetické závery.

Vybavenie hrobov je rôznorodé. Najpočetnejšie sú rozlične tvarované železné nožíky, ktoré boli v 18 hroboch, z toho v troch hroboch (4, 8, 14) po dvoch exemplároch a v dvoch hroboch bola železná britva. Keramika, ktorú predstavuje väčšinou malý hrniec zdobený vlnovkami alebo horizontálnymi líniami, bola v štrnástich hroboch, v jednom hrobe (hrob 43) boli uložené dve nádoby. Náušnice boli v jedenástich hroboch, z toho v ôsmich bronzové (obr. 58) a v troch strieborné. Vyskytovali sa po jednej alebo po dvoch, v jednom prípade boli štyri. Z ozdôb sa na pohrebisku našli sklenené koráliky (hroby 16 a 48) sklenený (hrob 17) a bronzový (hrob 13) gombík, bronzové guľôčky (hrob 47) a bronzová hrkálka (hrob 8). K súčasti odevu patrila bronzová (hrob 5) alebo železná (hrob 13, 27, 37) pracka, bronzový (hrob 33, 34) i železný (hrob 33) krúžok. Na pohrebisku sa len ojedinele vyskytli zbrane, a to kopija (hrob 4, obr. 58: 9) a sekera (hrob 8, obr. 58: 10). V piatich hroboch bolo uložené vedierko, z ktorého sa zachovali železné časti kovania, v dvoch bola ocieľka (obr. 58: 8), v štyroch šidlo a v jednom hrobe malá sekerovitá hrivna. Do dvoch hrobov, akiste ženských, vložili hlinené prasleny a do jedného kostený

ihelník. S funerálnymi zvyklosťami nepochybne súviseli nálezy slepačích kostí a vajec a možno i výskyt uhlíkov a iných organických zvyškov. Funkciu jednotlivých črepov a drobných neurčiteľných železných predmetov, ktoré sa našli v niektorých hroboch, zatiaľ nepoznáme.

Pre chronologické zaradenie pohrebiska máme niekoľko dosť dobre datovateľných pamiatok. Na prvom mieste sú to drobné strieborné alebo bronzové náušničky s hrozničkom na spodnom oblúčiku alebo náušnice s guľovitým či špirálovitým príveskom. Ale aj ostatné druhy materiálnej kultúry, či už železná listová kopija alebo štíhla sekera s lalokovitými výčnelkami (obr. 58: 10), keramika (obr. 58: 3, 4) i ďalšie predmety, umožňujú pohrebisko datovať do veľkomoravského obdobia. Pretože materiálna kultúra pochádzajúca z pohrebiska má archaickejší ráz, domnievam sa, že na pohrebisku sa pochovávalo od začiatku 9. stor.

SLAWISCHES SKELETTGRÄBERFELD IN NITRA-DOLNÉ KRŠKANY. Beim Bau der volkseigenen Möbelfabrik Mier wurde an der rechten Seite der staatlichen Strasse Dolné Krškany - Ivanka bei der Kote 138,0 ein slawisches Skelettgräberfeld festgestellt. Bei der eingeleiteten Rettungsgrabung im J. 1976 wurden insgesamt 53 Gräber abgedeckt. Die Grabgruben hatten einen relativ unregelmässigen rechteckigen Grundriss mit ziemlich abweichenden Ausmassen. Ihrer Innenherrichtung hatte man keine grosse Aufmerksamkeit gewidmet. In grosserräumigeren Gruben lagen nicht nur erwachsene Individuen, sondern auch nicht Erwachsene, was als sicheres Zeichen von sozialer Ungleichheit interpretiert werden kann.

Im Grossteil der Gruben wiesen die Toten streng gestreckte Lage auf, vereinzelt war die eine oder beide Hände auf dem Becken und in einigen Gräbern lagen die Skelette mehr oder weniger in unnatürlicher Position. Von der Gesamtzahl der Gräber gehörten 19 Kindern und 34 Erwachsenen an. Sie waren SW-NO orientiert, in fünf Fällen O-W und das Grab 33 war NW-SO orientiert.

14 Gräber enthielten keine Beigaben oder Trachtzubehör. Die Ausstattung der Gräber war verschiedenartig und ungleich. Die häufigste Beigabe waren Messer (in 18 Gräbern) und Keramik (in 14 Gräbern, Abb. 58: 3, 4). Von Zierat fanden sich vor allem silberne und bronzene Ohrringe (Abb. 58: 1, 2, 5, 7), Glasperlen, ein Glas- und Bronzeknopf, Bronzekugeln und eine Bronzeschelle.

Vom Trachtzubehör stammen eiserne und bronzene Schnallen und Ringe. Vereinzelt kamen auf dem Gräberfeld auch Waffen vor, und zwar eine Lanzenspitze (Abb. 58: 9) und eine Axt (Abb. 58: 10). In fünf Gräbern war ein Eimer, in zwei ein Feuerstahl (Abb. 58: 8), in vier eine Ahle und in einem ein Axtbarren. Zwei Frauengräber lieferten tönerne Spinnwirtel und einen knöchernen Nadelbehälter. Mit Bestattungssitten hingen vielleicht auch die Funde von Hühnerknochen und Eiern zusammen und vielleicht auch das Vorkommen von Holzkohlestückchen, organischen und Pflanzenresten.

Aufgrund der traubenförmigen Silber- und Bronzeohrringe, Chrringe mit kugelförmigem Anhänger und der Eisenerzeugnisse, die auf dem Gräberfeld vorkamen, und nicht zuletzt auch aufgrund von Keramik kann das Gräberfeld in das 9. Jh. gewiesen werden. Zweifellos gehörte es einer ärmeren Untertanensiedlung im Rahmen der grossmährischen Besiedlung Nitras an.

ANTROPOLOGICKÝ MATERIÁL Z ARCHEOLOGICKÝCH VÝSKUMOV V ROKU 1976

Július J a k a b

V Archeologickom ústave SAV v Nitre sa každoročne odovzdávajú po ukončení terénnych výskumov archeologické nálezy biologického charakteru na zaevidovanie, deponovanie a odborné spracovanie oddeleniu pomocných vied.

Po každej výskumnej sezóne hodláme v tomto zborníku informovať o terénnych výskumoch, z ktorých sa antropologický materiál dostal do evidencie oddelenia pomocných vied.

Materiál uvádzame so základnými údajmi v tomto poradí: lokalita, poloha, okres, vedúci výskumu, datovanie alebo kultúra a počet hrobov odkrytých v r. 1976. V prípade, keď výskum realizovaný v r. 1976 tvoril iba jednu etapu dlhodobého výskumu, uvádzame aj počet hrobov odkrytých do roku 1976.

1. B e š e ň o v, Sírvölgy (Nové Zámky), G. Nevizánsky, 10. stor., 67 hrobov.

Rok 1974, G. Nevizánsky, 36 hrobov.

Rok 1975, M. Hanuliak, 39 hrobov.

2. C í f e r - P á c, diaľnica (Trnava), J. Zábojník, mladšia doba bronzová? - 1 hrob, 9.-10. stor., 38 hrobov.

3. Č a k a j o v c e, Kostolné (Nitra), M. Rejholcová, 10.-11. stor., 67 hrobov.

Rok 1974, M. Rejholcová, 10.-11. stor., 77 hrobov.

4. Č a t a j, diaľnica - Zemanské Gejzove (Bratislava), M. Hanuliak, 7.-8. stor., 40 hrobov.

Rok 1975, J. Pavúk, neolit - 1 hrob, 6.-7. stor. (pražský typ) - 6 hrobov, sťahovanie národov - 18 hrobov, slovansko-avarská kultúra - 28 hrobov.

5. K o m á r n o, Robotnícka štvrť, Z. Čilinská, 8. stor., 18 hrobov.

6. M u ž ľ a - Č e n k o v (Nové Zámky), G. Nevizánsky, 11.-12. stor., 2 hroby.

7. N i t r a - D o l n é K r š k a n y, výstavba nábytkárne, B. Chropovský, 9. stor., 54 hrobov.

8. N i t r i a n s k y H r á d o k, Diely (Nové Zámky), A. Točík, 15.-16. stor., porušené pohrebisko, zber.

9. S a n t o v k a, Chmeňov bok (Levice), J. Pavúk, lengyelská kultúra, 7 hrobov.

10. T r n a v a - M o d r a n k a, diaľnica, J. Pavúk, stredovek?, 3 hroby.

11. V o d e r a d y, Z e l e n e č, rozhranie obcí (Trnava), J. Pavúk, 11.-12. stor., 1 hrob.

12. Z á v a d a, Chríby (Topoľčany), D. Bialeková, 9.-10. stor., 10 hrobov.

Rok 1974, D. Bialeková, 22 hrobov.

V uvedených prípadoch išlo o antropologický materiál kostrový, s výnimkou jedného žiarového hrobu z Nitry-Dolných Krškán (výstavba nábytkárne) a piatich staroslovanských žiarových hrobov z Čataja (diaľnica - Zemanské Gejzove).

ANTHROPOLOGISCHES MATERIAL AUS ARCHÄOLOGISCHEN GRABUNGEN IM JAHRE 1976. Der Beitrag bringt eine grundlegende Information über anthropologisches Material, das in die Abteilung der Hilfswissenschaften im Archäologischen Institut der SAW zu Nitra während der Grabungssaison im J. 1976 eingeliefert wurde. Insgesamt handelte es sich um anthropologisches Material aus 308 Gräbern von 12 Fundstellen. Bei den Fundstellen, auf denen die Grabungen mehrere Jahre in Anspruch nahmen, ist zugleich auch die Anzahl der Gräber angegeben, aus denen Material aus vorangehenden Jahren abgegeben wurde (zusammen 227 Gräber). Ausser sechs Brandgräbern lagen lauter Skelettgräber vor.

VÝSLEDKY ARCHEOLOGICKÉHO PRIESKUMU V OKRESE SPIŠSKÁ NOVÁ VES

František J a v o r s k ý

V priebehu roku 1976 realizoval sa systematický archeologický prieskum na týchto lokalitách v okrese Spišská Nová Ves:

H o r n á d s k a k o t l i n a

Prieskum 11 km dlhého prielomu rieky Hornádu v oblasti Slovenského raja ukázal, že na všetkých sútokoch Hornádu s pravobrežnými i ľavobrežnými prítokmi sú opevnené výšinné eneolitické osady. Je to nad sútokom Hornádu s potokom Belá v ústí prielomu Hornádu pri Hrabušiciach, nad sútokom s potôčkom pri letanovskom mlyne v polohe Brehulec v Letanovciach a nad Tomášovským potokom na Hradisku I v Smižanoch. Uvedené osady akoby chránili centrálnu oblasť s výšinným sídliskom v Letanovciach na Kláštorisku. Z východnej strany sme však doposiaľ žiadne opevnené sídlisko nezistili, hoci aj tu je v zázemí veľká

otvorená osada v polohe Tarča v Spišskej Novej Vsi. Obdobne je to aj v ostatných častiach Hornádskej kotliny.

So zámerom zistiť, či v tomto systéme chýbajúca opevnená osada nebola na pravom brehu rieky, v miestach, kde sa končí kaňonovitý prielom Hornádu, urobili sme obhliadku polohy Trinásť ciest v katastri Smižian. Na ploche vzdialenej asi 250 m severne od kóty 521,5 sme zistili úpravy terénu, ktoré naznačujú priebeh priekop a valového opevnenia. Hustý lesný porast nedovoľuje dôkladnú orientáciu, ale konfigurácia terénu naznačuje, že najvýraznejší val v západnej časti sa pripínal k skalnému útesu nad riekou Hornád.

V budúcnosti sa zameriame na overenie a doplnenie doterajších poznatkov.

I l i a š o v c e

Pri obhliadke polohy Nad krivými lúkami sme na jar zistili juhovýchodne od kóty 610,5 rozptyl hlavne črepového materiálu. Zberom po orbe v októbri toho istého roku sme získali slovanský a stredoveký črepový materiál. Vyorané zvieracie kosti a uhlíky v miestach prepálenej zeminy sa na pole mohli dostať pri hnojení pôdy.

V miestach výskytu črepového materiálu nenašli sa výraznejšie náznaky sídliskových objektov. Lokalita je v blízkosti starej cesty medzi Spišským Štvrtkom a Levočou, ktorá sa využívala počas celého stredoveku až do druhej polovice 17. stor. (Magna via).

L e t a n o v c e

V polohe Brehulec (nad letanovským mlynom) sledujeme opevnenú výšinnú osadu. Turistami narušovanú kultúrnu vrstvu doposiaľ nikto nepreskúmal. Nami získaný materiál predstavuje bohatú škálu kanelovanej keramiky. Našli sme aj črepy zdobené brázdeným vpichom.

Nálezy:

Fragment ucha z tmavošedej nádoby s tenkou svetlohnedou vrstvou na povrchu, zdobený brázdeným vpichom a nechtovými vpichmi (obr. 69: 9).

L e v o č a

V roku 1887 uskutočnili členovia bývalého dejepisného spolku Spišskej župy archeologický výskum na lokalite Burg (obr. 59), asi 2 km SV od mesta (kóta 886,5). Ide o výšinné opevnené sídlisko s tromi pásmi zemných valov na jednotlivých terasách kopca. Podľa informácie, ktorú uverejnil A. Münnich, týždňovým výskumom sa získali črepy a železná troska, ktoré boli odovzdané múzeu v Levoči. Katalóg archeologických zbierok Spišského múzea v Levoči však túto lokalitu uvádza len v súvislosti s nálezmi bronzovej sekery a dláta, eviduje však črepový materiál z polohy Kúty, ktorá je na úpätí kopca východne od tohto hradiska.

Pri overovaní správ o stave hradiska sme zistili, že v rokoch 1966-1967 lesní robotníci rozoberali najzachovalejšie časti zemných valov a kameň použili na spevnenie lesnej cesty Kúty - Uloža. V júni 1976 sme obhliadli Burg i Kúty. Zistili sme, že val v polohe Burg je na niektorých miestach rozobraný až po podložie. Kultúrna vrstva je narušená v blízkosti valov a v miestach, kde bol výlom lesného porastu. V obnažených profiloch sme získali črepový materiál a zvieracie kosti z doby bronzovej a z obdobia púchovskej kultúrnej skupiny.

Pri obhliadke polohy Kúty sme nezískali žiadny materiál. Takmer na celej ploche je v súčasnosti horská lúka. Zatiaľ sa nedalo zistiť, či staršie nálezy z tejto polohy sú spláchnuté z hradiska, alebo či Kúty predstavujú samostatné sídlisko.

L i t e r a t ú r a

MÜNNICH, S.: Szepesi őskora. Szepesmegyei történelmi Társulat Évkönyve. Levoča 1895.

NOVOTNÝ, B. - NOVOTNÁ, M.: Katalóg archeologickej zbierky Spišského múzea v Levoči. Bratislava 1971.

Na základe informácie I. Chalupeckého, riaditeľa Štátneho archívu v Levoči, o výskyte keramického materiálu v polohe Šibeň (kóta 654,6) urobili sme prieskum lokality. Získaný nepočetný atypický materiál nedovoľuje presnejšie závery o lokalite, ktorá pre svoju strategickú polohu nad významnou stredovekou cestou Levoča - Spišský hrad mohla byť v tomto období využívaná.

V polohe Stará Levoča (kóta 549,9), čiastočne skúmanej už v minulosti, je výšinné sídlisko s terasovitou úpravou a pravdepodobne aj zvyškami fortifikácie. Zastúpené je tu eneolitické (kanelovaná, Nyírség-Zatín), otomanské a slovenské osídlenie. Sústavným obrábaním pôdy sa lokalita ničí. V apríli 1976 sme po orbe získali črepy nádob zo všetkých uvedených sídliskových horizontov. Najvýraznejšie sú slovenské črepy zdobené viacnásobnou vlnovkou.

L i t e r a t ú r a

BUDINSKÝ-KRIČKA, V.: Slovanské osídlenie severovýchodného Slovenska. Slovenská archeológia, 9, 1961, s. 349-350.

EISNER, J.: Slovensko v praveku. Bratislava 1933, s. 35, 44, 190.

HORVÁTH, A.: Az "alte Leutsch" nevezetü neolit telepről. Archaeológiai Értesitő, 20, 1900, s. 157-164.

CHROPOVSKÝ, B.: Slovanské osídlenie na Slovensku a jeho problémy. Historický časopis, 10, 1962, s. 227-237.

NOVOTNÁ, M. - ŠTEFANOVIČOVÁ, T.: Výšinné sídlisko vo Veľkej Lomnici a osídlenie s kanelovanou kultúrou na Spiši. V: Sborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. Historica. 9. Bratislava 1958.

POLLA, B.: Archeologické a historickoarcheologické náleziská v okrese Spišská Nová Ves. V: Vlastivedný sborník Spiš. 2. Košice 1968, s. 220.

Slovensko v mladšej dobe kamennej, Bratislava 1970, s. 193.

SUCHÝ, M.: Dejiny Levoče. 1. Košice 1974, s. 20.

VARSIK, B.: Osídlenie Košickej kotliny. 1. Bratislava 1964, s. 6.

O l c n a v a, S p i š s k é V l a c h y

V apríli 1975 sme na ľavobrežnej terase Hornádu medzi Olcnavou a Spišskými Vlachmi zistili tri neolitické a eneolitické lokality. Eneolitické náleziská

v polohe Roveň a Nad mlynom sa ničia poľnohospodárskymi prácami, neolitickú osadu v polohe Nad starým mlynom porušuje ťažba štrkopiesku (obr. 65). Túto lokalitu sme priebežne sledovali a zachraňovali sme nálezy z objektov. Stav ohrozenia lokality posúdili V. Budinský-Krička a J. Pavúk v júli a auguste 1976. Pri záchrannej akcii sme zachytili zvyšok rozrušeného objektu, z ktorého sme preskúmali časť s fragmentom ohniska a kolovou jamou. Otvorené ohnisko v blízkosti steny, ktorej priebeh potvrdzovala súvislá vrstva mazanice, malo misovitý tvar a pôvodný priemer takmer 200 cm. Ílovité podložie pod ohniskom bolo do tehlova prepálené v hrúbke od 5 cm pri okraji až do 15 cm v prostriedku. Výplň ohniskovej jamy tvorila priemerne 15 cm hrubá vrstva popola s uhlíkmi a menším množstvom črepov, prekrytá súvislou kultúrnou vrstvou. Nie je vylúčené, že ohnisko patrilo k staršej sídliskovej fáze volútovej kultúry, lebo vedľa neho, nad sterilným podložím, prevládali práve črepy volútovej keramiky s úštepmi z rohovca a vo vrstve prekrývajúcej ohnisko prevládala klasická bukovohorská keramika s fragmentmi úštepov z rádiolaritu, rohovca a obsidiánu. Z tejto vrstvy je aj prívesok z črepu volútovej keramiky.

Nálezy z polohy Roveň:

1. Črep z tenkostennej nádoby zo svetlošedého materiálu (obr. 73: 4).
2. Črep z hrdla džbánkovitej nádoby z tmavošedého materiálu; na hladenom povrchu je mriežka z trojice čiar, ohraničená dvojradom jamiek (obr. 73: 5).
3. Obsidiánové jadro (obr. 73: 6).

Nálezy z polohy Nad starým mlynom:

1. Prívesok z črepu s volútovou výzdobou (obr. 73: 1).
2. Črep z okraja tenkostennej tmavošedej nádoby, zdobený trojicou obvodových čiar prerušených jamkami (obr. 73: 2).
3. Črep z tenkostennej svetlošedej nádoby, zdobený čiarami prerušenými rytým žliabkom (obr. 73: 3).
4. Listovitý nožík z rohovca (obr. 73: 7).
5. Nožík listovitého tvaru z obsidiánu (obr. 73: 8).

P a v ľ a n y

V júni 1976 sme urobili obhliadku Hradiska (kóta 932,5) 2 km západne od obce (obr. 60). Tvorí ho útvar v podobe zrezaného kužeľa s elipsovitou základňou, ktorej dlhšia os je orientovaná S-J. Nad mierne stúpajúcou náhornou rovinou v smere k Hradisku sú náznaky po terénnej úprave prístupovej cesty a valového opevnenia, uzatvárajúce plochu len asi 3500 m^2.

Rozmermi, polohou na významnej horskej ceste a nevýraznou kultúrnou vrstvou sa radí k podobným hradiskám pravdepodobne zo začiatku 11. storočia, ktoré sú rozmiestnené v okrajových častiach celého Spiša.

V polohe Krigoviany sme prezreli plochu, na ktorej sme predpokladali zaniknutú stredovekú osadu Krigov. Osada bola asi 250-300 m od kóty 935,6. Od zanedbaného prameňa smerom na východ sme zistili pod lesným porastom základy

kostolíka (obr. 61). Murivo je zachované asi do výšky 1 m nad úrovňou terénu. Množstvo stavebného kameňa v apside i z vonkajšej strany obvodového múru nedovoľuje určenie uzáveru apsidy a ostatných konštrukčných detailov. Napriek tomu môžeme predpokladať, že celková dĺžka kostola bola okolo 15 m a šírka asi 6 m.

S m i ž a n y

Na pravom brehu Hornádu, v polohe zvanej Smižianska Maša, sme pri sledovaní výkopov na základy rekreačných chát zistili zvyšky polozemníc z mladšej doby bronzovej. V mladšej vrstve sme našli aj veľkomoravský keramický materiál.

Počas celého roka 1976 sme kontrolovali lokalitu štrkovisko IV a uskutočnili sme tu aj záchranný výskum (obr. 63: 1). Preskúmali sme časť neolitického veľkopriestorového kolového objektu a zostatky štyroch objektov z mladšej doby rímskej (obr. 63: 2).

Ťažbou štrkopiesku sa ničia posledné štvorcové metre sídliskovej plochy, na ktorej evidujeme materiál z rôznych kultúr od neolitu až do veľkomoravského obdobia.

Nálezy z polohy štrkovisko IV:

Objekt 1/76, V: A

1. Dvojdielny rotačný žarnov. Spodný i vrchný kameň s Ø 350 mm. Spodný kameň je z vápenca a vrchný zo zlepenca. Trecia plocha na oboch kameňoch je v 2° uhle sklonená od osky k okraju. Otvor na osku v spodnom kameni je 20 mm a otvor vo vrchnom kameni je obdĺžnikový, 50 x 70 mm. Spodný kameň je od trecej plochy do hĺbky 20-30 mm tmavšie sfarbený. V mieste kolíka na ovládanie vrchného kameňa je okraj odlomený (obr. 68: 1).

2. Železný obojručný nôž. Na reznej hrane je v prostriedku zúženie opotrebovaním (obr. 70: 1).

3. Črep zo súdkovitej šedej nádoby z jemne plaveného materiálu, s vyhladeným povrchom (obr. 71: 9).

4. Črep z hrubostennej nádoby z hrubozrnného materiálu tehlovočervenej farby, s povrchom hnedej farby, zdobený viacnásobnou vlnovkou (obr. 71: 10).

5. Fragment okružia z hrdla zásobnice, zdobený kolkovaným ornamentom (obr. 71: 11).

6. Črep z tela tenkostennej hnedej nádoby, zdobený nepravidelnými obvodovými čiarami a jednoduchými vlnovkami (obr. 71: 14).

7. Črep, v jadre tmavošedý, na povrchu svetlohnedý, zdobený vpichmi do krokvicovitej línie (obr. 71: 13).

8. Črep z hrubostennej tehlovočervenej nádoby z hrubozrnného materiálu, zdobený viacnásobnou vlnovkou (obr. 71: 12).

Objekt 1/76, V: B

1. Guľovitá svetlohnedá nádobka z jemne plaveného materiálu, zdobená dvojicami rýh usporiadaných do kosoštvorcov s dvojicou jamiek v každom uhle (obr. 70: 2).

2. Črep z okraja guľovitej svetlohnedej nádobky zdobenej obvodovými čiarami prerušovanými jamkami (obr. 71: 1).

3. Črep z ústia polguľovitej nádobky s plastickými vodorovnými pásikmi presekávanými nechtom (obr. 71: 2).

4. Črep z tenkostennej svetlohnedej nádobky s dvojicou pretlačených výčnelkov (obr. 71: 4).

5. Črep z ústia tenkostennej tmavošedej nádoby, zdobený tromi ryhami prerušenými tromi jamkami (obr. 71: 5).

6. Črep z tenkostennej tmavošedej nádoby z jemne plaveného materiálu. Zdobený je lomenými čiarami a vpichmi (obr. 71: 6).

7. Črep z tmavošedej tenkostennej nádoby, zdobený ryhami prerušovanými jamkami (obr. 71: 3).

8. Fragment sekeromlatu, z troch strán obrúsený a na koncoch so stopami po používaní (obr. 71: 7).

9. Nákovka, takmer po celom obvode narušená používaním (obr. 71: 8).

Objekt 4/76

1. Fragment dna šedej nádoby (obr. 70: 3).

2. Črep z tenkostennej šedej nádoby z jemne plaveného materiálu, zdobený ryhami a jamkami (obr. 70: 4).

3. Črep od dna tenkostennej nádobky zo šedého materiálu, zdobený kombináciou jamiek, rovnobežných i lomených, plných i prerušovaných čiar (obr. 70: 5).

4. Črep s gombíkovitým výčnelkom z hrubostennej svetlosivej nádoby z hrubozrnného materiálu (obr. 70: 6).

5. Črep s kužeľovitým výčnelkom z tmavosivej nádoby z hrubozrnného materiálu (obr. 70: 7).

6. Črep z hrubostennej nádoby z tmavošedého, v jadre hrubozrnného materiálu. Na leštenom povrchu sú zvislé žliabky (obr. 70: 8).

7. Črep z ústia polguľovitej tenkostennej nádobky z tmavošedého materiálu. Plastický pásik pod okrajom je prerušovaný prstovaním (obr. 70: 9).

8. Črep z tenkostennej tmavošedej nádoby, zdobený lomenými čiarami (obr. 70: 11).

Plocha medzi objektmi 2-4/76

1. Fragment uška tmavošedej šálky (obr. 70: 10).

2. Črep z tenkostennej tmavohnedej nádoby s viacnásobnou vlnovkou (obr. 72: 1).

3. Črep z hlinenej tmavošedej šálky z materiálu zmiešaného so sľudou. Nad lomom je rad jamiek a nad nimi slzičkovité vpichy (obr. 72: 2).

4. Železný krúžok s preloženými koncami (obr. 72: 3).

S m i ž a n y, S p i š s k é T o m á š o v c e

Skúmanie slovanských hradísk a opevnenej osady Hradisko I a II v katastri obce Smižany a osady Pod hradiskom v katastri Spišských Tomášoviec nás viedlo k tomu, že sme začali sledovať aj komunikácie spájajúce veľkomoravské i poveľkomoravské osady v oblasti gravitujúcej k spomínaným hradiskám. V smere do pod-

tatranskej oblasti sme zachytili výraznú terénnu úpravu v miestach, kadiaľ cesta do Čingova išla k ceste vedúcej miernymi návršiami od Spišskej Novej Vsi cez Spišské Tomášovce a Hrabušice na západ, ale aj pokračovanie cesty z Čingova po pretnutí uvedenej hrebeňovej cesty v smere na Letanovce, Spišský Štvrtok, Arnutovce a Dravce. Naše zistenia potvrdzujú aj metačné listiny z r. 1246 a 1298. V prvej sa táto cesta uvádza ako "magna via de villa Thomas..." a v druhej "... in alta via, que vadit de villa Prepositi in Schinukin..." Tieto zistenia môžu byť opornými pri riešení problematiky komunikácií veľkomoravského a poveľkomoravského osídlenia Hornádskej kotliny na Spiši. Ako najprijateľnejšia spojnica týchto hradísk s južnými gemerskými oblasťami sa javí cesta od Hradiska II hrebeňom vrchu Matky Božej až k Mlynkom-Palcmanskej Maši, alebo dolinou Lesnica s tým istým vyústením. K druhej alternatíve máme aj významnú lokalitu Turník (kóta 704,5) v katastri obce Smižany. Podľa historických prameňov k sídlisku na Turníku patril aj chotár opísaný v listine z r. 1329. Aj po zmene majiteľov a užívateľov, ktorí na lokalite mali mať aj hutnícke objekty - hámre, predstavoval samostatné územie až do polovice 16. stor., keď bol včlenený do chotára obce Smižany.

V máji 1976 sme pri sledovaní cesty dolinou Lesnica urobili aj obhliadku lokality Turník, kde sme zisťovacou sondou 2 x 1 m čiastočne overili sídliskové pomery. Získaný materiál, prevažne črepy, ale aj troska a železné klince, potvrdzuje historické správy a osídlenie ohraničuje do 10.-15. stor. Nie je však vylúčené, že výskum časové hranice v oboch smeroch posunie.

L i t e r a t ú r a a p r a m e n e

Archív mesta Spišská Nová Ves. 4, 5A 42.

FEJÉR, G.: Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. Budapest 1829-1844, s. 347-348.

PAJDUŠÁK, M.: Smižany - Iliašovce - Sans-Souci. Spišská Nová Ves 1925.

SCHMAUK, M.: Supplementum analectorum terrae Scepusiensis. 2. Szepesváralja 1889, s. 74-77, 88.

WAGNER, C.: Analecta Scepusii sacri et profant. Trnava 1776-1778, s. 196-197.

S p i š s k á N o v á V e s

Od roku 1968 sledujeme už predtým známu archeologickú lokalitu Okruhlovec (Zámčisko). Výšinné opevnené sídlisko sa nachádza si 5 km južne od Spišskej Novej Vsi. Sídlisková plocha je na vrcholci kopca (kóta 709,4), na ktorú vedie zachovaná cesta s podložím z lomového kameňa. Fortifikácia sídliska sa dá rekonštruovať podľa dobre zachovaných dvojitých zemných valov, ktoré nie sú na miestach, kde ohraničenie tvoria skalné útesy. Pred vstupnou bránou bola suchá priekopa. Objekty v areáli osady boli budované aj na miestach väčšieho sklonu terénu, a to na podloží upravenom vysekaním plošinky vo vápenci. Okrem týchto úprav terénu sa zistili vo vápencovom podloží dva lievikovité objekty (väčší má ústie priemeru 7 m a hĺbku 5 m).

Po výskume v roku 1968, ktorým sme zistili osídlenie pravdepodobne v dobe bronzovej a v stredoveku, lokalitu ďalej sledujeme. Počas obhliadky v júni 1976 sme zistili výkopy v miestach medzi valmi na východnej strane kopca. V juhovýchodnej časti dochádza ku splachovaniu kultúrnej vrstvy s početným, hlavne keramickým materiálom.

Otomanskej kultúre pripisujeme väčšie množstvo atypickej keramiky, hnedé črepy so slamovaním a dva čriepky z tenkostennej nádoby s typickou špirálou a výčnelkami. Stredoveká keramika je zastúpená mnohými tvarmi okrajov hrdla a črepmi z tela. Rámcove ich môžeme datovať do 13.-15. stor. Posledné využitie lokality sa pravdepodobne viaže s pobytom bratríckych vojsk, ako to potvrdzujú písomné správy, v ktorých sa uvádza, že zvyšky bratríkov boli zlikvidované na vrchu Teplá pri Tepličke.

Nálezy:

1. Železná motyčka s tuľajkou (obr. 72: 4).
2. Železná strela kosoštvorcového prierezu s tuľajkou (obr. 72: 5).
3. Železná pracka (obr. 72: 6).
4. Železná retiazka (obr. 72: 7).

L i t e r a t ú r a

MÜNNICH, A.: Igló város története. Igló 1896.

ŠPIRKO, J.: Husiti, jiskrovci a bratríci v dejinách Spiša (1431-1462). Spišská Kapitula 1937, s. 112.

WAGNER, C.: Analecta Scepusii sacri et profani. 2. Viennae 1774, s. 12.

V júni 1976 pri obhliadke kanalizačnej ryhy v polohe Kozí briežok sme v profile ílovitého podložia zistili ohniská a zahĺbené časti objektov s pieckami a kolové jamy (obr. 64). Z výplne skúmaných prístupných častí týchto sídliskových objektov sme získali črepový materiál, ktorý môžeme zaradiť na koniec doby bronzovej - do gávsko-pilinského horizontu. Preskúmali sme 5 zvyškov zahĺbených objektov, v jednom sme zachytili aj fragment piecky s predpecnou jamou a neďaleko nej kolovú jamu. Asi 250 cm juhozápadne od skúmanej plochy sme v profile výkopu zistili štyri ohniská vyložené pieskovcovými kameňmi, zahĺbené až 60 cm pod úrovňou terénu. Ich výplň tvorila popolovitá vrstva so zvyškami uhlíkov. Vzťah týchto ohnísk k sídliskovým objektom bez sprievodného datovacieho materiálu ostáva doposiaľ neujasnený. Lokalitu v priebehu 2-3 rokov zničí výstavba vodovodnej a kanalizačnej siete a bytová výstavba.

Obrábaním pozemku sústavne poškodzovanú lokalitu Kapustnice I sledujeme od jej objavenia v októbri 1972. Nachádza sa na východnom okraji intravilánu mesta. Z pôvodnej rozlohy zostal bez väčšieho poškodenia už len malý pruh medzi hospodárskym dvorom stavebného podniku a železničnou traťou Spišská Nová Ves - Košice. Po každej orbe sa dostáva na povrch množstvo archeologického materiálu, prevažne črepy a mazanica, ale aj kamenné jadrá, úštepy i nástroje z obsidiánu, rohovca a rádiolaritu. Materiál dokladá osídlenie lokality v neolite

(volútová, želiezovská a bukovohorská), eneolite (kanelovaná), v dobe bronzovej (otomanská a pilinská) a vo veľkomoravskom a v poveľkomoravskom období.

V máji a októbri 1976 sme urobili povrchový zber; získali sme 352 črepov, 17 kusov štiepanej industrie, 3 fragmenty sekier, 1 nákovku a 5 kusov železoviny. V tomto inventári prevažuje klasická bukovohorská a kanelovaná keramika. Štiepanej industrie je 12 kusov z rohovca (úštepy, úlomky nožíkov a škrabadiel), 4 úštepy z obsidiánu a fragment retušovaného hrotu z rádiolaritu. Asi 30 % slovanského črepového materiálu je zdobeného viacnásobnými i jednoduchými vlnovkami a zväzkami vodorovných čiar.

Koncentrácia materiálu vymedzuje na ploche dve zoskupenia sídliskových objektov. Množstvo zberom získaného materiálu potvrdzuje intenzívne osídlenie plochy.

Bližšie chronologické zhodnotenie sídliska bude možné až po jeho preskúmaní.

V snahe spresniť polohu zaniknutej stredovekej osady Kozma sústavne sledujeme miesta, ktoré podľa stredovekých prameňov mali patriť do jej chotára. Už v marci 1975 sme zistili výrazné tmavé sfarbenie väčších plôch ílovitej pôdy pri Svätej Trojici. Na ploche ohraničenej cestami Spišská Nová Ves - Markušovce, Spišská Nová Ves - Odorín, potokom Wenigbach a západným svahom vrchu Kudlovec (západne od kóty 463) sme v r. 1975-1976 získali črepový materiál. Aj pri nedostatku výraznejšieho datovacieho materiálu môžeme lokalitu zaradiť do 10.-14. stor.

Pri sledovaní plochy asi 500 m SZ od kóty 498,9 sme získali slovanský poveľkomoravský črepový materiál a v zárezе budovanej cesty, po ľavom brehu potoka Wenigbach, sme zistili polozemnicu z mladšej doby bronzovej.

Takmer pod polmetrovou vrstvou ornice splavenej zo svahu kopca Kudlovec bol rozrušený objekt so zvyškom ohniska obloženého vápencovými okruhliakmi. Na okraji ohniska sme našli väčšie množstvo črepov z dvoch hrncovitých nádob, typologicky patriacich do okruhu pilinskej kultúry.

L i t e r a t ú r a

HRADSZKY, J.: Initia Capitulae Scepusiensis. Spišské Podhradie 1902, s. 283.
MÜNNICH, A.: Igló város története. Igló 1896, s. 72.
PAJDUŠÁK, M.: Markušovce. Zprávy z minulosti Spišskej župy. Levoča 1923, s. 73.

S p i š s k é P o d h r a d i e, Ž e h r a

Nepretržitá devastácia archeologických lokalít na Dreveníku, a to v katastri Spišského Podhradia i v katastri Žehry, si vyžiadala sústavné sledovanie celého areálu nálezísk. V júni a októbri 1976 sme zistili, že lokality sa ničia ťažbou travertínu i sústavnými amatérskymi výkopmi. V obnažených profiloch kultúrnych vrstiev sme získali najmä črepový materiál, v ktorom prevláda kanelovaná keramika.

Nad starým lomom, severne od lomu, v ktorom sa v súčasnosti ťaží travertín, sme v časti, kde sa upravoval terén na cestu, našli štyri rádiolaritové čepieľky s náznakom retuše a dva pazúrikové úštepy.

Situácia si vyžaduje urýchlené preskúmanie doposiaľ nezničených častí tejto dôležitej lokality.

(Často sa chybne lokalizujú náleziská na Dreveníku do katastrov obcí Žehra, Spišské Vlachy a Spišské Podhradie. Sme toho názoru, že treba rešpektovať chotárnu hranicu medzi Spišským Podhradím a Žehrou, ktorá vedie takmer prostriedkom dreveníckeho plató a rozdeľuje na západnej strane do katastra Spišského Podhradia lokality: býv. kapitulský lom, jaskyňa Strecha, eneolitická osada nad ľadovou jaskyňou, v tej istej polohe sídlisko pilinskej kultúry a slovanské poveľkomoravské hradisko - a na východnej strane do katastra Žehry lokality: Ostrá hura, eneolitická osada nad skalným útvarom Raj, eneolitická osada na ostrohu nad Žehrou, jaskyňa a náleziská bronzových pokladov).

S p i š s k é T o m á š o v c e

V polohe Sedliská, asi 300-350 m východne od kóty 524,5, sme už v r. 1975 zistili slovanské a stredoveké sídlisko.

V marci 1976 sme tu urobili overovací prieskum. Zistili sme, že na ploche medzi nemenovaným potôčikom, železničnou traťou a pravým brehom potoka Brusník (prv Vimbach) sa na troch miestach výraznejšie koncentrujú črepy, železovina a železné predmety. Našiel sa tu aj fragment hlineného praslena a fragment kamenného nástroja - sekerky (?), pravdepodobne sekundárne používaný ako brúska.

Najstaršia keramika patrí do poveľkomoravského obdobia. Nádoby mali na dne značky. Bohato profilované ústia tenkostenných nádob a vpichmi zdobený fragment ucha materiálom, technológiou výroby a výtvarnými prvkami datujú osídlenie lokality až na rozhranie 13.-14. stor. Železné predmety môžu byť aj mladšie.

Lokačné údaje v listinách z r. 1278 a 1298 nevylučujú, že sídlisko reprezentuje buď zaniknutú osadu Malé Tomášovce (Minor Tomasy), alebo sídlisko, ktoré bolo dedičným majetkom grófa Spišských Nemcov Hillebranda. Materiál dokladajúci osídlenie lokality v dobe poveľkomoravskej môže potvrdzovať údaj z r. 1278, ktorým sa dozvedáme, že Ladislav IV. povyšuje Arnolda, Jána atď. "de minori villa Thomasi", ktorí doposiaľ boli "sub libertate... Sclauorum", medzi spišských šľachticov.

Nálezy:

1. Fragment dvojkónického praslena z jemne plavenej tmavošedej hliny; max. Ø 40 mm, Ø otvoru 6 mm (obr. 68: 2).

2. Črep z tela tmavošedej tenkostennej nádoby, zdobený jednoduchou vlnovkou (obr. 68: 3).

3. Črep z hrdla svetlohnedej tenkostennej nádoby, zdobený nechtovými vpichmi a jednoduchou vlnovkou (obr. 68: 5).

4. Črep z tela tmavošedej nádoby, zdobený dvoma obvodovými čiarami a jednoduchou vlnovkou (obr. 68: 6).

5. Profily okrajov tenkostenných nádob (obr. 69: 1).

6. Črep z tela svetlohnedej tenkostennej nádoby, zdobený vetvičkovitým ornamentom a obvodovými líniami (obr. 69: 2).

L i t e r a t ú r a

BÁRDOSSY, J.: Supplementum Analectorum Terrae Scepusiensis. Leutschoviae 1802. s. 33, 122-127.
FEJÉR, G.: Codex diplomaticus Hungariae. 5. Budapest 1844, s. 434-436.
NAGY, I.: Hazai okmánytár. 6. Budapest 1865-1891, s. 163, 230-232.
WAGNER, C.: Analecta Scepusii sacri et profani. 1-3. Trnava 1776-1778, s. 130, 196-197.

S p i š s k ý Š t v r t o k

Už v r. 1975 sme spozorovali tmavé sfarbenie väčšej plochy v blízkosti poľnej cesty Iliašovce - Mečedelovce (osada Spišského Štvrtka) v polohe Za jarečkom (kóta 538). Lokalitu sme sledovali po orbe v marci a októbri 1976 a získali sme črepový materiál potvrdzujúci slovanské osídlenie. Výrazne odlišné sfarbenie pôdy pravdepodobne naznačuje existenciu hrubej kultúrnej vrstvy.

Medzi prevažne atypickým materiálom je niekoľko črepov s vlnovkou. Bližšie datovanie zatiaľ nie je možné.

Začiatkom mája 1974 začalo JRD v Spišskom Štvrtku prípravy na začatie ťažby štrkopiesku v polohe Pod gelendrami (asi 300 m východne od kóty 557,7). Na odhumusovanej ploche 20 x 120 m sme zistili zoskupenie ohnísk a kolových jamôk. Ohniská mali oválny tvar (priemerná dĺžka 120-150 cm) a misovité dná vyložené plochými pieskovcovými kameňmi. Vo výplni pecí sa nachádzali črepy keramiky púchovskej kultúrnej skupiny, uhlíky a zvieracie kosti. Usporiadanie jamiek naznačuje kolovú stavbu. Okrem týchto jám sa zistili ešte jamy s rozmermi 30-70 cm, zahĺbené najviac 40 cm do ornice. Nález nožíkov (obr. 72: 8) a urny (obr. 66) v týchto jamách naznačuje, že ide pravdepodobne o popolnicové hroby zo staršej doby rímskej.

V apríli 1976 sa na uvedenej ploche začalo bagrovanie štrkopiesku, a preto sme sledovali profil štrkopieskového podložia v miestach pod ohniskami. Ani toto pozorovanie nepomohlo objasniť funkciu vyše dvadsiatich ohnísk. Mohlo ísť o žiarovisk, alebo o technické - metalurgické objekty, čo by potvrdzovala železná a medená troska zistená v blízkosti ohnísk a v ich výplni.

Zisťovacie sondy východne od tejto polohy potvrdzujú, že aj plocha v smere k ceste Spišský Štvrtok - Levoča bola osídlená.

V septembri 1975 sme prieskumom polohy Nižné garhalovské, v ktorej sme predpokladali zaniknutú stredovekú osadu Minor Tomesi, zistili pamiatky z mladšej doby rímskej a z veľkomoravského a poveľkomoravského obdobia. V marci 1976 sme urobili na lokalite prieskum po hlbokej orbe. Asi 500 m severne od kóty 492,4 sa na miernom svahu črtajú zoskupenia sídliskových a železiarskych objektov. Sídliskové objekty sú evidentné tmavším sfarbením ornice, v ktorej sa nachádza mazanica a črepy.

V najjužnejšej časti osídlenej plochy sú viditeľné tri miesta s výrazne prepáleným podložím a s kameňmi, pravdepodobne zo železiarskych-hutníckych objektov. V okolí týchto objektov sa okrem keramiky nachádzajú aj kusy trosky a železoviny. Časové zaradenie objektov nie je za súčasného stavu poznania terénnej situácie možné.

Niekoľko črepov z hrubostenných nádob potvrdzuje osídlenie lokality ľudom púchovskej kultúrnej skupiny v staršej dobe rímskej, avšak prevláda materiál z mladšej doby rímskej, hlavne sivá keramika a keramika s kolkovanou výzdobou.

Slovanský keramický materiál je zastúpený črepmi z hrubozrnného materiálu, zmiešaného so sľudou, s výzdobou jednoduchých i viacnásobných vlnoviek a vpichmi do tvaru vetvičiek. Najmladší materiál je z 10. stor.

Časové zaradenie dvojkónického praslena z pieskovca je vzhľadom na spôsob jeho získania problematické.

Nálezy z polohy Nižné garhalovské:

1. Fragment svetlošedej nádoby s okružím na dne. Povrch jemne vyhladený (obr. 69: 3).

2. Črep z tela šedej nádoby s kolkovanou výzdobou (obr. 69: 4).

3. Svetlohnedý črep s tmavošedým vyhladeným povrchom, zdobený obvodovou ryhou a piatimi šikmými čiarami (obr. 69: 5).

4. Svetlohnedý črep z hrubozrnného materiálu zmiešaného s kremičitým pieskom a sľudou, s výzdobou viacnásobnej vlnovky (obr. 69: 6).

5. Črep z tela tmavošedej nádoby s tenkou tehlovočervenou vrstvou z vonkajšej strany. Zdobený je vpichmi vetvičkovitého tvaru (obr. 69: 7).

6. Dvojkónický praslen z pieskovca; max. Ø 40 mm; Ø otvoru 5 mm (obr. 69: 8).

V polohe Nad širokými lúkami (severne od kóty 535,5 m) sme zistili pomerne rozsiahle sídlisko zo staršej doby bronzovej.

U l o ž a

Pri sledovaní vrcholovej cesty Levočským pohorím a jej odbočiek k známym predhistorickým a stredovekým lokalitám zistili sme v polohe Šance z valov vytvorený objekt (obr. 67). Nachádza sa nad cestou Uloža - Levoča, asi 100 m južne od kostola a asi 200 m SZ od kóty 891,6. Má lichobežníkový tvar (30 x 29 x 27 x 23 m). Zachovaný val je z vnútornej strany vysoký priemerne 80 cm a priekopa z vonkajšej strany valu má maximálnu hĺbku 120 cm.

Podľa informácie Michala Rodvera, 76 ročného občana Ulože, traduje sa, že šance pochádzajú z čias Márie Terézie, alebo z čias kuruckých vojen. Žiadne historické pramene nenaznačujú existenciu objektu v posledných troch storočiach, takže sa môže viazať k ochrane významnej komunikácie vedúcej v stredoveku k mestu Levoči.

Zisťovacou sondou 100 x 200 cm v prostriedku objektu nezistili sme kultúrnu vrstvu ani nálezy.

V í t k o v c e

V polohe Tureň evidujeme od r. 1974 eneolitickú opevnenú výšinnú osadu. Rozkladá sa na pomerne úzkom hrebeni nepomenovaného kopca, severne od kóty 434,5. Z dvoch strán je chránená skalnými útesmi a strmými vápencovými stenami vysokými až 75 m, v západnej časti nad tzv. Vilčou jamou valom, ktorý je z vonkajšej strany miestami zachovaný až do výšky 3 m. Ako vyzeralo ukončenie

uzáveru osady z východnej strany, nedá sa zistiť, pretože sa tu už niekoľko desaťročí ťaží vápenec. Exploatácia ohrozuje aj zvyšok osady.

Lokalita mohla mať strategický význam, lebo je nad úžinou, ktorou preteká Hornád, oddeľujúcou mikropanvy Hornádskej kotliny v oblasti Spišských Vlách a Spišskej Novej Vsi.

Z narušenej kultúrnej vrstvy, ktorá v mieste pri vale je okolo 70 cm hrubá, sme v júni 1976 získali väčšie množstvo črepového materiálu, ktorý, tak ako nálezy z predchádzajúcich zberov, je z mladšej fázy kanelovanej keramiky.

Z á v a d a

Asi kilometer západne od obce je poloha Hradisko, kóta 885,8 (obr. 62). Od pravobrežného nepomenovaného prítoku Levočského potoka stúpa úbočím Hradiska až k jeho vrcholu asi 900 m dlhá cesta, ktorá tu prekonáva výškový rozdiel 135 m a potom po hrebeni kopca vedie ponad obec Závada k ďalšiemu hradisku, vzdialenému asi 5 km.

Tieto hradiská spolu s ďalšími sa koncentrujú vedľa horskej cesty vedúcej Levočským pohorím zo Šariša do podtatranskej oblasti.

Na lokalite sú zjavné úpravy náhornej plošiny a terás pod ňou. Na niekoľkých miestach sme sa pokúsili zachytiť kultúrnu vrstvu malými sondami, avšak bezvýsledne. V intenzívne obrábanej pôde sme nenašli žiadne archeologické nálezy ani náznaky po objektoch.

Podľa ústnej tradície a obecnej kroniky mala byť v polohe Čierne blatá západne od kóty 918,5 stredoveká osada. Močaristý terén nedovoľoval obhliadku v centre plochy s výrazne humusovitou zeminou a dôkladná obhliadka okrajových častí nepriniesla pozitívny výsledok. Overenie existencie tejto údajnej osady bude úlohou ďalšieho prieskumu.

ERGEBNISSE ARCHÄOLOGISCHER GELÄNDEBEGEHUNGEN IM BEZIRK SPIŠSKÁ NOVÁ VES.

Im Verlauf des J. 1976 verwirklichte man Geländebegehungen auf folgenden Fundstellen:

H o r n á d - B e c k e n. In dem 11 km langen Hornád-Durchbruch wurden äneolithische befestigte Höhensiedlungen bei der Einmündung seiner rechten und linken Zuflüsse festgestellt in den Gemeinden Hrabušice, Letanovce, Smižany. In Spišská Nová Ves befindet sich in der Flur Tarča eine grosse offene Siedlung. Beim Suchen nach der befestigten Siedlung in der Flur Trinásť ciest im Kataster der Gemeinde Smižany wurden im dicht bewaldeten Gelände Anzeichen des Verlaufes eines Grabens und einer Wallbefestigung entdeckt. Die zeitliche Einstufung ist einstweilen nicht möglich.

I l i a š o v c e. In der Flur Nad krivými lúkami wurde slawisches und mittelalterliches Scherbenmaterial gefunden. Die Fundstelle liegt in Nähe des Weges Magna via, der während des ganzen Mittelalters bis in die zweite Hälfte des 17. Jh. benützt wurde.

L e t a n o v c e. Flur Brehulec: Aus einer gestörten Kulturschicht stammen Scherben der Kultur mit kannelierter Keramik wie auch furchenstichverzierte Scherben. (Abb. 69.)

L e v o č a. Flur Burg (Abb. 59): Aus den gestörten Wällen der Höhensiedlung wurde Scherbenmaterial aus der Bronze- und der Zeit der Púchover Kulturgruppe gewonnen. Flur Kúty: Es konnte nicht beglaubigt werden, ob die früher in dieser Flur gefundenen Scherben tatsächlich aus einer Siedlung stammen oder ob sie aus der Flur Burg hierher geschwemmt wurden. Flur Šibeň: Sie befindet sich über dem bedeutenden mittelalterlichen Weg Levoča - Zipser Burg. Von hier stammen wenige atypische Keramikscherben. Flur Stará Levoča: Höhensiedlung wahrscheinlich mit Resten Fortifikation. Vertreten ist hier äneolithische Kultur mit kannelierter Keramik, Nyírség-Zatín-Gruppe, Otomani- und slawische Besiedlung.

O l c n a v a, S p i š s k é V l a c h y. Fluren Reveň, Nad novým mlynom und Nad starým mlynom (Abb. 65): Festgestellt wurde neolithische und äneolithische Besiedlung.

P a v ľ a n y. Flur Hradisko (Abb. 65; 73): Die Wallbefestigung umschliesst eine Fläche von ca. 3500 m^2. Funde aus einer unausgeprägten Kulturschicht verweisen den Burgwall ungefähr an den Anfang des 11. Jh. Flur Krigoviany: Es wurde die mittelalterliche Dorfwüstung Krigov mit erhaltenen Fundamenten einer kleiner, etwa 15 m langen Kirche (Abb. 61) festgestellt.

S m i ž a n y. Flur Smižianska Maša: Man erfasste gestörte Reste von Halbgrubenhütten aus der jüngeren Bronzezeit und grossmährisches Keramikmaterial. Flur Štrkovisko IV (Abb. 63: 1; 68; 70; 71): Es wurden Reste von vier Objekten aus der jüngeren römischen Zeit (Abb. 63: 2) und ein neolithisches grossräumiges Objekt untersucht. Flur Turník: Funde von Scherben, Schlacke und Eisennägeln bestätigten die historischen Angaben über eine Besiedlung der Flur im 10.-15. Jh.

S m i ž a n y, S p i š s k é T o m á š o v c e. Man verfolgte die Kommunikationen, die die grossmährischen und nachgrossmährischen Siedlungen in der Umgebung der Fundstellen Hradisko I, Hradisko II (Smižany) und Pod hradiskom (Spišské Tomášovce) verbanden.

S p i š s k á N o v á V e s. Flur Okruhlovec, auch Zámčisko genannt: Befestigte Höhensiedlung mit erhaltenen doppelten Erdwällen, einem Graben vor dem Eingangstor und einem mit Bruchsteinen versteiften Weg. Otomani- und mittelalterliche Funde aus dem 13.-15. Jh. Flur Kozí briežok: Es wurden fünf Überreste eingetiefter Objekte und Feuerstellen (Abb. 64) mit Scherbenmaterial aus dem Gáva-Pilinyer Horizont untersucht. Flur Kapustnice I: Aus der überpflügten Fundstelle wurde Scherbenmaterial, Hüttenlehm, Eisenmaterial und Steinwerkzeuge gewonnen. Man erfasste Besiedlungen aus dem Neolithikum (Spiralbandkeramik, Želiezovce-Gruppe, Bükker Kultur), Äneolithikum (Kultur mit kannelierter Keramik), aus der Bronzezeit (Otomani-, Pilinyer Kultur), aus grossmährischer und nachgrossmährischer Zeit.

Flur westlich der Kote 463: Beim Suchen nach der mittelalterlichen Dorfwüstung Kozma stiess man auf Scherbenmaterial aus dem 10.-14. Jh. Flur am linken Ufer des Wenigbaches: Halbgrubenhütte aus der jüngeren Bronzezeit (Pilinyer Kultur).

S p i š s k é P o d h r a d i e, Ž e h r a. Flur Dreveník: In den Kulturschichten gewann man überwiegend Scherben von kannelierter Keramik. Flur Nad starým lomom: Im Travertin-Steinbruch wurden Radiolaritklingen und Feuersteinabschläge aufgelesen.

S p i š s k é T o m á š o v c e. Flur Sedliská. Von hier stammen Scherben, Eisenschlacke, Eisengegenstände, ein Tonwirtel und ein Steinwerkzeug. Die älteste Keramik meldet sich in die nachgrossmährische Zeit, die übrige in das 13.-14. Jh., die Eisengegenstände sind wahrscheinlich jünger. (Abb. 69.)

S p i š s k ý Š t v r t o k. Flur Za jarečkom: Von der überpflügten Fundstelle stammt näher nicht datierbares slawisches Scherbenmaterial. Flur Pod gelendrami: Auf einer Fläche von 20 x 100 m stiess man auf eine Häufung von Feuerstellen mit Eisen- und Kupferschlacke in ihrer Füllerde und in der Umgebung, auf Pfostenlöcher und wahrscheinlich Urnengräber aus der älteren römischen Zeit (Fund eines Messers - Abb. 72: 8, und einer Urne - Abb. 66). Flur Nižné garhalovské: Beim Feststellen der mittelalterlichen Dorfwüstung Minor Tomasi kamen Funde aus der jüngeren römischen Kaiserzeit, aus grossmährischer und nachgrosamährischer Zeit und eine Agglomeration von Siedlungs- und Eisenverhüttungsobjekten zum Vorschein. Die nähere Einstufung ist einstweilen nicht möglich. (Abb. 69.) Flur Nad širokými lúkami: Ausgedehnte Siedlung aus der älteren Bronzezeit.

U l o ž a. Flur Šance (Abb. 67): Durch Schnitte beglaubigte man die Situation in einem durch Wälle entstandenen Objekt (30 x 29 x 27 x 23 m). Weder eine Kulturschicht noch Funde wurden erfasst. Das Objekt hing wahrscheinlich mit dem Schutz einer Kommunikation, die im Mittelalter nach Levoča führte, zusammen.

V í t k o v c e. Flur Tureň: Aus einer äneolithischen befestigten Höhensiedlung stammt Material aus der jüngeren Phase der Kultur mit kannelierter Keramik.

Z á v a d a. Flur Hradisko (Abb. 62): Auf der Fundstelle sind sichtliche Herrichtungsspuren des Plateaus der Anhöhe und von Terrassen zu sehen. Mit einem weiteren Burgwall (ca. 5 km) verbindet die Fundstelle ein Weg. Im intensiv bearbeiteten Boden wurden weder Funde noch Spuren von Objekten festgestellt.

VÝSLEDKY ARCHEOLOGICKÉHO VÝSKUMU V SLOVENSKOM RAJI

František J a v o r s k ý

Lokality Hradisko I a II v katastri obce Smižany a Pod hradiskom v katastri obce Spišské Tomášovce (okr. Spišská Nová Ves) boli často predmetom záujmu archeológov. V minulosti sa robili výskumy najmä na Hradisku I, nie je z nich však takmer žiadna dokumentácia a nálezy sú roztrúsené v rôznych múzeách. Lokalitu uvádzajú viacerí autori (Hajts 1925, s. 163-165; Eisner 1933, s. 31, 32, 34; Novotná - Štefanovičová 1958, s. 77-290; Slovensko... 1970, s. 226; Polla 1968, s. 230; Pravek... 1966, s. 84; Budaváry 1939, s. 50 a ďalší) ako eneolitické sídlisko; spomína sa aj ako nálezisko laténskeho materiálu (Pravek... 1966, s. 161). M. Pajdušák (1925, s. 4; b. r., s. 6) uvádza osídlenie Hradiska od neolitu až do včasného stredoveku.

Uvedené lokality sa sústavnejšie sledujú od roku 1971, na základe čoho ich možno charakterizovať takto:

H r a d i s k o I

Nachádza sa na vápencovom brale na ľavom brehu pri sútoku Hornádu a Tomášovského potoka (kóta 561). Konfigurácia zalesneného terénu naznačuje priebeh jednotlivých pásiem opevnenia. Na fortifikačný systém Hradiska sa viaže fortifikácia lokality Pod hradiskom (obr. 77).

Výskumom bolo treba okrem iného ujasniť i vzťah fortifikácie v oboch polohách. Na najvyššej plošine Hradiska I už prvou sondou, asi 30 m JV od zasypanej studne, sa zistila kultúrna vrstva a časť neolitického objektu (25/76), čiastočne prekrytého slovanským objektom (31/76). Vyše štyridsať kusov úštepov a fragmentov nástrojov z obsidiánu, rohovca a rádiolaritu, nájdených na ploche necelého štvorcového metra, naznačuje, že v neolitickom objekte pravdepodobne bola výrobňa štiepanej industrie. Najstarší horizont reprezentuje želiezovská keramika (obr. 87: 9). Najvýraznejšie je zastúpená bukovohorská kultúra (obr. 88: 1-7). Pomerne veľa je črepov z hrubších nádob s pretláčanou plastickou páskou (obr. 88: 8).

V kultúrnej vrstve sa našlo aj niekoľko črepov keramiky z klasickej fázy kultúry s kanelovanou keramikou a z pilinsko-gávskeho horizontu (obr. 88: 10, 11). Medzi fragmentmi brúsených kamenných nástrojov sú najzachovalejšie sekerka, klin a jadro z vývrtku (obr. 88: 12-14). K pilinsko-gávskemu horizontu patrí azda aj hrot bronzového kosáka (obr. 88: 9).

V severozápadnom rohu skúmanej plochy bola časť slovanského objektu s deštruovanou hlinenou klenbovou pieckou. Pri nej sa okrem keramiky našla aj ocieľka (obr. 89: 1).

Na východnom svahu Hradiska I, medzi náhornou plošinou a vnútorným pásmom opevnenia, sme zisťovali sídliskové pomery sondou orientovanou V-Z. Zachytili sme v miernom svahu vo vápencovom podloží vyrovnávanie podlahy objektu. Keramický materiál je prevažne eneolitický, menej je neolitických a slovanských črepov. V mieste zárezu podlahy do skalného podložia sme našli sekeru z mäkkého pieskovca (obr. 89: 2).

Sondou XXVII/76 (1 x 10 m), vedenou v severnom svahu Hradiska a kolmo na terénny zlom, na ktorom predpokladáme palisádové opevnenie, bol v nevýraznej kultúrnej vrstve fragment slovanského praslena a niekoľko slovanských črepov.

Najstaršia fáza osídlenia spadá do neolitu (železiovská a bukovohorská kultúra). Lokalita je jediným doposiaľ známym výšinným neolitickým sídliskom v Hornádskej kotline. Doteraz evidujeme osídlenie kultúry s lineárnou keramikou, železiovskej skupiny a bukovohorskej kultúry v troch jaskyniach a siedmich otvorených osadách. Eneolitické osídlenie je zastúpené materiálom kultúry s kanelovanou keramikou a skupiny Nyírség-Zatín.

Doterajšie pozorovania na Hradisku I nás vedú k poznatku, že v každej fáze tu osídlenie začínalo v najvyššie položenej časti, a nie vždy túto plochu prekročilo.

V súvislosti s výskumom polohy Hradisko I vyvstala aj nutnosť záchranného výskumu v polohe Sedlo pod hradiskom, kde došlo k narušeniu sídliskovej vrstvy.

V polohe Sedlo pod hradiskom sme zachytili zvyšok kostrového hrobu (2/76). Časť lebky v pôvodnej polohe naznačuje, že pochovaný ležal na chrbte, orientovaný JV-SZ. Dno hrobovej jamy bolo v h. 60 cm. Zvyšok kostry ani prípadný inventár sa nepodarilo zistiť. Datovanie hrobu nie je možné.

V rozrušenej vrstve sme sa zamerali na preskúmanie tmavším sfarbením sa črtajúceho polozemnicového objektu (23/76), z ktorého sa zachovala najhlbšia zapustená jama a sústava kolov (obr. 80). V jame sme zistili ohnisko a na dne asi 15 cm hrubú popolovitú vrstvu. V blízkosti ohniska sa našli črepy z hrncovitej nádoby zdobenej na celom tele slamovaním, črep z dvojkónickej nádoby so slamovanou výzdobou a hrdlom zúženým na priemer 4 cm (obr. 87: 1), podobný črep z hrdla s jazykovite vytiahnutým okrajom (obr. 87: 2) a fragmenty šálok s uškami, zdobené rytými líniami, vpichmi a špirálovite zdobenými vypuklinami typickými pre otomanskú keramiku (obr. 87: 3-5). Inventár dopĺňa pohárikovitá nádobka a praslen (obr. 87: 6, 7).

Južne od objektu 23/76 sme dvoma sondami zachytili kultúrnu vrstvu a kolové jamy ďalšieho objektu, v ktorom bol pri severnom okraji teplovzdušný kanálik, vedúci od ohniska zničenej piecky. Po trojmetrovej dĺžke vyúsťoval v jamke priemeru 40 cm. Kanálik bol z hliny a lomového kameňa a na jeho dne bola po celej dĺžke vrstva popola. Z črepového materiálu sa dala zrekonštruovať súdkovitá tehlovočervená nádobka so štyrmi výčnelkami na pleciach (obr. 87: 8). V Sedle pod hradiskom sa zistili objekty zo staršej doby bronzovej (BA_2). Okrem otomanskej keramiky sme našli keramiku blízku skupine Kosihy-Čaka

a v objekte 24/76 nádobku, ktorá je tvarom blízka keramike koštianskej skupiny. Mladšia doba bronzová je zastúpená materiálom pilinsko-gávskeho horizontu. Menej bohatý je laténsky horizont, ale v období púchovskej kultúrnej skupiny bola celá lokalita osídlená. Poslednú fázu predstavuje výrazné predveľkomoravské a veľkomoravské osídlenie.

P o d h r a d i s k o m I

Už v roku 1962 získal z porušenej kultúrnej vrstvy púchovské a slovanské črepy V. Budinský-Krička (k slovanskej keramike pozri Budinský-Krička 1963, s. 149). Autor tohto príspevku lokalitu sústavne sledoval od roku 1971.

V roku 1975 pri výstavbe športových ihrísk sa zistilo osídlenie celej plochy, z veľkej časti už zničené. Výsledky záchranného výskumu dokázali, že na lokalite je okrem púchovského aj slovanské osídlenie.

Záchranný výskum v roku 1976 si vynútila úprava terénu v okolí ihrísk hotela Flóra. Práce sa zamerali na zistenie rozsahu osídlenia plochy medzi športovými ihriskami a cestou Smižany - Spišské Tomášovce (obr. 81: 1).

Sondou 1/76 (1 x 90 m) sa overili poznatky o osídlení tejto časti lokality, o existencii metalurgických objektov a fortifikácií. Ďalšími sondami (II-XXVI/76) sa zistili železiarske pece, kostrový hrob, tri priekopy, palisády a murivo, ako aj rozmiestnenie objektov jednotlivých sídliskových horizontov. Plošná odkrývka na ploche 1790 m^2 sa zatiaľ neskončila.

V metroch 5-30 sa v sonde 1/76 zistila veľká koncentrácia železoviny a železnej trosky. Obdobná situácia sa zistila aj sondou III/76. Rozšírením skúmanej plochy sme odkryli tri komplexy hutníckych objektov, pozostávajúcich zo spražovacej pece vaňovitého tvaru a šachtovej piecky-dymárky.

Železiarska pec 1/76. Dvojdielna spražovacia pec, dve ohniská (Ø 80 a 100 cm) boli v hĺbke 20 cm pod ornicou. Spražovaciu pec predstavuje jama zahĺbená pod úroveň pracovnej podlahy, ktorej dno a boky sú obložené vápencovými kameňmi. Maximálna zachovaná hĺbka spražovacej pece bola 20 cm. Medzi týmito dvoma pecami bola zvieracia lebka (pes?) a väčšie zvieracia kosť. Vnútri pecí sa nachádzala spražená železovina, kúsky železnej rudy, uhlíky, popol a zhluky odtavenej hlušiny.

Tri metre južnejšie od spražovacích pecí sme zachytili základ taviacej šachtovej piecky-dymárky, postavenej na oválnej plošinke (170 x 70 cm) vytvorenej z odtavenej hlušiny. Z piecky sa zachoval len základ zapustený do hĺbky 10 cm (obr. 82: 1). Dno pece nebolo upravené, ani spevnené. Nad jeho úrovňou, nad vrstvou popola a trosky, sme našli časť plášťa so zvyškom otvoru pre vzduchovú dýzu na okysličovanie tavby. Základ piecky po bočnej deformácii nemá pravidelný kruhový tvar, ale predpokladáme, že vnútorný priemer nebol väčší ako 30 cm. Na niektorých miestach je vnútro plášťa pokryté modrou sklovitou vrstvou. Plošinka s pieckou je na zvyškoch nasucho kladenej podmurovky steny objektu 5/76.

Železiarska pec 2/76. Desať metrov južne od predchádzajúceho komplexu železiarskych objektov je ďalšia spražovacia pec vaňovitého tvaru (150 x 100 cm, zach. h. 20 cm). Konštrukcia pece je zhodná s predchádzajúcimi. V tejto peci

sa však našlo viac nevytavenej železoviny než v predošlej (85 kg). Asi 150 cm JZ od tejto pece je základ taviacej piecky s výrazne zachovaným plášťom (obr. 82: 2; 83: 1). Základ je kruhový, vnútorný priemer 25 cm, vonkajší 45 cm. Plášť bol z dvojakého materiálu. Vnútorná vrstva s priemernou hrúbkou 3-4 cm je z kvalitnejšieho ohňovzdorného materiálu, vonkajšia, hrubá 6-7 cm, je z hliny zmiešanej s drobnými kamienkami. Ani táto piecka nemala pevné a upravené dno. Zachovaná maximálna výška plášťa je 15 cm. Stopy otvorov dýz na okysličovanie tavby sa nezistili.

Neďaleko od piecky, v neveľkej jame, boli uhlíky a črepy z hrubostennej zásobnice.

Železiarska pec 3/76. Sondou VI/76 sme pri sledovaní priebehu priekop púchovského opevnenia osady zachytili porušené dno taviacej piecky a v blízkosti aj spražovaciu pec (120 x 70 cm, h. 10 cm), ktorá bola v pôdoryse konštrukčne zhodná s predchádzajúcimi. V peci a okolo nej, na ploche ca 10 m^2, sme získali viac než 100 kg železoviny. Pre poznanie výrobného procesu tavby a jeho rekonštrukciu je dôležité zistenie, že po ukončení tavby dymárku rozbili, aby sa železná lupa mohla vybrať z piecky. Potvrdzujú to vejárovite rozhodené kusy plášťa piecky.

Sondou VIII/76 sme zistili ďalšiu plošinku z vytavenej hlušiny a v jej blízkosti rozptyl spraženej železoviny. Predpokladáme v týchto miestach ďalší komplex pecí.

Časove patria železiarske objekty pravdepodobne do druhej polovice 1.stor., resp. na začiatok 2. storočia n. l. (obr. 75; 78).

Doterajším výskumom železiarskych hutníckych pecí sme získali cenné poznatky o technológii tavby železných rúd. Ich konečné zhodnotenie bude možné až po preskúmaní ďalších objektov a po metalografických rozboroch materiálu.

V sonde VI/76 (v h. 80 cm) bol odkrytý hrob koštianskej kultúry, na lokalite zatiaľ ojedinelý. Nachádzal sa na okraji priekopy mladšieho opevnenia (obr. 81: 2). Kostra ležala v skrčenej polohe na ľavom boku v hrobovej jame oválneho tvaru (170 x 80 cm), orientovaná SV-JZ. Pri ľavom zápästí bolo deväť fajansových korálikov ako jediná výbava hrobu. Výskum opevnenia dovoľuje predpokladať, že najstaršie opevnenie osady Pod hradiskom I pozostávalo z fortifikácie na južnej, západnej a severnej strane. Ochranu z východnej strany predstavovalo opevnené Hradisko I (obr. 78). Kým na južnej a západnej strane určovala priebeh i charakter opevnenia konfigurácia terénu (terasa nad Tomášovským potokom) a postačovalo tu palisádové opevnenie, iná situácia bola v severnej časti. Plošina medzi Tomášovským potokom a vápencovým bralom Hradiska prechádzala na severnej strane do čiastočne močaristej rovinky, ktorá však bola najschodnejšou v prístupe do osady. Ochrana sídliska v tejto časti bola zabezpečená priekopou dlhou 83 m (zach. h. 220 cm, š. 8 m). Priekopa vedená od brehu potoka sa pod skalnou stenou Hradiska pripínala v miestach, kde pokračovalo palisádové opevnenie predstavujúce najstaršiu fázu. Toto opevnenie súviselo s lepším obranným zabezpečením Hradiska I zo západnej strany, ale isto aj s potrebou rozšírenia sídelného priestoru a využitia plochy mimo hradiska. Zatiaľ sme nezachytili dôkazy o palisáde nad priekopou, ani miesto vchodu - brány do osady.

Zdá sa, že krátko po vzniku tohto opevnenia dochádza k zmene priebehu priekopy a k jej spevneniu murivom. Nová priekopa sa začínala taktiež pri brehu potoka, tesne pri vonkajšom okraji starej priekopy, avšak vychyľovala sa v 30° uhle vonkajším smerom. Zdá sa, že zmena vo fortifikácii, jej priebehu i kvalite nesúvisela len s pomermi v osade, ale aj s rozšírením sídelnej plochy na Hradisku I v smere k Sedlu pod hradiskom. Novou priekopou sa mal chrániť prístup od osady do Sedla pod hradiskom. Paralelne s touto úpravou sa iste rozšírila opevnená plocha Pod hradiskom v severnom a východnom smere. Tento predpoklad potvrdzuje zistenie, že nová priekopa s kamenným murivom nad ňou smerovala k druhému pásmu palisádového opevnenia hradiska. Priekopa bola vyhĺbená len v dĺžke 20 m a jej rozmery sú zhodné s rozmermi staršej priekopy. Nad vnútorným okrajom novej priekopy sme zachytili nasucho kladené murivo spevnené drevenou konštrukciou, ktorej existenciu potvrdzujú prepálené kamene muriva. V základe bola šírka muriva okolo 240 cm. Použitý bol prevažne vápenec ťažený na lokalite. Tak ako priekopa, ani múr nebol dostavaný. V dĺžke 18 m je súvislé murivo, avšak už v m 18-24 sme zistili len skládku kameňa pripraveného na ďalšiu stavbu. Prevláda pieskovec, čo naznačuje, že stavitelia volili staticky vyhovujúcejší materiál pravdepodobne na výstavbu vstupnej brány v týchto miestach.

Neukončenie výstavby tohto opevnenia s dôkazy o požiari ako dôvode jeho zániku, ale aj prevrstvenie muriva a priekop objektmi 6 a 7/76, ktoré zaraďujeme do prvej štvrtiny 1. storočia n. l. (B_{1b}), nás vedú k záveru, že opevnenie patrilo k najstaršiemu púchovskému horizontu na lokalite (obr. 84: 1).

Je veľmi pravdepodobné, že práve k tomuto opevneniu osady i hradiska nad ňou patrí podkovovitý val pri skalnej stene Hradiska (obj. 20/76).

Opevnenie tejto polohy súviselo so sídliskovými pomermi na Hradisku I i s potrebou zintenzívnenia jeho ochrany, ktorá bola tým nutnejšia, čím významnejšie postavenie hradisko nadobúdalo. To isté platí aj o období slovanského predveľkomoravského osídlenia osady. Hoci nemôžeme zatiaľ hovoriť o funkčnej a časovej nadväznosti jednotlivých častí slovanského opevnenia osady a Hradiska I, výsledky doterajšieho výskumu aj v tomto smere dovoľujú urobiť aspoň predbežné závery.

Osada Pod hradiskom bola v južnej a západnej časti chránená palisádovým opevnením v miestach, kde predtým prebiehalo aj púchovské opevnenie. V severnej časti fortifikáciu vytvárali dve pásma, ktoré sa tiež napájali na opevnenie hradiska.

Vonkajšie opevnenie predstavuje priekopa pred palisádou, vyhĺbená v profile púchovskej priekopy (nie vo všetkých častiach dosahovala jej hĺbku a šírku). Priemerná zistená hĺbka je okolo 200 cm a šírka 9 m. Vo výplni slovanskej priekopy sme zistili zosunutý štrkopieskový materiál s lomovým kameňom rôznej veľkosti (obr. 85: 1). V smere do vnútra osady je taktiež tenšia vrstva štrkopiesku a plochých lomových kameňov. Existencia štrkopieskového materiálu potvrdzuje, že nad slovanskou priekopou nebola len jednoduchá kolová palisáda. Sondou IX/76 sme zachytili kolovú jamu na úrovni vonkajšej steny palisády.

Náznaky kolovej konštrukcie z vnútornej strany sa zatiaľ nepodarilo zistiť. Ak sa ani ďalším výskumom ich existencia nepotvrdí, môžeme predpokladať, že teleso palisády bolo z kolového plotu z vonkajšej strany a zrubovo-komorovej drevenej konštrukcie vyplnenej štrkopieskom, ktorá bola na tento plot napojená.

Doposiaľ zostáva neobjasnené napojenie palisády na vnútorné opevnenie. Nezistili sme ani miesto vstupnej brány cez priekopu a palisádu.

Priebeh vnútorného opevnenia slovanskej osady sme zachytili južnejšie od palisády, vo vzdialenosti 45 m. Teda jeho priebeh je zhodný s vonkajším palisádovým opevnením. Na východnej strane bolo pripnuté k skalnej stene Hradiska I a jeho priebeh sledoval vyvýšený výbežok brehu potoka na západnom kraji osady. Vnútorné opevnenie vytvárajú priekopa a murivo roštovo-komorovej konštrukcie.

Priekopa, dlhá takmer 100 m, mala priemernú hĺbku 220 cm a šírku 9 m. Ako sme zistili sondou XIV/76, končila sa v zátoke potoka, odkiaľ v dĺžke 30 m bol už len svah pod murivom upravený zhodne s profilom priekopy. Vo výplni priekopy sme po celej preskúmanej dĺžke nachádzali hlavne stavebný materiál z deštruovaného muriva.

Opevnenie pozostávalo z čelného múrika z nasucho kladeného lomového kameňa a roštovo-komorovej konštrukcie vyplnenej štrkopieskom. Nakoľko zánik opevnenia osady bol sprevádzaný požiarom, podľa prepálenej zeminy v miestach drevenej konštrukcie sme zistili viacero konštrukčných prvkov a rozmerov. Kamenný múrik mal v základe šírku okolo 120 cm a k nemu pribudovaná roštovo-komorová konštrukcia bola široká okolo 230 cm. V preskúmanej časti sa zachytilo murivo v maximálnej zachovanej výške 70 cm (obr. 85: 2). Zistila sa vyspelá stavebná technika riadkového muriva previazaného koncami brvien z komorovej konštrukcie.

Roštovo-komorovú časť muriva tvoril rošt z brvien hrubých 30-40 cm a dlhých 230-250 cm, ukladaných na úrovni základu kamenného múrika, a to kolmo na os jeho priebehu. Nad roštom (obr. 83: 2) boli z brvien takej istej hrúbky vytvárané zrubovou technikou komory (230 x 150-230) vyplnené štrkopieskom. Vonkajšiu stenu tvorili dlhé trámy, rovnobežné s priebehom kamenného múrika, a takéto trámy boli aj pri vnútornej strane múrika. Tieto pozdĺžne brvná boli viazané s priečnymi brvnami, z ktorých niektoré boli vedené medzi kameňmi múrika, a tým vzniklo monolitné teleso muriva. Vertikálny odstup jednotlivých vrstiev brvien (vencov) sa rovná hrúbke brvien, teda okolo 40 cm. Výskyt plochých lomových kameňov na úrovni vnútornej strany deštruovaných komôr naznačuje, že medzery medzi brvnami boli utesňované plochými kameňmi. V niektorých prípadoch sme z vnútornej strany muriva v čelnej stene komôr zistili kolové jamy a stopy podpier.

Takáto konštrukcia muriva sa zistila v prevažnej dĺžke doposiaľ preskúmaného opevnenia. V troch prípadoch sme zachytili namiesto roštovo-komorovej konštrukcie podlahy objektov vstavaných v telese muriva tak, že ich dlhšie steny tvorili z jednej strany čelný múrik opevnenia v hrúbke 120 cm a múrik, nahradzujúci stenu komôr, široký okolo 60 cm (obr. 84: 2; 86: 1). Sú to objekty 12, 16 a 18/76. Ich funkcia zatiaľ nie je dostatočne objasnená.

Murivo vnútorného opevnenia v dĺžke 130 m má rovný priebeh, iba na spomínanom výbežku nad brehom potoka mení smer na juh. Zatiaľ sme nezistili miesto prechodu tejto konštrukcie do palisádového opevnenia.

V úrovni objektu 16/76 porušila murivo i objekt výstavba pivnice v tridsiatych rokoch tohto storočia. Zistená vrstva deštrukčného materiálu dovoľuje aspoň približne odhadnúť výšku muriva; prepočtom sa ukázalo, že bola 5,5-6 m.

Existencia takéhoto vyspelého opevnenia ovplyvnila aj urbanizmus osady, hlavne v jeho bezprostrednej blízkosti. Potvrdzuje to poloha, pôdorys i orientácia objektov 14, 19 a 28/76. Materiál z týchto objektov aspoň rámcove datuje trvanie opevnenia slovanskej osady od druhej polovice 8. stor. až po zánik v prvej polovici 9. stor.

Charakteristika výberu objektov a nálezov:

Objekt 1/76 - zvyšok polozemnicového púchovského objektu - sme zachytili v profile nádrže na vykurovací olej pri hoteli Flóra, v blízkosti obvodového múru hotela. Vedľa fragmentu ohniska, ale aj nad jeho úrovňou, bolo väčšie množstvo črepov a bronzová spona (obr. 89: 4). Črepy sú prevažne z misovitých a hrncovitých nádob vyrobených v ruke z hrubozrnného materiálu. Najzachovalejšia je tmavošedá šálka s lomeným uchom (obr. 89: 5). Fragment takmer 15 cm vysokej šálky s uchom štvorcového prierezu spájajúcim ústie s dnom, je zo svetlošedého materiálu a predstavuje typ dáckej šálky (obr. 89: 6). Z jemne plaveného materiálu je časť na kruhu vytočenej svetlohnedej šálky (obr. 89: 7).

Neďaleko sme zachytili objekt 2/76. V množstve keramických fragmentov prevládajú črepy zo svetlohnedého materiálu z misovitých nádob s mierne vtiahnutým okrajom (obr. 89: 8).

Zvyšok objektu 4/76 nepatrí do hlavného obdobia sídelného využitia lokality. Keramika ho rámcove datuje do neskorej doby bronzovej (HB).

Sondou I/76 sme zachytili v m 10-20 púchovské osídlenie (obr. 75). Zistila sa tu železiarska pec (1/76). Spražovacia pec bola zapustená do sídliskovej vrstvy, do výplne objektu 5/76. Rozmery a tvar objektu sa zatiaľ nedajú určiť, avšak zistili sme zvyšok nasucho kladenej kamennej podmurovky v dĺžke 10,5 m, ktorá vytvárala základ drevenej steny objektu. V mieste taviacej piecky je táto podmurovka prekrytá plošinkou z hlušiny. V keramike prevládajú svetlohnedé, svetlošedé a červené črepy z hrubozrnného materiálu s výzdobou z čiar, vlnoviek (obr. 89: 9) a šrafovaním hrebeňom. Pomerne početné sú aj grafitové črepy (obr. 89: 10-12). Inventár dopĺňa svetlohnedý hlinený korál (obr. 89: 13).

V objekte 6/76 (obr. 78) sa pod úrovňou podlahy zistila priekopa staršieho opevnenia. Objekt je typove podobný predchádzajúcemu, ale tu sme zistili do podlahy zapustenú piecku, v ktorej, ale i v jej blízkosti, bolo pomerne veľa črepov. Okrem typov spomínaných pri predchádzajúcom objekte našli sme tu aj črepy z dvojkónických šedých mís, bez výraznejšej profilácie okrajov a z mís zo svetlohnedého materiálu s okrajom zosilneným, vyhnutým i rímsovite profilovaným (obr. 90: 1-3). Škála výzdoby sa rozširuje o vpichy prevažne trojuholníkovitého tvaru (obr. 90: 4). Okrem grafitových črepov získali sme dva črepy z tenkostenných nádob s výraznou profiláciou a plytkou mriežkovou výzdobou medzi rovnobežnými čiarami (obr. 90: 5).

V objekte 7/76 je materiál zhodný s doposiaľ opísaným. Čiastočne pod úroveň podlahy zapustené pieskovcové kamene vytvárali ohnisko rozmerov 80 x 60 cm.

V úrovni medzi slovanskými opevneniami sme zachytili púchovský objekt 9/76, ktorého časť sme preskúmali. V ohnisku a dvoch jamách boli zvieracie kosti, črepy z keramiky už uvedených typov, včítane grafitových, a čiastočne poškodená bronzová puklica (obr. 90: 6).

Pre posúdenie stratigrafickej situácie pod úrovňou základu vnútorného slovanského opevnenia je dôležité zistenie púchovského objektu 10/76. V priemere 20 cm pod úrovňou základu muriva je podlaha. Štyri kolové jamy zachytené na okraji kultúrnej vrstvy naznačujú pokračovanie objektu v nepreskúmanej časti. V materiáli prevládajú črepy z hrubostenných nádob s hrebeňovou výzdobou.

Obdobný význam a dokumentačnú hodnotu má aj objekt 13/76, zistený v inej polohe tiež pod úrovňou základu muriva tohto opevnenia. Podlahu objektu prekrýva aj objekt 12/76, vstavaný do telesa muriva. Okrem bežného keramického materiálu sa v ňom našiel železný nožík s prehnutým chrbtom (obr. 90: 7).

Západne od tohto objektu sme zachytili objekt 17/76. Aj tu nad jeho úrovňou bol v telese muriva vstavaný slovanský objekt 16/76. V dĺžke 7 m sme zachytili jeho južnú stenu, do výšky 60 cm od úrovne podlahy obloženú brvnami. Uhlíky z brvien naznačujú hrúbku asi 10-15 cm, ale aj zánik objektu požiarom. Objekt porušila výstavba slovanského opevnenia a v posledných desaťročiach výstavba pivnice. V porovnaní s ostatnými púchovskými objektmi v tomto bolo najviac črepov grafitovej keramiky (obr. 90: 8-10).

Približne v polovici dĺžky úpätia skalného brala Hradiska I zo strany osady je k skalnej stene pribudovaný objekt 21/76, ktorý pravdepodobne bol súčasťou púchovského opevnenia hradiska i osady. Potvrdzoval by to aj prevažne púchovský materiál v spodných vrstvách sondy. Funkcia objektu je však doposiaľ neobjasnená.

Zo slovanského keramického materiálu z objektu si zasluhuje pozornosť fragment grafitovej nádobky zdobený jednoduchou nepravidelnou vlnovkou (obr. 90: 11).

Časť objektu 30/76 zasahovala do mladolaténskeho objektu 33/76, ktorý tuľajkovitá sekera a keramika zaraďujú do neskorej doby laténskej (LD), a to pred zlom letopočtu (Pleiner 1962, s. 82). Podlaha objektu 33/76 bola na upravenom ílovitom podloží. Z južnej strany, od svahu, bol v podlahe odvodňovací žľab sledujúci priebeh steny objektu. V západnej časti sme zistili tri kolové jamy a zo severnej strany vedľa objektu piecku a dve ohniská. Vnútri objektu bola do podlahy čiastočne zapustená piecka s hlinenou klenbou, ktorej zvyšky sme našli na dne. Otvor piecky bol ohraničený dvoma plochými pieskovcovými kameňmi. V popolovitej výplni predpecnej jamy sme našli železnú sekeru (obr. 89: 3). Tento objekt pochádza z najstaršej fázy púchovského osídlenia lokality. Konštrukčnými prvkami sa objekt 30/76 odlišuje od doposiaľ preskúmaných objektov. V jeho podlahe, v skalnom podloží, sa zachytili dva žľaby. Podlaha bola vyrovnaná zárezom objektu v miernom svahu skalného podložia a táto úprava udáva aj jeho šírku (4 m). Z čiastočne preskúmaného objektu prevládajú v materiáli hrubostenné nezdobené črepy zo svetlohnedých kónických mís s mierne vtiahnutým

okrajom, ale aj črepy z dvojkónických mís a hrncovitých nádob. Výzdoba pozostáva v prevažnej miere z rytých jednoduchých čiar prechádzajúcich do oblúka, zo zvislých hrebeňovaných pásov a z prstovania na väčšej ploche (obr. 90: 12-15). Z tenkostenných nádob sú tu črepy zo šálok s dvojkónicky profilovaným telom (obr. 91: 1-3). Z tmavošedého materiálu sú dva fragmenty úch (obr. 91: 4, 5). Okrem dvoch dvojkónických praslenov získali sme tri svetlošedé kolieska (obr. 91: 6-8). Aj v tomto objekte sa nachádzali črepy z grafitovej keramiky.

Medzi dôležité nálezy patria tri bronzové norické spony. Najzachovalejšia je očková spona s očkami naznačenými navŕtanými jamkami, s odsadeným okružím vnútri. Ide o mladší variant spôn typu Almgren 45/47. Na chrbte lúčika sú dve rovnobežné ryté čiary siahajúce až k rytému rovnoramennému trojuholníku na pätke (obr. 91: 9). Druhá spona toho istého typu je čiastočne deformovaná a má odlomený zachycovač tetivy. Tretia je výrazne členená spona typu Almgren 68 s trojnásobne krúžkovite prelamovaným zachycovačom. Ihlica s polovicou závitov pera chýba (obr. 91: 10).

Z ďalšieho neúplne preskúmaného púchovského objektu 34/76 sme zachytili kolové jamy a nevýraznú kultúrnu vrstvu zničenú slovanským osídlením. Vo východnej časti objektu je deštrukcia piecky, v ktorej sa našli dva kusy železoviny. Z výplne objektu pochádza aj fragment svetlošedej nádoby na nôžke (obr. 92: 1), črep dvojkónickej miskovitej nádoby (obr. 92: 2), dva dvojkónické prasleny (obr. 92: 3, 4) a bronzová ihlica, pravdepodobne zo spony typu Almgren 238 (obr. 92: 5).

Nad púchovským murivom (obr. 78) sme zachytili keramický materiál dôležitý pre chronológiu jednotlivých fáz púchovského osídlenia. Okrem grafitových črepov sú to hlavne črepy zo svetlohnedých a tmavošedých miskovitých nádob s vtiahnutým okrajom, z nádob s hrebeňovou výzdobou, rytými čiarami prechádzajúcimi do oblúčikov, ale aj s prstovaním pod okrajom (obr. 92: 6-9).

Na priesečníku sond IX a XI/76 preskúmali sme plochu C/76 s tromi ohniskami. V blízkosti najväčšieho bol aj fragment žarnova a črepy z dvoch hlinených nádob. Obe nádoby boli sekundárne prepálené, takže črepy boli od žiaru postáčané (obr. 92: 10-12).

Charakteristika výberu materiálu a objektov slovanského osídlenia:

V sonde VI/76 sme nad úrovňou deštruovaného vonkajšieho opevnenia našli trojostrú železnú strelku s tŕňom (obr. 93: 1).

Nad úrovňou deštruovaného muriva vnútorného slovanského opevnenia (obr. 79, V-A) sme našli železnú listovitú strelku s tuľajkou (obr. 93: 2; Ruttkay 1976, s. 327, tab. 54). Na rovnakej úrovni, západne od sondy, bolo poškodené bronzové liate nákončie (obr. 93: 3). V tejto vrstve sa zachytil aj črepový materiál splavený zo sídliskovej plochy nad murivom a predstavuje konglomerát všetkých typov slovanskej keramiky zo sídliska.

Objekt 4/76 - zvyšok polozemnice s ohniskom - sme zachytili vo výkope pri hoteli Flóra. Potvrdzuje, že slovanským obyvateľstvom bola v čase opevnenia osídlená celá terasa. Keramický materiál a železná troska korešpondujú s ostatným materiálom z objektov predveľkomoravského horizontu.

V priestore medzi vnútorným a vonkajším opevnením slovanskej osady sme sondou II/76 zistili zvyšok slovanskej polozemnice 8/76. V preskúmanej časti sme zachytili podlahu zapustenej časti objektu a na okraji zahĺbenia kolové jamy. Zistené pôdorysné prvky naznačujú, že ide o objekt (4,5 x 4,5 m), ktorý mal v severovýchodnom rohu ohnisko. Hĺbku ťažko zistiť, lebo v tejto polohe evidujeme v priemere 50 cm úbytok zeminy, ktorá sa splachovaním dostala do nižších polôh. Vo výplni sa medzi početným črepovým materiálom našla aj časť tmavohnedej nádoby zo zrnitého materiálu, zdobenej piatimi pásmi ohraničenej vlnovky. Asi 4 cm od dna je pás vlnovkovitej výzdoby ohraničenej pásikom z troch obvodových čiar. Okraj mierne roztvoreného ústia bol zaoblený (obr. 93: 4). Pomerne zachovalé je železné pásikové kovanie vedierka (obr. 93: 5), v jeho blízkosti bol brúsik z vápenca a dve kostené šidlá (obr. 93: 6-9).

V sonde XVI/76 sa sledoval ďalší priebeh opevnenia a jeho vzťah k sídliskovej ploche vnútornej strany komorovej konštrukcie. Okrem keramiky sme tu našli aj železný tŕň (obr. 93: 10). Na úrovni komôr sme zachytili zmenu konštrukcie; vo výške základu muriva je plocha vykladaná drobnými vápencovými kameňmi.

Slovanský objekt 12/76 je ďalším objektom vstavaným v telese muriva. Vonkajšie rozmery rešpektovali šírku muriva. Vchod do objektu bol z vnútornej strany opevnenia na východnom okraji. V podlahe sme okrem bežnej slovanskej keramiky našli aj fragment kosáka a železné dlátko (obr. 94: 1).

Pre časové vymedzenie existencie slovanskej fortifikácie má význam objekt 14/76. Je to oválna jama (8 x 6 m, max. h. 200 cm), ktorá vznikla vyexploatovaním štrkopiesku pre výplň komôr v najzápadnejšej časti muriva.

Po vybudovaní opevnenia bol objekt ďalej využívaný, čo potvrdzuje v priemere 20 cm hrubá kultúrna vrstva na dne (obr. 79, V-B). Vo vrstve z prevažne popolovitého materiálu sme našli medený nákrčný kruh z tyčinky obdĺžnikového prierezu, s dvoma háčikmi. V tej istej hĺbke bol aj fragment fľašovitej nádoby z červenohnedého hrubozrnného materiálu, s výzdobou obvodových čiar (obr. 94: 2, 3).

Zánikom fortifikácie sa končí táto fáza využitia objektu. Z objektu 12/76 sa zosunula časť kameňa, ktorý výrazne oddelil mladšiu fázu využitia objektu (obr. 79, V-A). Zdá sa, že po zániku opevnenia bol objekt ešte využívaný ako polozemnica. Potvrdzovala by to existencia ohniska v jeho severozápadnom rohu a riadok plochých pieskovcových kameňov, ktoré pravdepodobne zaťažovali okraj strešnej konštrukcie, resp. odrážali vodu zo svahu. Množstvo zvieracích kostí, keramiky i kovového inventára potvrdzuje názor o ďalšom využívaní objektu.

Bohatosť tvarov keramiky i jej výzdoby predstavujeme čiastkovým výberom z črepového materiálu (obr. 94: 4-10). Črepy prevažne z hrncovitých nádob sú z hrubozrnného piesčitého materiálu, niekedy zmiešaného so sľudou, so šedým, svetlohnedým a tmavohnedým povrchom. Na dvoch dnách sú kruhové značky (obr. 94: 12). Niekoľko hrubostenných črepov je z hlineného pekáča (obr. 94: 11).

Z kovového inventára z tohto horizontu uvádzame ostrohu (obr. 95: 1), perové - ovčiarske nožnice (obr. 95: 2), rybársky háčik a oceľové dlátko (obr. 95: 3,4). Neďaleko ohniska sa našla polovička zeleného skleného korálika.

Analógiu k ďalšiemu objektu - 16/76 nachádzame v objekte 12/76. Ani v tomto objekte vstavanom do muriva fortifikácie sme na úrovni podlahy nezachytili dôkazy o existencii komorovej konštrukcie a jej zničení ohňom. Z vnútornej strany muriva sa našli zvyšky múrika s priemernou šírkou 60 cm. S rozmermi predchádzajúceho objektu 12/76 je zhodná aj dĺžka (8 m) a šírka (1,7 m). V podlahe objektu medzi črepovým materiálom prevládajú nezdobené črepy a zdobené sú typologicky zhodné s ostatným materiálom z tohto horizontu (obr. 95: 5-8). Z kovového inventára je to fragment čepele perových ovčiarskych nožníc a tuľajka zo strelky so spätnými krídelkami (obr. 95: 9, 10).

Tretím vstavaným objektom v murive fortifikácie je objekt 18/76. Rozmermi v pôdoryse 5 x 1,7 m je situovaný v pokračovaní muriva južným smerom od tzv. nárožnej bašty (obr. 84: 2). V podlahe sme zachytili len črepy a zvieracie kosti.

Objekt 19/76 (5 x 5 m) s deštruovanou pieckou v severovýchodnom rohu bol pristavaný k vnútornej stene muriva opevnenia. Nad dnom piecky, pokrytým 10 cm vrstvou popola, boli kamene a hlina z jej klenby. Materiál je zhodný s doposiaľ opísaným. V objekte sa našlo aj niekoľko železných klincov, železná podložka a nožík (obr. 96: 1-7).

Sondou XVIII/76 sme zachytili v upravenom skalnom podloží západný okraj objektu s kolovými jamami. Kamene na zaklinovanie v kolových jamách majú z vnútornej strany prepálený povrch. Dĺžka steny je 7 m. Podstatná časť objektu zostala nepreskúmaná. Z inventára je pozoruhodnejší pieskovcový brúsik s dierkou, fragmenty nožíka a kosáka a držadlo z vedierka (obr. 96: 8-11).

Pre časové vymedzenie trvania opevnenej osady je veľmi dôležitý objekt 28/76, pristavaný k západnej časti vnútorného slovanského opevnenia osady. Zatiaľ sme preskúmali len jeho časť. Objekt (d. 5 m) prísne rešpektuje fortifikáciu, je s ňou rovnobežný. Z výplne pochádza výrazná keramika so širokou škálou výzdoby a tvarovania ústia i okrajov (obr. 97: 1-4). Dvojkónický praslen má profilované základňa (obr. 97: 5). Kovový inventár zastupuje strelka so spätnými krídelkami a tuľajkou (obr. 97: 6), nožík (obr. 97: 7), dlátko (obr. 97: 8) a niekoľko železných klincov. Z bronzového drôtu kruhového prierezu je náušnica s dvoma uzlíčkami a s objímkou chýbajúceho prívesku (obr. 97: 9) a liate prelamované jazykovité kovanie so štylizovaným rastlinným esovitým ornamentom: v štítku je v ležatej polohe tiež esovitý, v prostriedku zdvojený a prerušený ornament. Nad štítkom, v ukončení dvoch proti sebe stojacich hlavičiek, sú dva nity (obr. 97: 10).

Južne od objektu je niekoľko ohnísk a klenbová kamenná piecka kruhového pôdorysu s otvorom na severnej strane. Pri jednom ohnisku bola rekonštruovateľná vajcovitá nádoba so šiestimi pásmi viacnásobnej vlnovky s dvoma pásmi dvojitej vlnovky vnútri ústia (obr. 98: 1). V okolí kruhovej klenbovej pece bolo veľké množstvo zvieracích kostí.

Nálezy získané výskumom v roku 1976 rozširujú naše znalosti z predchádzajúcej sezóny a dovoľujú predpokladať, že slovanská osada v polohe Pod hradiskom I bola osídlená od 7.-8. stor. až do začiatku 10. stor. Opevnenie osady datujeme na koniec 8. až začiatok 9. stor., predpokladáme však už predchádzajúce

dlhodobé osídlenie lokality a okolia. Význam lokality vo vzťahu k širšej sídelnej oblasti bol nesporne najväčší v období jej opevnenia, a preto tejto fáze osídlenia bude treba aj v budúcich výskumoch venovať zvýšenú pozornosť. Pre užšie časové vymedzenie tejto fázy osídlenia je dôležitý najmä kovový materiál, ale aj keramika z objektov 8, 12, 14, 16, 18, 28/76. Už sme poukázali na stratigrafické pomery v objekte 14/76, ktorý môže byť kľúčovým pre datovanie trvania opevnenia. Pre určenie spodnej hranice je dôležitý medený nákrčný kruh, ktorý podľa analógií z pohrebísk v Žitavskej Tôni (Čilinská 1963, s. 99), Devínskej Novej Vsi (Eisner 1952, s. 228), Holiaroch a Štúrove (Čilinská 1963) datuje vznik opevnenia na koniec 8., resp. na začiatok 9. stor. Prínosom je bronzová náušnica a bronzové liate nákončie z objektu 28/76. Oba predmety, náušnica s dvoma uzlíčkami a hrozienkovým príveskom i jazykovité bronzové liate kovanie s esovitým rastlinným ornamentom, sú najčastejšie zastúpené na slovansko-avarských pohrebiskách zo 7.-8. storočia. Nálezové okolnosti týchto predmetov dovoľujú predpokladať ich prežívanie na tejto lokalite do začiatku 9. storočia.

Pre datovanie zániku opevnenia môže byť oporou jazdecká ostroha z vrstvy A objektu 14/76, datovaná do tretej štvrtiny 9. stor. (Hrubý 1955, s. 188) alebo na koniec 9., resp. začiatok 10. stor. (Ruttkay 1976, s. 347, obr. 72). Pri zohľadnení ostatného materiálu i nálezových okolností ostroha, listovitá strelka s tuľajkou (Ruttkay 1976, s. 327, tab. 54) a liate bronzové nákončie (obr. 93: 2, 3) môžu byť z obdobia po polovici 9. stor. Zánik opevnenia osady môže korešpondovať s mocenskopolitickými zmenami v centrálnej oblasti predveľkomoravského a veľkomoravského osídlenia v nitrianskej oblasti a v slovensko-moravskom pohraničí.

H r a d i s k o II

Toto slovanské hradisko (obr. 76) je na ostrožnom výbežku (kóta 530) kopca Čingovy, na pravom brehu Hornádu. Je to opevnená náhorná rovina a terasa nad riekou, ktorá tvorila na severovýchode predhradie. Plocha hradiska je z východu, zo severu a západu chránená skalnými útesmi a z juhu zemným valom a priekopou. Maximálna zachovaná výška valu i hĺbka priekopy sú okolo 150 cm. Val zabezpečoval ochranu hradiska z najprístupnejšej polohy - z rovinky pod úpätím Čingovy. Predhradie bolo opevnené palisádou (obr. 74). Doteraz publikované nálezy z Hradiska II pochádzajú práve z tejto terasy (Polla 1958, s. 530, 580-581; Budinský-Krička 1963, s. 149).

Výskumom sme sledovali časové i funkčné vzťahy oboch hradísk. V sonde 3/76 sme okrem bežného veľkomoravského keramického materiálu našli železnú romboidnú strelku s odsadeným tŕňom (obr. 98: 2-5). Materiál predstavujú pamiatky hlavne z doby veľkomoravskej a preto usudzujeme, že po zániku Hradiska I a jeho podhradia (osada Pod hradiskom) vzniklo toto hradisko, ktoré prevzalo aj správnu funkciu predošlého.

Výskumy opísaných lokalít v budúcich rokoch prinesú dozaista poznatky, ktoré pomôžu riešiť problémy pravekého i včasnohistorického osídlenia Spiša v širšom rozsahu.

L i t e r a t ú r a

BUDAVÁRY, V., 1939: Sbierka pravekých pamiatok v Karpatskom múzeu v Poprade. Časopis Muzeálnej slovenskej spoločnosti, 30.

BUDINSKÝ-KRIČKA, V., 1963: Nález poľnohospodárskych nástrojov na slovanskom sídlisku v Smižanoch. V: Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV. Nitra 1963, 11.

ČILINSKÁ, Z., 1963: Slovensko-avarské pohrebisko v Žitavskej Tôni. Slovenská archeológia, 11.

EISNER, J., 1933: Slovensko v pravěku. Bratislava.

EISNER, J., 1952: Devínska Nová Ves. Bratislava.

HAJTS, B., 1925: Das Paradies der Slowakei. 4. Vorgeschichtliche Fundorte in der Oberen Hernadenge. Turistik, Alpinismus, Wintersport, 6.

HRUBÝ, V., 1955: Staré město, Velkomoravské pohřebiště "Na valách". Praha.

NOVOTNÁ, M. - ŠTEFANOVIČOVÁ, T.: Výšinné sídlisko vo Veľkej Lomnici a osídlenie kanelovanou kultúrou na Spiši. V: Sborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. Historica. 9. Bratislava.

PAJDUŠÁK, M., 1925: Smižany, Iliašovce, Sana-Souci. Spišská Nová Ves.

PAJDUŠÁK, M., b. r.: Čingov v Slovenskom raji. Levoča.

PLEINER, R., 1962: Staré evropské kovářství. Praha.

POLLA, B., 1958: Hradištné nálezy zo Smižian. Archeologické rozhledy, 10.

POLLA, B., 1968: Archeologické a historicko-archeologické náleziská v okrese Spišská Nová Ves. V: Vlastivedný zborník Spiš. 2. Košice.

Pravek ... 1966: Pravek východného Slovenska. Košice.

RUTTKAY, A., 1976: Waffen und Reiterausrüstung des 9. bis zur ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts in der Slowakei. Slovenská archeológia, 24.

Slovensko... 1970: Slovensko v mladšej dobe kamennej. Bratislava.

ERGEBNISSE ARCHÄOLOGISCHER GRABUNGEN IM SLOVENSKÝ RAJ. Die Fundstellen Hradisko II im Kataster der Gemeinde Smižany und Pod hradiskom im Gemeindekataster von Spišské Tomášovce Bez. Spišská Nová Ves , die sich in der Landschaft Slovenský Raj befinden, sind schon früher teilweise untersucht worden. Eine grössere Rettungsgrabung leitete man erst im J. 1975 auf der Fundstelle Pod hradiskom ein. Im J. 1976 begann die Erforschung der Fundstelle Hradisko I und der angrenzenden Flur Sedlo pod hradiskom (Abb. 80), wo der Rest des fundleeren Skelettgrabes 2/76 mit SO-NW-Orientierung festgestellt wurde, ferner Reste der Halbgrubenhütten 23 und 24/76 aus der beginnenden älteren Bronzezeit (Abb. 87: 1-8). Auf dem höchstgelegenen Teil des Hradisko I wurden die Objekte 25 und 31/76 untersucht. Der älteste Horizont ist neolithisch Spiralbandkeramik, Želiezovce- und Bükker Kultur , mit viel Material aus der Kultur mit kannelierter Keramik, aus dem Piliny-Gáva- und slawischem Horizont (Abb. 87: 9; 88: 9; 89: 1).

Vorwiegend äneolithisches Material stammt vom Ostabhang des Hradisko I, von der Fläche zwischen den Erdwällen. Auf der Fundstelle Pod hradiskom erfasste man ein Grab der Koštany-Kultur (Abb. 81: 2), eine junglatènezeitliche Befestigung (Abb. 84: 1; 79), Púchover Objekte und Eisenverhüttungsöfen (Abb. 78; 79; 82; 83: 1). Die Púchover Besiedlung gehört nach der Superposition der Befestigung, den Siedlungsobjekten 5-7 und den Eisenverhüttungsobjekten (Abb. 75), rahmenhaft in die Zeitspanne von der Wende der Zeitrechnung bis in das 2. Jh. u. Z. (Abb. 89: 3-12; 90: 1-10, 12-15; 91: 1-10; 92: 1-9).

Die Eisenverhüttungsöfen, bestehend aus dem Röst- und Schmelzofen (1-3/76), stammen aus der zweiten Hälfte des 1. Jh. u. Z. Slawische Besiedlung der Fundstelle ist von der Wende des 7./8. bis zum 10. Jh. belegt. In der zweiten Hälfte des 8. Jh. war die Ansiedlung schon befestigt und bildete die Vorburg des nahen slawischen Burgwalls (Hradisko I). Die Befestigung bestand aus Palisaden über dem Graben oder über dem Steilhang, aus einer kleinen Trockenmauer aus Stein und dem Steilhang, aus einer kleinen Trockenmauer aus Stein und dem Wallkörper aus Schottersanden mit Rost-Kammerkonstruktion (Abb. 74; 83: 2; 84: 2; 85; 86: 1). Die Siedlungsobjekte haben quadratischen oder rechteckigen Grundriss und sind typologisch verschiedenartig: Gruben- (Objekt 14/76), Halbgruben- (Objekte 9, 22, 28) und in die Mauer eingebaute Hütten (Objekte 12, 16 und 18/76). Keramik, Eisen- und Bronzeinventar sind in reicher Skala vertreten (Abb. 90: 11; 92: 10-12; 93: 1-10; 94: 1-12; 95: 1-10; 96: 1-11; 97: 1-10; 98: 1).

Die Menge der Funde, die Fortifikation und die Lage von Burgwall wie auch Siedlung Hradisko I und Pod hradiskom (Abb. 77) rücken die Fundstelle in der slawischen Besiedlung der Zips an die erste Stelle. Es ist nicht ausgeschlossen, dass sie in vorgrossmährischer Zeit das Zentrum der regionalen Verwaltung dieser Siedlungskammer darstellte und dass sie diese Position, wenn auch nicht in so bedeutenden Ausmasse, bis in die grossmährische Zeit behielt. Nach dem Untergang der befestigten Siedlung und des dazugehörigen Burgwalls wurde ein zweiter Burgwall errichtet (Hradisko II), der jedoch in seinem Ausmass und mit dem Niveau seiner Befestigung nicht die Bedeutung des vorigen erreichte. Das gewonnene Material (Abb. 98: 2-5) wie auch die publizierten Altfunde bestätigen, dass Hradisko II (Abb. 76) in grossmährischer und nachgrossmährischer Zeit besiedelt war.

POKRAČOVANIE VÝSKUMU V CÍFERI-PÁCI V ROKU 1976

Titus K o l n í k

Hlavným cieľom terénnych prác na dlhodobých vykopávkach rímskej stanice v Cíferi-Páci v roku 1976 bolo:

1. Dokončenie výskumu základov murovaných stavieb I a II.
2. Zisťovanie a odkrývka pôdorysov drevených budov na ploche medzi stavbami I a II, sledovanie ich stratigrafických a chronologických vzťahov.
3. Doskúmanie oboch studní.
4. Odkrývka pravekých i včasnohistorických objektov v okrajových častiach skúmanej plochy.
5. Úprava negatívov základov oboch murovaných stavieb do takého stavu, aby sa mohlo postupne pristúpiť k ich pamiatkovému využitiu.

Vzhľadom na potrebu uskutočnenia záchranného výskumu slovanského pohrebiska z 9.-10. stor. na diaľnici (Zábojník J.: Slovanské pohrebisko v Cíferi-Páci. V tomto zborníku, s. 294) sa plánovaný výskumný zámer podarilo realizovať len v obmedzenom rozsahu a s týmito výsledkami:

Ad 1. Exploatácia negatívov základov stavby I priniesla potvrdenie predpokladu o etapovitosti jej výstavby. V základových ryhách zachovali sa iba na niekoľkých miestach zvyšky pôvodnej nasucho kladenej spodnej vrstvy základov (obr. 99). V strednej časti komplexu sme zistili zvyšky kanálikov jednoduchého ústredného kúrenia. Na dne vonkajšej základovej ryhy, na severovýchodnej strane, sme zasa zistili pozoruhodný detail: 3 rady drobných kolových jamiek priemeru 5-10 cm, hlbokých 7-10 cm. Sú to zrejme stopy zvláštnej úpravy základovej ryhy pred začatím kladenia základov. Nálezy zlomkov tehál, exploatovaných zo základových rýh, nepriniesli typologické obohatenie dosiaľ známych kolkov.

Ad 2. Simultánne snímanie tenkých vrstvičiek na veľkých plochách umožnilo zistiť ďalšie detaily v pôdorysoch drevených stavieb. Podobne ako pri objekte 13, kde okrem základového žľabu sme v r. 1976 vybrali i jamy portikového stíporadia (obr. 100), aj pri ďalších objektoch tohto typu (obj. 71, 72) sme konštatovali rovnaký konštrukčný prvok. Podarilo sa nám stanoviť aj chronologický vzťah dvoch vzájomne sa prekrývajúcich, pôdorysne i rozmermi takmer rovnakých trojpriestorových barakov (objekty 71 a 72 - obr. 101). Objekt 71, v ktorého základových žľaboch sme zistili drobné hrudky spálenej hliny, je stratigraficky starší ako barak 72. Oba sú nepochybne z mladšej doby rímskej. Stípová stavba 73 sa čiastočne prekrývala s uvedenými "žľabovými" barakmi; dosiaľ sa ju nepodarilo datovať (obr. 101).

Ad 3. Vzhľadom na chudobné zrážkové pomery a mimoriadne nízky stav spodnej vody v lete 1976 sme ukončiť aj výskum oboch studní z doby rímskej. Na dne studne 1 (obj. 69) sme zistili zaujímavý konštrukčný detail: stopy po zvislých drevených kolíkoch spevňujúcich zrubový rám konštrukcie studne. Ani v jednej zo studní sa na dne nevyskytli pozoruhodnejšie nálezy. Je zaujímavé,

že v studni 1 (obj. 69) sme v období dokončovania odkrývky nedosiahli úroveň spodnej vody, naproti tomu v studni 2 (obj. 70) v rovnakej hĺbke sa dalo pracovať len za stáleho čerpania vody. Aj na základe tejto skutočnosti usudzujeme, že studňa 1 bola vyhĺbená prv ako studňa 2, ktorá vznikla pravdepodobne v období extrémneho sucha na mieste, kde vyklinovanie spodných vrstiev piesku a ílu vytváralo priaznivejšie podmienky. Nemožno však vylúčiť ani takú možnosť, že došlo k nejakému neočakávanému znečisteniu alebo znehodnoteniu studne 1, a preto bolo nutné vybudovať novú studňu.

V r. 1976 sme dostali aj výsledky rádiokarbónových analýz zvyškov dubového dreva z oboch studní a uhlíkov z hrnčiarskej pece, urobené laboratóriom vedeným H. Quittom (Zentralinstitut für Alte Geschichte und Archäologie, Bereich Ur- und Frühgeschichte, Akademie der Wissenschaften der DDR, Berlin):
studňa 1 (obj. 69) - B_{ln} - 1398 : 1795 ± 60BP (A. D. 155);
studňa 2 (obj. 70) - B_{ln} - 1654 : 1690 ± 50BP (A. D. 260);
hrnčiarska pec 108/75 - B_{ln} - 1655 : 1900 ± 50BP (A. D. 50).

Získané dáta sú v porovnaní s datovaním podľa archeologického materiálu príliš nízke. V prípade oboch studní dalo by sa síce uvažovať o použití dreva zo starších stromov a o určitom časovom posune z tohto dôvodu, pri uhlíkoch z hrnčiarskej pece je diferencia príliš veľká a datovanie do polovice 1. stor. n. l. v konfrontácii s nálezovým materiálom nemôže prichádzať do úvahy. Možno však akceptovať zistenie určitého časového rozdielu medzi vznikom oboch studní i zistenie, že studňa 1 je staršia ako studňa 2.

Ad 4. V juhovýchodnej časti skúmanej plochy sa prikročilo k odkrývke a vybratiu všetkých pravekých objektov i k preskúmaniu kultúrnej vrstvy. Dokončila sa odkrývka severnej časti rozsiahleho objektu 1, ktorý interpretujeme ako komplex exploatačných jám z doby rímskej. Preskúmali sa tu i viaceré jamy s nálezmi staršej lineárnej a želiezovskej keramiky. V uvedenej časti náleziska sme vybrali aj dva kostrové hroby (6 a 7). V jamách orientovaných Z-V boli v rôznych hĺbkach zvyšky rozhádzaných kostier bez sprievodného inventára.

Na východnom okraji dosiaľ skúmanej plochy (v sektore K/60-65 m) sme odkryli laténsku chatu (obj. 134). Je to polozemľanka obdĺžnikového pôdorysu so zaoblenými rohmi (530 x 340 cm), v strede kratších strán s dvoma jamami na stĺpy, orientovaná dlhšou osou SV-JZ. Hĺbka od úrovne vyberania bola 60 cm, od terajšieho povrchu 130 cm. Chata je pozoruhodná nepravidelným, 50-60 cm širokým "lavicovým" stupňom v južnom kvadrante (obr. 102). Stupeň nesleduje celú juhovýchodnú stenu, ako to býva zvykom (napr. v Ondrochove-Lipovej, v Branči), ale len jej juhozápadnú polovicu. V juhozápadnej časti sme zistili na podlahe štyri drobné kolové jamky, pravdepodobne stopy po vnútornom zariadení. Nad podlahou bola 5-10 cm hrubá vrstvička šedočiernej popolovitej výplne s početnými drobnými uhlíkmi.

Z nálezov popri početných keramických fragmentoch treba spomenúť predovšetkým zlomok skleného (obr. 103: 1) a zlomok bronzového náramku (obr. 103: 2). Sklený exemplár patril ku skupine náramkov s tromi pozdĺžnymi rebierkami: dvoma úzkymi okrajovými a širokým stredovým, šikmo vrúbkovaným a zdobeným bielou cikcakovitou vzorkou, kobaltovo modrý (Gruppe 8b podľa E. Th. Haevernickovej).

Zlomky bronzového náramku pochádzajú z nezvyklého tyčinkového typu so štyrmi pukličkami (pôvodne dutými), zdobené sú plastickými závitnicovými motívmi. Oba nálezy výrobne reprezentujú vrcholné obdobie hospodárskej a obchodnej expanzie Keltov. Do objektu sa však pravdepodobne dostali až v poslednom storočí pred n. l.

Laténske osídlenie na lokalite bolo dosiaľ doložené iba sporadickými nálezmi grafitových črepov z minulých sezón. Asi 20 m juhozápadne od chaty 134 sa našla v r. 1972 v kultúrnej vrstve v hĺbke 70 cm malá keltská medená minca (váha 1,72 g). Podľa určenia E. Kolníkovej ide o mincu simmeringského typu z druhej polovice 1. stor. pred n. l.

Ad 5. V r. 1976 sme podnikli dôležité kroky na vyhlásenie lokality za chránenú kultúrnu pamiatku. Komisia zástupcov odboru kultúry ONV v Trnave, Okresnej pamiatkovej správy v Trnave a Archeologického ústavu SAV sa uzniesla vypracovať návrh na ochranu lokality rímskej stanice a perspektívne na zriadenie pamiatkovej rezervácie, ktorá by sa využívala v turistickom ruchu i v osvetovo-vlastivednej práci. Archeologický ústav SAV v zmysle týchto plánov uviedol negatívy základov stavby I do pôvodného stavu a pripravil ich na konzervačnú úpravu, s ktorou by sa malo začať v r. 1977.

Súhrn doterajších výsledkov terénneho výskumu i teoretických úvah o funkcii komplexu rímskych a germánskych stavieb v Cíferi-Páci autor predložil medzinárodnej odbornej verejnosti na XI. Medzinárodnom Limeskongrese 5. septembra 1976 v Székesfehérvári. Referát na tému Cífer-Pác - eine spätrömische Militärstation im Quadenland? i závery o pravdepodobnej dlhoročnej rímsko-germánskej koexistencii v predpolí panónskeho limitu v 4. stor. vzbudili značný ohlas.

Terénne výskumné práce v r. 1977 sa sústredia na doskúmanie objektov na ploche medzi stavbami I a II a na odkrývku ďalšej plochy v severovýchodnej časti lokality. Očakávame tu ďalšie výrobné objekty z doby rímskej a možnosť riešenia problematiky fortifikácie rímskej stanice.

FORTSETZUNG DER GRABUNG IN CÍFER-PÁC IM JAHRE 1976. Die Grabungen auf der spätrömischen Station konzentrierten sich im J. 1976 vor allem auf folgende Arbeiten mit diesen Ergebnissen:

1. Beendigung der Abdeckung von Fundamenten des gemauerten Baues I. Die Exploitation der Fundamentnegative bestätigte die Voraussetzung des abschnittweisen Aufbaues des Baukomplexes I. Man konnte hier auch Reste kleiner Kanäle einer einfachen Zentralheizung feststellen (Abb. 99). Das aus den Fundamentgräben exploitierte Ziegelmaterial brachte keine typologische Bereicherung der bisher aus Cífer-Pác bekannten Stempelarten.

2. Die simultane Abdeckung dünner Schichten auf grossen Flächen und eine distanzierte Beobachtung ermöglichte die Feststellung weiterer Details in den Grundrissen der Holzbauten. Ähnlich wie beim Objekt 13, wo ausser der Fundamentrinne auch Löcher einer Portikus-Säulenreihe (Abb. 100) gut

identifizierbar waren, konstatierte man ein gleiches Verteilungssystem quadratischer Pfostenlöcher auch rings um weitere Grundrisse von Holzbauten (Abb. 101).

3. Die Beendigung der Untersuchung beider Brunnen bestätigte die Voraussetzung, dass sie nicht gleichzeitig ausgeschachtet worden waren. Der Brunnen 1 (Objekt 69) wurde früher gegraben als der Brunnen 2 (Obj. 70). Diese Feststellung stimmt mit den Ergebnissen der C-14-Analyse des Konstruktionsholzes beider Brunnen überberein, die das Laboratorium ZIAGA der Akademie der Wissenschaften der DDR in Berlin durchführte. Die absoluten Daten, die für die Proben beider Brunnen durch das angeführte Laboratorium festgestellt wurden, sind jedoch etwas niedrig (Brunnen 1 - A. D. 155; Brunnen 2 - A. D. 260). Unakzeptierbar scheint das Datum zu sein, das auf der Probe eines Töpferofens aus dem 4. Jh. festgestellt wurde (A. D. 50).

4. Im Südosteil der Grabungsfläche wurde mit der Abdeckung vor- und frühgeschichtlicher Objekte fortgesetzt. Es wurden mehrere Objekte mit Funden der älteren Linear- und Želiezovce-Keramik untersucht. Abgedeckt wurde auch eine eingetiefte latènezeitliche Hütte (Abb. 102) mit den Ausmassen von 530 x 340 cm mit zahlreichen Scherben und Bruchstücken von Glas- (Abb. 103: 1) und Bronzearmringen (Abb. 103: 2).

Schon im J. 1972 wurde 20 m südwestlich dieser eingetieften Hütte entfernt eine keltische Münze vom Simmering-Typus mit 1,72 g Gewicht aus der zweiten Hälfte des 1. Jh. gefunden.

Eine Zusammenfassung der bisherigen Ergebnisse der Geländegrabung und Erwägungen über die Funktion der römischen und germanischen Baukomplexe in Cífer-Pác bot der Autor im J. 1976 auf dem XI. Internationalen Limeskongress in Székesfehérvár dar. Das Referat mit dem Thema Cífer-Pác - eine spätrömische Militärstation im Quadenland? und die Schlussfolgerungen über eine wahrscheinliche langjährige römisch-germanische Koexistenz im Vorfeld des pannonischen Limes im 4. Jh. wurden mit Interesse aufgenommen. Die Grabungen in Cífer-Pác werden 1977 fortgesetzt werden.

RÍMSKE NÁLEZY Z DUNAJA PRI IŽI

Titus K o l n í k

Zásluhou M. Dušeka získal Archeologický ústav SAV v Nitre v r. 1976 nálezy vybagrované v r. 1971 z Dunaja v Iži (okr. Komárno).

Pri prehlbovaní dunajského koryta v km 1760, neďaleko rímskej stanice na Leányvári, narazil bager na prekážku z rôznych kameňov. Tri z nich vytiahol: travertínový votívny kameň - oltárik s nápisom (obr. 104: 1) a dve ozdobné

hlavice z veľkých náhrobkov. Súčasne vybagroval aj dve starobylé železné kotvy (obr. 104: 2). Ďalšie kamene (údajne sarkofágy) zostali ležať na dne Dunaja.

Votívny nápis v prepise znie:

I(ovi) O(ptimo) M(aximo)
L(ucius) VALER(ius)
CHRYSO
GONUS
V(otum) S(olvit) L(ibens) M(erito)

V preklade "Jupiterovi najlepšiemu a najväčšiemu (z bohov). Lucius Valerius Chrysogonus. Sľub daný (bohu) splnil rád a podľa zásluhy". (Rozmery: v. 61 cm, š. 36 cm, hr. 26 cm, v. písmen 4-4,5 cm.)

Dve kamenné hlavice, ktoré sa našli zároveň s oltárikom, majú tvar pínievej šišky na štvoruholníkovej báze. Sú 44 cm vysoké a pochádzajú z ozdobného ukončenia veľkých náhrobkov.

Pre datovanie riečneho nálezu má najväčší význam votívny nápis. Rodové meno Valerius je v Panónii najčastejšie zastúpeným menom (Alföldy, G.: Die Valerii in Poetovio. Arheološki vestnik, 15-16, 1964-1965, s. 137-144). Viacnásobne sa vyskytuje aj v nápisoch uložených na Slovensku. Nesporne najvýznamnejší je nápis M. Valeria Maximiana, zvečneného v r. 179 v Trenčíne-Laugariciu. Na základe typologických znakov možno uvažovať o datovaní votívneho nápisu do druhej polovice 2. stor., resp. na začiatok 3. stor. n. l. Vzhľadom na skutočnosť, že časť činnosti L. Valeria Chrysogona súvisela pravdepodobne s územím slovenského barbarika, nemožno vylúčiť jeho príbuzenský vzťah s M. Valeriom Maximianom, legátom II. pomocnej légie.

Riečne nálezy "vylovené" v úseku medzi Brigetiom a Celemantiou svedčia s najväčšou pravdepodobnosťou o potopení nejakého plavidla s nákladom. Túto hypotézu významne potvrdzuje aj nález dvoch železných kotiev (obr. 104: 2) vybagrovaných z toho istého miesta.

Do vyzdvihnutia celého nákladu nemožno jednoznačne rozhodnúť, či tu ide o potopené plavidlo rímske, alebo o nejaký stredoveký čln, ktorý transportoval kamene vyexploatované z rímskych lokalít. Perspektívne sa tu počíta s archeologickým výskumom pod vodou.

RÖMISCHE FUNDE AUS DER DONAU BEI IŽA. Aus dem Donauflussbett im Abschnitt zwischen dem Legionslager in Brigetio und dem Kastell auf Leányvár bei Iža (Celemantia; Bez Komárno) wurden ein Travertinaltarstein mit einer Votivinschrift (Abb. 104: 1), zwei Steine im Gestalt der Pinienzapfen als Grabdenkmal-Bekrönung und zwei eiserne Anker (Abb. 104: 2). Es handelt sich wahrscheinlich um die Funde von einem versunkenen römischen (?) Schiff.

PRÍRASTKY MINCÍ V ARCHEOLOGICKOM ÚSTAVE SAV V ROKU 1976

Eva K o l n í k o v á

V roku 1976 získal Archeologický ústav SAV z výskumov, prieskumných akcií i náhodných nálezov ďalšie prírastky mincí. Za ich záchranu a odovzdanie na spracovanie patrí vďaka všetkým zainteresovaným spolupracovníkom. Mince sú uložené v zbierke ústavu pod príslušným prírastkovým číslom uvedeným za opisom každého exemplára. Nálezy mincí, ktorým sa bude venovať širšia pozornosť na inom mieste, sa v tomto prehľade evidujú len stručnou formou.

Pri určení mincí sa použila táto literatúra:

Cohen, H.: Description des monnaies frappées sous l'Empire romain communément appelées médailles impériales. Graz 1955. 2. vyd. (v texte iba Cohen).

Luschin, A.: Wiener Münzwesen in Mittelalter. Leipzig 1913 (v texte iba Luschin).

Mattingly, H. - Syndenham, E.: The Roman Imperial Coinage. 2. London 1968 (v texte skratka RIC).

Réthy, L.: Corpus nummorum Hungariae. Budapest 1899 (v texte iba Réthy, CNH).

Katalóg prírastkov mincí

B e š e ň o v (okr. Nové Zámky)

Pri výskume pohrebiska z 10.-11. stor. v polohe Sírvölgy našiel M. Hanuliak roku 1975 v hrobe 61 rímsku mincu:

Rím, 3. stor., pravdepodobne Gallienus (253-268).

A: hlava panovníka s korunou vpravo, legenda nečitateľná.

R: stojaca postava v dlhom rúchu vľavo. V ľavej ruke má kopiju, v pravej neznámy predmet. Legenda nečitateľná.

Antoninianus, veľmi zošúchaný, predierkovaný, dierka nerešpektuje obraz ani na jednej strane mince.

Prír. č. 3535 (obr. 105: 1).

C í f e r - P á c (okr. Trnava)

Pri výskume T. Kolníka na rímskej stanici sa aj vo výskumnej sezóne 1976 našla rímska minca, a to v ornicovej vrstve v sektore b/66 m, x = 66 m, ys = 74 m. Počet rímskych mincí z tejto lokality sa tak zvýšil na 16 exemplárov.

Rím, razba pre Constantinopolis, 4. stor. n. l.

A: busta Constantinopolis vľavo, cez plece drží kopiju.
Legenda: CONSTANTINOPOLIS.

R: Viktória vľavo, pravú nohu má položenú na lodnej prove.
V pravej ruke drží sceptrum, ľavou sa opiera o štít.
Bez legendy. V exergu SMTSA.

Malý bronz, prír. č. 3529. Cohen VII, s. 326, č. 21 (obr. 105: 5).

V júni 1976 našiel J. Császta pri výskume na trase diaľnice v km 26,9 mincu:

Rakúsko, Přemysl Otakar (1251-1261), fenig, prír. č. 3516. Luschin 52 b (obr. 105: 6).

Č a k a j o v c e (okr. Nitra)

Pri výskume pohrebiska z 10.-11. stor. v polohe Kostolné našla M. Rejholcová aj v roku 1976 v hroboch mince vo funkcii obolu mŕtvych. Presné uloženie mincí v hroboch sa zverejní po spracovaní celého pohrebiska. Novozískané prírastky predstavuje 8 mincí:

Uhorsko, Štefan I. (1000-1038), obol, prír. č. 3500. Réthy CNH 1.

Uhorsko, Ondrej I. (1046-1061), 2 denáre, prír. č. 3502, 3504. Réthy CNH 13.

Uhorsko, Šalamún (1063-1064), denár, príp. č. 3506. Réthy CNH 22.

Uhorsko, Ladislav I. (1077-1095), 2 denáre, prír. č. 3501, 3507. Réthy CNH 31.

Uhorsko, neurčené, drobné zlomky dvoch mincí, prír. č. 3503, 3505.

M. Rejholcová získala v júli 1976 od robotníkov na výskume pohrebiska mincu, ktorá sa údajne našla v obci.

Uhorsko, František Jozef I. (1848-1916), Kremnica, 2 haliere 1895, prír. č. 3534.

K a p u š a n y (okr. Prešov)

Pri výskume kapušianskeho hradu našiel roku 1975 M. Slivka 2 mince:

Mesto Elbing, Gustáv Adolf (1611-1632), groš z roku 1630, prír. č. 3524 (obr. 105: 12).

Núdzová banícka minca pre Banskú Štiavnicu z obdobia vlády Leopolda I. (1658-1705), z roku 1698, prír. č. 3523 (obr. 105: 10).

J. Schenk, Banskoštiavnické hornictví v obrazech medailí, jetonů a známek. V: Numismatický sborník. 5. Praha 1958, s. 265, č. 70.

K o m á r n o

V lete 1976 uskutočnila Z. Čilinská výskum slovansko-avarského pohrebiska. V hrobe 23, na mieste pása pochovaného, sa našli 2 rímske mince. Na rozdiel od doteraz známych nálezov rímskych mincí zo slovansko-avarských hrobov (Kolníková, E.: K sekundárnemu používaniu rímskych mincí na Slovensku. Numismatické listy, 28, 1973, s. 130-131), z ktorých väčšina bola predierkovaním upravená na závesok, mince z Komárna nemajú dierku. Aj ich umiestnenie v hrobe naznačuje inú než ozdobnú funkciu. Ide o tieto razby:

Rím, Constantinus I. (306/7-337)

A: hlava panovníka s diadémom vpravo, zle čitateľná legenda CONSTANTINVS MAX AVG

R: stojaca postava vojaka vľavo, v pravej ruke má kopiju, ľavou sa opiera o štít. Legenda: GLORIA EXERCITVS, v exergu CONS.

Malý bronz, prír. č. 3528. Cohen VII, s. 257, čís. 243 (obr. 105: 7).

Rím, Constantinus I.? (306/7-337).
A: hlava panovníka s diadémom vpr. Nezreteľná legenda:
CONSTANTINVS AVG?
R: v strede veniec, v ňom nečitateľný nápis. V kruhopise nečitateľná legenda.
Malý bronz, prír. č. 3527. Cohen VII, s. 315-317, čís. neurčené (obr. 105: 9).

K o š i c e - Š a c a (okr. Košice)

M. Lamiová získala od J. Korpu-Onda mincu, ktorú našiel roku 1975 pri starom kaštieli v obci. V predchádzajúcich rokoch sa na tejto lokalite zistilo osídlenie zo staršej doby rímskej.

Rím, Hadrianus (117-138)
A: hlava panovníka vpravo HADRIANVS AVG CIS III PP
R: Roma sediaca vľavo, v pravej ruke drží nezistený predmet, v ľavej kopiju. Za ňou je položený štít. ROMAE AETERNAE.
Denár, prír. č. 3519. RIC II, s. 370, č. 265 (obr. 105: 4).

L i p t o v s k á M a r a (okr. Liptovský Mikuláš)

Pri výskume púchovského hradiska na Havránku v Liptovskej Mare v roku 1976 našli K. Pieta a E. Rejholec keltskú mincu veľkobystereckého typu. Prír. č. 3484.

Pri výskume stredovekého hrádku v tom istom roku našli menovaní 2 stredoveké mince:

V sonde I/76:

Uhorsko, Matej I. (1458-1490), Kremnica, denár, prír. č. 3521. Réthy CNH II, ako č. 217 (obr. 105: 14).

V sonde XXI/76:

Uhorsko, 15. stor.?, z mince sa zachoval len zlomok.

M i c h a l o k (okr. Vranov nad Topľou)

Na jeseň 1976 našiel J. Sabol pri zbieraní orechov za humnom svojho domu niekoľko strieborných a zlatých mincí. Zásluhou J. Macáka a za láskavej pomoci prof. V. Budinského-Kričku sa zachránilo 14 mincí: 3 dukáty uhorského a nizozemského pôvodu, 3 toliare a 8 drobných poľských a pruských strieborných mincí. Podľa datovania jednotlivých razieb komplex sa dostal do zeme v prvej polovici 17. storočia. Prír. č. 3485-3498. Podrobné spracovanie nálezu sa pripravuje pre Slovenskú numizmatiku VI.

M o d r a n y (okr. Komárno)

Pri výskume základov kostola a pohrebiska našla v roku 1976 S. Dušeková v hrobe 12 mincu vo funkcii obolu mŕtvych:

Uhorsko, Štefan V. (1270-1272), Réthy CNH 301. Prír. č. 3536.

N i t r i a n s k e B l a t n i c e (okr. Topoľčany)

V roku 1976 pri výskume A. Ruttkaya v okolí kostola sv. Juraja sa našli tri mince:

Uhorsko, Koloman (1095-1114), denár, Réthy CNH 46, prír. č. 3537.

Čechy, Leopold I. (1657-1705), Praha, G. Egerer, trojgrajciar z r. 1697, prír. č. 3538.

Prehľad prírastkov mincí za rok 1976

Nálezisko	Mince						
	keltské	rímske	byzantské	11.-13. stor.	14.-15. stor.	16.-19. stor.	spolu
Bešeňov		1					1
Cífer-Pác		1					1
Cífer-Pác-diaľnica				1			1
Čakajovce				8		1	9
Kapušany						2	2
Komárno		2					2
Košice-Šaca		1					1
Liptovská Mara	1				2		3
Michalok						14	14
Modrany				1			1
Nitrianska Blatnica				1		2	3
Nitriansky Hrádok					1		1
Poprad						2	2
Sereď				1			1
Slovenské Pravno		1					1
Stupava						1	1
Svodín						8	8
Trnava-Modranka		1					1
Veľké Zálužie						3	3
Vojnice (?)					1		1
Celkom	1	7	-	12	4	33	57

MÜNZZUWACHS IM ARCHÄOLOGISCHEN INSTITUT DER SAW IM JAHRE 1976. Das Archäologische Institut der SAW gewann im J. 1976 bei systematischen Grabungen, Rettungsaktionen wie auch aus verschiedenen Zufallsfunden 57 neue Münzen. Eine chronologische Übersicht des Zuwachses ist auf der beigefügten Tabelle. Darunter befindet sich eine keltische Münze aus einem Burgwall der Púchover Kulturgruppe in Liptovská Mara (Bez. Liptovský Mikuláš); ferner sind es sieben römische Münzen, und zwar eine aus der römischen Station in Cífer-Pác (Bez. Trnava), drei aus Fundstellen mit festgestellter römisch-barbarischer Besiedlung (Modranka, Bez. Trnava; Slovenské Pravno, Bez. Martin; Košice-Šaca, Bez. Košice) und drei aus frühmittelalterlichen Gräberfeldern, wo sie in sekundärer Verwendung gefunden wurden (Bešeňov, Bez. Nové Zámky - Gräberfeld aus dem 10.-11. Jh., Komárno - slawo-awarisches Gräberfeld). Auf dem Gräberfeld aus dem 10.-11. Jh. in Čaka-

jovce (Bez. Nitra) erschienen in Gräbern acht arpadische Münzen in der Funktion von Totenobolussen. Diese Funktion hatten auch Münzen aus Modrany Bez. Komárno und Nitrianska Blatnica (Bez. Topoľčany), wahrscheinlich auch die Münze aus dem gestörten Gräberfeld in Sereď (Bez. Galanta). Datierende Funktion haben auch zwei Münzen aus der Abdeckung der mittelalterlichen Wohnburg in Liptovské Mara und aus mittelalterlichen Objekten in Kapušany (Bez. Prešov), Poprad und aus dem Gräberfeld von Nitriansky Hrádok (Bez. Nové Zámky). Die übrigen Münzeingänge haben kein archäologisches Begleitmaterial oder anderes Fundgut, wertvoll sind sie jedoch vom numismatischen Gesichtspunkt. (Abb. 105.)

VÝSKUM RÍMSKEJ STANICE V STUPAVE V ROKU 1976

Ľudmila K r a s k o v s k á

Archeologický výskum rímskej stanice v Stupave (okr. Bratislava-vidiek) prebiehal od 20. apríla do 16. októbra 1976 ako spoločné akcia Archeologického ústavu SAV v Nitre, Archeologického ústavu SNM v Bratislave a SÚPSOP-u v Bratislave.

Výskum v r. 1976 sa zameral na okolie rímskej stanice, ktoré nepreskúmal V. Ondrouch. V r. 1975 sme začali odkrývku južne od objektov stanice, preskúmali sme JZ úsek tejto plochy a v r. 1976 JV úsek. Pri južnom obvodnom múre sme odkryli dva barbarské objekty. Objekt 1 bol zahĺbený, objekt 2 bola nadzemná stavba s kolovými jamami, uprostred s ohniskom z kameňa. V objekte 1 sa našiel črepový materiál; prevládali zlomky barbarskej keramiky, avšak našli sa aj črepy provinciálnej keramiky, početné zlomky rímskych tehál a množstvo zvieracích kostí. V objekte 2 boli prevažne barbarské črepy a zvieracie kosti. Z materiálu sú dôležité črepy terry sigillaty a trecích misiek, zlomky skla a tehly s kolkami XIV. légie.

Blízko JV nárožia obvodového múru stanice sme vykopali zvyšky rímskeho objektu - kamenné základy a maltovú dlážku; nálezy sme nezistili. Pre revízne účely sme odkryli vedľa tohto objektu v areáli stanice časť múru, ktorý bol zakreslený na pláne V. Ondroucha.

Na východnej strane od stanice sme situovali dve sondy. V jednej sme zachytili zvyšky ďalšieho barbarského príbytku s črepmi nádob a zvieracími kosťami.

V rokoch 1974-1976 sa okrem SV úseku v areáli stanice preskúmalo aj jej okolie na západnej, južnej a východnej strane. Severná strana zatiaľ nebola pre výskum prístupná, pretože sú tam vinice štátnych majetkov.

GRABUNGEN IN DER RÖMISCHEN STATION VON STUPAVA IM JAHRE 1976. Bei den Grabungen in Stupava (Bez. Bratislava-Land) deckte man eine Fläche südlich der Station ab; dabei wurden zwei barbarische Objekte (Keramikscherben, Bruchstücke römischer Ziegel) und ein römisches Objekt (Fundamente und Fussboden) festgestellt. Östlich der Station befand sich ein weiteres barbarisches Wohnhaus.

ŽIAROVÉ HROBY Z DOBY RÍMSKEJ V BRATISLAVE-DEVÍNSKEJ NOVEJ VSI

Ľudmila K r a s k o v s k á

V lete 1976 porušili robotníci pred domami č. 1 a 3 na Slnečnej ulici v Bratislave-Devínskej Novej Vsi (okr. Bratislava-vidiek) žiarový hrob. Z hrobu (označeného ako hrob 1) sa zachovali zdobené črepy z popolnice, železná kopija a železná štítová puklica a tieto bronzové predmety: tri spony, pracka, kovanie opaska, kovanie rohu na pitie a fragment nádoby. Na základe uvedených nálezov pracovníci Archeologického ústavu SNM v Bratislave uskutočnili na lokalite záchranný výskum. Preskúmali žiarový hrob 2, z ktorého získali fragment bronzovej nádoby, železné klince a črepy nádoby. Analógie k bronzovým sponám, bronzovej pracke a železným predmetom reprezentujú pamiatky zo žiarových hrobov v Lábe a Zohore a z pohrebísk v Sládkovičove, Abraháme, Kostolnej pri Dunaji a Križovanoch nad Dudváhom, ktoré umožňujú datovanie žiarových hrobov z Devínskej Novej Vsi do staršej doby rímskej (1. stor.). (Obr. 115.)

BRANDGRÄBERFELDER AUS DER RÖMISCHEN ZEIT IN BRATISLAVA-DEVÍNSKA NOVÁ VES. Im J. 1976 gewannen Mitarbeiter des Archäologischen Institutes des Slowakischen Nationalmuseums zu Bratislava Funde aus einem gestörten Grab. Eine Rettungsgrabung ergab ein weiteres Grab. Die Funde, vor allem Bronzefibeln, datieren beide Gräber in die ältere römische Kaiserzeit (1. Jh.). (Abb. 115.)

ENEOLITICKÉ SÍDLISKO V NOVEJ VSI NAD ŽITAVOU

Rudolf K u j o v s k ý

Dňa 30. októbra 1976 vykonali pracovníci Nitrianskeho vlastivedného múzea prieskum pieskoviska v Novej Vsi nad Žitavou (okr. Nitra). Lokalita sa rozkladá na návrší asi 1500 m juhovýchodne od dediny, za dvorom JRD. V profile exploatačného zásahu bola zistená 70-80 cm hrubá kultúrna vrstva. V zberovom materiáli sú zastúpené fragmenty hnedej a hnedosivej keramiky lengyelskej kultúry, zdobené vypuklinami (obr. 106: 1, 2, 4). Našli sa tiež zlomky kanelovanej keramiky. Sú čierne alebo hnedé, zdobené žliabkami alebo plastickou pretláčanou páskou (obr. 106: 3, 7, 8, 11).

ÄNEOLITHISCHE SIEDLUNG IN NOVÁ VES NAD ŽITAVOU. Am 30. Oktober 1976 führten Mitarbeiter des Nitraer heimatkundlichen Museums eine Geländebegehung in Nová Ves nad Žitavou (Bez. Nitra) durch. In der Sandgrube der örtlichen Landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaft beobachtete man im Profil der Abgrabung eine 70-80 cm mächtige Kulturschicht. Die aufgelesenen Keramikfragmente gehören zur Lengyel- und zur Kultur mit kannelierter Keramik. (Abb. 106.)

SÍDLISKO MAĎAROVSKEJ KULTÚRY VO VRÁBĽOCH

Rudolf K u j o v s k ý

V novembri 1976 vykonalo Nitrianske vlastivedné múzeum prieskum v polohe Fidvár pri Vrábľoch (okres Nitra). Lokalita sa nachádza južne od obce, na pravej strane cesty do Žitaviec, asi 300 m západne od kóty 142,9. Je to plynule sa zvyšujúci kopec na pravom brehu rieky Žitavy. Lokalita je známa už dávnejšie (Točík, A.: Opevnená osada z doby bronzovej vo Veselom. Bratislava 1964, obr. 12: 16 - džbánok maďarovskej kultúry).

Časť zberom získaných nálezov patrí do okruhu lengyelskej kultúry. Sú to fragmenty hnedej a hnedosivej keramiky zdobené vypuklinou (obr. 107: 1, 2) alebo radom vtlačených jamiek (obr. 108: 4). Na jednom zo zlomkov je pozostatok odlomeného horizontálneho uška (obr. 107: 3). Okraje nádob na nájdených fragmentoch sú esovite prehnuté, rovné (obr. 107: 1, 2, 4), zdobené horizontálnym výbežkom (obr. 107: 3) alebo hranené, mierne vtiahnuté (obr. 109: 6). Stopy po maľovaní sa na zlomkoch nezistili. K tejto skupine nálezov pravde-

podobne patrí aj fragment hladeného kamenného sekeromlatu, odlomený v mieste prevŕtania (obr. 110: 1).

Dominuje keramika maďarovskej kultúry. Sú to predovšetkým zlomky väčších, zrejme zásobnicových druhov sivočiernej keramiky. Zdobené sú plastickou horizontálnou pretláčanou (obr. 108: 3) alebo vertikálne presekávanou lištou (obr. 108: 8; obr. 109: 2). Podobným výzdobným prvkom je vertikálne prerezaná vypuklina (obr. 109: 4; obr. 110: 2). Uška na fragmentoch väčších nádob sú vytiahnuté priamo z esovite profilovaného okraja (obr. 109: 1; obr. 110: 6), alebo nasadajú tesne pod okrajom (obr. 109: 3). Našli sa tiež zlomky amfor s jemnejšie vypracovaným povrchom, na ktorom sa ako výzdobný motív uplatňuje krátka vertikálne lišta (obr. 108: 1). Uško na zlomku amfory spája dolnú časť hrdla s plecom (obr. 110: 3). Fragmenty misiek s plochým rozšíreným okrajom sú čierne, leštené z obidvoch strán (obr. 107: 5, 6). Podľa typologického rozboru maďarovskej keramiky patria miskám typu D1 (Točík, A., op. cit., s. 31, typologická tab. na strane 22). Početné sú zlomky z dien. Na jednom je zreteľná technika nalepovania dna na hotovú nádobu (obr. 110: 7). Typickým pre maďarovskú kultúru je fragment džbánka (obr. 110: 5). V spomenutej typológii patrí do skupiny A2. Fragmenty keramiky možno na základe vymenovaných znakov zaradiť do klasickej fázy maďarovskej kultúry. Sem patrí aj zlomok plneného hlineného kolieska s otvorom v strede (obr. 108: 2). Otáznejšie je zaradenie fragmentu šálky s uškom (obr. 108: 5). Tento typ je charakteristický pre únětico-maďarovský horizont (Točík, A. - Vladár, J.: Prehľad bádania vývoja Slovenska v dobe bronzovej. Slovenská archeológia, 19, 1971, s. 385); šálka by mohla naznačovať existenciu tohto horizontu na lokalite.

V menšej miere sú v materiáli zastúpené fragmenty keramiky z 12. stor. Sú sivočierne, zdobené rytými horizontálnymi líniami (obr. 108: 6, 7). Zachovaná horná časť nádobky má von vytiahnutý, šikmo hranený okraj.

SIEDLUNG DER MAĎAROVCE-KULTUR IN VRÁBLE. Im November 1976 führten Mitarbeiter des Nitraer heimatkundlichen Museums eine Geländebegehung in der Flur Fidvár bei Vráble (Bez. Nitra) durch. Ein Teil der aufgelesenen Keramikfragmente fügt sich in den Bereich der Lengyel-Kultur. Bemalungsspuren erfasste man nicht auf den Bruchstücken. In den Lesefunden dominiert Keramik der klassischen Phase der Maďarovce-Kultur. Als Verzierungselemente sind Kerb- oder Tupfenleisten und aus der Wandung gedrückte Buckel zur Geltung gekommen. Die geringer vertretenen Fragmente mittelalterlicher Keramik können in das 12. Jh. angesetzt werden (Abb. 107-110.)

STOPY ENEOLITICKÉHO A STREDOVEKÉHO OSÍDLENIA V ČARADICIACH

Rudolf K u j o v s k ý

V novembri 1976 oznámil Š. Rakovský, riaditeľ Mestského múzea v Zlatých Moravciach, výskyt väčšieho množstva črepov v katastri obce Čaradice (okr. Nitra). Zamestnanci miestneho JRD zarovnávali zeminou malú terénnu priehlbinu v polohe Pri prameni, asi 2 km od hospodárskeho dvora JRD, smerom na Kozárovce. Pri povrchovom prieskume sa pracovníkom Nitrianskeho vlastivedného múzea už nepodarilo zistiť stopy osídlenia. Časť zachránených keramických zlomkov prevzal Š. Rakovský, časť nám odovzdali zamestnanci JRD. Podľa opisu nálezov buldozér zničil zvyšky dvoch pecí.

Pomerne početne sú v nálezoch zastúpené fragmenty eneolitickej keramiky. Sú hnedé alebo hnedočervené, z hliny zmiešanej s kamienkami. Stopy maľovania sa nezistili. Väčšinou ide o nezdobené črepy z tela nádob. Výraznejší je fragment z okraja s valcovitým výčnelkom a fragment nádobky na nôžke, ktoré by mohli patriť lengyelskej kultúre (obr. 111: 7, 8). Našlo sa tiež torzo plochého gombíkovitého výčnelku, pravdepodobne z dvojitej misy (?) kultúry s kanelovanou keramikou (obr. 111: 7) a malý úštep z rohovca (obr. 112: 10).

Menšiu skupinku tvoria črepy patriace do neskorej doby bronzovej. Sú čierne a sivočierne, zdobené žliabkami alebo vtlačenými jamkami (obr. 111: 1, 4, 5). Sem patria aj dva zlomky misiek s vtiahnutým tordovaným okrajom (obr. 113: 1, 2).

Stopy najstaršieho stredovekého osídlenia lokality reprezentuje torzo čiernej nádoby s lievikovite prehnutým hrdlom a šikmo zaobleným okrajom. Nádoba je zdobená vertikálnymi obvodovými ryhami a šikmými žliabkami. Najväčšie vydutie je v hornej tretine (obr. 114: 2). Torzo datujeme do 11.-12. stor.

Najvýraznejšie je v nazbieranom materiáli zastúpená stredoveká keramika patriaca rámcove do 15. stor. Na jej výrobu sa použila jemne plavená hlina, povrch je starostlivo vypracovaný. Výzdobným prvkom sú výrazné horizontálne ryhy (obr. 111: 6; obr. 112: 2, 4) alebo horizontálne rady vtlačených obdĺžnikov-trojuholníkov (obr. 112: 5). Výzdoba radmi vtlačených obdĺžnikov je obohatená obvodovými ryhami (obr. 112: 3) alebo viacnásobnou rytou vlnovkou (obr. 111: 2, 3). Spojením týchto prvkov dosiahol výrobca keramiky pekný výzdobný motív (obr. 114: 3). Okraje na fragmentoch sú zosilnené, von vytiahnuté (obr. 113: 3, 4). Z vyzdvihnutých keramických zlomkov sa podarilo zrekonštruovať jednu nádobu.

Sivočierny džbán: dno rovné, mierne odsadené, z vnútornej strany profilované sústrednými žliabkami; telo kónické, s najväčším vydutím v hornej tretine; hrdlo oblúkovite prehnuté, okraj rovný, zaoblený; prechod hrdla a tela plynulý; pásikové ucho spája hrdlo a plece; od podhrdlia po najväčšie vydutie je zložitý ornament z rytých oblúkov a vtláčaných štvorčekov; v. 24,5 cm, Ø dna 11 cm, hr. steny 0,4-0,5 cm (obr. 114: 1).

ÄNEOLITHISCHE UND MITTELALTERLICHE BESIEDLUNGSSPUREN IN ČARADICE. Im November 1976 vernichteten Arbeiter der Landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaft bei Erdarbeiten mit einem Bulldozer im Gemeindekataster von Čaradice (Bez. Nitra) in der Flur Pri prameni Reste zweier Öfen. Im sichergestellten Keramikmaterial sind Scherben von äneolithischer (Lengyel- und Kultur mit kannelierter Keramik) und spätbronzezeitlicher Keramik vertreten. Spuren der ältesten mittelalterlichen Besiedlung sind durch ein Gefässtorso aus dem 11.-12. Jh. repräsentiert. Im aufgesammelten Material dominiert Keramik aus dem 15. Jh. (Abb. 111--114.)

ZISŤOVACÍ VÝSKUM NA LOKALITE PUSTÝ KOSTELÍČEK V BRATISLAVE

Klára M a r k o v á

Mestské múzeum v Bratislave uskutočnilo v auguste 1976 zisťovací archeologický výskum lokality Pustý kostelíček. Vyvýšenina (217 m n.m.) sa nachádza vľavo od cesty Bratislava-Brno, pred benzínovým čerpadlom. Lokalita je ohrozená stavbou plynovodu Zohor - Bratislava i rozširovaním betonárne n. p. Stavoindustria, postavenej na úpätí vyvýšeniny.

Výskum sledoval zistenie stredovekého kostola sv. Margity s cintorínom, patriaceho k zaniknutej osade Sellendorf, ktorá sa rozkladala na majetkoch bratislavského richtára Jakuba a neskôr patrila mestu Bratislave. Situovanie kostola v týchto miestach predpokladali viacerí bádatelia (napr. T. Ortvay, Š. Rakovský a najmä A. Húščava).

Plochu sme skúmali ôsmimi pokusnými sondami. V sondách 1, 1A, 1B sa zistili kusy lomového kameňa bez znakov cieľavedomého usporiadania. V horných vrstvách boli kúsky vápennej malty. V sonde 4 sa našla malá kamenná neolitická sekerka, ktorá rozšírila počet zberom získaných predmetov z blízkeho okolia (Pichlerová, M.: Neolitické osídlenie na území Veľkej Bratislavy. Archeologické rozhledy, 12, 1960, s. 326-329).

FESTSTELLUNGSGRABUNG IN BRATISLAVA - "PUSTÝ KOSTELÍČEK". Das Städtische Museum zu Bratislava verwirklichte im August 1976 eine archäologische Feststellungsgrabung in der Flur Pustý kostelíček. Man suchte die Stelle der verfallenen mittelalterlichen St. Margit-Kirche samt Friedhof, die zum einstigen Sellendorf gehört hatte. Man konstatierte Bruchsteinbrocken ohne Anzeichen einer Anordnung, in den oberen Schichten befanden sich kleine Kalkmörtelbruchstücke. Ferner wurde auch ein kleines neolitisches Steinbeil gewonnen, welches das bekannte neolithische Lesefundmaterial aus der nahen Umgebung vermehrt (Pichlerová, M., Archeologické rozhledy, 12, 1960, S. 326-329).

NÁLEZ HALŠTATSKEJ ZÁSOBNICE V TRENČIANSKEJ TEPLEJ-PRILESE

Jozef M o r a v č í k

V septembri 1976 som uskutočnil prieskum terénu v okolí Dubnice a Ilavy. V chotári Trenčianska Teplá-Priles (okr. Trenčín) sa našli črepy. Nachádzali sa v hĺbke 30-40 cm sústredené na jednom mieste a orbou sa ich niekoľko dostalo na povrch. Sú z väčšej zásobnice vyrobenej z hrubozrnného materiálu; povrch je hnedotehlový až čierny; okraj rovno zrezaný, telo mierne baňaté (inv. č. 3799). Podľa vypracovania a tvaru zásobnicu zaraďujeme na koniec halštatu (HC-HD).

FUND EINES HALLSTATTZEITLICHEN VORRATSGEFÄSSES IN TRENČIANSKA TEPLÁ-PRILES. Im September 1976 fand der Autor des Beitrages Scherben eines hallstattzeitlichen Vorratsgefässes im Hotter der Gemeinde Trenčianska Teplá-Priles (Bez. Trenčín). Das im Waagtalmuseum in Žilina unter der Inv. Nr. 3799 hinterlegte Gefäss meldet sich in die Stufen HC/HD.

NÁLEZY HALŠTATSKEJ KERAMIKY V HRIČOVSKOM PODHRADÍ

Jozef M o r a v č í k

Pri kopaní základov prístavby domu č. 6 Juraja Randu v Hričovskom Podhradí (okr. Žilina) v septembri 1976 sa našlo v hĺbke 200 cm v kultúrnej vrstve niekoľko keramických zlomkov.

1. Črep z okraja zásobnice vyrobenej z piesčitého materiálu; povrch je sivý a hnedočierny; okraj mierne von vyhnutý a zaoblený; inv. č. 3788.

2. Črep z hrdla hnedej nádoby vyrobenej z piesčitého materiálu; inv. č. 3789.

3. Črep z vydutia hnedočervenej nádoby vyrobenej zo zrnitého materiálu; vydutie je zaoblené, hrdlo oddelené plytkým, vodorovným žliabkom; inv. č. 3790.

4. Črep z dna tmavohnedej nádoby vyrobenej z piesčitého materiálu; dno je rovné; inv. č. 3791.

5. Dva črepy z tela nádob; inv. č. 3792. Dva kúsky prepálenej mazanice; inv. č. 3793.

Keramika je nevýrazná, iba ústie zásobnice pripomína formovaním neskorohalštatské tvary zásobníc zo severozápadného Slovenska.

FUNDE VON HALLSTATT-KERAMIK IN HRIČOVSKÉ PODHRADIE. Beim Graben von Fundamenten beim Anbau des Hauses Nr. 6 des J. Randa in Hričovské Podhradie (Bez. Žilina) traten im September 1976 in 200 cm Tiefe in einer Kulturschicht einige Keramikbruchstücke zutage. Von ihnen weist besonders die Randscherbe eines Vorratsgefässes übereinstimmende Merkmale mit späthallstattzeitlichen Formen aus der Nordwestslowakei auf.

NOVÉ NÁLEZY PÚCHOVSKEJ KERAMIKY ZO ZÁSTRANIA

Jozef M o r a v č í k

Z hradiska Stránik v Zástraní (okr. Žilina) odovzdal G. Povala v auguste 1976 do múzea v Žiline ďalšie zlomky keramiky púchovskej kultúrnej skupiny (Moravčík, J.: Hradisko Stránik pri Zástraní. V: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1975. Nitra 1976, s. 157).

1. Črep z okružia zásobnice vyrobenej zo zrnitého materiálu; povrch tehlovohnedý; okružie je vytiahnuté na obidve strany, horná plocha je rovná; pod okružím sú tri širšie vodorovné žliabky; inv. č. 3781 (obr. 116: 3).

2. Črep z okraja žltohnedej misky vyrobenej z jemného, pórovitého materiálu; okraj je dovnútra zahnutý a zaoblený; inv. č. 3782 (obr. 116: 2).

3. Črep z tela tmavohnedej nádoby vyrobenej z hrubozrnného materiálu s povrchom zdobeným zvislým hrebeňovaním; inv. č. 3783 (obr. 116: 1).

NEUE FUNDE VON PÚCHOV-KERAMIK AUS ZÁSTRANIE. Im August 1976 übergab G. Povala dem Museum zu Žilina weitere Keramikbruchstücke aus dem Burgwall Stránik in Zástranie (Bez. Žilina). Alle Scherben gehören in die Púchover Kulturgruppe (Spätlatènezeit). Inv. Nr. 3781-3783 (Abb. 116: 1-3).

NOVÉ NÁLEZY Z HALŠTATSKÉHO SÍDLISKA V ŽILINE

Jozef M o r a v č í k

V Žiline-Závodí (okr. Žilina) sme s O. Šedom získali už v r. 1975 nálezy zo štyroch halštatských objektov zo sídliska na ľavom brehu Rajčianky, ktoré porušila ťažba štrku (Moravčík, J.: Halštatské sídlisko v Žiline. V: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1975. Nitra 1976, s. 157-160).

V marci 1976 sme pri prieskume v novom štrkovisku (južne od štrkoviska z r. 1975) získali keramické zlomky z ďalších štyroch halštatských objektov, ktoré sa sústreďovali na okraji štrkoviska a bagrovaním boli značne porušené. Terajšia úroveň terénu je znížená o hrúbku ornice, ktorú odhrnuli pred začatím ťažby štrku.

O b j e k t 1/76. Pôvodne zásobnicová, neskôr odpadová jama zahĺbená do štrkového podložia. Hornú časť prekrývala hnedá kultúrna vrstva, výplň tvorila striedavo červená (prepálená) a žltá ílovitá hlina. Dno prekrývala vrstva spálených uhlíkov. (Obr. 117.)

Črepy sa nachádzali už v kultúrnej vrstve, ale najmä v strede výplne. Keramika je značne zlomkovitá, pomerne slabo vypálená, nerekonštruovateľná. Väčšinu nádob vyrobili z materiálu s prímesou jemného piesku; zo zrnitejšieho materiálu sú iba črepy z väčších nádob. Okraje nádob sú rovné alebo zaoblené (obr. 121: 1, 5). V jednom prípade je na okraji plastický výčnelok (obr. 121: 4). Črepy z vydutia sú bez výzdoby (obr. 121: 2, 7, 8), iba na jednom sú zvislé žliabky (obr. 121: 3). Zachované dná sú rovné (obr. 121: 6). Na jednom črepe z hrdla čiernej amfory sú stopy tuhovania. Inv. č. 3016-3051.

O b j e k t 2/76. Pôvodne zásobnicová, neskôr odpadová jama, asi z 3/4 zničená, zahĺbená bola do hlinitého, v dolnej časti štrkového podložia. Ústie prekrývala hnedá kultúrna vsrtva. Výplň tvorila tmavohnedá hlina zmiešaná v spodnej časti s množstvom hrudiek spálenej mazanice. Nálezy sa sústreďovali hlavne v spodnej tretine jamy. (Obr. 118.)

Keramika vykazuje zhodné znaky s nálezmi z objektu 1/76, ale v objekte 2/76 sa zachovalo viac črepov z väčších nádob - zásobníc. Z výzdobných prvkov sú to hrubšie, prstami pretláčané pásky (obr. 120: 1; 122: 1), plastické výčnelky na okrajoch (obr. 120: 5, 6), zvislé žliabky na črepe z čiernej amfory (obr. 120: 8) a plastický výčnelok zo spodnej časti nádoby (obr. 120: 12). Z objektu pochádza i niekoľko veľkých kusov prepálenej mazanice a zlomky zvieracích kostí. Inv. č. 3052-3061; 3800-3834.

O b j e k t 3/76. Našli sme z neho iba vyhádzanú zeminu a v nej niekoľko keramických zlomkov, zväčša atypické črepy z tela nádob vyrobených z podobného materiálu ako v predošlých objektoch. Iba jeden črep z vydutia má výzdobu v podobe širších, veľmi plytkých žliabkov (obr. 119: 1). Inv. č. 3062-3071.

O b j e k t 4/76 . Zachytili sme z neho iba časť v dĺžke asi 3 m a šírke 0,5 m. Dno tvorila súvislá vrstva kameňov, medzi nimi a na nich sa nachádzali zlomky nádob. Z črepov možno identifikovať niekoľko tvarov: misku so zatiahnutým okrajom (obr. 119: 4), amfory s čiernym, tuhovaným povrchom, zdobené žliabkami (obr. 119: 6, 7), dvojkónickú nádobku (obr. 119: 9) a zásobnicu (obr. 119: 11). Veľké držadlo jazykovitého tvaru pochádza tiež zo zásobnice (obr. 119: 10). Inv. č. 3072-3092.

Nálezy zo všetkých zistených objektov reprezentujú zrejme sídlisko roľnícko-pastierskeho ľudu. Z celého priestoru sa doteraz nepodarilo získať ani jeden bronzový predmet, ba ani výrobky z kostí, prípadne iných materiálov. V zbernej oblasti múzea v Žiline je to prvé sídliskovými objektmi reprezento-

vané halštatské sídlisko. Z ostatných sídlisk poznáme iba keramiku zo zberov. Na základe doterajších poznatkov môžeme nálezy z roku 1976 datovať do obdobia HB-HC.

NEUE FUNDE AUS EINER HALLSTATTZEITLICHEN SIEDLUNG IN ŽILINA. Von der Siedlung Žilina-Závodie(Bez. Žilina) auf dem linken Ufer der Rajčianka gewann man im März 1976 neue Funde aus vier Objekten, die sich am Rand einer neuen Kiesgrube südlich der alten aus dem J. 1975 konzentrierten. Die Keramik weist übereinstimmende Merkmale mit jener aus dem J. 1975 auf und kann in die Stufen HB/HC gereiht werden. Inv. Nr. 3016-3092; 3800-3834. (Abb. 117-122.)

OPEVNENIE Z OBDOBIA PÚCHOVSKEJ KULTÚRNEJ SKUPINY V PÚCHOVE

Jozef M o r a v č í k

Na rozhraní chotárov Púchova a Nosíc (okr. Považská Bystrica) je v polohe Hradisko (na kóte 566,6) valové opevnenie menšieho rozsahu. Ernest Poliak z Púchova až dávnejšie zistil pod severozápadným svahom Hradiska sídlisko púchovskej kultúrnej skupiny a Emil Pevný (tiež z Púchova) odovzdal v r. 1973 do múzea v Žiline kamenný žarnov, ktorý našiel na Hradisku (inv. č. 2341).

Lokalita je známa už od roku 1949, keď tu A. Petrovský-Šichman našiel zlomky keramiky púchovskej kultúrnej skupiny (Budinský-Krička, V.: Nález staroslovanského pohrebišťa v Nosiciach (okr. Púchov). Časopis Muzeálnej slovenskej spoločnosti, 41, 1950, s. 53.)

V júni 1976 sme s členmi archeologického krúžku v Púchove urobili prieskum a zamerali lokalitu. Dva zemné valy obopínajú temeno kopca a vytvárajú opevnenie pretiahnutého tvaru s orientáciou dlhšej osi v smere V-Z. Vnútorná plocha opevnenia je asi 80 x 40 m. Vonkajší val je menej výrazný ako vnútorný. Brána je zo severnej strany. Približne v polovici dĺžky južnej časti vnútorného valu je kruhová jama značnej hĺbky (2-2,5 m), ktorá mohla byť cisternou (obr. 123).

Na ploche opevnenia sa nepodarilo zistiť kultúrnu vrstvu. Bol to zrejme iba strážny objekt a obyvateľstvo žilo na sídliskách v nižších polohách.

BEFESTIGUNG AUS DER ZEIT DER PÚCHOVER KULTURGRUPPE IN PÚCHOV. Im Juni 1976 wurde mit Mitgliedern des Archäologischen Zirkels in Púchov die Untersuchung und Vermessung einer kleineren Befestigung in der Flur Hradisko (auf der Kote 566,6) durchgeführt, die an den Hottergrenzen von Púchov und Nosice (Bez. Považská Bystrica) liegt. Die Befestigung ist

schon seit 1949 bekannt, wann sie A. Petrovský-Šichman aufgrund von Keramikscherben in den Bereich der Púchover Kulturgruppe reihte (Abb. 123).

STREDOVEKÉ OPEVNENIE V KOTRČINEJ LÚČKE

Jozef M o r a v č í k

Na rozhraní chotárov Kotrčinej Lúčky a Gbelian (okr. Žilina) sú v polohe Hrádek dve valové opevnenia. Menšie je obdĺžnikové so zemným valom a priekopou, ktoré sú prerušené iba na južnej strane prístupovou cestou. Orientácia dlhšej osi je v smere V-Z a vnútorné rozmery sú 18 x 10 m. Už v r. 1973 odovzdal učiteľ SZŠ v Žiline Ján Baďura múzeu v Žiline niekoľko keramických zlomkov, ktoré získal zo sondy pri vnútornej strane južnej časti valu. Okrem nerekonštruovateľných zlomkov (azda džbány a hrnce), sme získali profil iba jednej misky so širším, prstami pretláčaným okrajom. Inv. č. 2611. Keramika je vyrobená na hrnčiarskom kruhu, dobre vypálená a datujeme ju do 15. stor.

Druhý, väčší hrádok je 100-150 m južnejšie. Má oválny tvar (zatiaľ nezameraný) a zemné valy sledujú výhodnú konfiguráciu terénu (strmé svahy). Na základe doterajších nálezov (Petrovský-Šichman, A.: Severozápadné Slovensko v dobe laténskej a rímskej. Vlastivedný zborník Považia. 7. Banská Bystrica 1965, s. 75-76, tab. XII : 1, 3) sme predpokladali, že hrádok patrí púchovskej kultúrnej skupine, avšak malá sonda, ktorou sme preskúmali v júni 1976 so žiakmi ZDŠ Gbeľany korunu svahu, priniesla nálezy zhodné s keramikou z menšieho hrádku, Inv. č. 3214-3216 (obr. 124: 1, 2). Je pravdepodobné, že v 15. storočí využili staršie opevnenie, i keď len na krátky čas.

Blízkosť oboch opevnení, ako i časová zhoda nálezov, umožňujú vysloviť predpoklad, že obidve polohy využili súčasne. Kým menšie opevnenie vybudovali od základov, pre väčšie využili staršie opevnenie z obdobia púchovskej kultúrnej skupiny s výhodnou polohou nad cestou, ktorá ide z údolia Kysuce do údolia Váhu.

MITTELALTERLICHE BEFESTIGUNG IN KOTRČINÁ LÚČKA. Im Kataster von Kotrčiná Lúčka (Bez. Žilina) befinden sich in der Flur Hrádek zwei Wallbefestigungen. Die kleinere wurde im 15. Jh. von Grund aus erbaut, für die grössere hatte man eine ältere, ursprünglich Púchover Befestigung ausgenützt. Es handelt sich offensichtlich um Objekte, die im 15. Jh. den Weg aus dem Kysuce-Tal ins Waag-Tal bewachten. Inv. Nr. 3214-3216 (Abb. 124: 1, 2).

KELTSKÉ POHREBISKO VO SVODÍNE

Viera N ě m e j c o v á - P a v ú k o v á

Počas systematického výskumu neolitickej a eneolitickej osady vo Svodíne (okr. Nové Zámky) mi odovzdal Imrich Halász (číslo domu 18) časť ľudskej lebky a nádobu z doby laténskej. Oba nálezy pochádzajú z hrobu porušeného pri stavbe jeho domu.

Hrob je súčasťou pohrebiska s hrobmi umiestenými pravdepodobne blízko seba. Podľa informácií nálezcu sa ľudské kosti nachádzali v rôznych častiach dvora, pri výkope základov a pivnice i dávnejšie pri stavbe staréhc domu, ktorý ešte čiastočne stojí na tomto mieste. Kosti dlhých končatín vyčnievajú i zo steny pri vchode do starej pivnice. Lokalita sa nachádza v západnej časti obce, na miernej vyvýšenine na rozhraní Maďarského a Nemeckého Svodína, v hornej časti ulice ústiacej oproti kostolu.

Nádoba má fľašovitý tvar a odlomené ústie; na vydutí je ostrý lom, nad ktorým obieha širšia ryha; ďalšie dve ryhy sú nad dnom; zachov. v. 22 cm (obr. 125). Tvar nádoby je typický pre pohrebiská laténskej kultúry na Slovensku. Ostrý lom na vydutí a absencia plastických líšt ho datujú do mladšej fázy strednej doby laténskej (LC_1).

KELTISCHE GRÄBERFELD IN SVODÍN. Beim Bau des Hauses Nr. 18 in Svodín (Bez. Nové Zámky) rettete der Besitzer ein Skelettgrab aus der Latènzeit, einen Schädelteil und ein Gefäss. Das flaschenförmige Gefäss mit abgebrochener Mündung hat einen scharfen Bauchknick und über ihm eine waagrechte breite flache Rille; weitere zwei Rillen befinden sich auf dem Bauchunterteil (Abb. 125). Der scharfe Knick und das Fehlen plastischer Leisten datieren den Fund in die jüngere Phase der Mittellatènezeit (LC_1). Das Grab gehört zu einem grösseren Gräberfeld.

NÁLEZY LUDANICKEJ SKUPINY V NEMČIŇANOCH

Viera N ě m e j c o v á - P a v ú k o v á

Začiatkom roku 1977 bol pri kopaní hrobky na cintoríne v Nemčiňanoch (okr. Nitra) porušený objekt ludanickej skupiny. Nálezy prevzali pracovníci Výskumného pracovného strediska AÚ SAV v Nových Vozokanoch.

Išlo pravdepodobne o väčší, hlbší objekt (nálezy boli v hĺbke 180 cm). Zachránený obsah objektu predstavujú črepy dvoch tenkostenných pohárovitých nádob, okrajový črep z ďalšej, menej tenkostennej nádoby s prehnutým hrdlom a časti misy, ktorá sa dala zrekonštruovať.

Misa je kónická, so zaobleným lomom a nevysokou, temer valcovitou hornou časťou; na lome sú krížom oproti sebe umiestnené štyri dvojice malých plastických výčnelkov; v. 7,6 cm, š. 21,2 cm (obr. 126).

Hlina, z ktorej je keramika vyrobená, je výrazne zmiešaná s jemným pieskom. Povrch nádob je hladený, sivý, sivohnedý až tmavosivý. Z objektu pochádza aj menšie silicitové jadro.

Nálezy patria do ludanickej skupiny lengyelskej kultúry.

FUNDE DER LUDANICE-GRUPPE IN NEMČIŇANY. Auf dem Friedhof von Nemčiňany (Bez. Nitra) wurde beim Graben einer Gruft ein Objekt der Ludanice-Gruppe gestört. Ausser anderem enthielt es Bruchstücke dünnwandiger becherförmiger Gefässe, eine rekonstruierbare konische Schüssel mit Paaren kleiner plastischer Buckel (Abb. 126) und einen Silizitnukleus.

VÝSKUM VO SVODÍNE V ROKU 1976

Viera N ě m e j c o v á - P a v ú k o v á

V roku 1976 prebiehala piata etapa systematického výskumu osady, opevnenia a pohrebiska lengyelskej kultúry, osady badenskej kultúry, osady z mladšej doby bronzovej a ohradenej osady a pohrebiska z doby halštatskej vo Svodíne (okr. Nové Zámky).

Po prerušení výskumu v r. 1975 sa prácami nadviazalo na plochu odkrytú v r. 1972-1974. Súvislou odkrývkou (ca 3000 m^2) bol odhumusovaný zvyšný úsek v juhovýchodnej časti lokality, až po hranicu vinohradu, ktorý je ešte pre výskum k dispozícii. Celková doteraz odkrytá plocha činí temer 9000 m^2.

Výskum v r. 1976 sa obmedzil na skúmanie areálu oboch koncentrických opevnení lengyelskej kultúry, najmä juhozápadnej brány a priestoru vnútri opevnení. Severozápadná brána bola odkrytá ešte v r. 1974, z technických príčin však len rezmi a neúplne. Hoci o jej priebehu sme boli dobre informovaní, jej podoba, najmä u vonkajšieho, mladšieho opevnenia bola rekonštruovaná iba podľa situácie v rezoch. Až v roku 1976 sa v plnom rozsahu odkryla ďalšia brána nenarušená mladšími zásahmi, hoci v jej tesnej blízkosti sa nachádzajú rozsiahle hliníky z obdobia badenskej kultúry i z mladšej doby bronzovej. Výskum potvrdil zložitý systém palisád vonkajšieho opevnenia, ako i prepojenia oboch

vonkajších priekop v mieste brány. Spresnili sa tiež poznatky o vzhľade vnútorného opevnenia, o ktorom sme boli informovaní len z výsledkov získaných v úzkej zisťovacej sonde XVIII v r. 1973. Vnútornú priekopu sledujú dve palisády, avšak ich ukončenie v bráne je len jednoduché, a nie rozvetvené do tvaru písmena L alebo T ako u vonkajších palisád. Hoci prechod do vnútra fortifikácií je mimoriadne úzky (cez palisády 1,3 m a menej, cez priekopy 2-3 m a menej), teleso fortifikácií je také mohutné, že zaberá tretinu tohoročnej odkrytej plochy.

Výskum v r. 1976 prispel významnou mierou k určeniu vzájomného vzťahu oboch opevnení. Severozápadné brány cez vonkajšie priekopy i vnútornú priekopu a k nim patriace palisády boli usporiadané v jednej osi tak, že spolu s ďalšími momentmi v rozložení stavieb budili dojem, že ide o mimoriadne zložitý, súčasne fungujúci obranný systém. Odkrývka jeho juhovýchodnej časti a najmä brány, resp. brán, však ukázala, že ide o dva systémy, a to vnútorný starší a vonkajší, podstatne rozsiahlejší, mladší. Oba však patria do toho istého stupňa lengyelskej kultúry.

Kým na ploche odkrytej v r. 1972-1974 boli v medzikruží medzi oboma fortifikačnými systémami početné pôdorysy dlhých domov, vo väčšine prípadov prekrytých palisádami mladšieho opevnenia a podľa súčasného stavu výskumu patriace s najväčšou pravdepodobnosťou k vnútornému staršiemu opevneniu, pri odkrývke v r. 1976 v južnej časti opevneného areálu sme pôdorysy nezistili. Obe fortifikácie sa tu k sebe do značnej miery približujú a v priestore medzi nimi sa našlo len niekoľko elipsovitých, pre svodínske sídlisko typických objektov, väčšinou tiež v superpozícii s palisádami mladšieho opevnenia. Vo vnútornom areáli staršieho opevnenia sme zatiaľ až na ojedinelé kolové jamky nezistili žiadne stopy po stavebnej alebo inej činnosti. Ak by ďalší výskum potvrdil takú organizáciu sídliska, pri ktorej by obydlia v istom usporiadaní obklopovali opevnenú plochu v strede, išlo by o najstaršie podľa istého systému postavené sídlisko na našom území.

Dôležitou bola sonda XXV, nadväzujúca v severnej, t. j. protiľahlej časti opevneného areálu na sondu XVI z r. 1973. Odkryli sme v nej časti pôdorysov ďalších troch dlhých kolových stavieb, z ktorých dve prerezala tretia, posledná palisáda vonkajšieho opevnenia. Najúplnejšie je z nich odkrytá chata 388/76, ktorej JZ dlhá stena bola odkrytá ešte v roku 1973 v sonde XVI. Chata má kolovú obvodovú konštrukciu a v strede, alebo temer v strede (severozápadný koniec chaty nie je ešte odkrytý), je predelená 60 cm širokým žľabom. Excentricky, bližšie k JZ stene, zrejme v miestach vchodu z jednej časti domu do druhej, je priečka na úseku 1,1 m prerušená. Šírka stavby je 8,4 m, odkrytá dĺžka 12 m. Ak by sa priečka nachádzala presne v strede chaty, jej celková dĺžka by mala byť ca 13,3 m. Okrem priečky nie sú vnútri chaty stopy po žiadnej ďalšej podpornej konštrukcii (obr. 128).

Dva domy, 381/76 a 382/76, paralelné s domom 388/76 a v dlhšej osi nasledujúce za sebou, sú zatiaľ odkryté len čiastočne. Dom 382/76 má na severovýchodnej dlhšej a juhovýchodnej kratšej strane kolovú konštrukciu, kým juhozápadnú dlhšiu stenu tvorí žľab. Dom 381/76 má obe dlhšie steny i severo-

západnú kratšiu stenu žľabovú. Žľaby tvoriace základ dlhých bočných stien sú podstatne užšie a plytšie ako žľaby kratších priečnych stien, prípadne ako priečka vnútri domu 388/76 alebo ako palisádové žľaby v opevnení. Podobne aj pri kolovej obvodovej konštrukcii domu kolové jamy dlhších stien sú menšie a plytšie ako veľké (Ø až 90 cm) a hlboké kolové jamy kratších stien na koncoch stavieb. Šírka domov 381/76 a 382/76 je zhodná (6,6 m), teda temer o dva metre menšia ako na dome 388/76.

Okrem základov domov sa v sonde XXV našli i viaceré elipsovité, pravdepodobne k domom patriace, na materiál veľmi bohaté objekty. V jednom z nich, v objekte 380/76, sa našlo torzo ženskej plastiky, jedno z najkrajších zo Svodína (obr. 127: 2) a zlomky ďalších, i zvieracích plastík. Z objektu 383/76 pochádza temer celá nádobka s rytou, pôvodne bielo inkrustovanou meandrovitou výzdobou a so stopami červeného maľovania, pravdepodobne priamy import z potiskej kultúry (obr. 127: 1).

V tejto časti sídliska sa našiel i ďalší detský hrob lengyelskej kultúry (48/76), a to v bezprostrednej blízkosti severného rohu chaty 381/76. Bol nad kolovou jamou, ktorá je však už na vonkajšej strane chaty a s tromi ďalšími jamami tvorí azda súčasť inej stavby. Pozícia hrobu 48/76 nad kolovou jamou (obr. 128) je veľmi závažná, hoci ani ona ešte neumožňuje s konečnou platnosťou riešiť problém detailného datovania skupiny prevažne detských hrobov v priestore medzi oboma opevneniami, respektíve ich časového vzťahu k chatám i k obom fortifikačným systémom.

V sonde XXIV, vo vnútornej časti areálu staršieho opevnenia, sa ďalej sledovalo žiarové pohrebisko z doby halštatskej. Prvé žiarové hroby, ktoré patria ešte do podolskej kultúry, sme našli v susednej sonde XVIII už v roku 1973. Hroby z r. 1976 patria už do doby halštatskej. Okrem jednoduchých hrobov s jednou až dvoma nádobami sú medzi nimi i bohaté hroby s veľkým počtom nádob, bronzovými sponami a železnými nožmi. Výskum pohrebiska ešte nie je ukončený.

GRABUNG IN SVODÍN IM JAHRE 1976. Im J. 1976 verwirklichte man die fünfte Grabung auf der Fundstelle in Svodín (Bez. Nové Zámky). Sie richtete sich auf das Areal beider konzentrischer Befestigungen der Lengyel-Kultur. Es wurde ihr südöstlicher Teil samt den Toren abgedeckt. Die Grabung bestätigte auch auf diesem Abschnitt ein kompliziertes System der Palisaden, die zur äusseren Befestigung gehörten, sowie auch eine Verbindung beider Aussengräben an der Torstelle. Den inneren Graben verfolgt nur eine Palisade. Es erwies sich, dass hier kein zeitgleiches fungierendes System vorliegt, sondern zwei Systeme. Die innere, kleinere Befestigung ist älter und nach bisherigen Ermittlungen gehören zu ihr mit grösster Wahrscheinlichkeit die Grundrisse zahlreicher langer Pfostenbauten, die sie von der Aussenseite umgaben, In ihrem Innern stellten wir bis auf vereinzelte Pfostenlöcher vorderhand keine Spuren von Bau- oder anderer Tätigkeit fest. Die umfangreichere äussere Befestigung scheint jünger zu sein und

liegt in Superposition mit den meisten Bauten, die sich im Ring der beiden Fortifikationen befinden (Abb. 128). Alle festgestellten Objekte gehören rahmenhaft in die Stufe Lengyel I. Ausser den üblichen Siedlungsfunden erwarb man Bruchstücke mehrerer Plastiken (Abb. 127: 2) wie auch weiteren Import von Keramik der Theiss-Kultur (Abb. 127: 1). Ausser der Lengyel-Befestigung wurde in ihrem Areal auch ein hallstattzeitliches Brandgräberfeld untersucht.

HISTORICKOARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM TRENČIANSKEHO HRADU - PREDBEŽNÉ VÝSLEDKY

Tamara N e š p o r o v á

V roku 1976 pokračoval historickoarcheologický výskum areálu Trenčianskeho hradu a prieskum v najbližšom okolí. Výskumné práce sa začali v auguste 1970 a pokračujú každoročne počas letných mesiacov. Najdôležitejším objavom z predchádzajúcich etáp bola sakrálna stavba na vrchole hradnej skaly, situovaná juhovýchodne od masívnej obytnej veže so štvoruholníkovou základňou. Z objektu sa zachovalo základové murivo a časť nadzemného muriva. Dispozíciou a rozmermi (Ø 900 cm) patrí k centrálnym kostolíkom - rotundám. Loď od apsidy oddeľoval víťazný oblúk postavený na pätkách vybiehajúcich do lode, ktorý tvorili stĺpy zostavené z bubnov. Hlavice stĺpov chýbali. Dodatočne boli postavené pendanty, ktoré mohli niesť emporu. Takto bol vytvorený členitý štvorapsidový interiér, nie však taký pravidelný ako v rotunde IX. kostola v Mikulčiciach.

Okolo kostolíka sa rozkladal cintorín. Hroby rešpektovali múry stavby. Hrobové nálezy - najmä mince - poskytli dôležité oporné body pre datovanie. Podľa nich rotunda stála v 11. stor. Stavebné úpravy (najmenej dve) a nálezy z 9.-10. stor. v areáli hradu umožňujú však predpokladať jej pravdepodobný starší pôvod, a to ešte pred výstavbou hradu, ktorú súčasný architektonický výskum posúva do 11. stor.

Výskum v roku 1976 sledoval terén v bezprostrednej blízkosti rotundy. Zistili sa hroby, z ktorých dva boli neporušené. Jedna hrobová jama bola čiastočne vysekaná do skaly a obložená kamennými platňami; druhý hrob bol na upravenom prírodnom podloží, bez obloženia. Hrobovým inventárom bola minca vo funkcii obolu mŕtvych a fragment záušnice.

V juhovýchodnom cípe nádvoria sa v bezprostrednom okolí rotundy odkryl pod dlažbou objekt, ktorý vymedzuje rovnobežné murivo z lomového kameňa, pôvodne zaklenutý, ako to naznačuje nábeh na klenbu a pásy z klenákov nad zamurovanými vchodmi. Je dlhý 780 cm, široký 120 cm a orientovaný JZ-SV. Pravdepodobne predstavuje vstupnú krytú komunikáciu do vnútorného hradu, ktorej

priebeh nebolo možné sledovať pre porušenie priečnym murivom paláca z prvej tretiny 15. stor. V súvislosti s týmto objektom sme zachytili priebeh časti románskeho opevnenia pod novodobou navážkou. Po jej odstránení sa pod dlažbou z riečnych okruhliakov narazilo na objekt kruhového pôdorysu. Jeho svetlosť je 560 cm. Funkcia a datovanie zatiaľ nie sú objasnené, pretože výskum v tejto časti sa neskončil.

Sondážou v gotickej kaplnke na hornom nádvorí, situovanej juhozápadne od Veľkej veže, sa mal získať materiál, ktorý by pomohol spresniť datovanie najstaršej stavebnej fázy v súvislosti s architektonickým výskumom SÚPSOP-u v Bratislave (A. Fiala). Pod dlažbou kaplnky (datovaná je do prvej tretiny 15. stor.) sa v sondách nachádzala početná, väčšinou fragmentárne zachovaná keramika. Najstaršiu možno rámcove datovať do 13. stor. K významnejším nálezom patria český groš, gotický kľúč, strelky, miskovitý kahanec a pokrývka.

V sonde vytýčenej pred vstupnou rampou do horného hradu sa už v predošlej sezóne objavilo súvislé murivo (vtedy sa našlo v h. 190 cm deväť kamenných gúľ), ktoré sa až v tomto roku zachytilo v zreteľnej podobe. V h. 230 cm sa na pôvodnom skalnatom podloží zachovalo murivo kamennej obdĺžnikovej pece (410 x 225 cm) s opracovaným ostením otvoru. Pec stála na voľnom priestranstve a čiastočne ju prekrýval múr opevnenia zo začiatku 16. stor.

Sondážou na nezastavaných plochách dolného hradu sa získali dôležité poznatky o pravekom osídlení hradnej skaly. V h. 280 cm sme v sonde III vybrali dva objekty lužickej kultúry. Plochu sondy pretína vedenie plynovodu; stratigrafia je do značnej miery porušená. Našla sa predovšetkým keramika, na základe ktorej osídlenie zaraďujeme do mladšej fázy lužickej kultúry.

Zo sondy v Batériovej bašte sa získalo množstvo typologicky i chronologicky rozdielnej keramiky (najstaršia z 11. stor.). Najcelistvejšie sa zachovali kachlice (najstaršie z 15. stor.; obr. 131, 132) s rastlinnými i figurálnymi reliéfmi, heraldickými, architektonickými a inými motívmi.

Výskum sledoval i novoveké objekty a materiál, pretože sú dôležité pre objasnenie stavebného vývoja i spôsobu života na feudálnom sídle.

HISTORISCH-ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG AUF DER BURG TRENČÍN - VORLÄUFIGE ERGEBNISSE. Die Grabungsarbeiten auf der Burg Trenčín begannen im J. 1970. Die bisher wichtigste Entdeckung ist ein Kirchenbau auf dem Gipfel des Burgfelsens. Es erhielten sich Fundament- und ein Teil der Obermauern. Das Objekt hat kreisförmigen Grundriss mit innerer Vierapsidengliederung. Der Friedhof um den Bau bot wichtige Anhaltspunkte für die Datierung. Die Rotunde stand im 11. Jh., einige schwerwiegende Momente deuten an, dass sie älteren Ursprungs sein kann. Im J. 1976 bezweckte die Grabung eine Untersuchung des Geländes in unmittelbarer Nähe der Rotunde. Man erfasste Gräber mit Funden - einer Münze und einem Schläfenringfragment. Im Südostzipfel des Hofes, abermals in unmittelbarer Nähe der Rotunde, deckte man folgende Objekte ab: einen ursprünglich überwölbten Eingangsweg in das Burginnere (L. 780 cm), ein Objekt mit kreisförmigem

Grundriss (Dm. 560 cm) von bisher unbekannter Funktion und die Fortsetzung der romanischen Burgbefestigung. Die Grabung in der gotischen Kapelle richtete sich auf die Gewinnung von Fundmaterial im Zusammenhang mit der architektonischen Untersuchung des Grossen Turmes; die ältesten Funde fügen sich rahmenhaft in das 13. Jh. Im Schnitt vor der Eingangsrampe in die obere Burg stiess man auf einen steinernen Backofen (410 x x 225 cm), der teilweise von der Befestigungsmauer aus den Anfängen des 16. Jh. überschichtet war. Das urzeitliche Besiedlungsbild des Burgfelsens konnte mit Erkenntnissen über Besiedlung aus der jüngeren Phase der Lausitzer Kultur ergänzt werden (zwei Objekte). Ein Schnitt in der Batterie-Bastei lieferte eine Menge mittelalterlicher Keramik (11.-16. Jh.). Am besten erhalten waren Ofenkacheln mit pflanzlichen, figuralen, heraldischen und architektonischen Reliefs (Abb. 131, 132). Man erfasste ausserdem Objekte und Funde, die für das Kennen der baugeschichtlichen Gesamtentwicklung wichtig sind.

NEOLITICKÉ SÍDLISKO V BALOGU NAD IPĽOM

Gabriel N e v i z á n s k y

Sídlisko v Balogu nad Ipľom (okr. Lučenec) sa rozprestiera v intraviláne obce, asi 500 m severne od koryta Ipľa, v polohe zvanej Gárétje. V súvislosti s výstavbou materskej školy bola vyhĺbená asi 100 m dlhá, 80-100 cm hlboká a 1 m široká kanalizačná ryha od hlavnej budovy novostavby pozdĺž západnej strany hracej plochy futbalového ihriska ZDŠ.

V stenách ryhy sa črtala v hĺbke 60 cm miestami až 30 cm hrubá kultúrna vrstva s hrudami mazanice. Vo východnej zemine sa našlo väčšie množstvo črepov prevažne z hrubostenných nádob vyhotovených z materiálu s organickými prímesami. Tri tenkostenné, leštené, čierne črepy boli zdobené motívom notových hlavičiek.

Podľa nálezov sídlisko v Balogu nad Ipľom rámcove zaraďujeme do mladšieho stupňa kultúry s lineárnou (volútovou) keramikou.

NEOLITHISCHE SIEDLUNG IN BALOG NAD IPĽOM. Die Siedlung erstreckt sich in der Gemeinde Balog nad Ipľom (Bez. Lučenec), nördlich des Eipel-Flusses in der Flur Gárétje. Das gerettete Material besteht aus dickwandigen Keramikscherben mit organischer Beimischung und aus dünnwandiger polierter Tonware mit Notenkopfverzierung. Die angeführten Funde datieren wir in die jüngere Stufe der Kultur mit Linear- (Spiralband-) Keramik.

STREDOVEKÉ POHREBISKO V MUŽLE-ČENKOVE

Gabriel N e v i z á n s k y

V júli 1976 uskutočnil Archeologický ústav SAV v katastri obce Mužla, v miestnej časti Čenkov (okr. Nové Zámky), záchranný výskum stredovekého pohrebiska. Na lokalitu upozornil J. Jupa, inšpektor odboru kultúry ONV v Benešove, ktorý odovzdal Archeologickému ústavu SAV striebornú esovitú záušnicu, ktorú našiel pod lebkou vyčnievajúcou v profile pieskoviska.

Pohrebisko sa rozprestieralo na vyvýšenej pieskovej dune zvanej Homokoš, ktorá sa nachádza na východnom okraji osady, asi 508 m JZ od kóty 109,3, v blízkosti poľnej cesty do osady Jurský Chlm. Po niekoľkodesaťročnej intenzívnej ťažbe piesku sa z pôvodnej duny zachovala iba nepatrná plocha približne s rozmermi 6 x 20 m. Táto neporušená plocha bola celá preskúmaná sondami I-III (6 x 2 m; 7 x 2 m a 8 x 2 m). Na prvé nálezy sa došlo už v roku 1952; zachránila sa detská kostra a neurčiteľná silne oxydovaná minca (nález. správa 146/52). V priebehu výskumu v r. 1976 sa zachránili dva hroby a kosti z ďalších troch hrobov boli rozhádzané v blízkosti pieskoviska.

H r o b 1. Naznak uložená kostra mladšieho jedinca s pravou rukou pozdĺž tela, ľavá bola v lakti ohnutá. Hĺbka 115 cm. Orientácia Z-V.

H r o b 2. Ťažbou piesku porušená kostra. In situ sa zachovala iba horná časť kostry (hrudník, lebka a ramenné kosti). Asi 20 cm naľavo od lebky bol očný zub, ktorý chýbal v hornej čeľusti. Jedna esovitá záušnica bola vložená do úst mŕtveho, druhá sa našla pod lebkou. Hĺbka 110 cm. Orientácia Z-V.

1. Strieborná esovitá záušnica okrúhleho tvaru, zhotovená z drôtu kruhového prierezu; esovitá slučka bola zdobená dvoma rovnobežnými ryhami; Ø 2,1-2,2 cm, hr. 0,2 cm, š. slučky 0,6 cm (obr. 130: 2).

2. Strieborná esovitá záušnica podobného tvaru, zhotovená z hrubšieho drôtu, esovitá slučka nebola zdobená; Ø 2-2,2 cm, hr. 0,2 cm, š. slučky 0,6 cm (obr. 130: 3).

3. Strieborná esovitá záušnica s úzko roztepanou slučkou; Ø 2,1-2,2 cm, hr. 0,2 cm, š. slučky 0,4 cm (obr. 130: 1).

Hroby reprezentujú okraj rozsiahlejšieho stredovekého pohrebiska, ktoré patrilo najpravdepodobnejšie súvekej osade Čenke. Túto osadu daroval Štefan I. jednému z predkov rodu Hunt-Poznan (Magyarország vármegyéi és városai. Esztergom vármegye. Budapest b. r., s. 30).

Esovitá záušnica s ryhovanou slučkou datuje hroby do druhej polovice 11. až prvej polovice 12. stor. (Szőke, B.: A honfoglaló és kora Árpád-kori magyarság régészeti emlékei. Régészeti tanulmányok. 1. Budapest 1962, s. 89). Záušnice tohto typu sa na Slovensku objavujú v hroboch vo väčšom množstve s mincami Kolomana (1095-1114; Štefanovičová, T. - Fiala, A.: Veľkomoravská bazilika, kostol sv. Salvátora a pohrebisko na Bratislavskom hrade. V: Sborník FFUK. Historica. 18. Bratislava 1967, s. 183, 185; Rejholcová, M.: Pohrebisko z 10.-12. storočia v Nových Zámkoch. Slovenská archeológia, 22, 1974, s. 442).

MITTELALTERLICHES GRÄBERFELD IN MUŽLA-ČENKOV. Das Gräberfeld erstreckt sich auf einer erhöhten, Homokoš genannten Sanddüne am Ostrand des Gemeindeteiles Čenkov, etwa 500 m südwestlich der Kote 109,3. Während der Rettungsgrabung im Juli 1976 wurden zwei Gräber untersucht, die den Randteil eines ausgedehnteren mittelalterlichen Gräberfeldes darstellen, das durch intensive Sandabgrabungen vernichtet wurde. Die Funde bestehen aus drei S-förmigen Schläfenringen (Abb. 130: 1-3), von denen einer in den Mund des Toten gelegt war (Grab 2). Der S-förmige Schläfenring mit gerillter Schleife datiert die Gräber an die Wende des 11./12. Jh.

VÝSKUM POHREBISKA V BEŠEŇOVE V ROKU 1976

Gabriel N e v i z á n s k y

V letných mesiacoch roku 1976 sa uskutočnil záchranný výskum pohrebiska v Bešeňove (okr. Nové Zámky) v polohe Sírvölgy. Nadväzoval na výskumy v rokoch 1974 a 1975 (Nevizánsky, G.: Záchranný výskum pohrebiska z 10. storočia v Bešeňove. V: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1974. Nitra 1975, s. 68-69; Hanuliak, M.: Výskum pohrebiska v Bešeňove v roku 1975. V: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1976. Nitra 1977, s. 117). Odkrývala sa plocha východne od priestoru skúmaného v roku 1975, ale preskúmali sme i miesto, ktoré sa uvoľnilo po odvoze navŕšenej zeminy pri východnom a severovýchodnom okraji pieskoviska.

V roku 1976 sme zachránili ďalších 55 hrobov; celkový počet odkrytých hrobov vzrástol na 130. Tvary hrobových jám, orientácia a poloha kostier v podstate zodpovedajú situácii zistenej v predchádzajúcich sezónach. I v tomto roku sme odkryli kostru v skrčenej polohe a ďalší dvojhrob. Zvláštnu pozornosť si zasluhuje nález hornej čeľuste koňa medzi hrobmi pri východnom okraji preskúmanej plochy, ktorá sa našla v jame menšieho rozmeru. Prílohy sa našli iba v 31,48 % hrobov. V najväčšom počte boli zastúpené rôzne druhy ženského šperku - náramky (obr. 129: 6, 7), záušnice, koráliky z náhrdelníka, ako i súčasti, resp. ozdoby odevu - gombíky (obr. 129: 3, 4), romboidné a kruhovité nášivky.

Keramika bola vložená iba do dvoch hrobov, z toho jeden exemplár sa nachádzal v jazdeckom hrobe spolu so strmeňom, zubadlom a prackou z konského postroja. Vedľa tohto hrobu, ktorý sa odkryl neďaleko východného okraja pieskoviska, bol ženský hrob s nálezmi strieborných kruhových a romboidných nášiviek zdobených rastlinným ornamentom. Neďaleko tohto miesta bol zemnými prácami porušený bohatý hrob, z ktorého sa podarilo zachrániť šabľu s gombíkovite ukončenou lomenou priečkou (obr. 129: 1, 5), zdobený plochý kostený predmet neznámeho účelu (obr. 129: 2) a železný strmeň. Esovité záušnice sa našli iba v jednom hrobe.

Ďalšie hroby možno očakávať východne a južne do preskúmanej plochy. Archeologický materiál získaný v rokoch 1974-1976 datuje začiatok pochovávania na rozhranie 9. a 10. stor., kým najmladšie hroby pravdepodobne pochádzajú z poslednej tretiny 10. stor.

ABDECKUNG EINES GRÄBERFELDES IN BEŠEŇOV IM JAHRE 1976. Die Rettungsgrabung knüpfte an die in den J. 1974 und 1975 ergrabenen Flächen an. In dieser Saison rettete man weitere 55 Gräber und hiermit stieg die Anzahl der freigelegten Gräber auf 130. Diese lagen im Ostteil der untersuchten Fläche in Gruppen aus drei bis fünf Gräbern mit übereinstimmender Orientierung. Aufmerksamkeit verdient der Fund eines in einer kleineren Grube gefundenen Pferdeoberkiefers zwischen den Gräbern beim Ostrand der abgedeckten Fläche. Von den im J. 1976 erschlossenen Gräbern enthielten nur 31,48 % Beigaben, in der grössten Anzahl war Frauenschmuck vertreten - Armringe (Abb. 129: 6, 7), Schläfenringe, Halbsbandperlen, rhomboider und kreisförmiger Gewandbesatz und Bronzeknöpfe mit Öse (Abb. 129: 3, 4). Keramik wiesen nur zwei Gräber auf, davon war ein Exemplar in einem Reitergrab. Ein Säbel (Abb. 129: 1, 5), ein eiserner Steigbügel und ein flacher verzierter Knochengegenstand von unbekanntem Zweck (Abb. 129: 2) stammen aus einem bei Erdarbeiten gestörten Grab. S-förmige Schläfenringe enthielt nur ein Grab. Den Belegungsbeginn der in den J. 1974 bis 1976 untersuchten Fläche datieren wir an die Wende des 9./10. Jh. Mit dem Bestattungsende rechnen wir im Laufe des letzten Drittels des 10. Jh.

DŽBÁNEK STŘEDODUNAJSKÉ MOHYLOVÉ KULTURY Z TRNAVY

Petr N o v á k

Začátkem roku 1976 daroval Západoslovenskému muzeu v Trnavě J. Roháč z Trnavy poškozený džbánek, jehož nálezové okolnosti se zatím nepodařilo ověřit. Podle informací dárce pochází nádobka z východního okraje města a údajně se našla ve společnosti další keramiky. Jedná se však o starší nález, ktorý prošel několika soukromými sbírkami a proto jej považujeme za nález s nejistou lokalitou.

Jemně prohnuté nálevkovité hrdlo spočívá na oblém těle zdobeném čtyřmi pracovitými vypuklinami, které lemují pěti až šestinásobné linie; pod rozhraním hrdla a těla je stopa po odlomeném páskovém uchu a řada krátkých širokých vrypů; v. 13,3 cm, Ø ústí 10,2 cm, Ø podstavy 7 cm (obr. 133).

Pro tento typický džbánek nacházíme množství analogií v celé oblasti středodunajské mohylové kultury.

KRUG DER MITTELDANUBISCHEN HÜGELGRÄBERKULTUR AUS TRNAVA. In die Sammlungen des Westslowakischen Museums zu Trnava gelangte im J. 1976 ein aus Trnava stammender Krug mit erhaltener Höhe von 13,3 cm. Der rundbauchige Krug (Abb. 133) ist mit breit umrieften Spitzbuckeln verziert. Zahlreiche Analogien zu dem Krug sind im ganzen Verbreitungsgebiet der mitteldanubischen Hügelgräberkultur anzutreffen.

JÁMA VELATICKÉ KULTURY V SUCHÉ NAD PARNOU

Petr N o v á k

Koncem září 1976 ohlásil Západoslovenskému muzeu v Trnavě L. Šumichrast z Nitry nález střepového materialu získaného při zemních pracích na stavbě přehrady v Suché nad Parnou (okr. Trnava). Pracovníci muzea při průzkumu lokality zjistili okolo padesáti porušených objektů z dvou až tří období. Těžiště, jak ukázala i později vybraná jáma, spočívá v osídlení lidem velatické kultury a v zatím blíže neurčeném horizontě mladší až pozdní doby kamenné.

Skrývka pro potřeby přehrady se rozkládá na levém břehu Parné, na mírném jižním svahu. Ve dnech 23. a 24. 9. 1976 pracovníci muzea vybrali jeden z ohrožených objektů v západní části skryté plochy. Je jím jáma o Ø 175 cm, se zachovalou hloubkou 118 cm; mírně asymetrický tvar jámy se ke dnu rozšiřuje. Výplň tvoří šedočerná popelovitá zemina. Inventář se skládá z množství střepového materiálu, ze kterého bude postupně možné rekonstruovat asi dvanáct nádob různých tvarů. Podle střepů můžeme usuzovat na blízkou hrnčířskou pec, protože většina střepů je poznamenaná vysokým žárem na některém z rekonstruovatelných tvarů. Jednou ze zachovalých nádob je zásobnice s plastickou prstovanou lištou pod ven vyhnutým okrajem a s podobnou lištou na spodní části těla, jejíž výška bude asi 60 cm. Další nádobkou, jejíž tvar můžeme předpokládat, je okřín s hladkými stěnami a zaobleným lomem těla. Větší fragment se zachoval i z velké hrubé mísy s prstovanou lištou pod ven vyhnutým okrajem. Část menší nádoby nese na kulovitém těle stopy tordování.

Na jaře 1977 se pokračuje v záchraně dalších objektů, které později celkově vyhodnotíme.

GRUBE DER VELATICE-KULTUR IN SUCHÁ NAD PARNOU. Im Herbst 1976 begannen Mitarbeiter des Museums von Trnava mit der Rettungsgrabung auf dem Bauplatz für einen Staudamm in Suchá nad Parnou (Bez. Trnava). Die bedrohte Fundstelle erstreckt sich am linken Ufer der Parná auf einem sanften Südhang. Es wurden rund 50 gestörte Objekte festgestellt, von denen eine

Grube ausgehoben wurde. Das Fundament aus ihr datiert sie in die Spätbronzezeit, in die Velatice-Phase der Urnenfelder. Eine zweite Gruppe von Funden stammt aus einer näher nicht bestimmten neolithischen bis äneolithischen Epoche. Mit der Untersuchung der gestörten Fundstelle wird fortgesetzt werden.

VÝZKUM HRADIŠTĚ V PRAŠNÍKU

Petr N o v á k

Po dvou sezonách jsme v době od 2. 7. do 15. 9. 1976 přistoupili k výzkumu hlavního opevnění a přilehlé části akropole na hradišti U Fajnorov v Prašníku (okr. Trnava). Sondou X/76 jsme ověřovali osídlení druhého areálu před hlavním opevněním.

Hlavní úlohy této výzkumné sezony spočívají v dokončení řezu předsunutého a hlavního opevnění. V předsunutém opevnění pozorujeme dvě základní fáze výstavby, z nichž starší patří mladší době bronzové. V období lužicko-slezské kultury zde nacházíme příkop s oblým dnem zvyšujícím rozdíl mezi korunou valu a prostorem druhého areálu hradiště na 7-8 metrů. Ve druhé fázi, ve velkomoravském až povelkomoravském období, nachází Slované příkop z velké části zanesený splavem a využívají jeho přední hrany ke stavbě, resp. k nasypání menšího valu. Na jeho úpatí budují nový příkop s daleko ostřejším dnem. V konečné fázi zapouštějí do jeho koruny dvojitou palisádu. Zcela nové poznatky o osídlení hradiště přináší řez hlavním opevněním. V jeho nejstarší vrstvě zjišťujeme osídlení z mladšího neolitu případně staršího eneolitu. Střepový materiál z tého vrstvy je špatně vypálený, s nevýraznou barvou. Na některých střepech nacházíme plastické pupky. Nad neolitickou nebo eneolitickou vrstvou sledujeme šedou vrstvu maďarovské kultury s množstvím drobného štěrku z podložní skály. Vedle zlomků typických hrnků a džbánků jsou zde i fragmenty dvou koflíků s ostrou profilací těla. Na jednom střepu nacházíme rytou výzdobu v podobě trojúhelníků vyplněných vpichy. Můžeme předpokládat, že k maďarovskému osídlení hradiště se vztahuje i nejstarší opevnění v podobě palisády zapuštěné do starší vrstvy.

Těžiště osídlení v pravěku však spočívá v mladší době bronzové, v lužicko-slezské kultuře. V tomto období se hradiště podstatně rozšiřuje a v hlavním opevnění nacházíme zbytky kamenné stěny zpevněné na čelní straně dřevěnou konstrukcí. Střepový materiál z této vrstvy je výrazný, tuhovaný, s prsovitými vypnulinami a bohatou žlábkovanou výzdobou. Na akropoli v blízkosti valu odkrýváme chatu s velkými nádobami podél stěny a plochou vyhraženou pro ohniště v rohu stavby. Samotná konstrukce je zřejmě kůlová.

Laténské osídlení se v hlavním ani v předsunutém opevnění stavebně neprojevuje. Střepový materiál je jemný, šedý a nacházíme jej rozptýlený na ploše akropole.

Dalšího kulminačního bodu dosahuje osídlení hradiště ve velkomoravském až povelkomoravském období. V hlavním opevnění zůstávají zbytky kamenné stěny se zpevňující dřevěnou konstrukcí. V sondě X/76 v druhém areálu nacházíme základ polozemnice zapuštěné do svahu. Stavba je obdélníková s kamenným krbem v rohu místnosti (obr. 134). Situaci na hradišti dokresluje refugiální osídlení z doby tureckých válek.

Intenzita osídlení ukazuje na významné postavení strategicky důležitého bodu Malých Karpat a jeho zničení těžbou v kamenolomu bez předchozího výzkumu by bylo neodpustitelnou chybou.

UNTERSUCHUNG DES BURGWALLS IN PRAŠNÍK. Nach zwei Grabungssaisons in Prašník (Bez. Trnava) traten wir im J. 1976 an die Untersuchung des Hauptwalls der Akropolis und seiner vorgeschobenen Befestigung heran. Das Bild vervollständigt eine im zweiten Areal des Burgwalls festgestellte Hütte. Die vorgeschobene Befestigung wurde in zwei Phasen angelegt. Von der älteren lausitzisch-schlesischen erhielt sich nur ein Rundgraben. Die Slawen nützten seine vorderen Kanten zur Wallaufschüttung aus und den Graben vertieften sie bis zum Wallfuss. Die Hauptbefestigung der Akropolis bildet ein bis heute erhaltener mächtiger Wall, in dessen Basis sich Scherbenmaterial aus dem jüngeren Neolithikum bis zum älteren Äneolithikum erhalten hat. Die nachfolgende Maďarovce-Besiedlung bedeutete wahrscheinlich auch die älteste Befestigung des Fundortes. Seine grösste Entfaltung der Burgwall in lausitzisch-schlesischer Zeit. Im Hauptwall fanden wir Reste einer Steinmauer mit einer Holzkonstruktion der Vorderwand. Auf der Akropolis in nächster Nähe des Walles kam man auf Reste einer Hütte aus derselben Zeit. Die Slawen bauten eine weitere Steinmauer mit innerer Holzkonstruktion. Im zweiten Areal des Burgwalls, in der Nähe der vorgeschobenen Befestigung, fanden wir Halbgrubenhütten mit einem Steinkamin in der Ecke des Raumes (Abb. 134). Die Besiedlungskontinuität zeigt die Bedeutung der erforschten Fundstelle und höchstwahrscheinlich hat im Tale unterhalb des Burgwalls eine strategisch wichtige Kommunikation vorbeigeführt. Mit der Rettungsgrabung wird fortgesetzt werden.

ĎALŠIE NÁLEZY Z JASKYNE FAJKA V JASOVE

Ladislav O l e x a

Odborníkom aj turistom dobre známa jaskyňa Fajka v Jasove (okr. Košice-vidiek) sa v poslednom čase stala miestom niekoľkých nelegálnych amatérskych vykopávok. Zhabaním jednej zo zbierok sme získali nepočetný, ale výrazný archeologický materiál, ktorý reprezentuje dva základné horizonty osídlenia jaskyne. Nálezy patria k dávnejšie známym sídliskovým vrstvám bukovohorskej a pilinskej kultúry.

Osídlenie jaskyne ľudom bukovohorskej kultúry je okrem iného doložené šiestimi typickými črepmi (obr. 135: 1-3, 5, 10) z polguľovitých misiek s rytou výzdobou. Pretože sfarbenie povrchu črepov je tmavošedé a jednoduchá výzdoba pozostáva z pomerne nedbalo rytých rýh, zaraďujeme keramické zlomky do staršieho stupňa (A) bukovohorskej kultúry. Hrúbka črepov je od 4 do 7 mm, dobre zachovaný povrch bol hladený. Na dvoch zlomkoch nádob sa zachovali zvyšky bielej inkrustácie (obr. 135: 1, 10). Okrajový črep z amforovitej nádobky s hrubo rytým ornamentom pozostávajúcim zo šikmých rýh nie je presne datovateľný, nakoľko podobná výzdoba sa nachádza už v prostredí kultúry s mladšou lineárnou keramikou (obr. 135: 4). Tento druh výzdoby pretrváva na hrubostennejších nádobách až do predklasického stupňa (A/B) bukovohorskej kultúry.

Osídlenie jaskyne v strednej dobe bronzovej dokladajú nálezy pilinskej kultúry. Z niekoľkých výrazných črepov je najtypickejší fragment amfory s čiernym leštеným povrchom. Je z rozhrania hrdla a tela zvýrazneného pásom nepravidelných, plytkých žliabkov, pod ktorými sa na najväčšom vydutí nachádza vypuklina (obr. 135: 9). K horizontu pilinskej kultúry pravdepodobne patrí aj opracovaný paroh s niekoľkými - azda funkčnými - zásekmi na tele a s čiastočne vydlabaným vnútrajškom (obr. 135: 8). Do náplne tejto kultúry strednej doby bronzovej rámcove zaraďujeme aj pár nerovnakých záušníc z bronzového drôtu (obr. 135: 6, 7). Obe majú ulomené hroty prečnievajúcich koncov a nie sú bližšie datovateľné.

Nové nálezy z jaskyne Fajka v Jasove sú popri starších pamiatkach, známych už J. Eisnerovi, ďalším dokladom osídlenia jednej z východoslovenských jaskýň v praveku. Poukazujú na početný, výrazný a dobre zachovaný archeologický materiál v týchto hojne sa vyskytujúcich prírodných útvaroch, výskumu ktorých sa najmä na východnom Slovensku v posledných rokoch nevenovala temer žiadna pozornosť. Potrebu záchrany pamiatok z našich jaskýň posúva do popredia aj skutočnosť, že práve jaskyne sa stali obľúbenými miestami exploatovania archeologických nálezov nepovolanými osobami.

WEITERE FUNDE AUS DER HÖHLE FAJKA IN JASOV. Im J. 1976 gewannen wir von einem Sammler einige gut datierbare archäologische Funde aus der Höhle Fajka in Jasov (Bez. Košice-Land). Das zahlreichste Material besteht aus Gefässscherben der Bükker Kultur, die aufgrund der Ritzverzierung und Oberflächengestaltung in ihre Stufe A (Abb. 135: 1-5, 10) gereiht werden. Der zweite Besiedlungshorizont der Höhle entfällt in die Pilinyer Kultur. Die typischeste Scherbe ist das Fragment einer Amphore mit schwarzer polierter Oberfläche, waagrechtem Rillenband und einem Buckel (Abb. 135: 9). Zum Inhalt der erwähnten mittelbronzezeitlichen Kultur reihen wir rahmenhaft auch ein bearbeitetes Geweih und ein Schläfenringpaar aus dünnem Bronzedraht (Abb. 135: 6-8). Die Neufande bereicherten die alten archäologischen Bestände und das Wissen über die urzeitliche Besiedlung dieser bekannten ostslowakischen Höhle.

HISTORICKOARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V KRÁSNOM BRODE

Ladislav O l e x a

Na podnet okresných kultúrno-spoločenských inštitúcií vykonala Okresná pamiatková správa v Humennom za metodickej pomoci Slovenského ústavu pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody v Prešove historickoarcheologický výskum v areáli zaniknutého baziliánskeho kláštora Monastýr sv. Ducha v Krásnom Brode (okr. Humenné). Na archeologické práce má v druhej etape nadviazať plánovaná konzervácia turisticky navštevovaného objektu. Výskum sa realizoval v júli 1976 s brigádnickou pomocou študentov histórie Filozofickej fakulty UPJŠ v Prešove a zameral sa na objasnenie začiatkov výstavby kláštora, nakoľko písomné pramene o histórii objektu sa ukázali ako značne nepresné.

Počas výskumnej sezóny v roku 1976 sa plocha skúmala dvanástimi sondami, z ktorých niektoré boli zamerané aj na vyčisťovanie miestností a pivničných priestorov od sutín. Získaný inventár predstavujú len fragmenty barokových a mladších kachlíc, rôzne druhy novovekých keramických a kameninových dlaždíc a najmä zvyšky munície, výzbroje a vojenského výstroja z obdobia prvej svetovej vojny, keď bol kláštorný areál devastovaný delostreleckým ostreľovaním a požiarmi. Výskumom sa nepodarilo zachytiť prípadné doklady staršej stavebnej činnosti, ani nájsť nálezy staršie ako zo 17. storočia, čo nás oprávňuje vysloviť názor, že hypotézy niektorých historikov o vzniku kláštora v 13., resp. 14. stor. sú neopodstatnené.

Napriek tomu, že výsledky výskumu nesplnili očakávanie, predsa znamenajú určitý prínos pre postmedieválnu archeológiu, ktorá si stavia za cieľ spresňovanie poznatkov o stavebnom vývoji mladších objektov a dopĺňanie známych his-

torických údajov dokladmi materiálnej kultúry zo začiatkov novoveku, ako je to aj v prípade zničeného baziliánskeho kláštora v Krásnom Brode.

HISTORISCH-ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG IN KRÁSNY BROD. Die Bezirksverwaltung für Denkmalpflege in Humenné realisierte in Mitarbeit mit dem Slowakischen Institut für Denkmalpflege und Naturschutz Prešov eine historisch-archäologische Untersuchung der Wüstung des Basilianerklosters "Monasterium des Hl. Geistes" in Krásny Brod (Bez. Humenné). Die Untersuchung ging einer planmässigen Konservierungsarbeit auf diesem lokal bedeutendem Kulturdenkmal voran und erbrachte nur Belege über eine Bautätigkeit auf der Fundstelle vom 17. bis zum Anfang des 20 Jh., womit einige ältere ungenaue Hypothesen über die Entstehung des Objektes präzisiert wurden. Den Fundfond bildeten nur Bruchstücke barocker und jüngerer Kacheln, Pflastersteine, Munitionsreste und militärische Ausrüstungsteile aus der Zeit des ersten Weltkrieges, als das Kloster devastiert wurde.

PRAVEKÉ OSÍDLENIE ZBOJNÍCKEJ JASKYNE V SOKOLEJ SKALE PRI SILICKEJ JABLONICI

Ladislav O l e x a - Gabriel T ö k ö l y

Neďaleko československo-maďarských hraníc v chotári obce Silická Jablonica (okr. Rožňava) sa nachádza výrazné vápencové bralo Sokolia skala. Je výbežkom Silickej planiny a uzaviera dlhé údolie Sokolieho potoka. Severnú stranu brala tvorí kolmá, vyše 100 m vysoká stena. V dolnej časti Sokolej skaly je vchod do rozsiahlych jaskynných priestorov, ktoré sú prístupné len vo vchodovej časti. Z krasového podzemného priestoru vyteká vyvieračka. Jaskynný útvar zvaný Zbojnícka jaskyňa je dávno známy nielen speleológom a turistom, ale aj archeológom. Archeologické nálezy sa nachádzajú v jaskyni a bezprostredne pred ňou. Na rovnej plošine temena brala bol v stredoveku vybudovaný malý hrádok, dnes známy pod názvom Zbojnícky hrad, z ktorého sa zachovali len nepatrné ruiny a do skaly vykresané priekopa. Areál hrádku spája s jaskyňou nachádzajúcou sa pod ním temer kolmá puklina - šachta, v ktorej sa zachovali kresané schody. V roku 1971 postihla okolie Sokolej skaly prírodná katastrofa spôsobená prívalom vody. Došlo k zavaleniu častí jaskynných priestorov a šachty sutinou z hrádku a prúd vody značne devastoval široké okolie jaskyne. Príval vody miestami obnažil kultúrne vrstvy, inde vznikli nánosy štrku a kamenia.

V roku 1976 sme vykonali obhliadku lokality, aby sme overili informácie o nelegálnych, neodborných vykopávkach v jaskyni. Správy sa ukázali pravdivé, na rôznych miestach bola kultúrna vrstva rozrytá, po povrchu sa povaľovali

zlomky keramiky. V profiloch exploatačných výkopov sa miestami farebne črtalo kultúrne zvrstvenie. Povrchovým zberom a prehrabaním vykopanej zeminy sme získali niekoľko desiatok datovateľných črepov. Tak ako dávnejšie získané pamiatky, aj tieto patria do bukovohorskej a kyjatickej kultúry.

Neolitické osídlenie lokality reprezentuje o. i. deväť zobrazených črepov (obr. 136: 2-8, obr. 137: 1, 5). Podľa úpravy povrchu a jemne rytej, kombinovanej výzdoby ich zaraďujeme do klasickej (B) fázy bukovohorskej kultúry. Okrajový žltohnedý črep z amforovitej nádobky spolu s fragmentom dna tenkostennej misky by mohli patriť aj do predklasického (A/B) stupňa, podobné sa však vyskytujú v menšej miere počas celého trvania kuktúry (obr. 136: 2, 8). Interesantný je okrajový črep s čiernym leštеným povrchom, zdobený precízne rytými kombinovanými oblúkovitými a zvislými líniami (obr. 136: 7). Pochádza z pomerne veľkej, dokonale zhotovenej polguľovitej misy.

Osídlenie jaskyne ľudom kyjatickej kultúry dokladá výber z nálezov. Získali sme dva okrajové črepy z hrncovitých nádob s podlhovastými výčnelkami pod okrajom, zhotovených z hliny s prímesou rozdrveného vápenca (obr. 136: 1, obr. 137: 2). Najtypickejšie výrobky ľudu kyjatickej kultúry reprezentujú dva zlomky amfor s čiernym leštеným povrchom. Prvý je z hrdla s pätkami ulomeného ucha, zdobený pásmi vodorovných rýh (obr. 137: 3), druhý z najväčšieho vydutia amfory so zvislými a šikmými žliabkami (obr. 137: 6). Medzi kyjatické nálezy patrí aj fragment plytkej hnedošedej misy s odsadeným hrdlom a dokonale hladeným povrchom (obr. 137: 7). Spomedzi ostatných bližšie nedatovateľných črepov majúcich charakter materiálu z neskorej doby bronzovej sú zaujímavé dva okrajové zlomky. Jeden je z menšej guľovitej nádobky s čiernym povrchom (obr. 137: 4). Druhý je časťou dokonale vyhotovenej čiernej šálky s výrazne vyhnutým okrajom a odsadeným telom (obr. 137: 8); má tuhovaný, hladený lesklý povrch, na vnútornej strane sa zachovala časť jemnej výzdoby - zväzok plytkých žliabkov. Tak ako nálezy bukovohorskej kultúry, aj črepy kyjatického rázu sa zachovali vo výbornom stave. Ich počet v jaskyni i na plató pred ňou sa podľa všetkých indícií zdá byť hojný. Vzhľadom na to, ako aj na neustále porušovanie lokality neodborníkmi, treba uvažovať o záchrannom zisťovacom výskume. Nepochybne by sa tým získala stratigrafia kultúrnych vrstiev v ďalšej z východoslovenských jaskýň a zachránil by sa ostatný materiál pred možnou ďalšou prírodnou katastrofou.

URZEITLICHE BESIEDLUNG DER HÖHLE ZBOJNÍCKA JASKYŇA IN SOKOLIA SKALA BEI SILICKÁ JABLONICA. Im J. 1975 erfolgte eine Begehung der vor kurzem von einer Naturkatastrophe heimgesuchten Höhle Zbojnícka jaskyňa in Sokolia skala, im Gemeindekataster von Silická Jablonica (Bez. Rožňava). Bei der Begehung wurden auf dem Felsgipfel Reste einer kleinen mittelalterlichen Burg, des sog. Zbojnícky hrad (Räuberburg), festgestellt. Durch Lesefunde gewann man aus der Höhle eine grosse Scherbenmenge von typischer Bükker Keramik, die in die klassische Stufe (B) gereiht wird (Abb. 136: 2-8;

137: 1, 5). Auch mehrere Keramikbruchstücke der Kyjatice-Kultur wurden gefunden (Abb. 136: 1; 137: 2-4, 6-8). In Anbetracht der bedrohten Fundstelle ist es notwendig, eine Feststellungs-Rettungsgrabung in dieser weiteren der noch unerforschten Höhlen in der Ostslowakei vorzunehmen.

ZISŤOVACÍ VÝSKUM NA STREDOVEKEJ LOKALITE HRADOVISKO V JELŠAVE

Ladislav O l e x a - Gabriel T ö k ö l y

V novembri 1976 pristúpilo Banícke múzeum v Rožňave spolu so SÚPSOP - stredisko v Prešove k zisťovaciemu archeologickému výskumu na stredovekej lokalite Hradovisko v Jelšave (okr. Rožňava). Vedením prác boli poverení autori tohto príspevku. V katastri mestečka Jelšavy, v dominantnej strategickej polohe nad cintorínom, rozprestierajúcej sa zhruba v strede Muránskej doliny, sa nachádza výrazná stredoveká lokalita (hradisko a hrádok) so zreteľnými zvyškami terénnych úprav - sústavou valov a priekop. Plošina na temene kopca má nepravidelne elipsovitý pôdorys a je ukončená z troch strán strmými svahmi. Sústava fortifikačných úprav sleduje vrstevnicovú líniu. Badateľná je aj pôvodná okružná prístupová cesta vedená po úpätí kopca. Vo východnej časti plošiny sa nachádza druhá, menšia pretencovitá sústava hlbokých priekop a valov, ktorá oddeľuje časť opevnenej polohy s plochou cca 2500 m^2. Oddelená časť pravdepodobne nie je akropolou hradiska, ale neskorším samostatným hrádkom z 15. stor., vybudovaným na zaniknutej lokalite refugiálneho charakteru z ranejších dôb.

Výskum si vynútila potreba vzájomnej konfrontácie prípadných archeologicky datovateľných nálezov s historickými zmienkami, ktoré, aj keď sú pomerne bohaté, neobjasnili vzájomný vzťah medzi jednotlivými fázami osídlenia lokality. Štúdiom dostupných historických prameňov sa ukázalo, že v chotári Jelšavy sa nachádza viac lokalít zo včasného i z vrcholného stredoveku (spomínané sú tri hrady, štyri osady a kláštor), pričom interpretácia vývoja osídlenia je u bádateľov značne rozdielna. Vzhľadom na túto situáciu rozhodlo sa vedenie Baníckeho múzea v Rožňave realizovať širšie koncipovaný historickoarcheologický výskum na všetkých do úvahy prichádzajúcich lokalitách a objasniť tak historický vývoj jedného z regiónov Gemera.

Výskum sa najskôr upriamil na stanovenie chronologických vzťahov sídelných fáz zastúpených na Hradovisku, na spoznanie charakteru zástavby a fortifikácie. Dvoma sondami bola čiastočne odkrytá plocha s rozlohou 60 m^2. Prvá sonda bola situovaná V-Z a rezala valový násyp. Získané archeologické pamiatky spadajú do 15. stor. Ide o zlomky tenkostennej bieložltej keramiky (rôzne veľké hrncovité nádoby a gotické poháre). Z jadra násypu sme nezískali nálezy.

Masa valu bola na úpätí spevnená pred zosuvom 60 cm vysokým podporným múrikom z lomového kameňa spájaného len ílovitým spojivom. Sondu II/76 sme vytýčili v smere S-J na oddelenej časti opevneného temena kopca v areáli samostatného hrádku a mala rozmery 20 x 1,5 m. Rešpektovala vnútornú líniu okraja 5 m hlbokej a 11 m širokej priekopy. V sonde sa podarilo zachytiť v severnom úseku dva rovnobežné rady deštruovaného muriva bez maltového spojiva; v protiľahlej časti sme zistili sekundárne prepálenú podlahu z ubitej hliny, patriacu k rozsiahlemu objektu zrejme zrubovej konštrukcie s kamennou podmurovkou. Neskorším rozšírením sondy sme sa pokúsili odokryť celý pôdorys objektu, ale vzhľadom na nepriaznivé počasie práce sa museli predčasne ukončiť. Z predbežného hodnotenia nečakane bohatého inventára sa dá usúdiť, že sa získal pre lokalitu základný datovací materiál; zatiaľ sa nedá s konečnou platnosťou vylúčiť i staršie osídlenie polohy.

Relatívne veľký počet zlomkov rôznych typov hlinených nádob tzv. bielej, červeno maľovanej keramiky a črepov s typickou profiláciou datuje zatiaľ najstarší zistený sídelný horizont na Hradovisku do 13. a prvej polovice 14. stor. Z nálezov z tohto horizontu sa doposiaľ nepodarilo zrekonštruovať ani jeden celý exemplár (obr. 138: 1-8). Predmety datované do 13. a na začiatok 14. stor. sa kumulovali najmä v južnej časti sondy II/76, sekundárne boli zmiešané so zlomkami keramiky a iných nálezov z horizontu z 15. storočia, nebolo možné vertikálne stratigrafické členenie. Pravdepodobne ide o zvyšky kultúrnej vrstvy patriacej k včasnostredovekému hradisku, ktorá bola porušená budovaním menšieho samostatného hrádku. Mladšia fáza osídlenia lokality sa dá rámcove spájať s historicky dokázaným obsadením časti Gemera bratríckym vojskom v 30-tych rokoch 15. stor., ktoré si na strategicky výhodnej polohe nad Jelšavou a cestou vedúcou Muránskou dolinou vybudovalo pevnosť. Jej opevnenie tvorili hlboké priekopy a násypy využívajúce strmé svahy kopca i časť zvyškov staršej, zaniknutej fortifikácie. K tomuto horizontu sa viaže väčšina nálezov. Získali sme množstvo črepov z tenkostenných, výrazne profilovaných žltobielych hrncov, džbánov, pokrývok a tzv. gotických pohárov (obr. 139: 1-8). Popri zlomkoch keramiky sme vyzdvihli početný železný inventár pozostávajúci z rôznych typov klincov, skôb, niekoľkých zlomkov kovaní a typického masívneho hrotu strelky romboidného prierezu. Našli sme aj fragmenty čepelí železných nožíkov a zlomok kosáka. Najdôležitejším pre datovanie sa ukázal depot desiatich striebornych denárov Ladislava Pohrobka (1453-1457), ktorý sme získali v južnej časti sondy II/76 v hĺbke 80 cm pod deštruovanou kamennou podmurovkou spomínaného objektu. Ich výskyt možno spájať s bratríckymi vojskami Jana Jiskru z Brandýsa, ktorý mal v polovici 15. stor. obsadenú túto časť Gemera. Zistené zničenie zrubového objektu silným požiarom, ktorý spôsobil druhotné prepálenie všetkých nálezov a prekrytie kultúrnej vrstvy popolom, bolo pravdepodobne výsledkom vojenského zničenia bratríckeho tábora niekedy okolo roku 1461, keď došlo k definitívnej porážke Jiskrových vojsk v Gemeri. Výskumom zatiaľ nemáme doložené prípadné neskoršie osídlenie.

Lokalita reprezentuje strategickým situovaním a fortifikačným riešením typ rozsiahleho stredovekého hradiska z 13.-14. stor., pričom nemožno vylúčiť

staršie osídlenie. Hradisko patrí k lokalitám, ktoré sú určujúce pre začiatky stredovekého stavebného vývoja Jelšavy. Dokladom vzťahu hradiska k Jelšave je dodnes zachovaná prístupová cesta na lokalitu v podobe zužujúceho sa námestia a jednej z hlavných ulíc mestečka. V priebehu 14. stor. preberá mocensko-správnu funkciu hradiska rozmáhajúca sa podhradská osada Jelšava a ono zaniká. Podľa doteraz zistených faktov možno predpokladať, že v spojitosti s vojenskými akciami bratríkov v Gemeri v 15. stor. bola narýchlo vybudovaná na časti staršieho opusteného hradiska pevnosť. Doklady zjavnej kontinuity osídlenia samotného Hradoviska chýbajú.

Pozitívne výsledky krátkodobého zisťovacieho výskumu dávajú reálnu nádej na plnohodnotné vedecké objasnenie historického vývoja tohto regiónu Gemera. To však predpokladá dlhodobý systematický historickoarcheologický výskum navzájom korešpondujúcich lokalít v chotári Jelšavy.

FESTSTELLUNGSGRABUNG AUF DER MITTELALTERLICHEN FUNDSTELLE HRADOVISKO IN JELŠAVA. Das Bergbaumuseum zu Rožňava und das Slowakische Institut für Denkmalpflege und Naturschutz - Zentrale in Prešov führten im J. 1976 die I. Etappe einer historisch-archäologischen Untersuchung der mittelalterlichen Befestigung "Hradovisko" in Jelšava (Bez. Rožňava) durch. Dabei wurden einstweilen zwei Siedlungshorizonte festgestellt. Der erste gehört zum verfallenen Burgwall aus dem 13. bis Anfang des 14. Jh. und ist durch typisches Scherbenmaterial belegt (Abb. 138: 1-8). Die zweite Phase entfällt in die Mitte des 15. Jh. Offensichtliche Spuren einer Besiedlungskontinuität wurden nicht erfasst. Die jüngere Bautätigkeit kann mit der Anwesenheit hussitischer Heere in Gemer verbunden werden, wann auf dem "Hradovisko" eine einfache kleinere Befestigung errichtet wurde. Den Fundverband bildeten typische Scherben, Bruchstücke von sog. gotischen Bechern, Eisengegenstände u. a. (Abb. 139: 1-8). Den wichtigsten Fund bildete ein Schatz von zehn Silberdenaren des Ladislaus Posthumus (1453-1457).

In Zukunft rechnet man mit der Fortsetzung der Grabungen und die Arbeiten werden später auch auf andere, miteinander korrespondierende Fundstellen im Kataster des Städtchens Jelšava verlegt werden, die dort eine verhältnismässig ungestörte Konzentration bilden. Die Grabungen sollen das Bild der historischen Entwicklung dieser Region von Gemer in der Ostslowakei ergänzen.

ARCHEOLOGICKÝ PRIESKUM OKRESU LUČENEC

Ondrej O ž ď á n i

Archeologický ústav SAV v Nitre uskutočnil v marci 1976 prieskum okresu Lučenec, zameraný predovšetkým na tieto oblasti:

1. Povodie rieky Ipľa na úseku Poltár - Pinciná - Trenč,
2. údolia prítokov Ipľa - potoky Točnica, Tuhár, Suchá a Baby,
3. úsek od obce Podkriváň po obec Mýtna,
4. menšie úseky v južnej časti okresu na trase Holiša - Fiľakovo - Čakanovce - Radzovce a Fiľakovo - Šíd - Čamovce.

Zistilo sa deväťnásť nových lokalít z praveku, včasnej doby dejinnej a zo stredoveku. Z nálezísk pochádza väčšinou len malé množstvo nevýrazného keramického materiálu, pretože podmienky prieskumu neboli optimálne (nepoorané veľké plochy poľnohospodárskej pôdy). Z tohto dôvodu v príspevku podrobnejšie publikujeme len dve lokality, z ktorých pochádza typický a výrazný materiál a ich význam presahuje oblasť okresu Lučenec.

T o č n i c a

Lokalita sa nachádza na pravom brehu točnického potoka, na JV svahu terénnej vlny, cca 250 m severne od kóty 240,2. V čase prieskumu bola časť lokality silne podmoknutá spodnou vodou.

Z rozlohy asi 1/2 ha sa podarilo zhromaždiť väčší súbor archeologického materiálu. Sú to črepy (obr. 141: 1, 4-7), silexy a hlinený bikónický praslen (obr. 141: 2). Veľké množstvo črepov zdobí rad vpichov, resp. výzdoba vyhotovená kolkom. Vyskytli sa aj plastické výčnelky. Materiál má ráz nálezov z mladšieho eneolitu. Je súčasný s materiálom kostolacko-bošáckeho horizontu, ba v niektorých prípadoch vykazuje ovplyvnenie kostolackou skupinou. Zdá sa, že ide o dosiaľ detailnejšie nešpecifikovaný variant kultúrnej skupiny z mladšieho eneolitu, ktorej sídliská sa v posledných rokoch zisťujú výlučne na území bývalej Novohradskej župy. Lokalita je doteraz tretím (okrem Šídu a Šiatorošu-Bukoviny) a najsevernejšie ležiacim náleziskom tohto druhu materiálu v okrese Lučenec.

P o l t á r

Nálezisko sa rozprestiera na ľavom brehu Poltárice, v polohe Kozí chrbát, na JZ svahu terénnej vlny medzi kótami 222,1 a 260,4. Plocha momentálne slúži poľnohospodárskym účelom.

Na úseku dlhom cca 90 m a v šírke 45-50 m sa zistili orbou roztrúsené fragmenty nádob a kalcinované kostičky. Z terénnej situácie bolo evidentné, že orbou sa porušuje rozsiahlejšie žiarové popolnicové pohrebisko. V jednom prípade sa podarilo zachrániť časť inventára žiarového hrobu.

1. Tmavosivé šálka s kónicky nasadeným hrdlom; ústie von vyhnuté; najväčšie vydutie je v hornej tretine tela nádoby, ktoré je na štyroch miestach

lalokovite vytiahnuté a mierne zahrotené; dno ploché, nevýrazné; plecia zdobí rad zvislých a šikmých ryžiek; ústie a najväčšie vydutie preklenuje pásikové ucho; povrch hladký, v. 5,1 cm, Ø ústia 6,1 cm, Ø dna 2,1 cm (obr. 141: 10).

2. Hnedosivá šálka, tvarove podobná ako predošlá; hrdlo na dvoch miestach zdobí rad desiatich krátkych zvislých rýh; v. 4,9 cm, Ø ústia 5,8 cm, Ø dna 2 cm (obr. 141: 9).

Nádoby sa našli v sekundárnej polohe v mieste najväčšej koncentrácie prepálených ľudských kostí. V tesnej blízkosti boli zlomky z ďalších, už zničených nádob. Nepochybne išlo o žiarový popolnicový hrob, ktorý na základe keramického materiálu datujeme do obdobia mladšej doby bronzovej a priraďujeme ho do pilinskej kultúry. Zberom získaný črepový materiál z tejto polohy tiež reprezentuje pilinskú kultúru.

Objavené pohrebisko je už druhým pohrebiskom pilinskej kultúry v katastri obce Poltár (Hrubec, I.: Výskum zaniknutej dediny Dolný Poltár. Archeologické rozhledy, 23, 1971, s. 74). Od lokality v polohe Kostolisko je vzdušnou čiarou vzdialené 1250 m.

Archeologický prieskum okresu Lučenec značne rozšíril znalosti o pravekom a stredovekom osídlení južných častí stredného Slovenska, ktoré bolo donedávna archeologicky najmenej skúmaným územím.

ARCHÄOLOGISCHE GELÄNDEBEGEHUNG IM BEZIRK LUČENEC. Das Archäologische Institut dar SAW zu Nitra verwirklichte im März 1976 eine archäologische Geländeüberprüfung im Bezirk Lučenec. Es wurden 19 bisher unbekannte Fundstellen aus der Vor- und Frühgeschichte wie auch aus dem Mittelalter entdeckt.

Das bedeutendste Ergebnis der ganzen Aktion scheint die Entdeckung einer jungäneolithischen Siedlung im Gemeindekataster von Točnica zu sein. Man fand dort Scherben mit Stichreihen, Stempelverzierung und plastischen Buckeln (Abb. 141: 1, 4-7), Silexe und einen Tonwirtel (Abb. 141: 2). Das Material weist ausdrucksvolle Einflüsse der Kostolac-Gruppe auf und meldet sich eindeutig zu Funden des Kostolac-Bošáca-Horizontes.

Ein bedeutender Fund trat auch im Gemeindekataster von Poltár zutage, in der Flur "Kozí chrbát", wo ein überpflügtes Urnengräberfeld der Pilinyer Kultur entdeckt wurde. Den Fund zweier Tassen (Abb. 141: 9, 10) aus einem zerstörten Brandgrab datieren wir in die jüngere Bronzezeit. In diese Zeit kann man auch weiteres Scherbenmaterial reihen, das aus dieser Flur gerettet wurde.

Die Geländebegehung trug erheblich zur Erweiterung des Kennens der urzeitlichen und mittelalterlichen Besiedlung der südlichen Mittelslowakei bei.

NOVÉ NÁLEZY PILINSKEJ KULTÚRY V RIMAVSKÝCH JANOVCIACH

Ondrej O ž ď á n i

V marci roku 1976 získali V. Furmánek a autor príspevku od zberateľa národopisného materiálu Aladára Bána Bódiho z Tomášoviec (okr. Rimavská Sobota) dva fragmenty keramiky pilinskej kultúry.

Podľa písomných záznamov Aladára Bána Bódiho keramiku našiel L. Holkó v júni roku 1932 na pozemku roľníka Zajaca v Rimavských Janovciach (okr. Rimavská Sobota).

1. Fragment šálky s bikónickým telom; hrdlo a uško chýbajú; dno nevyznačené, povrch leštený, čierny; v. 4,9 cm, max. Ø 6,7 cm (obr. 140: 6).

2. Črep z vydutia amfory; plecia zdobené radom vpichov, pod ktorými je cikcakovitá línia; praovitú vypuklinu obrubuje rad vpichov; vonkajšie ryhy zvislého pásu štyroch rytých línií sú orámované radom čiarok; na črepe badať zvyšky slniečkového motívu; v. 6,8 cm; hr. črepu 0,8 cm (obr. 140: 5).

Fragmenty reprezentujú staršiu fázu pilinskej kultúry a rámcove ich datujeme na koniec stupňa BB_2. Toto zaradenie podporuje i výzdoba črepu (obr. 140: 5), ktorá pripomína neskorootomanské motívy. Aj vypracovanie povrchu keramiky je ešte poznačené tradíciami staršej doby bronzovej.

NEUE FUNDE DER PILINYER KULTUR IN RIMAVSKÉ JANOVCE. Mitarbeiter des Archäologischen Institutes der SAW zu Nitra erhielten im März 1976 zwei Fragmente von Pilinyer Keramik (Abb. 140: 5, 6), die auf dem Grundstück des Landwirtes Zajac in Rimavské Janovce (Bez. Rimavská Sobota) im J. 1932 von L. Holkó gefunden wurden. Aufgrund der Verzierung und des Gesamtcharakters meldet sich die Keramik rahmenhaft in die mittlere Bronzezeit (Ende der Stufe BB_2).

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM NA TRASE DIAĽNICE V ROKU 1976

Ondrej O ž ď á n i

Pracovníci Archeologického ústavu SAV v Nitre realizovali v roku 1976 v súvislosti s výstavbou diaľnice na úseku Trnava-Senec záchranný archeologický výskum v polohe Nad korytom v obci Čataj (okr. Bratislava-vidiek), v polohe Hošťáky v Báhoni-Igrame (okr. Bratislava-vidiek) a v tejto obci aj na trase

diaľkového plynovodu. Archeologické lokality, ktoré sa zistili pri odstraňovaní humusovitej vrstvy z plochy diaľnice alebo pri výkope plynovodnej ryhy, sa nachádzajú v tesnej blízkosti na rozhraní katastrov uvedených obcí. Z tohto dôvodu výsledky záchranného výskumu, ktorý sa uskutočnil v troch polohách v katastroch obcí, publikujeme spolu.

Č a t a j, poloha Nad korytom

Lokalita sa objavila pri odkrývke humusu v km 23,200 až 23,305. Rozprestiera sa na pravom brehu Vištuckého potoka, na V a JV svahu terasy. Z geografického aspektu sa nachádza v západnej časti trnavskej sprašovej tabule a od severu a severovýchodu ju ohraničuje veniec Malých Karpát.

Pri záchranných prácach sa použila metóda súvislej plošnej odkrývky. Po etapách, tak ako to dovoľoval postup zemných prác, sa preskúmala plocha 5000 m^2. Výskumom sa zachránilo a odborne zdokumentovalo 71 sídliskových objektov z rôznych období a 4 slovanské kostrové hroby.

Lokalita bola intenzívnejšie osídlená v dobe halštatskej. Značnú časť sídliskových objektov zaraďujeme na základe získaného keramického materiálu do kalenderberskej kultúry. Objekty tejto kultúry môžeme vo väčšine prípadov označiť za odpadové jamy a rozsiahle exploatačné hliníky, z ktorých pochádza len menšie množstvo nevýrazného a nezdobeného črepového materiálu a zvieracie kosti. Len v jednom prípade sa našla v odpadovej jame celá nádoba (obr. 141: 8), ktorá je však netypická a veľmi hrubo vypracovaná. Kovový inventár predstavuje iba zberom získaný fragment trojbokej bronzovej strelky šípu a fragment železného nožíka, ktorý pochádza z jediného zisteného obydlia - chaty. Chata mala oválny pôdorys s rozmermi 500 x 400 cm a dno v hĺbke 80 cm. Približne v jej strede sa zistila kolová jama s priemerom 25 cm. Sídliskové objekty kalenderberskej kultúry sa koncentrovali v Z a JZ časti preskúmanej plochy diaľnice.

Do nasledujúceho obdobia, do doby laténskej, zaraďujeme jednopriestorovú chatu s obdĺžnikovým pôdorysom rozmerov 550 x 300 cm a s dvoma priľahlými, vo vzťahu k dlhšej osi chaty asymetricky umiestnenými kolovými jamkami priemeru 30 cm. Objav dvoch hrnčiarskych vypaľovacích pecí s okrúhlym roštom, kopulou a so spoločnou predpecovou jamou považujeme za významný prínos pre detailnejšie štúdium laténskych hrnčiarskych pecí a hrnčiarskeho remesla vôbec. Menšie množstvo zlomkov keramiky z chaty a bohatá kolekcia črepového materiálu, ktorá sa našla vo vypaľovacích priestoroch pecí, spoľahlivo datujú laténske objekty k polovici 1. stor. pred n. l.

Lokalita bola najintenzívnejšie osídlená v slovanskom období. Preskúmané objekty patriace tomuto sídliskovému horizontu môžeme rámcove datovať do 9. stor. Na skúmanej ploche boli pomerne rovnomerne rozmiestnené. Temer všetky slúžili ako odpadové alebo obilnicové zásobnicové jamy, prípadne chlebové pece, ktoré boli primárne deštruované.

V juhovýchodnej časti plochy diaľnice sa zistili obytné objekty. Objekt 23 predstavoval polozemnicu obdĺžnikového pôdorysu s kuchynskou pieckou pri kratšej severnej strane chaty, mimo jej priestoru. Keramický materiál pochádzajúci z polozemnice ju datuje do 9. stor. Objekt 55 je zemnica štvorcového pôdorysu (300 x 300 cm) s deštruovaným kamenným krbom v SZ rohu. Objekt 62, polozem-

nica obdĺžnikového pôdorysu (400 x 300 cm), má charakter výrobne. Možno tak usúdiť na základe nálezov železnej trosky a množstva obdĺžnikových jamiek na dne. Napriek snahe zistiť centrum slovanskej osady nepodarilo sa objaviť ďalšie obytné objekty ani sondami, ktoré sme situovali mimo trasy diaľnice.

Zo slovanských objektov pochádza väčší súbor keramického materiálu, ktorý datujeme do 9. stor. Z ďalších nálezov možno spomenúť kostené ihly a šidlá (obr. 141: 3), množstvo zvieracích kostí a parohovinu. Kovový inventár zastupujú fragmenty železných nožíkov, rôzne typy železných streliek a železné kovania vedierok.

Výskumom na ploche diaľnice sme zistili štyri kostrové hroby. Hrobové jamy mali obdĺžnikový zvar. Kostry boli orientované v smere V-Z. V detskom hrobe 3 bola kostra orientovaná J-S. V troch prípadoch (v hroboch 1, 2 a 4) sme zistili železnú bradaticu, nožíky a keramiku. Na základe uvedeného inventára hroby datujeme do 9. stor. Hroby boli na skúmanej ploche rozptýlené, nepredpokladáme, že boli súčasťou rozsiahlejšieho pohrebiska. Zdá da, že tieto štyri hroby sú o niečo mladšie ako preskúmané slovanské sídliská. S určitosťou to platí o hrobe 2 (obr. 140: 1-4), ktorý porušil objekty 14 a 21.

Na stredoveké osídlenie upozorňujú črepy z objektov 16a a 24, ktoré podľa keramiky datujeme do 11.-12. stor.

B á h o ň - I g r a m, poloha Hoštáky

Počas záchranného výskumu sme preskúmali plochu s rozlohou 1000 m^2. Ďalšie rozšírenie výskumu nebolo možné pre obilné pole a novovytvorenú poľnú cestu na trase diaľnice. Lokalita sa nachádza na ľavom brehu Vištuckého potoka, na JZ svahu terénnej vlny, ktorá sa tiahne od obce Báhoň-Igram k obci Čataj. Na úseku diaľnice sa nachádza v km 23,475 až 23,555. Od lokality v polohe Nad korytom je vzdialená iba 170 m.

V priebehu výskumných prác sme preskúmali 14 sídliskových objektov z rôzneho obdobia. Prevažne išlo o odpadové jamy, ktoré obsahovali málopočetný a nevýrazný keramický materiál.

Niekoľko keramických fragmentov z dvoch objektov reprezentuje eneolitické obdobie, konkrétne ludanickú skupinu.

Ďalšie nálezy a objekty patria kalenderberskej kultúre a slovanskému sídliskovému horizontu. Objekt 14 predstavuje halštatskú chatu pravouhlého pôdorysu s rozmermi 400 x 400 cm. Skromný črepový materiál pochádzajúci z chaty priraďujeme k nálezom kalenderberskej kultúry.

Závažný je objekt 10, slovanská obilnicová jama, v ktorej sme zistili kostry štyroch psov. Poloha kostrier v jame umožňuje vysloviť predpoklad, že telá zvierat boli v nej zámerne uložené. Obilnicu datujú nálezy slovanských črepov do 9. stor.

Význam výskumu v tejto polohe nespočíva len v záchrane archeologických objektov, ale tiež v tom, že sa zistilo osídlenie v dobe halštatskej a slovanskej na oboch brehoch Vištuckého potoka.

B á h o ň - I g r a m, trasa plynovodu

Pri hĺbení plynovodnej ryhy sa porušil halštatský sídliskový objekt a slovanský kostrový hrob. Obidva objekty sa nachádzajú na pravom brehu Vištuckého

potoka, na tej istej terase, na ktorej je lokalita v polohe Nad korytom. Plynovodná ryha je od tejto polohy vzdialená 110 m v severnom smere.

Halštatský objekt možno priradiť podľa keramického materiálu ku kalenderberskej kultúre. Kostrový hrob bol z dvoch tretín zničený plynovodnou ryhou. Železný nožík a väčšia hrncovitá nádoba ho datujú do 9. storočia. Predpokladali sme, že môže súvisieť so štyrmi hrobmi v polohe Nad korytom. Sondážnymi prácami na oboch stranách ryhy plynovodu, ako aj na poli medzi plynovodom a polohou Nad korytom, sme však zistili len jeden detský hrob (hrob 2), ktorý obsahoval dve slovanské nádoby datované rámcove do 9. stor. Od porušeného hrobu 1 bol vzdialený 42 m.

Z povrchových vrstiev sond pochádza tiež väčší súbor keramického materiálu kalenderberskej kultúry, ktorý dokumentuje, že i táto poloha bola v dobe halštatskej súvisle osídlená.

Archeologický výskum na trase diaľnice plne zabezpečil vytýčenú úlohu - záchranu všetkých ohrozených lokalít. Priniesol dôležité poznatky o charaktere a živote roľníckeho obyvateľstva kalenderberskej kultúry. Výborná zachovalosť laténskych hrnčiarskych pecí zvyšuje význam týchto objektov. Z hľadiska historickej topografie považujeme za závažný výsledok výskumu záchranu hrobov z 9. stor. a preskúmanie slovanského sídliska, ktoré potvrdili nápadnú koncentráciu slovanských sídlisk a pohrebísk v mikroregióne povodia Vištuckého potoka a riečky Gidry (Čataj, Veľký Grob, Pác).

RETTUNGSGRABUNG AUF EINEM AUTOBAHNABSCHNITT IM JAHRE 1976. Das Archäologische Institut der SAW zu Nitra verwirklichte im J. 1976 eine Rettungsgrabung im Bezirk Bratislava-Land auf dem Abschnitt der Autobahn Senec - Trnava, und zwar in den Fluren "Nad korytom" der Gemeinde Čataj (im Kilometer 23,000 bis 23,305) und "Hoštáky" der Gemeinde Báhoň-Igram (im Kilometer 23,475 bis 23,555) wie auch auf der Trasse der Gasfernleitung. In Čataj, in der Flur "Nad korytom" auf dem rechten Ufer des Vištucký-Baches, wurde eine Fläche von 5000 m^2 mit 71 Siedlungsobjekten und vier Skelettgräbern abgedeckt. Die Fundstelle war sehr intensiv in der Hallstattzeit mit Trägern der Kalenderberg-Kultur besiedelt. Aus den Objekten, die als Abfallgruben und Lehmexploitationsgruben dienten, stammt wenig typisches Material (Abb. 141: 8), Knochen- und Geweihindustrie und zwei Metallgegenstände (dreikantige Bronzepfeilspitze, Eisenmesser). Nur in einem Falle wurde eine Wohnhütte von ovalem Grundriss festgestellt. Die Fundstelle war auch in der Latènezeit besiedelt. Dies dokumentieren Keramikfragmente, von Objekten namentlich eine Rechteckhütte mit zwei gegenständigen Pfostenlochern wie auch zwei Töpferöfen mit Rost und einer Vorofengrube. Das Keramikmaterial datiert sie in die Mitte des 1. Jh. v. u. Z. Die grösste Zahl der Objekte gehört dem slawischen Siedlungshorizont an (Getreidegruben, Abfallgruben, Lehmgruben, Backöfen, Halbgruben- und Grubenhütten). Ausser Keramik aus dem 9. Jh. gewann man viel Knochen-

industrie (Abb. 141: 3), Fragmente von Eisenmessern, Pfeilspitzen und Eimerbeschläge. Bartäxte, Messer und Keramik bildeten das Inventar von vier in das 9. Jh. datierten Gräbern (Abb. 140: 1-4).
Die Flur "Hoštáky" in Báhoň-Igram ist von der Fundstelle in Čataj 170 m entfernt und liegt auf dem linken Ufer des Vištucký-Baches. Auf einer Fläche von 1000 m^2 entdeckte man 14 Siedlungsobjekte aus dem Äneolithikum (Ludanice-Gruppe), aus der Hallstattzeit (Kalenderberg-Kultur) und aus der slawischen Zeit. Aus der Hallstattzeit sei eine Hütte von quadratischem Grundriss (400 x 400 cm) erwähnt. Von den durch Keramik des 9. Jh. datierten slawischen Objekten nimmt eine besondere Stellung eine Getreidegrube mit dem Fund von vier Skeletten ein, wahrscheinlich von Hunden, die in die Getreidegrube absichtlich gelegt worden waren.
Die durch die Ausschachtung eines Gasleitungsgrabens entdeckte Fundstelle im Kataster der Gemeinde Báhoň-Igram erstreckt sich auf derselben Geländewelle wie die Fundstelle in der Flur "Nad korytom". Es wurden ein Objekt der Kalenderberg-Kultur und zwei slawische Skelettgräber aus dem 9. Jh. gerettet.
Die Rettungsgrabung erbrachte schwerwiegende Erkenntnisse über den Charakter einer Tieflandsiedlung und die Lebensweise der bäuerlichen Bevölkerung der Kalenderberg-Kultur. Zu bedeutenden Entdeckungen gehört auch eine slawische Siedlung und Gräber aus dem 8. Jh. hinsichtlich der auffallenden Konzentration slawischer Siedlungen und Gräberfelder in der Mikroregion des Vištucký- und des Gidra-Bachsystems.

ĎALŠIE PRAVEKÉ NÁLEZY V HLOHOVCI

Ivan P a š t o r e k

Pri sledovaní zemných prác na staveniskách a pri kopaní rýh pre kanalizačné a plynové potrubie v Hlohovci (okr. Trnava) sa získali nálezy, ktoré rozšírili poznatky o pravekom osídlení mesta, a to na sídlisku Marxova II a na uliciach Partizánska, Komenského, SNP a Československej armády.

Sídlisko Marxova II (parcela 396). Preskúmali sme kultúrnu jamu misovitého tvaru. Prieskumom a povrchovým zberom sme získali materiál z mladšej doby bronzovej, a to keramické fragmenty a dva prasleny.

Partizánska ulica. Z troch kultúrnych jám, výplň ktorých tvorila čierna mastná zemina, v jame 2 i s hojnou bledohnedou mazanicou, sme vybrali črepový materiál. Z fragmentov sme zrekonštruovali dve šálky (obr. 142). Keramický materiál datuje objekty do mladšej doby bronzovej (velatická kultúra).

Komenského ulica (parcela 1334). Kultúrnu jamu kruhového pôdorysu, s kolmými stenami a rovným dnom, sme preskúmali západne od priečelia kostola Všech-

svätých. Jama bola zahĺbená do ílovitého podložia, jej výplň tvorila hnedá až čierna zemina bohato zmiešaná s úlomkami mazanice. Našla sa v nej výlučne keramika, a to hrubostenná i tenkostenná vyhladená. Z celých nádob sú pozoruhodné miska s kónickými stenami a guľovitá amfora s pásikovými uchami a hrotitými výčnelkami. Objekt patrí do staršej doby bronzovej (maďarovská kultúra).

Ulica SNP (parcely 455-456). Ojedinelý nález - hrot bronzovej halštatskej kopije - sa zistil zrejme v sekundárnej polohe, bez ďalšieho materiálu.

Ulica Československej armády. Pri kopaní odpadovej jamy pri novostavbe J. Moravčíka sa našla v h. 160 cm kostra, ktorá podľa informácií majiteľa domu ležala v natiahnutej polohe s rukami pozdĺž tela, orientovaná Z-V. Pri lebke mala nádobu a časť opracovanej pieskovcovej dosky. Po ohlásení nálezu riaditeľ Okresného múzea v Hlohovci O. Ottinger vyzdvihol črepy z nádoby a kosti a zakreslil situáciu. Pri dodatočnej obhliadke sme našli ešte štyri bronzové krúžky. Hrob pochádza z doby halštatskej.

WEITERE URZEITLICHE FUNDE IN HLOHOVEC. Bei Erdarbeiten in Hlohovec (Bez. Trnava) stiess man auf urzeitliche Objekte und Funde.
Siedlung Marxova II. Schüsselförmige Kulturgrube mit Keramik und Spinnwirteln aus der jüngeren Bronzezeit.
Gasse Partizánska ulica. Aus drei jüngerbronzezeitlichen Kulturgruben (Velatice-Kultur) gewann man Scherben. Es wurden zwei Tassen rekonstruiert (Abb. 142).
Gasse Komenského ulica. In der Verschüttungsschicht einer Kulturgrube kam Keramik und Lehmverstrich zum Vorschein. Die Grube stammt aus der älteren Bronzezeit (Maďarovce-Kultur).
Gasse ulica Slovenského národného povstania. Als Einzelfund trat eine hallstattzeitliche Bronzelanzenspitze zutage.
Gasse ulica Československej armády. In 160 cm Tiefe lag ein W-O orientiertes Skelett. Vom Grabinventar wurde das Fragment einer ritzverzierten Amphore, einer bearbeiteten Sandsteinplatte und vier Bronzeringe gerettet. Das Grab stammt aus der Hallstattzeit.

ĎALŠIE STREDOVEKÉ NÁLEZY V HLOHOVCI

Ivan P a s t o r e k

Pri sledovaní zemných prác na sídlisku Marxova II v Hlohovci (okr. Trnava) sme preskúmali štyri stredoveké objekty porušené výkopom (dve pece - kováčske vyhne a dve kultúrne jamy; obr. 143).

Na parcele 396 sme zistili časť podlahy pece - kováčskej vyhne, porušenej pri výkope základovej jamy. Zachovaná časť mala nepravidelne polkruhový tvar. Nad pecou sa nachádzala vrstvička drobivej, do červena prepálenej zeminy, zrejme deštrukcia klenby pece, nad tým čierna kultúrna vrstva. Podlaha sa skladala z týchto vrstiev: tenkej do červena prepálenej zeminy, kompaktnej prepálenej mazanice, hrubostenných črepov, spodnej mazanice. Podložie pece tvorila žltá ílovitá zem. Podlahu teda tvorili tri vrstvy mazanice. Hrubostenné črepy mali funkciu tepelnej izolácie. Podľa štruktúry podlahy je zrejmé, že pec bola trikrát obnovovaná, mala teda dlhšiu životnosť. V kultúrnej vrstve sa nenašli žiadne nálezy dokladajúce funkciu objektu, avšak podľa podlahy usudzujeme, že s najväčšou pravdepodobnosťou ide o kováčsku vyhňu. Datujú ju črepy z hrubostenných zásobníc, ktoré podľa tvaru, materiálu a výzdoby patria do 12. až 13. stor.

Juhovýchodne od pece sme na parcele 340 zistili ďalší objekt, taktiež porušený pri výkope základovej jamy. Odkryli sme pôvodne oválnu plochú podlahu pece, ktorá sa východným smerom zvyšovala. Nad ňou bol zásyp z čiernej kultúrnej vrstvy prerušovanej pásmi drobivej, do červena vypálenej zeminy. Podlahu tvorila mazanica s vyhladeným povrchom. Podľa zvýšeného okraja podlahy a drobivej, do červena vypálenej zeminy môžeme usúdiť, že pec mala pôvodne klenbu. Podobne ako pri predchádzajúcom objekte chýba materiál objasňujúci funkciu objektu. Podľa tvaru a analógií priamo v Hlohovci (výskum kostolíka sv. Ducha) môžeme i tento objekt interpretovať ako kováčsku vyhňu a rámcove ho datovať do 12.-13. stor.

Na parcele 389 sa preskúmali dve kultúrne jamy. Jedna mala kónické steny, rovné dno a pôvodne oválny pôdorys. Zásyp tvorila čiernohnedá zemina zmiešaná so zvyškami organických látok, v ktorej sa našli úlomky zvieracích kostí, fragmenty keramiky a v južnej časti strieborný denár Gejzu II. (1141-1161). Minca bola sekundárne prevŕtaná a používaná ako prívesok náhrdelníka. Primárnu funkciu kultúrnej jamy zatiaľ nemôžeme bezpečne určiť. Podľa tvaru predpokladáme, že pôvodne to bola obilná jama. Neskorší zásyp obsahuje materiál z 12.-13. stor. Druhá kultúrna jama bola zachytená v profile ryhy. Mala kónické steny a hrotité dno, zapustená bola do ílovitého podložia. Výplň tvorila tmavohnedá zemina s fragmentmi hrubostennej a tenkostennej keramiky z 12.-13. stor.

Objekty boli súčasťou osídlenia Hlohovca v 12. a 13. stor. a spolu so stredovekými nálezmi z predchádzajúcich rokov dokladajú hospodárske postavenie sídliska a úroveň materiálnej kultúry v tomto období. Archeologické nálezy sú cenné najmä preto, lebo až do polovice 13. stor. chýba písomný materiál vzťahujúci sa na pôvodnú podhradskú osadu Hlohovec.

WEITERE MITTELALTERLICHE FUNDE IN HLOHOVEC. Im J. 1976 entdeckte das Bezirksmuseum von Hlohovec bei Erdarbeiten auf dem Bauplatz der Siedlung Marxova II in Hlohovec (Bez. Trnava) vier mittelalterliche Objekte, und zwar zwei Öfen - Schmiedewerkstätten und zwei Kulturgruben. Im Objekt 1 war ein Fussboden mit drei Lehmestrichen und einer Lage Keramikscher-

ben. Der Fussboden des Ofens 2 bestand nur aus einem einzigen Lehmestrich mit geglätteter Oberfläche. Die Funktion beider teilweise erhaltener Objekte wurde aufgrund ähnlicher Befunde bestimmt, die bei der archäologischen Untersuchung der Kirche vom Hl. Geist in Hlohovec beobachtet wurden. Die Kulturgruben waren in die Lehmunterlage eingetieft und ihre Füllerde bestand aus Schwarzerde, vermischt mit Resten organischer Stoffe und mit Keramikfragmenten. In der Kulturgrube 1 wurde ein Denar Gejsas II.(1141--1161) gefunden. Alle Objekte melden sich mit ihrem Material in das 12.-13. Jh. (Abb. 143).

NÁLEZ STREDOVEKEJ KOPIJE V HLOHOVCI

Ivan P a s t o r e k

Pri obhliadke výkopu pre základy prístavby pošty na ulici SNP (parcely 455-456) v Hlohovci (okr. Trnava) sme vo vyvezenej zemine našli železnú kopiju. Kopija má kónickú čepeľ s reznou hranou na oboch stranách, tuľajku kruhového prierezu a zachovaný železný klinec, ktorý spájal hrot s drevenou násadou; celková d. 49 cm, d. čepele 36 cm, d. tuľajky 13 cm, š. čepele 8,1 cm (obr.144).

V zemine, v ktorej sa kopija našla, sa zistilo veľa úlomkov bledohnedej mazanice i keramický materiál - fragmenty nádob a kachlíc z 15.-16. stor. Pri obhliadke sme zistili stredoveký sídliskový horizont zo 14. stor. a novovekú sídliskovú vrstvu datovanú mincou Ferdinanda I. (1526-1564) do polovice 16.stor. Z novovekej vrstvy stoja za pozornosť hojné dôkazy o kováčskej výrobe: úlomky mazanice, množstvo trosky a sporadicky i železné predmety.

Kopiju i napriek nálezovým okolnostiam (ostatný materiál datovaný do 15.--16. stor.) môžeme podľa A. Ruttkaya (Waffen und Reiterausrüstung des 9. bis zu ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts in der Slowakei. 2. Slovenská archeológia, 24, 1976, s. 301) zaradiť do IV. typu kopijí a datovať ju na rozhranie 13. a 14. stor. Kopija je zatiaľ prvým nálezom stredovekej zbrane v Hlohovci a rozmermi patrí medzi zaujímavé exempláre na západnom Slovensku.

FUND EINER MITTELALTERLICHEN LANZENSPITZE IN HLOHOVEC. Bei Erdarbeiten zwecks eines Anbaues an die Post in der SNP-Gasse in Hlohovec (Bez. Trnava) wurde eine eiserne Lanzenspitze (Abb. 144) von der Wende des 13.-14. Jh. gefunden. Zusammen mit ihr wurde auch keramisches Material aus dem 15.-16. Jh. gewonnen. Die Lanzenspitze gehört zu den wertvollsten Exemplaren in der Westslowakei.

SLOVANSKÝ KOSTROVÝ HROB V ČERVENÍKU

Ivan P a s t o r e k

V máji 1976 odkúpilo Okresné múzeum v Hlohovci od V. Michalíka z Červeníka č. domu 88 (okr. Trnava) čiastočne poškodenú nádobu. Menovaný ju našiel pri kopaní jamy pre trativod. Podľa jeho informácií sa nádoba nachádzala pri nohách kostry, ktorá ležala v h. 120 cm, orientovaná JZ-SV. Nálezca nádobu pri kopaní poškodil.

Vajcovitý hrniec so šikmým okrajom a rovným drsným dnom je pod hrdlom dekorovaný slzičkovým vrypom, rytou čiarou a jednoduchou vlnovkou. Podľa tvaru, výzdoby a techniky výroby pochádza z 8.-9. stor. Hrob bol zrejme súčasťou slovanského pohrebiska.

SLAWISCHES SKELETTGRAB IN ČERVENÍK. Im J. 1976 evidierte man im Bezirksmuseum zu Hlohovec ein von V. Michalík, Červeník 88 (Bez. Trnava) gekauftes Gefäss. Nach Angaben des Eigentümers lag der Topf bei den Beinen eines in 120 cm Tiefe liegenden Skelettes. Es meldet sich in das 8.-9. Jh. u. Z. Das Grab war offenbar der Bestandteil eines slawischen Friedhofes.

VÝSLEDKY ARCHEOLOGICKÉHO VÝSKUMU V HLOHOVCI-AREÁLI MÚZEA

Ivan P a s t o r e k

V druhej etape archeologického výskumu v areáli múzea v Hlohovci sme v r. 1976 skúmali priestor átria a plochu pri východnom múre kláštora, ktorý sa uvádza ako pôvodné krídlo objektu. V blízkosti východného múru kláštora a presbytéria kostola Všechsvätých sme odkryli tri základové múry a dva kostrové hroby. Sondami pri východnom múre sme sledovali základy objektu a získali sme množstvo keramického materiálu z obdobia r. 1492-1576. Najvýznamnejšími nálezmi boli spomínané základy, ktoré nesúviseli s východným múrom kláštora, ani s kostolom. Základové múry, orientované V-Z, boli hrubé 80-100 cm. Pozostávali prevažne z lomového kameňa, sporadicky sa v nich vyskytovali tehly. Spojenie jednotlivých múrov sme v tejto etape výskumu nezistili, takže nepoznáme ani ich funkciu a vzájomnú súvislosť (obr. 145).

Kostrové hroby sme odkryli na ploche, kde sa nachádzali základové múry. Hrob 1 bol orientovaný Z-V, hrob 2 opačne. Kostra v hrobe 2 bola uložená dolu tvárou a jej dolná časť bola porušená stavbou základového múru.

Najvýznamnejším nálezom druhej etapy výskumu boli základové múry v rajskom dvore kláštora, a to vo východnej časti vnútorného dvora, kde sme odkryli základové múry stavby v tvare L a rožné múry zachytené v juhovýchodnom rohu átria. V oboch prípadoch bolo kamenné murivo spájané kvalitnou maltou s prímesou drobného štrku. Podľa stratigrafickej situácie po deštrukcii časti základov a nadzákladového muriva materiál odstránili a priestor nad zrušenými múrmi vyčistili. Po výstavbe kláštora nepochybne terén v átriu postupne zvyšovali; najstaršiu navážku datujeme do 16. stor. V átriu sa zistili aj ďalšie stavebné zvyšky. V juhovýchodnom rohu vnútorného dvora sme odkryli rožnú časť stavby, oddelenú cezúrou od opísaného muriva. V hornej časti však boli oba múry spojené rovnakým materiálom, ako bol použitý pri budovaní objektu s pôdorysom v tvare L. Z toho usudzujeme, že rožné múry boli staršie ako múry v tvare L a po zániku tohto objektu ich využili ako základ na vybudovanie stavby zistenej vo východnej časti átria (obr. 145).

Sondami v átriu sme sledovali aj základové múry kláštora. Celkove sme zistili tri typy základových murív, ktoré svedčia zatiaľ o troch etapách výstavby kláštora.

Doterajšie dve etapy výskumu (r. 1975 a 1976) priniesli, a to hlavne druhá etapa, pozoruhodné výsledky. Hoci výskum nie je ukončený, predpokladáme, že sme zistili architektúru patriacu na území Hlohovca k najstarším. Objekt v tvare L s najväčšou pravdepodobnosťou predstavuje panské sídlo, v blízkosti ktorého sa rozprestierali stredoveké objekty zachytené v severozápadnej časti vonkajšieho dvora. Presnejšie datovanie a objasnenie funkcie zistených objektov bude možné až po tretej - záverečnej etape výskumu.

ERGEBNISSE DER ARCHÄOLOGISCHEN GRABUNG IN HLOHOVEC-"MUSEUMS-AREAL".

Im J. 1976 verwirklichte das Bezirksmuseum zu Hlohovec eine Grabung im Areal des ehemaligen Franziskanerklosters in Hlohovec (Bez. Trnava). Es wurde eine Fläche bei der östlichen Klostermauer und ein Teil des Paradiesgartens untersucht.

Bei der Ostmauer verfolgte man die Gebäudefundamente, ferner wurden Teile von bisher unbekannten Mauern und zwei Skelettgräber abgedeckt; die Mauerfragmente waren W-O orientiert und hingen nicht mit dem Kloster und der nahen Allerheiligen-Kirche zusammen (Abb. 145).

Mit der Grabung im Paradieshof des Klosters erschloss man zwei Reste von Fundamentmauern; die einen bildeten den Bestandteil eines Baues mit L-förmigem Gründriss, die anderen den Eckteil eines bisher unbekannten Baues (Abb. 145).

Die Funktion der Gebände bei der Ostmauer und in der Südostecke des Atriums ist durch die bisherigen Grabungsergebnisse nicht klar. Die Fundamentmauern mit L-förmigem Grundriss stammen wahrscheinlich von einem älteren Bau als es das Klostergebäude ist (1492); es kann sich um einen Herrensitz aus dem 14. und Anfang des 15. Jh. handeln.

NÁLEZISKO LENGYELSKEJ A BADENSKEJ KULTÚRY V SANTOVKE A DOMADICIACH

Juraj P a v ú k

Na rozhraní katastrov obcí Santovka a Domadice (okr. Levice) sa nachádza na markantnej vyvýšenine rozsiahle sídlisko a malé skupiny hrobov lengyelskej kultúry a sídlisko badenskej kultúry.

Skúmaná časť lokality je tesne na severnom okraji obce Santovka, medzi potokom Búr na západe a cestou Santovka - Domadice na východe. V južnej časti lokality dominuje kóta 175,5. Je to rozsiahla vyvýšenina, pomerne strmo sa zvažujúca na západ k potoku Búr a plynule spadajúca východným smerom k menšiemu potoku, ktorý v Santovke vteká do Búru. Rozľahlý, široký chrbát pokračuje severne medzi obidvoma potokmi k obci Domadice. Na povrchu sa vyskytujú početné nálezy lengyelskej a badenskej kultúry a črtajú sa i porušené objekty na ploche najmenej 45 ha.

Nálezisko objavil D. Janek pri systematickom prieskume trasy tranzitného plynovodu v r. 1971. Pred začatím výstavby druhej paralelnej vetvy plynovodu Archeologický ústav SAV pod vedením autora príspevku urobil na trase záchranný výskum, ktorý sa súčasne zameral na zistenie zachovalosti i intenzity osídlenia z hľadiska perspektívy budúceho systematického výskumu, lebo už prvé nálezy z r. 1971 i ďalšie prieskumy naznačovali, že ide o významné nálezisko lengyelskej kultúry. Nachádza sa na svahovitom teréne, ktorého pôvodná neolitická úroveň je výrazne znížená; zahĺbené objekty sú značne porušené orbou, podobne aj viaceré hroby. Je otázne, či sa za týchto okolností podarí zistiť pôdorysy architektúry.

Pri výskume r. 1976 sa preskúmalo úplne alebo v niektorých prípadoch len čiastočne 14 objektov a 7 hrobov lengyelskej kultúry a 3 objekty badenskej kultúry.

Všetky lengyelské objekty patria do kategórie veľkých, pomerne pravidelných exploatačných jám - hlinísk, ktorých priemer sa pohybuje od 3 do 6 metrov.

V jamách lengyelskej kultúry sa našla tenkostenná keramika s charakteristickým bielym a žltým pastóznym maľovaním na červenom podklade, zriedkavejšie aj s rytým ornamentom. Prevládali črepy z väčších hrubostenných nádob s charakteristickými zátkovitými výčnelkami a zobákovitými uchami. Zistili sa aj niektoré výnimočné tvary, napr. kockovité "lampičky" a pokrývky so zoomorfnými držadlami. Pozoruhodné sú najmä zvieracie plastiky s otvorom v chrbte, nájdené na sídlisku i v hrobe. Početná je brúsená aj štiepaná kamenná industria ako i kostené šidlá. Mimoriadne početné a dobre zachované sú zvieracie kosti.

Hroby lengyelskej kultúry boli na troch miestach. Zrejme ide o viaceré menšie skupiny hrobov v areáli sídliska. Hroby sa nachádzali zväčša tesne pod ornicou a kostry i keramika boli čiastočne porušené. Rámcove pohrebisko korešponduje so sídliskom.

Objekty badenskej kultúry sa kumulujú na východnom svahu, v časti patriacej do katastra Domadíc. V jamách malých rozmerov sa vyskytujú početné črepy i celé nádoby. Sídlisko patrí do mladšieho stupňa klasickej badenskej kultúry.

Rozsiahle sídlisko lengyelskej kultúry i zistené pohrebisko patria do stupňa Lengyel II (Pečeňady) s charakteristickou keramikou s bielym pastóznym maľovaním (Pavúk, J.: Nové nálezy lengyelskej kultúry na Slovensku. Slovenská archeológia, 13, 1965, s. 27-45). Je to najvýchodnejšie nálezisko tohto stupňa lengyelskej kultúry vôbec a zatiaľ jediné na území východne od rieky Nitry. S ním súčasné môžu byť niektoré z ďalších zistených sídlisk v blízkom okolí. Na trase plynovodu, východne od miesta výskumu a severne od miestnej časti obce Malinovec, je sídlisko patriace do stupňa Lengyel I.

Vzhľadom na rozsah skúmaného sídliska, bohatstvo nálezov i veľkú koncentráciu osídlenia lengyelskej kultúry v Santovke a okolí bude prospešné venovať tomuto územiu pozornosť a v budúcnosti začať i rozsiahlejší systematický výskum.

FUNDSTELLE DER LENGYEL- UND BADENER KULTUR IN SANTOVKA UND DOMADICE. Zwischen den Gemeinden Santovka und Domadice (Bez. Levice) befindet sich auf einem breiten Lössrücken zwischen dem Búr-Bach und dem Weg Santovka - Domadice auf einer Fläche von etwa 45 ha eine Fundstelle der Lengyel- und Badener Kultur. Die Rettungsgrabung des Archäologischen Institutes der SAW richtete sich auf die Trasse des zweiten Zweiges der Transitgasleitung und auf die umliegende Umgebung. Es wurden 14 Siedlungsobjekte der Lengyel-Kultur, drei Objekte der Badener Kultur und sieben Gräber der Lengyel-Kultur untersucht. Es sind hauptsächlich grosse Lehmgruben der Lengyel-Kultur. Siedlung und Gräber gehören in die Stufe Lengyel II (Pečeňady). Vorläufig ist es die einzige Fundstelle dieser Stufe östlich des Nitra-Flusses. Von den Keramikfunden ist dünnwandige Keramik mit weisser und gelber pastoser Bemalung am interessantesten, ebenfalls häufige Deckel wie auch würfelförmige und zoomorphe Lampen. Die Gräber stammen aus drei isolierten Gruppen. Die Funde der Badener Kultur entfallen in die Zeit ihrer klassischen Entfaltung.

SÍDLISKO S LINEÁRNOU KERAMIKOU A HROB LUDANICKEJ SKUPINY V PODLUŽANOCH

Juraj P a v ú k

V marci 1976 získal pracovník Archeologického ústavu SAV v Nitre M. Torda na JRD v Podlužanoch (okr. Levice) časť inventára z porušeného hrobu. Bližšie okolnosti sme overili pri obhliadke náleziska.

Lokalita sa nachádza v areáli hospodárskeho dvora JRD na severovýchodnom okraji obce, pod kopcom Burda, asi 300 m východne od potoka Podlužianka.

V južnej časti hospodárskeho dvora, blízko potoka, pri krajnom rade maštalí sa budovala nádrž (cca 10 x 6 x 2 m) na odpad z maštalí. Vyhĺbená bola buldozérom, steny i dno boli zarovnávané ručne. Približne v strede jamy, asi v hĺbke 120 cm, bol objavený kostrový hrob. Podľa rozporných výpovedí robotníkov sa orientácia kostry nedala určiť, no všetci zhodne potvrdili uloženie v skrčenej polohe na boku. Nepodarilo sa získať ani podrobnejšie údaje o rozmiestnení a počte nálezov. V čase obhliadky už bola kostra zničená a jama vyhĺbená až pod úroveň dna hrobovej jamy. Ďalší hrob nebol zistený. Inventár, ktorý M. Torda získal, považujeme za súčasť výbavy porušeného hrobu.

1. Malý štíhly pohárik vyhotovený z piesčitej hliny; na povrchu i na lome sivohnedý (obr. 147: 4).

2. Črep z najväčšieho vydutia tenkostennej nádoby s dvoma úzkymi zvislými rebrami na vydutí; povrch sivohnedý, leštený; materiál piesčitý (obr. 147: 5).

3. Malá miska s lomom v spodnej tretine; s plochými gombíkovitými pupčekmi na lome; vyrobená z piesčitej hliny; povrch hladký, sivohnedý (obr. 147: 6).

4. Fragment z veľkého tenkostenného pohára s baňatým telom a odsadeným hrdlom; na povrchu leštený, sivohnedý (obr. 147: 7).

5-7. Tri čiastočne retušované čepele zo sivého volynského rohovca (obr. 147: 1-3).

Atypické črepy z dna a tela najmenej troch nerekonštruovateľných nádob.

Zachovaný keramický inventár jednoznačne zaraďuje porušený hrob do ludanickej skupiny lengyelskej kultúry. Pozoruhodný je výskyt charakteristických čepelí z volynského rohovca, ktorý je na západnom Slovensku prvýkrát doložený v datovateľnom prostredí.

Vo východnom profile odpadovej jamy bola v hĺbke 80-100 cm súvislá vrstva prepálenej hliny a črepov (splach z pozvoľna stúpajúceho svahu). V tejto vrstve sa vyskytovala hrubostenná keramika s výraznými organickými prímesmi, aké sú charakteristické pre hrubostennú lineárnu keramiku. Tým je na lokalite doložené aj osídlenie kultúry s lineárnou keramikou, a to s veľkou pravdepodobnosťou fáza s mladšou lineárnou keramikou.

Počas obhliadky neboli na lokalite ďalšie odkryté plochy alebo profily. Podľa výpovedí viacerých pracovníkov JRD, v celom areáli hospodárskeho dvora sa však pri výstavbe rôznych objektov prichádzalo na archeologické nálezy, ktoré doposiaľ neboli registrované.

SIEDLUNG MIT LINEARKERAMIK UND EIN GRAB DER LUDANICE-GRUPPE IN PODLUŽANY. In der Gemeinde Podlužany (Bez. Levice) wurde im Areal des Wirtschaftshofes der Landwirtschaftlichen Produktions-genossenschaft beim Graben einer Abfallgrube ein Skelettgrab gestört. Das Skelett war angeblich

in Hocklage. Von der Grabausstattung stammt graubraune dünnwandige Keramik (Abb. 147: 4-7) und drei grosse Klingen aus grauem wolhynischen Hornstein (Abb. 147: 1-3). Das Grab gehört aufgrund der Keramik in die Zeit der Ludanice-Gruppe der Lengyel-Kultur. Bemerkenswert ist das Vorkommen wolhynischen Hornsteines in gut datiertem Milieu. Durch Einzelfunde dickwandiger Keramik ist auf dieser Fundstelle auch eine Siedlung der Kultur mit jüngerer Linearkeramik belegt.

SÍDLISKO Z DOBY BRONZOVEJ A DOBY RÍMSKEJ V TRNAVE-MODRANKE

Juraj P a v ú k

Výstavbou diaľnice D-61 (v km 36,2) v katastri Trnavy, južne od miestnej časti Modranka, sa pri odhumusovaní trasy objavilo praveké nálezisko. Archeologický ústav SAV v Nitre pod vedením autora príspevku (technická spoluprása J. Császta) uskutočnil tu v máji a júni 1976 záchranný výskum.

Nálezisko je na nízkej ľavobrežnej terase potoka Trnávka, ktorá v týchto miestach pozvoľna prechádza do vyššej hornej terasy. Od terajšieho koryta Trnávky je vzdialená asi 150 m a takmer plynule prechádza do inundácie. Archeologické objekty sa tiahnu v páse širokom asi 80 m. Hranicu osídlenia smerom k inundácii nebolo možné z technických príčin stanoviť.

Pred začatím výskumu sa na trase diaľnice odstraňovala vrstva ornice a na jej úrovni boli porušené dva kostrové hroby bez nálezov, ktoré na lokalitu upozornili. Črtali sa tu aj jamy s popolovitou výplňou. Pre akútny nedostatok pracovníkov nebolo možné už od tejto úrovne odkrývať celú plochu ručne. Pomocou skrapra sme ju postupne odkryli takmer na celej šírke s výnimkou úseku devastovaného dopravnými prostriedkami. V hĺbke 40-60 cm, na rozhraní humusu a spraše, sa črtali viaceré objekty a na tejto úrovni sa preskúmala plocha okolo 2000 m^2.

1. S í d l i s k o m a ď a r o v s k e j k u l t ú r y je doložené na celej skúmanej ploche viacerými menšími exploatačnými jamami, ktoré mali nepravidelný pôdorys i tvar s nerovným dnom. V porovnaní s inými sídliskami tejto kultúry nevyskytovali sa tu charakteristické jamy so šikmými stenami a rovným dnom a preskúmané objekty obsahovali málo nálezov. V jamách zahĺbených do hlinitej spraše boli hlavne nepočetné zvieracie kosti a keramika, najmä charakteristické džbánky s rovným dnom a džbánky na štyroch výčnelkovitých nízkych nôžkach. Ďalej sa vyskytli fragmenty mís, amfor, hrncov a fragment veľkej nádoby s masívnymi tŕňmi na vnútornej strane dna, aké sú na sídlisku vo Veselom i v Nitrianskom Hrádku (Točík, A.: Opevnená osada z doby bronzovej vo Veselom. Bratislava 1964, s. 37, obr. 18: 2, tab. XXXIV: 5, 8, 11). Pre absenciu keramiky únětického rázu možno toto sídlisko považovať za

rámcove súčasné so sídliskom vo Veselom a zaradiť ho do klasického stupňa maďarovskej kultúry.

2. O s a d a z d o b y r í m s k e j. Trasa diaľnice, najmä jej severná polovica, preťala aj časť osady z doby rímskej. Na odkrytej ploche sa preskúmali štyri polozemnicové chaty pravidelného obdĺžnikového pôdorysu, s nosnými stĺpmi usporiadanými v schéme šesťuholníka. Ide o bežný typ obydlí, známy z mnohých germánskych sídlisk tejto doby. Na pomerne malej ploche v okolí zistených chát bola veľká koncentrácia jám. Prevládali jamy oválneho pôdorysu, pravidelne sa zvažujúce ku dnu, no vyskytli sa aj jamy tvaru zrezaného kužeľa s kruhovým pôdorysom, ktoré možno považovať za zásobnicové.

V nepočetných nálezoch prevládala keramika. Vyskytuje sa keramika robená v ruke, zdobená viacerými druhmi rytého ornamentu (obr. 146: 1, 7) i ozubeným kolieskom (obr. 146: 6) ako i keramika zhotovená na kruhu, ktorú dokladá fragment nádoby s okružím (obr. 146: 5). Importy reprezentuje terra sigillata (obr. 146: 4) a sivá panónska keramika (obr. 146: 3). K vzácnym exemplárom patrí misa s bohatým plastickým dekorom (obr. 146: 2). Podľa keramiky možno preskúmanú časť germánskej osady zaradiť do 2. a 3. storočia n. l.

Južne od náleziska, asi 20 m od trasy diaľnice v km 36,4, našiel J. Császta rímsku mincu (Marcus Aurelius, 161-180; určila E. Kolníková).

3. P o h r e b i s k o. Tesne pod úrovňou ornice sa zistilo aj päť hrobov s kostrami vo vystretej i skrčenej polohe. Neobsahovali nijaké prídavky, takže ich kultúrne i časové zaradenie bez ďalšieho výskumu mimo trasy diaľnice ostáva neznáme.

SIEDLUNG AUS DER BRONZE- UND RÖMISCHEN ZEIT IN TRNAVA-MODRANKA. Beim Bau der Autobahn wurde auf einer niederen Trnávka-Terrasse in Trnava-Modranka eine Siedlung der Maďarovce-Kultur entdeckt, aus der unregelmässige Gruben mit nur wenigen Funden erhalten waren. Gebräuchliche Keramikformen datieren die Siedlung in die klassische Stufe der Maďarovce-Kultur. Aus der römerzeitlichen Ansiedlung wurden die Grundrisse von vier Halbgrubenhütten mit sechs Pfostenlöchern in den Wänden und mehrere Gruben abgedeckt. Charakteristische Keramik (Abb. 146: 1-7) samt Importen (Abb. 146: 3, 4) datieren die Dauer der Ansiedlung in das 2. und 3. Jh. u. Z. Auf der Fundstelle wurden auch fünf nicht datierbare Skelettgräber entdeckt.

NEOLITICKÉ, ENEOLITICKÉ A STREDOVEKÉ OSÍDLENIE VO VODERADOCH A V ZELENČI

Juraj P a v ú k - Vladimír M i n á č

Trasa diaľnice D-61 na rozhraní katastrov Voderady (miestna časť Slovenská Nová Ves) a Zeleneč (okres Trnava) pretína potok Ronava, tvoriaci

v týchto miestach katastrálnu hranicu medzi nimi. Po obidvoch stranách potoka, tečúceho zhruba v smere S-J, je na miernych svahoch praveké a stredoveké osídlenie.

Archeologický ústav SAV v Nitre s Archeologickým ústavom Slovenského národného múzea v Bratislave tu realizovali po odhumusovaní plochy diaľnice záchranný výskum pod vedením J. Pavúka. S malým prerušením výskum trval od 1. 7. 1976 do 31. 8. 1976. Archeologické objekty sa vyskytovali na ploche cca 25 000 m^2, záchranný výskum sa však obmedzil len na úsek diaľnice.

Výsledky výskumu ukázali, že sa podarilo objaviť a preskúmať neolitickú i stredovekú poveľkomoravskú osadu, rozkladajúcu sa po obidvoch stranách potoka. Presnejší chronologický vzťah obidvoch častí osád bude možné určiť až po analýze všetkých objektov a nálezov, prípadne až po ďalšom výskume.

Z e l e n e č

Na lokalite v km 32,2-30,6, situovanej na miernom svahu na východnom brehu potoka Ronava, sme počas výskumu zistili päť charakteristických objektov. Ide o rozľahlé jamy nepravidelného oválneho pôdorysu s nerovným dnom. Ku každému objektu patrila veľká, do spraše zahĺbená klenbová pec, situovaná mimo obvodu jamy. Také isté objekty sú aj na protiľahlej lokalite v katastri obce Voderady-Slovenská Nová Ves. Všetky objekty boli na najstrmšej časti svahu. Izolovane sa vyskytli torzá ďalších klenbových pecí porušených orbou. V jamách s pecami sa vyskytli nepočetné nálezy na kruhu vytočenej keramiky, datujúce objekty do 11. a 12. stor.

Ojedinele sa našli črepy mladšej lineárnej keramiky. Po obidvoch stranách trasy diaľnice sa na veľkej ploche na povrchu vyskytujú podobné nálezy indikujúce v týchto miestach aj osadu kultúry s mladšou lineárnou keramikou. Na preskúmanej ploche sa však nezistil žiadny objekt z tohto obdobia.

V o d e r a d y - S l o v e n s k á N o v á V e s

Na trase diaľnice v km 30,1-30,2 sme zistili na miernom k východu obrátenom svahu na západnom brehu potoka Ronava osady kultúry s mladšou lineárnou keramikou, želiezovskou skupinou a badenskou kultúrou, ako i rozsiahlu osadu z 11. a 12. stor. Celý osídlený úsek bol podľa našich dispozícií odkrytý strojmi.

Z osady kultúry s mladšou lineárnou keramikou sme zistili dva neúplné pôdorysy veľkých kolových domov s exploatačnými jamami po stranách. K tomuto najstaršiemu osídleniu patria aj ďalšie jamy nepravidelného pôdorysu a tvaru s nepočetnými nálezmi. V tých istých miestach sú aj jamy s keramikou stredného stupňa želiezovskej skupiny.

Zo sídliska badenskej kultúry sme zistili len dve jamy, z ktorých jedna obsahovala reprezentatívny súbor klasickej badenskej keramiky.

Ako na protiľahlom svahu v katastri obce Zeleneč, aj na tejto lokalite zachovalosťou i počtom objektov prevládajú sídliskové objekty poveľkomoravskej osady. Záchranným výskumom sme zachytili jej šírku a zistili sme zahĺbené obytné, výrobné, skladovacie i exploatačné objekty. Pravouhlé polozemnice obdĺžnikového pôdorysu majú zvislé steny a rovné dno a niekedy v jv. rohu vchodový výklenok (obr. 149). V strede kratších stien chát sú kolové jamy, v kto-

rých boli stĺpy nesúce strešnú konštrukciu. Vyhrievacími telesami v chatách boli klenbové pece v rohoch. Podobne ako v protiľahlej osade v Zelenči, aj tu sa vyskytovali veľké jamy oválneho pôdorysu s nerovným dnom s viacerými úrovňami a s pecou tesne na obvode. Ide vlastne o veľké klenbové pece s rozsiahlymi predpecnými jamami (obr. 148). Ďalej sa vyskytovali kotlovité jamy s úzkym ústím a rovným dnom - slúžiace ako zásobnice - a viac druhov exploatačných jám a jamy neznámej funkcie.

Objekty tejto osady obsahovali nepočetnú, ale charakteristickú na kruhu vyrobenú keramiku, prevažne s bohatým dekorom i so zložitými značkami na dne (obr. 150). Železný inventár je vzácny, málo je zvieracích kostí. Zistená keramika datuje trvanie osady do 11.-12. stor.

Preskúmanie osady vo Voderadoch-Slovenskej Novej Vsi a v Zelenči predstavuje významný prínos k poznaniu starobylých zaniknutých stredovekých osád na Slovensku. Vzhľadom na identitu objektov i inventára považujeme obidve lokality za sídliskový celok. Hustota objektov na preskúmanej ploche, výskyt identickej klenbovej pece v brehu vodnej nádrže vo vzdialenosti cca 250 m svedčia o existencii veľkej sídliskovej aglomerácie v týchto miestach. Ďalší výskum lokality môže byť významným prínosom ku štúdiu poveľkomoravského osídlenia na západnom Slovensku.

Po prvýkrát v takomto rozsahu sa na Slovensku podarilo objaviť a preskúmať časť rozsiahlej osady podobného typu aké sú z lokalít Tiszalök, Sarud, Poroszló a Dunaújváros (Méri, T.: Beszámoló a Tiszalök- rázompusztai és Turkeve- mórici ásatások eredményeiről 1. Arch. Ért., 79, 1952, s. 49-65; Szabó, J. G.: Árpád-kori falu és temetője Sarud határában. 2. V: Egri múzeum Évkönyve. 13. Eger 1975, s. 19-68; Bóna, I.: VII. századi avar települések és árpád-kori magyar falu Dunaújvárosban. Budapest 1973) a z ďalších lokalít v Maďarsku, ktoré sú považované za typické sídliskové útvary včasnoarpádovského obdobia.

NEOLITHISCHE, ÄNEOLITHISCHE UND MITTELALTERLICHE BESIEDLUNG IN VODERADY UND ZELENEČ. In den Katastern der Gemeinden Voderady, Gemeindeteil Slovenská Nová Ves, und Zeleneč (Bez. Trnava) wurden an beiden Seiten des Baches Ronava beim Bau der Autobahn Siedlungen aus dem Neolithikum, Äneolithikum und Mittelalter entdeckt und untersucht.
Auf der Fundstelle in Zeleneč belegen einige Scherben eine Siedlung mit jüngerer Linearkeramik. Untersucht wurde ein Siedlungsabschnitt aus dem 11. und 12. Jh. mit Gruben unregelmässigen Grundrisses, innen mit kleineren Gruben und einem grossen Kuppelofen, der beim Grubenumfang in den Löss eingetieft war. Der Ofen hatte eine grosse Vorofengrube.
Auf der Lokalität in Voderady (Slovenská Nová Ves) wurden an Westseite des Baches Grundrisse grosser Pfostenbauten mit Baugruben an den Seiten aus der Zeit der jüngerlinearkeramischen Kultur und Gruben der Želiezovce-Gruppe entdeckt.

Die meisten Objekte gehören zu einer Siedlung aus dem 11. und 12. Jh. Es sind rechteckige Halbgrubenhütten (Abb. 149), grosse Kuppelöfen mit enormen Vorofengruben (Abb. 148) Vorrats- und Exploitationsgruben. Diese Objekte bilden zusammen mit ähnlichen Öfen am Ostufer des Baches im Kataster von Zeleneč mit grösster Wahrscheinlichkeit eine Siedlung. Den Oberflächenfunden der näheren Umgebung nach liegt hier wahrscheinlich eine grosse Siedlungsagglomeration vor. Es handelt sich um einen Siedlungstypus, wie er aus den Anfängen der Arpadenzeit aus mehreren Fundorten Ungarns (Tiszalök, Sarud, Poroszló, Dunaújváros) bekannt ist. (Abb. 150.)

SÍDLISKO KULTÚRY S LINEÁRNOU KERAMIKOU A SÍDLISKO ŽELIEZOVSKEJ SKUPINY V CÍFERI-PÁCI

Juraj P a v ú k - Vladimír M i n á č

V rámci záchranných výskumov na trase diaľnice D-61 v úseku Senec-Trnava bola preskúmaná aj časť neolitickej osady v katastri obce Cífer, miestna časť Pác (okr. Trnava). Lokalita sa nachádza v km 26,8-27,00 (kilometráž na projektoch nie je totožná s označením používaného úseku diaľnice). Sídlisko je na dlhom miernom svahu znižujúcom sa k potoku Gidra, na mierne vyvýšenom chrbte, ktorý sa tiahne smerom k miestnej časti Slovenská Nová Ves. Od koryta potoka Gidra je vzdialené 1,5 km. Je to už taká veľká vzdialenosť, že treba rátať s existenciou ďalšieho zdroja vody v blízkosti osady. Na západnom okraji osady je menšia prehĺbenina s intenzívnou vrstvou humusu. V týchto miestach mohol v neolite pretekať potok. Podľa výskytu črepov a kamenných nástrojov osada sa rozprestiera na ploche minimálne 500 x 200 m.

Záchranný výskum sa uskutočnil v dvoch krátkodobých kampaniach (od 26. mája do 3. júna a od 13. do 28. júla 1976). Už pred výskumom bola z trasy diaľnice odstránená vrstva ornice do hĺbky 25-30 cm. V tejto úrovni sa ešte objekty nečrtali, lebo intenzívna černozem siaha do hĺbky okolo 50-60 cm. Zemnými strojmi bola úroveň znížená až na rozhranie černozeme a spraše, kde sa črtali pôdorysy jám. Vzhľadom na to, že počas výskumu časť diaľnice musela ostať trvale voľná na prepravu zeminy, výskum sme mohli robiť len na jej severnej polovici. Na záchrannom výskume Archeologického ústavu SAV v Nitre, vedenom J. Pavúkom, participoval aj Archeologický ústav Slovenského národného múzea v Bratislave.

Na ploche 80 x 20 m sa črtalo najmenej 40 jám, z ktorých bolo preskúmaných 33. Pôdorysy kolových stavieb sa nezistili, dokonca sa neobjavila ani jedna kolová jama. Väčšina objektov sa kumulovala pri severnom okraji skúmanej plochy, viaceré jamy sa navzájom porušovali a superpozíciu nebolo možné v každom

prípade už v hornej časti diferencovať. Zistili sme štyri druhy jám. Rozsiahle jamy nepravidelného pôdorysu a tvaru s viacerými výklenkami obsahovali mladšiu lineárnu keramiku a možno ich považovať najskôr za hliniská, v jednom prípade (obr. 28/76) mohlo ísť o časť stavebnej jamy k nezistenej chate. Najpočetnejšie sú jamy pravidelného kruhového pôdorysu, s rovným dnom a mierne šikmými stenami zbiehajúcimi sa k ústiu, ktoré malo menší priemer ako dno. Všetky tieto jamy obsahovali keramiku želiezovskej skupiny. Podľa poznatkov z iných lokalít možno ich považovať za zásobnicové jamy. Osobitnú skupinu tvoria dve jamy vaňovitého tvaru. Jedna z nich, objekt 33 (380 x 130 cm, h. 150 cm), obsahovala početné nálezy želiezovskej keramiky (obr. 151) a zvieracie kosti. Jamy tohto tvaru nie sú z iných lokalít želiezovskej skupiny známe. Štvrtý druh zahĺbených objektov predstavuje izolovaný žľabovitý útvar porušený jamami.

Nepočetné nálezy mladšej lineárnej keramiky patria do strednej vývojovej fázy (Pavúk, J.: Chronologie der Želiezovce-Gruppe. Slovenská archeológia, 17, 1969, s. 271, obr. 3-4).

Väčšina objektov i nálezov patrí želiezovskej skupine. Podľa charakteristickej ornamentiky keramiky (obr. 151) patrí osídlenie želiezovskej skupiny do stupňa Želiezovce IIa, IIb (Pavúk, J., op. cit., s. 325-332, obr. 19-22, obr. 26-29). Popri nálezoch z Veľkého Grobu (Chropovský, B.: Príspevok k problematike neolitického osídlenia západného Slovenska. Slovenská archeológia, 6, 1958, s. 21-30) sa nové nálezy želiezovskej skupiny z Cíferu-Pácu radia k najvýznamnejším nálezovým súborom tejto skupiny na území západne od Váhu. Dosť výrazne sa líšia od želiezovskej keramiky z Ponitria a najmä z Pohronia a z nálezísk blízko Dunaja. Črtá sa možnosť definovať niektoré územné zvláštnosti vo vývoji želiezovskej skupiny.

SIEDLUNG DER KULTUR MIT LINEARKERAMIK UND SIEDLUNG DER ŽELIEZOVCE-GRUPPE IN CÍFER-PÁC. Auf der Trasse der Autobahn D-61 im Abschnitt der Baustelle Senec - Trnava im Kataster der Gemeinde Cífer, Gemeindeteil Pác (Bez. Trnava), im Kilometer 26,8-27,0, wurde bei einer kurzfristigen Rettungsgrabung ein Siedlungsabschnitt der Kultur mit jüngerer Linearkeramik und der Želiezovce-Gruppe untersucht. Die Siedlung ist dadurch interessant, dass sie vom heutigen Bach ungefähr 1500 m entfernt liegt, in der Nähe einer neolithischen Siedlung müsste ein weiterer Wasserspeicher gewesen sein. Erforscht wurden 33 Gruben, vorherrschend waren Gruben der Želiezovce-Gruppe. Jedwede Spuren von Bauten fehlen. Die jüngere Linearkeramik gehört in die mittlere Phase und die Želiezovce-Keramik (Abb. 151) in die Stufe Želiezovce IIa-IIb (J. Pavúk, Chronologie der Želiezovce-Gruppe, Slov. Archeol. 17, 1969, S. 325-332).

VÝSKUM V LIPTOVSKEJ MARE V ROKU 1976

Karol P i e t a

V dvanástej výskumnej sezóne na hradisku Havránok v Liptovskej Mare I (okr. Liptovský Mikuláš) sa pozornosť zamerala na výskum stredovekého hrádku a ďalšiu odkrývku opevnenia východnej terasy hradiska z neskorej doby laténskej. (Obr. 152, 153.)

V e ž o v i t ý h r á d o k v severozápadnej časti vrchu je situovaný na najvyššom mieste hradiska. Od ostatnej plochy ho oddeľuje dobre viditeľná priekopa. Pre svoju dominantnú polohu bol hrádok často cieľom amatérskych vykopávok, ktoré ho najmä v severnej časti značne porušili. V r. 1964 tu urobili krátky zisťovací výskum V. Goš a V. Wolf, ktorí odkryli časť dlažby nádvoria vrcholovej plošiny hrádku a objavili výrazný keramický a kovový materiál z 15. stor.

Na získanie základnej orientácie pre systematickú odkrývku bol vedený dlhý zisťovací rez, ktorý pretínal hrádok, priekopu a priestor pred ňou. V tomto úseku sa nepodarilo zistiť konkrétne stopy stavieb patriacich k hrádku. Sonda zachytila len časti troch objektov z mladšej doby rímskej. V ďalšom priebehu preťala priekopu, ktorá chránila opevnenie z najľahšie prístupnej časti vnútorného areálu hradiska. Priekopa bola vyhĺbená vo flyšovom podloží, pričom bol využitý sklon zvrstvenia brala. Jej zásyp sa skladal z dvoch častí: južnú stranu a hrot priekopy až po podložie vypĺňala žltá hlina, v ktorej sa našla romboidná strela do kuše a vyspelá gotická keramika s vkolkovanou výzdobou, severnú časť zásypu tvorila tmavohnedá prachovitá hlina, ktorá sem zrejme skĺzla z vyššie položených vrstiev, kde bola podložím pod dlažbou z 15. stor. V nej sa našli zlomky staršej stredovekej keramiky, pravdepodobne z 12.-13. stor. Existenciu tejto staršej fázy potvrdzuje i nález celej nádobky, ktorá bola uložená v malej priehlbni s kamenným obložením v stene severnej časti priekopy. Ide azda o nejakú stavebnú obeť zo staršej fázy hrádku. Nádoba potvrdzuje existenciu priekopy už v tomto období.

Nad priekopou, na hrane vrcholovej plošiny, zachytila sonda šikmo osadenú palisádu upevnenú kameňmi. Nad ňou bola odkrytá ešte dobre zachovaná zvislá drevená palisáda, ktorá bola dodatočne zistená i na strmej západnej strane hrádku. Tam však šikmý rad kolov chýbal. Stĺpy zvislej palisády s pôvodným priemerom 30-40 cm boli od seba vzdialené 40-50 cm. Z toho vyplýva, že ohrada bola vypletená konármi a prútím.

Zistili sme, že vrcholová plošina bola starostlivo vydláždená veľkými, plochými pieskovcovými platňami, ktoré boli pravdepodobne aspoň sčasti získané exploatáciou opevnení z neskorej doby laténskej. V severnej časti plošiny sa narazilo na časť nárožia drevenej zrubovej stavby, ktorú odkryjeme v budúcej sezóne. Datovanie tejto fázy hrádku do 15. stor. potvrdzujú i nálezy dvoch mincí (zlomok uhorskej mince z 15. stor. a uhorský denár Mateja I.

(1458-1490) - podľa určenia E. Kolníkovej). Malou hĺbkovou sondou sme asi 80 cm pod úrovňou opísanej situácie zachytili ďalšiu dlažbu z menších pieskovcových dlaždíc a okruhliakov. Je pravdepodobné, že reprezentujú horizont staršej stavebnej fázy hrádku.

O p e v n e n i e z n e s k o r e j d o b y l a t é n s k e j, ktoré sa systematicky skúma vo východnej časti hradiska, sme sledovali zisťovacím rezom v mieste jeho severného vyústenia do strmého svahu pod vrcholom kopca. Povrch pomerne prudko sa zvažujúcej podložnej skaly bol obložený po vrstevnici ukladanými doskami, v ktorých zrejme kotvili jednotlivé pásma kamenných konštrukcií. Tieto boli v skúmanom úseku silne poškodené exploatáciou kameňa.

Vertikálny rez v južnej časti skúmanej plochy však zachytil celý profil opevnenia, ktoré sa v tomto mieste veľmi dobre zachovalo. Nad dosiaľ skúmaným kamenným múrom II sa podarilo odkryť ďalšie pásmo kamennej hradby (múr III) z lícovaného muriva, ktoré je akiste stupňovitým zvýšením mohutnejšieho, nižšie ležiaceho múru skúmaného v predchádzajúcich sezónach. Pod ním sa nachádza mierne sklonená berma dláždená okruhliakmi, ktoré tvorili izolačnú vrstvu medzi doštením a podložím, ktorým je na tomto mieste hlina. Pod bermou sa zistil ďalší múr I (dosiaľ neodkrytý) so silnými stopami požiaru. Tento je prevrstvený mladším kamenným obložením svahu. Stopy prestavby boli pozorované i na múre II, ku ktorému boli dodatočne pristavané podporné piliere spevnené drevenými stĺpmi.

Medzi dvoma piliermi pred múrom II bol odkrytý opracovaný kamenný hranol (180 x 26 - 25 cm) osadený v jamke. Pred ním sa našla skupina nádob a kovových predmetov. V keramickom súbore je zastúpená maľovaná a grafitová na kruhu vytočená keramika, džbány, amfora a súdkovité nádoby, všetky zhotovené v ruke. Z ostatných predmetov treba spomenúť dve strieborné mince typu Liptovská Mara a skupinu predmetov nájdených v r. 1974-1975 v bezprostrednej blízkosti stély (železná radlica, nôž, rôzne kovania, spona, tri bronzové náramky a osem drobných bronzových ozdôb). Výskum celej plochy okolo tejto kamennej stély nie je ešte ukončený. Zdá sa však, že ide o kultové miesto pri hradbe, na prístupovej ceste k bráne hradiska. Stojaci kamenný kváder, okolo ktorého sa nálezy koncentrujú, bol azda podstavcom drevenej plastiky. Nálezy možno dobre synchronizovať so staršou fázou obetiska, ktorá patrí do neskorej doby laténskej (stupeň D_1). Podľa nálezov bronzových náramkov (typického obetného daru) v západnej a severnej časti opevnenia hradiska nie je vylúčené, že podobné votívne miesta boli i vo viacerých častiach obvodu hradieb, predovšetkým v blízkosti obetiska. Boli však zničené pri exploatácii kamenných múrov v stredoveku.

GRABUNG IN LIPTOVSKÁ MARA IM JAHRE 1976. In der zwölften Grabungssaison wurde der mittelalterliche Wohnturm im Areal des spätlatènezeitlichen Burgwalls Liptovská Mara I (Bez. Liptovský Mikuláš) untersucht und auch die Abdeckung der latènezeitlichen Befestigung fortgesetzt. Mit einem

Probeschnitt konstatierte man, dass der Wohnturm auf einer älteren Schicht aus dem 12.-13. Jh. steht. Der Graben, der die Befestigung von der zugänglicheren Südseite trennt, existierte schon in dieser Phase. Der jüngere Horizont gehört in das 15. Jh., wann der Wohnturm mit einer rutenverflochtenen Holzpalisade befestigt war. Über dem Graben war die Palisade mit einer Reihe schräg eingerammter Pfähle verstärkt. Die Innenfläche war gepflastert. Im Nordteil wurde die Ecke eines Holzbaues erfasst. Die jüngere Phase ist münzdatiert (Matthias I., 1458-1490). Die Untersuchung des Wohnturmes wird fortgesetzt.

Bei der Untersuchung der spätlatènezeitlichen Befestigung der Ostterrasse der Burganlage wurden drei Streifen von Steintrockenmauern entdeckt, die stufenförmig übereinander situiert waren. Die unterste Mauer trägt starke Brandspuren. Ein Umbau, namentlich eine Verstärkung durch Stützpfeiler, wurde auch bei der grössten, der mittleren Mauer festgestellt. Der Raum vor diesem Befestigungsstreifen war vom Liegenden durch eine Flussgeröllschicht isoliert und mit Holz verkleidet. Dicht unter der Mauer war **senkrecht** in die Erde ein bearbeiteter Steinquader eingesetzt (25 x 26 x 180 cm), um welchen herum man eine Gruppe von ganzen Gefässen fand, darunter handgefertigte Púchover Ware und scheibengedrehte bemalte und graphitierte latènezeitliche Keramik. In unmittelbarer Umgebung wurden zwei örtliche Prägungen von Silbermünzen gefunden und in den Saisons 1974-1975 wurden Metallgegenstände festgestellt (drei Bronzearmringe, acht Stück kleinen Zierates, eine eiserne Pflugschar, ein Messer, eine Fibel und verschiedende Beschläge). Bei der Abdeckung der Befestigung wurden Metall- oder Keramikfunde nur ausnahmsweise gefunden. Die Erforschung der Umgebung dieses Fundhortes ist noch beendet. Es scheint jedoch, dass es sich hier um eine Votivstätte handelt, die unweit des Eingangstores zum Opferplatz liegt. Die festgestellten Funde (offenbar Opfergaben) gehören in die Stufe D_1 der Spätlatènezeit. (Abb. 152, 153.)

ĎALŠIE HROBY Z 10.-11. STOROČIA V BRATISLAVE-RUSOVCIACH

Magda P i c h l e r o v á

Roku 1974 a 1975 robili pracovníci Archeologického ústavu SNM v Bratislave výskum v záhrade pri budove detských jaslí (ďalej DJ) na Kovácsovej ul. 378. Táto ulica (prv Železničiarska) je najzápadnejšie situovanou ulicou Rusoviec a je paralelná so železničnou traťou ČSSR-MĽR. Vedie pozdĺž východného úpätia dunovej vyvýšeniny, kde sú po okraji postavené rodinné domky, záhrady ktorých prechádzajú priečne cez vyvýšeninu. Budova DJ sa nachádza

v severnej časti vyvýšeniny, v mieste, kde táto začína mierne klesať. Zamerali sme sa na preskúmanie časti záhrady za budovou DJ, kde sme sondami prebádali západný svah a stredovú časť. Na odkrytej ploche (42 x 19 m) sme zistili 58 kostrových hrobov a jeden symbolický hrob. Dvadsaťsedem hrobov neobsahovalo nijaké nálezy. V ostatných sa našli okrasy - bronzové prstene, záušnice, náušnice, náramky, nákrčníky, závesky, perly z náhrdelníkov a prevŕtané mušličky-závesky, bronzové kovanie opaska s motívom vodného vtáka, kostené hracie kocky, ihelníček a železné nožíky. Celkove 31 hrobov obsahovalo nálezy; z nich v devätnástich bola i nádoba, spravidla uložená pri nohách. Niektoré majú na dne značku. Taktiež symbolický hrob obsahoval nádobku zdobenú pod hrdlom dvoma radmi krátkych čiar.

Roku 1976 výskum pri DJ pokračoval. Skúmali sme plochu pri severnej strane budovy. V priebehu odkrývky rímskeho výrobného objektu II sme objavili ďalšie dva kostrové hroby (59 a 60), ktoré boli zahĺbené v zásype jeho predpecnej časti.

Obsahovali tieto nálezy:

Hrob 59 - dve bronzové otvorené náušnice a tri kostené ihelníčky; jeden je zdobený rytými čiarami v tvare X.

Hrob 60 - prsteň z bronzovej tyčinky, zatvorený (obrúčka).

Nálezy datujú obidva hroby, podobne ako aj prv odkryté hroby, do predveľkomoravského obdobia. Boli súčasťou väčšieho pohrebiska, ktoré sa rozprestieralo na západnom úpätí vyvýšeniny.

WEITERE GRÄBER AUS DEM 10.-11. JH. IN BRATISLAVA-RUSOVCE. In den J. 1974 und 1975 erschlossen Mitarbeiter des Archäologischen Institutes des Slowakischen Nationalmuseums zu Bratislava in der Gasse Kovácsová ulica, Haus-Nr. 378, in Bratislava-Rusovce (Bez. Bratislava-Land) den Teil eines nachgrossmährischen Gräberfeldes mit 58 Skelettgräbern. Nur 31 von ihnen enthielten Funde, und zwar Bronzezierat (Hals-, Arm- und Fingerringe u. a.), knöcherne Spielwürfel, einen Nadelbehälter und mehrere Eisenmesser. In 19 Gräbern war ein Gefäss. 1976 lief die Grabung weiter. Im Rahmen der Abdeckung des römischen Produktionsobjektes II wurden in der Verschüttung seines Vorofenteiles zwei weitere Gräber (59 und 60) entdeckt, die einen Bronzefingerring, Ohrringe und knöcherne Nadelbehälter enthielten. Beide Gräber zusammen mit dem vorher erschlossenen stammen aus dem 10.-11. Jh. und gehören zu einem ausgedehnten Gräberfeld.

HROB Z DOBY LATÉNSKEJ V BRATISLAVE-RUSOVCIACH

Magda P i c h l e r o v á

Pri stavbe bytovej jednotky na Kovácsovej ulici č. 344 v Bratislave-Rusovciach (okr. Bratislava-vidiek) sa v zimných mesiacoch 1975 objavil v profile výkopu pre základy domu kostrový hrob z doby laténskej. Pretože hrob dokladá prvé laténske pohrebisko zistené na území Veľkej Bratislavy, urobil tu Archeologický ústav Slovenského národného múzea v Bratislave roku 1976 krátkodobý výskum. Zisťovací výskum bol značne obmedzený vo výbere plochy, pretože išlo o stavenisko. V blízkosti hrobu sa výkop nemohol uskutočniť, preto sme štyrmi sondami (d. 10 m a š. 1,2 m) preskúmali časť dvora na SV a JV od bytovky. Keltské pohrebisko sme však nezachytili. Je pozoruhodné, že sa v sondách nevyskytol žiadny archeologický materiál, ani rímske črepy, ktoré sa na rôznych miestach v Rusovciach hojne nachádzajú. Treba ešte poukázať, že výskum sa robil oproti budove detských jaslí, kde sa v záhrade zistilo rímske výrobné centrum. Táto skutočnosť nasvedčuje, že rímska Gerulata sa rozprestierala bližšie k miestam, kde sa výskumom odkryli stavebné zvyšky (poloha Bergl) a preto ku Gerulate prislúchajúce výrobné objekty (hutnícka pec a iné) Rimania vybudovali z bezpečnostných dôvodov v istej vzdialenosti od sídliskovej časti.

Laténsky hrob, nateraz ojedinelý, poukazuje azda na menšie pohrebisko, ktoré sa najskôr tiahlo západným smerom, kde sa výskum nemohol realizovať. Zistený hrob nie je úplný - dokumentuje ho iba časť kostry zachovanej v profile výkopu, t. j. dolné končatiny, pri ktorých boli dve nádoby:

1. Svetlohnedá dvojkónická nádoba so širším, zaobleným vydutím, úzkym hrdlom s plastickým pásom a so zosilneným, vyhnutým okrajom; v. 29 cm, Ø ústia 15 cm, Ø dna 11 cm (obr. 154: 2).

2. Svetlohnedá miska s esovitým profilom a mierne dovnútra pretlačeným dnom; v. 5 cm, Ø ústia 11,5 cm, Ø dna 4,5 cm (obr. 154: 1).

Obe keltské nádoby sú zhotovené z jemne plaveného materiálu na hrnčiarskom kruhu a datujú hrob do stupňa LC (Reinecke).

LATÈNEZEITLICHES GRAB IN BRATISLAVA-RUSOVCE. In der Gasse Kovácsova ulica, Nr. 344, in Bratislava-Rusovce (Bez. Bratislava-Land) stiess man im Profil eines Fundamentgrabens für ein Haus auf den Teil eines Skelettgrabes, von welchem die Beine des Skelettes und zwei Gefässe erhalten waren.

1. Hellbraunes doppelkonisches Gefäss mit breiterer runder Bauchwölbung, engem Hals mit plastischem Wulst und verdicktem, nach aussen gelegtem Rand; H. 29 cm, Mdm. 15 cm, Stfl. 11 cm (Abb. 154: 2).

2. Hellbraune Schüssel mit S-Profil und leicht nach innen gedrückter Standfläche; H. 5 cm, Mdm. 11,5 cm, Stfl. 4,5 cm (Abb. 154: 1).
Beide keltischen Gefässe sind aus feingeschlämmtem Material auf der Scheibe geformt und verweisen das Grab in die Stufe LC (Reinecke). Das Grab belegt das erstmalige Vorkommen eines latènezeitlichen Gräberfeldes auf dem Gebiet von Gross-Bratislava.

NÁLEZ BRONZOVEJ IHLICE V SENCI

Magda P i c h l e r o v á

Archeologický ústav Slovenského národného múzea v Bratislave získal do zbierok bronzovú ihlicu, ktorá sa našla na bližšie nezistenej lokalite v katastrálnej časti mesta Senca (okr. Bratislava-vidiek). Ihlicu odovzdal majiteľ záhrady V. Emrich (Bratislavská ul. 33). Našiel ju v humusovej zemine, ktorú mu priviezli na úpravu záhrady. Odkiaľ zeminu brali, nie je známe, ale s určitosťou možno predpokladať, že ju doviezli z blízkeho okolia Senca.

Bronzová ihlica s plochou kruhovou hlavičkou a s tordovanou, kosákovite ohnutou ihlou, druhotne deformovaná; Ø hlavice 2,5 cm, d. ca 15 cm (obr. 156). Ihlica časove patrí do koszideršského horizontu.

FUND EINER BRONZENADEL IN SENEC. Das archäologische Institut des Slowakischen Nationalmuseums zu Bratislava gewann für seine Sammlungen eine Bronzenadel (Abb. 156) mit tordiertem Schaft, die in umgelagertem Erdreich von nicht näher bekannter Stelle in der Umgebung von Senec (Bez. Bratislava-Land) gefunden wurde. Sie meldet sich zeitlich in den Koszider-Horizont.

PREDBEŽNÉ VÝSLEDKY ARCHEOLOGICKÉHO VÝSKUMU NA HRADE DEVÍN V ROKU 1976

Veronika P l a c h á - Jana H l a v i c o v á

V roku 1976 pokračovalo Mestské múzeum v Bratislave v systematickom výskume na národnej kultúrnej pamiatke na hrade Devíne.

Výskum sa zameral na východnú časť nádvoria hradu. V tejto časti bola plošne odkrytá časť nádvoria (obr. 157: 2) a po nutnom statickom zabezpečení

sa pokračovalo vo výskume Garayovského paláca (obr. 157: 1). Skúmala sa najmä jeho severná časť. Po odstránení vrstiev sutiny sa odkryli zvyšky mohutných murív pravdepodobne zo staršej stavebnej fázy objektu. Garayovský palác bol podľa doterajších poznatkov datovaný do prvej polovice 15. stor. Predpokladáme, že po skončení výskumu bude potrebné jeho datovanie posunúť do staršieho obdobia.

V suti v dolnej časti priestorov paláca sa nachádzali fragmenty stredovekej keramiky, množstvo kovových predmetov a fragmenty kamenných delových gulí.

Plošnou odkrývkou na nádvorí stredného hradu sa obnažili zvyšky halštatských sídliskových objektov pozostávajúcich z kolových jám, súvis ktorých bude možné objasniť až po skončení odkrývky (obr. 158). Zapustené boli do zvetranej skaly; v západnej a severnej časti ich porušila výstavba stredovekého hradu. V sonde I za východným múrom renesančného paláca sa vyčistila časť podlahy z jemne hladenej mazanice (obr. 158: 4). K akému obdobiu tento nález patrí, bude možné povedať až po ukončení výskumu. Podlaha bola dobre zachovaná, v severnej časti poškodená stavbou múru hradieb. Nálezy pozostávali z množstva fragmentov halštatskej keramiky.

Nad zachovaným zvyškom podlahy sa odkryla časť múru širokého cca 80 a dlhého cca 400 cm (obr. 158: 3). Murivo je z lomového kameňa, v spodnej časti kladeného na hlinenú maltu, v hornej časti je vrstva kameňov spájaná vápennou maltou. Múrik zjavne nesúvisí s murivom renesančného paláca, v bezprostrednej blízkosti ktorého sa nachádza, a nepatrí ani k zvyškom halštatského sídliskového objektu. Nie je však vylúčené, že murivo - podobné štruktúrou rímskym z dolného hradu - je pozostatkom stavebnej činnosti Rimanov. Vo vzdialenosti asi 35 m západným smerom, na strednom hrade, odkryl rímsku architektúru už J. Eisner. Podľa doterajších nálezov z doby rímskej sa možno domnievať, že i v tejto časti hradu nebol objekt ojedinelý, ale že tu boli ďalšie stredovekou zástavbou zničené objekty (obr. 157: 3).

Výskum pokračoval v juhozápadnej časti dolného hradu (sektor 11). Dočistili sa zvyšky halštatskej mohyly so zachovanou časťou plášťa, s výskumom ktorej sa začalo v roku 1975 (obr. 161). V jej okolí sa nachádzalo množstvo **fragmentov** halštatskej keramiky. Najcennejším nálezom bola zachovaná bronzová ihlica (obr. 160: 1). V predpokladanom strede objektu bola vrstva uložených kameňov nepravidelného tvaru, medzi ktorými sa našiel fragment ľudskej čeľuste. Objekt bol na viacerých miestach porušený, čo sa zreteľne prejavilo v profile.

V západnej časti dolného hradu bola v sektore 11 odkrytá časť laténskeho sídliskového objektu (obr. 157: 4; obr. 162), ktorý obsahoval množstvo fragmentov keramiky z hrubostenných veľkých zásobníc, menších situlovitých nádob zdobených hrebeňovaním (obr. 163) a kovovú zápinku (obr. 160: 2). Objekt pozostával z vrstvy nepravidelne uložených kameňov, pod ktorými bola hrubá vrstva prepálenej mazanice a uvedená keramika. Medzi kameňmi sa našla časť žarnova. Ďalšiu vrstvu tvorila prepálená zemina zmiešaná s uhlíkmi

a popolom. Nakoľko juhozápadná časť objektu zasahuje pod stavebnú lanovku, nebolo ho možné odkryť celý. Obdobné laténske objekty sa vyskytli i v severnej časti dolného hradu. Na základe sprievodného materiálu ich rámcove datujeme do prvej polovice 1. stor. n. l.

VORLÄUFIGE ERGEBNISSE DER ARCHÄOLOGISCHEN GRABUNG AUF DER BURG DEVÍN IM JAHRE 1976. Das Städtische Museum zu Bratislava setzte mit der systematischen archäologischen Grabung auf der Burg Devín fort. Im Südostteil der mittleren Burg untersuchte man den gotischen Garay-Palast, wo eine wahrscheinlich ältere, bisher unbekannte Bauphase festgestellt wurde. Auf dem Hof der mittleren Burg ergrub man Reste hallstattzeitlicher Siedlungsobjekte mit Pfostenlöchern, den Teil eines Fussbodenestrichs und eine Mauer unbekannten (wahrscheinlich römischen) Ursprungs, die materielle Kultur bestand aus zahlreichen hallstattzeitlichen Keramikfragmenten. Im südwestlichen Teil der unteren Burg wurden Reste eines hallstattzeitlichen Hügelgrabes mit vielen Keramikfragmenten fertiggesäubert; einen wertvollen Fund bildet eine Bronzenadel. In der vorausgesetzten Mitte des Hügelgrabes war eine Steinlage und dazwischen das Fragment eines menschlichen Kiefers. Westlich des Hügelgrabes erfolgte die Freilegung eines latènezeitlichen Siedlungsobjektes mit einer Menge Scherben dickwandiger grosser Vorratsgefässe, situlaförmiger Gefässe und mit einer bronzenen Gürtelschliesse. Aus dem Objekt erhielt sich eine Schicht unregelmässig gelegter Steine, unter denen sich eine dicke Lage gebrannten Lehmverstrichs, Holzkohlestückchen und Asche befand; das Begleitmaterial datiert es rahmenhaft in die erste Hälfte des 1. Jh. u. Z. (Abb. 157, 158, 160-163.)

ĎALŠIA ETAPA VÝSKUMU V KOŠICIACH-KRÁSNEJ

Belo P o l l a

V roku 1976 bola obec Krásna nad Hornádom (okr. Košice) administratívne pripojená ku Košiciam, preto sa lokalita uvádza pod novým názvom Košice-Krásna.

Vo výskumnej etape 1976 sa nadviazalo na práce v sondách z uplynulých sezón. Preskúmala sa plocha jedenástich sond (XXXVII-XLVII). Orientačne veľmi dôležitá bola sonda XXXVII (š. 1,5 m, d. 50 m), situovaná kolmo na hlavnú os výskumu. Zachytili sme v nej nielen zvyšky rotundy, ale i val, priekopu, ohradný múr a sídliskový objekt.

V a l sme zistili v metroch 26-30. Jeho koruna vnútri areálu bola porušená; podobne to bolo aj s korunou vonkajšieho valu.

V metroch 35-44 na vonkajšom (východnom) vale sme zistili v hĺbke 60 cm pás kameňov, pravdepodobne z nejakej konštrukcie, ktorý sa však nedal sledovať, lebo podchádzal pod objekt s maltovou dlážkou. Pri odkrývaní prístupnej časti sa nachádzali úlomky keramiky z 11.-12. stor.

P r i e k o p a. V 28. metri (východne od hlavnej osi) val pomerne prudko klesal a v 33. metri sme zachytili dno priekopy. Bolo v hĺbke cca 430 cm. Priekopa bola zapustená do ílovitého podložia. Steny boli šikmé - maximálny rozpon činil 6-7 m - a dno korýtkové. Kým najstarší zásyp bol sotva znateľný, druhý bol veľmi zreteľný. Nachádzali sa v ňom úlomky tehál a maltovina. Tento stredoveký zásyp bol prekrytý humusovitou vrstvou.

Priekopa i valy patria k najstarším zisteným objektom.

S í d l i s k o v ý objekt sme zistili po odstránení mačinovej vrstvy v metroch 37-43. Na južnej, severnej a západnej strane sa nachádzali zvyšky zrubovej konštrukcie. V objekte situovanom na východnej strane lokality, pomerne blízko pri ohradnom múre, ani v jeho blízkosti sa nezistili nijaké zvyšky ohniska, alebo iné stavebné stopy. Považujeme ho za "hospodársky objekt" z poslednej fázy osídlenia lokality.

O h r a d n ý m ú r. Doteraz sme ho odkryli v dĺžke cca 30 m. Severná časť múru sa stráca, lebo lokalita je v tejto časti značne porušená a terajší sklon terénu siahal už pod dno základovej ryhy ohradného múru.

R o t u n d a. Najväčším prekvapením v tejto sezóne bol objav rotundy s okrúhlou loďou a segmentovou aspidou. Jej pôdorys sa jasne črtá v interiéri i exteriéri. Vonkajší priemer objektu bol 13,5 m, svetlosť cca 9,5 m. Kameňo-tehlové základové murivo, zapustené pomerne plytko do ílovitého podložia, malo hrúbku 110 cm. Z prvej i druhej dlážky sa zachovali maltovinové lôžka.

Rotundu zatiaľ nevieme presne datovať. Zdá sa, že je jednou z najstarších architektúr zistených v polohe Breh a tvarom i rozmermi sa podobá rotundám v Algyógyi a v Szalonyi (MĽR) ako i rotunde v Krakove. Predbežne ju datujeme do 11. stor. Podarilo sa rozpoznať dve stavebné fázy. Keď objekt už nevyhovoval, alebo nezapadal do architektonického riešenia, bol počas stavby benediktínskeho kláštora (po r. 1143) "upravený" a pojatý do kláštorného komplexu. Zistené murivá, okrem muriva samotnej rotundy, a dve dlážky v superpozícii to jasne naznačujú. Rozlíšiť prvotnú a druhotnú rotundu bude možné až v budúcich sezónach. Rotunda v Košiciach-Krásnej patrí medzi najvýchodnejšie sa nachádzajúce rotundy na našom území a jej zistenie treba považovať za dôležitý prínos do dejín architektúry na Slovensku. (Obr. 164.)

WEITERE GRABUNGSETAPPE IN KOŠICE-KRÁSNA. Im J. 1976 wurde Krásna nad Hornádom administrativ an Košice angeschlossen, der Fundort wird deswegen unter dem neuen Namen Košice-Krásna angeführt. Die Grabung erfolgte in der Zeit vom 1. VII.-31. VIII. 1976. Mit 11 Schnitten untersuchte man den N$_o$rd- und Ostteil der Fundstelle mit dem verfallenen mittelalterlichen Klosterkomplex. Abgedeckt wurden: Reste eines mittelalterlichen

Objektes wirtschaftlichen Charakters, ein Teil von Wall und Graben wie auch der Umfassungsmauer. Als bedeutendste Entdeckung können die Reste einer Rotunde betrachtet werden, die ein bisher einzigartiges Objekt dieser Art in der Ostslowakei darstellt. (Abb. 164.)

POHREBISKO Z 10.-11. STOROČIA V ČAKAJOVCIACH

Mária R e j h o l c o v á

V roku 1976 sa pokračovalo vo výskume pohrebiska v Čakajovciach (okr. Nitra) v polohe Kostolné (Rejholcová, M.: Výskum pohrebiska z 11. storočia v Čakajovciach. V: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1974. Nitra 1975, s. 87-89). Výskumné práce sa sústredili na juhovýchodnú časť pohrebiska a nadviazali na plochu prekopanú v roku 1974. Preskúmaných bolo ďalších 67 hrobov (celkove 144).

Mŕtvi boli vkladaní do obdĺžnikových hrobových jám, orientovaných v smere Z-V alebo SZ-JV, usporiadaných viac-menej v radoch. Ležali vo vystretej polohe, s rukami vedľa tela, prípadne s jednou rukou položenou na panve. Pomerne veľké percento hrobov bolo porušených. Pochovaní sa nachádzali v neobvyklej polohe. Zistilo sa úmyselné vyvrátenie lebky, vykĺbenie stehnových a prehádzanie panvových kostí.

Na pohrebisku je prevaha hrobov s nálezmi (z celkového počtu 144 doteraz preskúmaných hrobov je 86 s nálezmi, čo predstavuje 59,7 %). Materiálna kultúra je zastúpená predovšetkým **šperkmi.** Sú to esovité záušnice, rôzne typy prsteňov, pletené a tyčinkové náramky, nákrčníky a náhrdelníky z korálikov zo skla a sklenej pasty, kombinovaných s mušľami kauri, ako aj bronzovými a sklenými gombíkmi. (Obr. 166.) Okrem šperkov boli do hrobov vkladané aj predmety dennej potreby - nožíky a kresadlá. V dvoch hroboch sa našla pri nohách nádoba.

Pomerne častý milodar je strieborná **minca** vo funkcii obolu mŕtvych, pôvodne vložená do úst. Všetky mince predstavujú razby arpádovských panovníkov. V hrobe 111 bola ako obolus vložená do úst pochovaného bronzová náušnica s kónickým, nadol sa rozširujúcim špirálovým ukončením.

Súbor pamiatok datuje preskúmané hroby do 10. a 11. stor., čo potvrdzuje, že v polohe Kostolné sa pochovávalo nepretržite od konca 9. až do konca 11. stor., prípadne až do prvých desaťročí 12. stor.

Výskum pohrebiska bude pokračovať v roku 1977.

GRÄBERFELD AUS DEM 10.-11. JH. IN ČAKAJOVCE. Im J. 1976 setzte man mit der Grabung im südöstlichen Gräberfeldabschnitt in der Flur Kostolné in Čakajovce (Bez. Nitra) fort. Weitere 67 Gräber wurden erschlossen. Die materielle Kultur ist vor allem durch Schmuck vertreten (S-förmige Schläfenringe, Finger- Arm- und Halsringe, Halsbänder). Seltener hatte man Gegenstände des täglichen Gebrauches (Messer, Zündsteine) abgestellt. In zwei Gräbern stand zu Füssen des Toten ein Gefäss. Silbermünzen arpadischer Herrscher befanden sich in den Gräbern in der Funktion als Totenobolus ursprünglich im Munde des Toten. Im Grab 111 hatte man dem Toten einen Bronzeohrring als Obolus in den Mund gelegt. Die Fundkollektion datiert die Gräber in das 10. und 11. Jh. (Abb. 166.)
Die Grabung wird 1977 fortgesetzt werden.

STAROSLOVANSKÝ ŽIAROVÝ HROB V ČAKAJOVCIACH

Mária R e j h o l c o v á

V septembri 1976 mi odovzdal Jozef Mikušík nálezy zo žiarového hrobu, ktoré našiel v r. 1975 pri kopaní odpadovej jamy v záhrade domu č. 309 v Čakajovciach (okr. Nitra). Našli sa v hĺbke cca 60-80 cm na severnom konci záhrady, hraničiacom s južným okrajom vyvýšeniny Kostolné, na ktorej sa v súčasnosti skúma pohrebisko z 10.-11. stor.

Žiarový hrob obsahoval neúplnú, nezdobenú hrubostennú hrncovitú nádobu hnedej farby, vyrobenú z materiálu zmiešaného s hrubšími zrnkami piesku; ústie sa nezachovalo, dno je rovné; v. 19 cm, max. vydutie 18,2 cm, Ø dna 10,3 cm (obr. 165: 1). Vnútri nádoby bolo okrem nedohorených zvyškov kostí dobre zachované železné lýrovité kresadlo; d. 6,6 cm, v. 2,6 cm (obr. 165: 2).

Pamiatky sú veľmi blízke nálezom zo žiarových hrobov z Nitry-Dolných Krškán (Bárta, J.: Pohrebište zo staršej doby hradištnej v Dolných Krškanoch pri Nitre. Archeologické rozhledy, 5, 1953, s. 167-171, 190, obr. 99), ktoré autor určil ako pražský typ.

ALTSLAWISCHES BRANDGRAB IN ČAKAJOVCE. Im J. 1975 stiess man beim Graben einer Abfallgrube im Garten des Hauses 309 in Čakajovce (Bez. Nitra) in etwa 60-80 cm Tiefe auf ein Brandgrab, das ein unvollständiges dickwandiges topfförmiges unverziertes Gefäss aus grob mit Sand gemagertem Material enthielt (Abb. 165: 1). Innen waren Leichenbrandreste und ein gut erhaltener lyraförmiger Feuerstahl (Abb. 165: 2).

VÝSLEDKY ZÁCHRANNÉHO VÝSKUMU V HORNEJ SEČI

Peter R o m s a u e r

Pri exploatácii zeminy v hliníku, ktorý otvoril v katastri obce Horná Seč (okr. Levice) n. p. Povodie Hrona, boli porušené viaceré objekty. Na základe upozornenia pracovníkov Archeologického ústavu SAV v Nitre a Tekovského múzea v Leviciach sa na ohrozenej lokalite uskutočnil od septembra do novembra 1976 záchranný výskum.

Lokalita sa nachádza severovýchodne od obce, v blízkosti križovatky železnice a štátnej cesty Kalná nad Hronom - Levice, v polohe Horné ležoviská. Ide o markantnú terénnu vyvýšeninu oválneho tvaru, orientovanú S-J, ktorá prevyšuje okolitý terén o 3 m a približne v tretine dĺžky je preseknutá železničnou traťou. Zemné práce prebiehali severne od trate. Pri začatí výskumu už bola odstránená vrstva humusu a na ploche 34 x 60 m vyťažená zemina až po podložie. V tejto časti sa podľa výpovede bagristov objavovali kostrové hroby bez sprievodných nálezov. Počas výskumu sme už hroby nezistili. V miestach vzdialenejších od pracoviska bagrov sme prikročili k plošnej odkrývke, kým v bezprostredne ohrozenom priestore ničené objekty sa zachraňovali, prípadne iba registrovali. Na preskúmanej ploche 3500 m^2 sa zistilo 81 sídliskových objektov. Pre rýchly postup zemných prác sa nepodarilo odkryť všetky zistené objekty, často sme boli nútení zamerať sa na odkrytie objektov s bohatším inventárom.

Výskum ukázal, že lokalita bola osídlená v troch pravekých obdobiach: 1. neolite, 2. mladšej dobe bronzovej a 3. v dobe halštatskej.

1. Neolitické osídlenie je doložené jednak materiálom pochádzajúcim z povrchového zberu pred začiatkom výskumu, jednak nálezmi z exploatačnej jamy a zachytenej spodnej časti ďalšieho objektu. Na základe výskytu červeno maľovanej keramiky objekty patria do staršej fázy lengyelskej kultúry.

2. Najväčší počet odkrytých objektov (75) patrí do mladšej doby bronzovej. Sú to predovšetkým zásobnicové a exploatačné objekty, medzi ktorými sú zastúpené i rozmerné zásobnicové jamy hruškovitého tvaru, dosahujúce hĺbku až 2 m. Obytné objekty sa nepodarilo zistiť, avšak sporadický výskyt niekoľkých kolových jamiek by mohol nasvedčovať existencii nadzemných objektov, ktorých pozostatky mohli byť zničené pri odhŕňaní humusu. Objekty sa koncentrovali predovšetkým na temene vyvýšeniny a smerom k jej okrajom ich ubúdalo. Doteraz k ojedinelým patrí objekt skladajúci sa z kruhového žľabu priemeru 10 m, v strede ktorého sa nachádzala jama kruhového pôdorysu s tromi kolovými jamami na obvode. Centrálny objekt bol vyplnený nesúvislými vrstvami mazanice a popola a na jeho dne bola uložená kostra v skrčenej polohe. Podľa predbežných záverov sa možno domnievať, že ide o objekt kultového charakteru. Z odkrytých objektov pochádza množstvo keramického materiálu, mazanice, osteologických zvyškov a niekoľko bronzových predmetov. Skladba nálezov i nálezová situácia

svedčia o poľnohospodárskom charaktere osady, ktorú rámcove datujeme do stupňa HA (velatická kultúra).

3. Z halštatskej sídliskovej fázy sa zistili štyri objekty, ktoré sa koncentrovali prevažne vo východnej časti lokality. V jednom prípade sa zistili pravdepodobne zvyšky zahĺbenej chaty, ktorej výplň sa sfarbením neodlišovala od okolia a pre rýchly postup bagrovania nemohla byť v dostatočnej miere odkrytá. Ostatné objekty mali zásobnicový charakter.

Výskum priniesol nové doklady predovšetkým pre poznanie sídliskových pomerov v mladšej dobe bronzovej. Objekty lengyelskej kultúry a z doby halštatskej, i keď sú málo početné, umožnia sledovať rozsah osídlenia v týchto obdobiach.

Včasným oznámením začiatku zemných prác zo strany realizátora by sa bolo podarilo získať oveľa komplexnejšie poznatky o charaktere osídlenia na lokalite.

ERGEBNISSE EINER RETTUNGSGRABUNG IN HORNÁ SEČ. Auf einer markanten Anhöhe im Gemeindekataster von Horná Seč (Bez. Levice), die durch Erdarbeiten bedroht war, verwirklichte das Archäologische Institut der SAW zu Nitra im Herbst 1976 eine Rettungsgrabung. Wegen des raschen Fortlaufes der Erdarbeiten konnte jedoch die Fundstelle nicht komplex untersucht werden. Die Grabung erbrachte Belege über eine Besiedlung: 1. im Neolithikum, 2. in der jüngeren Bronzezeit und 3. in der Hallstattzeit. Vor Grabungsbeginn wurden näher nicht datierbare Skelettgräber ohne Begleitfunde zerstört.

1. Aufgrund von Lesefunden und Funden aus zwei Objekten gehört die älteste Besiedlungsphase der Lengyel-Kultur mit rotbemalter Keramik an.
2. Aus der jüngeren Bronzezeit stammen 75 untersuchte Objekte (Speicher- und Exploitationsgruben). Zwischen ihnen hebt sich ein Objekt mit kreisförmigem Graben von 10 m Durchmesser hervor; in seinem zentralen Objekt befand sich Lehmverstrich und Asche und auf seiner Sohle ein Hockerskelett. Es kann über ein Kultobjekt erwogen werden. Reiche Keramikfunde, Lehmverstrich, pateologische Reste und mehrere Bronzegegenstände fügen sich rahmenhaft in die Stufe HA.
3. Vier hallstattzeitliche Objekte konzentrierten sich im Ostteil der Fundstelle. Zwischen ihnen wurde wahrscheinlich auch eine Hütte erfasst, die sich jedoch farblich nicht von ihrer Umgebung abhob.

Die Grabung erbrachte neue Belege für das Kennen der Siedlungsverhältnisse der jüngeren Bronzezeit und der territorialen Verbreitung der Lengyel-Kultur wie auch der hallstattzeitlichen Besiedlung.

VÝSKUM ZANIKNUTÉHO VČASNOSTREDOVEKÉHO SÍDLISKA, ARCHITEKTÚRY A POHREBISKA PRI NITRIANSKEJ BLATNICI V ROKU 1976

Alexander R u t t k a y

Úvodnú charakteristiku lokality skúmanej v Nitrianskej Blatnici (okr. Topoľčany) v polohách Jurko a Pod púšťou predložil autor tohto príspevku v správe o výsledkoch výskumu za rok 1974 (Ruttkay, A.: Včasnostredoveká rotunda a zaniknutý sídliskový región pri Nitrianskej Blatnici. V: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1974. Nitra 1975, s. 94-96).

Ďalšiu etapu archeologického výskumu realizoval Archeologický ústav SAV v dňoch 24. mája až 22. septembra 1976. Na základe odporúčania odbornej komisie z októbra 1974 postupne sa napĺňala aj potreba komplexnejšieho prístupu k výskumu lokality a jej širšieho okolia z hľadiska ďalších historických i prírodovedných disciplín. Písomné pramene spracúva P. Ratkoš (Historický ústav SAV, Bratislava), v architektonickom a umeleckohistorickom prieskume urobila po sondážach J. Rejthara ďalšiu časť úvodných prác na rotunde J. Šulcová (obaja SÚPSOP - stredisko Bratislava). Geofyzikálne merania realizoval J. Tirpák, botanické expertízy taktiež priamo v teréne E. Hajnalová, antropologický materiál bude spracúvať J. Jakab (všetci AÚ SAV, Nitra) a M. Stloukal (Národní muzeum, Praha); hrubú klasifikáciu doteraz získaného osteologického materiálu uzavrel C. Ambros a numizmatické nálezy určila E. Kolníková (obaja AÚ SAV, Nitra).

Ťažiskom významu lokality je jej včasnostredoveká fáza; viaceré indície naznačujú možno už veľkomoravské začiatky vývoja osídlenia. Pretože však najmä rotunda prekonala dlhý vývoj a viažu sa k nej živé tradície až do súčasnosti, v tomto príspevku treba v rámci diferenciácie včasnostredovekej problematiky načrtnúť situáciu vo všetkých zistených časových horizontoch.

1. Pri archeologickom výskume rotundy sme sa sústredili na preskúmanie jej interiéru a vnútra južnej prístavby, tzv. pustovne. (Obr. 167.)

a) Pre klasifikáciu situácie zistenej v rotunde dobrou pomôckou boli architektonické sondáže v lodi, uskutočnené J. Rejtnarom. Podľa potrieb archeologického výskumu ich ďalej rozvinul autor tohto príspevku.

V lodi rotundy sa zachovalo cca 7 vrstiev omietok. Najstaršími sú omietka 7 so stopami fresiek a 6 so stopami ohňa. Omietky 4-7 sa zachovali len vo fragmentoch. Výrazná je hrubá omietka 3. Viaže sa na ňu pravdepodobne ďalšia vrstva nástenných malieb a na severnej strane lode aj uhlové kresby, ktoré sú veľmi inštruktívnymi skicami veže pristavanej k rotunde. Omietka 3 je prekrytá stavbou chóru v západnej polovici lode a pravdepodobne tiež pilastrami triumfálneho oblúka. Treba zdôrazniť, že murivo rotundy, prekryté omietkou 3, bolo v značne deštruovanom stave, o čom svedčia mohutné pukliny na múroch. Rotunda, ktorej interiér bol doplnený spomenutými stavebnými prvkami, bola potom nanovo omietnutá hrubou omietkou 2 s prímesou brizolitového vápenca, pričom sa

vyplnili všetky nerovnosti spôsobené zrejme pokračujúcim deštruovaním stavby. Vtedy boli zamurované pravdepodobne staršie okná (zistené dva zamurované otvory na južnej strane lode) a urobené terajšie okenné otvory. Omietka 2 je najstaršou vrstvou omietnutia na obidvoch prístavbách rotundy (veža a tzv. pustovňa).

Prieskum múrov v apside (J. Šulcová) podporuje predpoklad, že apsida mala pôvodne podkovovitý tvar. Vysunutím pilierov triumfálneho oblúka na západ a zosilnením múrov apsidy z vnútornej strany však táto časť kostola dostala výrazne pretiahnutý tvar.

Archeologický výskum interiéru rotundy priniesol výsledky, ktoré sú v súlade so situáciou zistenou na nadzemnom murive. V lodi sa zistili štyri dlážky. Najstaršou z nich je dlážka z bieleho kompaktného vápna s hrúbkou 1-2 cm, ktoré bolo v strede lode silne zmiešané s hlinou, avšak najmä pozdĺž južnej steny bolo rýdze vápno. Je to azda preto, že v najviac frekventovanej strednej časti kostola sa dlážka vyšliapala a zmiešala s blatom. Inou alternatívou je predpoklad, že vápenná dlážka pri stenách sa fakticky rekonštruovala pri opätovných líčeniach interiéru, ktorých aj počas trvania funkcie najstaršej dlážky bolo niekoľko. Na doplnenie charakteristiky tejto dlážky ešte toľko, že bola položená v úrovni spodného okraja omietok 6 a 7 (omietky 4 a 5 sú pre takúto klasifikáciu nedostatočne zachované) a že dosadá priamo na voutovite upravenú spodnú časť omietok.

Vápenná dlážka je prekrytá 3-5 cm hrubou vrstvou humusu, v ktorom boli uhlíky, drobné zlomky malty a ojedinele aj črepy. Až na tejto vrstve, ktorú možno označiť za vrstvu pustnutia, bola vybudovaná ďalšia dlážka z liatej malty s prímesou hliny. Zdá sa, že táto dlážka v blízkosti obvodových múrov lode bola menej kompaktná; jej hrúbka je 0,5-1 cm.

Z hľadiska diferenciácie vápennej a maltovej dlážky sú dôležité stavebné prvky, ktoré sa zistili pod obidvoma piliermi triumfálneho oblúka. Ide o dobre lícované a maltou kompaktne spájané podložky z lomového kameňa, spočívajúce priamo na skalnom podloží. Výrazne sú odsadené od muriva pilastra a majú aj podstatne odlišný pôdorys. Je zrejmé, že podložky tvorili stabilný architektonický základ oporných pilierov triumfálneho oblúka ešte pred vznikom terajších pilastrov. Horné plateau podložiek bolo vyrovnané v úrovni maltovej dlážky, ktorá je s nimi plynule spojená. Podložky sú teda súčasné, alebo staršie ako maltová dlážka. Pretínajú však vápennú dlážku a v miestach spojenia s murivom lode prekrývajú prinajmenej najstaršie omietky 6 a 7. S úrovňou maltovej dlážky súvisí obdĺžniková jamka s rozmermi 42 x 30 cm v severovýchodnej časti lode. Bola zahĺbená do skalného podložia cca 13-15 cm pod úroveň dlážky a obložená starostlivo ukladanými lomovými kameňmi.

Nad maltovou dlážkou bola 8-12 cm hrubá deštrukčná vrstva, na ktorú bola položená tehlová dlážka. Tehly mali rozmery 30 x 15 x 6 cm a boli opatrené plastickými značkami v tvare IV. Táto dlážka sa súvisle zachovala len vo východnej polovici apsidy (pod oltárom), inde sú po nej už len lôžka s odtlačkami tehál.

Úroveň najmladšej dlážky je 6-12 cm nad tehlovou dlážkou. Pozostáva z pravidelných, dobre opracovaných pieskovcových platničiek štvorcového tvaru.

b) Výskum priestoru interiéru južnej prístavby potvrdil, že pred výstavbou tohto objektu sa tu pochovávalo. V prvej stavebnej fáze bol obdĺžnikový priestor prístavby rozdelený múrikom na dve časti, pričom v menšej časti bolo ohnisko. V druhej stavebnej fáze sa odstránila deliaca priečka a zrejme zo statických príčin sa zosilnila z vnútornej strany východná stena.

c) Veža sa zatiaľ preskúmala v plnom rozsahu len z vonkajšej strany. Pri jej budovaní prestalo mať funkčnú opodstatnenosť murivo, ktorého zvyšky sa zistili pri juhozápadnej časti lode rotundy. Domnievame sa, že išlo o oporný pilier, ktorého časové zaradenie je dané tým, že prekrýva včasnostredoveké hroby a je porušený základmi veže i južnej prístavby. Murivo budovali z lomových kameňov, ktoré čiastočne pochádzajú zo starších stavebných deštrukcií.

d) Informatívny prieskum stavebných vzťahov v súvise s terajšou klenbou rotundy nasvedčuje tomu, že loď i apsida boli zaklenuté súčasne. Terajšia valená klenba - rovnako vysoký priestor v lodi a apside - nesúvisí s pôvodnou stavbou. Ukazuje sa však, že zaklenutie lode sa viazalo na pôvodné včasnostredoveké murivo, ktoré tu bolo miestami zachované v plnej výške terajšej klenby. Murivo apsidy bolo pôvodne podstatne nižšie a preto ho pri novom zaklenutí zvýšili a súčasne z vnútornej strany spevnili tehlovým plášťom. Pokiaľ ide o pôvodný vchod, ten sa - podobne ako terajší vstup - nachádzal zrejme na západnej strane lode.

e) Resumujúc naznačenú situáciu, javí sa nám stavebný vývoj rotundy už v jasnejších kontúrach, aj keď k definitívnemu prehľadu a najmä k absolútnej chronológii chýbajú podrobnejšie architektonické a umeleckohistorické expertízy.

K včasnostredovekej fáze patria najmenej dve vrstvy omietok, s ktorými je funkčne súbežná najstaršia zistená dlážka. Pozoruhodné sú stopy požiaru, po ktorom rotunda bola opäť omietnutá.

Vrstva pustnutia nad najstaršou dlážkou nasvedčuje hiátu vo funkcii rotundy, ktorý podľa situácie v jej okolí (pohrebisko a sídlisko) trval od 13. do 16. storočia.

Podľa záznamov z roku 1559 uskutočnila sa veľká stavebná akcia na rotunde sv. Juraja až roku 1530. Zdá sa, že išlo predovšetkým o dôslednú adaptáciu pustnúcej staršej stavby: po zaklenutí rotundy - pričom zdvihli murivo apsidy - stavbu nanovo omietli (asi omietka 3) a vyhotovili maltovú dlážku. Zrejme vtedy vznikli aj nové podpory triumfálneho oblúka s murovanými podložkami. Do tejto fázy patrí asi aj murivo na vonkajšej strane lode, ktoré považujeme za zvyšok oporného piliera.

Rotunda sa dostala postupne do dezolátneho stavu a na múroch vznikli hlboké trhliny. O zlej údržbe a opätovnom pustnutí svedčí aj omietka 3, ktorá na mnohých miestach úplne odpadla. K ďalšej adaptácii, spojenej aj s vybudovaním prístavieb, došlo pravdepodobne v 17. stor. Podľa označenia -

zdá sa autentického - na severnej strane veže by išlo o rok 1655. S touto fázou súvisia v interiéri vybudované nové pilastre triumfálneho oblúka, ďalej chór so schodiskom a s prechodom do veže a nový portál a okná.

Pozoruhodným zistením sú nákresy veže na severnej stene lode, aplikované na omietku 3. Predstavujú akési štúdie pred budovaním stavby. Novoupravený priestor rotundy, nová veža a južná prístavba - ktorú tiež zaraďujeme rámcove do stavebnej fázy zo 17. stor. - boli omietnuté jednotnou výraznou omietkou s brizolitickou štruktúrou.

V rotunde sa uskutočnilo v tom období aj vertikálne oddelenie priestoru apsidy, ktorá bola asi o 20 cm zvýšená v porovnaní s niveletou dlážky lode. Všetky interiérové časti rotundy, veže a južnej prístavby boli pokryté tehlovou dlážkou. V apside sa umiestnil barokový oltár s vyobrazením súboja sv. Juraja s drakom.

Južná prístavba kostola, ktorá bola pôvodne rozdelená na dva priestory a opatrená ohniskom, slúžila zrejme príležitostne aj obytným účelom.

2. Na malom prikostolnom pohrebisku sa odkrylo ďalších 37 hrobov, z nich 4 v interiéri tzv. pustovne. S výnimkou priestoru veže je cintorín takmer úplne preskúmaný. Výraznejšia koncentrácia hrobov sa zistila tentokrát najmä na plochách severozápadne od lode rotundy, kde sme zaznamenali opäť až štvornásobné superpozície. Najstarší horizont však nebol ani tentoraz jednoznačne datovateľný výraznejšími nálezmi.

Pohrebisko malo v podstate dosť pravidelný elipsovitý tvar. Výnimku tvorí úzky sektor na severozápadnej strane od rotundy, kde sa okrem výrazne ohraničenej plochy s hustým pochovávaním vyskytli aj dva ojedinelé hroby vysunuté na sever.

Zvláštnu skupinku tvorí niekoľko hrobov, ktoré sa orientáciou S-J odlišujú od normy s orientáciou Z-V. Takéto hroby sa vyskytujú výlučne v západnej časti pohrebiska. Ani v jednom prípade neboli priamo datované nálezmi. Sú však asi súčasťou včasnostredovekého pohrebiska (porušenie takéhoto hrobu základmi veže).

Hĺbka uloženia kostier bola v podstate v súlade s kolísajúcou hĺbkou podložia (20-100 cm). V niekoľkých prípadoch prikrývali hroby neopracované kamenné monobloky. Hrobové jamy len zriedkakedy boli zahĺbené pod úroveň skalného podložia (10-20 cm). Stopy truhiel sa nezistili ani v jednom prípade. Steny hrobovej jamy boli však v niekoľkých prípadoch aspoň na malých úsekoch obložené malými kameňmi. Zrejme s veľmi plytkým uložením kostry (h. 30 cm) súvisí zvláštny prípad vymazania bočných stien a dna jednej hrobovej jamy hrubou vrstvou vápennej malty.

V siedmich hroboch boli predmety materiálnej kultúry. Najbohatšie vybavený bol ženský hrob 17/76, ktorý obsahoval dve strieborné košíčkovité náušnice, jednoduchú striebornú esovitú záušnicu a dva prstene s otvorenými koncami. Napriek tomu, že ide zrejme o hrob z prechodu 11. a 12. stor., boli ním narušené už staršie hroby. Ďalšie nálezy, ktoré sa získali pri výskume pohrebiska v primárnej alebo sekundárnej polohe (strieborné, bronzové, resp. aj cínové esovité záušnice, prstene s otvorenými koncami, ametystové koráliky,

minca uhorského kráľa Kolomana I. - 1095-1114, atď.) dokladajú pochovávanie od polovice 11. najneskôr do začiatku 13. stor.

Horná hranica pochovávania je jednoznačná, spodnú hranicu však uvádzame len rámcove, ako terminus ante quem pre datovanie rotundy. Viaceré znaky však nasvedčujú začiatkom pochovávania už skôr. Ukazuje sa, že na tento problém, ako aj na otázku časového zaradenia samotnej rotundy, už takmer uzavretý výskum pohrebiska a stavby samotnej nedá jednoznačnú odpoveď a že ďalšie riešenie možno očakávať od výsledkov výskumu okolitého sídliska a sledovania vývoja včasnostredovekého osídlenia v širšom okolí.

3. Vychádzajúc z potreby rozvinúť sídliskový výskum zamerali sme pozornosť najprv na preskúmanie severných častí plošiny. Na tomto mieste až do roku 1962 stála staršia stavba, ktorá slúžila ako panský lovecký letohrádok a potom ako horáreň. Počítali sme s ničivým zásahom tejto zástavby do staršieho osídlenia. Zistili sme, že stavba s pôdorysom v tvare L (ďalšie krídlo je mladšie) vznikla už v 17. storočí; podľa tehiel so značkami v tvare IV ide asi o stavebnú akciu súčasnú so vznikom obidvoch prístavieb rotundy a s vybudovaním tehlovej dlážky. Na mieste pripravovanej výstavby a v jej blízkom okolí sa výrazne splanírovał terén a na pôvodne oblom chrbte svahu sa vytvorila plošina. Túto etapu, a tým aj vznik samostatnej stavby pri obnovenom starobylom kostole, datuje niekoľko výrazných jám s početnou keramikou, so železnými predmetmi a v jednom prípade aj s mincou. Možno konštatovať, že planírovaním v 17. stor. boli zničené staršie kultúrne vrstvy a objekty na vrchole chrbta hrebeňa severne od rotundy, na svahoch však k výraznejšiemu porušeniu nedošlo.

Až po zistení hrúbky a priebehu planírovacích vrstiev sme mohli prikročiť k sledovaniu stôp stredovekých, príp. starších sídliskových objektov severne od kostola.

Na ploche pohrebiska sa odkryli dná dvoch sídliskových jám s materiálom z halštatského obdobia.

Prvým priaznivým archeologickým dokladom súvislého včasnostredovekého osídlenia v blízkosti rotundy je zahĺbený štvoruholníkový príbytok s rozmermi cca 300 x 280 cm. Nachádzal sa asi 20 m severozápadne od rotundy. Bol zahĺbený do západného svahu oblého hrebeňa ostrohu s rotundou. Vodorovná dlážka z tenkej vrstvy ubitej hliny sa nachádzala v hĺbke 40-100 cm pod úrovňou pôvodného terénu, z toho 30-65 cm bolo vysekaných do skalného podložia. V strede východnej steny - priamo oproti vstupu do príbytku - bola štvoruholníková pec (90 x x 60 cm). Dno pece bolo vymazané hlineným estrichom, ktorý bol na obvode obložený lomovými kameňmi. Kumulovaná deštrukcia svedčí taktiež o kamennom plášti. V zásype sídliskového objektu a v kultúrnej vrstve nad ním bol pomerne výrazný keramický materiál, ktorý patrí rámcove do 10.-12. stor.

K stredovekému vývoju kostola sa viaže aj priekopa, ktorá sa preskúmala asi v 17 m dlhom úseku vo vzdialenosti 6-7 m severne od rotundy. Priekopa má šírku vyše 2 m, hĺbka sa pohybuje od 90 cm do 2 m. V tvrdom skalnom podloží sa dobre zachovala pôvodná profilácia priekopy s kolovými stenami a rovným dnom; ťažko nájsť zatiaľ vysvetlenie pre rôznu hĺbku priekopy so stupňovitými prechodmi v jednotlivých miestach.

Severne od priekopy sa miestami zachovali zvyšky včasnostredovekej kultúrnej vrstvy, pričom sa rozpoznali aj kolové jamy.

Pre datovanie vzniku a obdobia trvania priekopy máme niekoľko oporných bodov. Priekopa pretína severnú časť prikostolného pohrebiska. Viacero hrobov bolo ňou porušených a časť hrobov je mimo priestoru, ktorý priekopa obopína.

Priekopa sa zistila pod terajšou lesnou cestou. V profilácii súčasného terénu neboli už žiadne indikačné príznaky, ktoré by naznačovali jej existenciu. Profil zásypu sa javil takto: 1. Spodnú tenkú vrstvu tvorila jemná hlina s výskytom črepov z 12.-13. stor. - ide o vrstvu, ktorá vznikla počas funkcie priekopy. 2. Ďalšia výrazná vrstva obsahovala hlinu so stavebnou deštrukciou, resp. aj črepy z 13.-14. stor.; dôležitým je v hornej časti tejto vrstvy nález bronzového plieška z čeleňky, ktorý podľa priamych analógií z blízkeho Ducového patrí do polovice 14. stor. Ide tu o vrstvu pustnutia a postupného vypĺňania priekopy prirodzenými splavmi zo svahu a deštruovaním blízkych architektúr. 3. Posledná vrstva súvisí s planírovaním terénu a stavebnými úpravami v 17. stor. Zvyšky depresie indikujúcej bývalú priekopu sa úplne zasypali.

Pretože nás zaujímal ďalší priebeh priekopy, využili sa možnosti geofyzikálneho merania (J. Tirpák). Jeho výsledky nasvedčovali tomu, že priekopa západne od rotundy sa ohýba na juh a schádza dole svahom ostrohu až na okraj terajšej lúky Púsť, tak isto aj na východnej strane sa zistilo, že priekopa schádza zráznym svahom až ku korytu potôčika pretekajúceho potom cez lúku. Pre toto zistenie nemáme zatiaľ prijateľné vysvetlenie. Išlo by o ohradenie pomerne veľkého priestoru, teda nielen o súvis s ohraničením kostola, prípadne prikostolného pohrebiska. Geofyzikálne meranie sme s pozitívnymi závermi overili archeologickou sondou na juhozápadnom svahu ostrohu. Priekopa prebieha zrejme skutočne v miestach indikovaných odporovou metódou.

Možnosti geofyzikálnej expertízy sa využili aj na spresňovanie poznatkov o archeologických objektoch, resp. pôvodných hydrologických pomeroch na lúke južne pod rotundou. Pozdĺž okrajov lúky vo viacerých meraných rezoch sa zistil pás rozptýlených kameňov. Nie je vylúčené, že ide o zvyšky valu. Cez lúku preteká malý potok, ktorého terajší priebeh je však výsledkom novovekých úprav. Odporové meranie indikuje pôvodné koryto potoka v terénnej depresii v iných miestach ako je terajší tok. Okolo pôvodného koryta sa pomerne najvýraznejšie sústreďujú stopy včasnostredovekého osídlenia, zistené prieskumom na ploche lúky. Aj v tomto prípade kontrolná archeologická sonda podporila opodstatnenosť interpretácie geofyzikálneho merania. Okrem piesočných náplavov pri staršom toku potoka odkryl sa aj pomerne reprezentatívny profil s vrstvami halštatského, včasnostredovekého (9.-12. stor.) a postredovekého charakteru (16.-17. stor.).

4. V okolí lokality sa na viacerých miestach nachádza výrazne červená hlina s prímesou železa. Vzhľadom na nálezy hrudiek limonitu v sondách a aj v súvise s problematikou osídlenia tejto už pomerne vysoko položenej časti Považského Inovca a najmä jeho zániku najneskôr už v 13. stor. vynára sa aj možnosť dávnovekej exploatácie rudných ložísk až do ich vyčerpania.

Dokumentácii plužín v širšom okolí lokality, z ktorých najvýraznejšie sa zistili v polohe Pod duby, venovala pozornosť E. Hajnalová.

5. V súhrne možno povedať, že zistené halštatské osídlenie v polohách Jurko a Púsť súvisí s rozsiahlym hradiskom na vrchu Marhát (769 m n.m.). Rotunda a prikostolné pohrebisko boli súčasťou včasnostredovekej osady, s ktorou súvisí - aj keď len v jej vyznievajúcej fáze - zistená priekopa.

V písomných správach chýbajú priame indície pre identifikáciu osady. Správa z roku 1185, ktorá hovorí o osade Sarfeu v súvise s testamentárnymi závermi veľmoža Stojslava v prospech nitrianskeho biskupstva, sa dotýka zrejme Nitrianskej Blatnice, ktorá disponuje aj kostolom sv. Maurícia so starobylým pôvodom. Vzhľadom na značnú vzdialenosť Nitrianskej Blatnice od lokality Jurko je úplne zrejmé, že tu ide o neznámu osadu. K identifikácii prispejú ešte komplexné expertízy písomných prameňov, ktoré pripravuje P. Ratkoš. Medzi známymi a publikovanými prameňmi pozoruhodné indície poskytujú napr. miestne názvy v listine zo 14. stor. pri metácii Radošiny a Nitrianskej Blatnice (Fügedy, E.: Nyitra megye betelepülése. Századok 1938, s. 273-319, 488-509). Okrem názvov možných zaniknutých včasnostredovekých osád vyskytuje sa tu aj názov Burko, ktorý môže byť skreslenou formou zľudoveného, až dodnes zachovaného názvu lokality s kostolom sv. Juraja - Jurko. V tom období však išlo už len o miestny názov a pustý kostol.

Z hľadiska majetkovoprávneho vývoja značný význam pre problematiku skúmanej lokality majú zrejme aj otázky súvisiace s Radošinou a začiatkami radošinského domínia.

Otázku bližšieho zaradenia architektúry i osady, ako aj výrobného zázemia tejto nesporne veľmi významnej včasnostredovekej lokality umožní pravdepodobne ďalej spresniť a prehĺbiť výskum sídliska, ktorému sa bude venovať pozornosť v r. 1977.

ERFORSCHUNG VON FRÜHMITTELALTERLICHER SIEDLUNG, ARCHITEKTUR UND GRÄBERFELD BEI NITRIANSKA BLATNICA IM JAHRE 1976. Die archäologische Grabung in Nitrianska Blatnica (Bez. Topoľčany), die im J. 1974 Ergebnisse von grosser Bedeutung für die Problematik der slawischen frühmittelalterlichen Besiedlung des mittleren Nitra- und mittleren Waagtales erbrachte, setzte im J. 1976 mit der Erforschung des Interieurs der Rotunde und ihrer Anbauten, des Gräberfeldes, aber auch mit der Realisierung von Versuchsschnitten im Siedlungsareal fort. (Abb. 167.) Es kam ebenfalls eine architektonische und kunsthistorische Untersuchung zur Geltung, weiters eine Analyse schriftlicher Quellen, geophysikalische Messungen, botanische, anthropologische, osteologische und numismatische Expertisen. Diese verhelfen auch schon in ihrer jetzigen Teilform zur präziseren Interpretierung der Ergebnisse der archäologischen Grabung.

1. R o t u n d e. Zur frühmittelalterlichen Phase (Entstehung spätestens um die Mitte des 11. Jh.) gehören mindestens zwei Wandverputzschichten,

mit denen der Kalkfussboden zeitgleich ist. Eine Wüstungsschicht über dem ältesten Fussboden bezeugt einen Hiatus in der Funktion der Rotunde, der nach der Situation in ihrer Umgebung (Gräberfeld und Siedlung) vom 13. bis zum 16. Jh. dauerte. Bei der Untersuchung präzisierte man den Gestaltungscharakter der frühmittelalterlichen Kirchenwüstung während der Adaption im 16. Jh. (Überwölbung der Rotunde mit Erhöhung des Apsidenraumes, neue Stützpfeiler des Triumpfbogens, Verputz des Baues, Mörtelfussboden u. ä.), resp. erneut im 17. Jh. (barocke Gestaltung des Interieurs mit einem Ziegelfussboden, Bau der Empore, des Turmes und des südlichen Anbaues, neuer markanter Mauerverputz des ganzen erweiterten Baues u. ä.).

2. G r ä b e r f e l d. Es wurden weitere 37 Gräber abgedeckt (insgesamt 101 Gräber), von denen in sieben Gegenstände der materiellen Kultur waren, die die Benützung des Gräberfeldes im wesentlichen von der Mitte des 11. bis zum Beginn des 13. Jh. belegen. Trotzdem deuten die Superpositionen auf die Existenz noch älterer Gräber aus der Zeit vor Mitte des 11. Jh., jedoch enthielt bis jetzt kein einziges von ihnen Funde. Es skizziert sich, dass auf dieses Problem wie auch auf die Frage der zeitlichen Einstufung der Rotunde selbst, die schon sozusagen abgeschlossene Untersuchung des Gräberfeldes und des Baues, keine eindeutige Antwort gibt; weitere Ergebnisse sind von der Untersuchung der umliegenden Siedlung und von der Verfolgung der Entwicklung der frühmittelalterlichen Besiedlung in der breiteren Umgebung zu erwarten.

3. S i e d l u n g. Im Areal des Kirchenfriedhofes befanden sich zwei hallstattzeitliche Siedlungsobjekte. Den ersten Beleg für zusammenhängende frühmittelalterliche Besiedlung bei der Rotunde bildet eine eingetiefte quadratische Wohnhütte (etwa 300 x 280 cm). Sie war teilweise in die Felsunterlage eingehauen. In der Mitte der Kurzwand gegenüber dem Eingang in die Wohnhütte war ein Ofen von rechteckiger Form (90 x 60 cm). Die Sohle wies einen Lehmestrich auf, der auf dem Umfang mit Bruchsteinen gesäumt war. Beim Ofen befand sich die Destruktion des ursprünglichen Steinmantels. In der Füllerde des Siedlungsobjektes und in der verhältnismässig mächtigen Kulturschicht über ihm war Keramikmaterial aus dem 10.-12. Jh.

4. G r a b e n. An die mittelalterliche Entwicklung der Rotunde knüpft sich auch ein Graben, der in nur 6-7 m Entfernung von der Mauer entdeckt wurde. Er hatte steile Wände und eine gerade Sohle. Beachtenswert ist seine verschiedene Tiefe mit stufenartigen Übergängen an einzelnen Stellen. Der Graben schneidet einen Teil des Kirchenfriedhofes. In seiner Füllerde sind drei deutliche Schichten unterscheidbar, die die einzelnen Etappen in der Benützungszeit des Grabens widerspiegeln: 1. Aktive Funktion (Material aus dem 12.-13. Jh.); 2. Verfall und Zuschüttung mit Gebäudeversturzschichten, Abschwemmung des Geländes über dem Graben (Material aus dem 13.-14. Jh.); 3. Absichtliche Zuschüttung (16.-17. Jh.).

Ausser der archäologischen Abdeckung dieses Grabenabschnittes wurde sein weiterer Verlauf mit Hilfe geophysikalischer Messungen festgestellt, die durch Kontrollschnitte mit positiven Ergebnissen bestätigt wurden.
Die Möglichkeiten der geophysikalischen Expertise nützte man auch für die Präzisierung der Erkenntnisse über archäologische Objekte aus, resp. über die ursprünglichen hydrologischen Verhältnisse auf der jetzigen Wiese unterhalb der Rotunde. Am Rande eines Geländebruches bestehen Indizien für den Wallverlauf. Der Bach floss ursprünglich in einem anderen Bett als heute. Das zweite geophysikalische Indiz beglaubigte man durch einen Kontrollschnitt, wobei ausser Sandanschwemmungen auch ein ausgeprägtes Profil mit einer hallstattzeitlichen und darüber frühmittelalterlichen Besiedlungsschicht festgestellt wurde.
Aufmerksamkeit schenkte man auch der wirtschaftlichen Basis für die intensive frühmittelalterliche Besiedlung des hoch gelegenen und jetzt bewaldeten Teiles des Považský Inovec. Wichtig sind Funde von Limonitbrocken und intensiv eisenhaltiger Gesteine in nächster Umgebung. Im Zusammenhang mit den Ursachen des Besiedlungsabbruches schon im 13. Jh. skizziert sich hier die Möglichkeit einer Erschöpfung der einstigen eisenhältigen Erzlager.
Ziemliche Bedeutung hat auch die Entdeckung von ehemaligen Ackerfurchen in den Wäldern bei der untersuchten Fundstelle. Im J. 1976 wurde in der Flur Pod duby die ausgeprägteste Kollektion von Ackerfurchen dokumentiert.

LATÉNSKE SÍDLISKO V RADOŠOVCIACH

Miloš Ř í h a

Štátna melioračná správa v Senici stavia od r. 1976 vodnú nádrž v polohe Strážnické diely v katastri obce Radošovce (okr. Senica). Pri úprave podkladu hrádze neďaleko sútoku Koválovského a Podhlbokého potoka porušil buldozér niekoľko objektov. Nález ohlásil Záhorskému múzeu v Skalici Ernest Mikula (Radošovce pop. čís. 263). Materiál zachránili zamestnanci podniku Poľnohospodárske stavby v Malackách; urýchleným záchranným výskumom 20. a 28. júla 1976 sa však zistili už len rozvlečené zvyšky objektov.

V materiáli sú pozoruhodné predovšetkým tuhové hrebeňované hrnce, ktoré sa bežne vyskytujú už od strednej doby laténskej a najmä v neskorej dobe laténskej. Charakter materiálu a množstvo zvieracích kostí umožňujú interpretovať lokalitu ako sídlisko zo strednej alebo neskorej doby laténskej. Pre bezprostredné ohrozenie polohy a ďalšie nálezy v okolí (napr. zatiaľ nedatovaný dvojhrob) bude Záhorské múzeum v Skalici lokalitu systematicky sledovať.

LATÈNEZEITLICHE SIEDLUNG IN RADOŠOVCE. Beim Bau eines Wasserbassins im Gemeindekataster von Radošovce (Bez. Senica) störte ein Bulldozer in der Flur Strážnické diely eine Siedlung. Eine Rettungsgrabung führte das Záhorské múzeum zu Skalica durch. Scherbenmaterial von Graphittongefässen verweist die Siedlung in die mittlere bis späte Latènezeit.

NÁLEZ MLADŠEJ VOLÚTOVEJ KERAMIKY V RADOŠOVCIACH-VIESKE

Miloš Ř í h a

Štefan Mikúš z Oreského informoval v marci 1976 Záhorské múzeum v Skalici o starších nálezoch keramiky v priestore domov č. 50-52 a 55 v obci Radošovce-Vieska (okr. Senica), v polohe Po cesce. Múzeum získalo od nálezcu Emila Mikulu zvyšok predmetov a údaje o nálezových okolnostiach. Kosti, zdobenú misku a črepový materiál objavil roku 1949 pri výkope vo dvore asi 3 m za svojím domom (číslo 51). V okolí bola údajne spálená zem so zvyškami uhlíkov. Podobné črepy sa našli i v susedstve pri domoch č. 50 a 52 a na protiľahlej strane ulice vraj v r. 1955 našiel majiteľ Ján Štefka pri stavbe domu č. 55 nádobu s podobnou výzdobou.

Lokalita je na juhovýchodnom konci obce, čiastočne ešte v intraviláne, na pozvoľnom východnom svahu pri potoku Pavlovský jarok a pri jeho ľavom prítoku, v nadmorskej výške 232-236 m. Bezprostredne na domy popis. čís. 50, 51, 52 a 55 nadväzuje pole s úrodnou sprašovou pôdou.

V materiáli tvoria najväčšiu časť fragmenty tenkostenných guľovitých nádob zdobených rytými líniami a jamkami. Jemný plavený materiál je spravidla veľmi dobre vypálený. Sivý povrch je hladký, niekedy až lesklý. Najobvyklejšia výzdoba pozostáva z kombinácie obežných rytých línií s jamkami a do seba zavesených rytých esovitých oblúčikov s jamkami. Tento druh výzdoby je charakteristický pre keramiku, ktorú na Morave J. Tichý zahrnul do stupňa IIb (Tichý, R.: Osídlení s volutovou keramikou na Moravě. Památky archeologické, 53, 1962, s. 245-305). Dostatok analógií umožňuje materiál zaradiť do strednej vývojovej fázy mladšej volútovej keramiky (Pavúk, J.: Kultúry staršieho a stredného neolitu na západnom Slovensku. V: Slovensko v mladšej dobe kamennej. Bratislava 1970, s. 20-64). Okrem uvedeného dekoru sa na niekoľkých fragmentoch vyskytuje dvojica rýh pretínaná spoločným priečnym vrypom. Takáto výzdoba je aj na fragmente vyššej kónickej tenkostennej misky s polguľovitým, vertikálne prevŕtaným uškom. Bude preto zrejme potrebné uvažovať i o ďalšej fáze osídlenia lokality ľudom železovskej kultúry, čo však zatiaľ nie je celkom jednoznačné (vertikálne prevŕtanie uška). Interpretáciu nálezov a chronologické zaradenie lokality umožní až zisťovací výskum.

FUND VON JÜNGERER SPIRALBANDKERAMIK IN RADOŠOVCE-VIESKA. Im J. 1949 entdeckte Emil Mikula in Radošovce-Vieska (Bez. Senica) in der Flur Po cesce Fragmente von jüngerer Spiralbandkeramik. Die Scherben sind mit einer Kombinierung umlaufender Ritzlinien mit Grübchen und ineinander gehängten eingeritzten S-förmigen Bögen mit Grübchen verziert. Eine genauere Interpretierung und chronologische Zuweisung der Fundstelle wird erst eine Feststellungsgrabung ermöglichen.

OJEDINELÝ NÁLEZ KAMENNEJ SEKERKY V SMOLINSKOM

Miloš Ř í h a

V marci 1976 dostalo Záhorské múzeum v Skalici informáciu o staršom náleze kamennej sekerky v katastri obce Smolinské (okr. Senica). Sekerku našiel dôchodca Ladislav Michálek (Smolinské 25) na jeseň 1965 pri poľných prácach v polohe Starý háj (zvaný tiež Dúbrava). Lokalita leží západne od obce v tesnom susedstve Smolinského lesa, na miernom svahu, ktorý sa od kóty 238 zvažuje juhozápadným smerom k Járku (potok Járok, zvaný pri obci Brodské Hadmáš, tvorí prítok Moravy). Svah je obrábaný ako pole. Prieskumom dňa 7. 3. 1976 sa na mieste nálezu a v najbližšom okolí nezistili žiadne stopy osídlenia.

Lichobežníkovitá sekerka so zbrúsenými bokmi a symetrickým ostrím je vyrobená z fragmentu sekeromlatu, ktorý praskol pravdepodobne pri vŕtaní otvoru, a to tak, že z chrbtovej strany sekeromlatu sa v pozdĺžnej osi odlomila plochá vrstva, ktorá sa hrúbkou zhoduje s výškou sekerky. Rozmery: d. 84,8 mm, š. 45,6 mm, v. 15 mm, Ø otvoru cca 27 mm. Plankonvexný pravý bok sekerky je čiastočne upraveným zaobleným chrbtom bokov. Spôsob výroby ovplyvnil dĺžku i nevýrazné klenutie chrbta i podstavy. Napriek tomu sekerka typologicky inklinuje k obojstranne klenutým sekerkám s vybrúsenými bokmi a symetrickým ostrím, datovaným na koniec neolitu a začiatok eneolitu. Uložená je v Záhorskom múzeu v Skalici.

EINZELFUND EINES ÄNEOLITHISCHEN STEINBEILES IN SMOLINSKÉ. In Smolinské (Bez. Senica) fand der Rentner Ladislav Michálek in der Flur Starý háj ein trapezförmiges Steinbeil mit abgeschliffenen Kanten und symmetrischer Schneide; es wurde aus dem Fragment einer Hammeraxt hergestellt, die bei der Anfertigung oder Verwendung beschädigt worden war. Typologisch kann das Beil in das ausgehende Neolithikum und beginnende Äneolithikum verwiesen werden.

STOPY OSÍDLENIA Z MLADŠEJ DOBY BRONZOVEJ V SKALICI

Miloš Říha

Pri prieskume dňa 14. 4. 1976 sa v Skalici (okr. Senica) zistilo v polohe Domové role pri Zlatníckej doline osídlenie z mladšej doby bronzovej. Lokalita leží na juhozápadnom svahu na sútoku Zlatníckeho potoka a Baráckeho jarku, asi 4 km od Skalice. Svah je obrábaný ako pole. Objekty sa na povrchu neodlišovali od okolia iným sfarbením pôdy a črepový materiál sa vyskytoval pomerne sporadicky.

Povrchovým prieskumom sa získali prevažne nevýrazné črepy sídliskového charakteru a niekoľko fragmentov hrubej úžitkovej keramiky zdobenej prstovaním, datujúcich lokalitu do mladšej doby bronzovej. Charakter nálezov umožňuje predbežný záver, že ide o nové sídlisko velatickej kultúry na Záhorí.

BESIEDLUNGSSPUREN AUS DER JÜNGEREN BRONZEZEIT IN SKALICA. Im Kataster der Stadt Skalica (Bez. Senica) beobachtete man in der Flur Domové role pri Zlatníckej doline bei einer Geländebegehung jungbronzezeitliche Besiedlungsspuren. Es handelt sich wahrscheinlich um eine Siedlung der Velatice-Kultur.

VEĽKOMORAVSKÉ SÍDLISKO V ČÁROCH

Miloš Říha

Pri zisťovaní okolností náhodného nálezu kamennej sekerky v Smolinskom informoval v marci 1976 dôchodca Alojz Rehák (Smolinské 22) pracovníka Záhorského múzea v Skalici o staršom náleze v obci Čáry (okr. Senica). Informátor bol asi v roku 1943 prítomný pri nájdení keramiky vo vývrate pri spracúvaní dreva v polohe U járka. Materiál sa nezachoval.

Pri systematickom prieskume realizovanom v spolupráci Záhorského múzea v Skalici (M. Říha) s Archeologickým ústavom SAV v Nitre (J. Hečková) a archeologickým seminárom FF UK v Bratislave (poslucháči Z. Farkaš, I. Cheben, I. Kuzma a J. Rajtár) sa dňa 6. 3. 1976 preskúmala aj časť katastra obce Čáry. Na rozoranom poli v polohe U járka sa zistilo v okruhu asi 50-60 m množstvo črepového materiálu. Lokalita leží asi 2 km severne od obce, na severovýchodnej hranici katastra, v miestach, kde sa regulovaný potok Hadmáš zatáča

severozápadným smerom do Smolinského lesa. Najväčšia koncentrácia nálezov je na miernom svahu, klesajúcom severovýchodným smerom k potoku (nadmorská výška cca 188-190 m), vo vzdialenosti asi 100-150 m juhovýchodne od miesta označeného informátorom ako nálezisko z r. 1943.

Materiál predstavuje charakteristické fragmenty hrncovitých nádob s viacnásobnými vlnovkami a obvodovými ryhami. Nádoby boli väčšinou vytočené na kruhu, ale našli sa i fragmenty v ruke robených nádob. Na lome črepov vidno hrubozrnný materiál s prímesou piesku. Povrch farby rôznych odtieňov sivej až svetlohnedej je matný a pomerne drsný. Výzdoba má analógie na Morave (napr. Boleradice) i v slovenskom materiáli (Nitra-Lupka) a zaraďuje lokalitu do strednej doby hradištnej. Poloha lokality na miernom svahu pri potoku a niektoré hrubšie tvary úžitkovej keramiky vedú k záveru, že ide o sídlisko patriace do veľkomoravského a čiastočne i poveľkomoravského horizontu.

GROSSMÄHRISCHE SIEDLUNG IN ČÁRY. Im Gemeindekataster von Čáry (Bez. Senica), in der Flur U járka, beobachtete man bei einer Geländebegehung eine Siedlung aus grossmährischer und teilweise vielleicht auch nachgrossmährischer Zeit. Die Scherben sind mit Wellen- und umlaufenden Linienbändern verziert. Die Ausführung des Dekors hat Analogien im mährischen und slowakischen Material (z. B. Boleradice, Nitra-Lupka).

OBJAV ZANIKNUTEJ ROMÁNSKEJ KÚRIE VO VAJKOVCIACH

Michal S l i v k a

Nad obcou Vajkovce (okr. Košice-vidiek) sa nachádza na ľavom brehu Torysy v polohe Pildankertu (miestny cintorín, nadm. v. 210 m) zaniknutá románska kúria. Prvý na ňu upozornil G. Kočiš z Katedry dejepisu Filozofickej fakulty P. J. Šafárika v Prešove. V. Budinský-Krička po obhliadke polohy predbežne konštatoval, že ide o "opevnenú románsku sakrálnu stavbu (?)" (nález. správa AÚ SAV č. 7674/76). V septembri 1976 sme s. L. Olexom lokalitu znovu prezreli a predbežne zamerali (obr. 159). Objekt má obdĺžnikový pôdorys s rozmermi 11 x 6 m. Obohnaný je priekopou (š. cca 3 m, zachov. h. 1 m), za ktorou je znateľné valové opevnenie (palisáda?). Celý systém obopína ďalšia mohutná priekopa (h. cca 3 m), a to na západnej, južnej a východnej strane (jej dĺžka po obvode je 116 m). Severnú stranu smerom k ceste do Kráľoviec chránil prírodný svah. Z priestoru zaniknutého objektu, vymedzeného priekopou, sme vyzdvihli niekoľko úlomkov keramiky z 12.-13. stor. Na tomto mieste boli novodobé hroby, a to i priamo v interiéri objektu. Predbežne usudzujeme, že ide o opevnené sídlo drobného feudála (ako boli v Čechách a na Morave "tvrze"), ktoré nazývame kúriou, ako sa to uvádza i v súdobých písomných prameňoch.

V donačnej listine Štefana V. z roku 1270 sa uvádzajú zeme, na ktorých ležia Vajkovce a Chrastné ako Sokoľ. Takto sa spomínajú až do 15. stor. V listine sa ďalej píše, že zem Sokoľ patrila už pred r. 1270 trom bratom: Vojkovi (terra Woyk - podľa neho názov obce), Tiburciovi a Tibovi, a že na čiastkach patriacich Vojkovi a Tiburciovi boli sluhovia a slúžky, čiže poddaní, ktorí tu tvorili základ obyvateľstva. Vojk sídlil v opísanej kúrii. Majetok Sokoľ sa od roku 1309 kryje rozlohou len s chotárom dnešných **Vajkoviec** a počas celého 14. stor. ho vlastnila rodina pánov z Rozhanoviec, teda potomci palatína Reynolda, ktorí si dávajú donáciu z r. 1270 viackrát konfirmovať a 29. mája 1410 ju konfirmuje i kráľ Žigmund (Varsik, B.: Osídlenie Košickej kotliny. 2. Bratislava 1973, s. 456-459).

V pápežských desiatkoch z r. 1332-1335 sa spomínajú fara a farár Stanislav, ktorý patril do drienovského archidiakonátu (Monumenta Vaticana historiam regni Hungariae illustrantia. 1. Budapestini 1887, zošit 1, s. 207). Na základe tejto zmienky treba vo Vajkovciach predpokladať zaniknutú sakrálnu stavbu, pretože dnešný kostol je klasicistický. V r. 1598 sa spomína drevená kalvínska modlitebňa - oratorium calvinistarum ligneum (Varsik, B., op. cit., s. 460).

ENTDECKUNG EINER VERFALLENEN ROMANISCHEN KURIE IN VAJKOVCE. Oberhalb der Gemeinde Vajkovce (Bez. Košice) entdeckten und vermassen wir (mit L. Olexa) in der Flur Pildankert (örtlicher Friedhof) ein verfallenes Objekt mit rechteckigem Grundriss (11 x 6 m), das mit einem kleineren Graben (Br. 3 m) und einem grösseren, bis heute 3 m tiefen Graben umgeben war (Abb. 159). An der Nordseite war das Objekt von einem Steilhang geschützt. In der Umgebung fand man Keramikbruchstücke aus dem 12.-13. Jh. Das Objekt - eine untergegangene Kurie, war der Sitz Vojks (aus dem Geschlecht der Abover), der in der Schenkungsurkunde aus dem J. 1270 erwähnt wird (Varsik, B.: Osídlenie Košickej kotliny. 2. Bratislava 1973, S. 456-459).

ZISŤOVACÍ VÝSKUM PRI KOSTOLE SV. EGIDA V POPRADE

Michal S l i v k a

Rímskokatolícky kostol sv. Egida v Poprade sa nachádza na vyvýšenej ploche námestia Duklianskych hrdinov. Ako významný sa spomína už v listine z roku 1268 (Schmauk, M.: Supplementum Analectorum terrae Scepusiensis. 2. Spišské Podhradie 1889, s. 224). Je to jednoloďová stavba (vnútorné rozmery

11 x 9,5 m) s rovným uzáverom presbytéria zaklenutého krížovou rebrovou klenbou. Klenba lode dosadá na stredný polygonálny pilier. Objekt sa od r. 1974 opravuje. V rámci tejto akcie bolo nutné uskutočniť archeologický výskum pri severnej stene kostola, na mieste, kde historici predpokladali zaniknutú kaplnku sv. Valentína.

Základným zisťovacím rezom s rozmermi 3 x 2 m, vytýčeným v septembri 1976 paralelne so severnou stenou lode kostola, sa zachytilo v hĺbke 80 cm murivo. Po ďalšom odkrývaní sa ukázalo, že ide o oporný pilier široký 110 a dlhý 200 cm. Murivo je z lomového kameňa (travertín a pieskovec) spájaného hrubou vápennou maltou. Jeho základovú škáru sme zistili v hĺbke 120 cm. Priebeh muriva severnej steny kaplnky sme zachytili v negatíve a iba sčasti (v dĺžke 250 cm). Najlepšie sa negatív muriva črtal v západnom profile sondy, a to zásypovým materiálom, v šírke 100 cm a do hĺbky 120 cm. V južnom profile sondy sme zachytili hrob (lebku), ktorý sme nemohli odkryť pre statické podpery lode kostola. Kaplnka bola s kostolom spojená dvoma arkádami, ktoré v prízemí i na úrovni dnešného barokového okna vidno zamurované (š. cca 180 cm). Na fasáde severnej strany lode kostola boli na dvoch miestach odkryté a transferované nástenné maľby, pôvodne tvoriace súčasť výzdoby interiéru kaplnky. Sondážnymi prácami sme získali pomerne skromný keramický materiál, z ktorého niekoľko zlomkov možno zaradiť do 14.-15. stor. Ďalej sa našli fragmenty gotického okenného skla, ručne kované klince, dva kusy ľahkej trosky, plechová ozdoba (šatová nášivka) s rozmermi 3 x 3 cm zo 16. stor. a dve mince: poľská strieborná minca Žigmunda III. (1587-1632) - razba pre Litvu z r. 1616 a nemecký fenig z r. 1899 (určila E. Kolníková).

Kaplnku sv. Valentína postavili v roku 1493 (Wagner, C.: Analecta Scepusii sacri et profani. 2. Viennae 1774, s. 292), teda koncom 15. stor., keď sa kult sv. Valentína dostal na Spiš (tzv. združené bratstvá - Spišské Podhradie, Spišská Belá). V roku 1708 mesto postihol veľký požiar, ktorému podľahli kostol, veža a fara (Archív mesta Popradu, 41/II, 373). V roku 1782 sa podarilo farárovi Jánovi Nep. Nimetzovi vymôcť od kráľovského eráru úhradu generálnej opravy kostola a kaplnky. Náklad predstavoval sumu 727 florénov a 39 grošov (z toho na opravu kaplnky 300 florénov). Kráľovská koruna v Budíne rozhodla výmerom z 22. 10. 1782, že sa opraví len kostol, kaplnka sa zbúra. To sa aj uskutočnilo v r. 1783 (**Historia** Domestica. 1, s. 39; op. cit. 2, s. 123; uložené vo farskom úrade v Poprade).

FESTSTELLUNGSGRABUNG BEI DER ST.-ÄGIDIUS-KIRCHE IN POPRAD. Im Rahmen der denkmalpflegerischen Gestaltung der St.-Ägidius-Kirche (13. Jh.) in Poprad auf dem Stadtplatz námestie Duklianskych hrdinov erfolgte eine Feststellungsgrabung in der verfallenen St.-Valentin-Kapelle an der Kirchennordseite. Es wurde ein Teil ihrer Nordwand (L. 250 cm) mit einem Stützpfeiler (Br. 110 cm, L. 200 cm) erfasst. Dabei traten Denkmäler aus dem 14.-19. Jh. zutage (Keramikfragmente und Bruchstücke

gotischen Fensterglases, handgeschmiedete Nägel, ein Blechzierat und zwei Münzen: eine polnische Münze Sigmund III. vom J. 1616 und ein deutscher Pfennig aus dem J. 1899). Nach historischen Quellen hatte man die Kapelle 1493 an die Kirche angebaut und sie wurde bei der Feuersbrunst im J. 1708 vernichtet.

ĎALŠIA ETAPA SYSTEMATICKÉHO VÝSKUMU ŠARIŠSKÉHO HRADU

Michal S l i v k a - Ladislav O l e x a

Od roku 1973 uskutočňuje stredisko SÚPSOP-u v Prešove systematický archeologický výskum na Šarišskom hrade v katastri obce Veľký Šariš (okr. Prešov). Výsledky výskumu budú podkladom pre vypracovanie zámeru pamiatkovej úpravy objektu, ktorý predstavuje komplikovaný hradný útvar pozostávajúci z horného hradu a dolného hradu, v ktorého línii opevnenia je štrnásť veží z 15.-16. stor. Po architektonickej stránke ho najlepšie dokumentuje rytina Georgiusa Houfnagla r. 1617, teda z obdobia jeho vrcholného architektonického rozvoja. Zachycuje hrad v centrálnom priemete s pohľadom zo severovýchodnej strany (od rieky Torysy).

Po odstránení lesného porastu na vrcholovej plošine sme zistili valové opevnenie, ktoré sústredne obtáča hrad. Val je pomerne rovnomerne vzdialený od hradby dolného hradu, ktorá ho sleduje a nikde sa neprispôsobuje zmene vzniknutej umiestnením veží do línie hradby. Na troch miestach sme val pretali (S I/73, VII/74 a XII/75) a zistili sme, že jadro tvorí konštrukcia z kameňa a zeme. V telese opevnenia sa našli zlomky kanelovanej keramiky (obr. 168: 17) a fragmenty keramiky z poveľkomoravského obdobia a v zásype priekopy stredoveké črepy.

Nerovnomerná konfigurácia terénu hradnej plošiny ovplyvnila už prvotné osídlenie hradného kopca, ktoré sa predovšetkým koncentruje v severozápadnej časti dolného hradu. Získané zlomky lineárnej keramiky typu Tiszadob-Kapušany a niekoľko bukovohorských črepov z tenkostenných miskovitých nádob, zdobených jemne rytým ornamentom (obr. 168: 1-4, 8-16), svedčia o neolitickom výšinnom sídlisku. Pravdepodobne s neolitickým charakterom osídlenia hradného vrchu súvisia i štiepané kamenné artefakty: pazúrik, rádiolaritový úštep a rohovcová čepeľ (obr. 168: 5-7). Ďalšie pamiatky pravekého charakteru sú zo sklonku mladšej doby kamennej (kultúra s kanelovanou keramikou), ďalej z mladšej doby bronzovej (gávska kultúra), zo zlomu letopočtu a z poveľkomoravského obdobia, ku ktorému sa viaže začiatok výstavby horného hradu.

Najstaršie jadro hradu pozostáva z obytnej strážnej veže (hrúbka muriva až 420 cm), paláca a cisterny, ktoré boli opevnené a obohnané priekopou vyse-

kanou do prírodného podložia (andezit). Do tejto časti hradu sa vchádzalo mostíkom (padacím?) zo severnej strany. Na nádvorí dolného hradu sme odkryli niekoľko hospodárskych i obytných objektov a remeselnícku dielňu (kováčsku?), za ktorou boli dva hroby mužov z 15. stor.

Medzi pamiatkami z 13.-17. stor. je najpočetnejšie zastúpená kuchynská keramika (hrncovité a miskovité nádoby), kachliarska keramika, z ktorej sú najpozoruhodnejšie renesančné kachlice s biblickými výjavmi a nápismi, datované rokom 1553 a technická keramika. Hojné sú i kovové predmety z vybavenia domácnosti, remeselnícke a poľnohospodárske nástroje a výzbroj a výstroj bojovníkov. Menej sú zastúpené výrobky zo skla a kosti. Mince (doposiaľ nájdených štrnásť) predstavujú uhorské, české a poľské razby. Najstaršou mincou je uhorský denár Bélu IV. (1235-1270) a najmladšou poľská strieborná minca Žigmunda III. (1587-1632). Početné sú i nálezy architektonických článkov: pieskovcové ostenia neskorogotického okna, klinové rebrá z 15. stor. a pieskovcové segmenty.

Archeologickým výskumom Šarišského hradu, ktorý zanikol r. 1687 sa získalo viacero pozoruhodných objavov, ktoré presahujú účel výskumu - získanie podkladov pre plánovanú konzerváciu a čiastočnú rekonštrukciu objektu. Výskum potrvá ešte štyri sezóny, počas ktorých sa koordinovane realizujú stavebné práce.

WEITERE ETAPPE DER SYSTEMATISCHEN ERFORSCHUNG DER BURG ŠARIŠ. Seit 1973 führt das Slowakische Institut für Denkmalpflege und Naturschutz - Zentrale Prešov, archäologische Grabungen auf der Burg Šariš in der Gemeinde Veľký Šariš (Bez. Prešov) durch. Das Objekt besteht aus der oberen Burg (ältester Kern) und der unteren Burg mit einem grossen Burghof, den eine Befestigungsmauer mit 14 Basteien aus dem 15.-16. Jh. umschliesst. In architektonischer Hinsicht ist die Burg am besten durch G. Houfnagels Stich aus dem J. 1617 dokumentiert. Das Burgareal umschliesst konzentrisch ein Wall, dessen Kern aus einer Stein-Erde-Konstruktion besteht. Im Wallkörper befanden sich Bruchstücke kannelierter (Abb. 168: 17) und nachgrossmährischer Keramik. Die älteste Besiedlung des Burgberges belegen Funde von Linearkeramik (vom Typus Tiszadob-Kapušany) und dünnwandigen Scherben der Bükker Kultur (Abb. 168: 1-4, 8-16) wie auch von Spaltindustrie (Abb. 168: 5-7). Weitere Denkmäler stammen vom Ende der jüngeren Steinzeit (Kultur mit kannelierter Keramik), aus der jüngeren Bronzezeit (Gáva-Kultur), von der Wende der Zeitrechnung und aus nachgrossmährischer Zeit, an welche der beginnende Aufbau der Burg anknüpft (I. Etappe). Bisher erschloss man den Palast, eine Zisterne und den Graben um die obere Burg, ferner Wirtschafts- und Wohnobjekte auf dem Hof der unteren Burg. Man gewann verschiedene Denkmäler aus dem 13.-17. Jh. (Keramik, Metall-, Glas- und Knochengegenstände, Münzen, architektonische Teile). Die Grabung wird noch in vier Saisons fortgesetzt werden; gleichzeitig werden bauliche Gestaltungen auf der Burg erfolgen.

NÁLEZY ZO VČASNOSTREDOVEKÉHO POHREBISKA V SEREDI

Peter Š a l k o v s k ý

Koncom novembra 1976 bolo pri stavebných prácach v priestore Závodov inžinierskych priemyslových stavieb a prefabrikácií v Seredi (okr. Galanta) objavených šesť kostrových hrobov. Obhliadku lokality a zber tu uskutočnil autor príspevku.

Zo šiestich hrobov boli dva nenarušené, dva čiastočne narušené a dva buldozérom úplne zničené. Kostry ležali 1-1,4 m pod úrovňou povrchu v úzkych hrobových jamách vzdialených od seba 3-4 m. V nezničených hrobových jamách boli kostry uložené vo vystretej polohe na chrbte, s rukami vedľa seba (v troch prípadoch) alebo s ľavou rukou vedľa tela a s pravou, v lakti mierne ohnutou, položenou v lone (v jednom prípade). Pochovaní boli orientovaní viac-menej jednotne v smere SSZ-JJV.

Pri jednej úplne porušenej kostre sa našiel jednoduchý otvorený bronzový tyčinkový náramok okrúhleho prierezu (Ø 6 cm) s mierne zahrotenými, useknutými a preloženými koncami. Zo zberu v tejto polohe, pravdepodobne z niektorého zničeného hrobu, pochádza i strieborná minca. Ide o arpádovskú razbu: Uhorsko, Štefan I. (1000-1038). Na averze je v strednom perlovcovom kruhu kríž, medzi jeho ramenami sú trojuholníčky, okraj je perlovcový, legenda STEPHANVS REX. Na reverze je v hladkom krúžku kríž, medzi jeho ramenami sú trojuholníčky, legenda REGIA CIVITAS.

Zásyp dvoch hrobových jám bol silne zmiešaný s pravekým črepovým materiálom a mazanicou. Ide zväčša o fragmenty z tenkostenných hnedočiernych a sivočiernych šálkovitých, džbánkovitých a amforovitých nádob bez výzdoby a zlomky zo sivočiernych a tehlovohnedých hrncovitých a misovitých nádob zdobených malými zvislými výčnelkami, vertikálnym pásovaním alebo vodorovným prstovaním. Podľa tvarov a výzdoby patrí tento črepový materiál stredodunajskej mohylovej kultúre.

Zistené fakty dovoľujú usudzovať, že črepový materiál stredodunajskej mohylovej kultúry pochádza zo sídliskových objektov, ktoré boli [illegible] stor. n. l. narušené hrobovými jamami, pravdepodobne menšieho časnostredovekého pohrebiska.

FUNDE AUS EINEM FRÜHMITTELALTERLICHEN GRÄBERFELD IN SEREĎ. Ende November 1976 wurden bei Bauarbeiten im Raum der Sereďer Werke für Ingenieur-Industriebauten und Präfabrikate (Bez. Galanta) sechs Skelettgräber entdeckt. Eine in dieser Flur gefundene Münze Stephan I. (1000-1038) datiert die Gräber in das 10. Jh. u. Z. In der Füllerde zweier Grabgruben wurden Scherben von Siedlungskeramik der mitteldonauländischen Hügelgräberkultur gefunden.

SÍDLISKO Z DOBY RÍMSKEJ V SLOVENSKOM PRAVNE

Peter Š a l k o v s k ý

Archeologický ústav SAV v Nitre realizoval od 16. 9. do 27. 10. 1976 pod vedením autora tohto príspevku záchranný výskum na sídlisku z doby rímskej v Slovenskom Pravne (okr. Martin). Už v priebehu minulého desaťročia tu v polohe Prašnica bolo hĺbením vodovodných rýh a základov domov zničených alebo narušených niekoľko sídliskových objektov z doby rímskej. Niekoľko záchranných a zisťovacích akcií menšieho rozsahu tu uskutočnili A. Petrovský-Šichman, G. Povala a G. Madigár.

Záchranný výskum v roku 1976 sa zameral na preskúmanie časti plochy na temene Prašnice, bezprostredne narušenej a ohrozenej exploatáciou dolomitického vápenca, v miestach, kde bol v roku 1975 narušený ťažbou sídliskový objekt z doby rímskej s pozoruhodnými nálezmi keramiky a kovového inventára. Siedmimi sondami bola odkrytá plocha približne 190 m^2 a preskúmaných bolo päť objektov. Nálezy z doby rímskej sa našli v sondách I a IA a najmä v objekte 3.

Objekt 3 sa nachádzal v juhozápadnej časti sondy I. Predstavuje časť čiastočne zahĺbenej chaty. Pôvodne to bola pravdepodobne chata dvojkolovej konštrukcie s rozmermi približne 3,5 x 3,5 m, z ktorej sa však zachovala a preskúmaná bola iba časť s rozmermi 0,8 x 3 m s jednou kolovou jamou. Vo výplni chaty bolo relatívne veľké množstvo črepového materiálu. Príbuzný, prípadne identický materiál zachránil v roku 1975 zo zničenej časti tohto objektu G. Madigár. Ide o fragmenty z hrncovitých a misovitých tvarov domácej v ruke robenej sídliskovej keramiky, medzi ktorými môžeme rozoznať zložku púchovskú a kvádsku (obr. 169: 1-6). Okrem toho sa tu našli črepy z importovanej na kruhu vytáčanej rímskoprovinciálnej svetlohnedej a sivej keramiky (obr. 169: 7-9). Publikáciu celého komplexu nálezov pripravujú T. Kolník a P. Šalkovský pre Archeologické rozhledy.

V blízkosti objektu 3 sa našiel fragment železnej spony s plochým rozšíreným lúčikom s priečnou platničkou nad dlhým vinutím (Almgrenova skupina V) a strieborný denár Antonína Pia (138-161).

Na základe uvedených nálezov možno datovať sídlisko do 2. storočia n. l.

V sondách I a IB sa preskúmali tri zahĺbené eneolitické sídliskové objekty a relatívne veľkým množstvom zlomkov keramiky (obr. 169: 10, 15), štiepanej industrie (obr. 169: 11-14) a hrudkami pravdepodobne medenej trosky.

Okrem sídliska v polohe Prašnica sú v Slovenskom Pravne ešte štyri ďalšie z doby rímskej, známe dosiaľ iba zo zberov, ako i stopy laténskeho a slovanského osídlenia. Táto veľká koncentrácia osídlenia bola iste vyvolaná najmä výhodnou strategicko-komunikačnou polohou Slovenského Pravna, ležiaceho na dôležitom prechode z Ponitria do Turca. Nálezy rímskej mince a importovanej panónskej keramiky na jednej strane a železnej spony s plochým rozšíreným lúčikom a priečnou platničkou nad dlhým vinutím, ktorá má najbližšie analógie

v Povislí, na strane druhej, naznačujú, že Slovenským Pravnom musel prechádzať úsek jednej z vetiev Jantárovej cesty, spájajúci v dobe rímskej Brigetio-Celemantiu s horným tokom Visly.

SIEDLUNG AUS DER RÖMISCHEN ZEIT IN SLOVENSKÉ PRAVNO. Das Archäologische Institut der SAW zu Nitra realisierte im J. 1976 eine Rettungsgrabung auf einer römerzeitlichen Siedlung in Slovenské Pravno (Bez. Martin). Die Grabung richtete sich auf die Untersuchung eines Teiles der Flur Prašnica, der unmittelbar von der Dolomitkalkstein-Exploitation gestört und bedroht war, und zwar an Stellen, wo im J. 1975 ein teilweise eingetieftes Siedlungsobjekt aus der römischen Zeit mit bemerkenswerten Keramikfunden und Metallinventar gestört wurde. Diese wie auch weitere Funde heimischer und importierter pannonischer Keramik, die aus dem ungestörten Teil dieses Objektes und seiner Umgebung (Abb. 169: 1-9) gewonnen wurden, datieren die Siedlung in das 2. Jh. u. Z. und deuten zusammen mit anderen Tatsachen an, dass durch Slovenské Pravno in der römischen Zeit eine Abzweigung der Bernsteinstrasse geführt haben musste. Ausserdem wurden in den Schnitten I und IB drei eingetiefte äneolithische Siedlungsobjekte mit Keramikfunden (Abb. 169: 10, 15), Spaltindustrie (Abb. 169: 11-14) und Klümpchen wahrscheinlich von Kupferluppe gefunden.

ĎALŠIE NÁLEZY Z HRADU HRIČOV V HRIČOVSKOM PODHRADÍ

Ondrej Š e d o

V máji 1976 sme s členmi záujmového krúžku prezreli okolie hradu Hričov (v chotári Hričovského Podhradia a Paštinej Závady, okr. Žilina).

Na juh od zrúcanín sa tiahne po hrebeni hradného vrchu nevýrazný val, ku ktorému sa pripája ďalší, uzatvárajúci vo veľkom oblúku miernejšie východné svahy pod temenom. Priamo pod bralami s hradom sme na opr vnenej ploche situovali malú sondu. Pod trávnikom bola hnedá hlinitá vrstva hrubá 10-15 cm, dosadajúca na porušené skalné podložie. Našli sa v nej nevýrazné črepy keramiky lužickej kultúry.

Obdobná malá sonda pod valom na hrebeni zachytila 60 cm hrubú humusovitú vrstvu s kusmi mazanice, uhlíkmi, kosťami zvierat a s nevýraznou keramikou asi z 12.-13. stor. (črepy zdobené závitnicou).

Prezreli sme tiež suť pod jaskyňou na západnom svahu hradného vrchu. Rovnako ako v jaskyni, i tu sa nachádzajú mimoriadne početné črepy púchovskej kultúrnej skupiny a črepy z veľkomoravského obdobia.

WEITERE FUNDE AUS DER BURG HRIČOV IN HRIČOVSKÉ PODHRADIE. Auf dem Gipfel des Burgfelsens Hričov (Gemeinden Hričovské Podhradie und Paština Závada, Bez. Žilina) wurden unausgeprägte Wälle beobachtet. Von der befestigten Fläche stammen Scherben der Lausitzer Kultur und mittelalterliche aus dem 12.-13. Jh. In der Höhle im Westhang des Burgberges fand man im Schutt zahlreiche Scherben der Púchov-Kulturgruppe und aus grossmährischer Zeit.

CHATA Z DOBY RÍMSKEJ V ŽILINE-ZÁVODÍ

Ondrej Š e d o

Na severozápadnom okraji štrkoviska v Žiline-Závodí sa porušovalo sídlisko lužickej kultúry (Moravčík, J., príspevky v: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1975 a 1976. Nitra 1976, 1977). V novembri 1976 sa tu zistila planírovaním porušená chata z doby rímskej. Nachádza sa už v polohe Skalka, od lužických objektov ju oddeľuje asi 150 m.

V mieste chaty bola tmavohnedá kultúrna vrstva nepravidelne obdĺžnikového tvaru (320 x 200 cm). Chata orientovaná SSV-JJZ bola postavená na úrovni terénu a mala kolovú konštrukciu. Nepočetné črepy pochádzajú z hrncovitých nádob. Sú zväčša svetločervené, z hliny zmiešanej s menším množstvom zŕn rozdrvenej žuly. Zdobené sú pretom vtláčanými jamkami. V kultúrnej vrstve sa našli roztrúsené kusy železnej trosky a dva malé zlomky šamotovitej mazanice. Chatu a jej širšie okolie prekrývala čierna popolovitá vrstva s hrudkami spálenej hliny a množstvom uhlíkov, medzi ktorými sú i zrnká obilnín.

Objekt datujeme do staršej doby rímskej.

RÖMERZEITLICHE HÜTTE IN ŽILINA-ZÁVODIE. In der Flur Skalka in Žilina-Závodie (Bez. Žilina) störte man bei Kiesgewinnung eine Hütte aus der älteren römischen Kaiserzeit. Sie besass eine Pfostenkonstruktion, die auf dem Niveau des damaligen Geländes errichtet war. Ausser Keramik fand man in ihr mehrere Schlackenstücke.

NÁLEZY Z HRADU LIETAVA

Ondrej Š e d o

Pri vychádzke záujmového krúžku sme prezreli svahy pred vstupom do hradu Lietava (obec Lietava, okr. Žilina) a vykopali malú sondu v priestore zrúcanín.

Na lúkach pod cestou k hradnej bráne sú zreteľné dlhé terasy. V miestach s porušeným povrchom bola viditeľná 20 cm hrubá hlinitá vrstva s nepočetnými črepmi lužickej keramiky. Podložie tvoril drobivý vápenec. Lužický materiál sme zozbierali aj v okolí veľkej cisterny v blízkosti terás, ktoré sa nachádzajú na juhozápadnom okraji dávnejšie známeho sídliska (Petrovský-Šichman, A.: Žilinský kraj v praveku. V: Vlastivedný sborník Žilinského kraja. 1. Žilina 1958:, s. 12).

Malú sondu (30 x 40 cm, h. 75 cm) sme vykopali vo vnútornom nádvorí, pri otvore hradnej cisterny. Hlinitý, s kameňmi zmiešaný zásyp obsahoval mazanicu, veľké uhlíky, beztvaré skorodované železné zlomky, črepy a úlomky z kachlíc.

Všetky črepy sú z nádob vytočených na rýchlo rotujúcom kruhu z hliny zmiešanej s drobným pieskom. Niekoľko je poliatych žltou glazúrou, ktorá pokrýva povrch so zrnkami piesku. Nálezy pochádzajú z 15. stor.

FUNDE AUS DER BURG LIETAVA. In der Nähe der Burg Lietava Gemeinde Lietava, Bez. Žilina) wurde das Areal der seit längerem bekannten lausitzischen Siedlung begangen und dabei wurden Lausitzer Funde aufgelesen. Im Burghof gewann man aus einem Schnitt Lehmverstrich, Holzkohlestückchen, Ofenkacheln, Eisenbruchstücke und Keramik (15. Jh.).

OPEVNENIE S BASTIÓNMI V SVRČINOVCI

Ondrej Š e d o

Na návrší nad osadou Pod vały v chotári Svrčinovca (okr. Čadca) sa zistilo v novembri 1976 zemné opevnenie. Nachádza sa na juh od dnes používanej terasy komunikácie, ktorá prechádza Jablunkovským priesmykom.

Temeno vrchu je upravené do plošiny so štvorcovým pôdorysom. Na obvode sú vały spadajúce do úzkej priekopy. K východu vybiehajú z nároží dva bastióny.

Zberom na plošine sme získali keramiku a zlomky kachlíc zo 17. stor.

BEFESTIGUNG MIT BASTEIEN IN SVRČINOVEC. In der Gemarkung von Svrčinovec (Bez. Čadca) hat man eine Erdbefestigung mit Basteien festgestellt. Sie erstreckt sich in der Nähe des Jablunkovský-Passes. An Hand der Keramik wird sie in das 17. Jh. datiert.

OSÍDLENIE Z VIACERÝCH OBDOBÍ V ŽILINE-BÁNOVEJ

Ondrej Š e d o

Pri rozsiahlych prácach na výstavbe nových závodov na juh od Bánovej (časť Žiliny) sa porušilo osídlenie z viacerých období. Sídlisko leží na ľavom brehu Rajčianky, na štrkových náplavoch pri úpätí pahorkov so strmými svahmi. V dĺžke viac ako 300 m sa na mnohých miestach zistili zvyšky tmavšej vrstvy s keramikou lužickej kultúry a ojedinelé črepy, ktoré patria púchovskej kultúrnej skupine.

Výkop na vodovod v priestore určenom pre Mestský stavebný podnik v Žiline prerezal až dve kultúrne vrstvy. Sivohnedá lužická vrstva (v h. 130-150 cm) obsahovala uhlíky a veľké množstvo drobných spálených hrudiek hliny. Medzi keramikou sú najpočetnejšie hrubé črepy z hrncovitých nádob, v menšom množstve je zastúpená jemná, žliabkami zdobená keramika. Vo vrstve sa našla bronzová tyčinka štvorcového prierezu, na jednom konci zahrotená, na druhom nepravidelne roztepaná (d. 52 mm, hr. 2,5 mm).

Priamo do povrchu lužickej vrstvy boli vtlačené žulové okruhliaky, ktoré prekrývali plochu najmenej 15 x 5 m. Nad kameňmi bola tmavá 5 cm hrubá vrstva s keramikou z veľkomoravského obdobia. Keramika je z hliny zmiešanej s jemným pieskom, tmavohnedá a červená. Okraje sú von vyhnuté, zúžené a šikmo zrezané, Vo výzdobe sa objavujú zväzky vodorovných rýh a viacnásobné vlnovky.

Na okraji osídlenej plochy našiel P. Bronček niekoľko stredovekých črepov z 15. stor.

Nad sídliskom sa dvíha vyvýšenina Stráž. V zárezе novej poľnej cesty sa pod južným okrajom temena obnažila tenká hlinitá vrstva s nevýraznou keramikou z doby laténskej.

BESIEDLUNG AUS MEHREREN EPOCHEN IN ŽILINA-BÁNOVÁ. Auf der Kiesterrasse beim Rajčianka-Fluss in Žilina-Bánová wurde bei Erdarbeiten eine ausgedehnte Siedlung mit lausitzischer, grossmährischer und jüngerer Besiedlung abgedeckt. Der Wegeinschnitt beim Hügelgipfel Stráž unmittelbar oberhalb der Siedlung störte eine Kulturschicht mit latènezeitlicher Keramik.

SÍDLISKO PÚCHOVSKEJ KULTÚRNEJ SKUPINY V KYSUCKOM NOVOM MESTE

Ondrej Š e d o

Na východnom svahu Stránskeho vrchu pri Kysuckom Novom Meste (okr. Čadca) sme zachytili stopy osídlenia. Pod ornicou, zhrnutou pred začatím stavby rodinného domu, sa objavili ojedinelé spálené hrudky hliny a nepočetná, veľmi rozdrobená atypická keramika. Jediný väčší črep z piesčitého materiálu je zdobený rytou krokvicou.

Sídlisko patrí do doby laténskej (púchovská kultúrna skupina).

SIEDLUNG DER PÚCHOV-KULTURGRUPPE IN KYSUCKÉ NOVÉ MESTO. Am Fuss des Berges Stránsky vrch in Kysucké Nové Mesto. (Bez. Čadca) erfasste man Spuren einer latènezeitlichen Siedlung (Púchov-Kulturgruppe). Von dem wenigen Fundmaterial ist lediglich eine Scherbe mit eingeritztem Sparrenmuster beachtenswert.

SÍDLISKO Z DOBY LATÉNSKEJ V PREČÍNE

Ondrej Š e d o

Výkop na plynovod, ktorý pri obci Prečín (okr. Považská Bystrica) prechádza cez dolinu Domanižanky, prerezal v polohe Počarovské dávnejšie známe sídlisko (Petrovský-Šichman, A.: Severozápadné Slovensko v dobe laténskej a rímskej. V: Vlastivedný sborník Považia. 7. Žilina 1965, s. 63), ktoré sa nachádza pri skalnej bráne na brehu riečky. Nevýrazná tmavohnedá kultúrna vrstva v hĺbke 120 cm nasadá na štrkové podložie prestúpené hlinou. Z profilu a z vyhádzanej hliny sa vybrali iba nevýrazné hrubé črepy z doby laténskej.

O 200 m ďalej k západu, na miernom svahu bočného údolia, výkop porušil čiernu vrstvu s uhlíkmi, drobnými hrudkami spálenej hliny a zvieracími kosťami. Z vrstvy pochádza drobný čierny črepok z pórovitého materiálu, zdobený zvislým hrebeňovaním. Patrí do toho istého obdobia ako črepy z polohy Počarovské.

LATÈNEZEITLICHE SIEDLUNG IN PREČÍN. In der Nähe der Gemeinde Prečín (Bez. Považská Bystrica) störte man in der Flur Počarovské bei der Ausschachtung eines Gasleitungsgrabens eine latènezeitliche Siedlung. Im Erdaushub

befanden sich unausgeprägte grobe Scherben. 200 m westlicher Schnitt der Graben eine schwarze Schicht mit Holzkohlestückchen, Tierknochen und gebrannten Erdklümpchen. Durch eine Scherbe mit vertikalem Kammstrich ist sie datiert.

STOPY ŤAŽBY A SPRACÚVANIA ŽELEZNEJ RUDY V CHOTÁRI VARÍNA

Ondrej Š e d o

Niekoľko veľkých kusov železnej trosky a črepy, ktoré v r. 1974 našiel D. Krásnohorský v blízkosti Varína (okr. Žilina), podnietili prieskum v polohách s dávnejšie známymi nevýraznými stopami železa v širšom priestore západnej časti krivánskej Malej Fatry. V chotári Varína sa realizoval prieskum v týchto polohách:

N e z b u d s k á L ú č k a, P r i h á j i

Polohu vyhľadal r. 1974 D. Krásnohorský. Na svahu terasy Váhu je tmavá vrstva s uhlíkmi, železnou troskou, mazanicou a s keramikou datovateľnou do staršej doby rímskej.

N e z b u d s k á L ú č k a, H r a d s k é

Črepy a kúsky trosky sa tu našli r. 1966. Pri prieskume r. 1976 sa zistilo, že železná troska a nepočetné črepy sú rozptýlené v štrkovej vrstve naplavenej horským potokom. Nevýraznú jasnočervenú keramiku by sme s výhradami mohli datovať do staršej doby rímskej.

L ú k y p o d J e d ľ o v i n o u

Poloha je známa od r. 1967. Na miernych lúčnatých svahoch sa nachádza železná troska a mazanica. Keramika zatiaľ chýba, možno však predpokladať, že nálezy patria tiež do staršej doby rímskej.

Na rozhraní lúk a lesa, ktorý prekrýva úpätie strmých svahov Jedľoviny, sú v dvoch polohách v nerovnom svažitom teréne vrstvy drevného uhlia bez ďalších nálezov.

R u d y

Asi 200 m na severovýchod od predošlej polohy je bralnatý vŕšok Rudy. Na jeho západných svahoch sú viaceré lievikovité jamy obklopené vylámaným vápencom a limonitom. Nálezy umožňujúce datovať ťažbu rudy sa nenašli.

SPUREN DER FÖRDERUNG UND VERARBEITUNG VON EISENERZ IM HOTTER VON VARÍN. In der Umgebung von Varín (Bez. Žilina) erfasste man bei einer Geländebegehung drei Stellen mit Spuren von Eisengewinnung aus der älteren römischen Kaiserzeit. Weiters erfasste man zwei Meiler und Förderungsspuren von Limoniterz.

STREDOVEKÁ KULTÚRNA VRSTVA V ŽILINE

Ondrej Š e d o

Pri prehliadke výkopu prechádzajúceho stredom Makovického ulice v historickom jadre Žiliny zistili J. Moravčík a autor príspevku kultúrnu vrstvu. V profile sa javila v dĺžke 4 m ako 15-20 cm hrubý pás do červena prepálenej hliny. V zemine vyhádzanej z vrstvy a jej okolia sme našli väčšie množstvo keramiky a hrudky kováčskej trosky. Keramika je nesúrodá, väčšinou patrí do 16. stor. Z toho istého obdobia zrejme pochádza i troska.

MITTELALTERLICHE KULTURSCHICHT IN ŽILINA. Im historischen Kern von Žilina (in der Gasse Makovického ulica) erkannte man eine gebrannte Lehmschicht, Schmiedeluppe und Keramik aus dem 16. Jh.

STREDOVEKÉ NÁLEZY Z HRADU SÚĽOV A Z JASKYNE ŠARKANIA DIERA V SÚĽOVE-HRADNEJ

Ondrej Š e d o

Členovia záujmového krúžku uskutočnili zber v okolí hradu Súľov (obec Súľov-Hradná, okr. Žilina). V keramickom materiáli zozbieranom na hlinitých úsekoch svahov v okolí zrúcanín sú zlomky bežnej stredovekej keramiky z čias existencie hradu. Od nich sa odlišuje niekoľko črepov keramiky vyrobenej z piesčitej hliny na pomaly rotujúcom kruhu. Výzdoba pozostáva zo závitníc. Jediný zlomok okraja je hrubý, jednoducho von vyhnutý a vodorovne zrezaný.

Skupinu hrubých stredovekých črepov z nádob vytáčaných na pomaly rotujúcom kruhu datujeme do 13. stor. Naznačujú, že hrad vznikol oveľa skôr ako sa dosiaľ predpokladalo.

Pri prehliadke jaskyne Šarkania diera sa našiel v sutinách pri vchode črep z dna pohára. V glazúre hnedožltej farby sú na vonkajšom povrchu zatavené zrnká kremeňa. Zlomok pochádza z honosného pohára zo 17. stor.

MITTELALTERLICHE FUNDE AUS DER BURG SÚĽOV UND AUS DER HÖHLE ŠARKANIA DIERA IN SÚĽOV-HRADNÁ. In nächster Nähe der Burgruinen Súľov (Gemeinde Súľov-Hradná, Bez. Žilina) wurde mittelalterliche Keramik aufgelesen. Ein Teil der Scherben meldet sich in das 13. Jh. In der Höhle Šarkania diera fand sich die Bodenscherbe eines Bechers aus dem 17. Jh. mit eingeschmolzenen Quarzkörnern in der Glasur.

STREDOVEKÉ NÁLEZY ZO SEDMEROVCA

Ondrej Š e d o

Pri prehliadke okolia románskeho kostola v Pominovci (súčasť Sedmerovca, okr. Považská Bystrica) sme na poliach na západnom obvode ohrady cintorína nazbierali drobné zlomky keramiky. Väčšina črepov patrí k bežnej stredovekej produkcii a je z nádob vytočených na rýchlo rotujúcom kruhu. Niekoľko črepov je vyrobených z hliny zmiešanej s pieskom a so šupinkami sľudy. Na dnách sa objavuje podsýpka. Výzdobu tvorí závitnica a vpichy pod ústím.

Keramiku môžeme predbežne datovať do 12.-13. stor.

MITTELALTERLICHE FUNDE AUS SEDMEROVEC. In der Nähe der romanischen Kirche in Pominovec (Gemeinde Sedmerovec, Bez. Považská Bystrica) sichtete man Spuren einer Dorfwüstung. Die gewonnene Keramik wurde in das 12.-13. Jh. datiert.

STREDOVEKÉ OBJEKTY V POVAŽSKEJ BYSTRICI

Ondrej Š e d o

Už v r. 1973 porušili zemné práce severovýchodne od kostola v Považskej Bystrici hrubý ohradný múr, dve stredoveké odpadové jamy a objekt s prepálenou výplňou. V r. 1976 sa pri výstavbe cesty planíroval povrch v mieste asanovaných domov, ktoré tvorili južnú stranu starého námestia (na západ od kostola). Pri obhliadke sa tu zistili viaceré porušené objekty.

Výkop pre kanalizáciu na okraji splanírovanej plochy prerezal spodnú časť jamy s dnom v h. 30 cm od zachovaného povrchu. Spodnú časť vypĺňala tenká vrstva prepálenej hliny, ostatná výplň bola hnedosivá. Keramika z jamy je hnedá a červená, materiál obsahuje veľké množstvo jemného piesku. Vo výzdobe sa uplatňuje jednoduchá vlnica a závitnica. Zachovaný zlomok dna má podsýpku.

V západnej časti splanírovanej plochy (v blízkosti Domanižanky) sa objavili tri "škvrny" do červena prepálenej hliny. Vytvárali rad paralelný s líniou asanovaných budov námestia. Boli to zrejme pôdorysy zhorených stredovekých domov. Najviac odkrytý mal rozmer 5 x 3 m. V zemine vyhrnutej zo zásypu domov boli črepy zo sivohnedých, sivočiernych a červenohnedých nádob vyrobených na rýchlo rotujúcom kruhu. Vo výzdobe sa objavuje závitnica, zväzky okružných žliabkov a ojedinele pásy vtláčané ozubeným kolieskom. Dná majú zväčša podsýpku.

Keramika z jamy má staršie znaky, pochádza z prvej polovice 14. stor. Nálezy z okolia domov patria do 14.-15. stor.

MITTELALTERLICHE OBJEKTE IN POVAŽSKÁ BYSTRICA. Auf dem Stadtplatz von Považská Bystrica (Bez. Považská Bystrica) vernichtete man bei Erdarbeiten mehrere mittelalterliche Objekte, zwischen ihnen die Grundrisse dreier eingeäscherter Häuser. Die Keramik meldet sich in das 14.-15. Jh.

STREDOVEKÝ HRÁDOK V JASENOVOM

Ondrej Š e d o

Dávnejšie známy výšinný hrádok v polohe Hradisko v Jasenovom (okr. Žilina) sa nachádza na výbežku vrchu Hradová.

Pri obhliadke lokality s D. Krásnohorským sme na západnom okraji najvyššej plošiny zistili rad kameňov. Po zhrnutí hliny sa objavilo čelo múru, zachované do výšky 100 cm. Múr bol zapustený do žltej ílovitej hliny zmiešanej s mazanicou.

V strede plošiny na temene je zreteľná priehlbina (Ø 150 cm) po amatérskom výkope, z ktorého pochádzajú prvé nálezy z hrádku, uložené v Považskom múzeu v Žiline. Na obvode priehlbiny sme vykopali malú sondu. Od povrchu až po podložie v hĺbke 120 cm bola sypká hnedá hlina s mazanicou, hrudami malty a keramikou. Najpočetnejšie sú črepy z nádob vytáčaných na pomaly rotujúcom kruhu. Na dnách sú plastické značky. Zriedkavejšie sa vyskytli črepy z nádob vytáčaných na rýchlo rotujúcom kruhu. Okraje sú rôzne profilované; pochádzajú z hrncovitých nádob, jeden z väčšieho džbána.

Podľa črepov môžeme dobu trvania hrádku vymedziť od 13. po začiatok 15. stor., pričom väčšina keramiky patrí do staršieho obdobia jeho existencie. V blízkosti Rajca je hrádok nad Jasenovým jediným známym stredovekým opevnením. S najväčšou pravdepodobnosťou je totožný s dosiaľ nenájdeným hradom Rajec, ktorý sa spomína v listinách.

MITTELALTERLICHE WOHNBURG IN JASENOVÉ. In der Flur Hradisko oberhalb der Gemeinde Jasenové (Bez. Žilina) befindet sich eine seit längerem bekannte mittelalterliche Wohnburg. Bei einer Überprüfung im J. 1976 erkannte man eine Befestigung auf dem höchsten Plateau der Anlage. In einem kleinen Schnitt auf dem Gipfel befand sich Keramik aus dem 13.-15. Jh. Die Befestigung hängt mit grösster Wahrscheinlichkeit mit der Burg Rajec zusammen, die in mittelalterlichen Erkunden erwähnt wird.

ZANIKNUTÁ HORSKÁ OSADA V NOVEJ BYSTRICI

Ondrej Š e d o

Pracovník Kysuckého múzea P. Bronček zistil v chotári obce Nová Bystrica (okr. Čadca) zaniknutú horskú osadu. Nachádza sa na miernom svahu pod temenom Macengovho vrchu (850 m n.m.), už nad časťou obce Riečnice - Staňovou Riekou.

Pri prehliadke osady sa zistilo, že sú tu veľmi dobre zachované pôdorysy obytných a hospodárskych budov (asi 5-8 dvorov). Zberom sa získali početné črepy a drobné predmety. Väčšina nálezov má vyslovene novoveký charakter, veľmi málo je keramiky so staršími znakmi (výzdoba vtláčaná ozubeným kolieskom).

Predbežne môžeme trvanie osady datovať do 17. a 18. stor. Jej vznik súvisí s osídľovaním horských polôh za valašskej kolonizácie.

WÜSTUNG EINER BERGSIEDLUNG IN NOVÁ BYSTRICA. In der Gemarkung von Nová Bystrica (Bez. Čadca) hat man die Wüstung einer Siedlung unter dem Gipfel eines Berges mit 850 m Überseehöhe festgestellt. Sie existierte im 17. und 18. Jh.

PRAVEKÉ A VČASNOHISTORICKÉ NÁLEZY VO VINODOLE

Igor Š e v č í k

Na základe hlásenia S. Cifru uskutočnil som dňa 26. 10. 1976 obhliadku staveníska sušiarne JRD a reštaurácie v strede intravilánu obce Vinoďol (okr. Nitra).

Prvý črepový materiál na stavenisku zozbieral S. Cifra. Tento materiál, ako aj nálezy získané prieskumom, možno rámcove zaradiť do mladšej doby kamennej, doby laténskej a do doby rímskej.

Zaujímavým nálezom je fragment zoomorfného ucha nádoby, pravdepodobne železiezovskej kultúry (obr. 155: 1) a praslena z doby rímskej (obr. 155: 2).

VOR- UND FRÜHGESCHICHTLICHE FUNDE IN VINODOL. Im Oktober 1976 verwirklichte das Archäologische Institut der SAW zu Nitra eine Geländebegehung der Baustellen einer Darre der Landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaft und einer Restauration in der Gemeinde Vinodol (Bez. Nitra). Das Lese-

fundmaterial gehört in die jüngere Steinzeit, in die Latène- und römische Zeit. Ein interessanter Fund ist das Fragment eines zoomorphen Gefässhenkels, wahrscheinlich der Želiezovce-Kultur (Abb. 155: 1), und eines Spinnwirtels aus der römischen Zeit (Abb. 155: 2).

ARCHEOLOGICKÝ PRIESKUM VÝCHODOSLOVENSKEJ NÍŽINY V ROKU 1976

Stanislav Š i š k a

Vodohospodárska úprava Východoslovenskej nížiny a výstavba druhej vetvy tranzitného plynovodu sa stali podnetom pre systematický prieskum týchto stavieb na východnom Slovensku. Súčasťou prieskumu boli i obhliadky ďalších stavieb (sídlisk, závodov, ciest, piesočníkov a pod.) alebo výrazných polôh. Prieskum, organizovaný Archeologickým ústavom SAV v Nitre, sa uskutočnil od 22. 7. do 30. 8. 1976 a viedol ho autor príspevku; dva týždne sa prieskumu zúčastnil L. Olexa (SÚPSOP - pobočka v Prešove) a dva dni L. Bánesz (AÚ SAV), ktorý v samostatnom príspevku podáva správu o lokalitách, na ktorých sa našla len úštepová industria.

P l y n o v o d

Trasa plynovodu sa preskúmala v dĺžke cca 30 km od hraníc ZSSR-ČSSR po obec Úpor. Ryha bola vykopaná len v dĺžke 4 km, ostatné úseky trasy boli z väčšej časti iba odhumusované. Z povrchu alebo z výkopu pochádzajú nálezy z týchto lokalít:

B e š a (okr. Trebišov), úpätie vinohradu. Črep z dna sivej nádoby a dva nezdobené črepy. Doba laténska. Prír. č. 398/76.

Č i č a r o v c e (okr. Trebišov), poloha I a II. Štiepaná industria (príspevok L. Bánesza). Prír. č. 396 a 397/76.

R u s k á (okr. Trebišov), pri cintoríne. Fragmenty z plytkej sivej misy so šikmo zrezaným okrajom (obr. 170: 10) a 56 črepov z hrncovitej nádoby s malými uškami, vnútri tuhovanej (obr. 170: 6). Kultúra Suciu de Sus.

Štrnásť slovanských črepov z piesčitého materiálu, na povrchu sivočiernych, žltých a hnedých; tri sú zdobené horizontálnymi ryhami a tri vlnovkami (obr. 171: 2). Dva zlomky kamenného brúsika. 8.-9. storočie. Prír. č. 393/76.

V e ľ k é R a š k o v c e (okr. Trebišov). Z blízkosti výskumu J. Vizdala (r. 1971-1972) pochádza 14 odštepov z obsidiánu a črep. Neolit. Prír. č. 385/76.

Ďalšiu výstavbu tejto trasy plynovodu sledovalo Zemplínske múzeum v Michalovciach.

V o d o h o s p o d á r s k e s t a v b y

Č i e r n e P o l e (okr. Trebišov). Sídlisko bukovohorskej kultúry a tiszapolgárskej skupiny (osobitný príspevok S. Šišku). Prír. č. 380/76.

K r č a v a (okr. Michalovce), poloha Stočok. Z melioračných rýh pochádza 22 nezdobených črepov a črep s tunelovitým uchom. Tiszapolgárska skupina.

V tej istej polohe sa našiel sivohnedý slovanský črep z piesčitého materiálu. 8.-10. storočie. Prír. č. 40/76.

P a v l o v c e n a d U h o m (okr. Michalovce), osada Ortov. V stene odvodňovacieho kanála sa črtali profily dvoch veľkých sídliskových jám, z ktorých pochádza tridsať črepov s korodovaným povrchom, tri črepy zdobené rytým ornamentom (obr. 170: 1, 3, 4), zlomok kónickej misy (obr. 170: 2), tri zlomky z nádob na nôžke a dva odštepy z obsidiánu. Výrazná je dolná polovica ľudského idolu s naznačenými chodidlami. Mladšia lineárna keramika. Prír. č. 386/76.

T i b a v a (okr. Michalovce), meliorácie. Úštepová industria (príspevok L. Bánesza). Prír. č. 384/76.

V e ľ k é O z o r o v c e (okr. Trebišov). Východne od obce sa v ryhe pre vodovodné potrubie našiel črep neolitického rázu. Prír. č. 395/76.

Z e m p l í n s k a N o v á V e s (okr. Trebišov), časť Zemplínsky Klečenov. Z melioračných rýh pochádza 26 črepov s korodovaným povrchom žltej a hnedej farby a zlomok jadra z obsidiánu. Kultúra s východnou lineárnou keramikou.

Z tej istej polohy sú dva žlté slovanské črepy, jeden je zdobený horizontálnymi ryhami (obr. 170: 7). 9.-10. storočie. Prír. č. 387/76.

Z e m p l í n s k a T e p l i c a (okr. Trebišov). Z melioračných rýh nad rybníkom a pod hospodárskym dvorom JRD pochádza 12 črepov s korodovaným povrchom, črep z hrubostennej nádoby zdobený dvojicou veľkých výčnelkov (obr. 170: 7) a 8 odštepov z obsidiánu. Kultúra s východnou lineárnou keramikou. Prír. č. 388/76.

Negatívny výsledok mali prieskumy na melioračných stavbách v katastroch obcí Slavkovce, Sobrance, Závadka a Zemplínska Široká (všetky okr. Michalovce) a na stavbe zavlažovacieho systému vo Veľkých Kapušanoch-Veškovciach (okr. Trebišov).

N á l e z y z i n ý c h p o l ô h

B u d k o v c e (okr. Michalovce). Tristo metrov južne od čerpacej stanice ropovodu sa na poliach našli štyri nezdobené črepy halštatského rázu alebo z mladšej doby bronzovej. Prír. č. 391/76.

C e j k o v (okr. Trebišov). Úštepová industria (príspevok L. Bánesza). Prír. č. 381/76.

D ú b r a v k a (okr. Michalovce). Na poliach pri železničnom prechode sa našlo 20 črepov pravekého rázu, niektoré s tuhovaným povrchom. Prír. č. 404/76.

E g r e š (okr. Trebišov). Na južnom okraji obce sa v stene hliníka črtali profily troch menších sídliskových jám, z ktorých pochádza 23 menej výrazných črepov neolitického rázu. Prír. č. 382/76.

Blízo západného okraja obce sa na poliach našli dva črepy pravekého rázu, štyri obsidiánové odštepy a tri slovanské nezdobené črepy z piesčitého materiálu. Prír. č. 383/76.

H a t a l o v (okr. Michalovce). Päťsto metrov juhovýchodne od obce sa na poliach našlo šesť menej výrazných črepov z mladšej doby bronzovej, alebo z doby halštatskej a odštepy z obsidiánu. Prír. č. 399/76.

Tisíc metrov severne od obce sa na poliach našlo sedem črepov pravekého rázu, tri črepy z doby rímskej a slovanský črep zdobený horizontálnymi ryhami. 9.-10. stor. Prír. č. 400/76.

H r č e ľ (okr. Trebišov). Dvesto metrov severne od obce sa na poliach našlo desať menších črepov pravekého rázu a 25 odštepov z obsidiánu. Prír. č. 407/76.

K o p č a n y (okr. Michalovce). Pri obhliadke známej lokality na hospodárskom dvore JRD sa zistilo, že výkopom ryhy na vodovodné potrubie bol preťatý sídliskový objekt kultúry s kanelovanou keramikou, ktorý súvisí s kruhovou zástavbou objektov preskúmaných roku 1974. Z objektu pochádza 27 črepov. Prír. č. 402/76.

K r i š o v s k á L i e s k o v á (okr. Trebišov). V rozsiahlom piesočníku pri rozvodní elektrického prúdu sa našiel črep z hrncovitej nádoby s uškom na okraji. Tiszapolgárska skupina. Prír. č. 410/76.

O b o r í n (okr. Trebišov). Z hospodárskeho dvora JRD na terase mŕtveho ramena Laborca pochádza 21 stredovekých črepov z 12.-14. stor. Prír. č. 403/76.

Z časti Kucany pochádza z najvyššieho miesta terasy mŕtveho ramena Laborca 40 menej výrazných črepov pravekého rázu, otomanský črep s rytou a žliabkovanou výzdobou (obr. 170: 9), črep z mladšej doby rímskej, zdobený pásikom šikmých vrypov a črep z 9.-10. stor., zdobený horizontálnymi ryhami, cez ktoré prechádza vlnovka. Prír. č. 401/76.

S i r n í k (okr. Trebišov). Z výmoľov na hospodárskom dvore JRD pochádza 16 črepov neolitického rázu (na lokalite je už doložené osídlenie kultúry s lineárnou keramikou a bukovohorské). Ďalšie tri črepy z piesčitého materiálu sivohnedej farby sú slovanské (obr. 171: 3-5). 9.-10. stor. Prír. č. 406/76.

V kameňolome sa našla úštepová industria (príspevok L. Bánesza). Prír. č. 407/76.

Ú p o r (okr. Trebišov). Uprostred obce, pri dome č. 111, sa pri kopaní základov nového domu našli dva črepy s dovnútra zrezaným okrajom a menej výrazný črep. Stredná až mladšia doba bronzová. Prír. č. 390/76.

V e ľ k é K a p u š a n y (okr. Trebišov). Po odhumusovaní plochy na výstavbu nových budov na Leninovej ulici sa našlo sedem výrazne profilovaných okrajových črepov sivohnedej až čiernej farby. 13.-14. stor. Prír. č. 408/76.

V e ľ k é O z o r o v c e (okr. Trebišov). Dvesto metrov severne od obce na poliach pri okraji cesty sa našlo päť črepov pravekého rázu (dva s tuhovaným povrchom) a šesť odštepov z obsidiánu.

Na povrchu ornice sa črtali viaceré sídliskové jamy a deštrukcie ohnísk, z ktorých pochádza 21 sivých, červenkastých a hnedých slovanských črepov z piesčitého materiálu; jeden je zdobený vlnovkou(obr. 171: 6). 8.-9. stor. Prír. č. 394/76.

Z e m p l í n s k y B r a n č (okr. Trebišov). Dvesto metrov východne od obce pochádza z nízkej ľavej terasy miestneho potoka 25 črepov kultúry Suciu de Sus (obr. 170: 8), 14 odštepov z obsidiánu a 2 z rohovca a 8 sivých črepov z doby rímskej; jeden z nich je z rímsovitého okraja hrncovitej nádoby. Prír. č. 389/76.

ARCHÄOLOGISCHE BEGEHUNG DER OSTSLOWAKISCHEN TIEFEBENE IM J. 1976. Das Archäologische Institut der SAW verwirklichte im J. 1976 unter der Leitung des Autors dieses Beitrages eine Begehung der Hydrobauten (Meliorationen, Bewässerungsanlagen), der Baustellen des zweiten Zweiges der Gasleitung und weiterer Lagen in der Ostslowakischen Tiefebene.
Kultur mit östlicher Linearkeramik: Pavlovce nad Uhom (Bez. Michalovce; Abb. 170: 1-4); Zemplínska Nová Ves, Zemplínska Teplica (Bez. Trebišov; Abb. 170: 7).
Bükker Kultur: Čierne Pole (Bez. Trebišov; gesonderter Beitrag).
Tiszapolgár-Gruppe: Krčava (Bez. Michalovce); Čierne Pole, Krišovská Liesková (Bez. Trebišov; Abb. 170: 5).
Kultur mit kannelierter Keramik. Kopčany (Bez. Michalovce).
Näher nicht bestimmte neolithische Funde: Egreš, Veľké Ozorovce, Veľké Raškovce (Bez. Trebišov).
Otomani-Kultur: Oborín (Bez. Trebišov; Abb. 170: 9).
Suciu-de-Sus-Kultur: Ruská (Abb. 170: 6, 10), Zemplínsky Branč (Bez. Trebišov; Abb. 170: 8).
Jüngere Bronze- und Hallstattzeit: Budkovce, Hatalov (Bez. Michalovce); Úpor (Bez. Trebišov).
Latènezeit: Beša (Bez. Trebišov).
Römische Zeit: Hatalov, Oborín, Zemplínsky Branč (Bez. Trebišov).
Funde aus dem 8.-10. Jh.: Hatalov, Krčava (Bez. Michalovce); Egreš, Oborín, Ruská (Abb. 171: 1, 2), Sirník (Abb. 171: 3-5), Veľké Ozorovce (Abb. 171: 6), Zemplínska Nová Ves (Abb. 171: 7), (Bez. Trebišov).
Funde aus dem 11.-14. Jh.: Oborín, Veľké Kapušany (Abb. 171: 8-10). (Bez. Trebišov).
Näher nicht bestimmte Funde urzeitlichen Charakters: Dúbravka, Hatalov (Bez. Michalovce), Egreš, Hrčeľ, Oborín, Veľké Ozorovce (Bez. Trebišov).
Über Fundorte, in denen Spaltindustrie gewonnen wurde, berichtete L. Bánesz in einem gesonderten Beitrag.

SÍDLISKO BUKOVOHORSKEJ KULTÚRY A TISZAPOLGÁRSKEJ SKUPINY V ČIERNOM POLI

Stanislav Š i š k a

V nadväznosti na prieskum veľkých stavieb na Východoslovenskej nížine uskutočnil Archeologický ústav SAV v septembri 1976 záchranný výskum v katastri obce Čierne Pole (okr. Trebišov). Výkopom rýh na zavlažovacie potrubie bolo v polohe Konopianky porušených šesť sídliskových jám bukovohorskej kultúry a pec tiszapolgárskej skupiny. Všetky objekty sa zachovali približne len spolovice. Ďalšie dva objekty (8 a 9) bukovohorskej kultúry sa preskúmali v bezprostrednej blízkosti, na hospodárskom dvore JRD.

B u k o v o h o r s k á k u l t ú r a

Povrch sídliskových jám sa zistil v hĺbke 32-62 cm. Zachované časti objektov poukazovali na jamy na povrchu s viac-menej pravidelným oválnym pôdorysom, široké 110-160 cm, s kotlovitými stenami a nerovným dnom v hĺbke 30-60 cm. Výnimkou je objekt 4 - časť jamy so zaobleným rohom, kolmými stenami a rovným dnom v hĺbke 70 cm. Jej tvar nasvedčuje na odlišnú funkciu ako mali predchádzajúce objekty. Za príbytkový alebo podobný objekt môžeme považovať jamu 8, preskúmanú takmer v celosti. Jama, na povrchu s oválnym pôdorysom s rozmermi 430 x 750 cm a mierne kotlovitými stenami, mala dve oválne priehlbne s rovným dnom a maximálnu hĺbku 60-70 cm. Na východnej strane boli dva chodbovité výčnelky dlhé 240 cm a široké 140-155 cm. Na konci jedného výčnelku i vo vnútornej časti objektu sa zistili dve výrazné kolové jamy priemeru 55 cm, hlboké 45-53 cm. Takmer totožný objekt bukovohorskej kultúry, spojený však so zásobnicovou jamou, sme preskúmali r. 1971 aj v neďaleko ležiacich Kopčanoch (nepublikované).

Inventár všetkých objektov bol zhodný, avšak jamy 4 a 8 boli na nálezy neporovnateľne bohatšie. Keramika mala zväčša korodovaný povrch, ale tenkostenné črepy so zachovanou bohatou rytou výzdobou (obr. 172: 1-9), niekedy inkrustovanou bielou farbou, datujú sídlisko do klasického stupňa bukovohorskej kultúry. Z hľadiska datovania i rozšírenia stupňa bukovohorskej kultúry je dôležité, že na keramike sa už nevyskytujú motívy alebo prvky mladšej lineárnej keramiky. Črepy zo stredne hrubých i hrubostenných nádob mali obvyklé bochníkovité alebo kónické výčnelky a len ojedinele boli zdobené plastickou jamkovanou páskou (obr. 173: 11). Nie sú zriedkavé ani fragmenty nádob s krátkou alebo dlhšou výlevkou (obr. 172: 10). Štiepaná industria bola vyrobená predovšetkým z obsidiánu, menej často zo surovín miestneho pôvodu. Z objektu 8 pochádzajú tiež viaceré zlomky kamenných sekeriek (obr. 172: 12).

Sídlisko v Čiernom Poli je nateraz najvýchodnejšie situovanou skúmanou lokalitou bukovohorskej kultúry na Slovensku. Jeho význam spočíva i v tom, že spolu so sídliskom v Hnojnom a sídliskom i pohrebiskom v Kopčanoch opäť potvrdzuje názor, že bukovohorská kultúra bola rozšírená nielen v Gemeri

a v časti Košickej kotliny, ale aj na Východoslovenskej nížine. Odlišný ráz keramiky (najmä jej výzdoby) v porovnaní s keramikou z jaskynných sídlisk, je podmienený lokálnym vývojom, obdobným, aký mala napr. kultúra s východnou lineárnou keramikou. Už teraz sa ukazuje, že v rozvinutých oblastiach severného Potisia musíme počítať s osobitou lokálnou skupinou bukovohorskej kultúry.

T i s z a p o l g á r s k a s k u p i n a

K tejto polgárskej skupine zo začiatku staršieho eneolitu patrí len objekt 5 - deštrukcia hlinenej pece, približne spolovice zničená hĺbením zavlažovacích rýh. Zachovaná časť ukazuje na kruhovú jamu s priemerom 145 cm, s mierne šikmými stenami a rovným dnom v hĺbke 35 cm. Horné časti stien boli dobre vypálené a veľké hrudy tehloviny sa koncentrovali v strede hornej časti jamy. Až pod nimi sa našla hlboká misa s roztvoreným ústím (v. 11,4 cm, Ø ústia 18 cm, Ø dna 6,8 cm; obr. 173: 5), črepy z nádoby na dutej nôžke zdobenej charakteristickým radom polguľovitých výčnelkov (obr. 173: 1) a črepy s rovnako typickými tunelovitými (obr. 173: 3) alebo hrotitými výčnelkami (obr. 173: 2).

Deštrukciu analogickej pece sme preskúmali r. 1963 v Lúčkach (objekt 10 - Šiška, S.: Tiszapolgárska kultúra na Slovensku. Slovenská archeológia, 16, 1968, s. 1, obr. 32). Nakoľko doterajší výskum tiszapolgárskej skupiny v Potisí sa takmer výlučne zameriaval len na pohrebiská, objekt v Čiernom Poli aspoň malou mierou prispieva k poznaniu určitého typu sídliskových objektov.

SIEDLUNG DER BÜKKER KULTUR UND DER TISZAPOLGÁR-GRUPPE IN ČIERNE POLE. Bei einer Rettungsgrabung in Čierne Pole (Bez. Trebišov) wurden acht Siedlungsgruben der Bükker Kultur untersucht, die teilweise durch Bauarbeiten zerstört waren. Ausdrucksvoll ist besonders das Objekt 8 - eine Grube von 430 x 750 cm Ausmass mit Pfostenkonstruktion. Dünnwandige Keramik (Abb. 172: 1-9) datiert die Siedlung in die klassische Stufe der Bükker Kultur. Die Siedlung in Čierne Pole bestätigt zusammen mit weiteren Fundstellen, dass diese Kultur auch in der Ostslowakischen Tiefebene verbreitet war. Das etwas abweichende Gepräge der Keramik zeigt jedoch an, dass man in den Ebenen des nördlichen Theissgebietes mit einer Lokal-Gruppe der Bükker Kultur rechnen muss.
In den Inhalt der Tiszapolgár-Gruppe gehört das Objekt 5 - eine Ofendestruktion, die charakteristische Buckelkeramik enthielt (Abb. 173).
Die Untersuchung des Ofens trägt zum Kennen der wenig bekannten Siedlungsobjekte dieser Gruppe bei.

GEOFYZIKÁLNY PRIESKUM NA ARCHEOLOGICKÝCH LOKALITÁCH V ROKU 1976

Ján T i r p á k

V roku 1976 sa pokračovalo v geofyzikálnom prieskume na desiatich archeologických lokalitách. Vzhľadom na to, že vybavenie Archeologického ústavu SAV v Nitre geofyzikálnymi prístrojmi nie je ešte kompletné, používal sa iba prístroj Minigeska (geoelektrická odporová metóda).

C í f e r - P á c (okr. Trnava)

Vedúci výskumu: T. Kolník

Obdobie: doba rímska

Cieľom prieskumu bolo zistiť priekopu na východnej strane stanice a urobiť pokusné meranie na slovansko-avarskom pohrebisku. Konečné výsledky nie sú jednoznačné, pretože situácia na lokalite je komplikovaná tým, že archeologické objekty sú v superpozícii.

H o s t e (okr. Galanta)

Vedúci výskumu: J. Bátora

Obdobie: maďarovská kultúra

Zistilo sa pokračovanie priekop.

H r a d i š t e (okr. Topoľčany)

V spolupráci s A. Ruttkayom sa urobil geoelektrický prieskum na vyvýšenej ploche v polohe Pravdova s predpokladanými stredovekými objektmi. Výsledky meraní boli pozitívne.

M o d r a n y (okr. Komárno)

Vedúci výskumu: S. Dušeková

Obdobie: stredovek (11.-13. stor.)

Úlohou bolo zistiť archeologické objekty na meranej ploche. Dosiahnuté výsledky zodpovedajú súčasným možnostiam a prístrojovému vybaveniu.

N i t r i a n s k a B l a t n i c a (okr. Topoľčany)

Vedúci výskumu: A. Ruttkay

Obdobie: stredovek (13. stor.)

Podarilo sa vysledovať kamennú architektúru, priebeh priekopy okolo rotundy a lokalizovať pôvodné koryto potoka. Výsledky meraní boli overené archeologickým výskumom.

P o d t u r e ň (okr. Liptovský Mikuláš)

Vedúci výskumu: K. Pieta

Obdobie: púchovská kultúrna skupina

Úlohou bolo zistiť systém priekop, ktoré preťala diaľnica. Výsledok bol pozitívny.

R a t k a (okr. Lučenec)

Vedúci výskumu: V. Furmánek

Obdobie: doba bronzová

Vykonal sa geoelektrický prieskum na mohyle. Odporové anomálne zóny neboli potvrdené výskumom. Odporúča sa urobiť vrtný prieskum.

S t u p a v a (okr. Bratislava-vidiek)

Vedúci výskumu: J. Hečková

Obdobie: doba rímska

Ohraničila sa časť lokality, na ktorej sa nenachádzajú archeologické objekty a zistili sa zvyšky architektúry.

S v o d í n (okr. Nové Zámky)

Vedúci výskumu: V. Pavúková

Obdobie: lengyelská kultúra

Podarilo sa zistiť pokračovanie obranných priekop vo vinohrade a tým aj lokalizovať predpokladané brány.

Ž e m b e r o v c e (okr. Levice)

V spolupráci s T. Kolníkom sa urobili geofyzikálne merania nad predpokladaným spečeným valom (zatiaľ nedatovaným). Na dvoch miestach sa podarilo lokalizovať nielen spečený val, ale aj priekopu.

GEOPHYSIKALISCHE GELÄNDEÜBERPRÜFUNGEN AUF ARCHÄOLOGISCHEN LOKALITÄTEN IM JAHRE 1976. Es wurde mit geophysikalischen Messungen auf weiteren Lokalitäten fortgesetzt. Man arbeitete in zehn Fundorten, und zwar mit der Widerstandsmethode und die Messungen wurden mit dem Apparat Minigeska gemacht. Die Messungsergebnisse waren bis auf einen Fall (Hügelgrab in Ratka, Bez. Lučenec) positiv.

PRAVEKÉ A STREDOVEKÉ SÍDLISKO V KAMENÍNE

Anton T o č í k

V r. 1976 začal Doprastav, n. p., exploatáciu hliny na terase Hrona severne od obce Kamenín (okr. Nové Zámky). Ťažbou hliny, ktorá sa používa na vŕšenie pravobrežnej hrádze Hrona, bola r. 1976 odkrytá plocha 5500 m^2 (110 x 50 m). Pri obhliadke lokality sa konštatovalo osídlenie ľudu kultúry s kanelovanou keramikou, osídlenie z doby halštatskej, laténskej a zo stredoveku. Lokalitu evidoval už Š. Janšák (Staré osídlenie Slovenska, Dolný Hron a Ipeľ v praveku. Martin 1938, s. 12 n., príloha 2).

V decembri 1976 sa v profile hliníka črtali v severnej časti tri prerezané pece s vypálenou klenbou a kultúrne jamy (kultúra s kanelovanou keramikou). V južnej časti je ďalšia batéria pecí tej istej kultúry. Na odhumusovanej ploche (20 x 30 m) sa črtali zvyšky chát z 10.-11. stor. s ohniskami, v ktorých sú sústredené riečne okruhliaky. Okrem toho sa na odhumusovanej ploche nachádzali objekty kultúry s kanelovanou keramikou a laténske objekty.

Z povrchového zberu a z porušených objektov sú najpočetnejšie nálezy z klasickej fázy kultúry s kanelovanou keramikou. Sú to črepy z mohutných zvisle a šikmo kanelovaných zásobníc, hrncov s plastickou lištou pod okrajom, amfor s prežliabnutými a tunelovitými uchami a šikmo a kolmo kanelovaných džbánkov, resp. šálok. Z ostatných nálezov treba spomenúť maľovaný črep z neskorej doby laténskej a tuhované črepy zo súdkovitých nádob, črepy z 10.-11. stor., vytočené na pomaly rotujúcom kruhu a zdobené dookola rytou špirálou. Vzhľadom na to, že exploatácia hliny pokračuje veľmi intenzívne a do konca októbra 1977 sa odhumusuje plocha 400 x 50 m, lokalita sa bude systematicky sledovať.

Podľa výpovedí robotníkov bolo približne v strede exploatačnej jamy zničené menšie kostrové pohrebisko s hrobmi skrčencov.

URZEITLICHE UND MITTELALTERLICHE SIEDLUNG IN KAMENÍN. Nördlich der Gemeinde Kamenín (Bez. Nové Zámky) wurde auf einer Gran-Terrasse Material für den Bau von Dämmen exploitiert. Bei der Begehung im Dezember 1976 erfasste man Siedlungsobjekte der klassischen Phase der Kultur mit kannelierter Keramik, der Latènezeit und aus dem Mittelalter (10.-11. Jh.). Im Profil der Lehmgrube waren nebeneinander in einer Reihe drei Kuppelöfen und sechs Kulturgruben mit kannelierter Keramik angeschnitten. Auf der von Humus entblössten Fläche skizzieren sich latènezeitliche Objekte mit bemalter Keramik (Stufe D) und Feuerstellen mit Geröllsteinen aus dem 10.-11. Jh. Im J. 1977 wird Lehm auf einer Fläche von 400 x 50 m exploitiert und deswegen die Fundstelle präventiv systematisch beobachtet werden.

SÍDLISKO Z MLADŠEJ A NESKOREJ DOBY BRONZOVEJ A Z DOBY HALŠTATSKEJ V KLASOVE

Anton T o č í k

Severovýchodne od obce Klasov (okr. Nitra) bola v r. 1975 na ľavom brehu Klasovského potoka odhumusovaná pred výstavbou kravína JRD plocha cca 300 x 90 m. Plocha bola na jednej strane prehĺbená o 3 m a na druhej strane bola o toľko navŕšená zemina. Pri obhliadke, ktorú urobili pracovníci Archeologického ústavu SAV v Nitre v r. 1976, sa zistili už len zvyšky pomerne rozsiahleho osídlenia z doby halštatskej. Veľmi dobre sa dali rozpoznať zvyšky kultúrnych jám kruhového pôdorysu a zvyšky dobre vypálených, z niekoľkých vrstvičiek pozostávajúcich estrichov ohnísk. Podľa nepravidelne rozmiestnených kolových jamôk sa nedali robiť závery pre rekonštrukciu chát. Na niekoľkých miestach lyžica buldozéra na prach rozmrvila do červena vypálenú omietku pecí.

Objekty nebolo možné pre pokročilosť stavebných prác skúmať. Zo zberu sa získali početné črepy, zvieracie kosti a rádiolaritové odštepy. Z násypu pochádzajú ľudské kosti, pravdepodobne z porušených kostrových hrobov. Najpočetnejšie sú zastúpené črepy z hrubostenných nádob, na vnútornej strane hladených, na vonkajšej zdrsnených. Sú z hrncovitých bezuchých tvarov, nezdobených i zdobených. Najčastejšou výzdobou sú prstované plastické lišty a výčnelky. Leštená keramika, často potuhovaná, je zdobená zvislými žliabkami. Rozpoznali sme i vázovité tvary s valcovitým hrdlom, dvojkónické nádoby, šálky a misky. Horizontálne fazetovanie na džbánkoch, dvojkónické tvary a vhladzovaný ornament ukazujú na to, že na lokalite sú najmenej dve fázy pravekého osídlenia: staršia, asi z HA-HB a mladšia z HC-HD.

Ďalšie halštatské sídlisko sa zistilo na pravom brehu potoka, pri stavbe sušiarne JRD. Z porušených objektov sa získali hrubostenné črepy zo zásobníc, zdobené prstovanými lištami.

Smerom od Vrábeľ na Klasov sa reguluje Klasovský potok. Našli sa tu tuhované črepy, asi 500 m od kravínov, z čoho vyplýva, že svahy potoka boli v dobe halštatskej intenzívne osídlené.

SIEDLUNG AUS DER JÜNGEREN UND SPÄTEN BRONZE- UND DER HALLSTATTZEIT IN KLASOV. Beim Bau von Kuhställen der Landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaft in Klasov (Bez. Nitra) wurde eine grosse Siedlung aus der jüngeren und späten Bronze- und der Hallstattzeit gestört und vernichtet. Bei der Begehung skizzierten sich Kulturgruben und Estriche von Feuerstellen. Eine Rettungsgrabung war wegen der fortgeschrittenen Bauarbeiten nicht möglich. Das Scherbenmaterial deutet auf zwei Besiedlungsphassen, wobei die ältere in die Stufen HA-HB und die jüngere in HC-HD gehört. Eine intensive hallstattzeitliche Besiedlung wurde auch bei der Regulierung des Klasover Baches und beim Bau einer Darre der Landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaft festgestellt.

ZISŤOVACÍ VÝSKUM V NITRIANSKOM HRÁDKU V ROKU 1976

Anton T o č í k

V Nitrianskom Hrádku (okr. Nové Zámky) sa nachádza na piesočnej dune, ktorou sa končí systém dún medzi riekami Nitrou a Žitavou a začína sa inundačný terén, plantáž JRD (obr. 174). Rozprestiera sa asi 500 metrov severne od známej lokality Zámeček a na jej ploche sa nachádza lokalita Vysoký breh, známa z literatúry ako rozsiahle sídlisko bolerázskej kultúrnej skupiny (ďalej BKS;

Němejcová-Pavúková, V.: Sídlisko bolerázskeho typu v Nitrianskom Hrádku. Slovenská archeológia, 12, 1964, s. 163-268) a prvá na Slovensku systematicky skúmaná osada zo 6.-7. stor. a z 9.-10. stor. (Bialeková, D.: Záchranný výskum slovanského sídliska v Nitrianskom Hrádku. Slovenská archeológia, 6, 1959, s. 388-403; Bialeková, D.: Záverečná zpráva z výskumu slovanského sídliska v Nitrianskom Hrádku. Slovenská archeológia, 7, 1959, s. 439-459). Ďalšie nálezy z výskumu na Vysokom brehu spracovali: C. Ambros (Zvieracie zvyšky zo slovanského sídliska v Nitrianskom Hrádku. Slovenská archeológia, 6, 1958, s. 414-418), T. Kolník (Chata zo staršej doby rímskej v Nitrianskom Hrádku. V: Študijné zvesti AÚ SAV. 10. Nitra 1962, s. 134-139) a J. Paulík (Juhozápadné Slovensko v mladšej dobe halštatskej. Slovenská archeológia, 4, 1956, s. 177-212). Na pláne výskumu, ktorý sa v r. 1953-1955 realizoval v spolupráci J. Rajčeka a Z. Čilinskej, je zreteľné, že vtedy bola preskúmaná len západná časť rozsiahleho systému sídlisk z neolitu až z 15.-16. stor. n. l. Intenzívne osídlenie potvrdila aj hlboká orba podzakladaný vinohrad a sad, ktorá v r. 1971-1976 porušila, resp. zničila na ploche cca 30 ha pokračovanie sídlisk z polôh Vysoký breh, Diely a Vinohrady. Z toho dôvodu zisťovací výskum, ktorý realizoval Archeologický ústav SAV v Nitre v októbri a v novembri 1976, sa mohol obmedziť už len na zakreslenie rozrušených objektov na základe koncentrácie nálezov a na malé zisťovacie sondy (S IV-VIII) medzi vysadenými radmi viniča v polohách Vysoký breh a Diely. V polohe Vinohrady, kde bolo hlbokou orbou rozrušené kostrové pohrebisko, ako aj na plochách (Vysoký breh a Diely), kde nebol zasadený vinič, sa hĺbili mechanizmami pokusné sondy (S I-III). Použitie bagra Bielorus na hĺbenie sond sa osvedčilo, lebo do hĺbky 70-85 cm boli vrstvy rozrušené a preto sondovanie mohlo pokračovať veľmi rýchlo. Pri povrchovom prieskume v polohe Vysoký breh a v susednej polohe Diely bolo podľa koncentrácie charakteristických sídliskových znakov (kusy omietky, zvieracie kosti, črepy a škeble) zameraných a zakreslených 157 sídliskových objektov. Podľa sústredených nedohorených ľudských kostičiek a hrobovej keramiky sa zakreslili tri popolnicové hroby. Pokusné sondy poukázali na to, že hlbokou orbou sa na povrch dostáva len časť obsahu objektov, prípadne, že dochádza k premiestneniu z pôvodnej polohy a že zameranie a zakreslenie objektov nie vždy zodpovedá skutočnosti. Z výsledkov prieskumu a povrchového zberu sa dalo konštatovať, že na plantáži v Nitrianskom Hrádku bolo jedno z najväčších doteraz známych sídlisk BKS na Slovensku, rozprestierajúce sa na ploche cca 270 x 150 m. Sídlisko pokračovalo aj v polohe Vinohrady, kde sa zistila deštrukcia pecí troch porušených objektov (A-C). Omietky majú na jednej strane odtlačky prútov, na druhej strane niekoľkonásobný náter. Fragmenty omietky so zreteľnou plastickou výzdobou sú z objektu A.

Smerom na juhovýchod pokračovalo tiež osídlenie z 9. a 10. stor. Približne 60 m na juhovýchod (v pokusnej sonde VI) bol zachytený zvyšok dna polozemnice. Črepy z 10.-11. stor. sa dali sledovať ešte 100 metrov ďalej na východ. (Obr. 176.)

Južným smerom od Vysokého brehu, na svahu duny, sa na troch miestach koncentrovali nálezy z doby laténskej. V sonde V sa narezala chata.

V sonde IV, kde sídlisková situácia bola veľmi komplikovaná, bolo v nepravidelnej jame mnoho keramického materiálu maďarovskej kultúry.

L e n g y e l s k á k u l t ú r a (obr. 178: 1-3)

Nálezy zo zberu časove korešpondujú s kultúrnou jamou, ktorá bola odkrytá v r. 1954 a patrí do I., alebo II. stupňa lengyelskej kultúry. Dve odlomené hlavičky plastiky, pravdepodobne koňa, alebo ošípanej sú nedostatočne vypálené, z materiálu zmiešaného s pieskom a na povrchu potiahnuté jemnou hlinkou. Na obidvoch plastikách sú hrbolkami naznačené uši, hlava je predĺžená, na konci useknutá. Na jednej sú ústa naznačené horizontálnou líniou, na druhej vodorovne prepichnutým výčnelkom. Hlavy sú z pomerne veľkých plastík, z ktorých sa zachovala aj jedna noha s naznačením chodidla. Z územia Slovenska zatiaľ nepoznáme k plastikám analógie. Obdobné, ale nie totožné, sú z okruhu skupiny slovensko-moravskej maľovanej keramiky na Morave a v Rakúsku. Je pozoruhodné, že zo Zámečka z tohto obdobia máme len dve hlavičky zo zvieracej plastiky. Prevažuje antropomorfná plastika.

B o l e r á z s k a k u l t ú r n a s k u p i n a (obr. 179: 1-14; obr. 180: 1-22; obr. 183: 1-13)

Ako som už v úvode poukázal, najpočetnejšie sú na rozoranej ploche Vysokého brehu a Dielov sídliskové nálezy BKS, ktoré reprezentujú 4/5 všetkých zistených objektov. V sondách VII a VIII sme zachytili spodky nepravidelných kultúrnych jám, ktoré na povrchu charakterizoval popolavošedý zásyp s veľkým obsahom riečnych škľabiek, zvieracích kostí a črepov. Z jamy v sonde VII pochádza aj malé medené šidielko štvorhranného prierezu, podobné dvom, ktoré sa našli pri výskume v r. 1953-1955. Šidielka sú zatiaľ jedinými kovovými predmetmi nájdenými na sídliskách BKS. Okrem nálezov zo sídliska v Nitrianskom Hrádku poznáme ešte dve šidielka z uzavretých sídliskových objektov v Ondrochove-Lipovej (poloha Homoky, výskum D. Bialekovej, nepublikované). Črepový materiál zo zisťovacieho výskumu v r. 1976 sa v podstate zhoduje s tým, ktorý spracovala a zhodnotila V. Němejcová-Pavúková.

Pomerne zriedkavé sú džbánky. Úplne chýbajú črepy so subkutánnym uškom a len ojedinele sa našli zvisle žliabkované črepy. Nepočetné sú aj dvojkónické misy s hornou mierne dnu vtiahnutou časťou, zato veľmi početné sú veľké i malé kónické misy s lievikovite roztvoreným ústím. Nezdobené misky, resp. misky s jamkovou výzdobou na vonkajšej strane lomu sú častejšie ako misy so žliabkovanou výzdobou na vonkajšej strane hrdla. Najpočetnejšie sú však hrncovité nádoby a nádoby s prehnutým hrdlom. Hrncovité nádoby väčších i menších rozmerov, ako môžeme posúdiť z priemeru ústia a z hrúbky stien, charakterizujú valcovité, mierne prehnuté hrdlo, zatiaľ čo spodná časť sa kónicky úži a niekedy má odstavené dno. Plastické lišky pod ústím (1-3 pod sebou) sú pretláčané, presekávané a vrypované, ostatný povrch je zvyčajne zdrsnený a len zriedkavo zdobený charakteristickým rytým vetvičkovým ornamentom. Zrejme slúžili ako zásobnice. Nádoby s prehnutým, nezdobeným a leštеným hrdlom majú na pleciach plastickú lištu, pod ktorou je vetvičková výzdoba, resp. zdrsnený povrch. Výzdoba býva ešte kombinovaná s jedným i dvoma radmi pupčekov, prípadne s plastickými lištami, často presekávanými a prstovanými. Črepový materiál nedovolil

vypracovať ďalšie tvary, i keď ich prezencia nie je vylúčená. Nad objektom v S VII sa našla hlinená cievka, na povrchu leštená a mäkšie profilovaná ako tá, ktorú publikovala V. Němejcová-Pavúková. Tri prasleny zo zberu sú nízke a kónické. Zo zberu sú i dva fragmenty hladených, prevŕtaných kamenných sekeromlatov a zlomky hlinených ihlancovitých závaží. V polohe Diely sa dávnejšie našla hlinená pintadera s obdĺžnikovou pečatidlovou plochou s hustým cikcakovitým vzorom na tetovanie alebo výzdobu keramiky.

Z tejto polohy pochádza zo zberu keramika zo zásobníc zdobených nepravidelným rytým mriežkovým ornamentom ukončeným jamkami. V. Němejcová-Pavúková ju datuje do postbolerázskeho horizontu. Podobná keramika sa počas výskumu v r. 1953-1955 nenašla, poznáme ju však z Vrábeľ a zo Zámečka v Nitrianskom Hrádku. Nie je známe, prečo ľud s BKS opúšťa sídlisko s ľahkou piesčitou pôdou na Vysokom brehu a po určitom časovom hiáte znovu osídľuje a opevňuje sprašový ostroh na Zámečku. Všetko však ukazuje na to, že išlo o významné historické zmeny, ktoré mohli súvisieť aj s príchodom novej etnickej zložky.

M a ď a r o v s k á k u l t ú r a

V sonde IV bola prerezaná väčšia priehlbeň nepravidelných rozmerov, siahajúca do h. 230 cm a dlhá 7 m, s koncentráciou maďarovskej keramiky. Ako sme dodatočne zistili, na tomto mieste sa ťažil v r. 1921 piesok na stavbu školy. Po exploatácii bola jama zasypaná hlinou dovezenou zo Zámečka a po splanírovaní bol na mieste vysadený vinohrad. Nejde teda o novú lokalitu maďarovskej kultúry, ako sme sa pôvodne domnievali, ale o recentné premiestnenie maďarovských nálezov do vzdialenosti cca 500 m. Podobný je aj osud maďarovských nálezov, ktoré sa dostali z hliníka na Zámečku do nabíjanic v areáli obce. V súčasnosti sa tieto domy asanujú a tak vznikajú "nové" lokality maďarovskej kultúry.

N e s k o r á d o b a b r o n z o v á a d o b a h a l š t a t s k á

Pomerne rozsiahle bolo aj sídlisko z neskorej doby bronzovej a z doby halštatskej na Vysokom brehu a Dieloch. Z rozloženia nálezov sa dá usúdiť, že staršia fáza osídlenia (HB-HC) sa sústreďovala bližšie k rieke, mladšia fáza od rieky ďalej. Črepy napr. z misiek s tuhovanou výzdobou na vonkajšej a vnútornej strane možno datovať až do HD (obr. 181: 14-20; obr. 182: 1-3).

D o b a l a t é n s k a

Ojedinelé nálezy črepov z doby laténskej z výskumu 1953-1954 nepoukazovali na intenzívnejšie osídlenie z tejto doby. Hlbokou orbou pod vinice boli rozrušené objekty na svahu, smerom južným a juhovýchodným. Tri hniezda črepov s popolavosivou pôdou boli v nepravidelnom rade vo vzdialenosti cca 20-25 m od seba. Sondou 10 x 2 m (obr. 175) sa narazilo na zvyšky chaty, tesne nad dnom, v hĺbke 80 cm. Aby sa zistila jej južná stena, bolo potrebné urobiť dva zárezy do bočnej steny sondy. Dno chaty ležalo 15-20 cm pod úrovňou hlbokej orby. Chata mala obdĺžnikový pôdorys so zaoblenými rohmi (480 x 220 cm) a jej dno bolo v hĺbke 100 cm. Dve kolové jamy (Ø 25 cm a h. 30 cm) neboli umiestnené v strede kratších stien chaty, ale asymetricky, a preto právom predpokladáme, že sme zachytili obrysy chaty, ale už bez lavice. Po prepočítaní odhadujeme, že chata mala užšie steny široké 280 cm a lavicovitý stupeň bol

široký 60 cm. Steny sa ku dnu mierne zošikmovali, dlážka bola na tvrdo ubitá, nerovnomerná a niekoľkokrát premazávaná hlinou. Nepravidelne, zdanlivo bez systému zapustené jamky zrejme súviseli s obnovovaním a premazávaním dlážky. Zásyp chaty bol popolavošedý, pomerne bohatý na črepy, ktoré pochádzali z vázovitých a misovitých sivých a tmavohnedých nádob vytočených na kruhu. Až na jeden črep s výzdobou vpichovaných polkruhov ukončených koncentrickým krúžkom a plastických horizontálnych líšt na hrdle a pod hrdlom keramika nebola zdobená. Na črepoch z dna boli pravidelné okrúhle, široké jamky, odtlačky hrnčiarskeho kruhu. Z výplne chaty pochádzajú i početné zvieracie kosti a zdobený praslen vytočený na kruhu. Na základe keramiky môžeme sídlisko datovať do stupňa LC. V Nitrianskom Hrádku máme z tohto obdobia pomerne intenzívne osídlenie. Oproti Vysokému brehu, v polohe Hofierske, bolo v r. 1958 na pravom brehu Nitry skúmané sídlisko, ktoré je o niečo mladšie, asi z prelomu 2. a 1. stor. Na Zámečku bolo opevnené sídlisko s keltsko-dáckymi nálezmi z prvej polovice 1. stor. Birituálne pohrebisko na Zámečku poukazuje na to, že na ňom pochovávali svojich mŕtvych obyvatelia Vysokého brehu a azda aj tí, ktorí sídlili v polohe Hofierske. Obidve sídliská sú vzdialené od Zámečka približne 500-600 m a ich vzájomná poloha poukazuje na skutočnosť, že obyvateľstvo v dobe laténskej svojich mŕtvych pochovávalo pomerne ďaleko od sídlisk. Poznatky z Nitrianskeho Hrádku boli potvrdené aj na iných lokalitách na juhozápadnom Slovensku. Približne 300-400 m je vzdialené pohrebisko od sídliska v Bohatej-Pavlovom dvore. Trocha ďalej je v Ondrochove sídlisko Homoky od pohrebiska v polohe Tallószer. Podobná situácia je aj v Chotíne, Nitre a na ďalších slovenských lokalitách. Laténske obyvateľstvo sa týmto podstatne líšilo od obyvateľstva v ostatných pravekých obdobiach na Slovensku, ktoré pochovávalo pomerne bližšie k sídliskám.

Obdĺžniková chata z polohy Vysoký breh je bežným typom obydlia z doby laténskej na Slovensku.

Na území Slovenska bol doteraz odkrytý najväčší počet laténskych chát v Karpatskej kotline. Zatiaľ len časť je publikovaná, a preto pri niektorých nepublikovaných nemáme presné údaje. Zo Slovenska poznáme chaty z týchto lokalít: Bajč-Vlkanovo, tehelňa (okr. Komárno) - 4 chaty; Bánov, Zeleňákov kút a Františkov kút (okr. Nové Zámky)- 2 chaty; Bohatá, Pavlov dvor (okr. Komárno) - 2 chaty; Bíňa (okr. Nové Zámky), Berek - 4 chaty, Kaštieľ - 4 chaty; Branč (okr. Nitra), Arkuš - 1 chata, dvor JRD - 4 chaty; Bratislava, most - 4 chaty, hrad - 2 chaty, Devín - hradná vyvýšenina, väčší počet chát; Cífer-Pác (okr. Trnava) - 1 chata; Malé Krštenany (okr. Topoľčany) - 1 chata; Čataj (okr. Bratislava), autostráda - 1 chata; Dvory nad Žitavou (okr. Nové Zámky), Paškalom - 1 chata, pieskovisko pri stanici - 1 chata; Hradec (okr. Prievidza) - 2 chaty; Chotín (okr. Komárno) - 2 chaty; Iža (okr. Komárno) - zvyšky 2 chát; Lipová-Ondrochov (okr. Nové Zámky) - 6 chát; Malé Kosihy (okr. Nové Zámky) - 1 chata; Nitra, Jesenského ul. - 1 chata, Mototechna - 2 rozrušené chaty, zoborské kasárne - niekoľko chát, Šindolka - 4 chaty - výskum 1968, ďalšie chaty boli odkryté pri výskume v r. 1975 a 1976; Nitriansky Hrádok (okr. Nové Zámky), Zámeček - 1 chata, Hofierske - 1 porušená chata; Pobe-

dim (okr. Trenčín), Hradištia - 1 chata, Lazy - 1 chata; Prešov, Pavlovičovo nám. - rozrušené chaty; Sereď, Mačianske vŕšky (okr. Galanta) - 3 chaty; Sládkovičovo, viadukt (okr. Galanta) - 2 chaty; Slovenské Ďarmoty (okr. Veľký Krtíš) - 1 chata; Šaľa (okr. Galanta), dusikáreň, kóta 119,4 - 2 chaty + 1 chata; Šarovce, tehelňa (okr. Levice) - 5 + 1 chata; Tvrdošovce (okr. Nové Zámky) 1 - chata; Výčapy-Opatovce, hliník (okr. Nitra) - 3 chaty; Zemplín (okr. Trebišov) - chaty (počet neudaný).

Všetky uvedené chaty, až na Bratislavu-Devín, hradnú vyvýšeninu, sú zahĺbené, obdĺžnikové a pomerne veľké; ich dĺžka sa pohybuje od 4,2 m do 7 m. Na základe zachovaných kolových jám sa delia na chaty so sedlovitou strechou a na chaty so strechou spustenou na jednu stranu. Prvý typ chát, ktorý má na našich sídliskách z doby laténskej absolútnu prevahu, má väčšie kolové jamy (Ø 30 cm a h. 30-40 cm) v strede kratších strán. Pomerne silné nosné koly sa väčšinou opierali ešte o steny chát, prípadne boli tesne prilepené z vonkajšej strany o stenu. Poznáme prípady, že nosnosť sedlovej strechy bola ešte spevnená ďalšími kolmi v strede chaty. Vychádzajúc zo skladby zásypov usudzujeme, že steny nad zemou tvorila zrubová konštrukcia, ktorá bola len výnimočne omietnutá. Na sporadicky zachovanej omietke nenachádzame odtlačky prútov. Druhý typ domu predstavuje chata so spustenou strechou a nosnými kolmi v rohoch. Ide o atypické a veľmi zriedkavé obydlie, ktoré zatiaľ poznáme z dvoch lokalít na Slovensku, a to z Bíne z polohy Berek a zo Serede z polohy Mačianske vŕšky. Zatiaľ nepoznáme funkciu tohto typu, ale zrejme ide o hospodársku stavbu, ktorej pôvod tkvie v halštatskom období.

Vstup do laténskeho príbytku je svojráznym detailom. Podľa zachovaných zvyškov a náznakov pri výskume možno hovoriť o vstupe z čelnej strany, ako je to napr. naznačené stupienkom na chate zo Zámečku v Nitrianskom Hrádku (obr. 177: a), prípadne zboku, t. j. z dlhšej strany. Táto druhá alternatíva si vyžiadala aj úpravu strechy a z toho dôvodu aj podopretie kolmi. Tento typ je doteraz známy len zo Šaroviec a z Bíne (obr. 177: d) zo známej lokality Berek. Vchody do chát spredu a zboku nie sú známe zo staršieho laténskeho obdobia. Uvedené chaty sú datované do LD_1 a LD_2, a preto ich považujem za odraz civilizácie súčasných mestských útvarov.

V Šarovciach a v Bajči (okr. 177: b) sa našla v čelnej kolovej jame chaty lebka tura, ktorá tam spadla zo štítu sedlovej strechy. V oboch prípadoch lebky neboli zasiahnuté ohňom, a preto sa domnievam, že sa tam dostali po opustení a schátraní chát. Umiestnenie lebky tura v štíte domu nemalo charakter dekoratívny, ale ochranný a zrejme súviselo s kultom, ktorý si priniesli Kelti so sebou a ktorý je rozšírený na širokom území od Rýna po stredný Dunaj.

Ďalší typ domu, zatiaľ zistený len na Devíne a v Maďarsku v Budapešti na Gellérte, je na terase a budovaný na úrovni terénu. Má v rohu kozub obložený kamením alebo tehlami. Patrí až do najmladšieho horizontu keltského osídlenia a zrejme má mestský charakter.

Väčšina obdĺžnikových chát má pri jednej z dlhších stien tzv. lavicu, širokú 50-80 cm, ktorá nebola ubitá a je 50-60 cm nad dnom. Nie vždy sa lavica

v sprašovom podklade farebne odlišuje, jej existencia však vyplýva z asymetricky umiestnených kolových jamôk. Dlážky, na rozdiel od lavíc, sú ubité, nerovné, s niekoľkými, najčastejšie tromi vrstvami premazania. Pre laténske chaty sú zvlášť charakteristické početné jamky s Ø 5-6 cm a hĺbkou 15-20 cm. Pretože nie je žiadny systém v ich zapúšťaní, zrejme boli obnovované spolu s dlážkou. Podobne nachádzame na dne väčšie i menšie priehlbiny, ktoré sú spolu s jamkami dokladom ľudskej činnosti. Napr. na Zámečku v Nitrianskom Hrádku (obr. 177: a) sa v stredovej jamke našiel dvojdielny rotačný žarnov na mletie obilia a v blízkosti stredovej jamy sa našli početné jamky po podperách lavíc alebo stolíkov. V chatách, napr. v Ondrochove a Šarovciach, ležali pri priehlbniach ihlancové tkáčske závažia. Z ďalších chát na iných lokalitách sú dosť početné prasleny a kostené nástroje, ktoré mohli súvisieť s výrobou tkanín. Úlomky železnej suroviny, železnej trosky a v niektorých prípadoch nahromadenie keramiky zasa poukazujú na hrnčiarstvo a železiarstvo. Okrem troch chát so stopami ohniska (Nitriansky Hrádok, Bánov, Šarovce), pričom i tu môže ísť o stopy požiaru (nedohorené polená a brvná sa našli napr. v Ondrochove, Bajči, Branči), všetky chaty sú bez vykurovacích zariadení. Tiež nie je možné predpokladať prenosné piecky, pretože sa domnievam, že nie všetky zahĺbené chaty sa používali na bývanie, ale že ide prevažne o výrobné objekty, prípadne objekty zamerané predovšetkým na výrobu a že boli používané len sezónne, t. j. v období, keď sa dalo pracovať bez kúrenia. Predpokladám, a vychádzam z pomeru chát k veľkosti sídlisk a nemenej aj z nálezov estrichov ohnísk, že na bývanie sa používali chaty stavané na úrovni terénu, ktorých zvyšky, okrem ohnísk, sa nezachovali. Na Zámečku v Nitrianskom Hrádku, kde je pomerne veľká koncentrácia nálezov, kultúrnych jám a niekoľko zvyškov estrichov ohnísk, sa odkryla len jedna zahĺbená chata, ktorej výrobný charakter potvrdzuje nález žarnova v stredovej jame. Podobná situácia je aj na iných sídliskách (Výčapy-Opatovce, Bohatá), kde práve pomerne veľká vzdialenosť zahĺbených chát od seba ukazuje na ich výrobný charakter. Medzi nimi pravdepodobne stáli obytné chaty na úrovni terénu. Okrem toho treba počítať s remeselnými osadami, kde sa môžu zahĺbené chaty sústreďovať na menšom priestore, pričom tu môžu byť sústredené rôzne iné odvetvia, najmä hrnčiarstvo a čierna metalurgia. Takýto charakter mali laténske sídliská v Nitre, v kasárňach pod Zoborom a na Šindolke, v Šarovciach a podhradie v Zemplíne.

Keltský príbytok na strednom Dunaji predstavuje svojrázny prejav novoprišlej keltskej civilizácie, ktorý sa líši od predchádzajúcej skýtsko-tráckej architektúry, ako aj od nasledujúcej germánskej. Tento typ priniesli Kelti a budovali ho práve tak na otvorených sídliskách, ako aj neskôr v opevnených osadách. Do strednej doby laténskej na základe nálezov mince môžeme datovať chatu 1 z Bánova a niektoré chaty v Nitre pod Zoborom (v kasárňach), odkiaľ pochádza aj minca aes grave. Do tohto obdobia patrí aj väčšina chát z územia Slovenska.

Keltské chaty celkove neprekonávajú žiadny vývoj, o čom svedčia odkryté pôdorysy chát vo Výčapoch-Opatovciach, Šarovciach, na Devíne v Bratislave a na Zámečku v Nitrianskom Hrádku. Za nový prvok by sme mohli považovať stup-

ňovitý schod pri chate, zistený v Nitrianskom Hrádku a v Šarovciach. Tento výrazný typ chaty používa aj novoprišlé dácke obyvateľstvo (Chotín, Nitriansky Hrádok). Germáni prinášajú so sebou nový typ chát, štvorcový a viackolový, ktorý je na Slovensku doložený v 2. stor. a pretrváva do 4. stor. n. l. Ojedinele sa však objavuje aj keltský typ, t. j. obdĺžnikové chaty s dvoma kolovými jamkami (Branč a Bíňa).

D o b a s ť a h o v a n i a n á r o d o v a s t r e d o v e k

Je viac ako pravdepodobné, že sídlisko z 5. a 6. stor., ktoré publikovala D. Bialeková z výskumu 1953-1955, nepokračovalo smerom na juhovýchod. Naproti tomu na tejto ploche sa našli sporadicky a pomerne ďaleko od seba tri hniezda nedohorených ľudských kostičiek a črepy nádob vyrobených v ruke z materiálu s väčším obsahom piesku, nedokonale vypálených a na povrchu potiahnutých hlinkou. Okrajové črepy poukazujú na keramiku blízku pražskému typu, a to keramiku mierne profilovanú, s naznačeným hrdlom a zúženým zaobleným okrajom, ktorá sa, až na techniku vypálenia, nelíši od keramiky na sídlisku. Tri zistené hroby patria popolnicovému pohrebisku, ktoré bolo vzdialené asi 60 m od sídliska a ktoré bolo hlbokou orbou zničené.

Tým istým smerom ako popolnicové pohrebisko pokračovalo aj sídlisko z 9.-11. stor. Nálezy sa síce vyskytovali sporadickejšie ako na Vysokom brehu, avšak podľa ich koncentrácie sme mohli zakresliť predpokladané objekty. Sondou VI (10 x 2 m) bola na mieste nálezu žarnova, opracovaného kameňa, črepov a zvieracích kostičiek, odkrytá polozemnica v šírke 2 m. Siahala do hĺbky 95 cm, takže sa ju podarilo zachytiť 15 cm nad dnom. Mala pravouhlý tvar, dlážka bola mierne ubitá, orientovaná bola S-J. V južnom rohu sa zistili zvyšky pece s estrichom (Ø asi 90 cm) a po jej stranách sa našli zvyšky dvoch kolových jamôk (Ø 15 cm, h. 20 cm). Na opačnom rohu bola o niečo väčšia kolová jamka (Ø asi 20 cm, h. 25-30 cm). Ďalšie kolové jamky štvorcového príbytku boli v strede stien. Rozmery chaty boli približne 390 x 390 cm a hĺbka od povrchu 95 cm. Predpokladáme, že steny chaty mali pletenú konštrukciu omietnutú hlinou a že omietka s odtlačkami prútov, nájdená v zásype, ale aj v blízkom okolí, je zo stien. Pre určenie typu chaty a jej datovanie významnú úlohu má konštrukcia pece, z ktorej sme zachytili len spodok. Zvyšky asi 15 cm nad dnom nasvedčujú, že môže ísť o pec, ktorá bola v rohu zahĺbená do hliny, a preto na jej stavbu neboli potrebné kamene. Chata včítane pece charakterom sa líši od chát, ktoré boli odkryté v r. 1953-1955 a pre ktoré boli typické kamenné kozuby s dvoma proti sebe zapustenými kolovými jamkami pre sedlovitú strechu. Chata odkrytá v r. 1976 reprezentuje osemkolový typ chát, ktoré ojedinele, ale nie totožné poznáme zo Slovenska, napr. zo Siladíc (6.-7. stor.) a z Tvrdošoviec (9.-10. stor.). Viackolová, ale narušená, je chata zo 7.-8. stor. zo sídliska Šaľa-Dusło. Osemkolovú stavbu na úrovni terénu pozná Ľ. Kraskovská zo Skalice, poloha Pláňavy, z 9. stor. Najpočetnejšie analógie pre osemkolové stavby pochádzajú u západných Slovanov z východnej časti NDR a z Poľska a predovšetkým z územia východných Slovanov a zo západných území ZSSR. Vyhĺbená pec, resp. kozub, je východného pôvodu a je typická pre južné pričiernomorské oblasti včasného stredoveku. Na Slovensku takéto pece-kozuby sú súčasťou nového typu domu,

ktorý úplne ovládol juhozápadné Slovensko v 11. a 12. stor. (Chotín, Sládkovičovo, Slovenská Nová Ves) a ktorý je známy z tohto obdobia z rozsiahleho územia Maďarska (Tiszalök). Nie je vylúčené, že chata odkrytá v r. 1976 v Nitrianskom Hrádku je v architektúre už ohlasom novoprišlého obyvateľstva s tzv. belobrdskou kultúrou. Polohy Vysoký breh, Diely a Vinohrady v Nitrianskom Hrádku sú dokladom kontinuity osídlenia od 9. do 11. stor., ktorá je doložená aj na pohrebiskách v blízkom okolí, napr. v Úľanoch nad Žitavou, Ondrochove a najmä v neďalekom Bešeňove.

N o v o v e k

Hlbokou orbou v polohe Vinohrady bolo rozrušené kostrové pohrebisko. Pokusnou sondou I, ktorú sme vyhĺbili traktorom Bielorus, sa podarilo zachytiť dve kostry in situ (dieťa a dospelý), orientované V-Z a 28 hrobov v sekundárnej polohe. V hroboch chýbajú akékoľvek náznaky po drevenej truhle, mŕtvi boli pochovávaní asi v plachtách. Tiež sa nenašli žiadne sprievodné predmety a na kostiach neboli stopy po medenke alebo hrdze. Zo sekundárnej polohy pochádza strieborný denár (15. stor.), ktorý v tomto prípade môže prispieť k datovaniu hrobov. Predpokladám, že cintorín, ktorý je pomerne malý, patril k osade z 15.-16. stor. v polohe Vysoký breh, ktorú publikovala D. Bialeková. Pohrebisko je zaujímavé tým, že nie je pri kostole. Ako vieme z ďalších analógií z 15. stor., na Slovensku sa čiastočne prestáva pochovávať pri kostoloch a vznikajú samostatné cintoríny, príkladom čoho je aj tento.

Zisťovací výskum v plantáži JRD v Nitrianskom Hrádku v r. 1976, aj keď priniesol závažné objavy, je výstražným poučením, aby sa čiastočne preskúmané lokality systematicky sledovali. Ináč ich môže postihnúť taký osud ako lokalitu Vysoký breh v Nitrianskom Hrádku.

L i t e r a t ú r a

AMBROS, C.: Zvieracie zvyšky z Nitrianskeho Hrádku a Bešeňova. Slovenská archeológia, 7, 1959, s. 47.

BENADIK, B.: Die spätlatènezeitliche Siedlung von Zemplín in der Ostslowakei. Germania, 43, 1965, s. 72.

BENADIK, B.: Neskorolaténske opevnené sídlisko v Krnči. Archeologické rozhledy, 19, 1967, s. 612.

BENADIK, B.: Obraz doby laténskej na Slovensku. Slovenská archeológia, 19, 1971, s. 465.

BIALEKOVÁ, D.: Záverečná zpráva z výskumov slovanských sídlisk v Nitrianskom Hrádku a v Bešeňove. Slovenská archeológia, 7, 1959, s. 439.

BIALEKOVÁ, D.: Záchranný výskum slovanských sídlisk v Nitrianskom Hrádku a Bešeňove, okr. Šurany. Slovenská archeológia, 6, 1958, s. 388.

BIALEKOVÁ, D.: Nové včasnodejinné nálezy z juhozápadného Slovenska. Slovenská archeológia, 10, 1962, s. 97.

BUDINSKÝ-KRIČKA, V.: Sídlisko z doby rímskej a zo začiatku sťahovania národov v Prešove. Slovenská archeológia, 11, 1963, s. 5.

DEKAN, J.: Výskum na Devíne v r. 1950. Archeologické rozhledy, 3, 1951, s. 161.

DUŠEK, M.: Sídliště z doby laténskej v Chotíne na Slovensku. Archeologické rozhledy, 8, 1956, s. 676.

FILIP, J.: Keltská civilisace a její dědictví. Praha 1959, s. 90.

GARSCHA, F. - PERT, W.: Wohngrüben der LT Zeit von Mittelheim. Marburger Studien 1938, s. 118.

HABOVŠTIAK, A.: K otázke datovania hradiska v Bíni. Slovenská archeológia, 14, 1966, s. 43 a nasl.

HABOVŠTIAK, A.: Stredoveké dejiny vo svetle doterajšieho historicko-archeologického výskumu na Slovensku. Agrikultúra, 8, 1969, s. 67.

HELL, M.: Wohnstättenfinde der Mittellatènezeit aus Salzburg. Wiener Prähistorische Zeitschrift, 23, 1936, s. 42.

KOLNÍK, T.: Cífer-Pác, eine jungkaiserzeitliche Station. Nitra 1975, s. 30.

KOLNÍKOVÁ, E.: Nález rímskeho aes grave s keltskými mincami v Nitre. Slovenská archeológia, 12, 1964, s. 391.

KRASKOVSKÁ, Ľ.: Osídlenie Záhoria v neskorej dobe laténskej. V: Archeologické studijní materiály. 1. Praha 1964, s. 126-134.

LUDIKOVSKÝ, K.: K technologii na kruhu vyráběné pravěké keramiky. Archeologické rozhledy, 12, 1960, s. 66.

LUDIKOVSKÝ, K.: Keltské sídelní stavby v Jaroměřicích nad Rokytnou. V: Sborník. 2. F. Vildomcovi k pětaosmdesátinám. Brno 1963, s. 59.

LUDIKOVSKÝ, K.: Dílny na moravských nížinných keltských sídlištích. V: Archeologické studijní materiály. 1. Praha 1964, s. 126-134.

MAREŠOVÁ, K.: Neolitická plastika na Moravě. Kandidátska dizertácia. Filosofická fakulta University J. E. Purkyněho. Brno 1967.

NĚMEJCOVÁ-PAVÚKOVÁ. V.: Nové neskorolaténske nálezy v Bratislave-Devíne. Archeologické rozhledy, 13, 1961, s. 808.

NĚMEJCOVÁ-PAVÚKOVÁ, V.: Sídlisko bolerázskeho typu v Nitrianskom Hrádku. Slovenská archeológia, 12, 1964, s. 163.

NEUSTUPNÝ, E.: Zur Entstehung der Kultur mit kannelierter Keramik. Slovenská archeológia, 7, 1959, s. 260.

NOVOTNÝ, B.: Výskum Šarovce. V: Pracovná konferencia AÚ ČSAV a AÚ SAV v Libliciach. Liblice 1955, s. 1-7 (cyklostylované referáty).

NOVOTNÝ, B.: Nové laténské nálezy na dolním Pohroní. Archeologické rozhledy, 7, 1955, s. 783.

PAULÍK, J.: Halštatská a halštatsko-laténska osada pri Seredi. Slovenská archeológia, 3, 1955, s. 135.

PAULÍK, J.: Juhozápadné Slovensko v mladšej dobe halštatskej. Slovenská archeológia, 4, 1956, s. 177.

PAVÚK, J.: Osídlenie z doby laténskej a rímskej v Bánove na Slovensku. Archeologické rozhledy, 16, 1964, s. 323.

SIMBRIGER, E.: Eine Hausanlage der mittleren La-Tène-Zeit. Sudeta, 9, 1933, s. 88.

SKUTIL, J.: Die neolithischen Plastiken aus dem Kreise der mährischen bemalten Keramik. Ipek, 13-14, 1963, s. 36.

ŠNEIDROVÁ, K.: Laténské sídliště v Hostonicích u Bíliny. Archeologické rozhledy, 6, 1954, s. 186.

ŠTEFANOVIČOVÁ, T.: Bratislavský hrad v 9.-12. storočí. Bratislava 1975, s. 12.

TOČÍK, A.: K otázke osídlenia juhozápadného Slovenska na zlome letopočtu. Archeologické rozhledy, 11, 1959, s. 841.

TOČÍK, A.: Zpráva o výskume v r. 1957-58 na Zámečku v Nitrianskom Hrádku, okr. Nové Zámky. V: Referáty o pracovních výsledcích československých archeologů za rok 1959. 3. Liblice 1960, s. 13 a nasl.

TOČÍK, A.: K otázke mladého eneolitu na juhozápadnom Slovensku. V: Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV, 11. Nitra 1963, s. 5.

VENDTOVÁ, V.: Výskum v Slovenských Ďarmotách v r. 1962. Archeologické rozhledy, 16, 1964, s. 347.

VILDOMEC, F.: O soškách z doby kamenné. Časopis Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci, 36, 1925, s. 1.

VLADÁR, J.: Výskum v Branči pri Nitre roku 1961. Archeologické rozhledy, 14, 1962, s. 308.

FESTSTELLUNGSGRABUNG IN NITRIANSKY HRÁDOK IM JAHRE 1976. In den J. 1971-1976 wurde von der Landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaft in Nitriansky Hrádok (Bez. Nové Zámky) auf den klassischen archäologischen Fundstellen "Vysoký breh", "Vinohrady" und "Diely" ein Wein- und Obstgarten angelegt. Bei der Tiefpflügung (70-85 cm) wurde eine klassische Fundstelle der Boleráz-Gruppe, eine Siedlung der Lengyel-Kultur, eine Siedlung aus der Hallstatt- und Latènezeit sowie ein Urnengräberfeld aus dem 6.-7. Jh. und eine Siedlung aus dem 9.-12. Jh. zerpflügt. Zur Besiedlung aus dem 16. Jh. hat man ein selbständiges Gräberfeld festgestellt. Von sporadischer Lengyel-Besiedlung stammen aus einem gestörten Objekt Fragmente einer doppelköpfigen Tierplastik. Durch Tiefpflügung wurde in den Fluren "Vysoký breh" und "Vinohrady" auf einer Fläche von 270 x 150 m eine Besiedlung der Boleráz-Gruppe umgrenzt. Es handelt sich um die bis jetzt grösste bekannte Siedlung dieser Kultur überhaupt. In der Flur "Vinohrady" wurden, etwa 400 m von der Flur "Vysoký breh" entfernt, ausser Besiedlungsresten auch drei grössere Öfen mit mehrmals erneuertem Verstrich zerpflügt. Aus dem Ofen A stammen Lehmverstrichschollen mit Reliefverzierung. Diese Flur lieferte auch eine vereinzelte Pintadere mit der Verzierung eines plastischen Winkelmusters. Das Material aus annähernd 120 lokalisierten Objekten der Boleráz-Gruppe von den Fluren "Vysoký breh" und "Diely" weicht nicht vom Material ab, das V. Němejcová-Pavúková aus den Grabungsjahren 1953-1955 verarbeitete, nur mit dem Unterschied, dass

an der Peripherie der Siedlung manche Formen und Verzierungselemente fehlen. Die Kupferindustrie der Boleráz-Gruppe wurde im J. 1976 um eine weitere Kupferahle bereichert.
Nach dem Lesefundmaterial aus der Spätbronze- und Hallstattzeit ist zu urteilen, dass in den Fluren "Vysoký breh" und "Diely" zwei Besiedlungsphasen existierten, die ältere aus der Stufe HB, die jüngere von der Wende HC/HD.
Durch einen Probeschnitt gelang es, eine rechteckige latènezeitliche Hütte mit einer etwa 95 cm in die Unterlage eingetieften Bank und zwei Pfostenlöchern an den Kurzseiten abzudecken. In einer kurzen Wertung ist ein Verzeichnis der keltischen Hütten in der Slowakei und ihre typologische Analyse mit Berücksichtigung der Situation der latènezeitlichen Besiedlung in Nitriansky Hrádok dargeboten. Der Autor stimmt im wesentlichen mit den Erkenntnissen mährischer Forscher über die Problematik der keltischen Dorfsiedlungen überein (Ludikovský, K.).
Östlich der Siedlung aus dem 6. und 7. Jh., die D. Bialeková aus der Flur "Vysoký breh" publizierte, lag ein überpflügtes Brandgräberfeld, das zeitlich mit ihr korrespondiert. Verhältnismässig weit voneinander fand man drei Leichenbrandnester mit Scherben. Die Randscherben stimmen mit den Siedlungsfunden überein und unterscheiden sich nur durch schwächere Brennung. Ostwärts setzt auch Besiedlung aus dem 9. und 10. Jh. fort.
In einem Probeschnitt wurde eine Halbgrubenhütte angeschnitten, die bis in 90-95 cm Tiefe reichte. Ihr Grundriss war rekonstruierbar. Es handelt sich um einen quadratischen Hüttentypus mit acht Pfosten in den Ecken und in Wandmitte. Der Kamin war in einer Ecke in Löss eingetieft. Es liegt hier ein jüngerer Halbgrubenhüttentypus vor, der in den Grabungsjahren 1953-1955 nicht erfasst wurde (D. Bialeková). Wir kennen ihn aus einer Reihe von Lokalitäten in der Südwestslowakei (Sládkovičovo, Slovenská Nová Ves), besonders aber aus Ungarn (Tiszalök), und höchstwahrscheinlich hängt er mit veränderten ethnischen Verhältnissen im 11. und 12. Jh. im Karpatenbecken zusammen.
In der Flur "Vinohrady" wurde ein kleiner Friedhof teilweise untersucht, auf dem nur zwei Gräber in situ abgedeckt werden konnten. 28 Gräber waren in sekundärer Lage. Aufgrund eines Münzfundes wie auch der Fundsituation datieren wir das Gräberfeld in das 16. Jh. und setzen voraus, dass es zu der kleinen, in der Flur "Vysoký breh" abgedeckten Ansiedlung (D. Bialeková) gehört hatte.
Es ist zu bedauern, dass die klassische archäologische Fundstelle "Vysoký breh" in Nitriansky Hrádok aus administrativen Gründen nicht vor der Tiefpflügung gänzlich untersucht werden konnte und dass sie mehr oder weniger zerstört wurde. (Abb. 174-182.)

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM POHREBISKA Z DOBY AVARSKEJ RÍŠE V KOMÁRNE

Alexander T r u g l y

V lete 1976 pri stavbe rodinných domov v Robotníckej štvrti II-IBV v Komárne porušili majitelia pozemkov kostrové hroby z doby avarskej ríše (obr. 185). Lokalita sa nachádza na miernej pieskovej vyvýšenine na západnom okraji mesta, asi 50 m po pravej strane štátnej cesty Komárno - Bratislava.

Asi kilometer východne od tohto pohrebiska bola v rokoch 1974 a 1976 preskúmaná časť pohrebiska z 8. stor. (Čilinská, Z.: Predveľkomoravské kostrové pohrebisko v Komárne. V: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1974. Nitra 1975, s. 43-45).

V základoch rodinných domov zistili pracovníci archeologického oddelenia Oblastného podunajského múzea v Komárne deväť hrobov, ktoré počas výskumu 2.-9. septembra 1976 zachránili. Hrobové jamy sa zreteľne črtali v profiloch tmavým sfarbením, v niektorých prípadoch boli kostry už porušené. Sedem hrobov bolo v profiloch základov, jeden v ich strede a jeden vo vápennej jame južne od domu. Úplne sa preskúmali hroby 3, 5 a 8, čiastočne hroby 2, 7 a 9, z ktorých sa však podarilo zachrániť niekoľko cenných nálezov. Hroby 1, 4 a 6 nebolo možné odkryť.

Hĺbka jám sa pohybovala od 160 do 230 cm. V zistených prípadoch mali jamy obdĺžnikový tvar. V hrobovej jame 7 boli zaoblené rohy. Časť hrobov bola porušená pravdepodobne vykrádačmi (hroby 3, 7, 8; napr. v hrobe 8 sa zistila šachta smerujúca na hornú polovicu tela).

Pôvodná poloha kostry sa dala určiť len v hroboch 5 a 7. Pochovaní ležali na chrbte, hlavou na ZSZ, s pravou rukou pozdĺž tela, s ľavou preloženou cez panvu.

V ženských hroboch sa našiel hlinený praslen, farebné pastózne a sklené koráliky (obr. 186: 1, 2), náušnica a bronzový krúžok. Vo všetkých úplne preskúmaných hroboch sa našla keramika. Boli to čiernosivé hrncovité nádoby. Dve sú nekvalitne vypálené, vyrobené v ruke, jedna vytočená na kruhu, zdobená vlnovkou a dobre vypálená. Zaujímavá je nádoba z hrobu 5 s presekávaným okrajom a s geometrickou výzdobou v podobe obráteného V pod hrdlom; v. 13,8 cm, Ø ústia 9,8 cm, Ø dna 8 cm (obr. 186: 3). V hrobe 3 sa našli i škrupiny vajíčka, drobné kosti z hydiny a v zásype uhlíky. Z vedierka sa zachovali železné obruče a držadlo. V hroboch 8 a 9 sa po pravej strane kostry našiel železný nôž. Pri hrobe 9, ktorý bol porušený zemnými prácami, sa našli zlomky kostených doštičiek z luku.

Pozornosť si zasluhuje dvojradový kostený hrebeň z hrobu 7. Nachádzal sa v ľavej ruke preloženej cez panvu. K hrebeňu boli železnými nitmi pripevnené dve puzdrá chrániace zuby. Na obidvoch zaoblených koncoch boli prevŕtané kruhové otvory. Hrebeň i puzdro sú zdobené rytým geometrickým ornamentom; d. 12 cm, š. 3,5 cm.

Na základe materiálu získaného záchranným výskumom datujeme pohrebisko do prvej polovice 7. stor. Plánovaný výskum v lete 1977 môže spresniť doterajšie poznatky.

RETTUNGSGRABUNG AUF EINEM AWARENZEITLICHEN GRÄBERFELD IN KOMÁRNO. Im Sommer 1976 störte man beim Bau von Familienhäusern im Arbeiterviertel II-IBV in Komárno (Bez. Komárno) Skelettgräber aus der Awarenzeit (Abb. 185). Die Fundstelle befindet sich am Westrand der Stadt etwa 50 m rechts von der staatlichen Strasse Komárno - Bratislava auf einer sanften Sanderhebung. Bei der Grabung wurden neun Gräber festgestellt, von denen ein Teil nicht mehr untersucht werden konnte. Die Tiefe der Schächte bewegte sich zwischen 160-230 cm. Die ursprüngliche Lage des Skelettes erfasste man im Grabe 5 (Rückenlage, rechter Arm längs des Körpers, der linke auf dem Becken). Die Orientierung der Toten war WNW-OSO. Die Gräber mit Funden von Spinnwirtel, farbigen Ton- oder Glasperlen (Abb. 186: 1, 2). Ohrring und Bronzering gehörten Frauen an. In jedem vollständig abgedeckten Grab wurde Keramik gefunden. Im Grab 5 war ein Gefäss mit Kerbschnittverzierung an und unter dem Rand (Abb. 186: 3). Grab 3 enthielt auch Eischalen, Geflügelknochen, einen Eimer und in der Verschüttungsschicht Holzkohlestückchen. Der Tote in Grab 7 hatte in der linken Hand einen knöchernen Zweilagenkamm, an welchen mittels Eisennieten zwei Etuis zum Schutz der Kammzinken befastigt waren. Kamm und Etuis waren mit geritztem geometrischen Ornament verziert. Bei dem gestörten Grab 9 fand man Bruchstücke von knöchernem Bogenbelag. An Hand der Funde ist das Gräberfeld in die erste Hälfte des 7. Jh. datiert worden.

SLOVANSKÉ POHREBISKO V CÍFERI-PÁCI

Jozef Z á b o j n í k

Robotník na výskume rímskej stanice v Cíferi-Páci Jozef Hustý bol poverený počas neprítomnosti pracovníkov Archeologického ústavu SAV v Nitre sledovaním stavebnej činnosti na trase diaľnice Senec - Trnava, v úseku, ktorý prechádza chotárom obce Cífer-Pác (okr. Trnava). Začiatkom apríla 1976 hlásil objav hrobov v km 27,6 diaľnice.

Nálezisko leží na okraji terénnej vlny v polohe Horné diely, asi 400 m na západojuhozápad od mosta diaľnice cez potok Gidra. Táto výraznejšia, pretiahnutá terénna vlna (d. asi 700 m, max. š. 200 m) je vo vzdialenosti 400 až 500 m juhozápadne od paralelne tečúceho potoka Gidra. Nadmorská výška je 139 až 142,9 m.

Vo vzdialenosti ca 280 m na severozápad od náleziska preskúmala Z. Čilinská na vrchole terénnej vlny časť slovansko-avarského pohrebiska. Severným smerom vo vzdialenosti 300-400 m sa nachádza výskum rímskej stanice, vedený T. Kolníkom.

Záchranným výskumom pohrebiska bol poverený J. Császta. V prvej polovici apríla 1976 preskúmal hroby 1-11. Po ňom prevzal vedenie výskumu autor príspevku (hroby 12-40 a niekoľko sídliskových objektov).

P o h r e b n ý r í t u s

Preskúmala sa len tá časť pohrebiska, ktorá bola priamo ohrozená výstavbou diaľnice. Predpokladáme ďalšie hroby, najmä severným a severozápadným smerom, a preto ani naše poznatky o pohrebnom ríte nie sú úplné. Napriek tomu môžeme konštatovať niekoľko faktov.

Celkove sa zistili kostry 44 jedincov. V 38 hrobových jamách bol pochovaný vždy len jeden jedinec. V dvoch prípadoch sme zistili pohodenie niekoľkých indivíduí do obilnej jamy. Tak v hrobe - jame 7 sa nachádzal v hornej časti zrejme v sediacej polohe pochovaný jedinec a o 160 cm hlbšie pohodené dva kostry. V hrobe - zásobnicovej jame 32 boli pohodené, respektíve uložené v rôznych hĺbkach až štyri kostry. Ľudské indivíduá boli uložené, alebo pohodené do obilných jám pri okraji, a to v pokrčenej polohe na ľavom, alebo pravom boku. Okrem ľudských kostier sa v oboch jamách našli kosti z koňa a kravy a kostra menšieho zvieraťa, azda psa. Zvieracie kosti sa nachádzali aj v jame 1/76. Asi 10-20 cm od úrovne zistenia objektu sa našla časť chrbtice veľkého zvieraťa (kôň, hovädzí dobytok?). V tomto objekte, ako i v hrobe 32, sa našli črepy slovanskej keramiky.

Ostatní jedinci boli uložení v hrobových jamách rôzneho tvaru a hĺbky. Väčšina kostier sa našla v jamách hlbokých 60-120 cm, ktoré šírkou a dĺžkou len nepatrne presahovali veľkosť kostry a ktoré mali zväčša tvar obdĺžnika so zaoblenými rohmi. V niektorých prípadoch sa nepodarilo pre plytkosť uloženia kostry zachytiť tvar a rozmery hrobových jám. Zachovalosť kostrového materiálu bola rôzna. Popri dobre zachovaných kostiach sa našli aj kosti čiastočne i úplne strávené. V niektorých detských hroboch (17, 25) sa našli len minimálne zvyšky skeletu, zvyčajne zlomky lebky a zuby. V hrobe 6 sme zistili stopy drevenej konštrukcie. Išlo o rámovú konštrukciu z trámov širokých 2-4 cm. Na severozápadnej strane boli v dlhších stenách oproti sebe dva polkruhové výklenky, pozostatky nejakej kolovej konštrukcie. Siahali do hĺbky 180 cm, teda nie po úroveň dna hrobovej jamy, ktoré bolo v hĺbke 220 cm. Medzi nami odkrytými hrobmi je to ojedinelý prípad. So zvyškami dreva sme sa stretli aj v hrobe 39, ale v tomto prípade azda ide len o zvyšky drevenej podložky a veka, pretože stopy po dreve sme zistili nad kostrou i pod ňou. Bohužiaľ, tvar konštrukcie sa nedal určiť. V jedinom prípade (hrob 25) sme zistili na západnej strane hrobovej jamy stupeň široký ca 15 cm a vysoký 20 cm. Pri protiľahlej stene hrobu sa však stupeň nenachádzal.

Mŕtvi boli uložení zvyčajne vo vystretej polohe na chrbte. V štyroch prípadoch (hroby 8, 15, 21, 26) sme zistili pochovanie v skrčenej polohe,

a to v troch hroboch na pravom boku a v hrobe 15, ktorý datuje závesok do mladšej doby bronzovej, na ľavom boku. V hrobe 4 bol pochovaný dospelý pravdepodobne v sediacej polohe; buldozér časť kostry odstránil, zachovali sa len kosti dolných končatín a kostrč v nezvyklej polohe.

Orientácia kostier bola rôzna. V západnej a južnej časti preskúmanej plochy prevládala orientácia SZ-JV. V severnej časti bola väčšina hrobov orientovaná Z-V (s odchýlkou na JV), hoci aj medzi nimi sa nachádzali hroby orientované SZ-JV, respektíve SSZ-JJV.

Vo viacerých prípadoch sme zistili porušenie hrobov buď pri stavebných prácach na diaľnici (hroby 4, 5, 13), alebo inými novodobými zásahmi (hroby 1, 37). Azda súvekými obyvateľmi bola porušená kostra z hrobu 29, ktorej chýbala ľavá horná končatina a kostra v hrobe 34, ktorá mala rozhádzané kosti hrudníka. Hrob 35 bol porušený mladším hrobom 31. Zo siedmich hrobov sa zachovalo len niekoľko kostí.

N á l e z y

Pohrebisko je na nálezy pomerne chudobné. Vo viacerých hroboch sa našli črepy slovanskej keramiky, v piatich bola uložená pri hlave, alebo pri nohách nádoba. Sú to menšie hrncovité tvary; len v hrobe 39 sa našla pomerne veľká, zle zachovaná nádoba.

Najbežnejším predmetom je železný nožík (v deviatich prípadoch), v ďalších troch hroboch železné fragmenty môžu byť zvyškami nožov. Pomerne často sa vyskytli drobné bronzové náušnice, buď jednoduché krúžkové, alebo s oblúkom viackrát esovite prehnutým, prípadne s drobnými prstencami na oblúku. Z odkrytých hrobov len dva môžeme označiť ako bohatšie. Detský hrob 19 obsahoval okrem železného nožíka a nádoby i drobné bronzové náušnice so stĺpikovým príveskom, dva duté jednoduché bronzové gombíky, pozlátený bronzový krúžok - prsteň a náhrdelník z drobných perál rôzneho tvaru a lunicovitého liateho bronzového závesku. V ženskom hrobe 39 sa našli okrem spomenutej nádoby tri náušnice s dolným oblúkom stočeným do trubičky, pásikový prsteň s liatym očkom, železný nožík, železné zlomky (azda z ihly) a náhrdelník z perál tvaru melónového jadra.

Okrem hrobov sa preskúmalo aj niekoľko sídliskových objektov. Objekt 1 (jama) obsahoval časť zvieracej chrbtice a slovanské črepy. Objekty 2 a 3 neobsahovali žiaden materiál. Domnievame sa, že ide o novoveké zásahy. Priekopa - objekt 4 - porušila hrob 37. Jej datovanie sa opiera o výskyt zlomkov novovekých tehál a črepov. V objektoch 3 a 6 sa sporadicky vyskytovali výrazné črepy hrubej neolitickej keramiky.

Hoci pohrebisko je preskúmané len čiastočne a predpokladáme existenciu ďalších hrobov, možno ho na základe doterajších nálezov datovať do druhej polovice 9. stor. a na začiatok 10. stor.

Z chronologického hľadiska je pozoruhodný spoločný výskyt náušníc datovaných na koniec 9. stor. s perlami tvaru melónového jadra, ktoré sú časté na pohrebiskách z predveľkomoravského obdobia. Preskúmanie celého pohrebiska

umožní stanoviť jeho časový rozsah a vzťah k hrobom z predveľkomoravského obdobia, nachádzajúcim sa asi 250-300 m severozápadne (Čilinská, Z.: Pohrebisko z 8. storočia v Cíferi-Páci. V: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1975. Nitra 1976, s. 82-85).

SLAWISCHES GRÄBERFELD IN CÍFER-PÁC. Im J. 1976 wurde auf einem Abschnitt der Autobahn im Kilometer 27,6 in Cífer-Pác (Bez. Trnava) ein Gräberfeld aus dem 9. und 10. Jh. und Gräber aus der jüngeren Bronzezeit entdeckt. Die Fundstelle liegt westsüdwestlich der Gemeinde, am Rand einer Geländewelle in der Flur Horné diely, ungefähr 280 m nordwestlich eines slawo-awarischen Gräberfeldes und 300-400 m nördlich des Grabungsareals der römischen Station.

Es wurde nur der durch den Bau der Autobahn bedrohte Gräberfeldabschnitt untersucht (das Ergebnis waren 38 Gräber und zwei "Bestattungen" in Vorratsgruben; weitere Gräber werden noch vorausgesetzt). In zwei Fällen lagen "Bestattungen" mehrerer Individuen in Getreidegruben vor. Im Grabe - Grube 7 - war wahrscheinlich in sitzender Position ein Individuum bestattet und 160 cm tiefer lagen zwei hineingeworfene Skelette Erwachsener. Im anderen Grabe - Vorratsgrube (?) waren in verschiedener Tiefe sogar vier hineingeworfene Skelette. Beide Gruben enthielten auch Tierknochen (Pferd, Kuh, Hund (?)). Tierknochen befanden sich auch in der Grube 1/76. Dieses Objekt ergab auch Scherben slawischer Keramik.

Die übrigen Individuen hatten 60-120 cm tiefe Grabgruben von grösstenteils rechteckigem Grundriss mit gerundeten Ecken. Neben gut erhaltenen Skeletten fand man auch teilweise oder ganz vermoderte.

Im Grab 6 stellte man Spuren einer Holzunterlage und eines -deckels (Holzspuren waren über und unter dem Skelett). Grab 25 wies auf der Westseite der Grube eine Stufe auf (Br. 15 cm, H. 20 cm). Die Toten hatten gewöhnlich gestreckte Rückenlage, in vier Fällen Hocklage. Im Grab 4 war ein Erwachsener wahrscheinlich sitzend begraben (den überwiegenden Teil des Skelettes hatte der Bulldozer entfernt). Im westlichen und südlichen Teil des Gräberfeldes herrschte NW-SO-Orientierung vor, im Nordteil W-O-Orientierung. Es gab auch Abweichungen.

Mehrere Gräber waren durch neuzeitliche Eingriffe gestört. Durch zeitgenössische Bevölkerung war etwa wohl das Skelett im Grab 34, dessen Rumpfknochen durcheinander geworfen waren. Das Grab 35 war durch das jüngere Grab 31 gestört.

Das Gräberfeld war verhältnismässig fundarm. In mehreren Gräbern wurden Scherben slawischer Keramik gefunden, in fünf Gräbern war ein Gefäss. Die häufigste Beigabe bildete ein Eisenmesser. Relativ häufig waren Bronzeohrringe (einfache kreisförmige oder mit mehrmals S-förmig eingebogenem Ringbogen, evtl. mit kleinen Wülsten). Nur zwei Gräber kann man als reicher bezeichnen. Das Kindergrab 19 enthielt ein Eisenmesser,

ein Gefäss, kleine Bronzeohrringe mit säulchenförmigem Anhänger, zwei hohle Bronzeknöpfe, einen vergoldeten Bronzering - Fingerring und ein Halsband aus kleinen Perlen und gegossenem mondförmigem Bronzeanhänger. Im Frauengrab 39 war ein Gefäss, drei Ohrringe, ein bandförmiger Fingerring mit gegossener Einlage, ein Eisenmesser, Eisenbruchstücke (vielleicht von einer Nadel) und ein Halsband aus Melonenkernperlen. Ausser den Gräbern wurden auch einige Siedlungsobjekte - Gruben untersucht, in denen sich Bruchstücke neolithischer, slawischer und neuzeitlicher Keramik und Tierknochen befanden, evtl. enthielten sie keinerlei Material.
Das Gräberfeld meldet sich in die zweite Hälfte des 9. Jh. und in den Beginn des 10. Jh. Bemerkenswert ist das gemeinsame Vor kommen von Ohrringen, die an das Ende des 9. Jh. datiert sind, mit Melonenkernperlen, die oft auf Gräberfeldern der vorgrossmährischen Zeit erscheinen. Die Untersuchung des ganzen Gräberfeldes verhilft dazu, die Beziehung zu Gräbern aus vorgrossmährischer Zeit zu bestimmen, die sich ca 250-300 m nordwestlich befinden. Čilinská, Z.: Gräberfeld aus dem 8. Jh. in Cífer-Pác. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1975. Nitra 1976, S. 82-85).

ZISŤOVACÍ VÝSKUM PRI OBCI ŠAŠTÍN-STRÁŽE

Lev Z a c h a r

Zisťovací výskum v polohe Konopniská v obci Šaštín-Stráže (okr. Senica) uskutočnil Archeologický ústav SNM v Bratislave v dňoch 18. mája - 23. júla 1976. Poloha sa nachádza v časti Stráže, po pravej strane cesty do Senice, na pravom brehu rieky Myjavy.

Na ploche cca 600 m^2 sa v dvoch sondách orientovaných približne S-J odkrylo deväť sídliskových objektov. Dva boli preskúmané už v r. 1976 (objekty 1/75, 2/75). Podľa sprievodného materiálu možno objekty datovať do mladšej doby bronzovej (velatická kultúra - obj. 8/76), do doby halštatskej (sliezsko-platěnická kultúra - obj. 2b/75, 5-7/76, 9/76, strednej doby laténskej (stupeň LC_2 - obj. 2a/75, 3/76) a mladšej doby rímskej (obj. 4/76). Objekt 1/75 neobsahoval žiadne nálezy.

Sídliskové objekty značne rozširujú obraz o stavebnej činnosti na Záhorí v rôznych obdobiach. Mimoriadne závažné sú halštatské objekty, ktoré reprezentujú dva typy stavieb - polozemnice a zemnice, ďalej kultúrne jamy a i. Pre chronológiu doby laténskej sú dôležité dva objekty (obr. 183; 184: 1) s bohatým keramickým materiálom, sponami (obr. 184: 2, 3) a zlomkami železa; významný nález predstavuje zlomok kovolejárskeho téglika z výplne objektu 2a/75.

Objekt 4/76 z mladšej doby rímskej je prvý svojho druhu na Záhorí. Vo výplni sa našiel strieborný nákrčník v zlomkoch, železná spona, zlomky skla, terra sigillata, na kruhu točená sivá keramika, importovaná rímskoprovinciálna glazovaná keramika a v ruke vyhotovené nádoby väčšinou hrncovitých tvarov. Výskum pokračuje i v r. 1977.

PROBEGRABUNG BEI DER GEMEINDE ŠAŠTÍN-STRÁŽE. Die Grabung in der Flur Konopniská bei der Gemeinde Šaštín-Stráže (Bez. Senica) lieferte schwerwiegende Erkenntnisse über die Besiedlung des Myjava-Tales in verschiedenen Epochen. Es wurden neun Siedlungsobjekte abgedeckt. Zwei hat man schon im J. 1975 untersucht (1, 2/75). Nach dem Begleitmaterial gehören die Objekte in die jüngere Bronzezeit (Velatice-Kultur - Objekt 8/76), in die Hallstattzeit (Schlesisch-Platěnicer Kultur - Objekt 2b/75, 5-7/76, 9/76), in die mittlere Latènezeit (Stufe LC2 - Objekt 2a/75, 3/75; Abb. 183, 184) und in die jüngere römische Kaiserzeit (Objekt 4/76). Das Objekt 1/75 war fundleer. Die Grabung wird 1977 fortgesetzt werden.

STREDOVEKÁ ZANIKNUTÁ DEDINA V OBCI SENEC-MARTIN

Lev Z a c h a r - Vladimír M i n á č

V jesenných mesiacoch roku 1976 rozširovalo JRD v obci Senec-Martin (okr. Bratislava-vidiek) plochy ornej pôdy. Pri prácach sa prišlo na početné laténske a stredoveké pamiatky. Na nálezy upozornil pracovníkov Archeologického ústavu SNM v Bratislave miestny občan J. Mitka. Na lokalite sa uskutočnili dva krátkodobé záchranné výskumy spojené s prieskumom.

Stredoveké pamiatky sa sústreďujú v malom údolí na severnom okraji dnešnej obce, na svahu odvrátenom od dediny. Povrchový prieskum ukázal, že pôvodná stredoveká dedina tu zaberala pomerne rozsiahlu plochu (cca 3 ha). Záchranným výskumom sa však doteraz podarilo odkryť len tri stredoveké objekty. Za obytný objekt považujeme polozemnicu štvorcového pôdorysu (ca 3,5 x 3,5 m) s kolovou konštrukciou strechy (koly však mohli podopierať aj steny) a s hlinenou pecou umiestnenou priamo na podlahe v juhovýchodnom rohu (objekt 1/76). Ohnisko oválneho pôdorysu (objekt 2/76), obložené väčšími kameňmi, s malou vaničkovite zahĺbenou jamou na popol a obdĺžnikový objekt (180 x 210 cm) s rôzne zahĺbeným dnom (objekt 3/76) považujeme za objekty, ktoré najskôr slúžili hospodárskym, alebo výrobným účelom.

Objekty boli bohaté najmä na keramický materiál. Nádoby boli spravidla vyrobené na ručnom hrnčiarskom kruhu. Na vnútornej strane často badať stopy po obtáčaní. V profilácii okrajov (časté je odsadenie pre pokrývku), no najmä v dekorácii nádob (viacnásobná nepravidelná vlnovka, zväzky obvodových rýh, široké ryté obvodové ryhy a vlnovky, rady kolkov, šikmé vrypy a pod.) sa výrazne prejavuje doznievanie veľkomoravských a poveľkomoravských výzdobných prvkov. Predbežný rozbor keramiky umožňuje rámcove datovať zaniknutú dedinu v dnešnej obci Senec-Martin do 12. a 13. stor.

Nález sídliskových objektov v Senci-Martine možno spájať s náznakmi po zaniknutej sakrálnej stavbe v tejto polohe, známej jednak z miestnej tradície, jednak z povrchových nálezov tehál, a s nálezmi stredovekých hrobov, na ktoré sa prišlo pri kopaní rýh na západnom okraji osady.

MITTELALTERLICHE DORFWÜSTUNG IN DER GEMEINDE SENEC-MARTIN. Bei der Rettungsgrabung in der Gemeinde Senec-Martin (Bez. Bratislava-Land) deckten Mitarbeiter des Archäologischen Institutes des Slowakischen Nationalmuseums zu Bratislava drei mittelalterliche Objekte ab. Während die Halbgrubenhütte mit quadratischem Grundriss (Objekt 1/76) mit einem Heizkörper (Ofen) zweifellos Wohnzwecken diente, trugen die Objekte 2/76 (ovale, mit Steinen umstellte Feuerstelle) und 3/76 (kleines Objekt mit unregelmässigem Grundriss und ungerader, verschieden tiefer Sohle) wirtschaftlichen evtl. Produktionscharakter. Das aus diesen Objekten stammende Keramikmaterial ermöglicht es, gegenwärtig die Dorfwüstung rahmenhaft in das 12.-13. Jh. zu datieren.

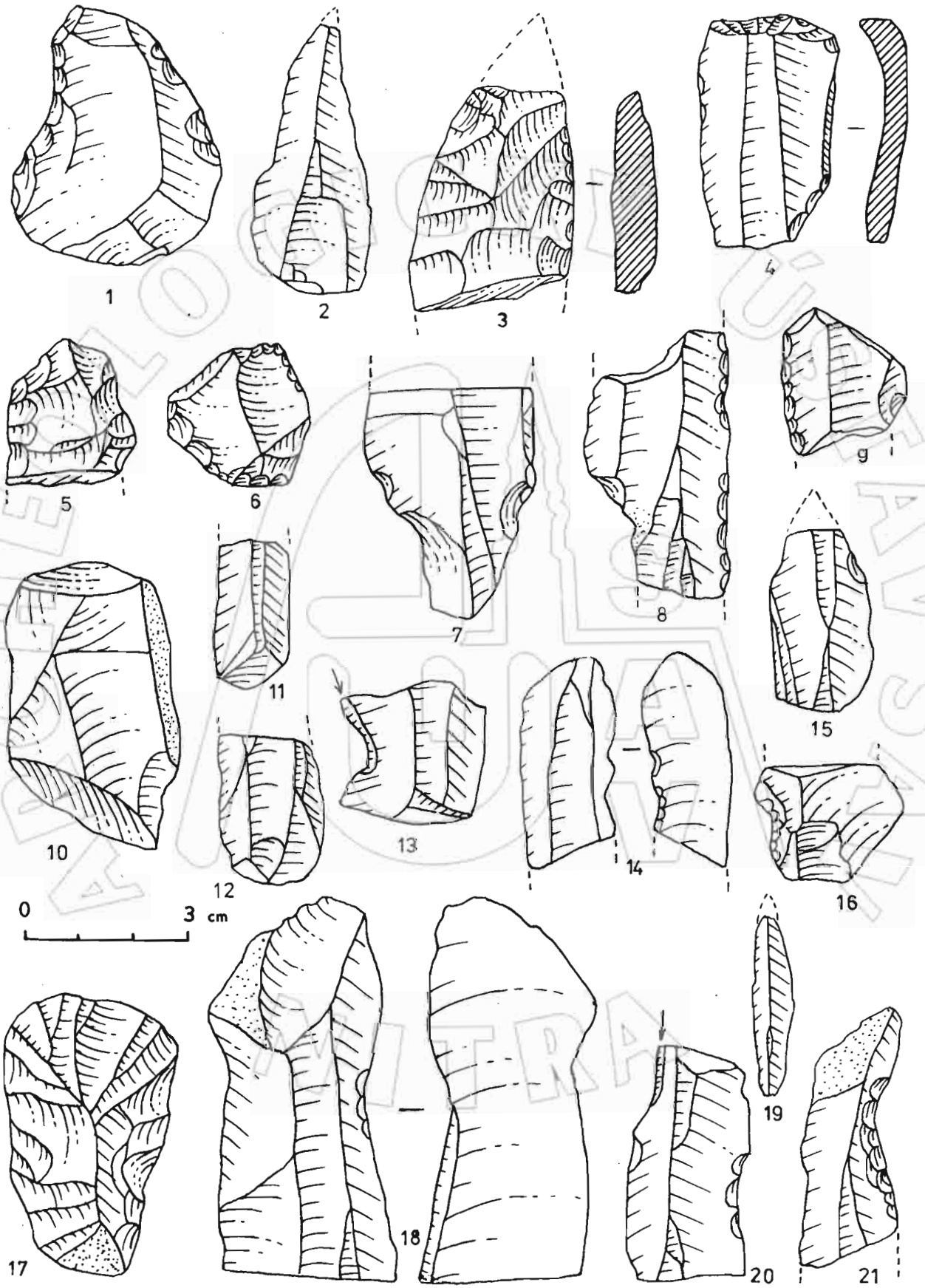

Obr. 1. 1 - Tibava, okr. Michalovce; 2 - Krišovská Liesková, okr. Trebišov; 3-9 - Hraničná pri Hornáde-Kechnec I, okr. Košice-vidiek; 10-16 - Cejkov III, okr. Trebišov; 17-21 - Cejkov I.

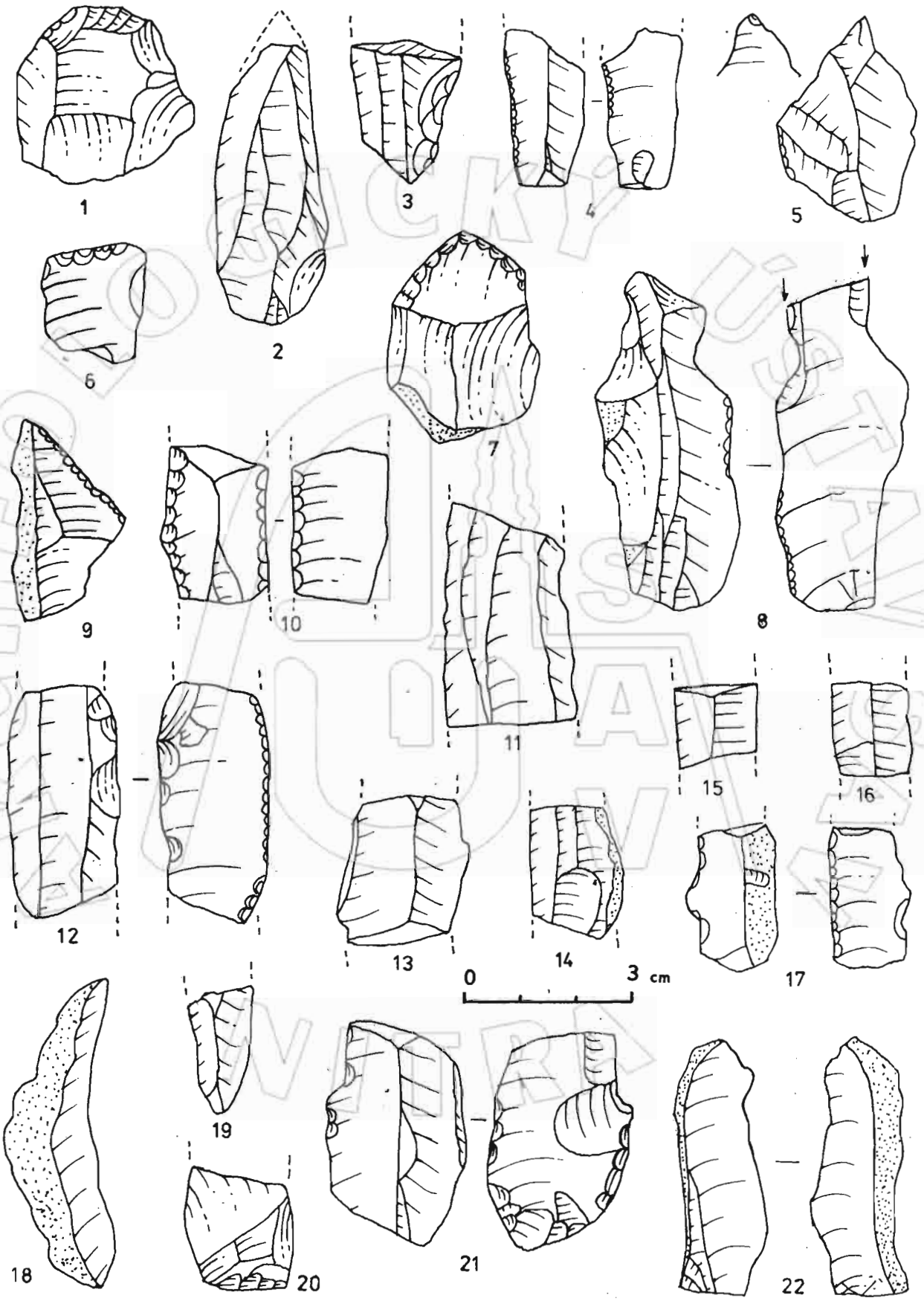

Obr. 2. 1-3 - Čičarovce II, okr. Trebišov; 4-6 - Krčava, okr. Michalovce; 7-22 - Sirník, okr. Trebišov.

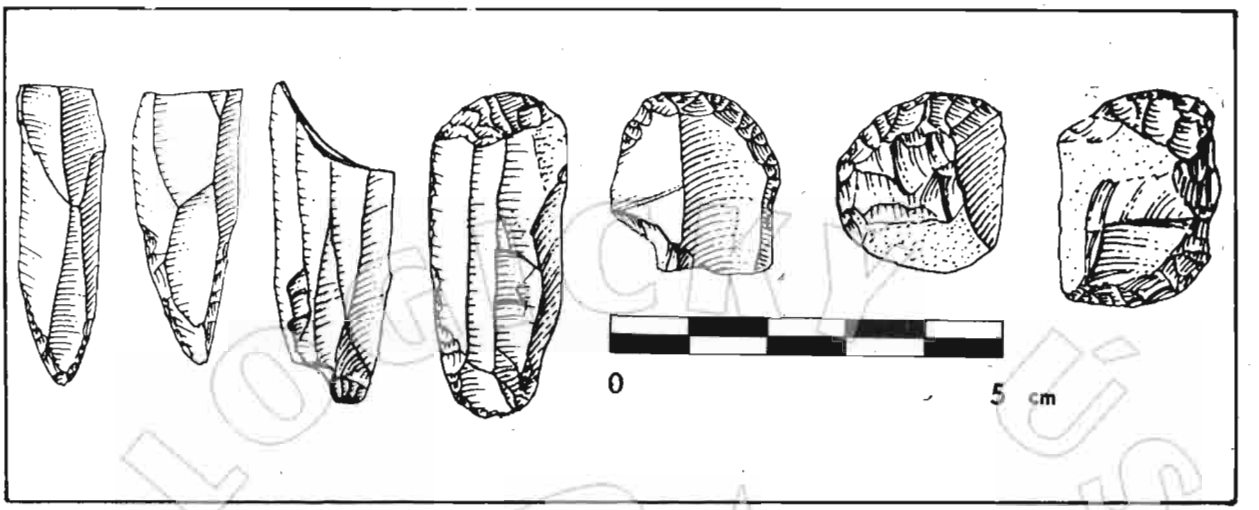

Obr. 3. Veľký Slavkov, okr. Poprad. Výber świderskej industrie.

Obr. 4. Zádielske Dvorníky-Zádiel, okr. Košice-vidiek. Vstupná časť do Zádielskej tiesňavy.

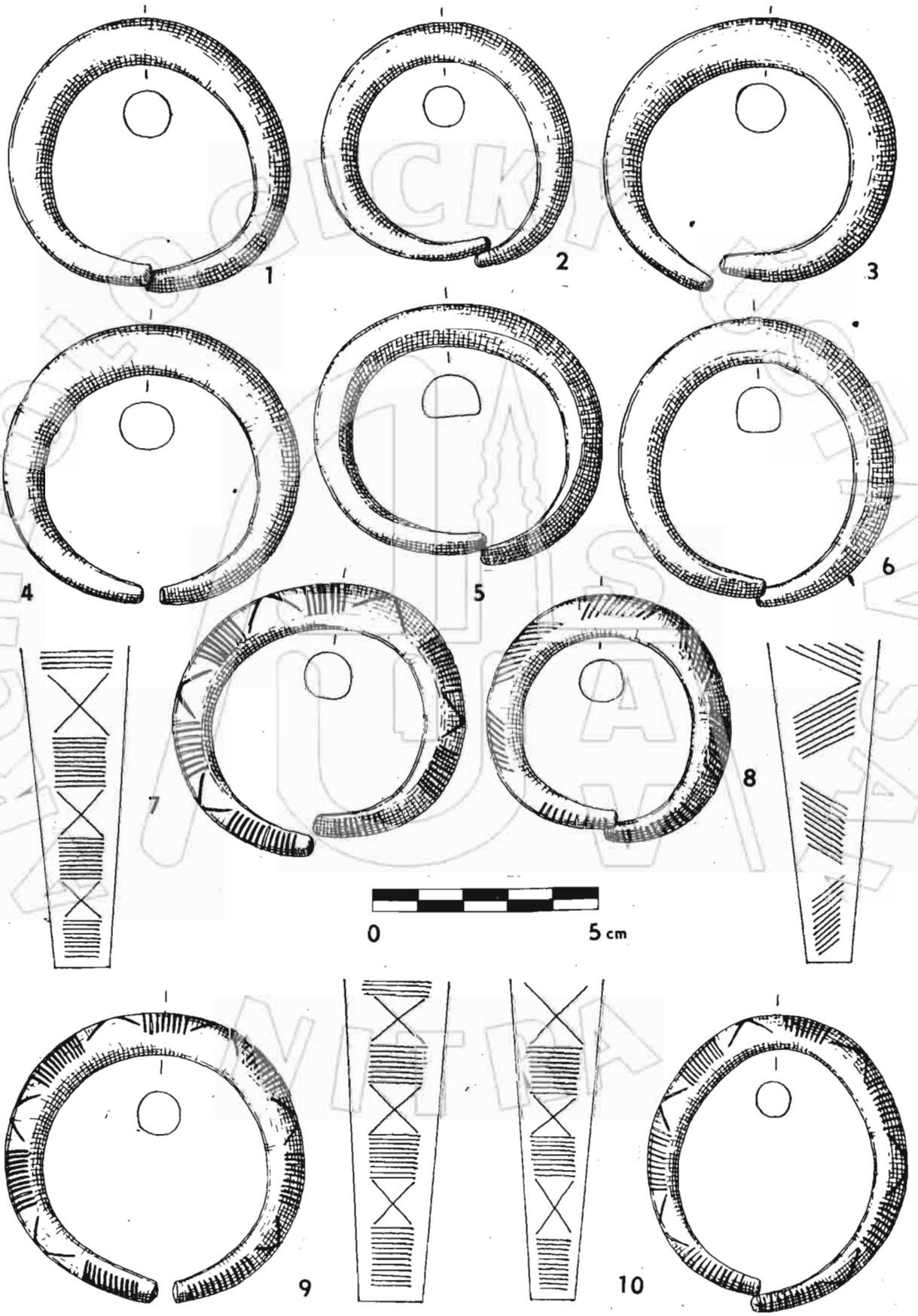

Obr. 5. Zádielske Dvorníky-Zádiel, okr. Košice-vidiek. Tyčinkovité náramky. (Rozbor výzdoby mierne zmenšený.)

Obr. 6. Zádielske Dvorníky-Zádiel, okr. Košice-vidiek. Reťazovite spojené tyčinkovité náramky.

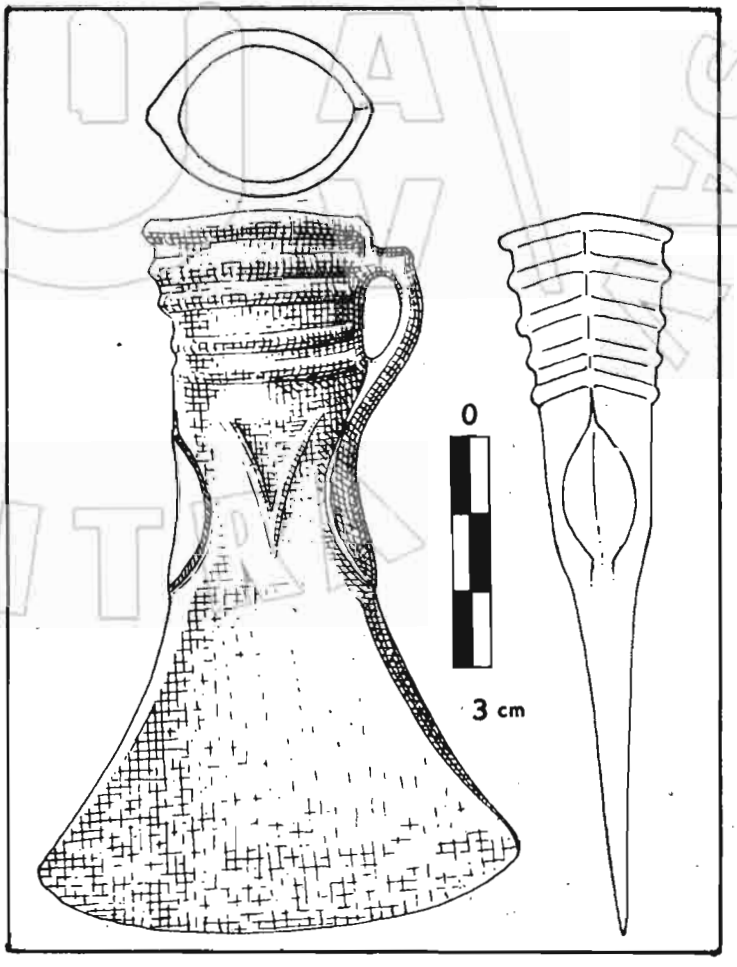

Obr. 7. Zádielske Dvorníky-Zádiel, okr. Košice-vidiek. Ojedinelý nález bronzovej sekerky.

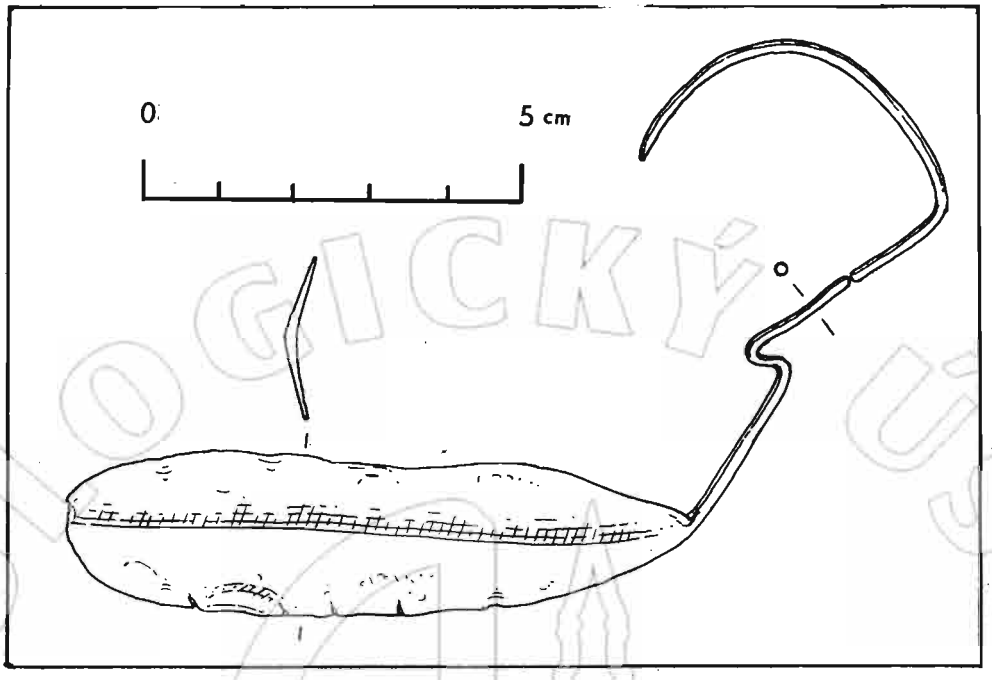

Obr. 8. Tvrdošovce, okr. Nové Zámky. Medený náramok tvaru vrbového listu.

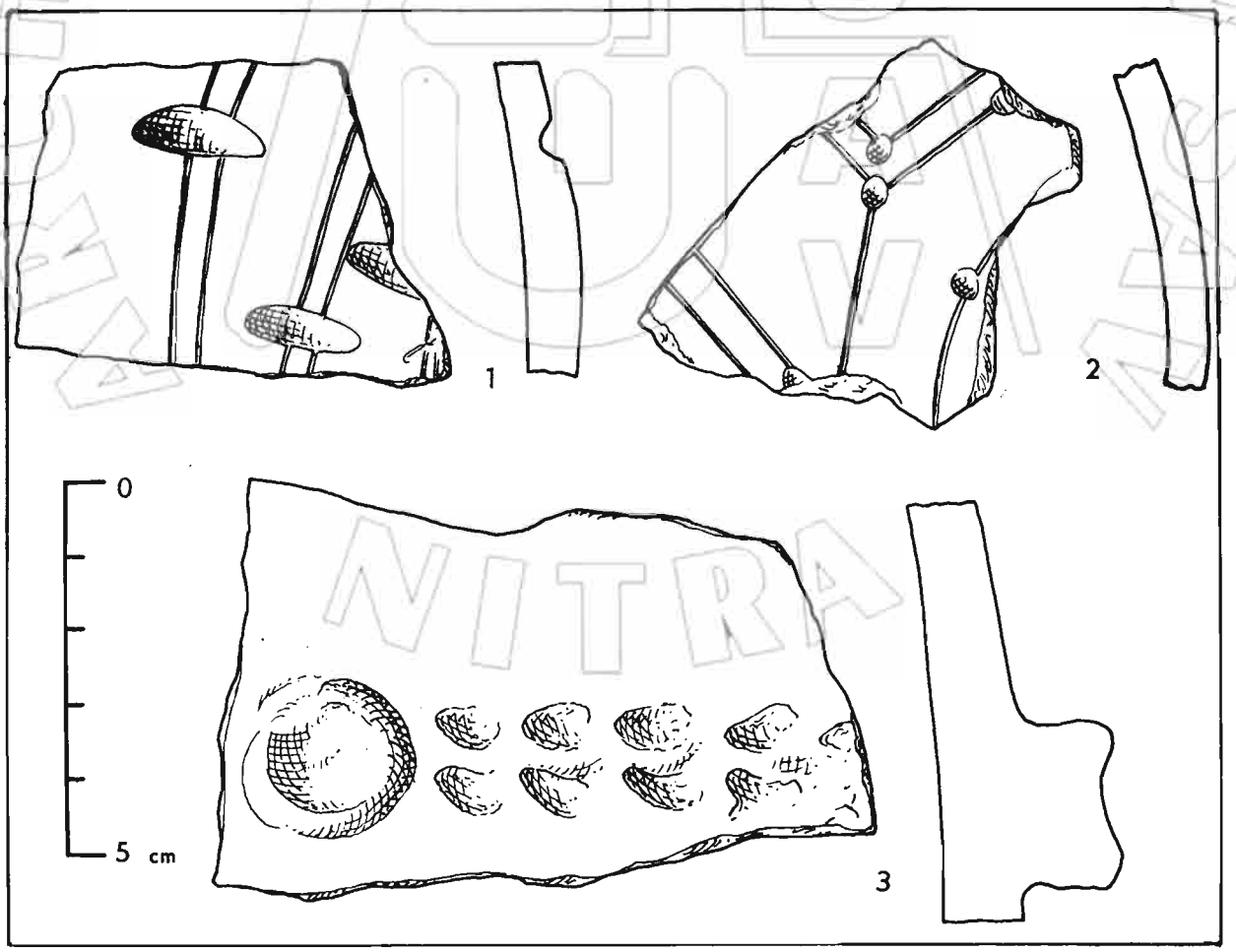

Obr. 9. Hokovce, okr. Levice. Výber materiálu z neolitického sídliska.

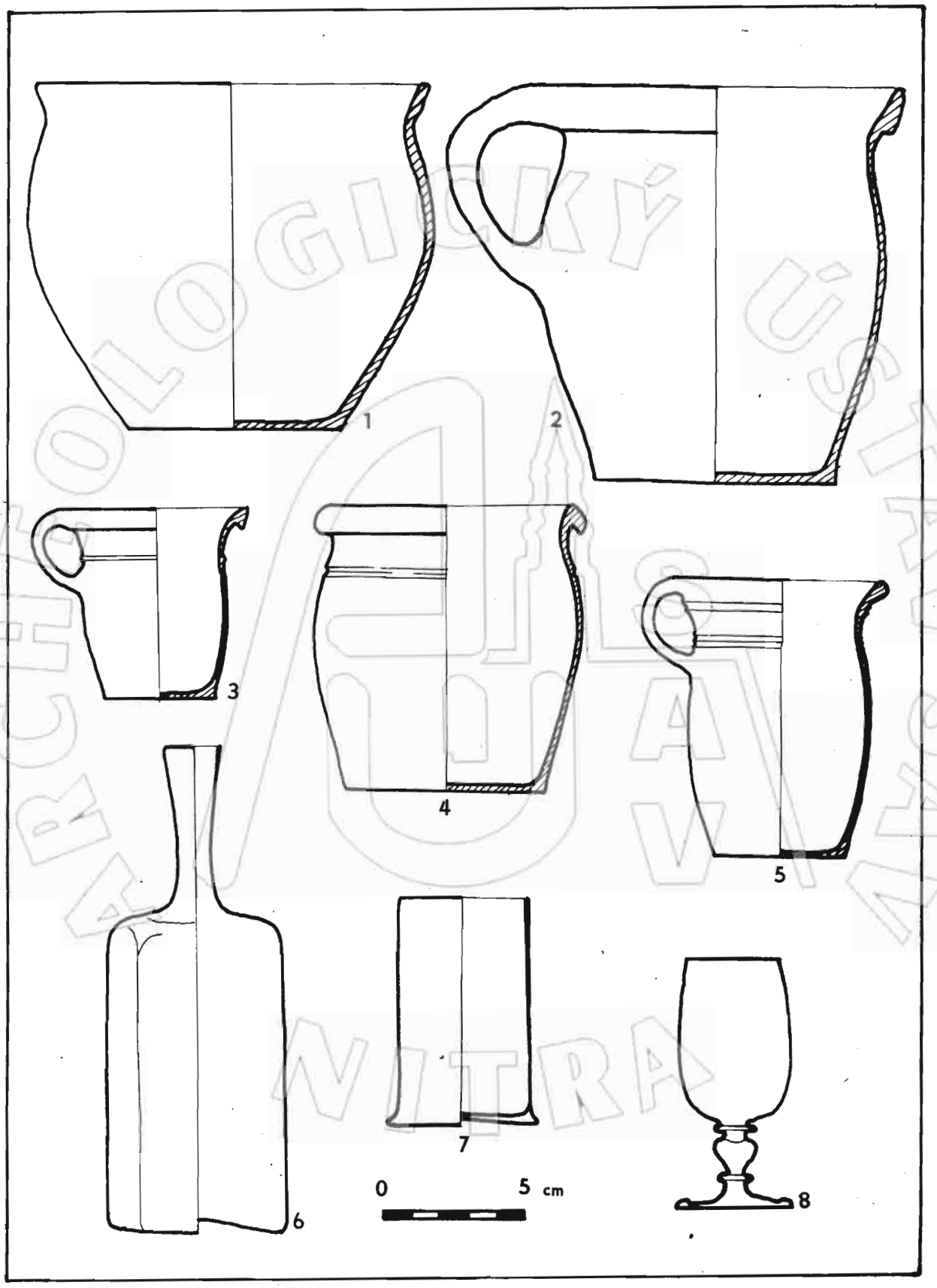

Obr. 10. Bratislava. Výber nálezov z historického jadra mesta: 1 - Jiráskova ul. 9 (14. stor.); 2, 6 - Nálepkova ul. 41 (18. stor.); 3, 8 - Kapitulská ul. 16 (16. stor.); 4 - Jiráskova ul. 9 (15.-16. stor.); 5 - Klariská ul. 10 (16. stor.); 7 - Jiráskova ul. 9 (18. stor.).

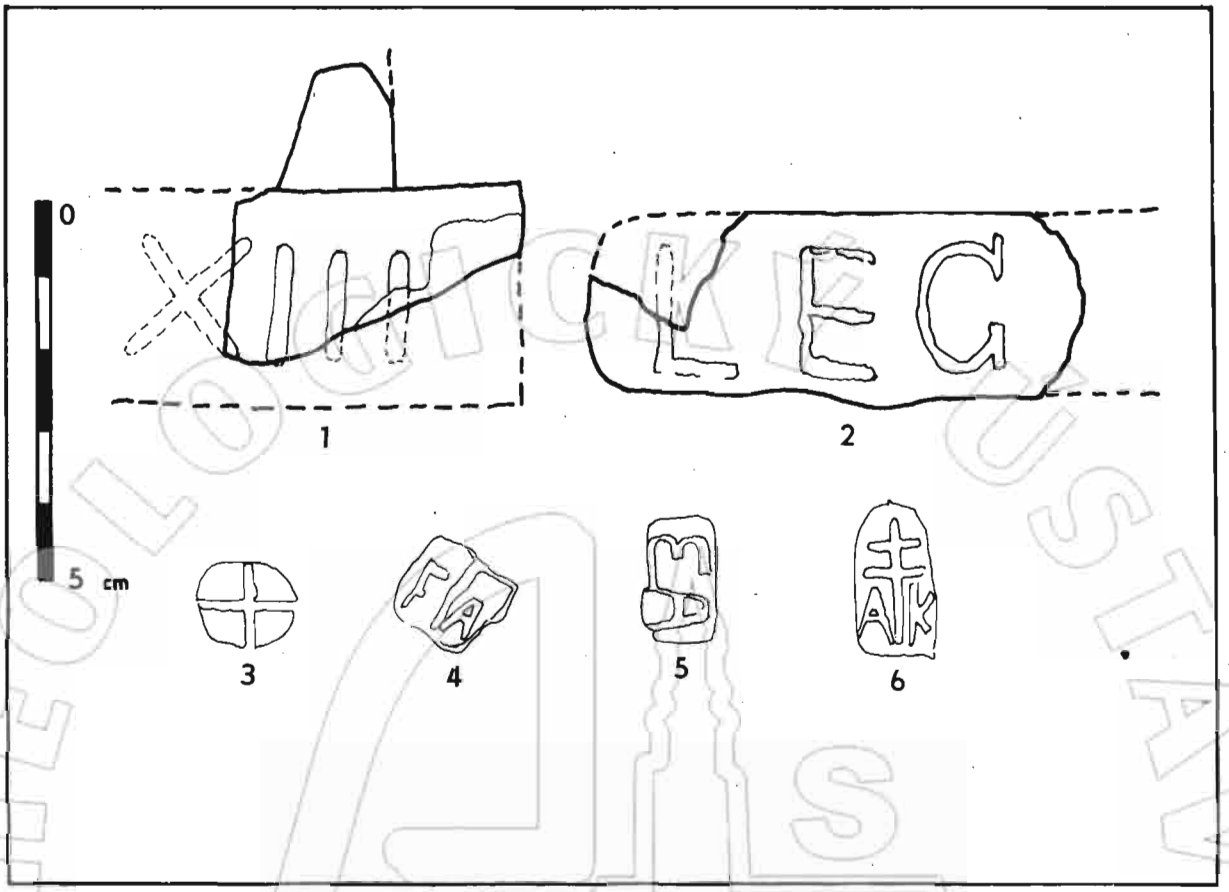

Obr. 11. Bratislava. Výber nálezov z historického jadra mesta:
1-2 - Jiráskova ul. 12 (2. stor.?); 3-6 - Nálepkova ul. 41 (18. stor.).

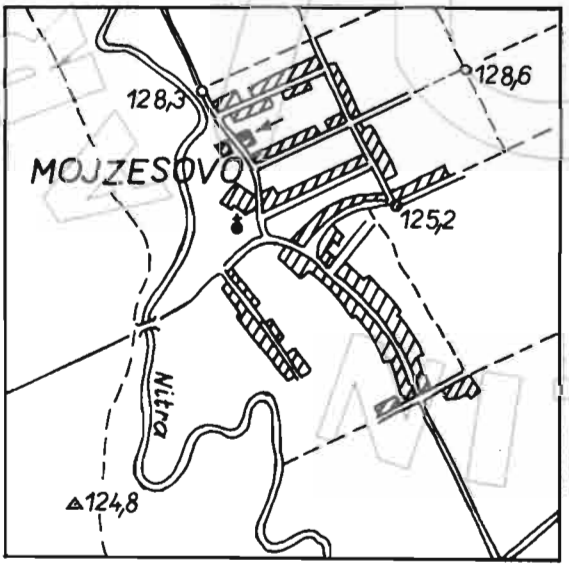

Obr. 12. Mojzesovo, okr. Nové Zámky.
Situačný náčrt s vyznačením miesta nálezu hrobov.

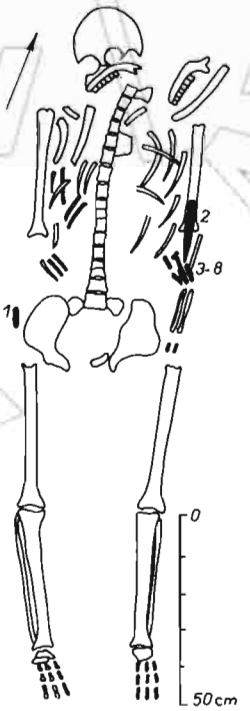

Obr. 13. Mojzesovo, okr. Nové Zámky. Hrob 2/69.

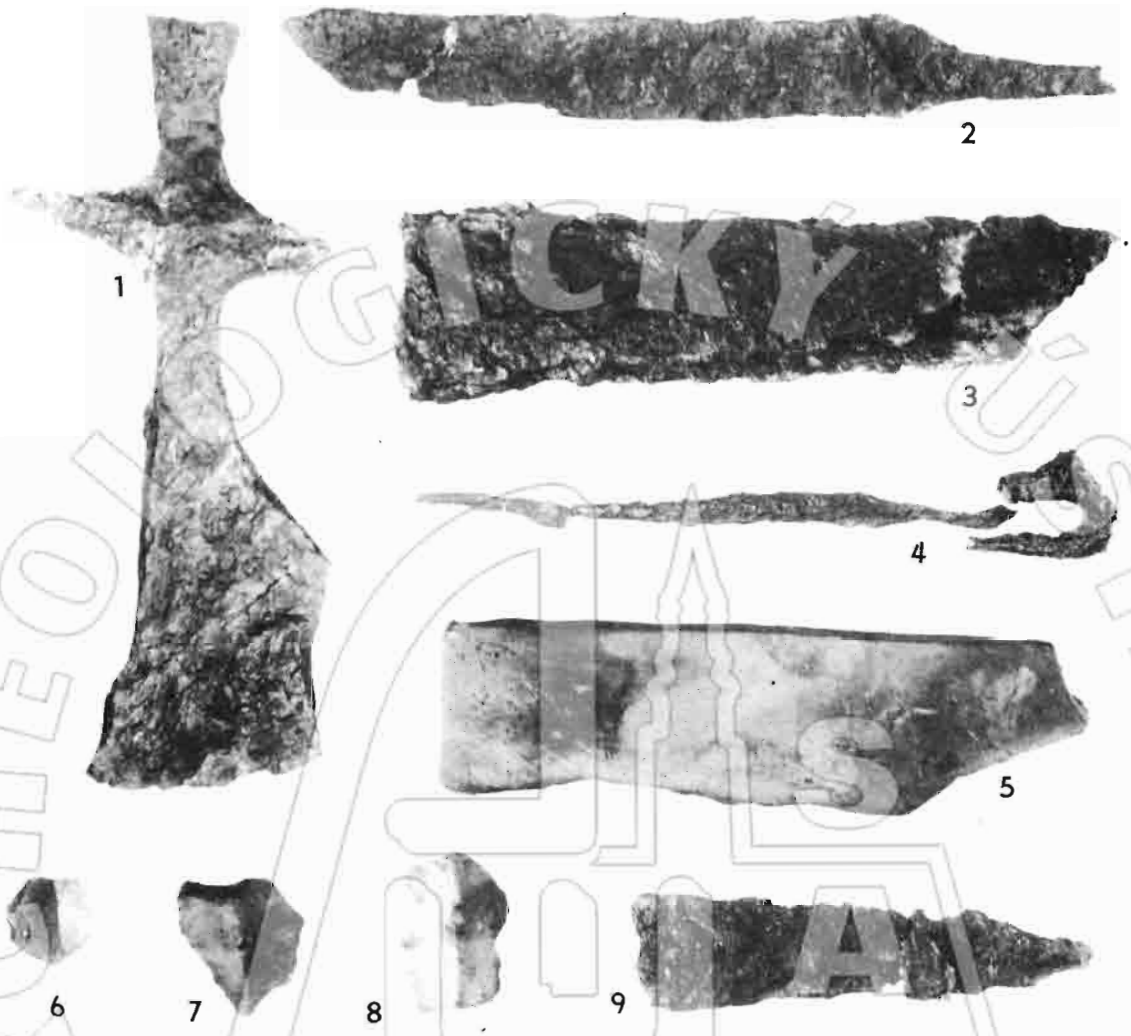

Obr. 14. **Mojzesovo**, okr. Nové Zámky. Inventár hrobu 2/69.

Obr. 15. 1 - Chotín, okr. Komárno; 2-3 - Kubáňovo, okr. Levice; 4 - Veľké Úľany, okr. Galanta.

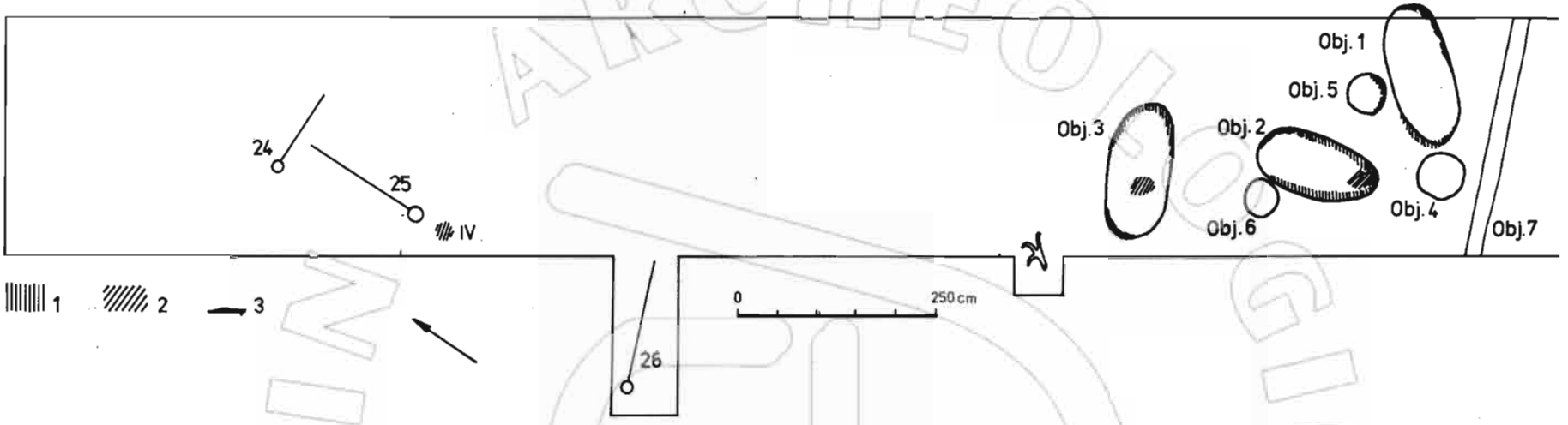

Obr. 16. Závada, poloha Chríby, okr. Topoľčany. Sonda IV - dislokácia hrobov a výrobných objektov. 1 - prepálená zem; 2 - popol; 3 uhlíky.

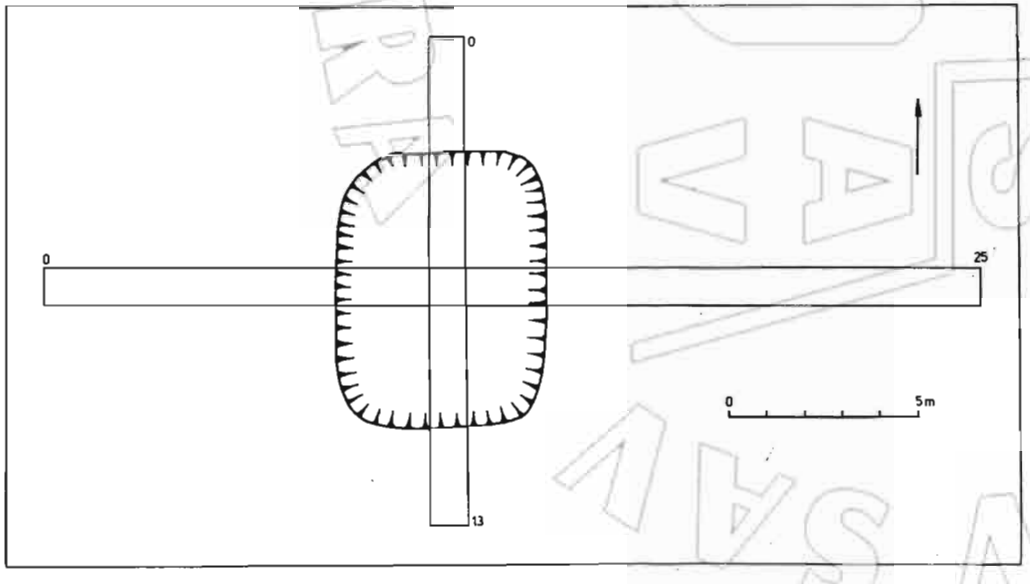

Obr. 17. Závada, parcela $\frac{1437}{3}$, okr. Topoľčany. Zisťovacie sondy v mieste predpokladaného zaniknutého objektu.

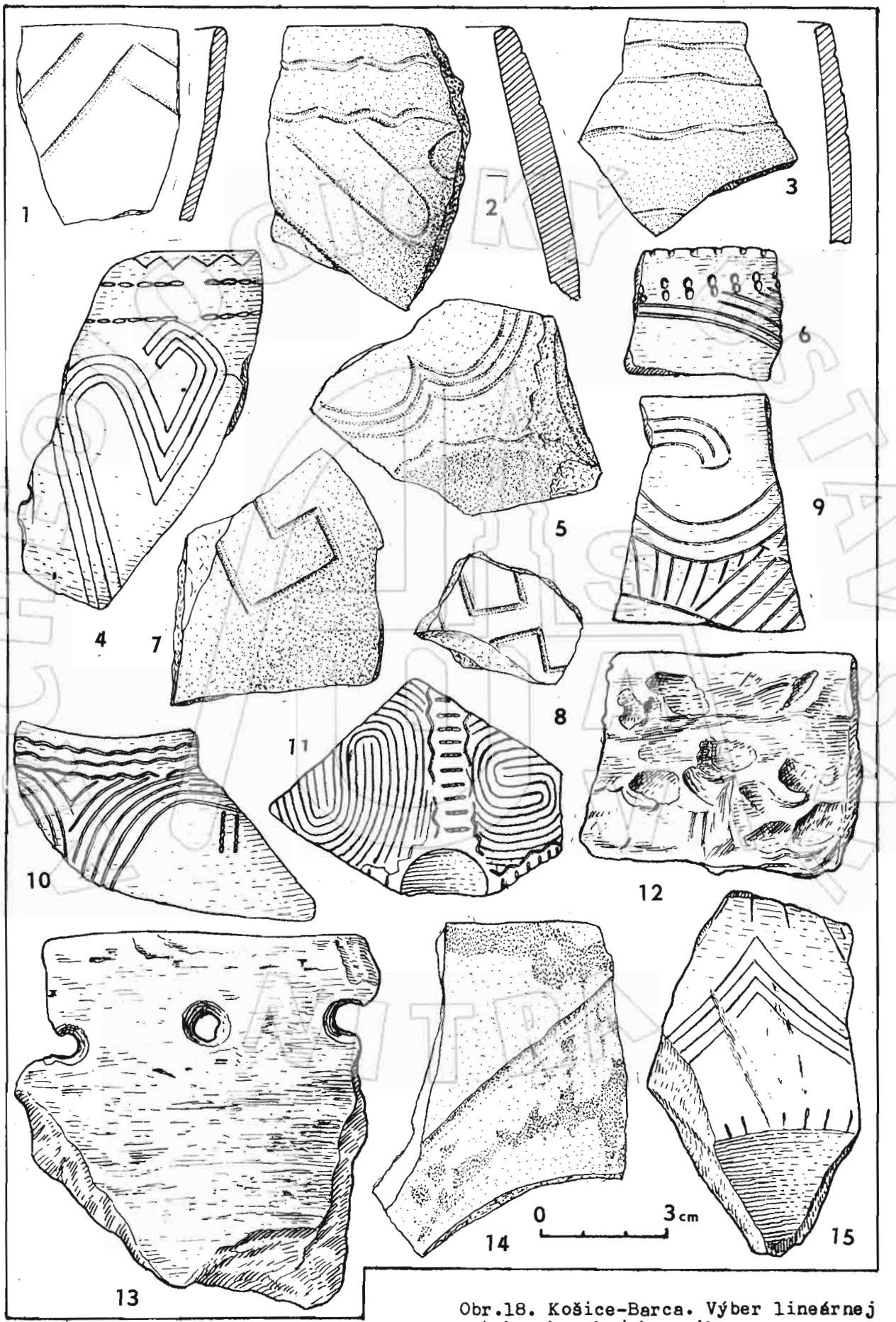

Obr.18. Košice-Barca. Výber lineárnej a bukovohorskej keramiky.

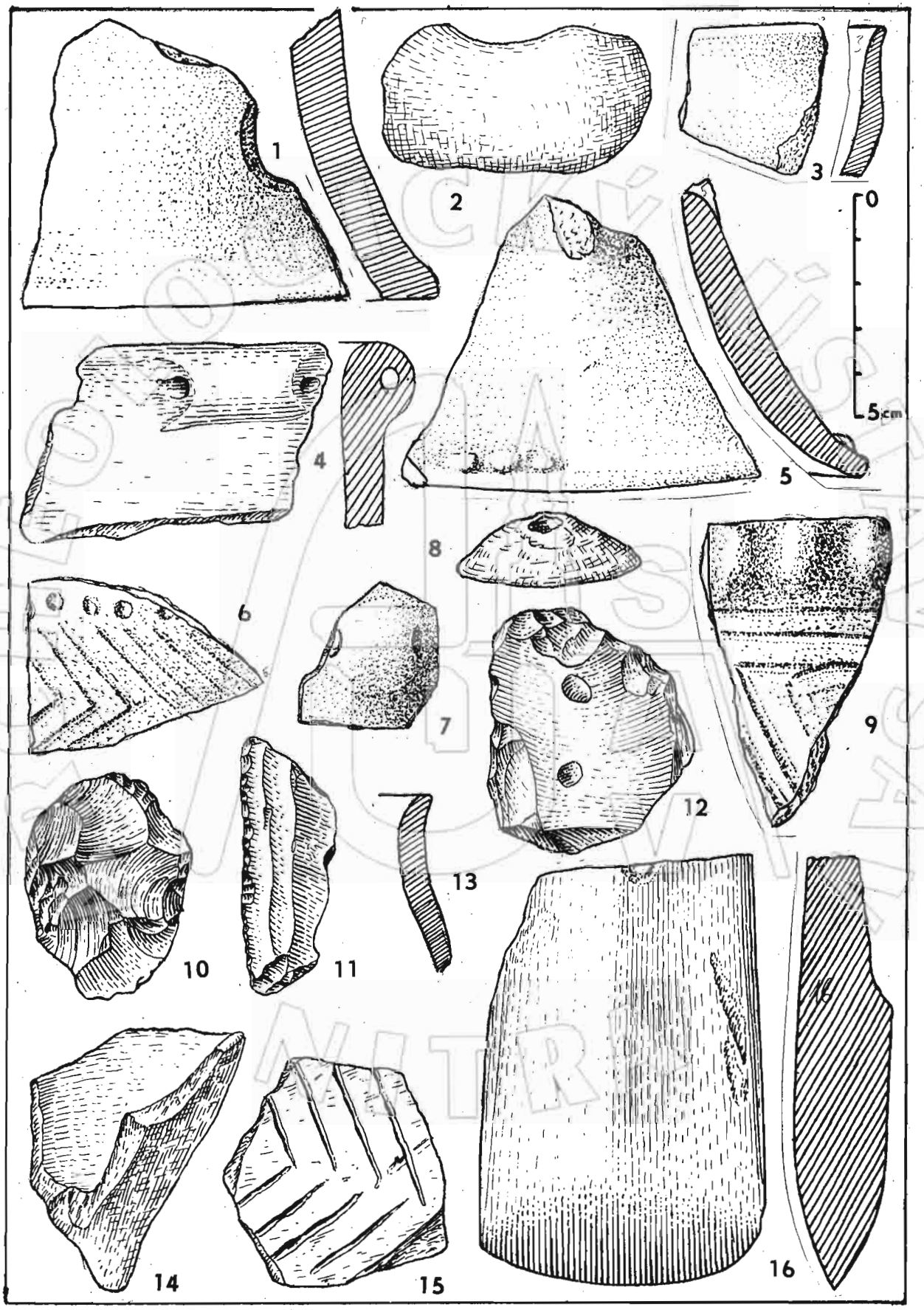

Obr. 19. Košice-Barca. Výber neolitickej a eneolitickej keramiky a kamennej industrie.

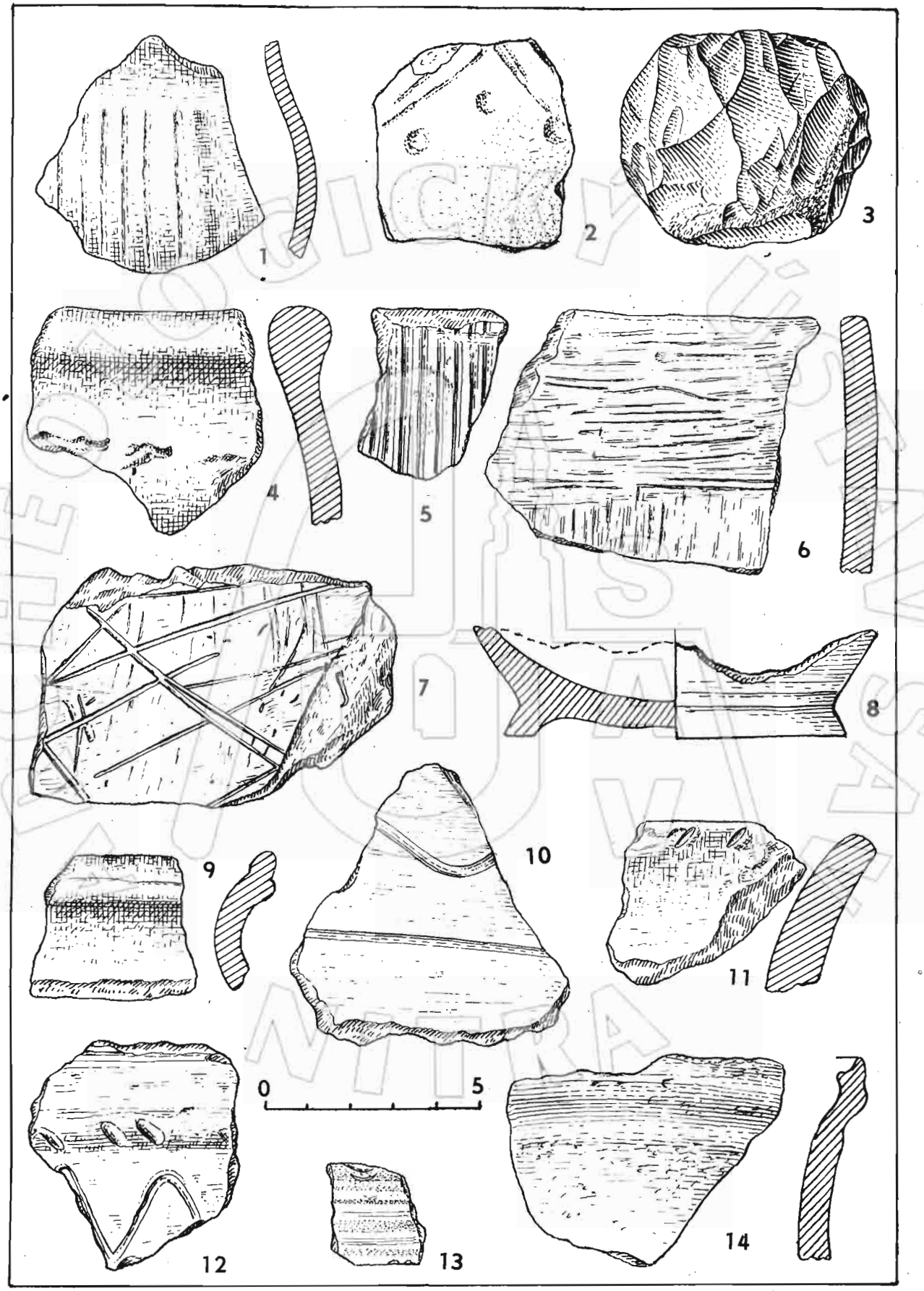

Obr. 20. Košice-Barca. 1, 2, 7 - kultúra s kanelovanou keramikou; 3 - rohovcové jadro; 6 - skupina Nyírség-Zatín?; 4, 5 - neskorá doba laténska; 8 - doba rímska; 9-14 - stredovek (12.-13. stor.).

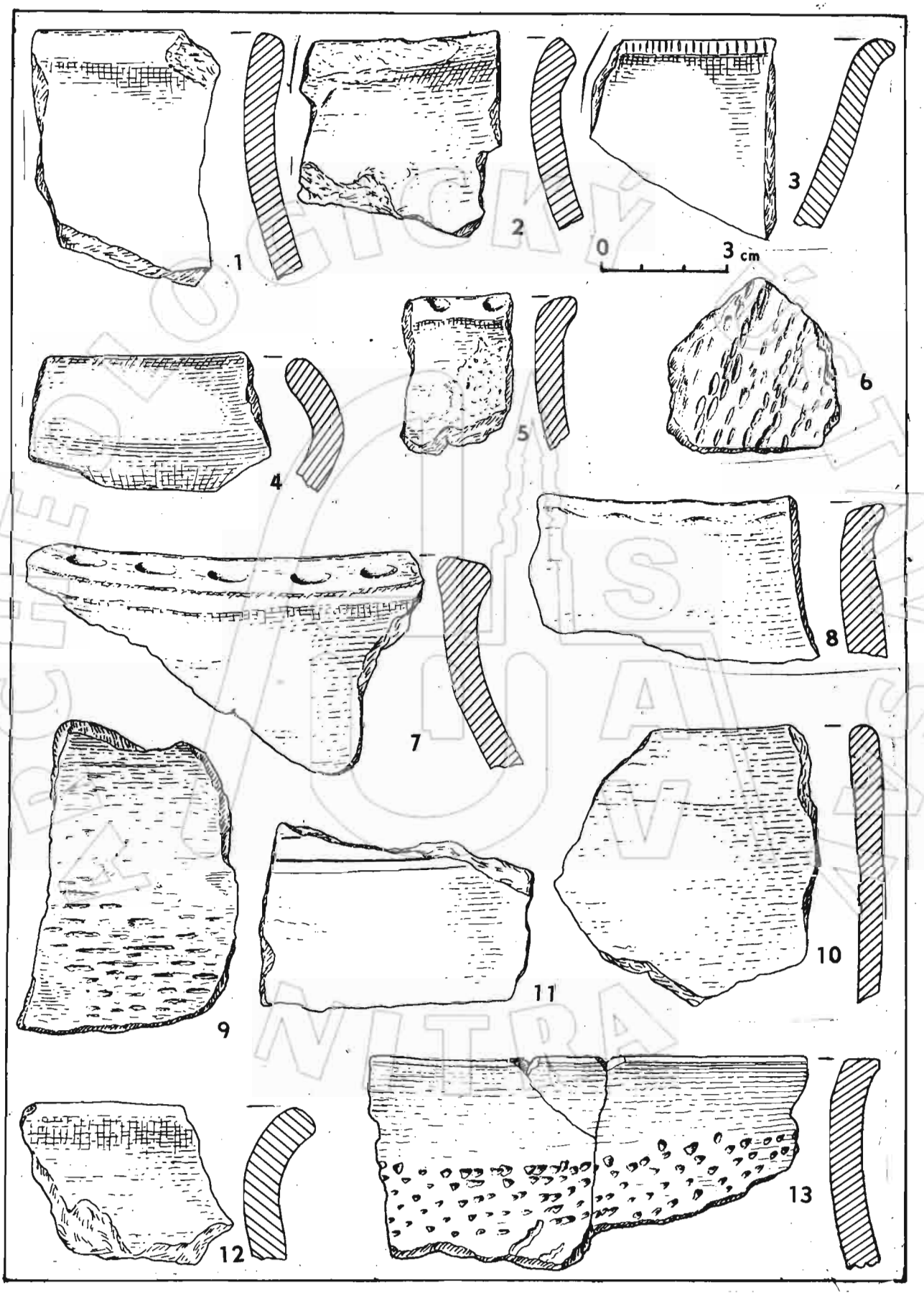

Obr. 21. 1-6 - Rozhanovce, okr. Košice-vidiek; 7-10 - Košické Oľšany, okr. Košice-vidiek; 11-13 - Hrašovík, okr. Košice-vidiek. 1-10 - včasná doba bronzová; 11-13 - neskorá doba rímska - začiatok doby sťahovania národov (prešovský typ).

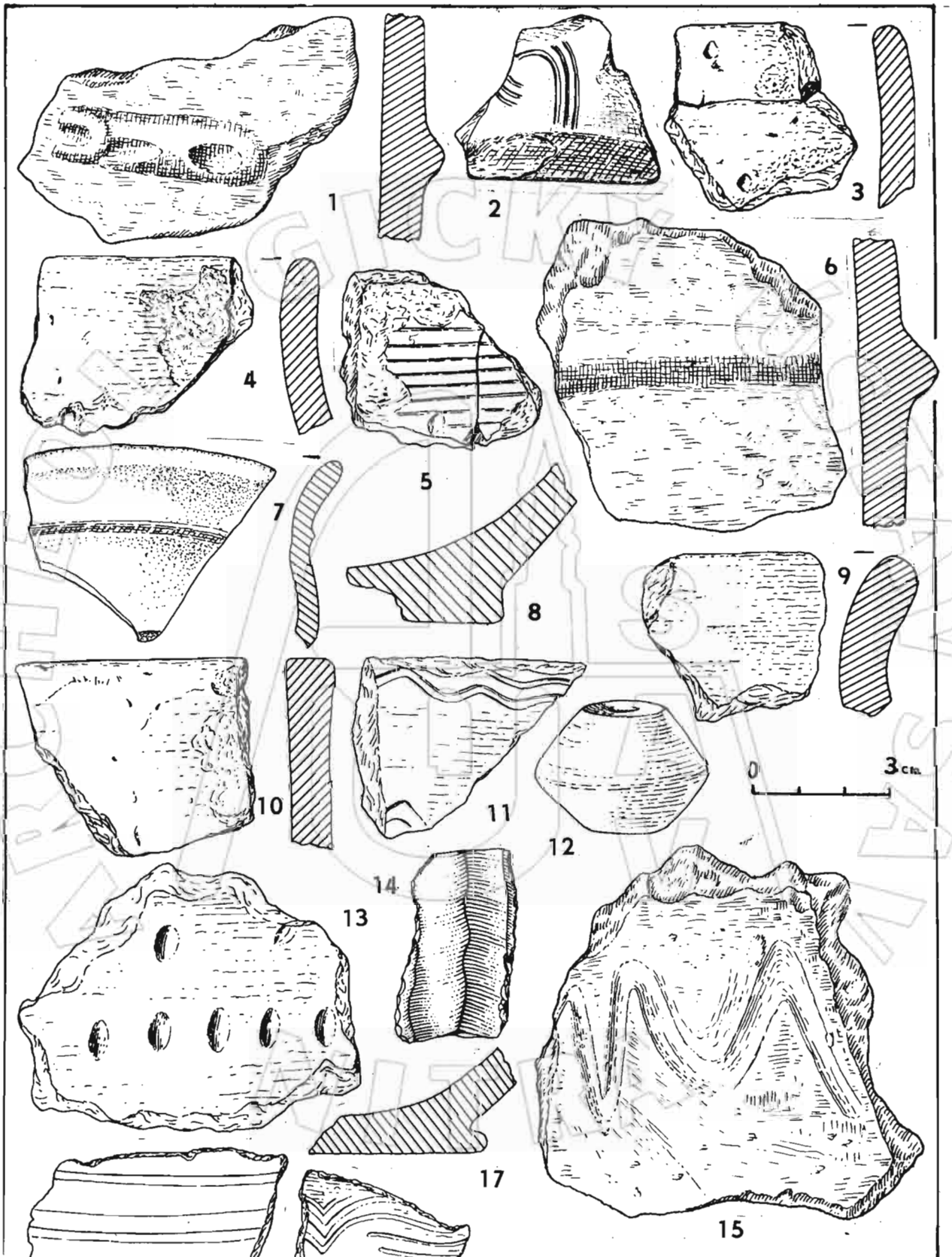

Obr. 22. 1, 3, 4, 6 – Michalok, osada Chraščice, okr. Vranov nad Topľou; 2, 5 – Kladzany, okr. Vranov nad Topľou; 7-18 – Vranov nad Topľou-Čemerné. 1, 3-6 – mladšia doba bronzová; 2 – kultúra Suciu de Sus?; 7-18 – mladšia doba rímska – začiatok doby sťahovania národov (prešovský typ).

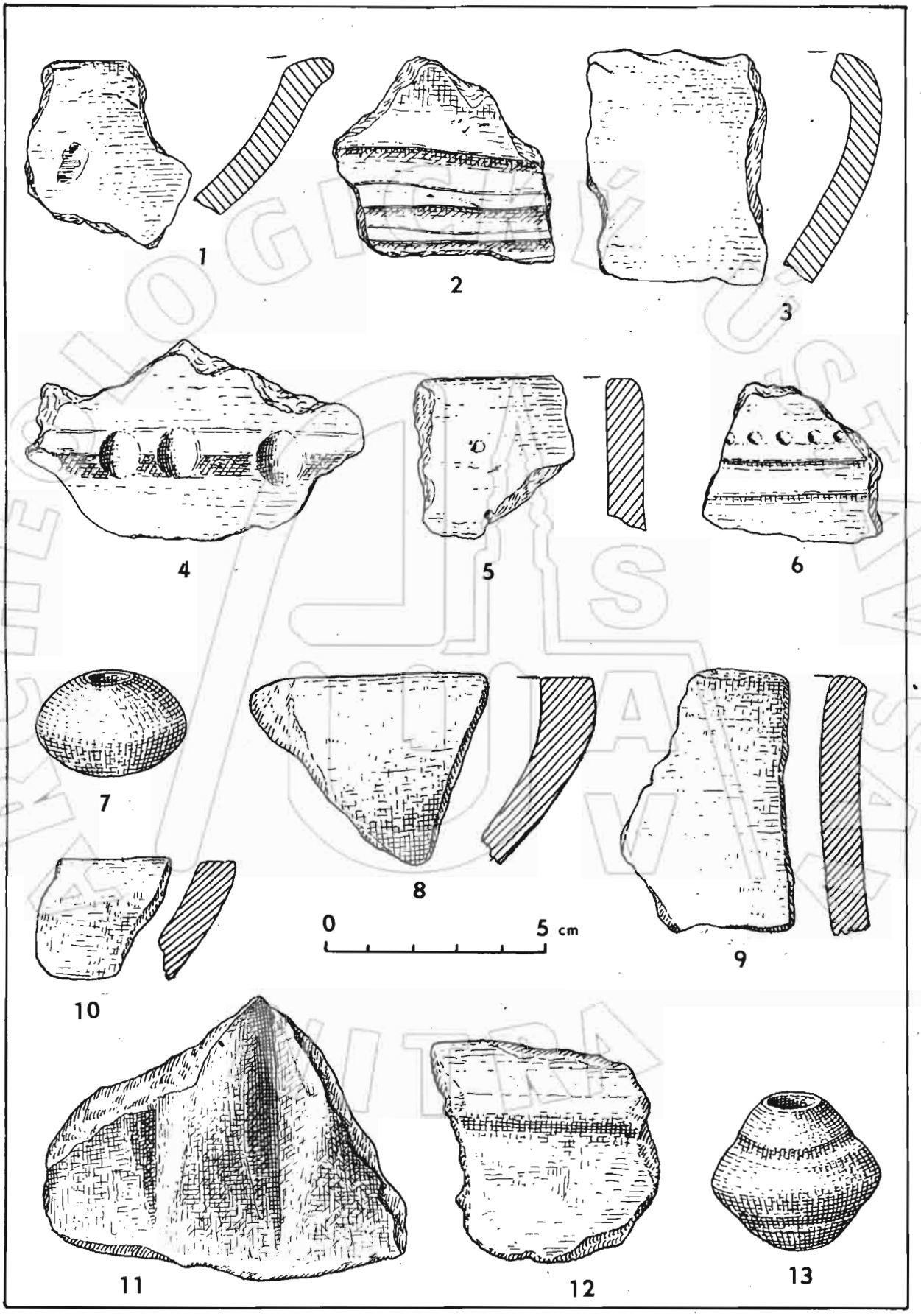

Obr. 23. 1-6 - Veľký Šariš-Kanaš, okr. Prešov; 7-13 - Petrovany, okr. Prešov; 1-13 - mladšia doba bronzová.

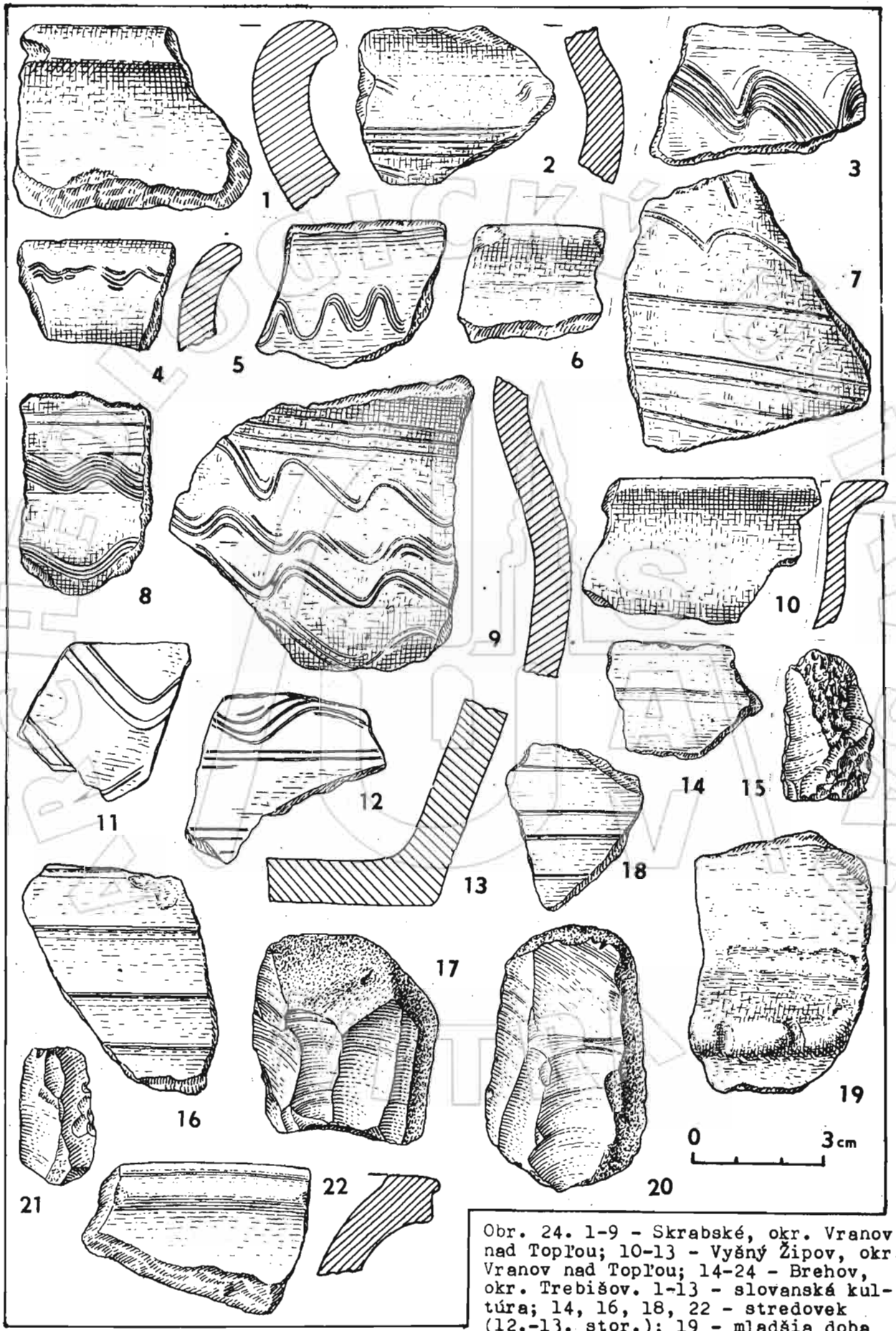

Obr. 24. 1-9 - Skrabské, okr. Vranov nad Topľou; 10-13 - Vyšný Žipov, okr. Vranov nad Topľou; 14-24 - Brehov, okr. Trebišov. 1-13 - slovanská kultúra; 14, 16, 18, 22 - stredovek (12.-13. stor.); 19 - mladšia doba bronzová; 15, 17, 20, 21 - obsidiánová industria.

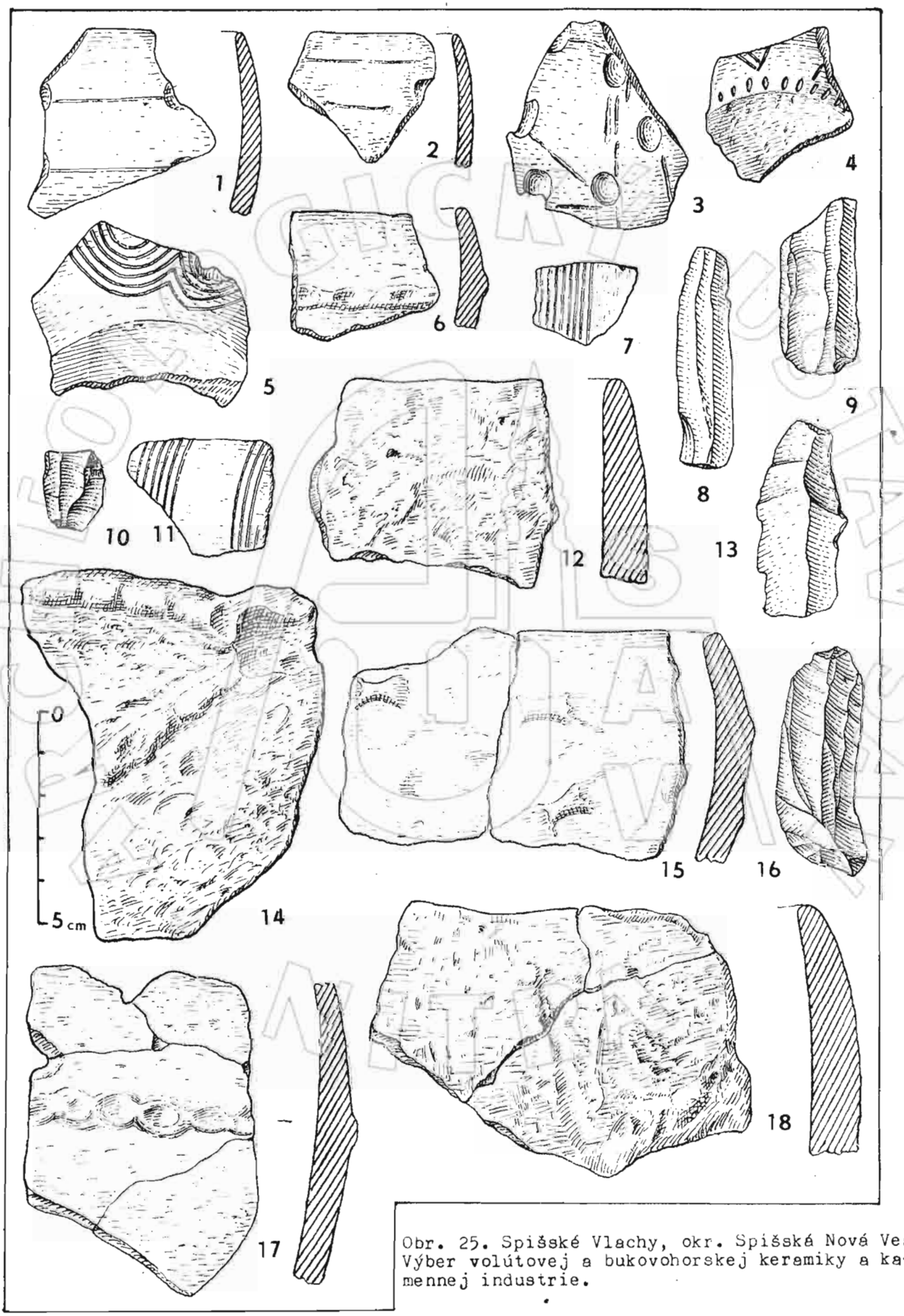

Obr. 25. Spišské Vlachy, okr. Spišská Nová Ves. Výber volútovej a bukovohorskej keramiky a kamennej industrie.

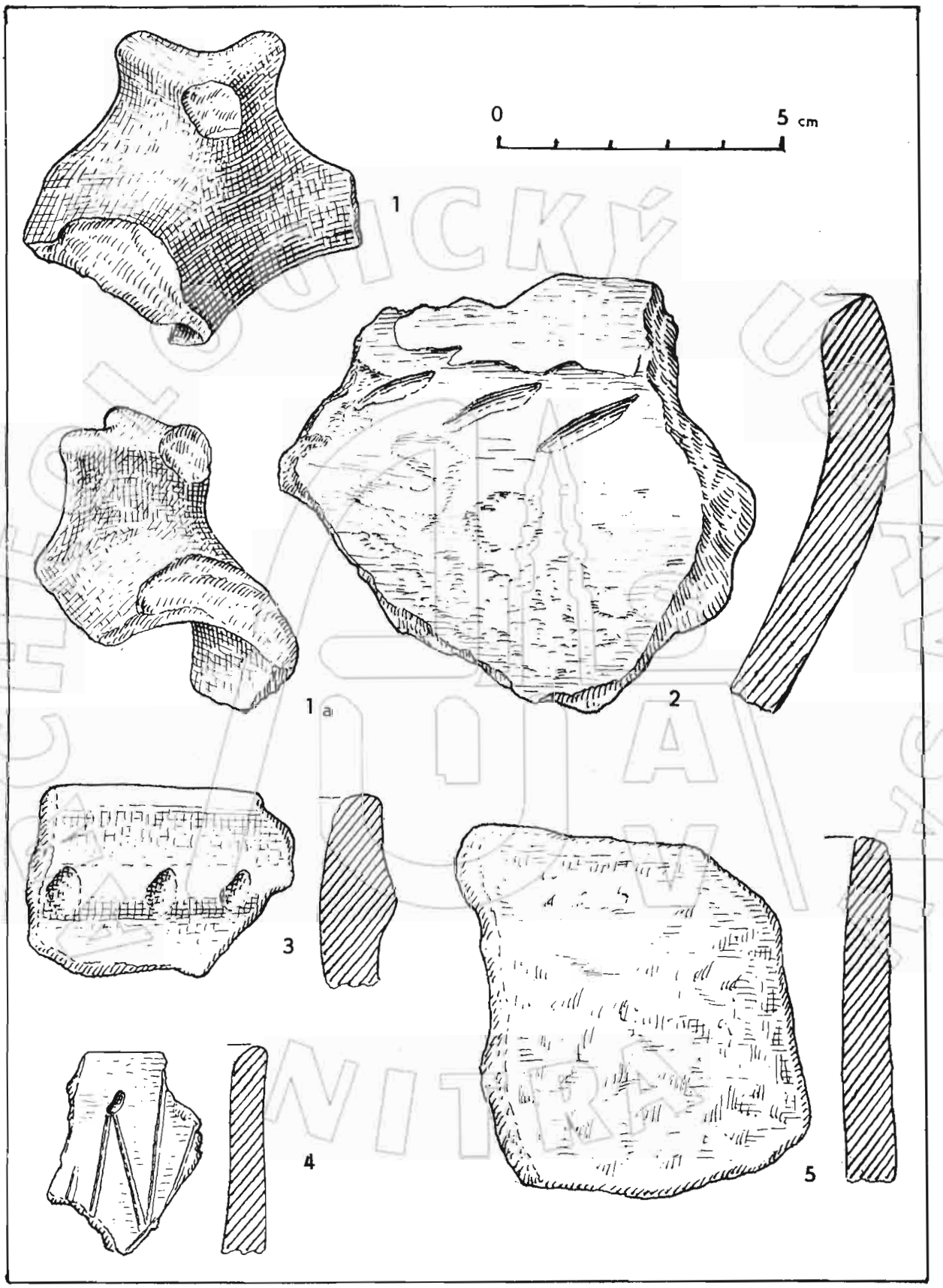

Obr. 26. 1-2 - Kežmarok, okr. Poprad; 3-5 - Žehra, okr. Spišská Nová Ves. Výber keramiky. 1 - mladšia doba halštatská; 2 - púchovská kultúrna skupina; 3-5 - kultúra s kanelovanou keramikou.

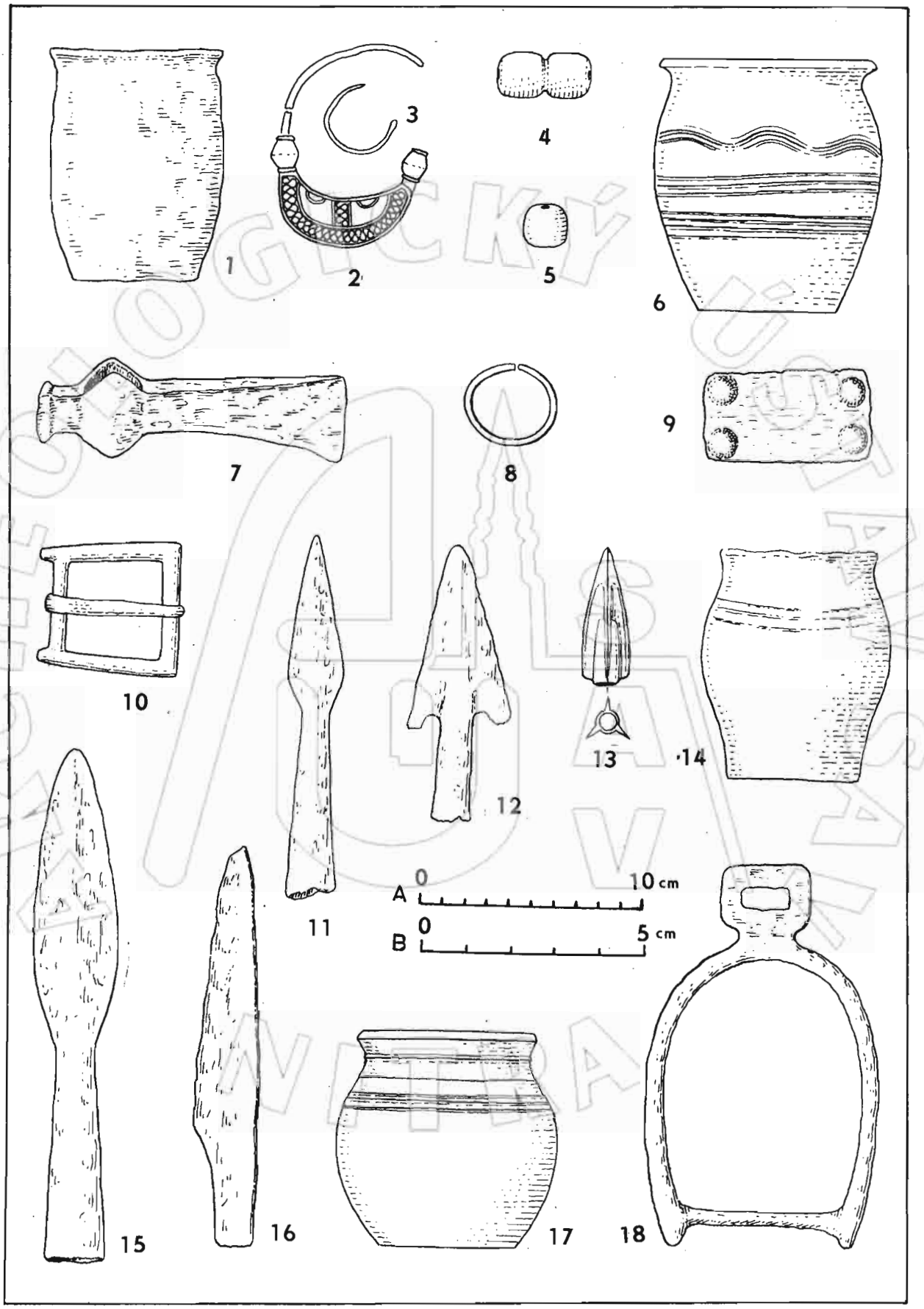

Obr. 27. Košice-Šebastovce. Výber nálezov zo slovansko-avarského pohrebiska. 1 - hrob 379; 2-5 - hrob 396; 6 - hrob 381; 7 - hrob 372; 8, 17 - hrob 373; 9 - hrob 387; 10-12 - hrob 375; 13 - hrob 383; 14 - hrob 390; 15, 18 - hrob 374; 16 - hrob 377. Mierka: 1, 6, 7, 14, 15, 17, 18 - A; 2-5, 8-13, 16 - B.

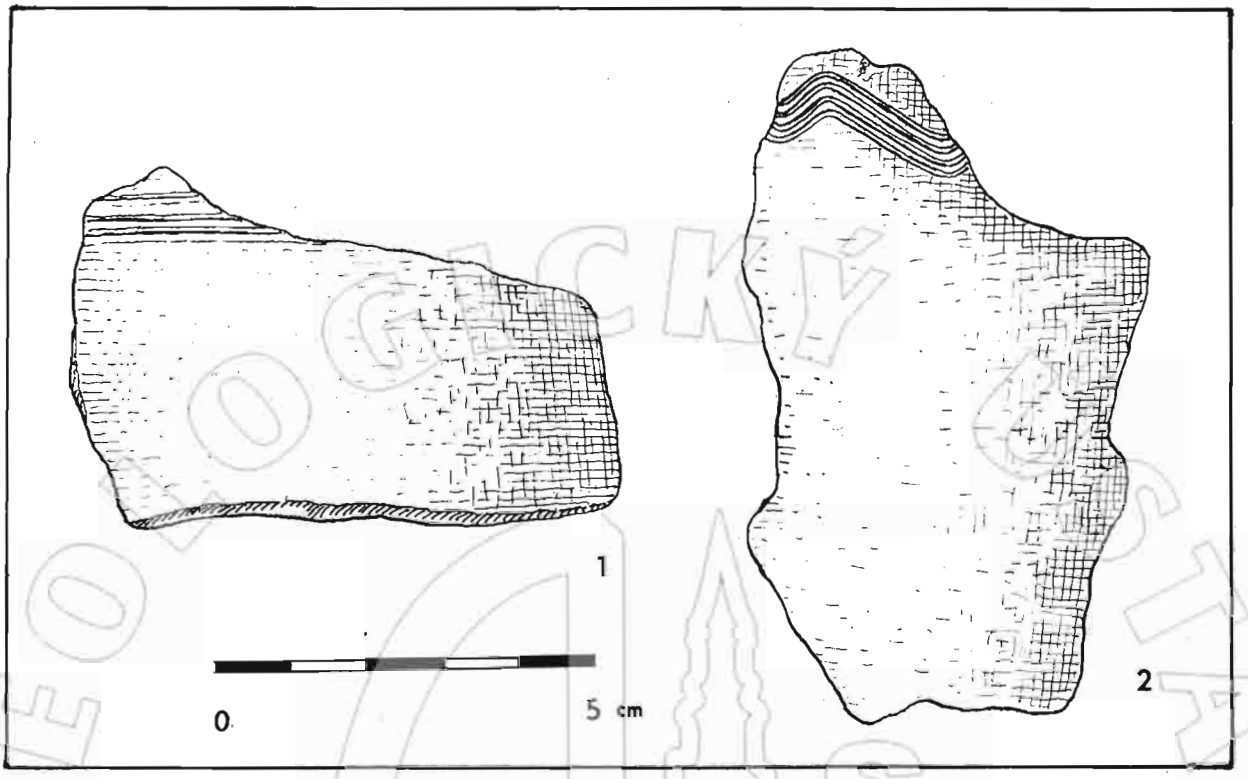

Obr. 28. Branč, okr. Nitra. Poveľkomoravské črepy z hrobu 1/76.

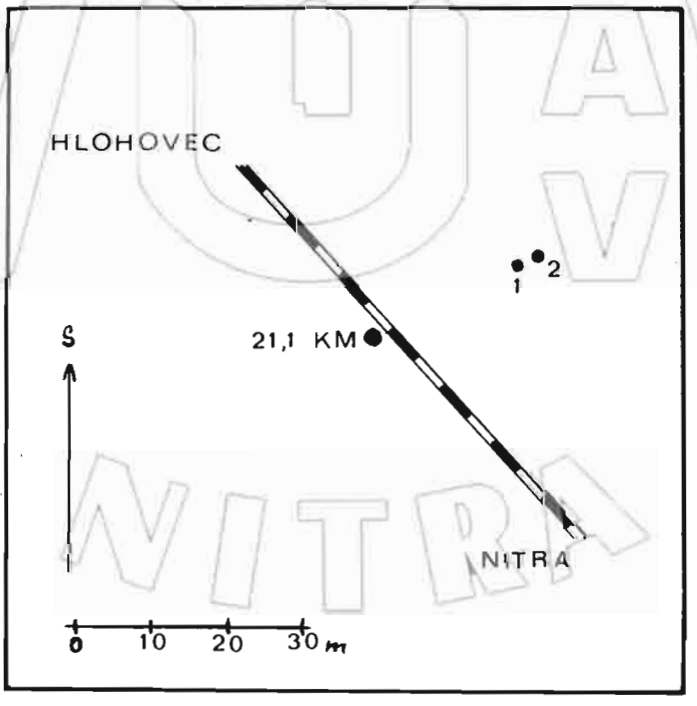

Obr. 29. Hlohovec, okr. Trnava.
Situačný náčrt s vyznačením
miesta hrobov.

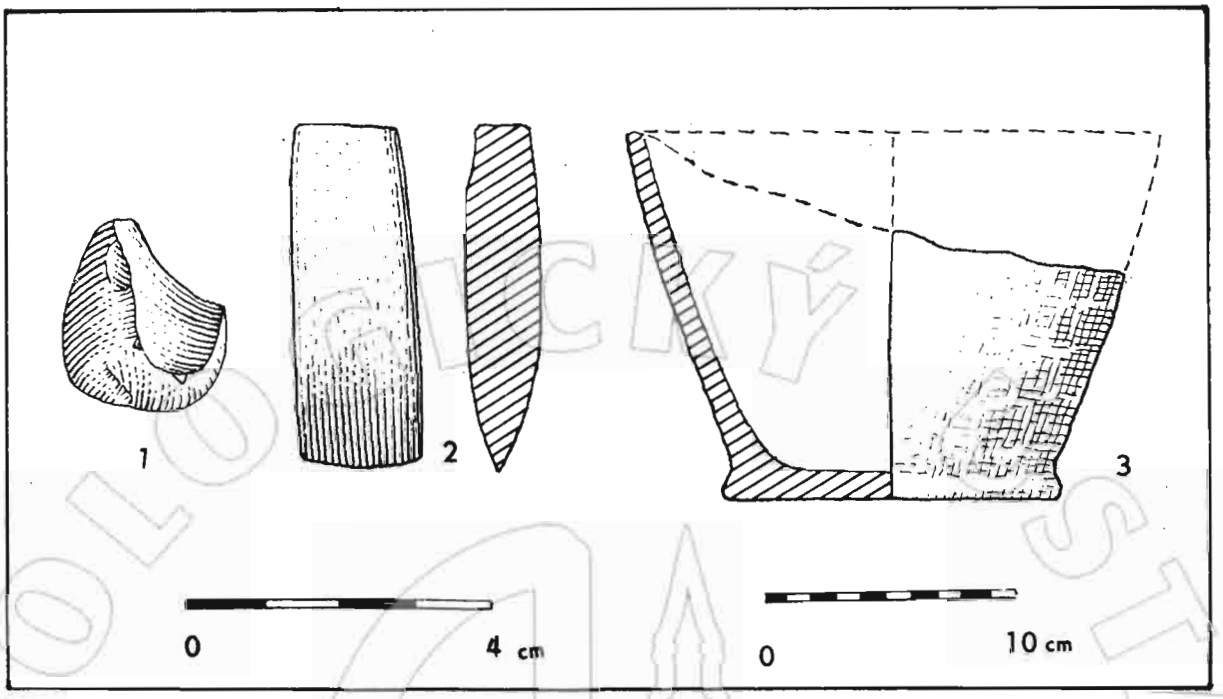

Obr. 30. Hlohovec, okr. Trnava. 1-3 - nálezy zo žiarových hrobov.

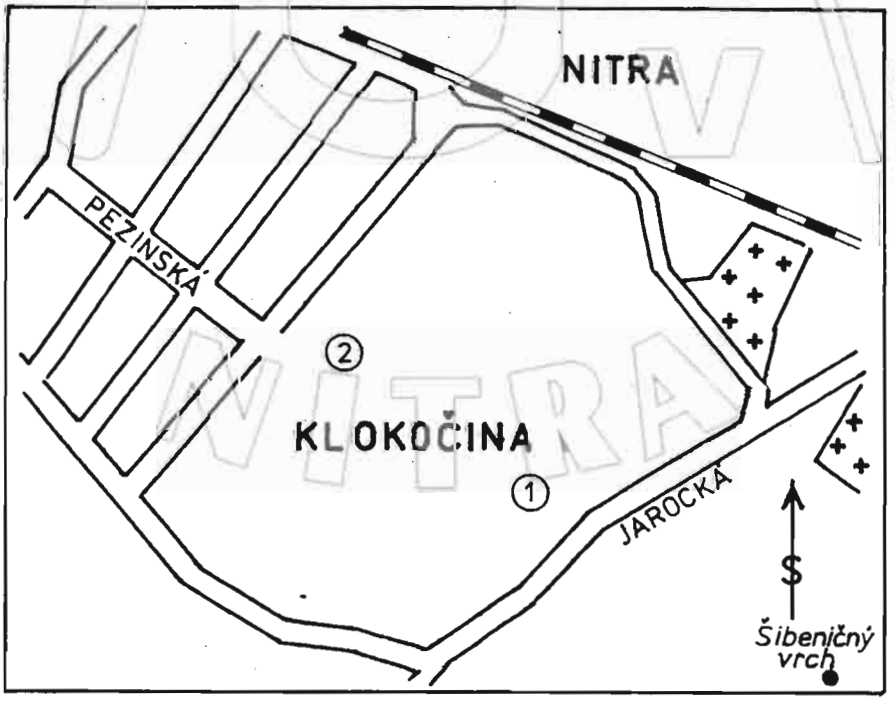

Obr. 31. Nitra. Situačný náčrt lokality Klokočina.
1 - objekt; 2 - črepy.

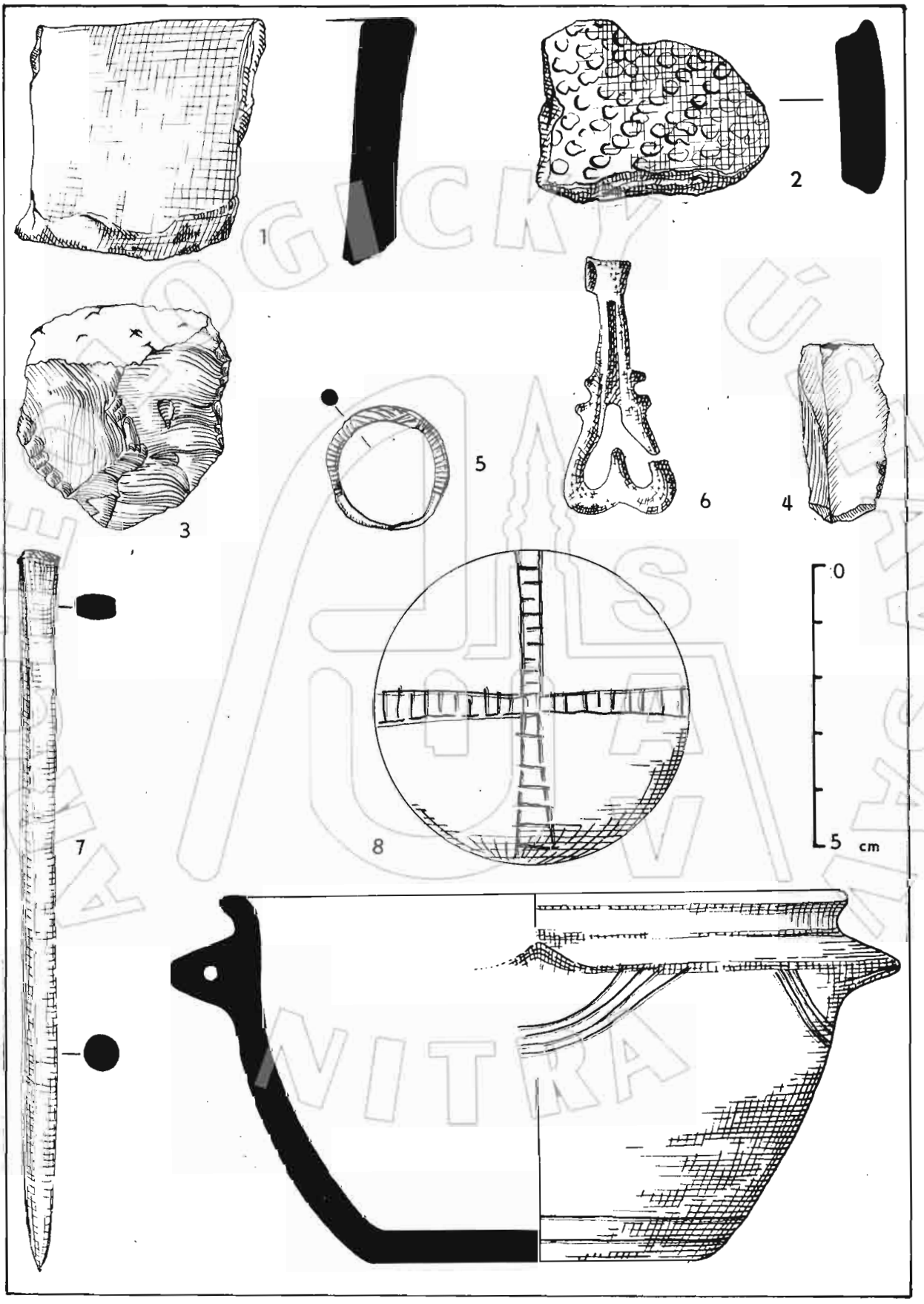

Obr. 32. 1, 2 - Košice-Barca III; 3, 4 - Bara, okr. Trebišov; 5 - Somotor, okr. Trebišov; 6, 7 - Borša, okr. Trebišov; 8 - Nižná Myšľa, okr. Košice-vidiek.

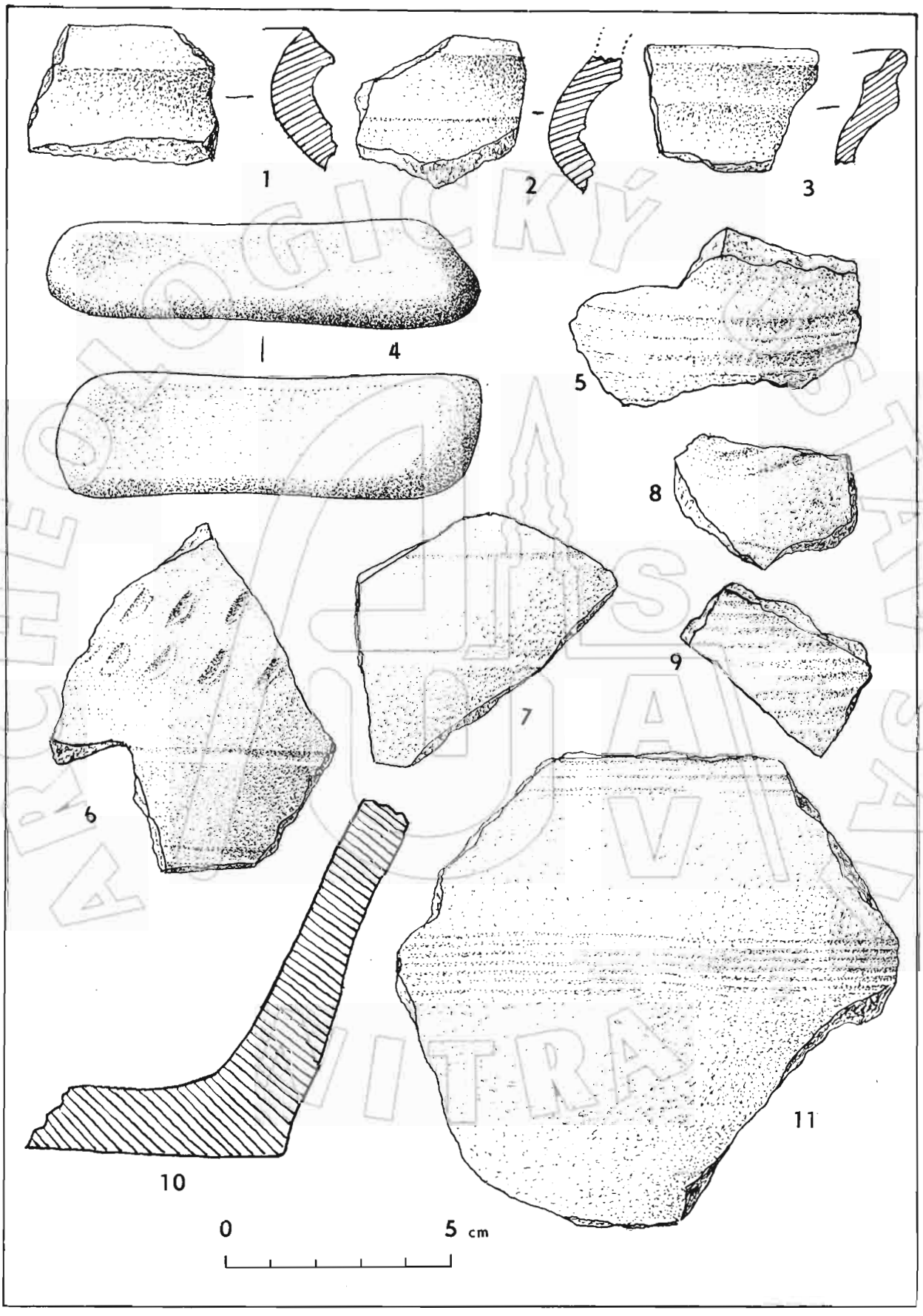

Obr. 33. 1 - Seňa, okr. Košice-vidiek; 2, 7, 8, 10, 11 - Bočiar-Sokoľany, okr. Košice-vidiek; 3, 5, 9 - Košice-Barca III; 4 - Veľký Kamenec, okr. Trebišov; 6 - Strážne, okr. Trebišov.

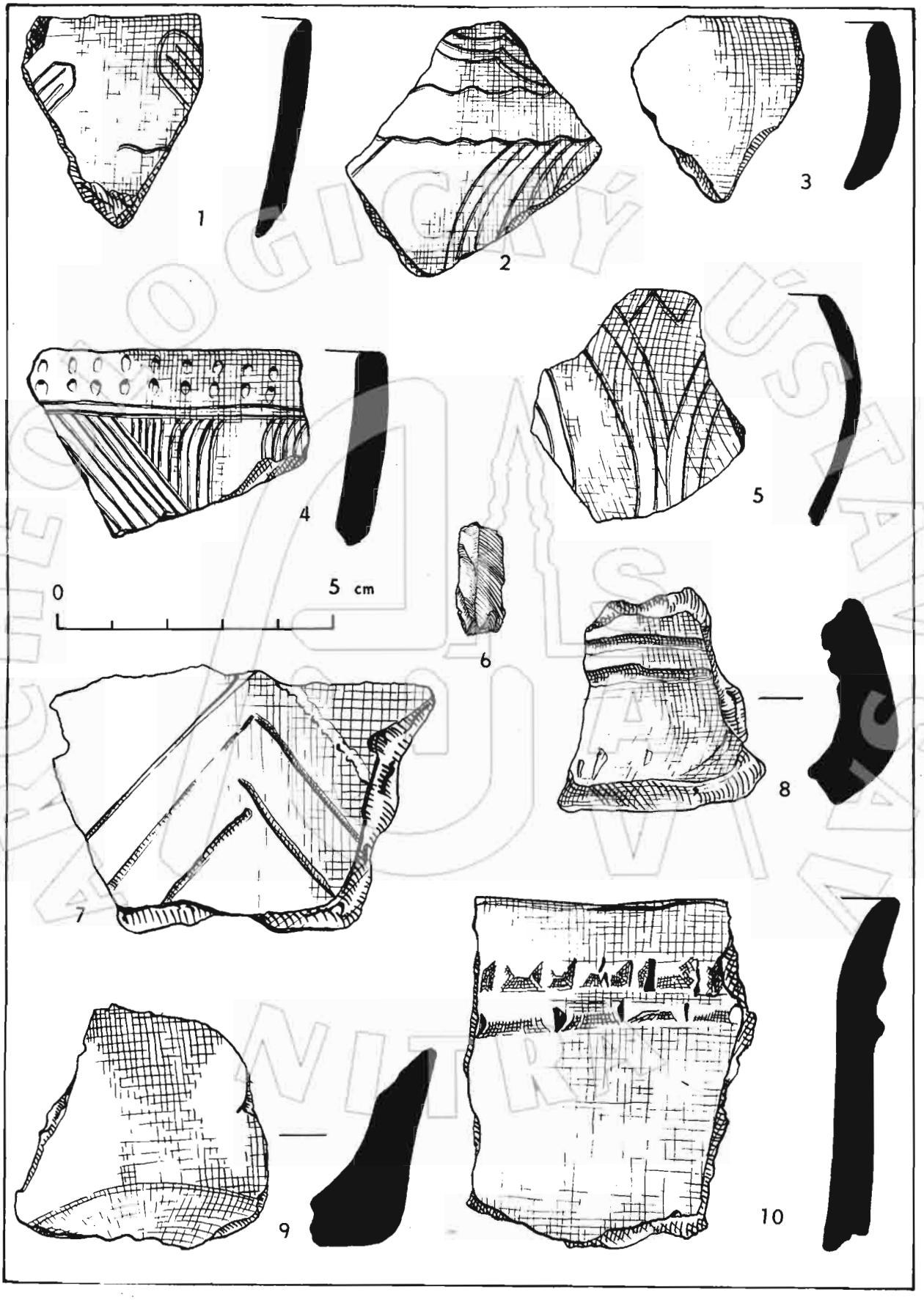

Obr. 34. Bočiar-Sokoľany, okr. Košice-vidiek.

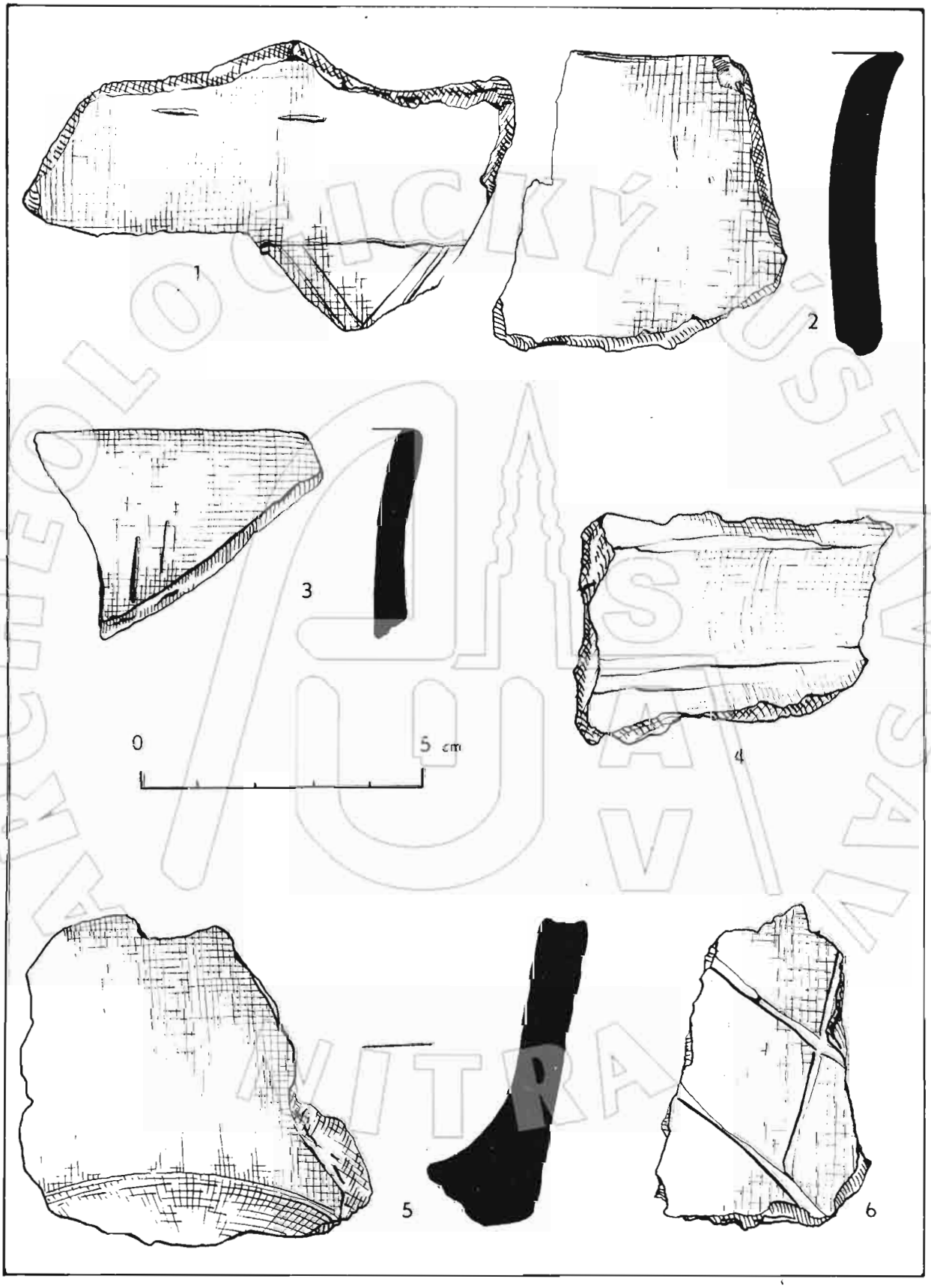

Obr. 35. Bočiar-Sokoľany, okr. Košice-vidiek.

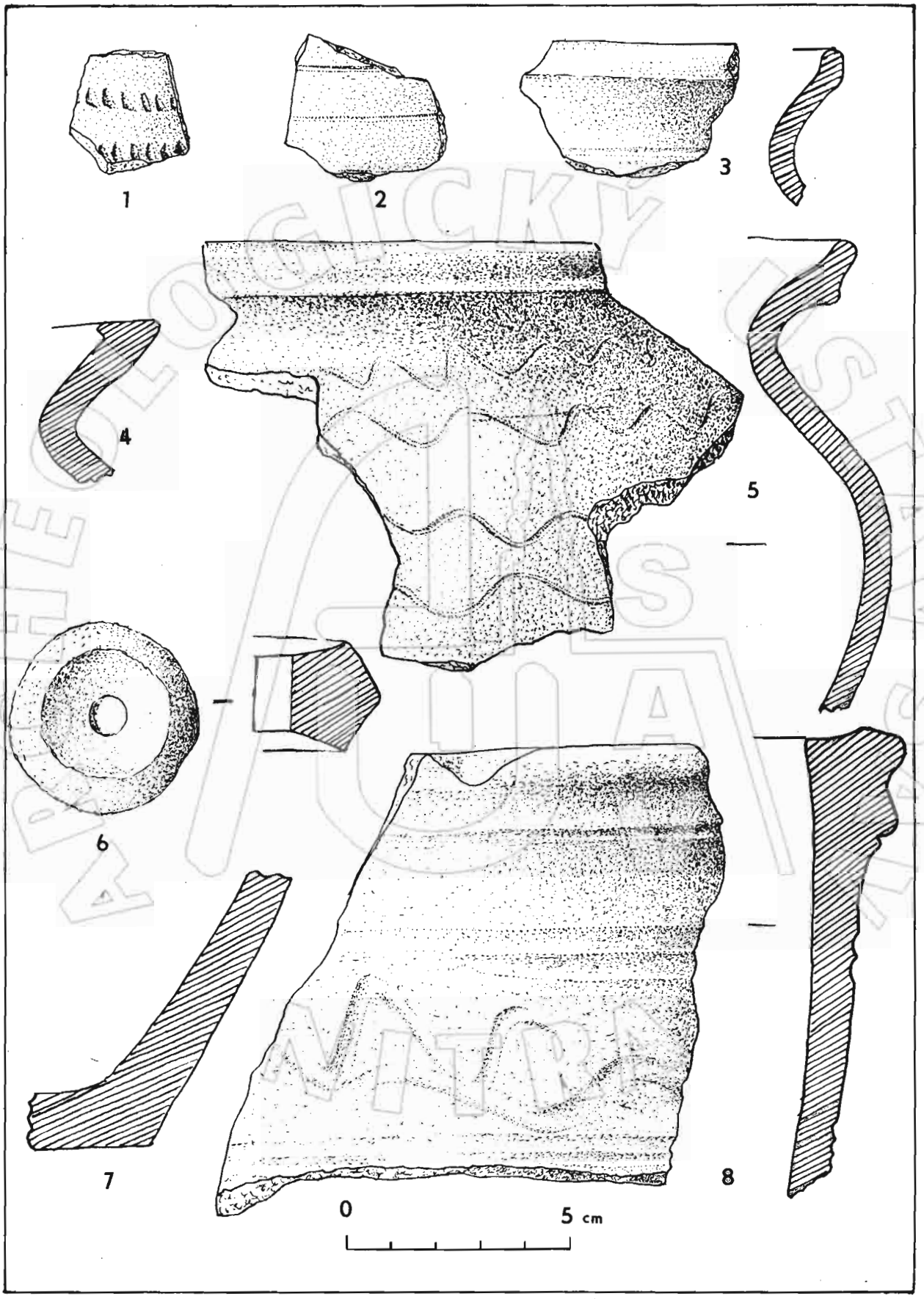

Obr. 36. 1-4 - Veľký Kamenec, okr. Trebišov; 5-7 - Strážne, okr. Trebišov; 8 - Bara, okr. Trebišov.

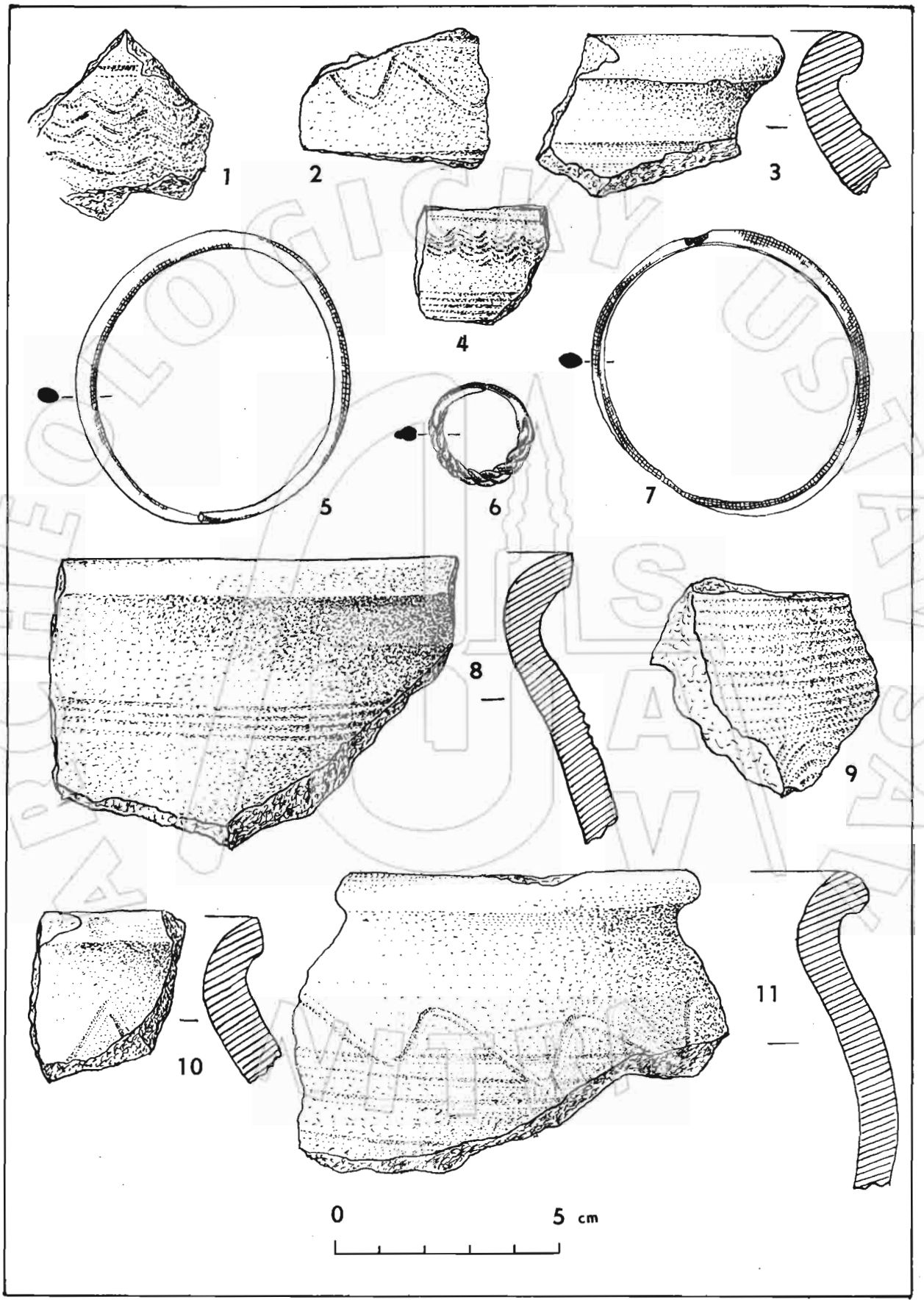

Obr. 37. 1, 2, 5-8 - Somotor, okr. Trebišov; 3, 4, 11 - Zemplín, okr. Trebišov; 9 - Streda nad Bodrogom, okr. Trebišov; 10 - Bara, okr. Trebišov.

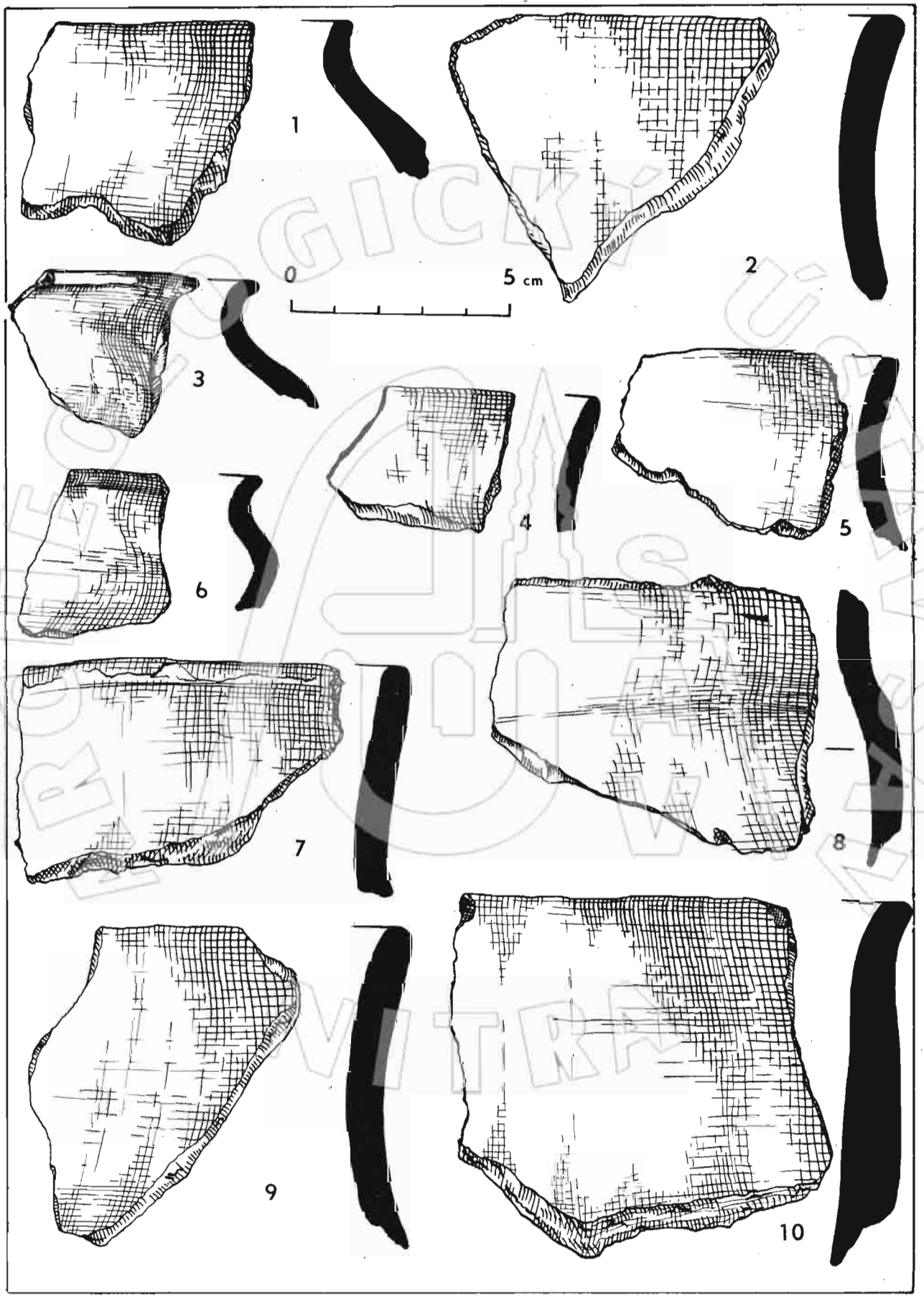

Obr. 38. Seňa, poloha Vyšné lúky, okr. Košice-vidiek.

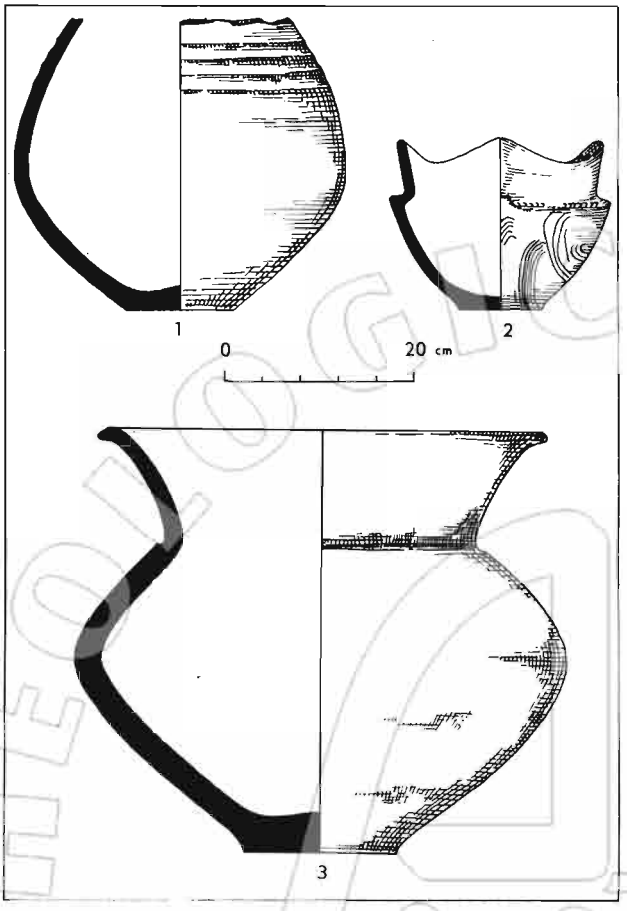

Obr. 39. Somotor, poloha pošta, okr. Trebišov.

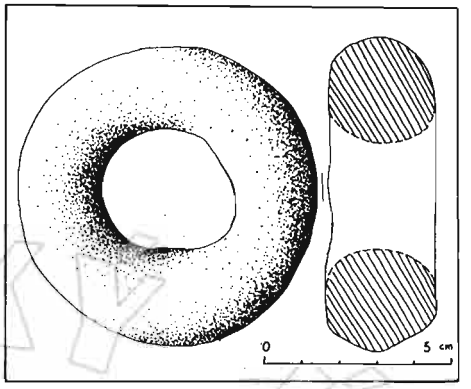

Obr. 40. Somotor, poloha Somotorská hora, okr. Trebišov

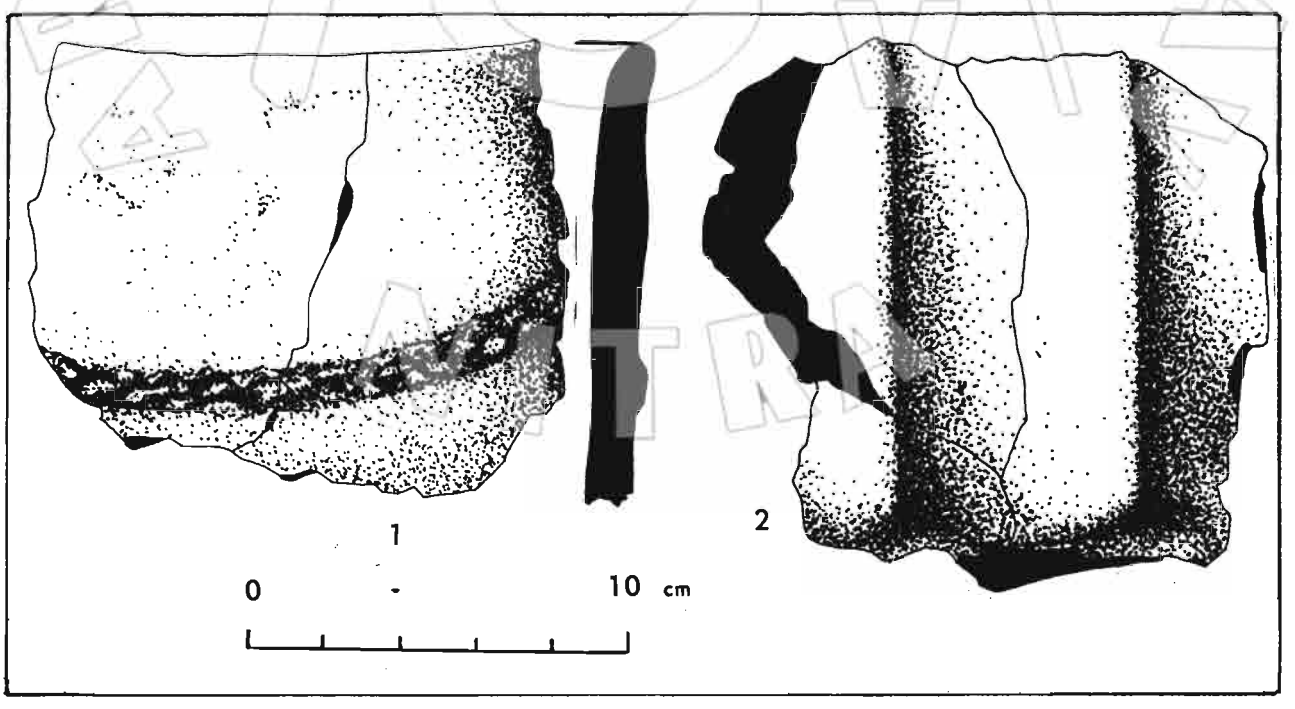

Obr. 41. Somotor, poloha Somotorská hora, okr. Trebišov. Objekt 1/76.

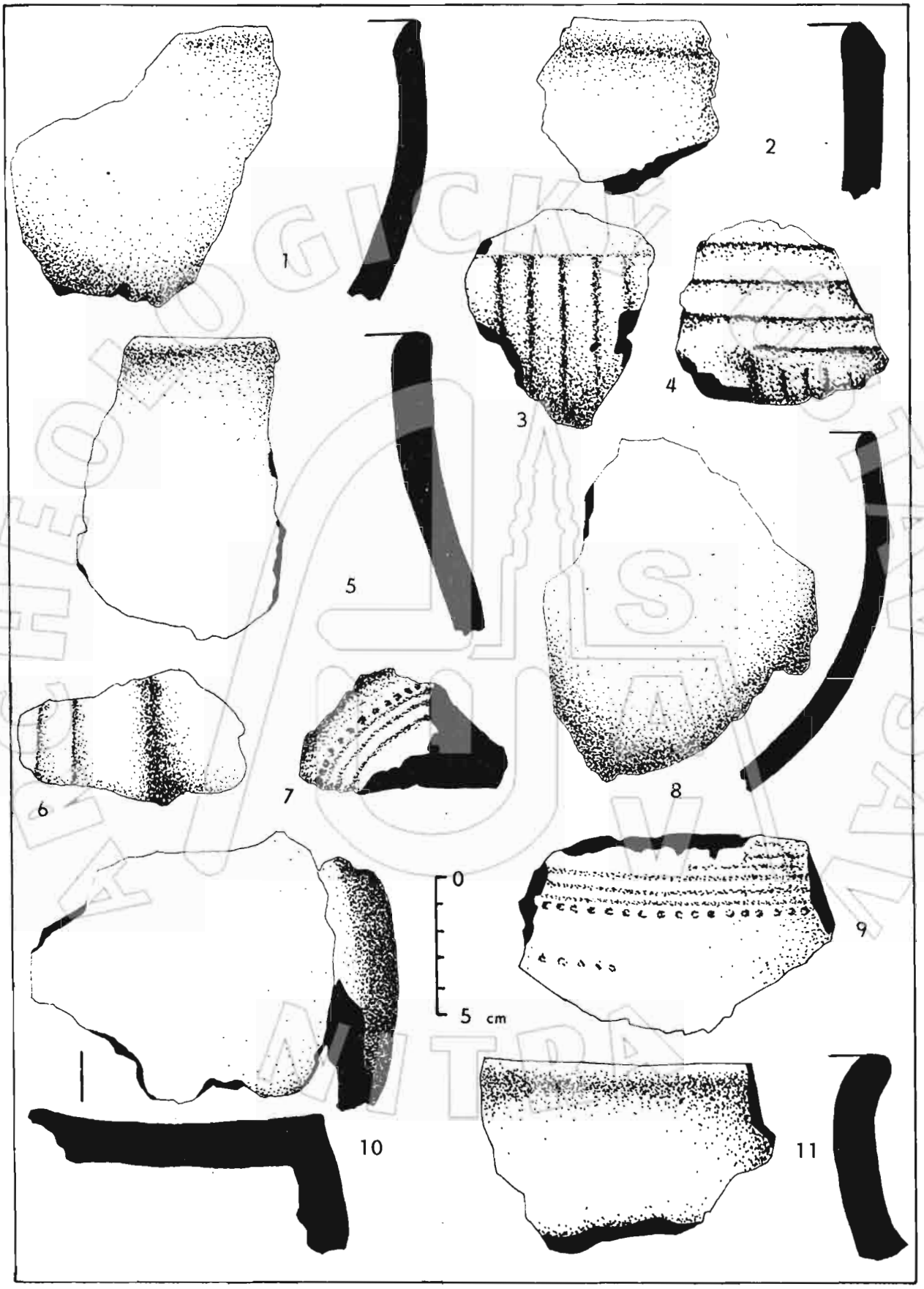

Obr. 42. Somotor, poloha Somotorská hora, okr. Trebišov. Objekt 1/76.

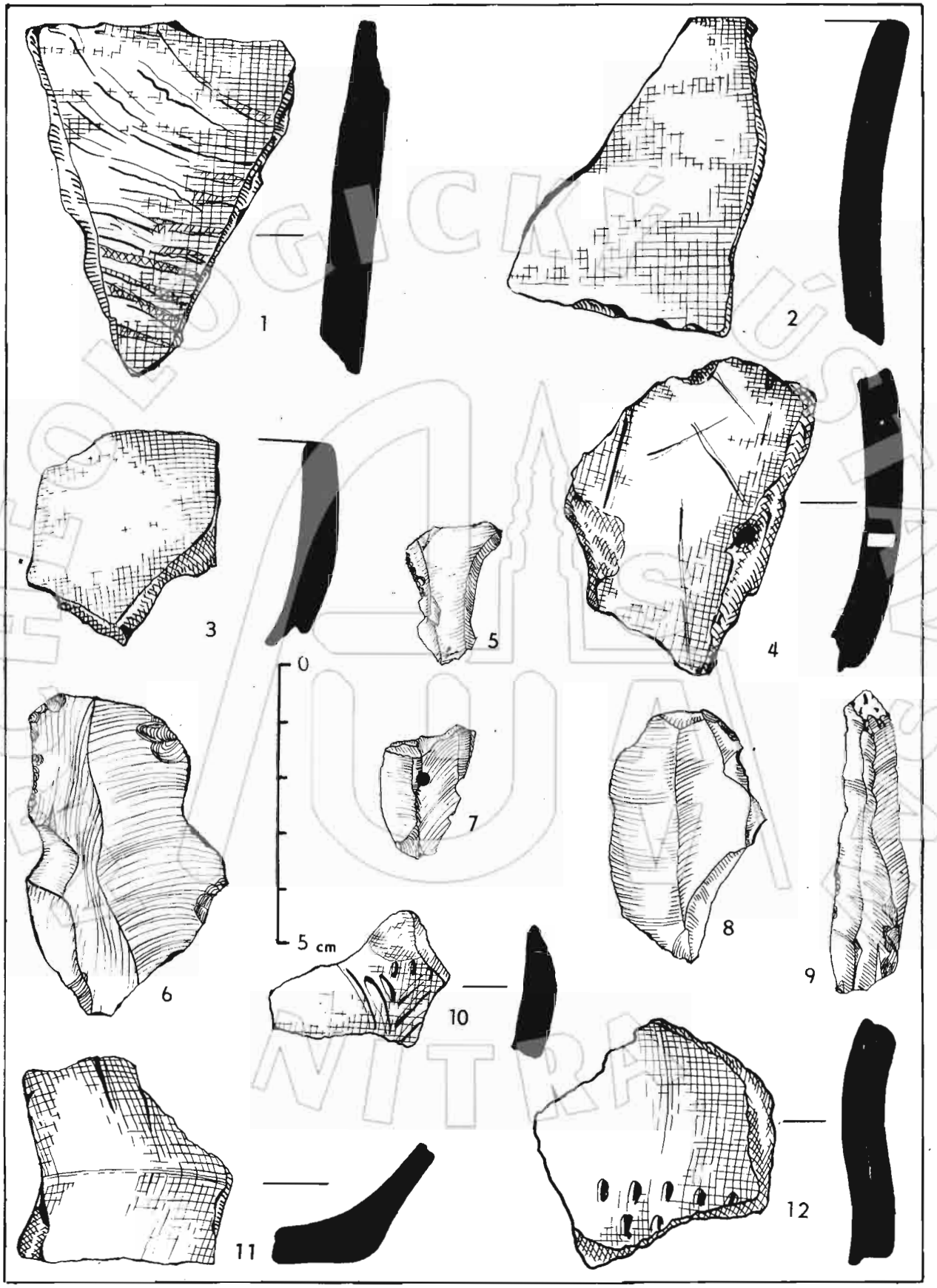

Obr. 43. 1-4 - Strážne, okr. Trebišov; 5-12 - Zemplínske Hradište, okr. Trebišov.

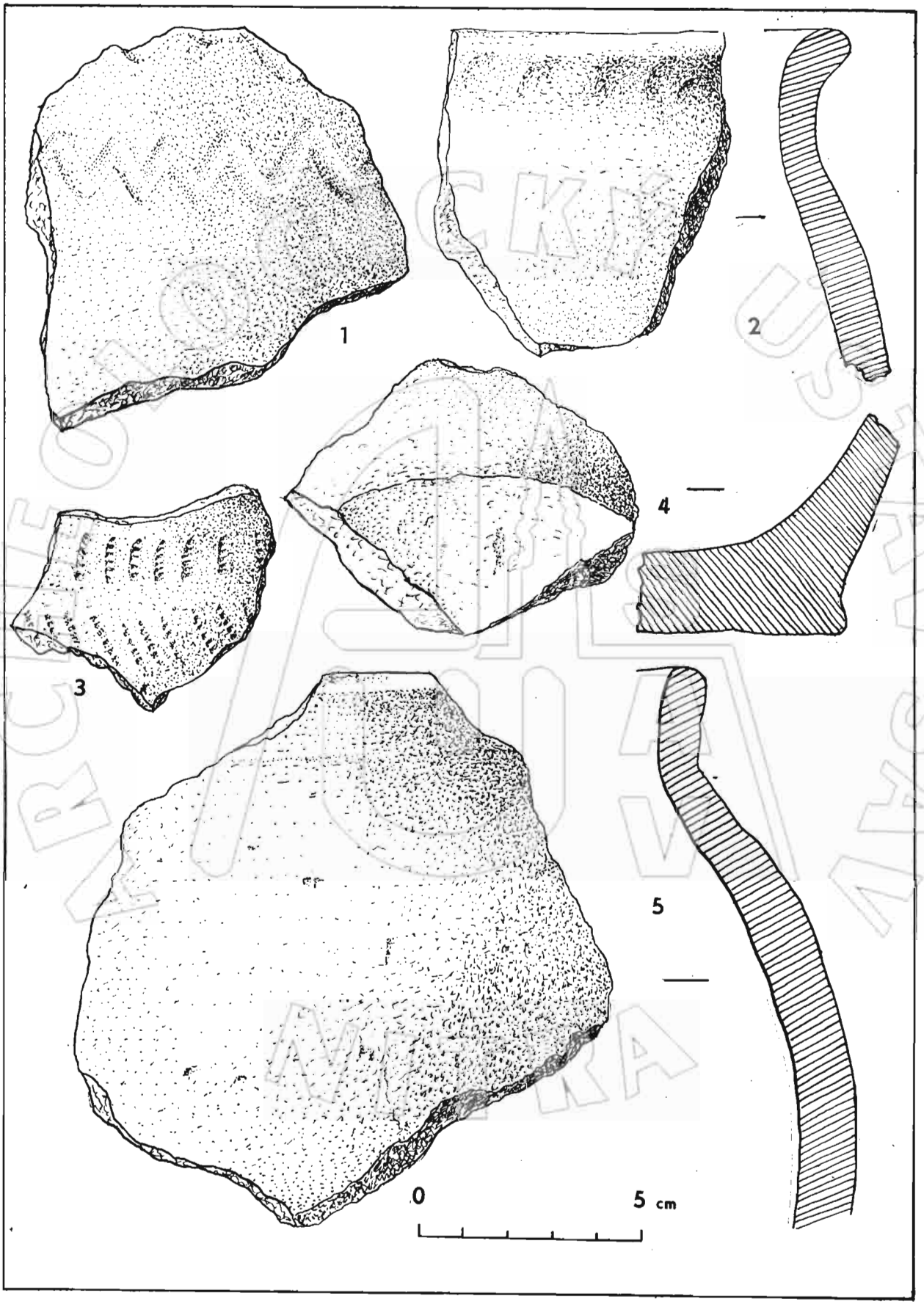

Obr. 44. Strážne, okr. Trebišov.

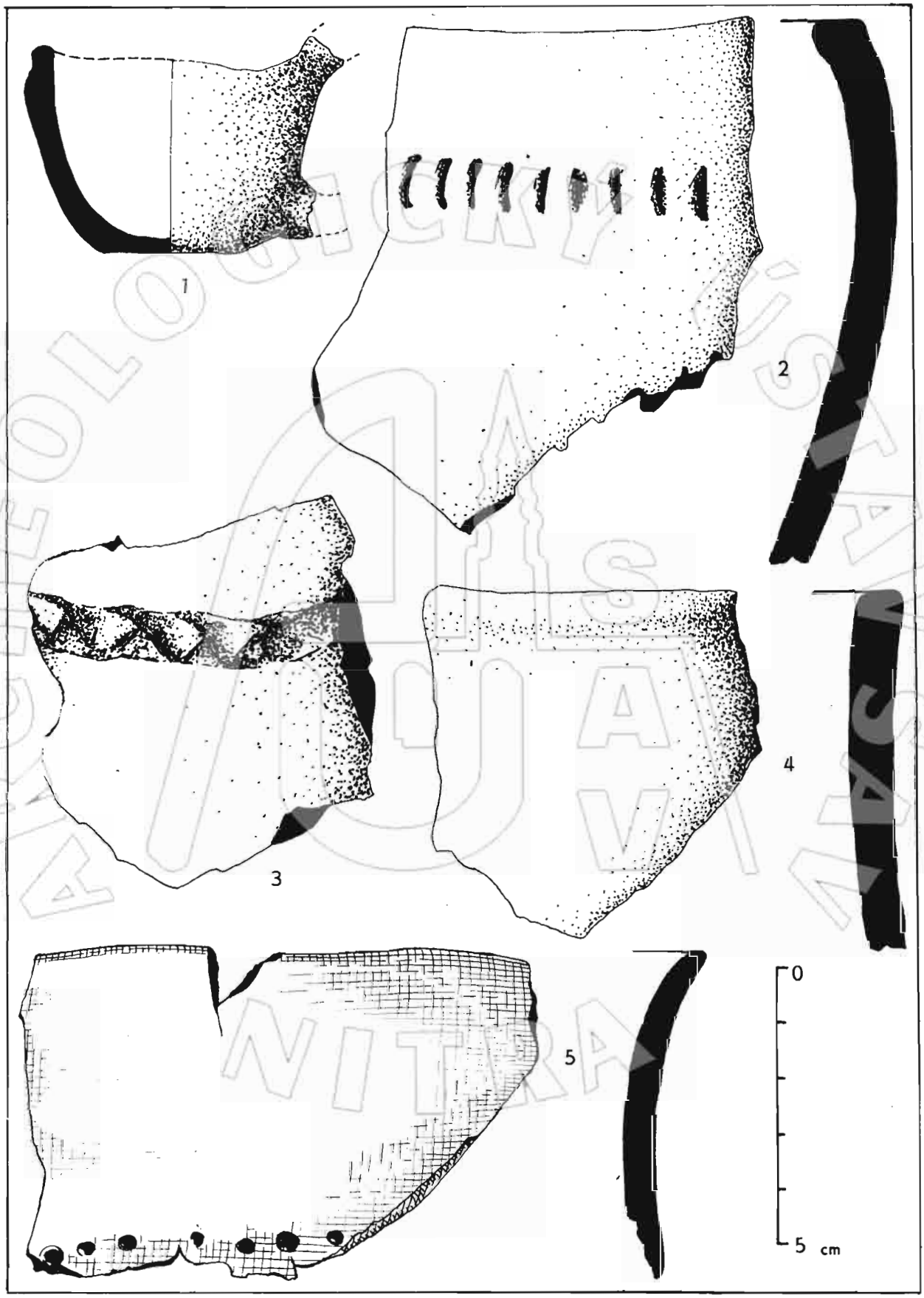

Obr. 45. Streda nad Bodrogom, okr. Trebišov. 1-4 - poloha Medzi jarkami (Kompoš); 5 - poloha Bakhegy.

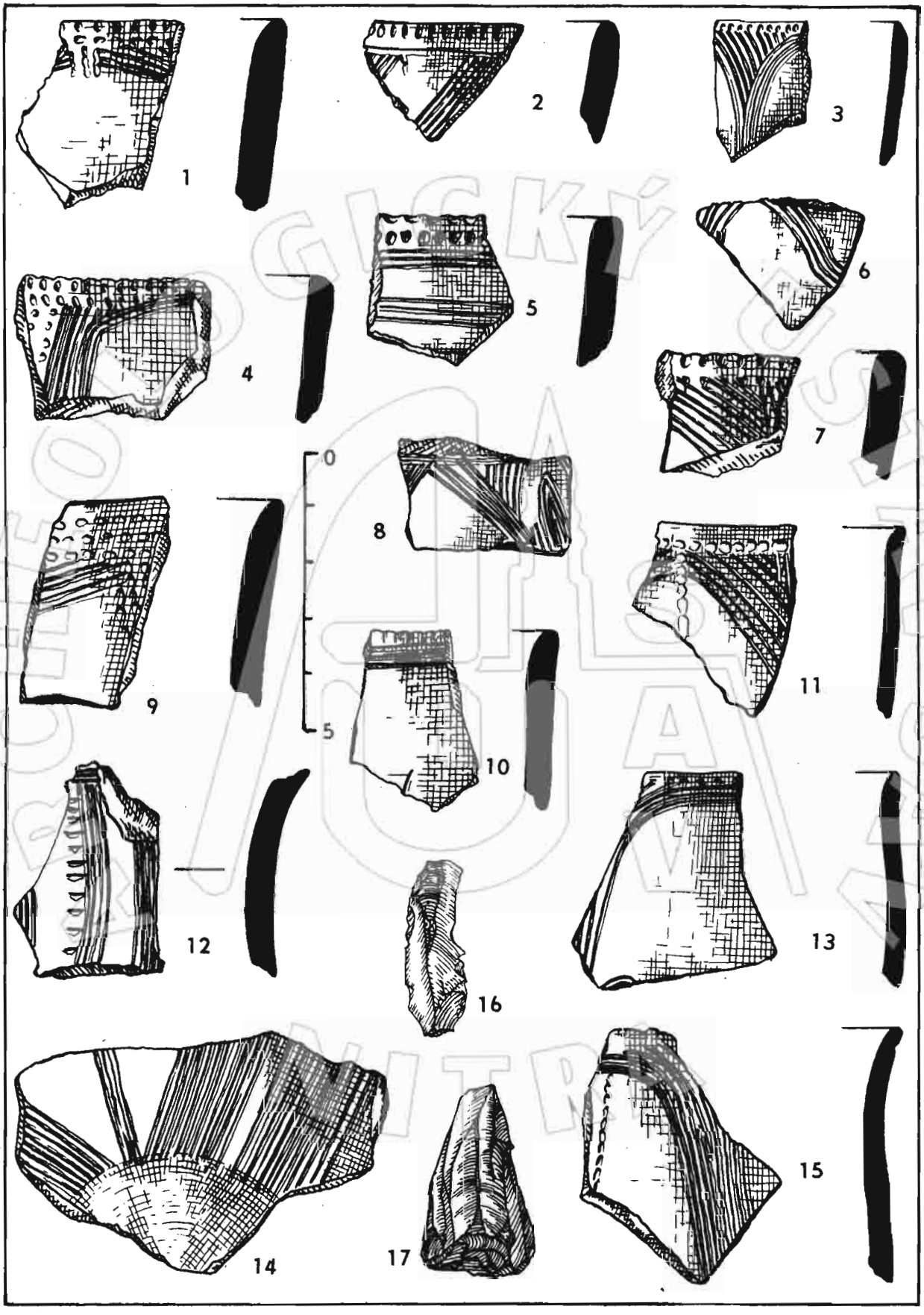

Obr. 46. Ždaňa, okr. Košice-vidiek.

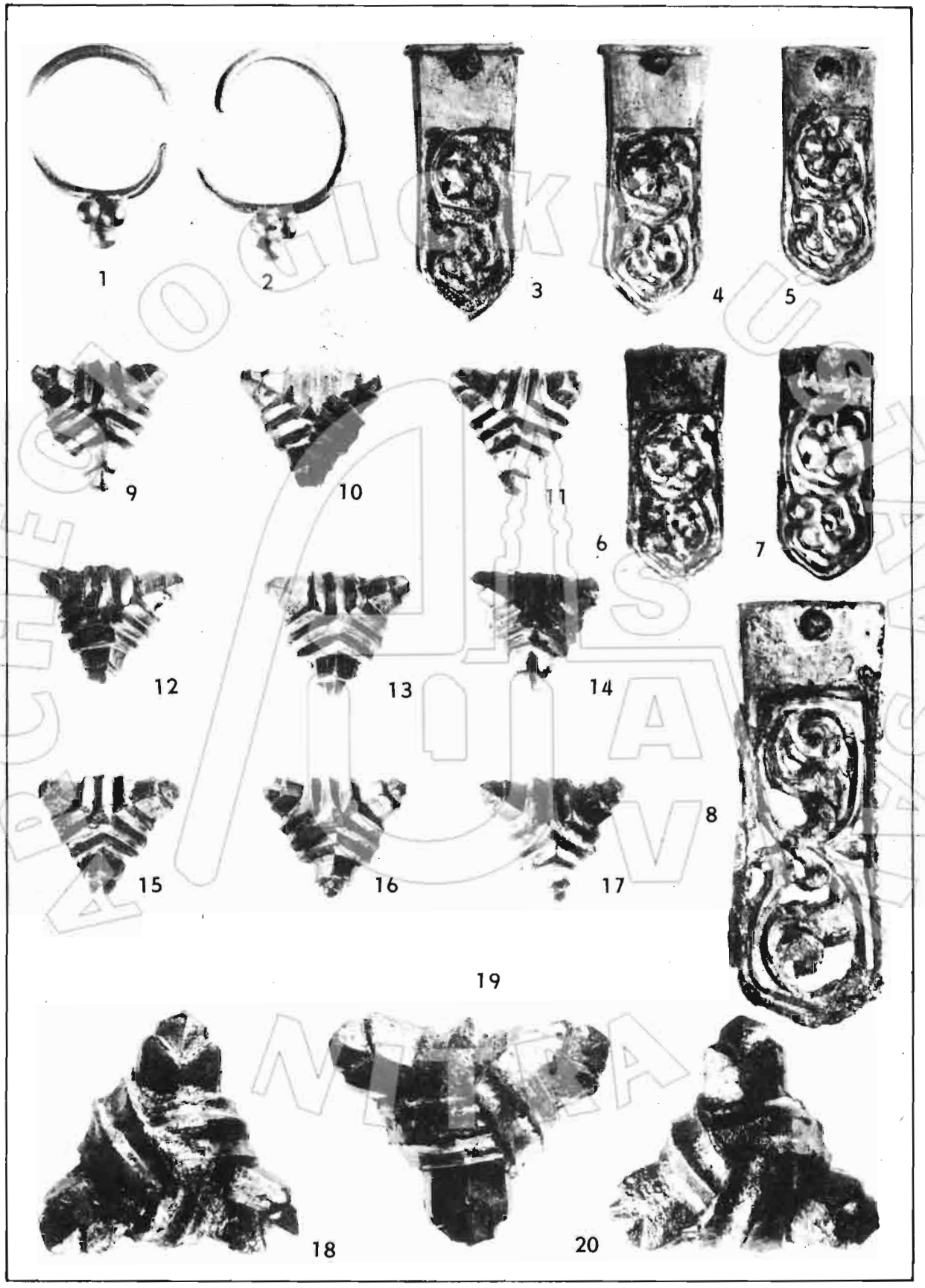

Obr. 47. Komárno. Hrob 11. Zlaté náušnice a bronzové pozlátené kovania opaska a konského postroja.

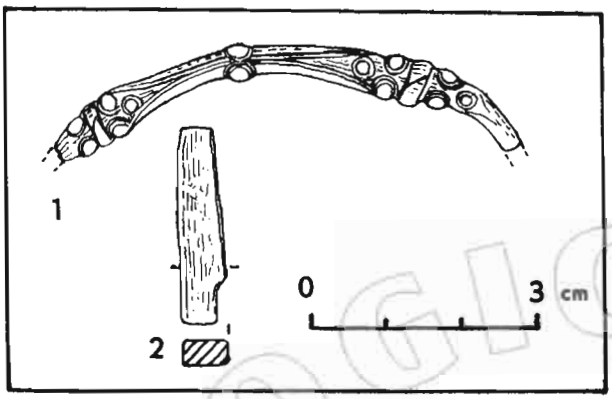

Obr. 48. Ratka, okr. Lučenec. Zlomok bronzového náramku a železného predmetu.

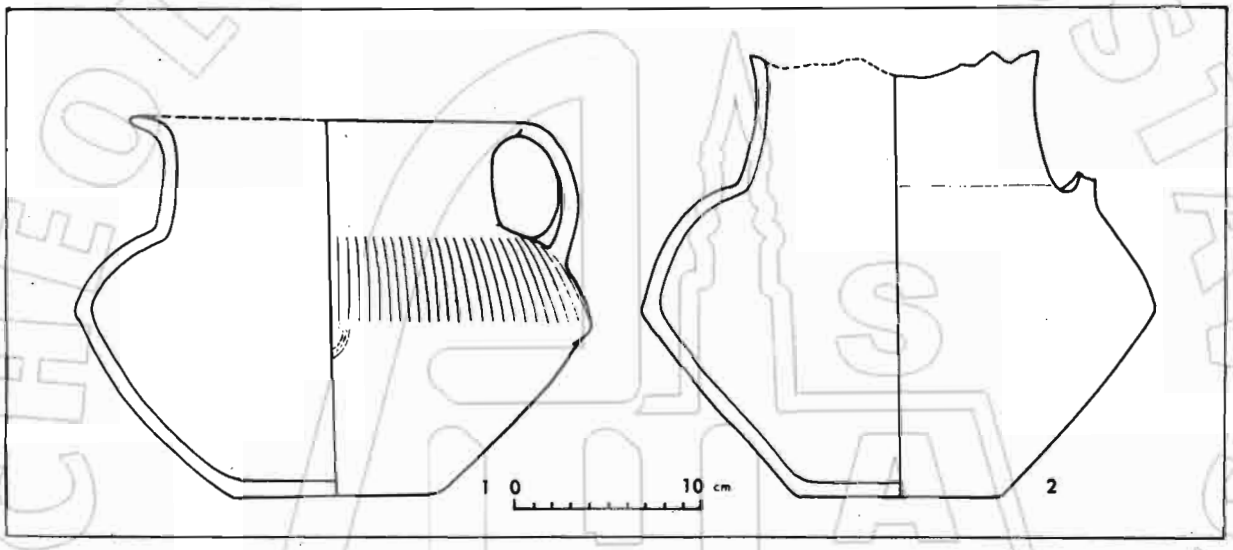

Obr. 49. Poltár, okr. Lučenec. 1 - džbán; 2 - fragment amfory. Pilinská kultúra.

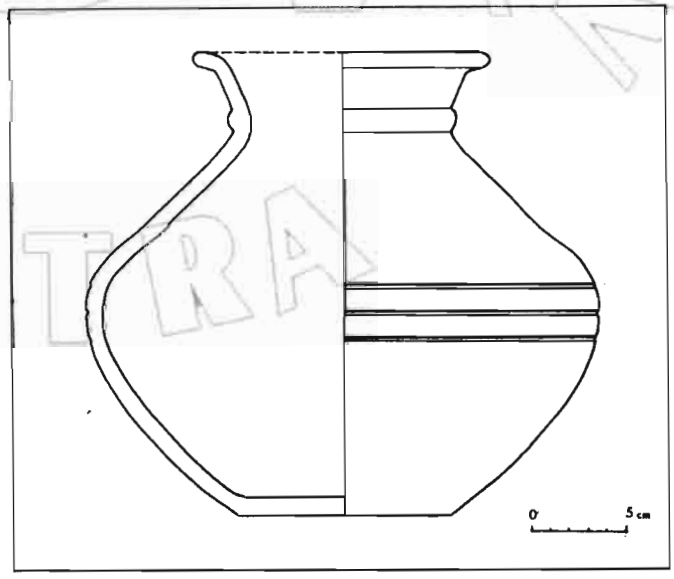

Obr. 50. Bešeňov, poloha Törökdomb, okr. Nové Zámky. Laténska nádoba.

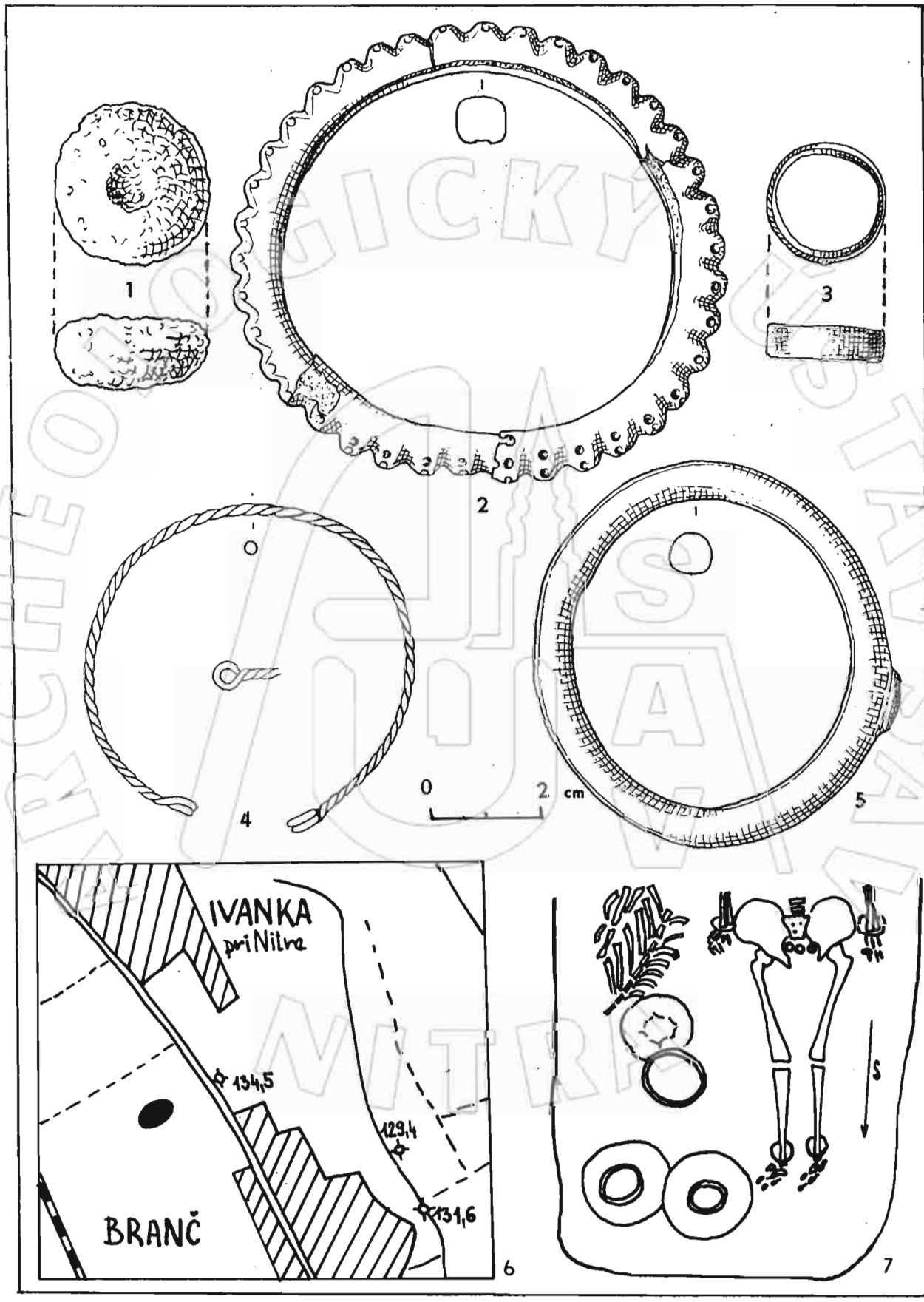

Obr. 51. Branč, poloha plynovod, okr. Nitra. 1-5 - kovový inventár z laténskeho hrobu; 6 - situačný plán lokality; 7 - plán hrobu.

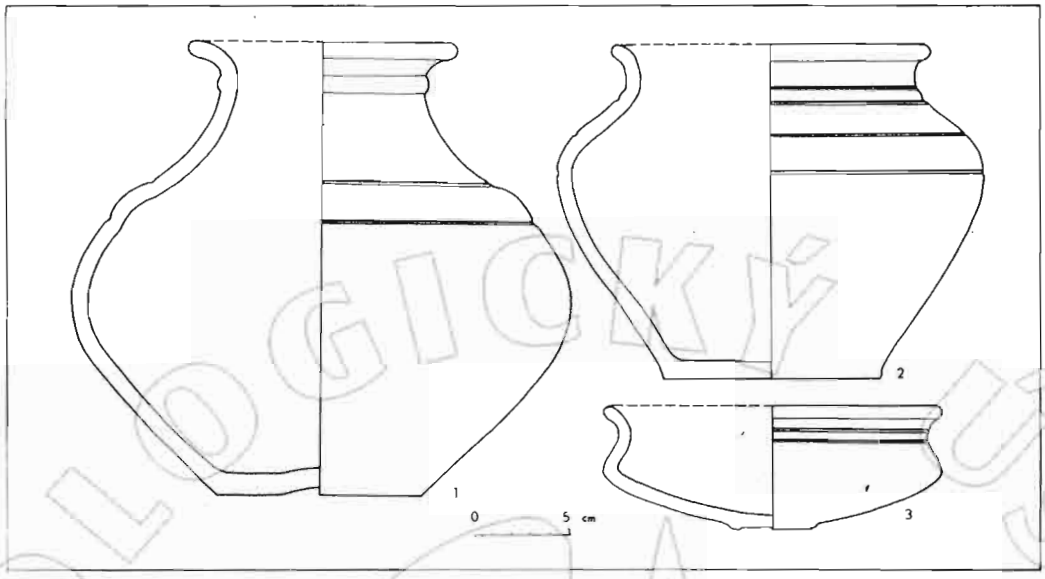

Obr. 52. Branč, poloha plynovod, okr. Nitra. Keramické tvary z laténskeho hrobu.

Obr. 53. Lisková, hradisko Konislav, okr. Liptovský Mikuláš. Detail kamenného múru.

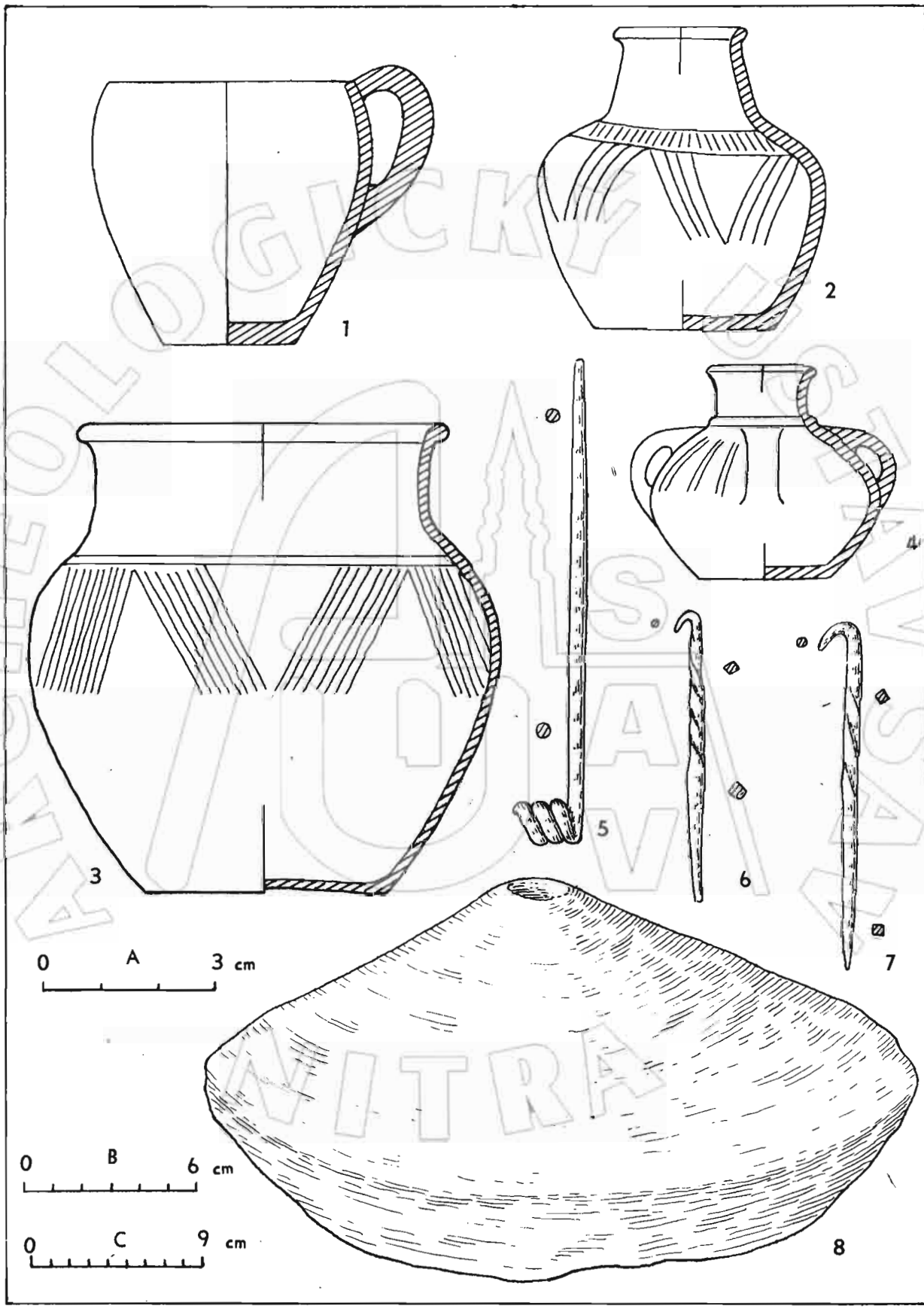

Obr. 54. Podtureň, poloha Bašta, okr. Liptovský Mikuláš. 1-3, 6-8 - objekt 1/75; 4 - val; 5 - zber. Mierka: 1, 3, 8 - C; 2-4 - B; 5-7 - A.

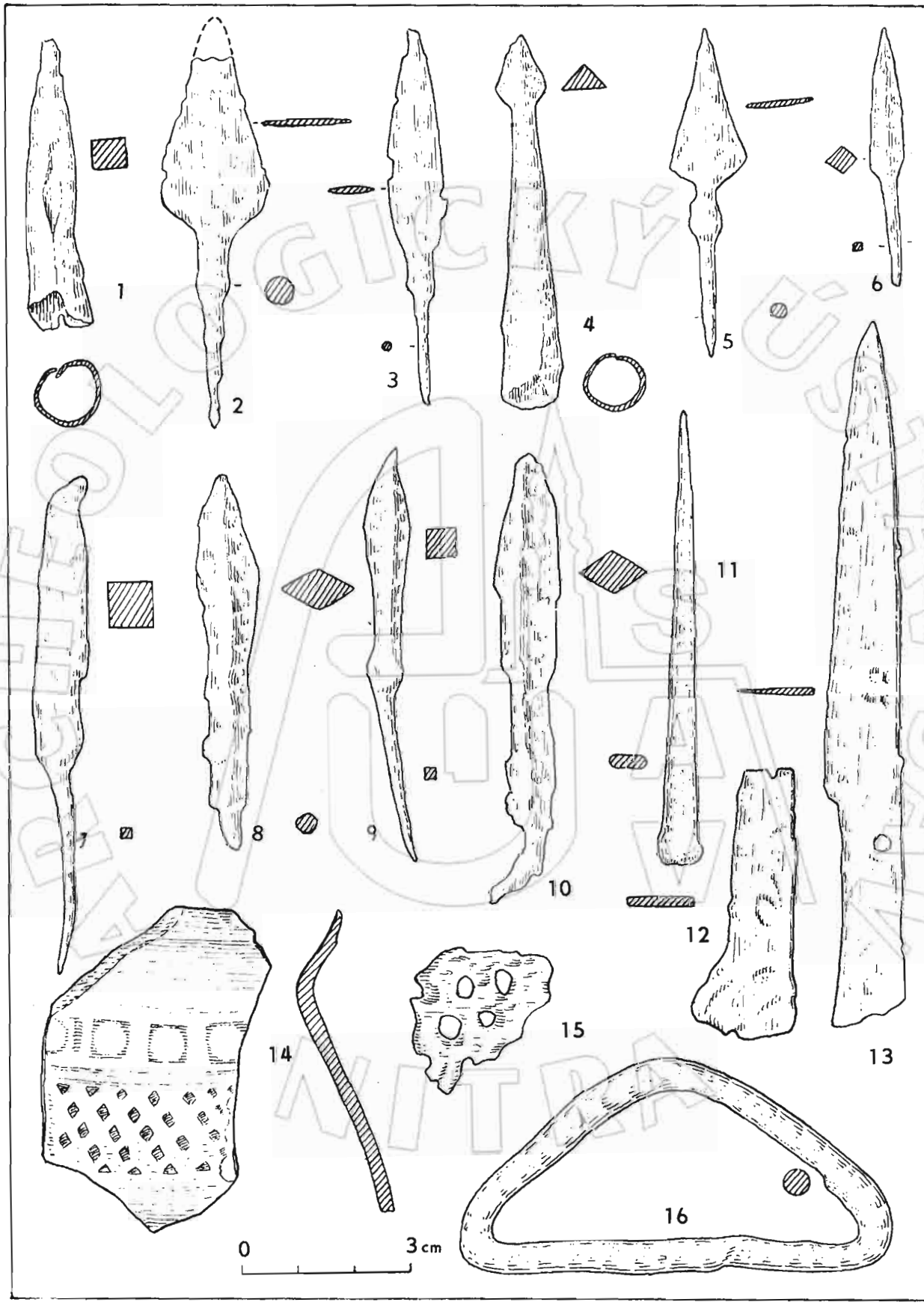

Obr. 55. 1-10 - Liptovská Sielnica, poloha Starhrad, okr. Liptovský Mikuláš; 11-16 - Podtureň, poloha Bašta, okr. Liptovský Mikuláš.

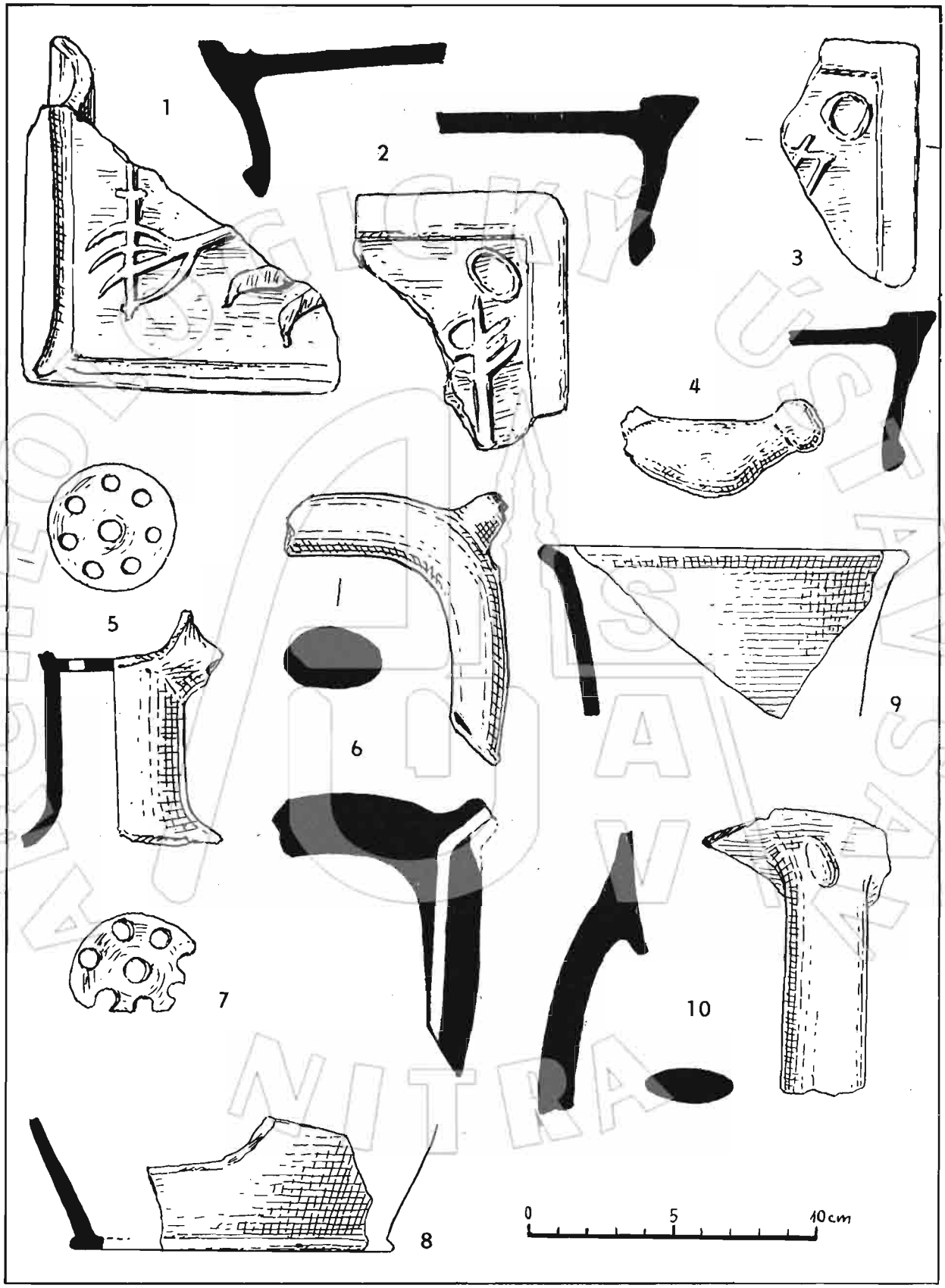

Obr. 56. Veľké Zálužie, okr. Nitra. Výber z neskorostredovekej keramiky.

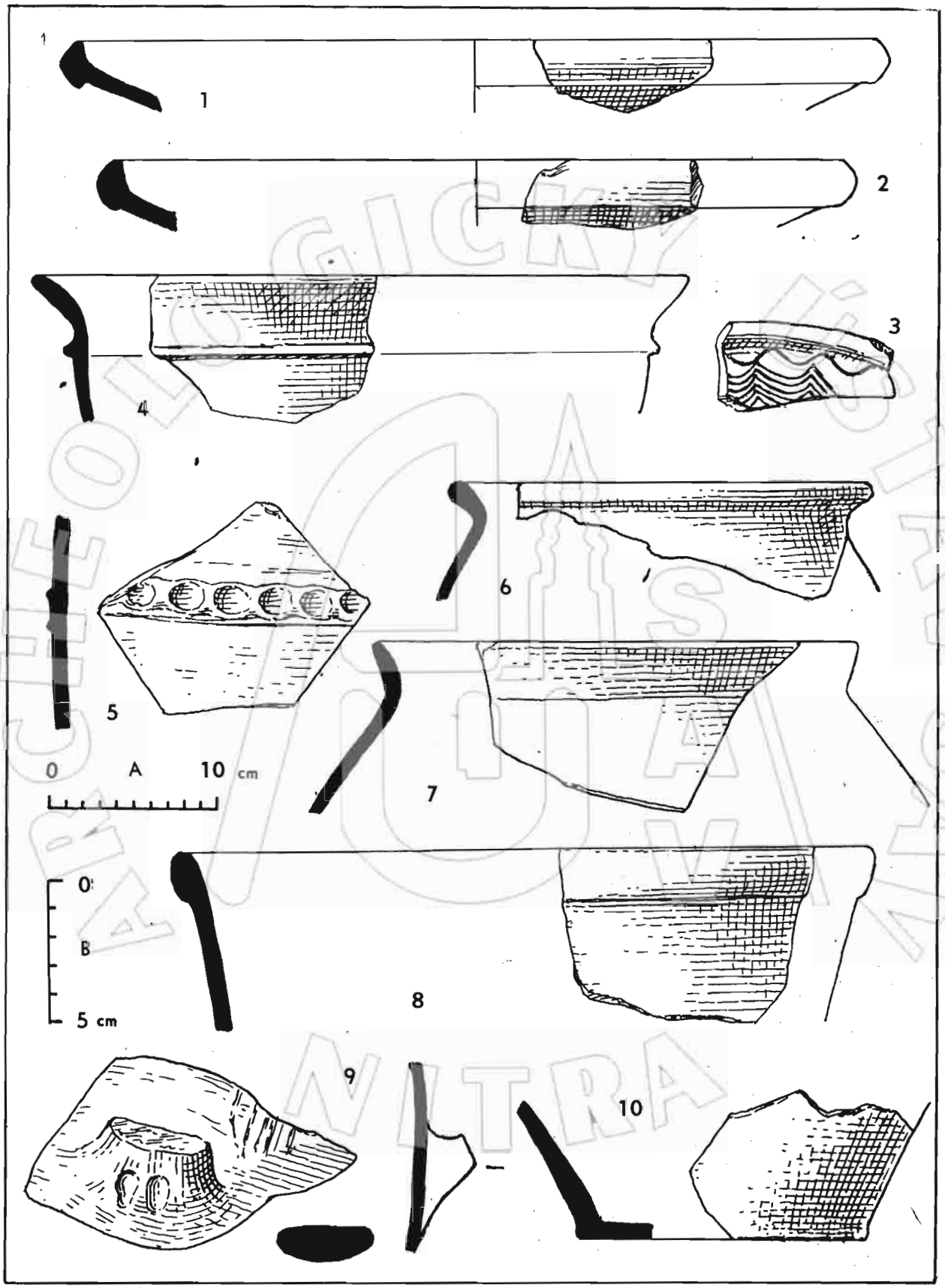

Obr. 57. Veľké Zálužie, okr. Nitra. Výber z neskorostredovekej keramiky. Mierka: 1-3 - A; 4-10 - B.

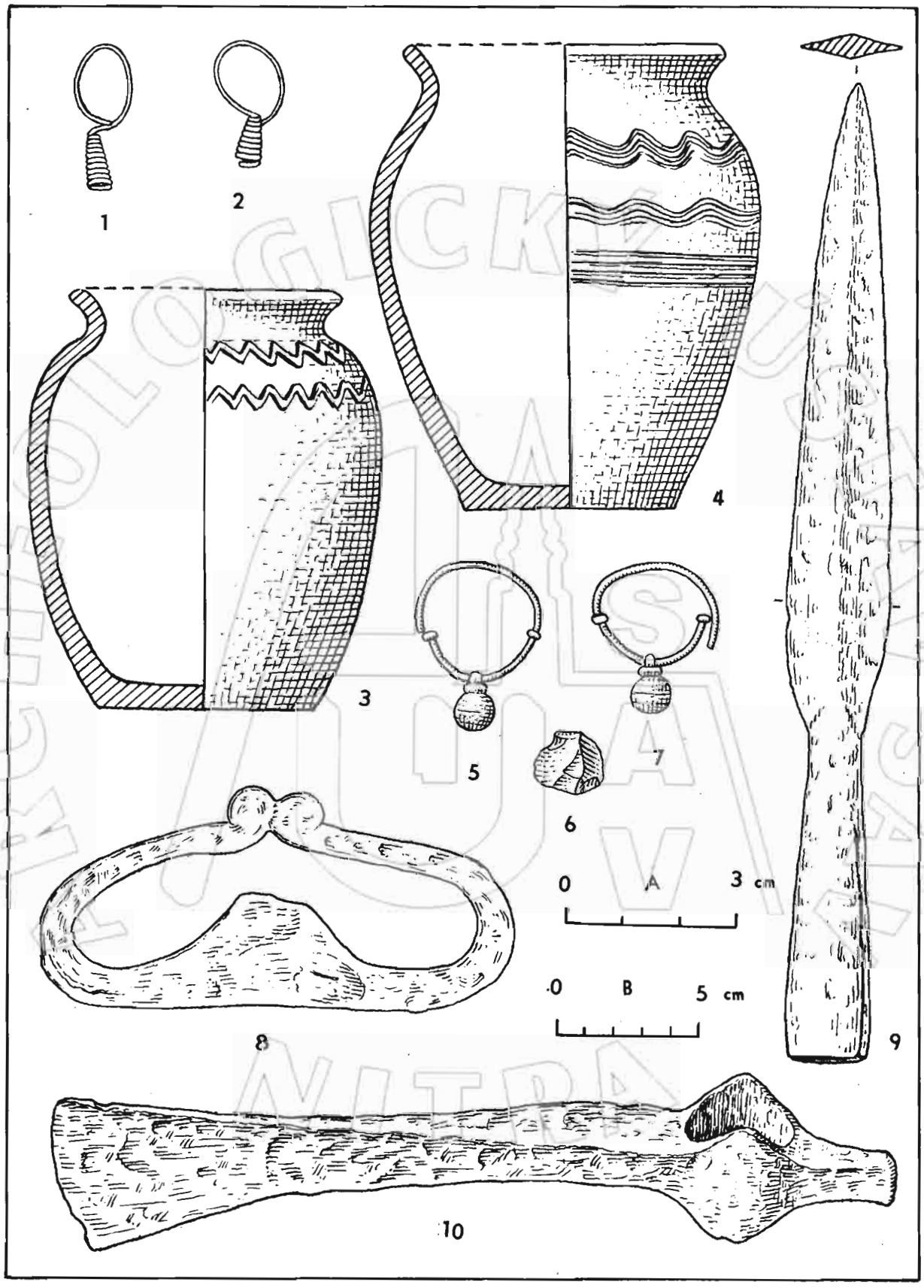

Obr. 58. Nitra-Dolné Krškany. 1, 2, 5-7 - hrob 47; 3 - hrob 43; 4 - hrob 27; 8 - hrob 49; 9 - hrob 4; 10 - hrob 8. Mierka: 1, 2, 5-8 - A; 3, 4, 9, 10 - B.

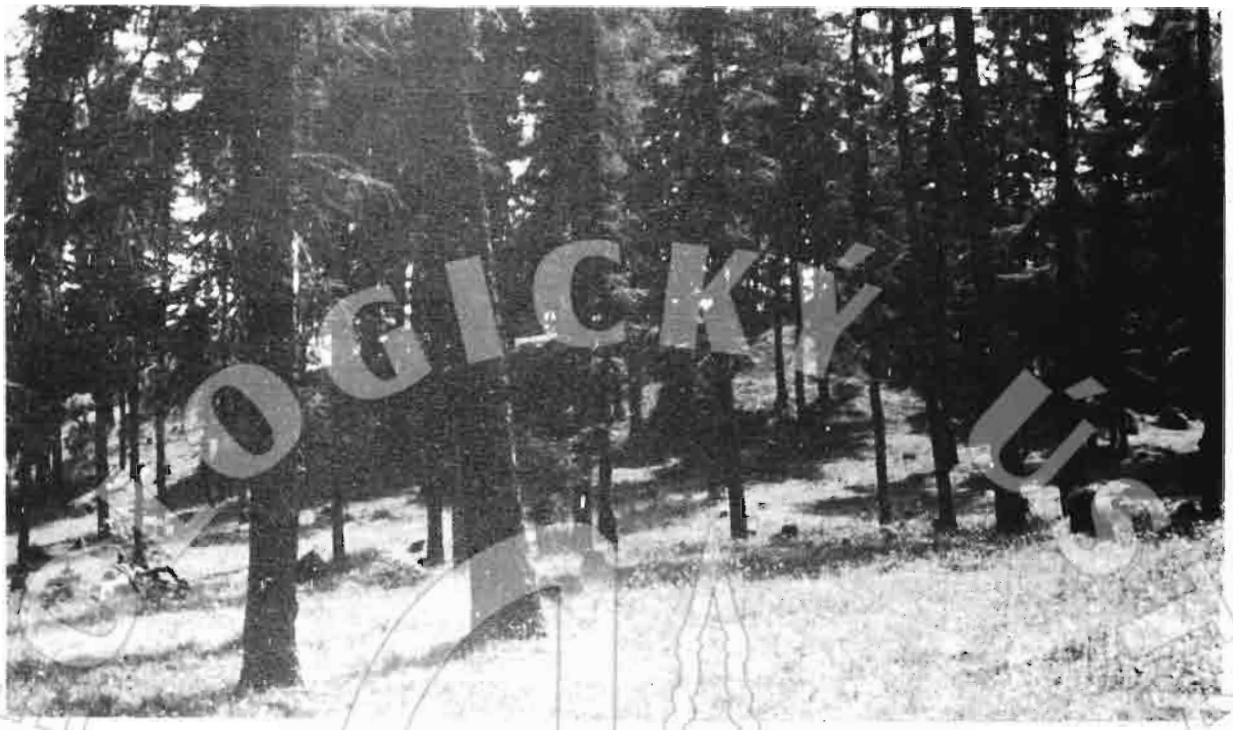

Obr. 59. Levoča, okr. Spišská Nová Ves. Celkový pohľad na opevnené výšinné sídlisko Burg.

Obr. 60. Pavľany, okr. Spišská Nová Ves. Zalesnené hradisko v katastri obce.

Obr. 61. Pavľany, okr. Spišská Nová Ves. Miesto so zvyškami kostola zaniknutej osady Krigov.

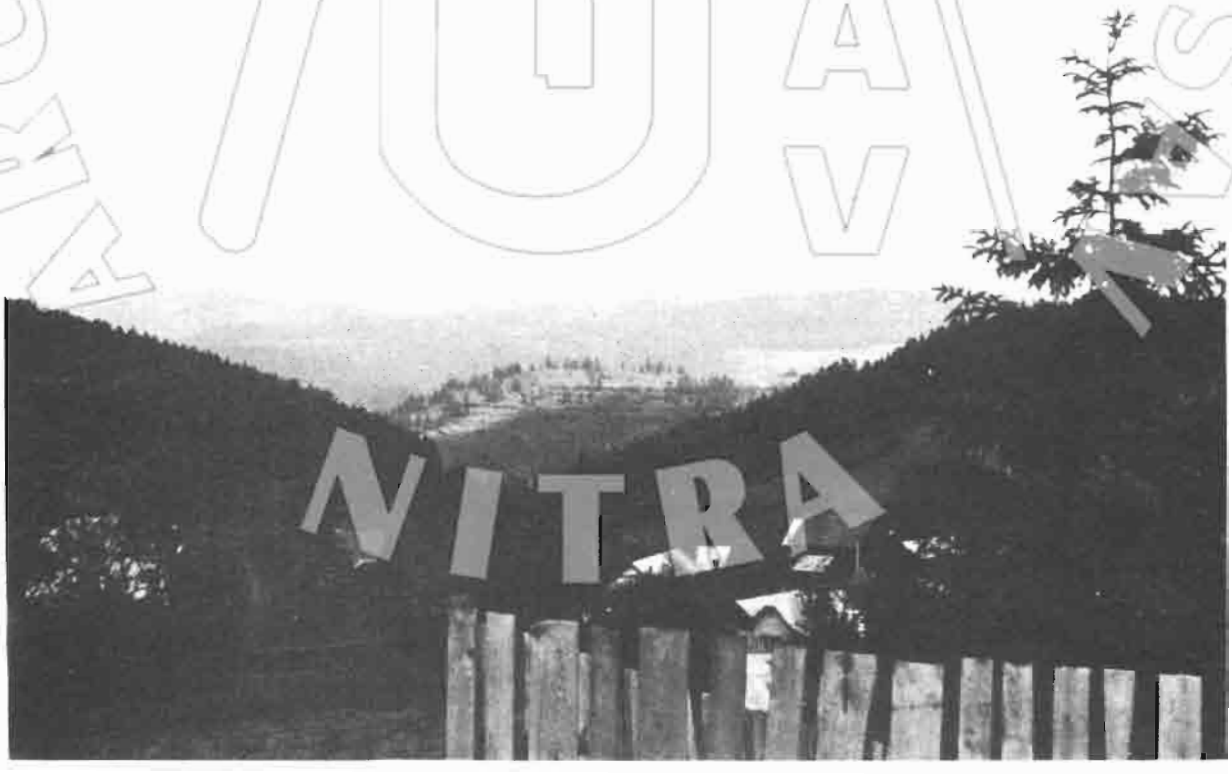

Obr. 62. Závada, okr. Spišská Nová Ves. Hradisko pri obci.

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV SAV NITRA

Obr. 63. Smižany, poloha **štrkovisko** IV, okr. Spišská Nová Ves. 1 - Celkový pohľad na skúmanú plochu; 2 - časť objektu z mladšej doby rímskej.

Obr. 64. Spišská Nová Ves, poloha Kozí briežok. Časť porušeného objektu z mladšej doby bronzovej.

Obr. 65. Spišské Vlachy, poloha Nad starým mlynom, okr. Spišská Nová Ves. Časti neolitických objektov v profile štrkoviska.

Obr. 66. Spišský Štvrtok, poloha Pod gelendrami, okr. Spišská Nová Ves. Urna zo staršej doby rímskej.

Obr. 67. Uloža, poloha Šance, okr. Spišská Nová Ves. Časť priekopy s valom.

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV SAV NITRA

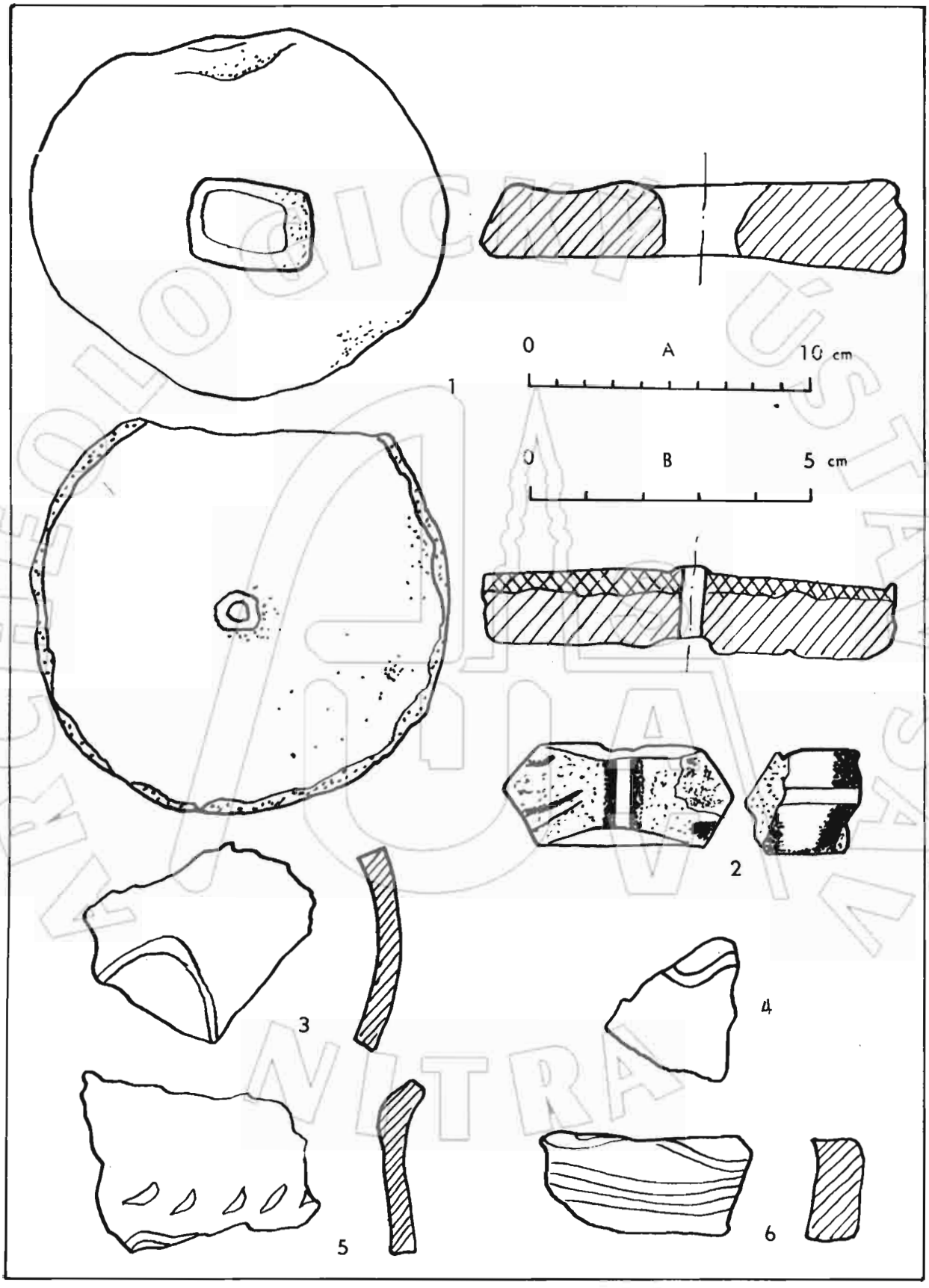

Obr. 68. 1 - Smižany, poloha štrkovisko IV, okr. Spišská Nová Ves, objekt 1/76; 2-6 - Spišské Tomášovce, poloha Sedliská, okr. Spišská Nová Ves: Mierka: 1 - A; 2-6 - B.

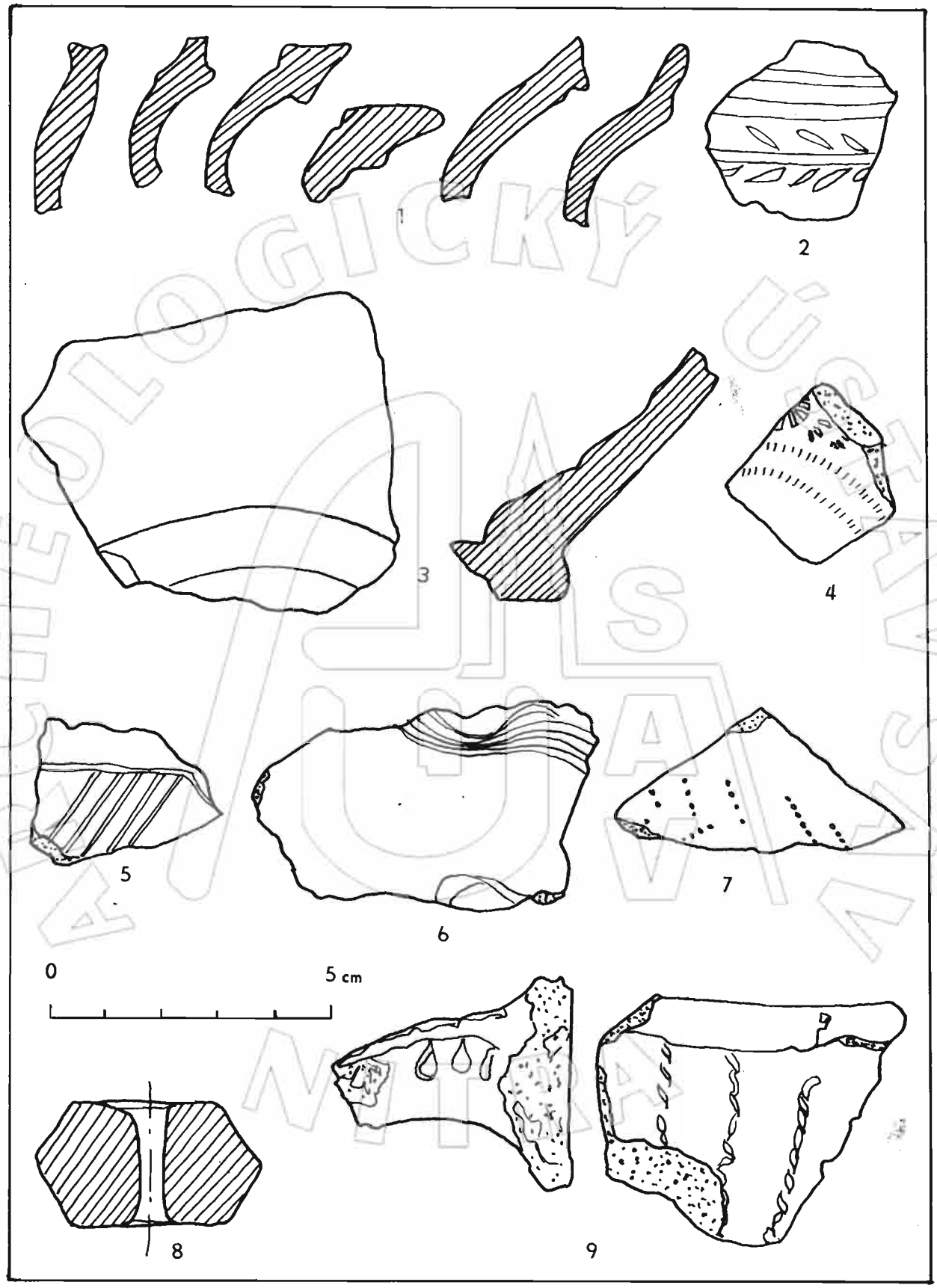

Obr. 69. 1, 2 - Spišské Tomášovce, poloha Sedliská, okr. Spišská Nová Ves;
3-8 - Spišský Štvrtok, poloha Nižné garhalovské, okr. Spišská Nová Ves;
9 - Letanovce, poloha Brehulec, okr. Spišská Nová Ves.

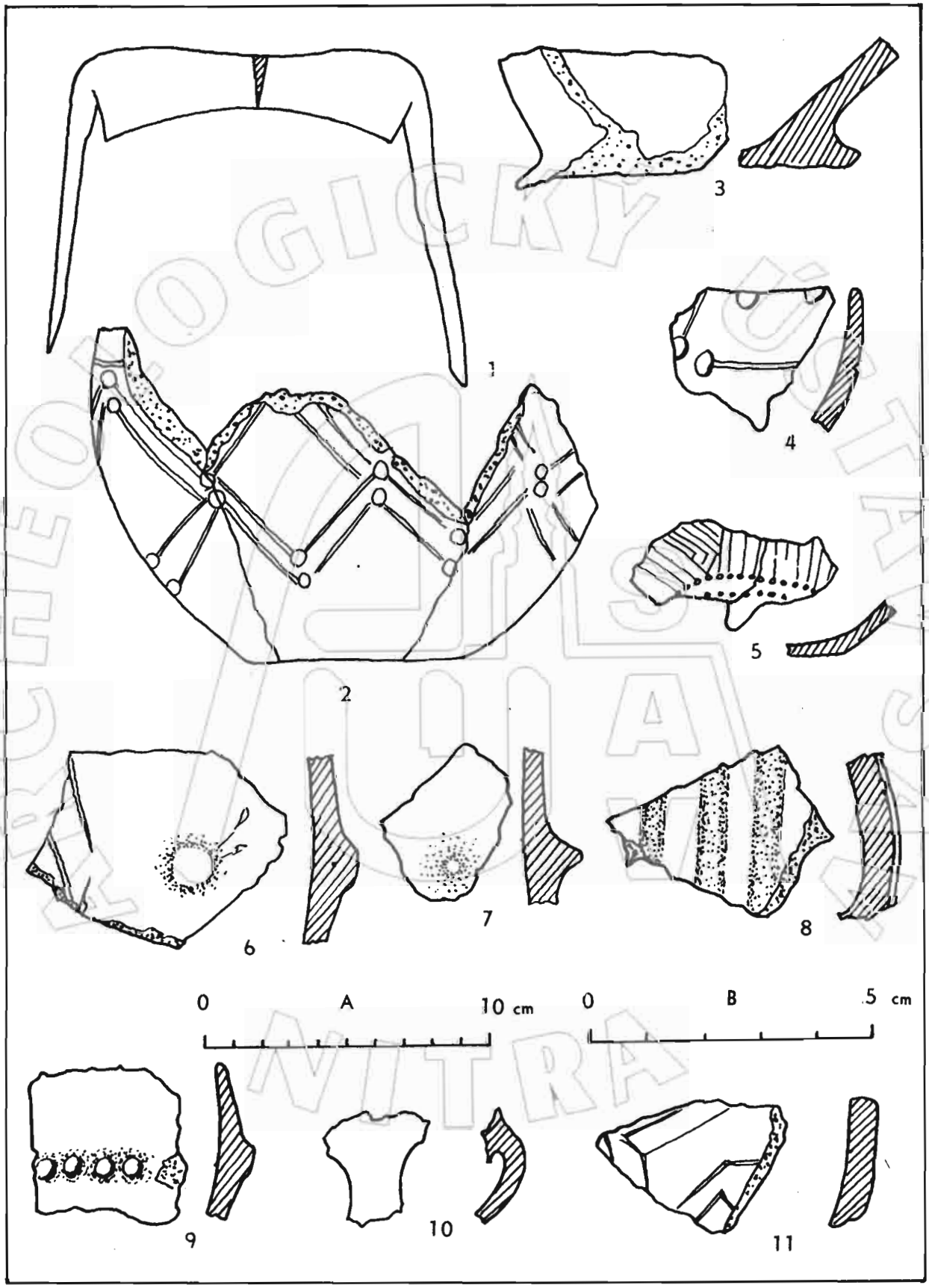

Obr. 70. 1-11 - Smižany, poloha štrkovisko IV, okr. Spišská Nová Ves.
Mierka: 1, 3-11 - A; 2 - B.

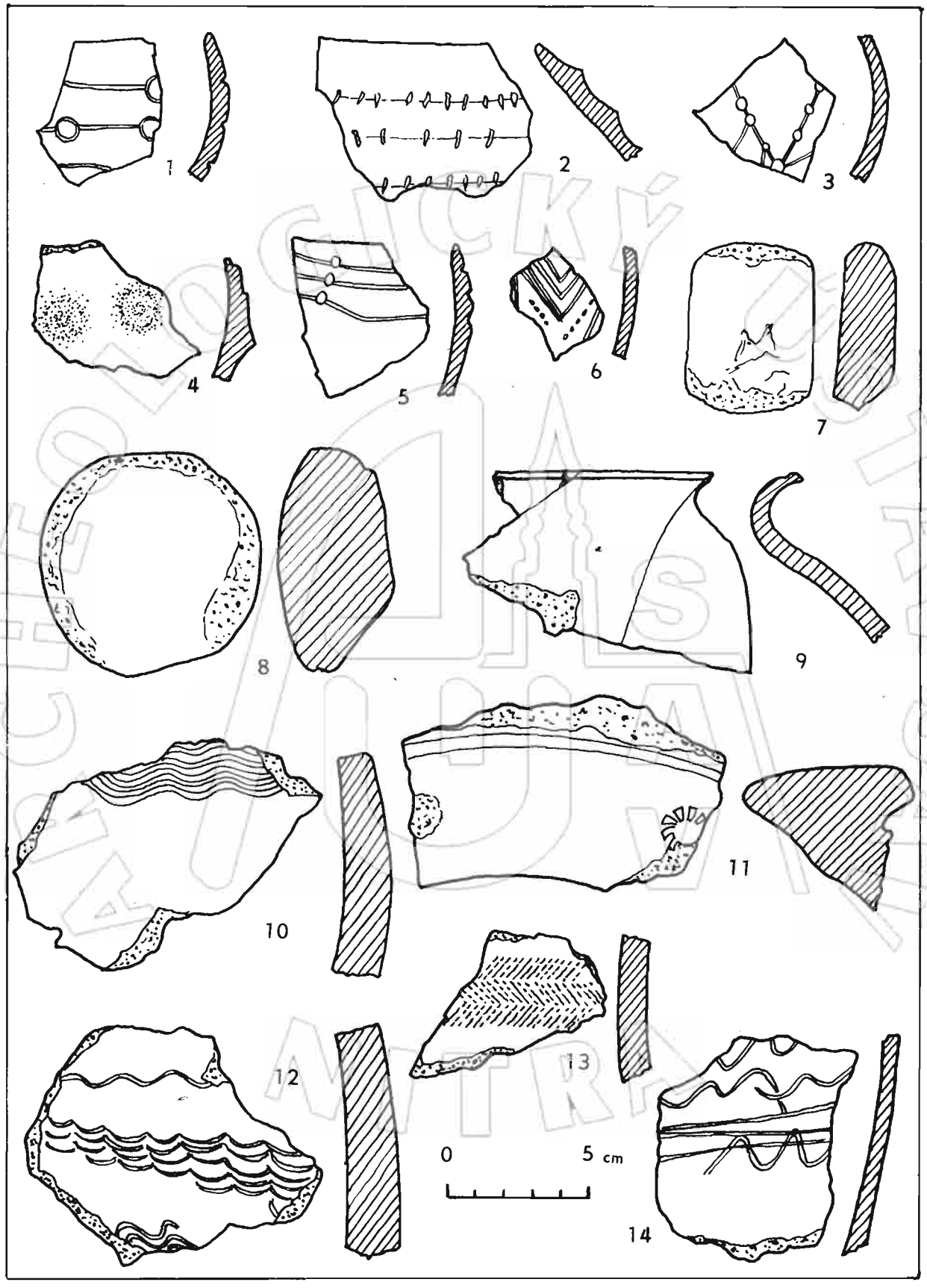

Obr. 71. Smižany, poloha štrkovisko IV, okr. Spišská Nová Ves.

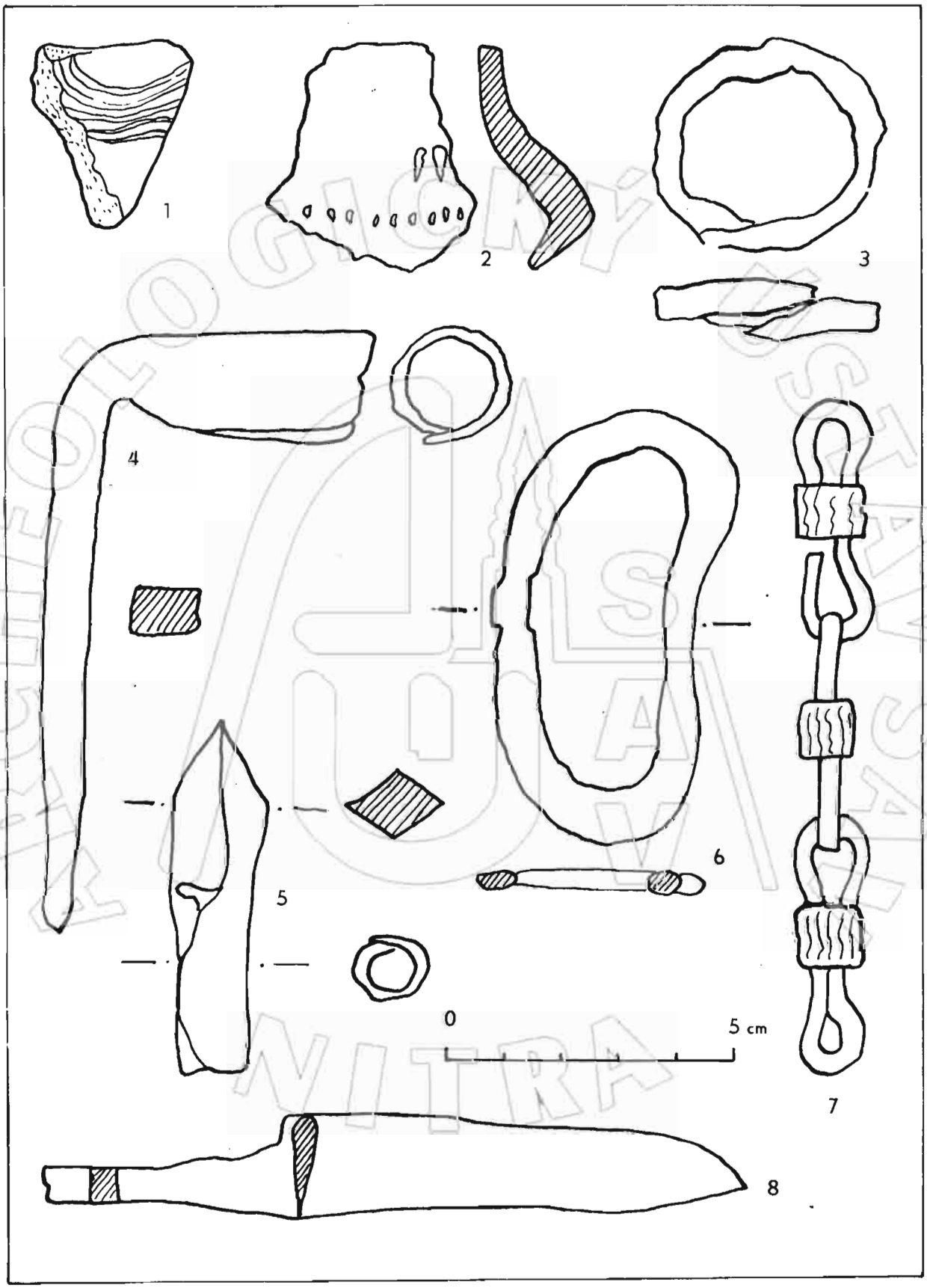

Obr. 72. 1-3 - Smižany, poloha **štrkovisko** IV, okr. Spišská Nová Ves; 4-7 - Spišská Nová Ves, poloha Okruhlovec; 8 - Spišský Štvrtok, poloha Pod gelendrami, okr. Spišská Nová Ves.

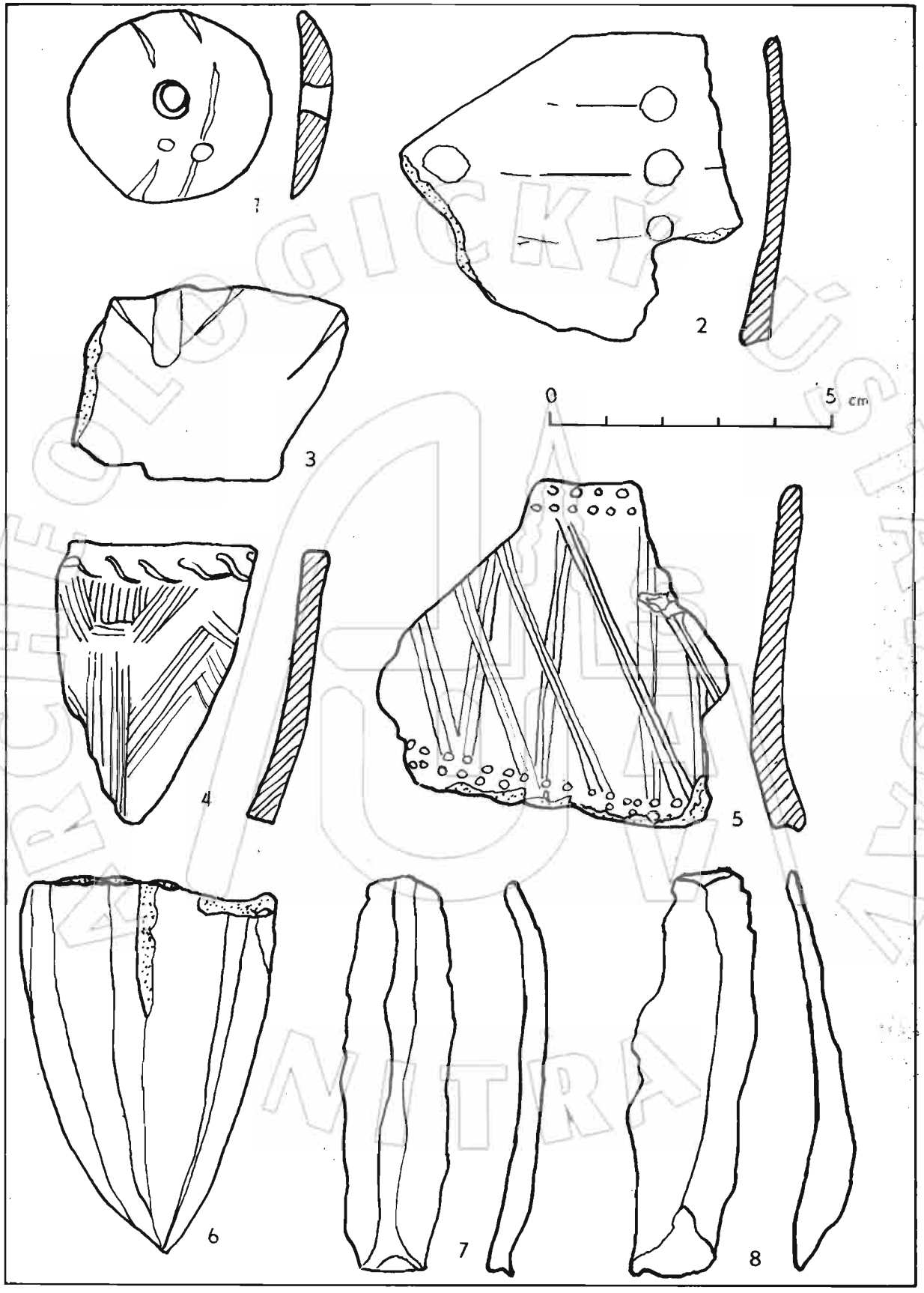

Obr. 73. Spišské Vlachy, poloha Nad starým mlynom, okr. Spišská Nová Ves.

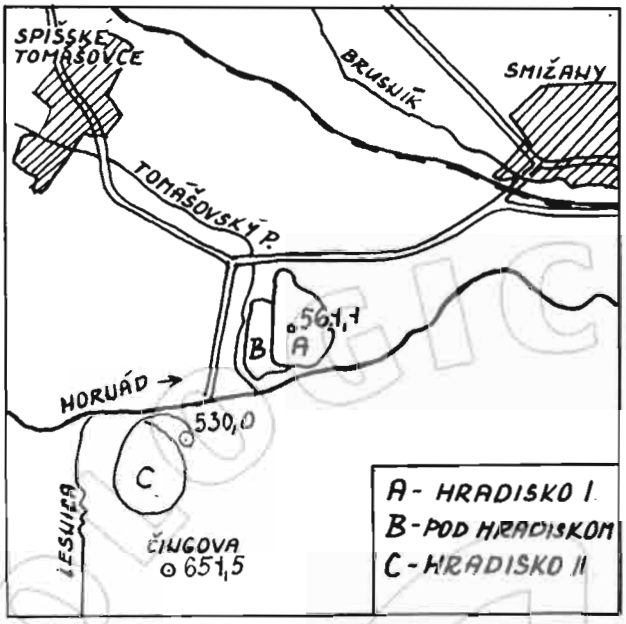

Obr. 74. Smižany a Spišské Tomášovce, polohy Hradisko I, Hradisko II, Pod hradiskom, okr. Spišská Nová Ves. Situačný náčrt.

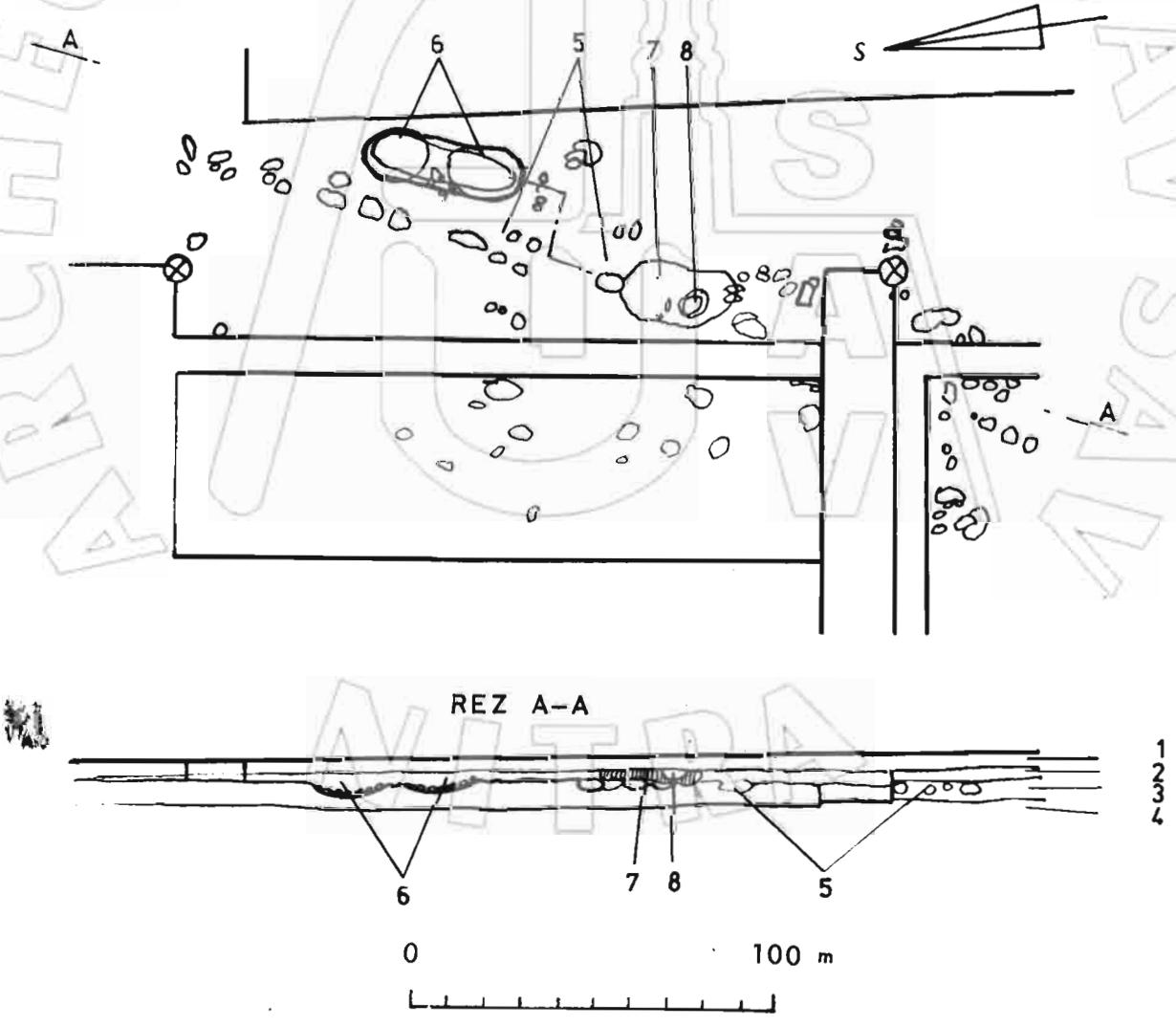

Obr. 75. Spišské Tomášovce, poloha Pod hradiskom, okr. Spišská Nová Ves. Pôdorys a rez objektu 5/76, železiarskej spražovacej a taviacej pece 1/76.
1 - ornica; 2 - vrstva A so železiarskymi objektmi; 3 - vrstva B s objektom 5/76; 4 - štrkopieskové podložie; 5 - kamenná podmurovka steny objektu 5/76; 6 - spražovacia pec 1/76; 7 - plošinka z odtavenej hlušiny; 8 - základ taviacej pece 1/76.

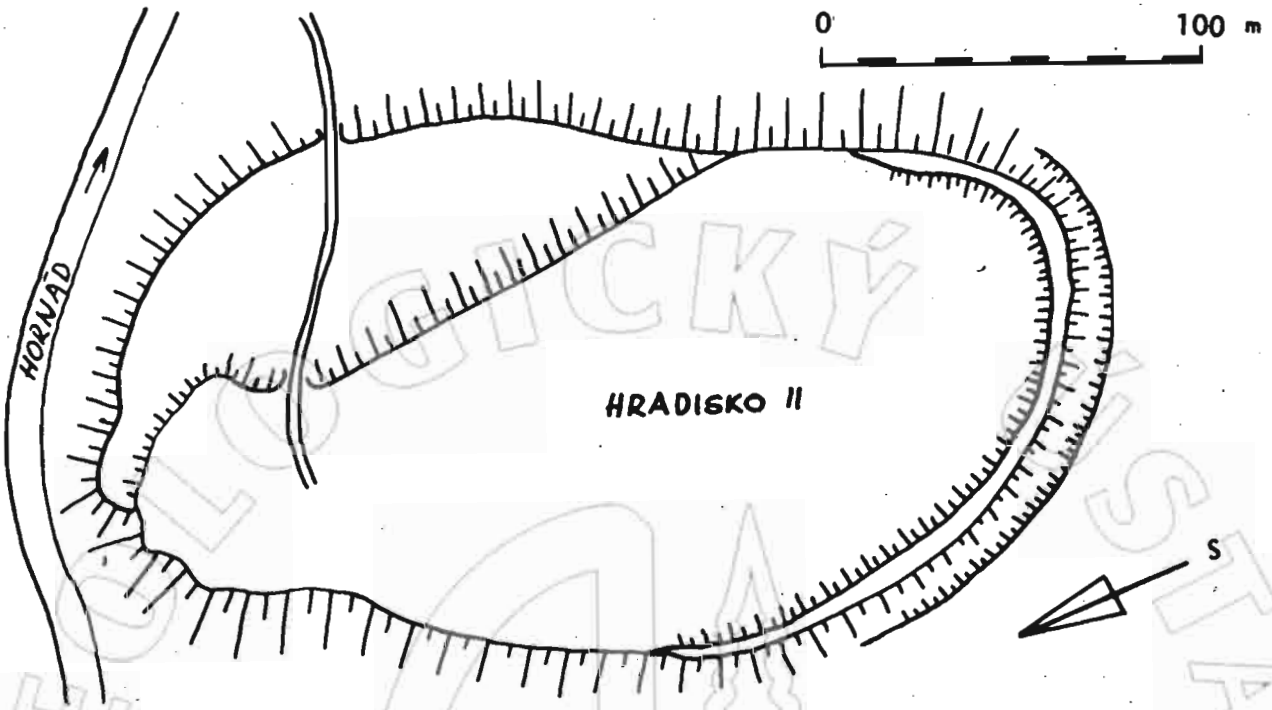

Obr. 76. Smižany, poloha Hradisko II, okr. Spišská Nová Ves. Opevnenie hradiska.

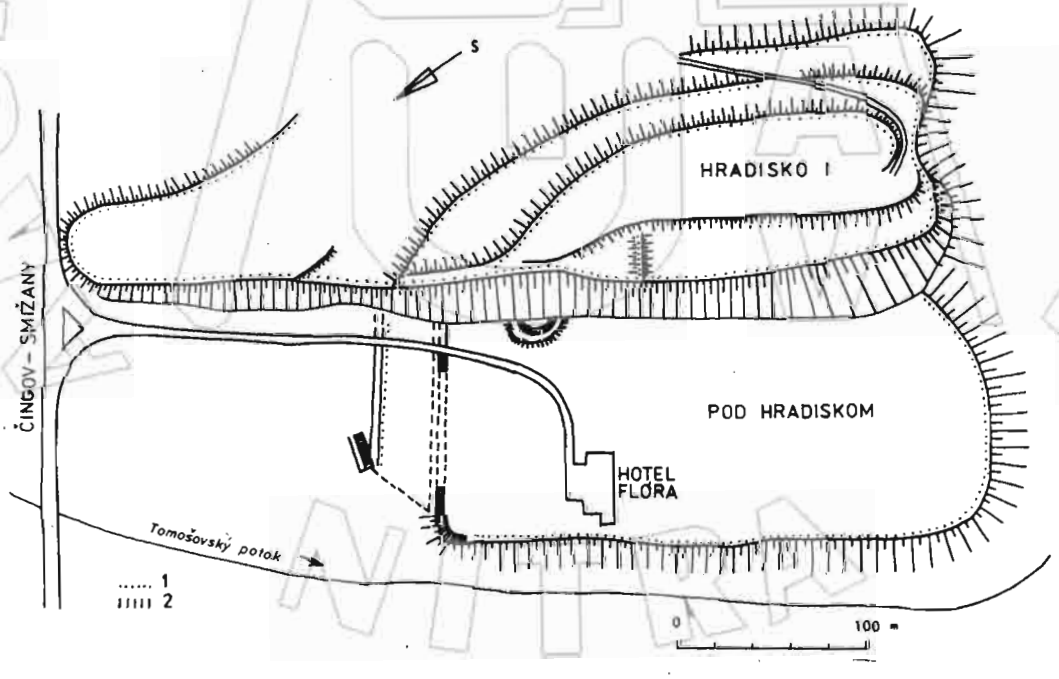

Obr. 77. Smižany a Spišské Tomášovce, okr. Spišská Nová Ves. Opevnenie Hradiska I a osady Pod hradiskom. 1 - priebeh palisádového opevnenia; 2 - preskúmané murivo roštovo-komorovej konštrukcie.

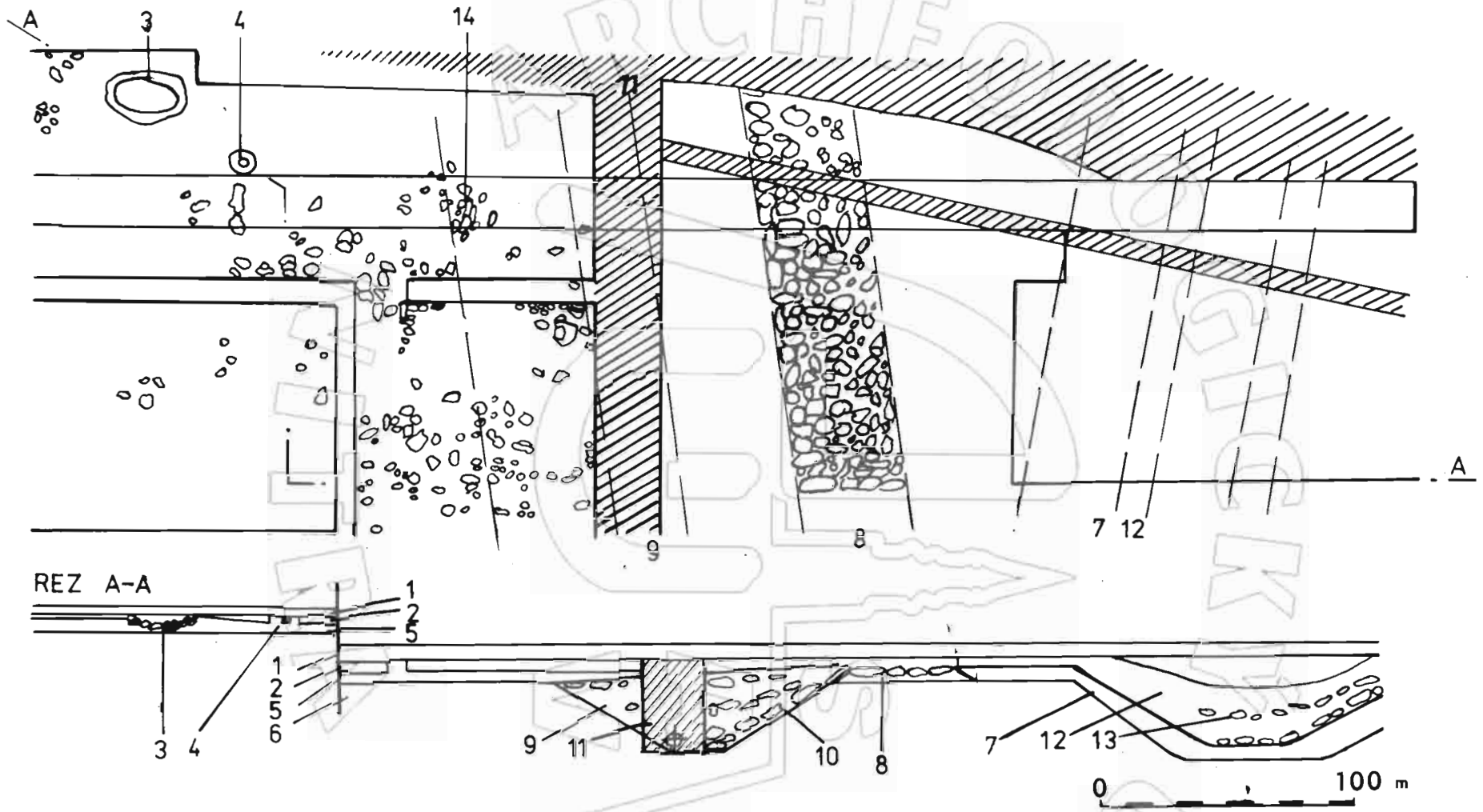

Obr. 78. Spišské Tomášovce, poloha Pod hradiskom, okr. Spišská Nová Ves. Pôdorys a rez objektu 6/76, železiarskej spražovacej pece 2/76, železiarskej taviacej šachtovej pece 2/76, púchovského a slovanského palisádového opevnenia osady. 1 - ornica: 2 - vrstva A so železiarskymi objektmi; 3 - železiarska spražovacia pec 2/76; 4 - železiarska taviaca pec 2/76; 5 - vrstva B s objektom 6/76; 6 - štrkopieskové podložie; 7 - výplň mladolaténskej priekopy I; 8 - murivo púchovského opevnenia osady; 9 - výplň priekopy II púchovského opevnenia osady; 10 - priekopa, zosunuté kamene z múru; 11 - recentný zásah; 12 - výplň priekopy vonkajšieho slovanského opevnenia osady; 13 - priekopa, zosunuté kamene z palisádovej konštrukcie slovanského opevnenia; 14 - pec v objekte 6/76.

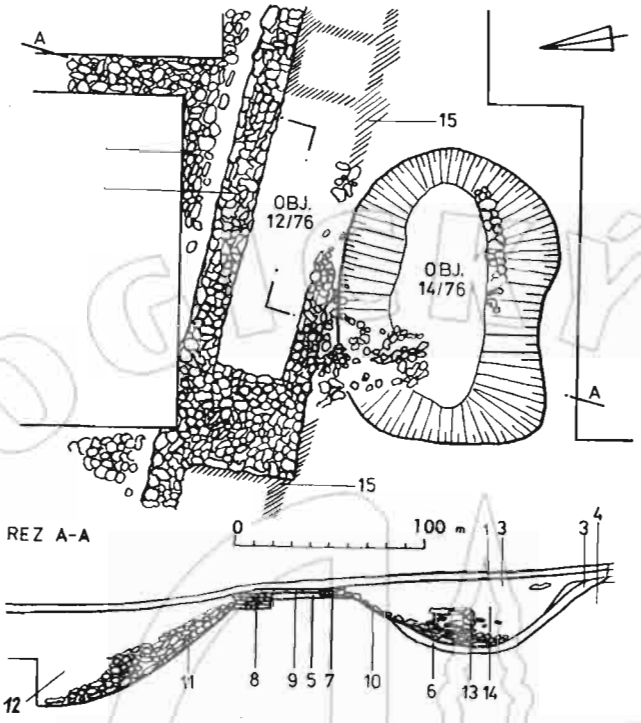

Obr. 79. Spišské Tomášovce, poloha Pod hradiskom, okr. Spišská Nová Ves. Pôdorys a rez objektov 12-14/76 a muriva vnútorného slovanského opevnenia. 1 - ornica; 2 - vrstva A v objekte 14/76; 3 - púchovský sídliskový horizont; 4 - štrkopieskové podložie; 5 - podlaha objektu 13/76; 6 - vrstva B v objekte 14/76; 7 - múrik; 8 - vonkajší múr roštovo-komorovej konštrukcie; 9 - podlaha objektu 12/76; 10 - kamene zosunuté do objektu 14/76; 11 - kamene zosunuté do priekopy pred opevnením; 12 - výplň priekopy pred murivom slovanského opevnenia; 13 - deštrukcia pece v objekte 14/76; 14 - výplň polozemnice 14/76 (V-A); 15 - prepálená zemina v miestach komorovej konštrukcie.

Obr. 80. Smižany, poloha Sedlo pod hradiskom, okr. Spišská Nová Ves. Objekt zo staršej doby bronzovej.

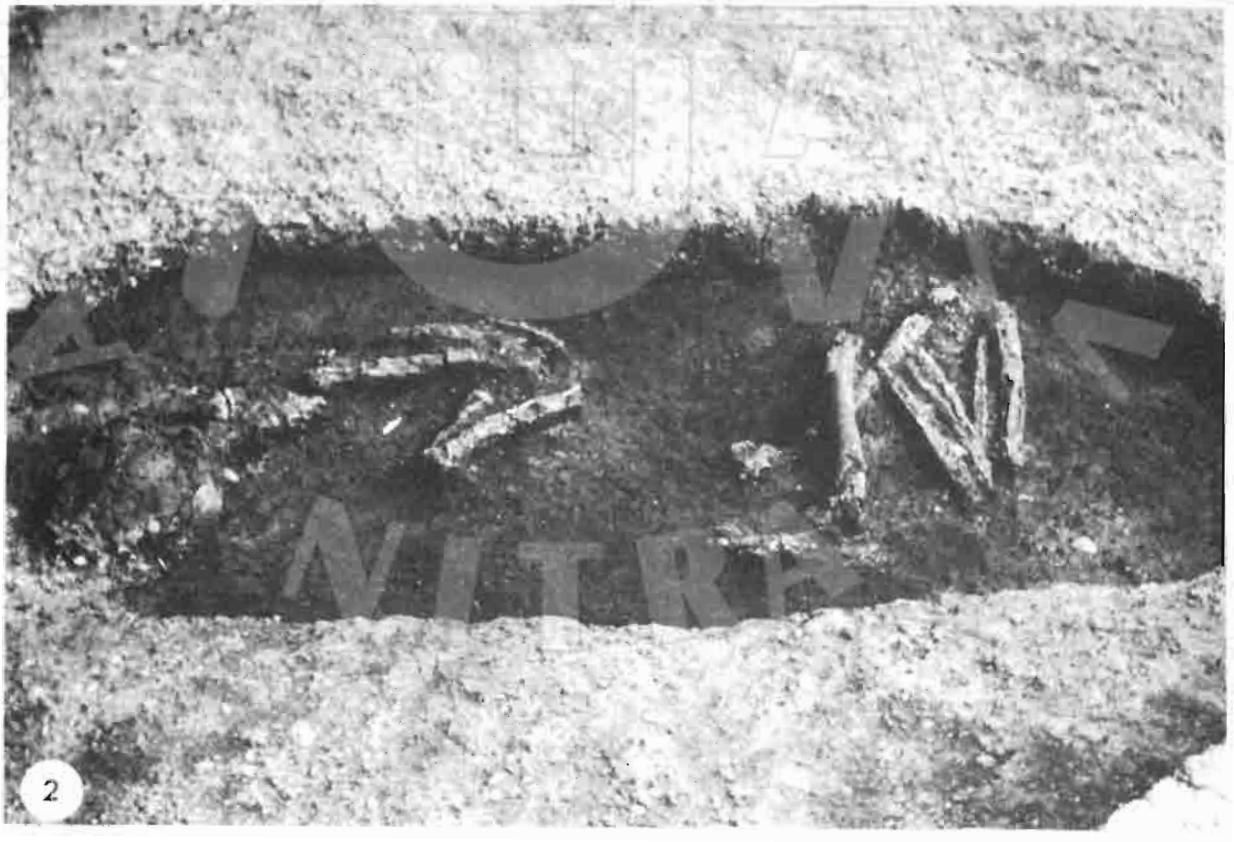

Obr. 81. Spišské Tomášovce, poloha Pod hradiskom, okr. Spišská Nová Ves.
1 - celkový pohľad na plochu skúmanú v roku 1976; 2 - hrob koštianskej kultúry.

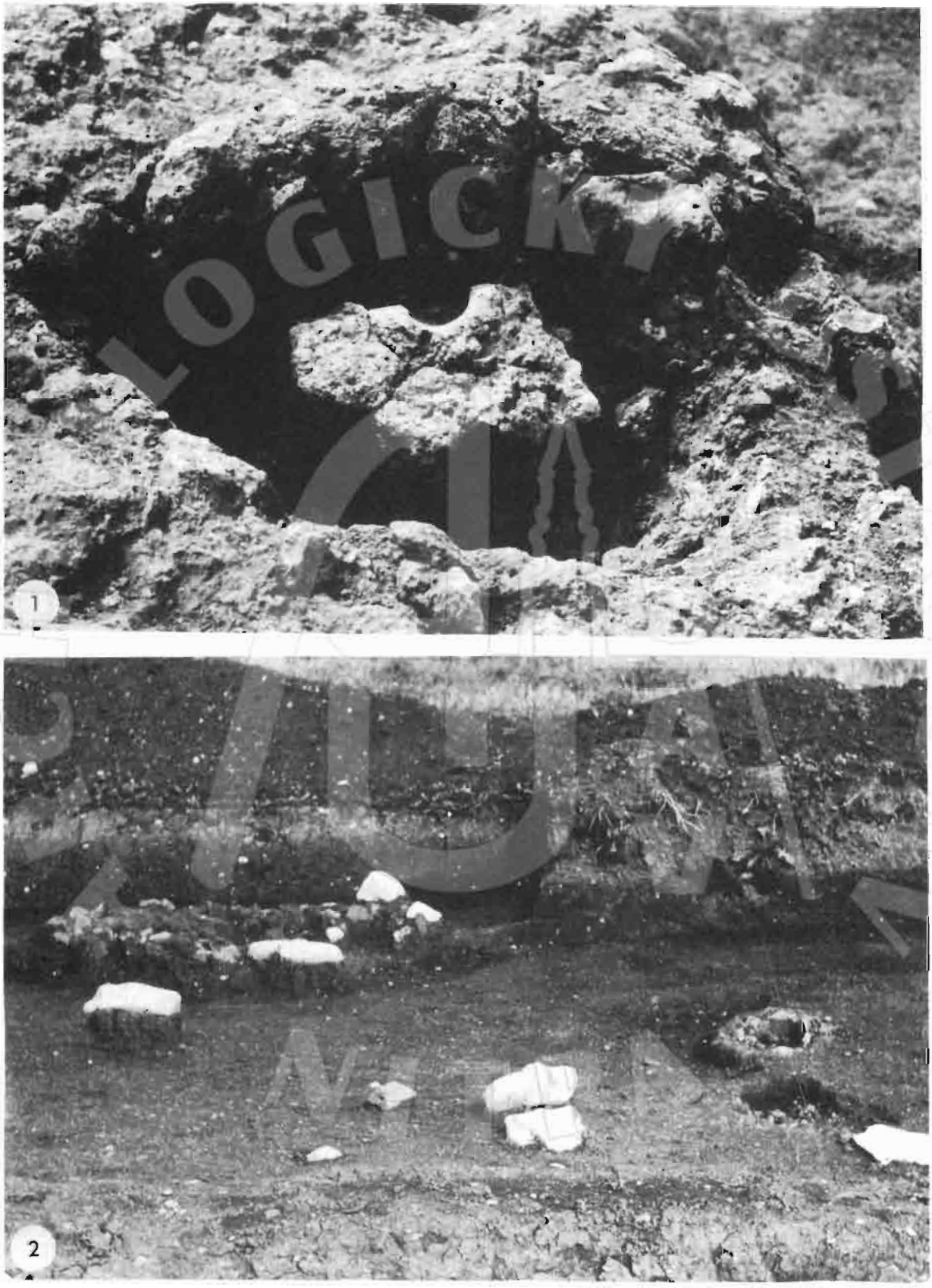

Obr. 82. Spišské Tomášovce, poloha Pod hradiskom, okr. Spišská Nová Ves.
1 - dno železiarskej pece 1/76; 2 - železiarska pec 2/76.

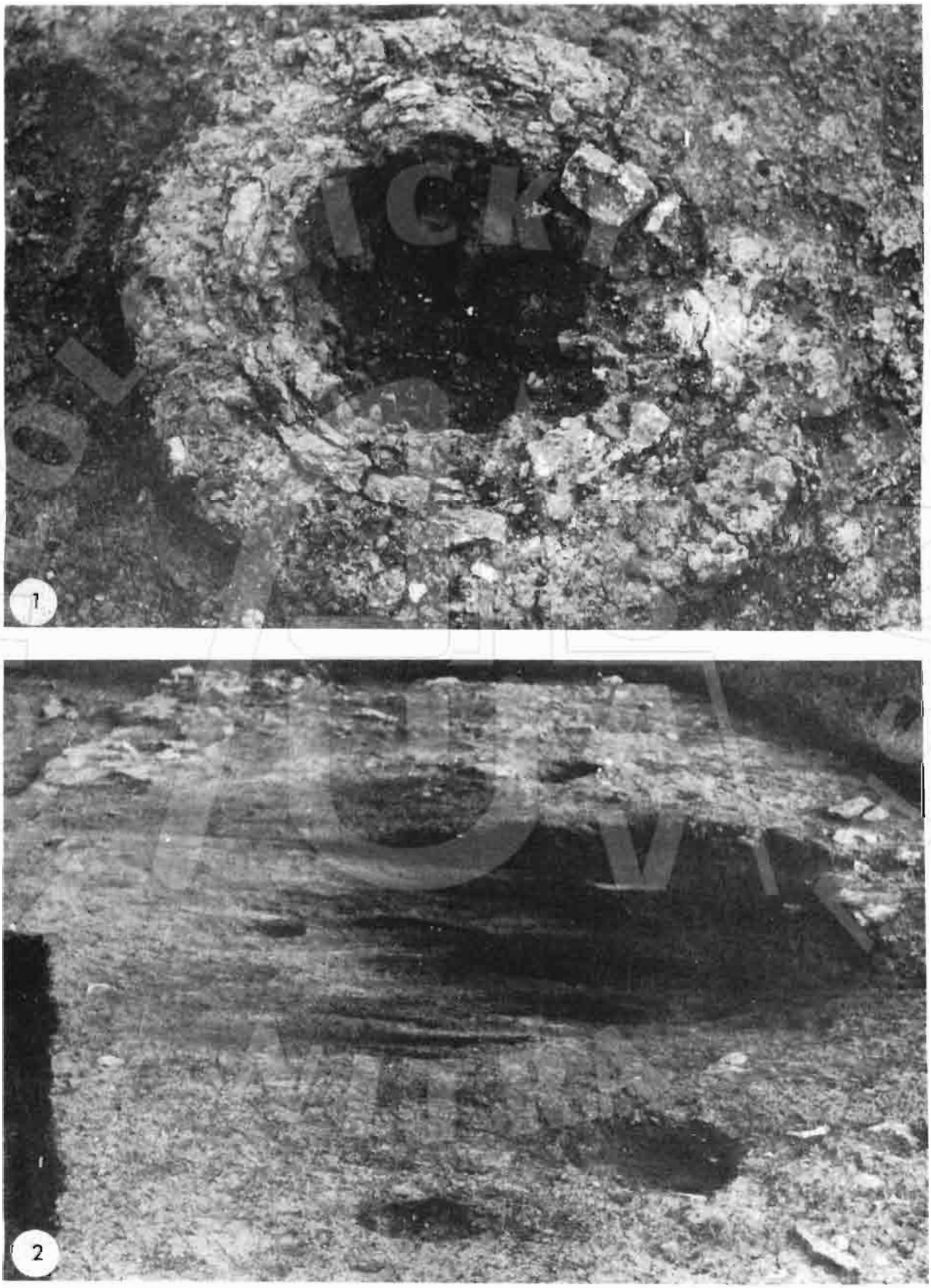

Obr. 83. Spišské Tomášovce, poloha Pod hradiskom, okr. Spišská Nová Ves.
1 - dno a plášť železiarskej pece 2/76; 2 - zuhoľnatená základňa pod komorovou konštrukciou opevnenia.

Obr. 84. Spišské Tomášovce, poloha Pod hradiskom, okr. Spišská Nová Ves. 1 - predslovanské opevnenie; 2 - pohľad od západu na časť odkrytého slovanského opevnenia.

Obr. 85. Spišské Tomášovce, poloha Pod hradiskom, okr. Spišská Nová Ves. 1 - profil výplne priekopy vonkajšieho slovanského opevnenia osady; 2 - čelný pohľad na zachované murivo v slovanskom opevnení.

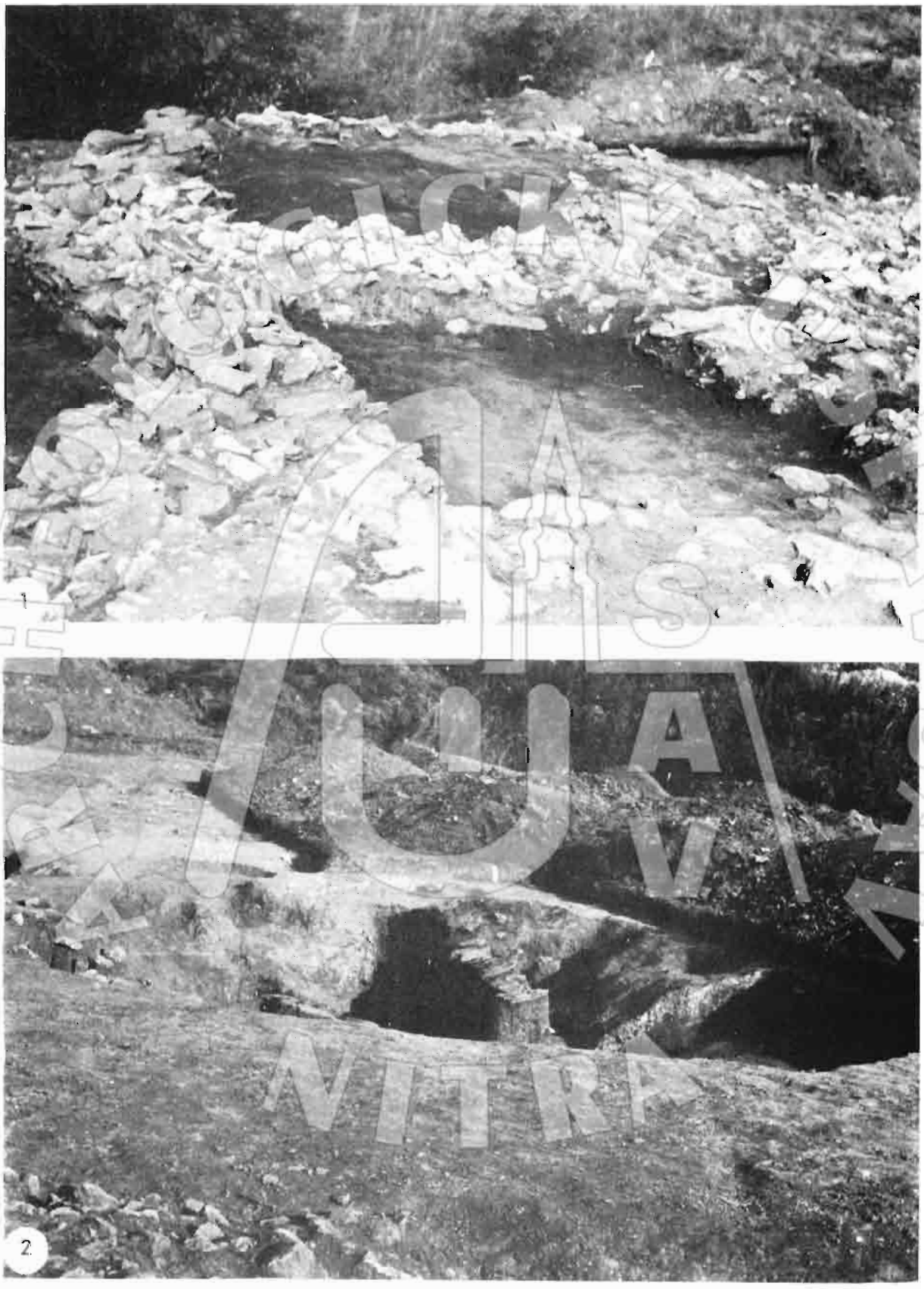

Obr. 86. Spišské Tomášovce, poloha Pod hradiskom, okr. Spišská Nová Ves.
1 - tzv. nárožná bašta slovanského opevnenia osady, v popredí objekt 18/76;
2 - objekt 14/76.

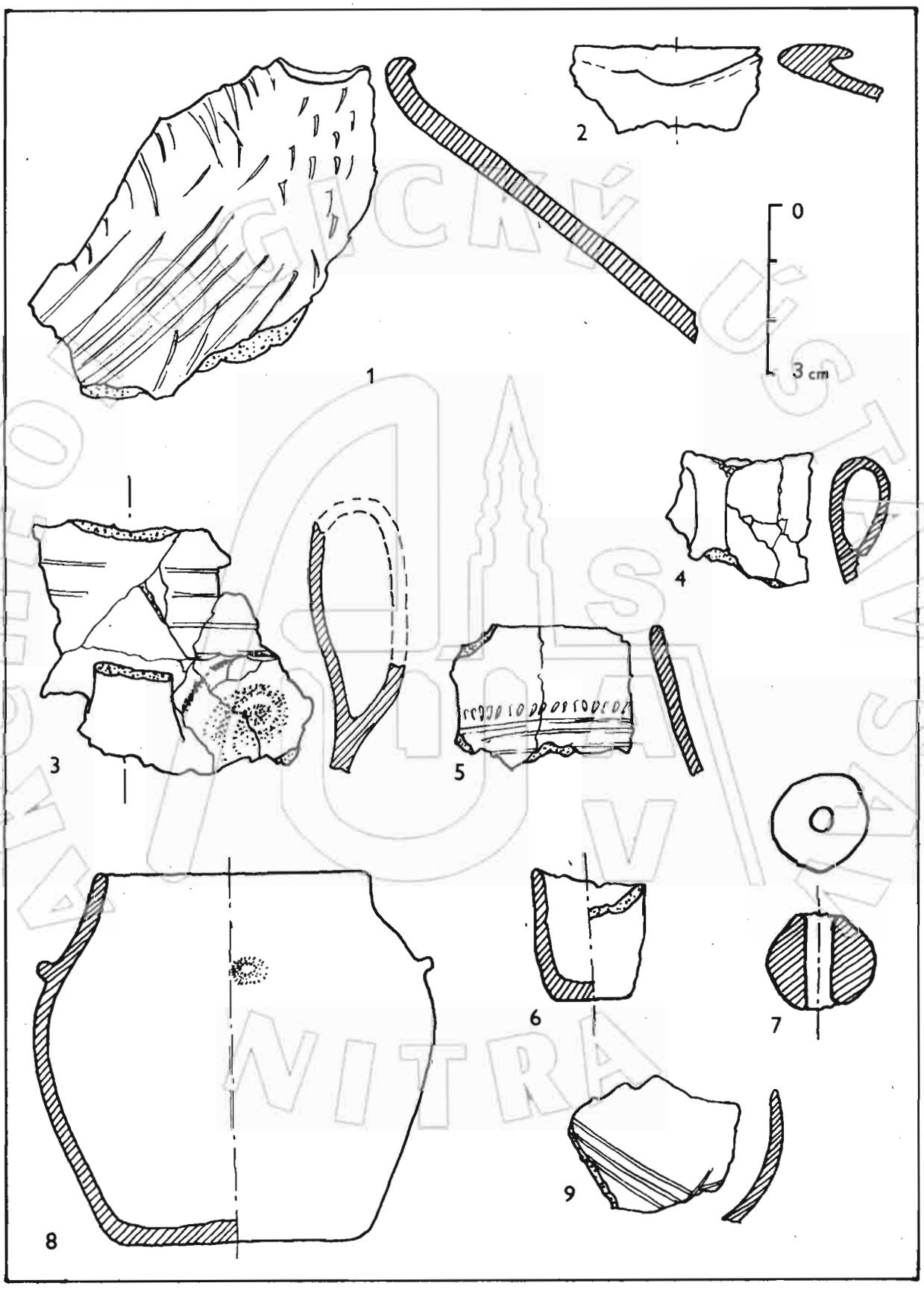

Obr. 87. Smižany, poloha Hradisko I a Sedlo pod hradiskom, okr. Spišská Nová Ves. Výber keramiky. 1-7 - objekt 23/76; 8 - objekt 24/76; 9 - objekt 25/76.

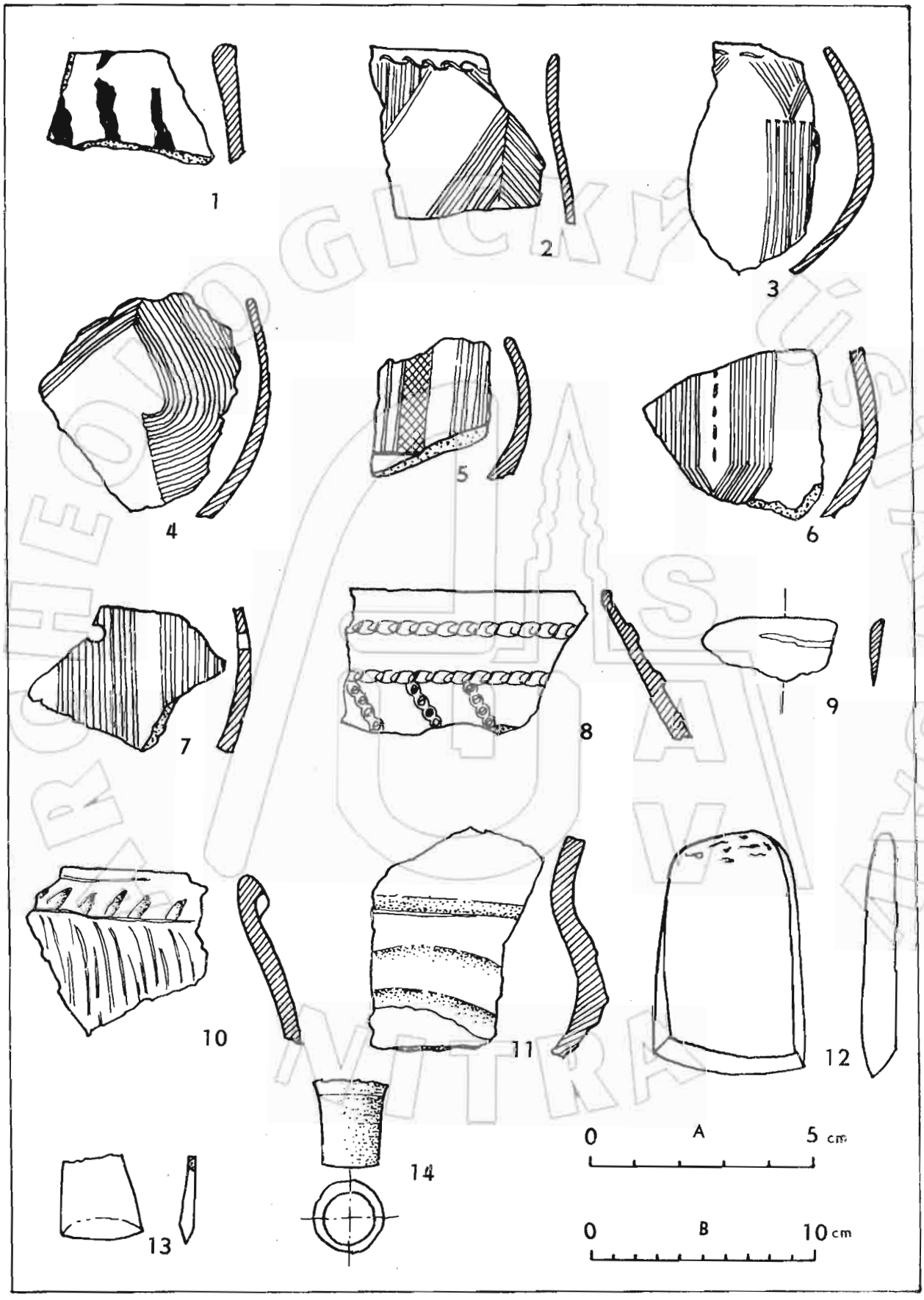

Obr. 88. Smižany, poloha Hradisko I, okr. Spišská Nová Ves. Výber nálezov z objektu 25/76 a z kultúrnej vrstvy. Mierka: 1-7, 9, 11, 14 - A; 8, 10, 12, 13 - B.

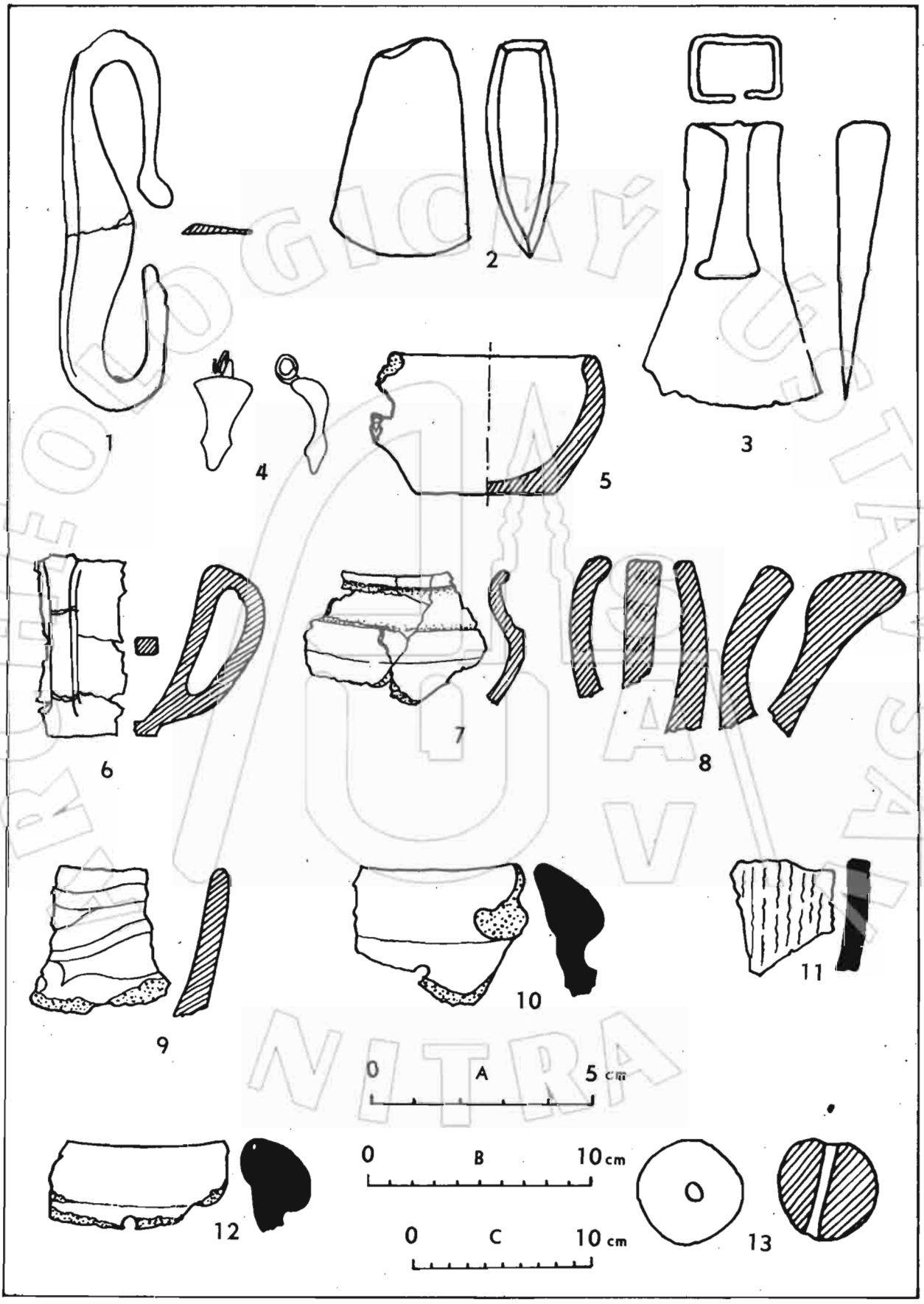

Obr. 89. Smižany, poloha Hradisko I, okr. Spišská Nová Ves: 1 - objekt 31/76; 2 - objekt 26/76. Spišské Tomášovce, poloha Pod hradiskom, okr. Spišská Nová Ves: 3 - objekt 33/76; 4-7 - objekt 1/76; 8 - objekt 2/76; 9-13 - objekt 5/76. Mierka: 1, 4, 13 - A; 2, 3, 5, 8-12 - B; 6, 7 - C.

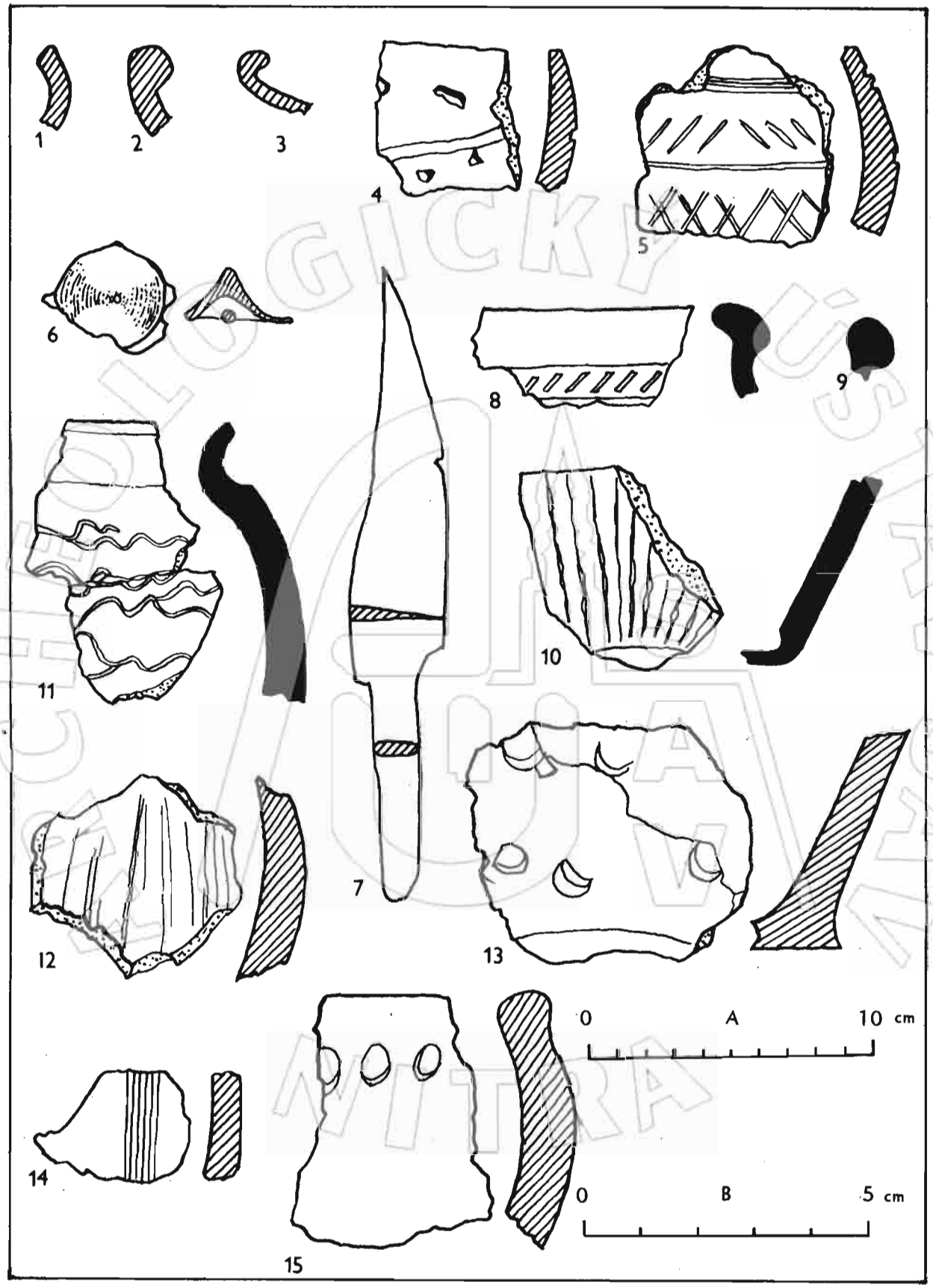

Obr. 90. Spišské Tomášovce, poloha Pod hradiskom, okr. Spišská Nová Ves. Výber nálezov: 1-5 - objekt 6/76; 6 - objekt 9/76; 7 - objekt 13/76; 8-10 - objekt 17/76; 11 - objekt 20/76; 12-15 - objekt 30/76. Mierka: 1-5, 8-15 - A; 6, 7 - B.

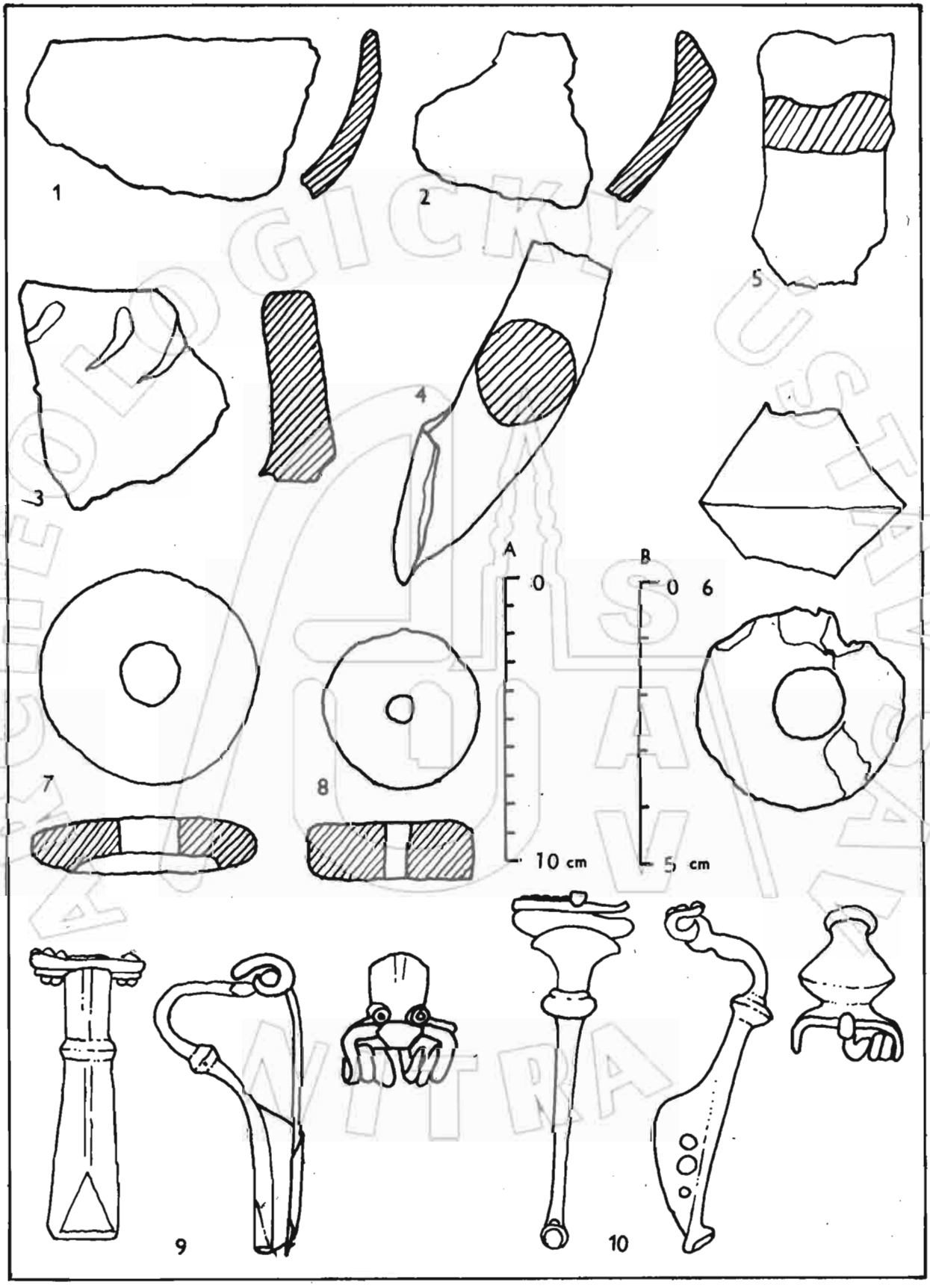

Obr. 91. Spišské Tomášovce, poloha Pod hradiskom, okr. Spišská Nová Ves. Výber nálezov z objektu 30/76. Mierka: 1, 2 - A; 3-10 - B.

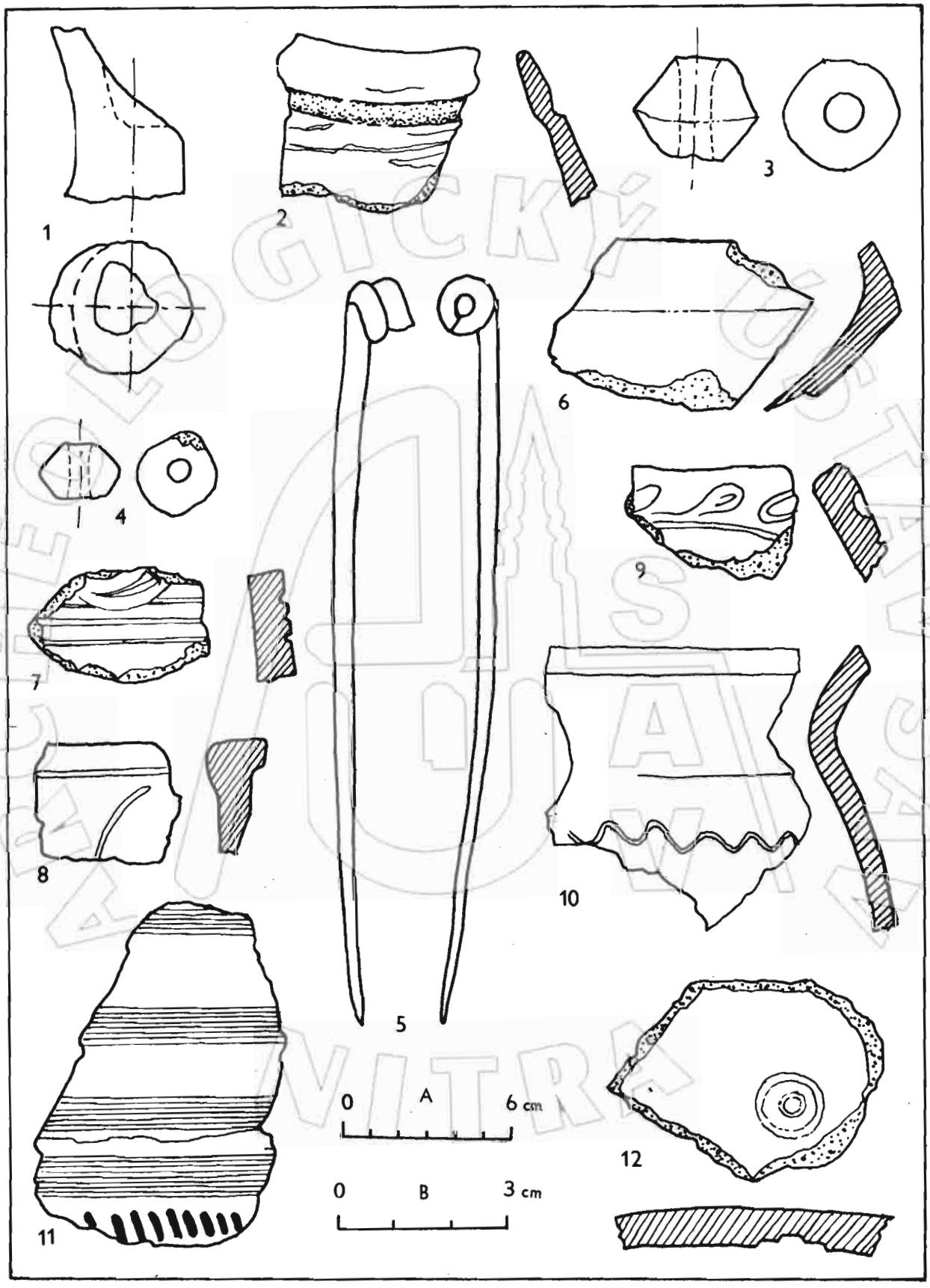

Obr. 92. Spišské Tomášovce, poloha Pod hradiskom, okr. Spišská Nová Ves.
Výber nálezov: 1-5 - objekt 34/76; 6-9 - plocha C/76; 10-12 - plocha E/76.
Mierka: 1-4, 6-12 - A; 5 - B.

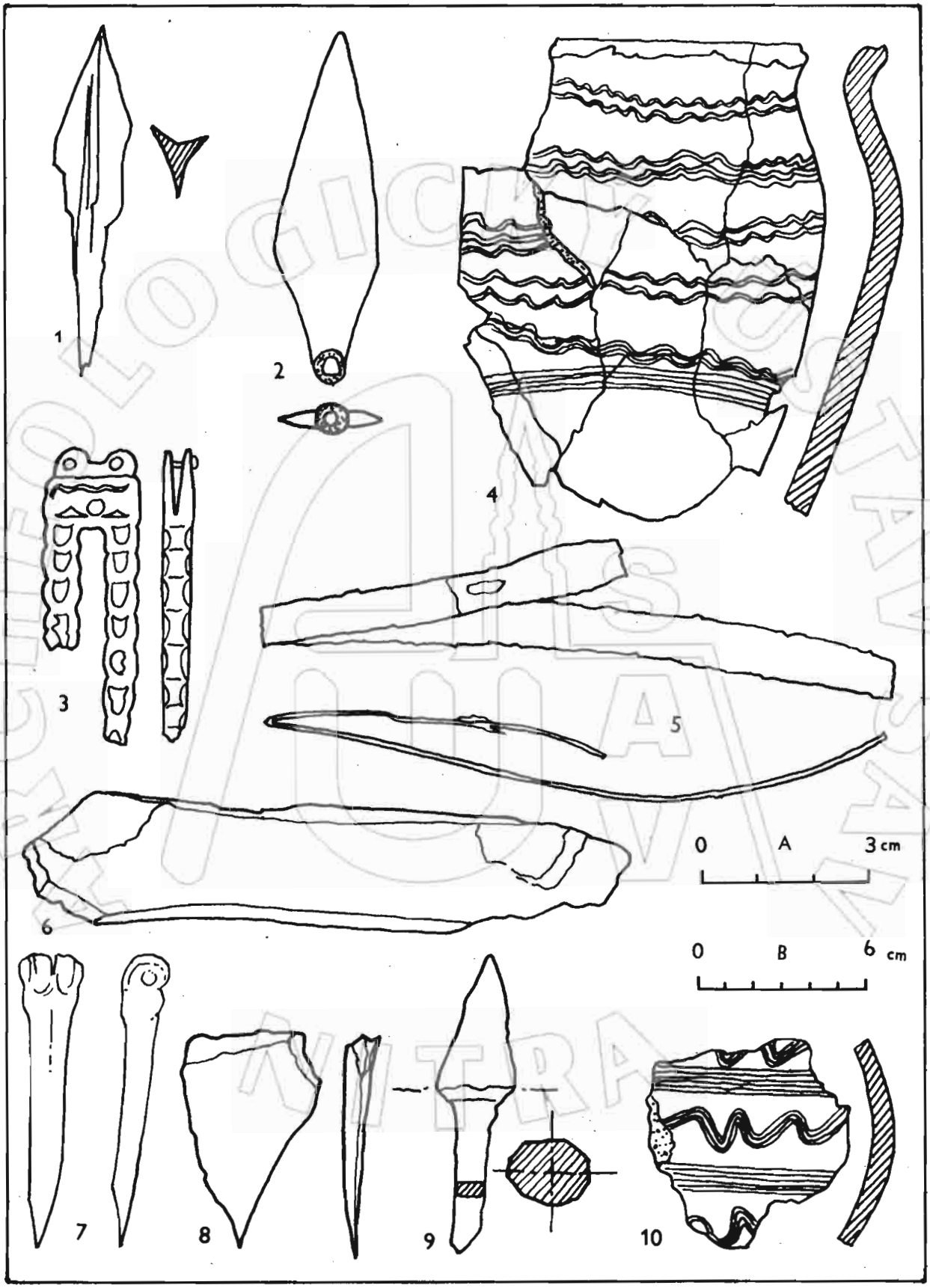

Obr. 93. Spišské Tomášovce, poloha Pod hradiskom, okr. Spišská Nová Ves. Výber nálezov: 1 - sonda VI/76; 2 - sonda XIV/76; 3 - sonda XII/76; 4-8, 10 - objekt 8/76; 9 - objekt 11/76. Mierka: 1-3, 9 - A; 4-8, 10 - B.

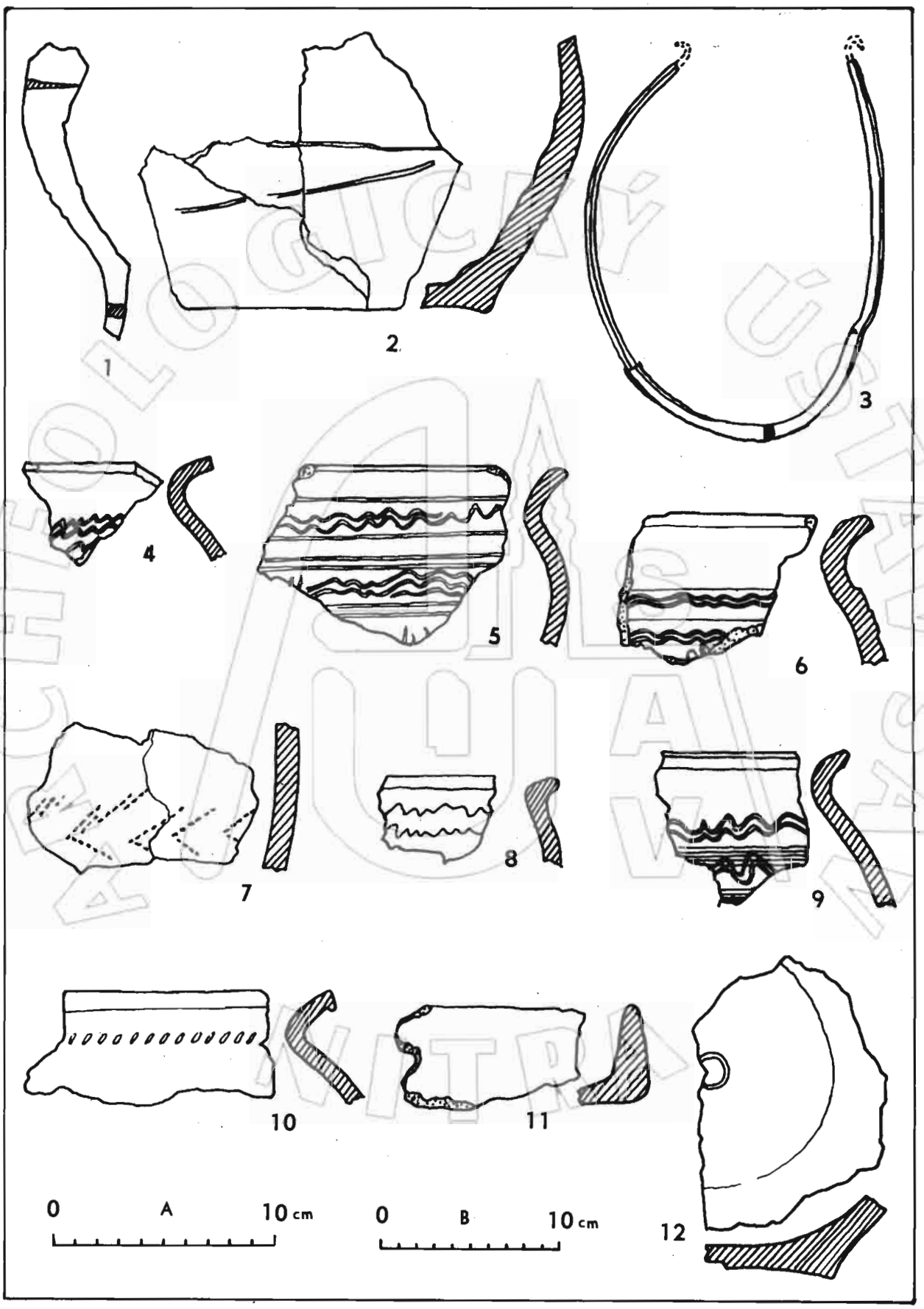

Obr. 94. Spišské Tomášovce, poloha Pod hradiskom, okr. Spišská Nová Ves. Výber nálezov: 1 - objekt 12/76; 2-12 - objekt 14/76. Mierka: 1-10, 12 - A; 11 - B.

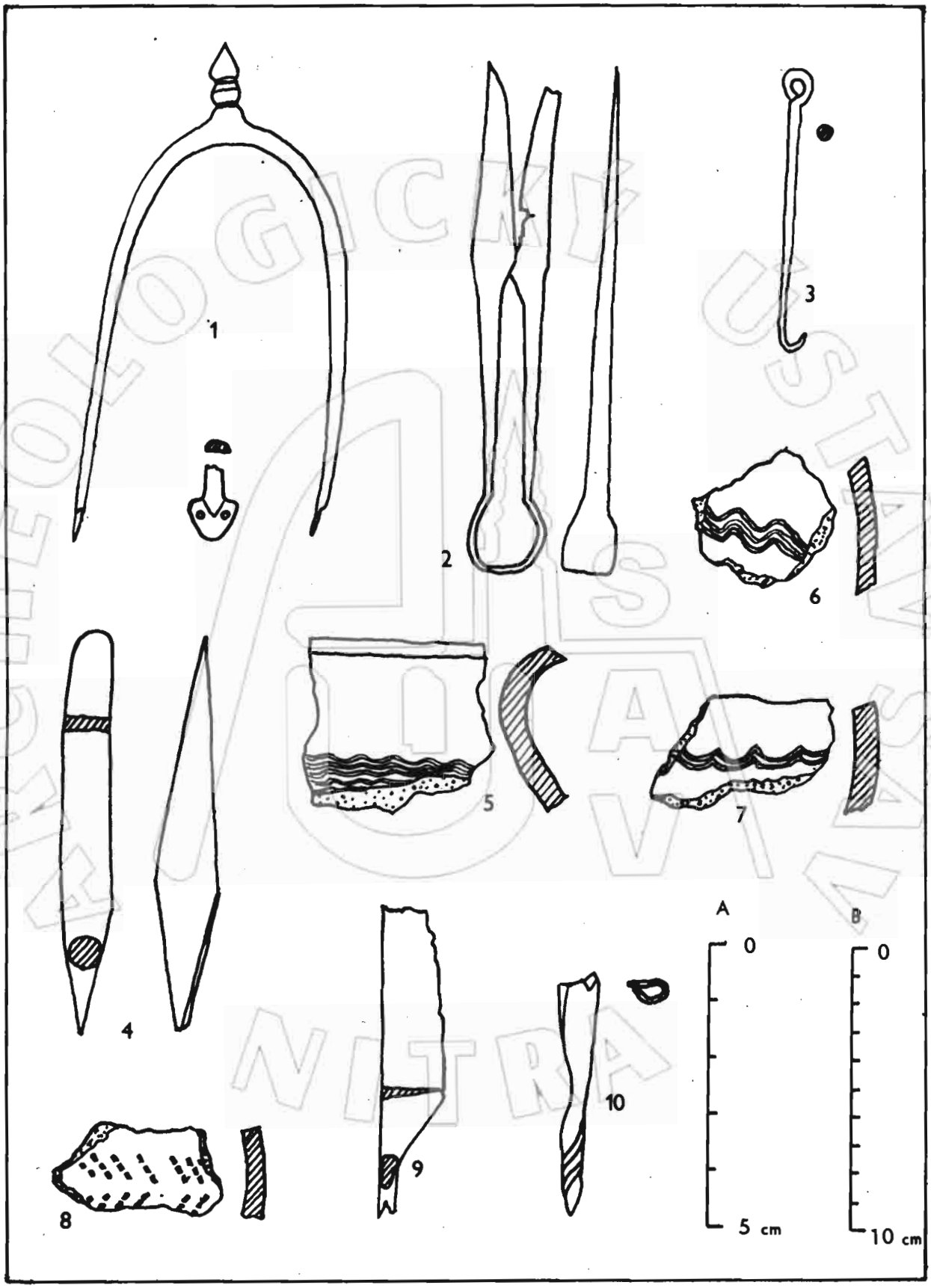

Obr. 95. Spišské Tomášovce, poloha Pod hradiskom, okr. Spišská Nová Ves. Výber nálezov: 1-4 - objekt 14/76; 5-10 - objekt 16/76. Mierka: 1, 2, 5-9 - B; 4, 10 - A.

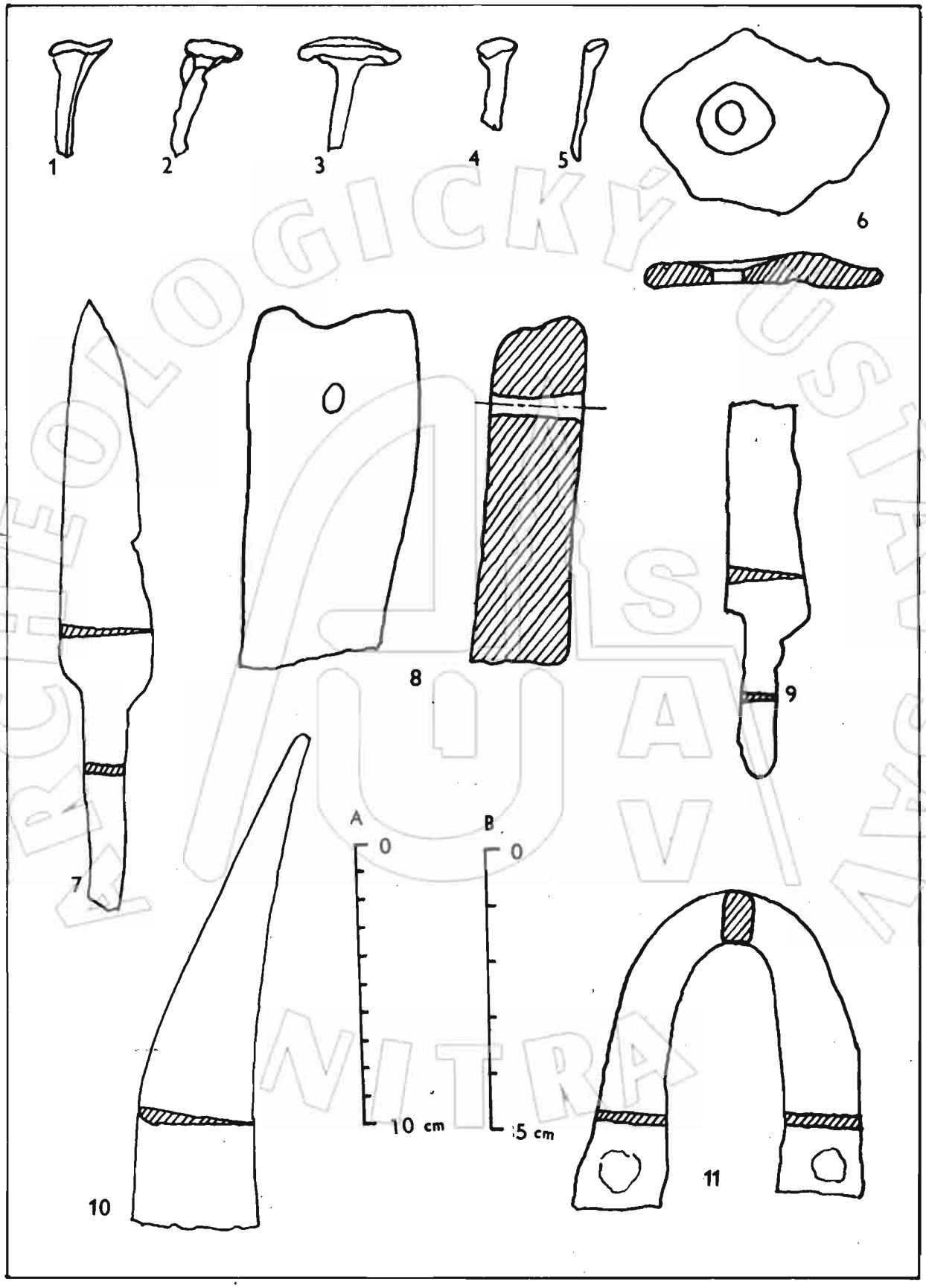

Obr. 96. Spišské Tomášovce, poloha Pod hradiskom, okr. Spišská Nová Ves. Výber nálezov: 1-7 - objekt 19/76; 8-11 - objekt 22/76. Mierka 1-5 - A; 6-11 - B.

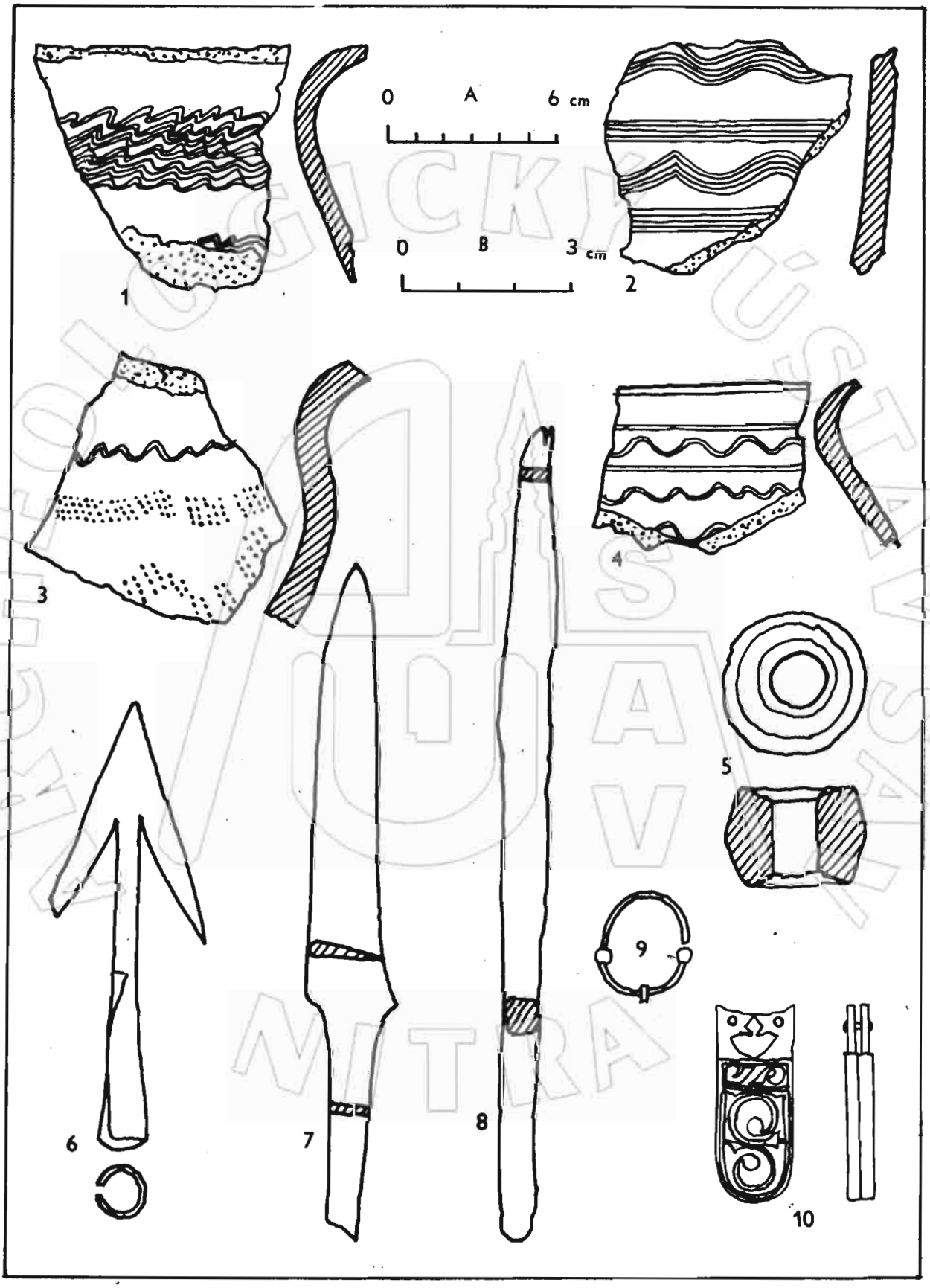

Obr. 97. Spišské Tomášovce, poloha Pod hradiskom, okr. Spišská Nová Ves. Výber nálezov: 1-4 - objekt 28/76; 5-10 - objekt 28/76. Mierka: 1-4 - A; 5-10 - B.

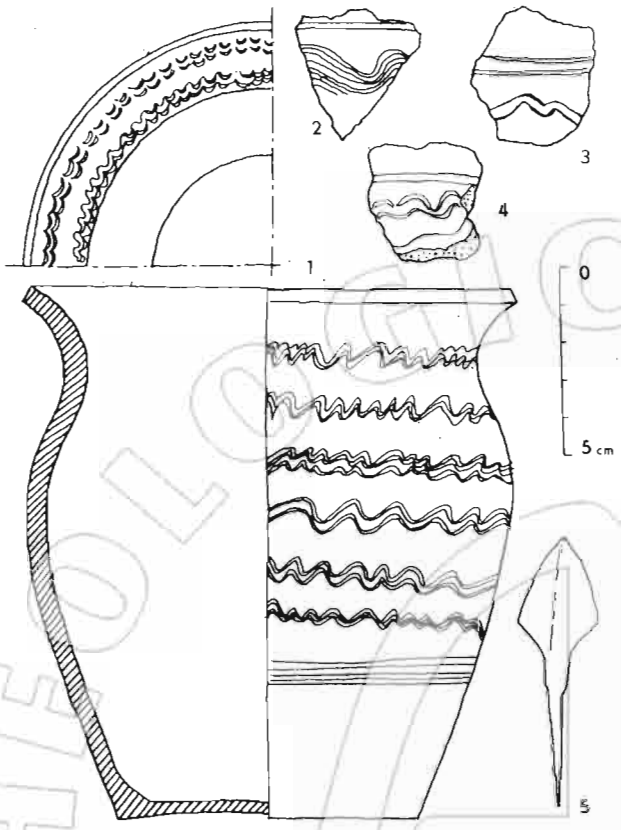

Obr. 98. 1 - Spišské Tomášovce, poloha Pod hradiskom, okr. Spišská Nová Ves. Objekt 28/76. 2-5 - Smižany, poloha Hradisko II, okr. Spišská Nová Ves. Sonda II. Mierka: 1 - A; 2-4 - B.

Obr. 99. Cífer-Pác, okr. Trnava. Komplex rímskej stavby I po exploatácii základových rýh. V pozadí neolitické kultúrne jamy a sústava exploatačných jám z doby rímskej.

Obr. 100. Cífer-Pác, okr. Trnava. Objekt 13 s jamami portikového stíporadia. V superpozícii juhozápadná časť stavby I. V pozadí ďalšie "žľabové" objekty.

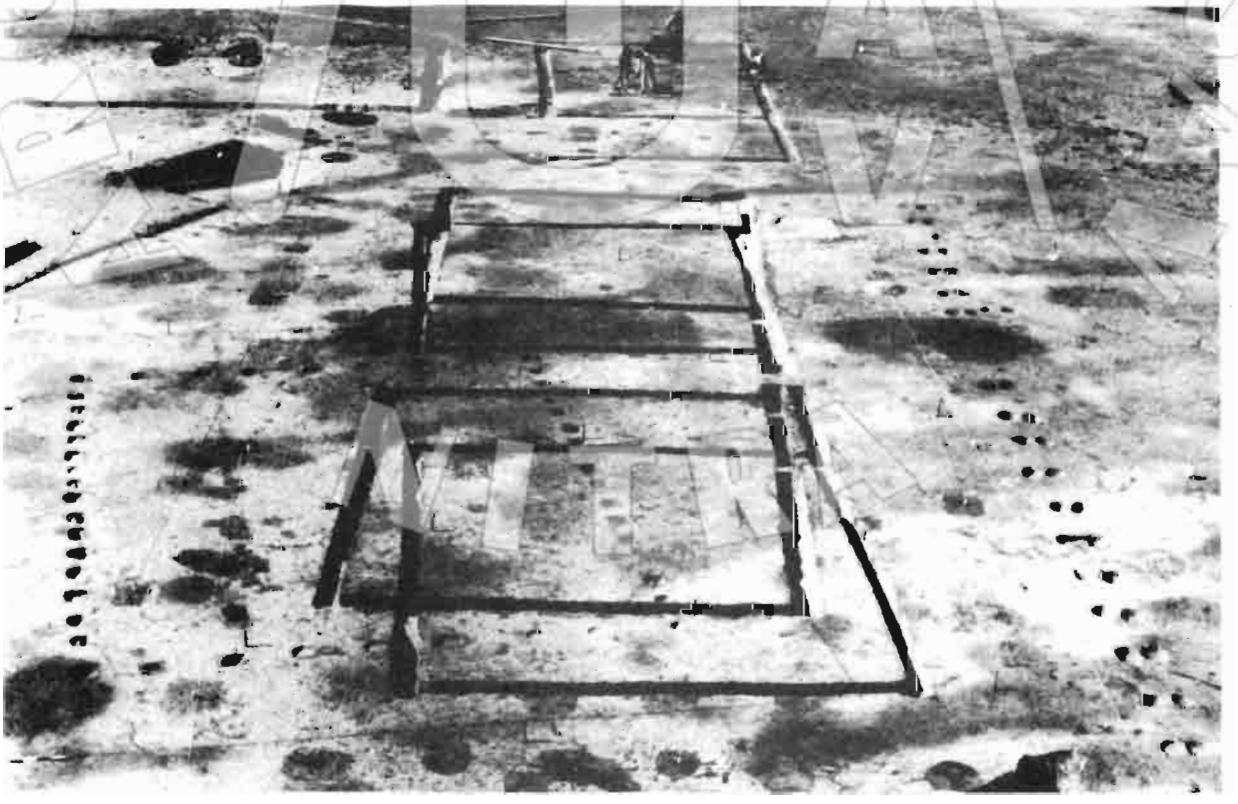

Obr. 101. Cífer-Pác, okr. Trnava. Objekty 71-73.

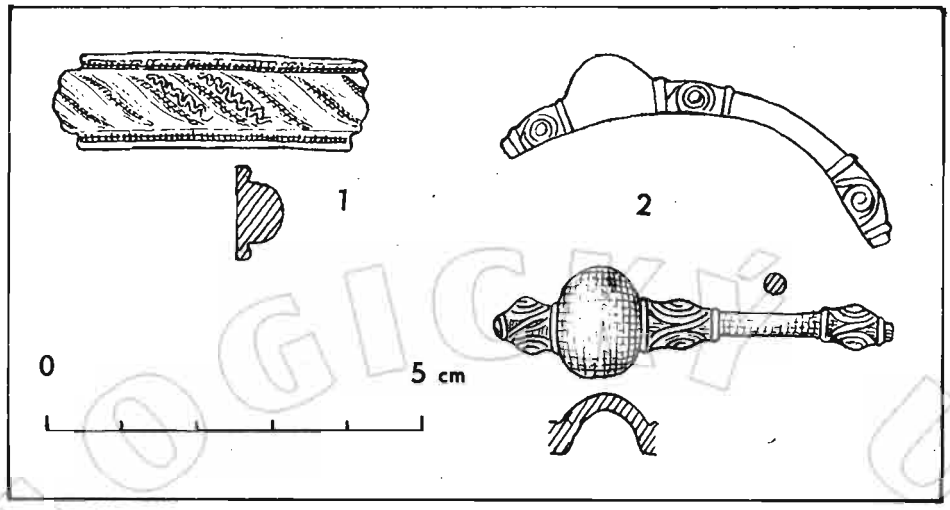

Obr. 102. Cífer-Pác, okr. Trnava. Objekt 134 - zahĺbená laténska chata.

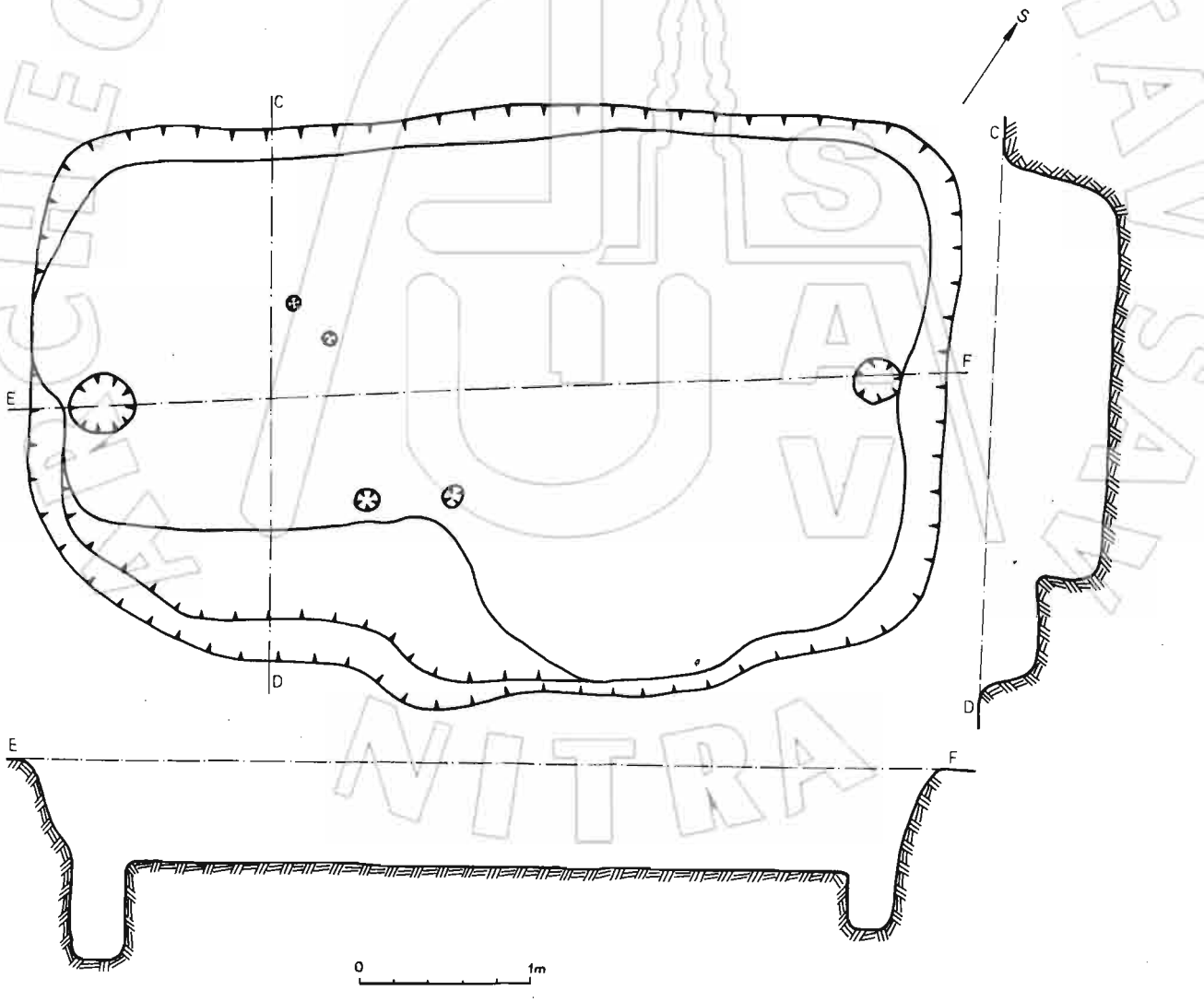

Obr. 103. Cífer-Pác, okr. Trnava. Nálezy z laténskej chaty (obj. 134): 1 - zlomok skleného náramku; 2 - zlomok bronzového náramku.

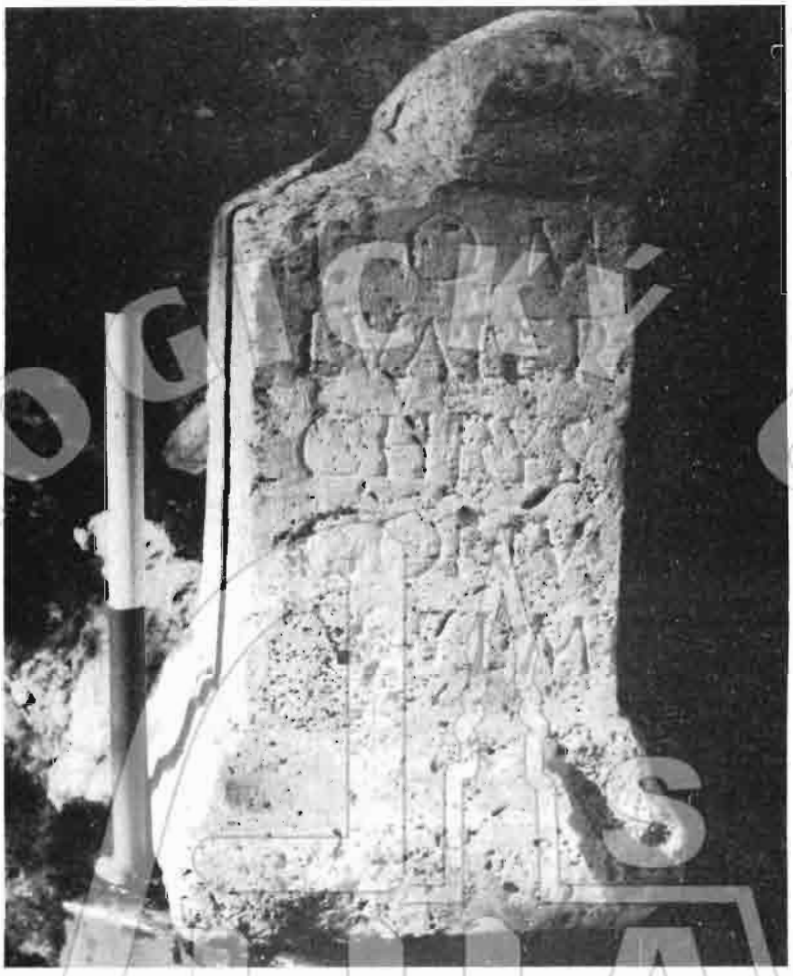

1

2

Obr. 104. Iža (koryto Dunaja), okr. Komárno. 1 - rímsky oltárik s votívnym nápisom; 2 - železné rímske (?) kotvy.

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV SAV NITRA

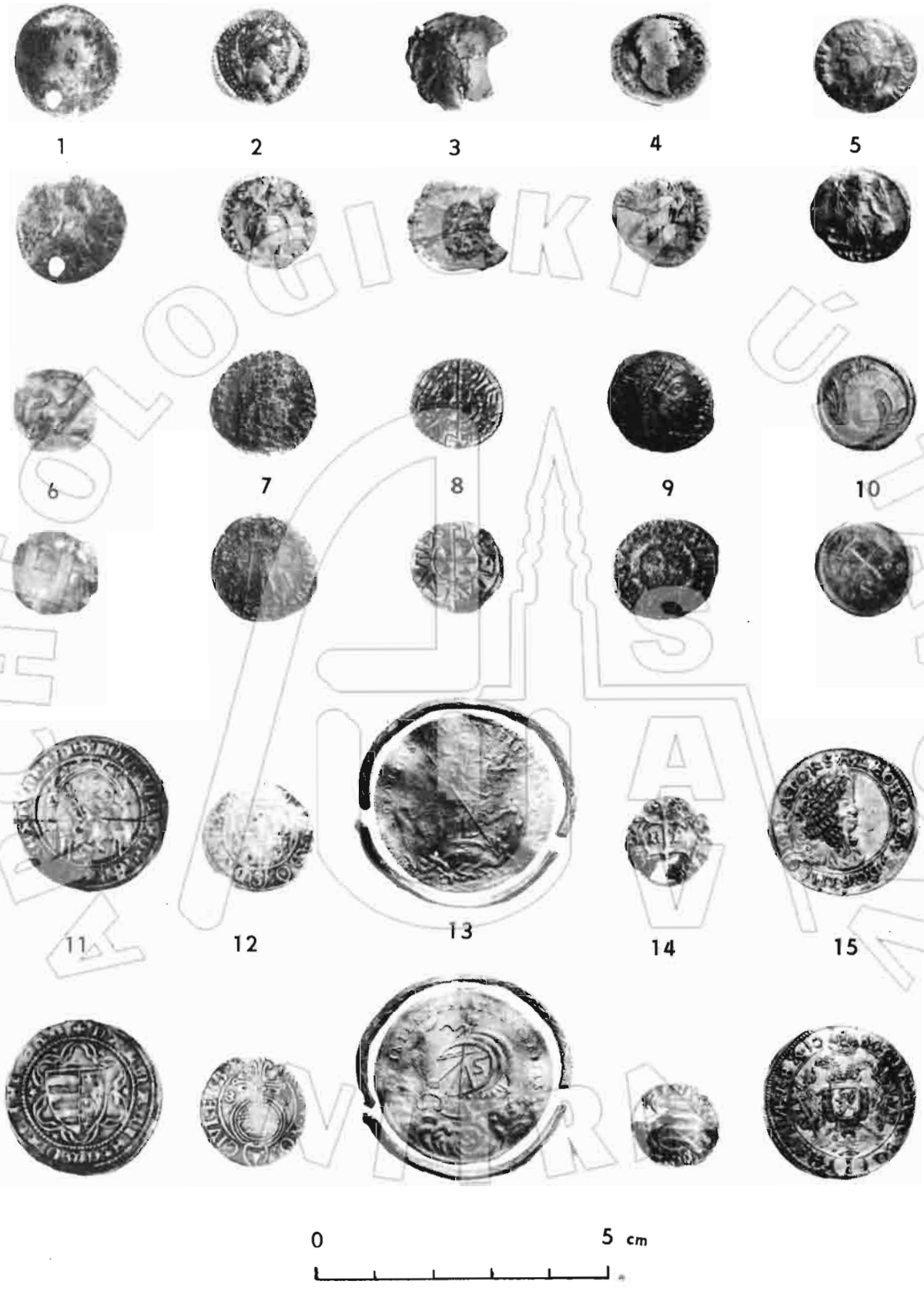

Obr. 105. 1 - Bešeňov, okr. Nové Zámky; 2 - Slovenské Pravno, okr. Martin; 3 - Trnava-Modranka; 4 - Košice-Šaca; 5, 6 - Cífer-Pác, okr. Trnava; 7, 9 - Komárno; 8 - Sereď, okr. Galanta; 10, 12 - Kapušany, okr. Prešov; 11 - Vojnice (?), okr. Komárno; 13, 15 - Veľké Zálužie, okr. Nitra; 14 - Liptovská Mara, okr. Liptovský Mikuláš.

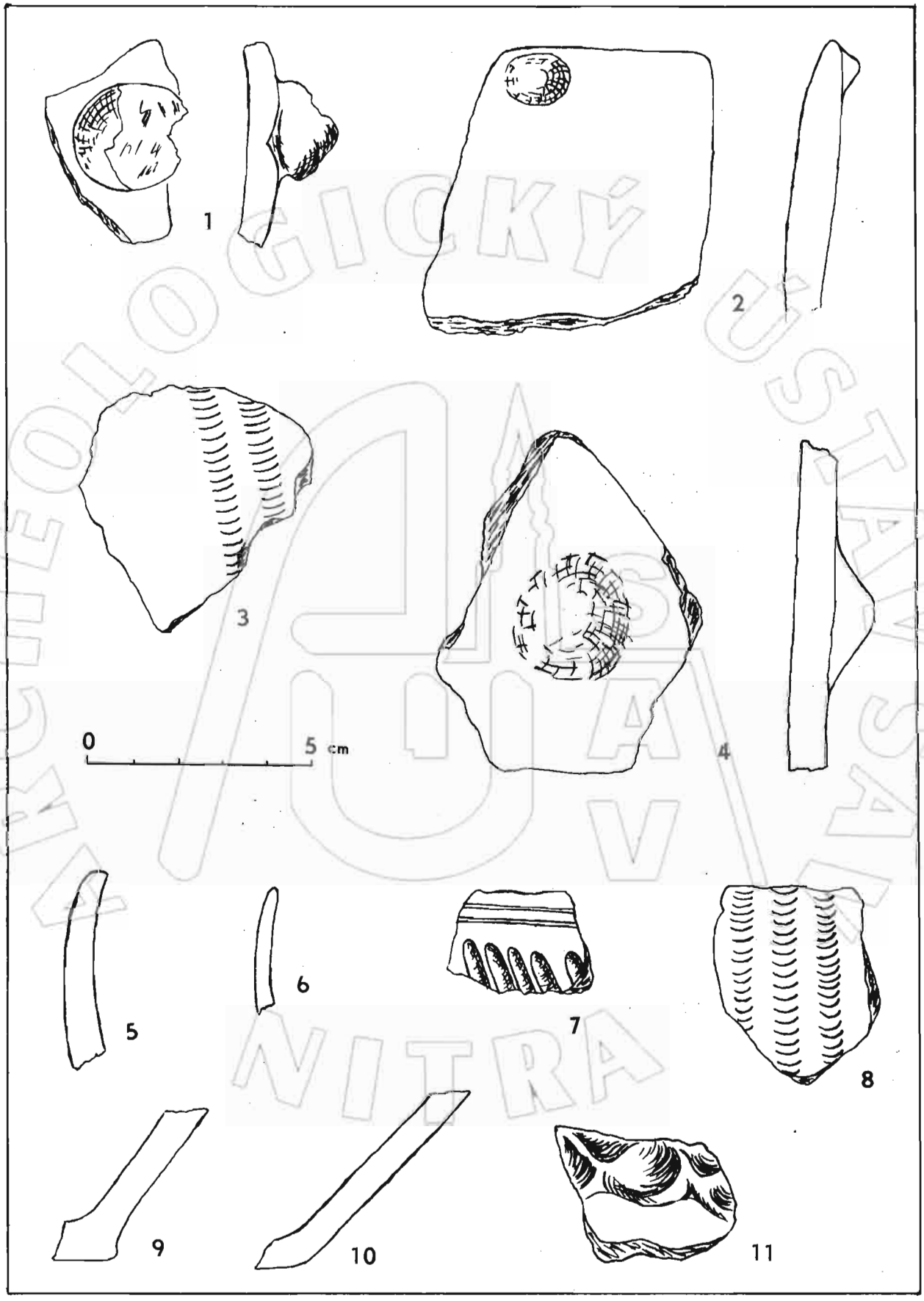

Obr. 106. Nová Ves nad Žitavou, okr. Nitra. Výber nálezov z prieskumu.

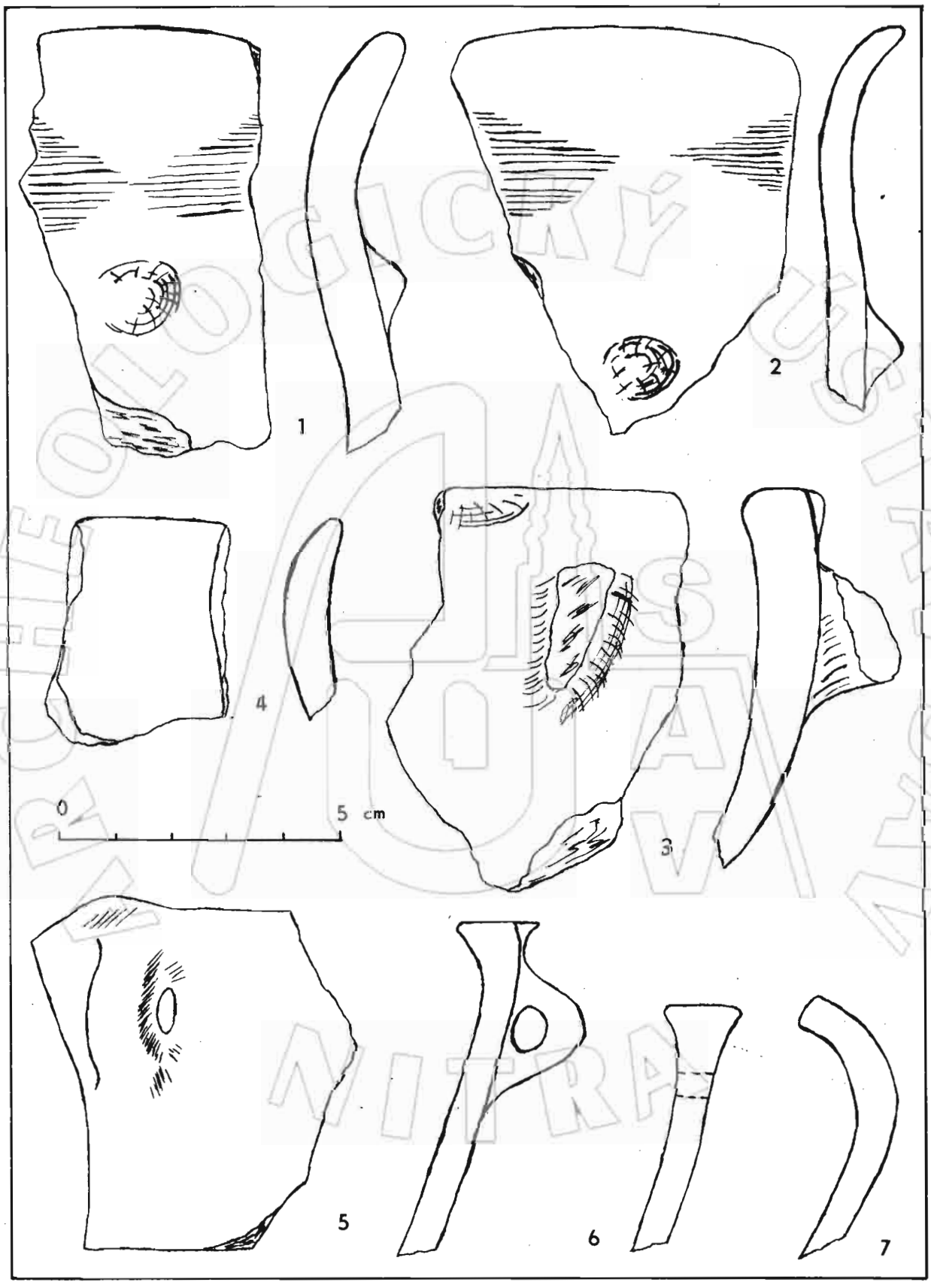

Obr. 107. Vráble, okr. Nitra. 1-4 - lengyelská kultúra; 5-7 - maďarovská kultúra.

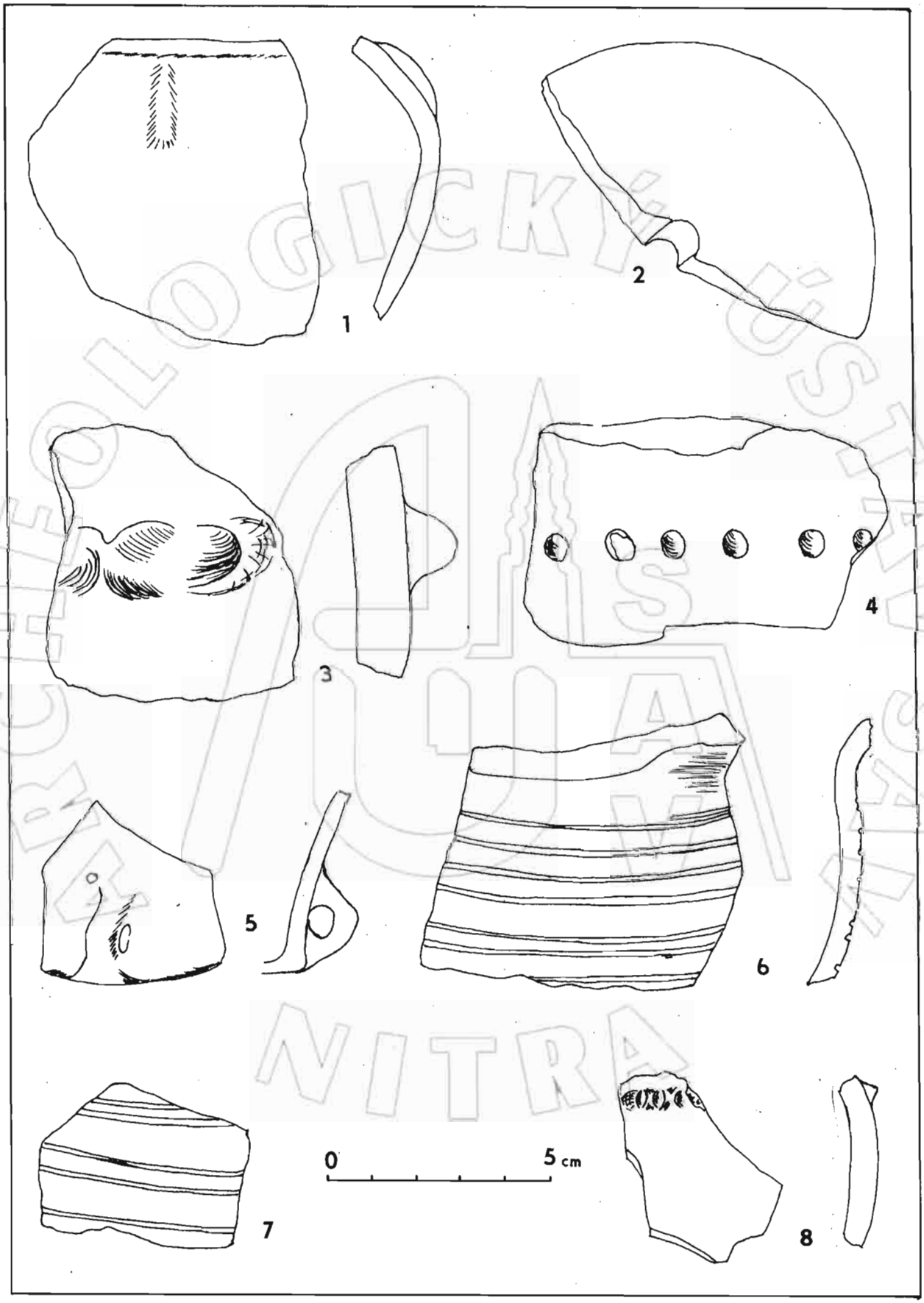

Obr. 108. Vráble, okr. Nitra. 1-3, 5, 8 - maďarovská kultúra; 4 - lengyelská kultúra; 6, 7 - stredovek (12. stor.).

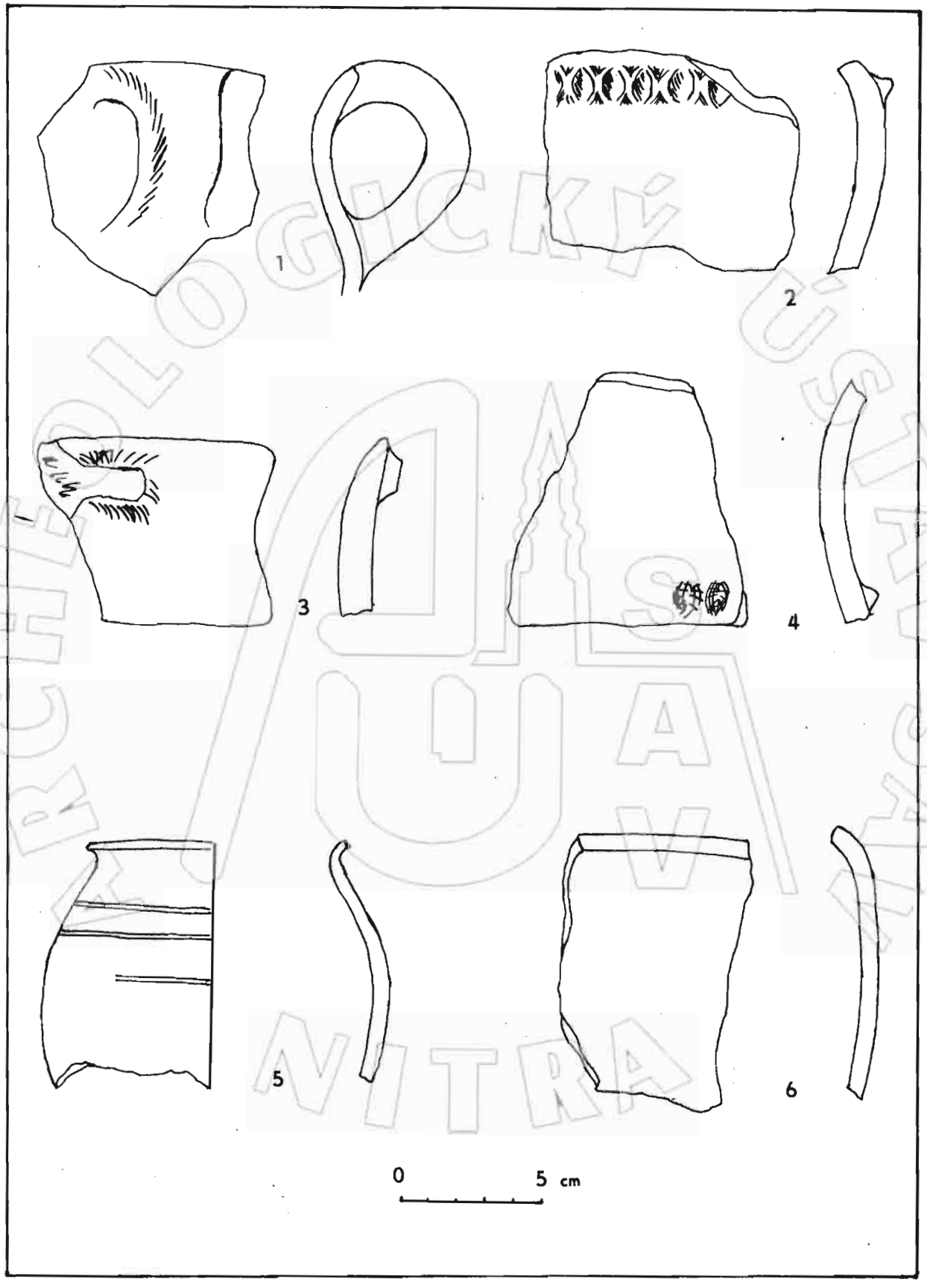

Obr. 109. Vráble, okr. Nitra. 1-3, 4 - maďarovská kultúra; 5 - stredovek (12. stor.); 6 - lengyelská kultúra.

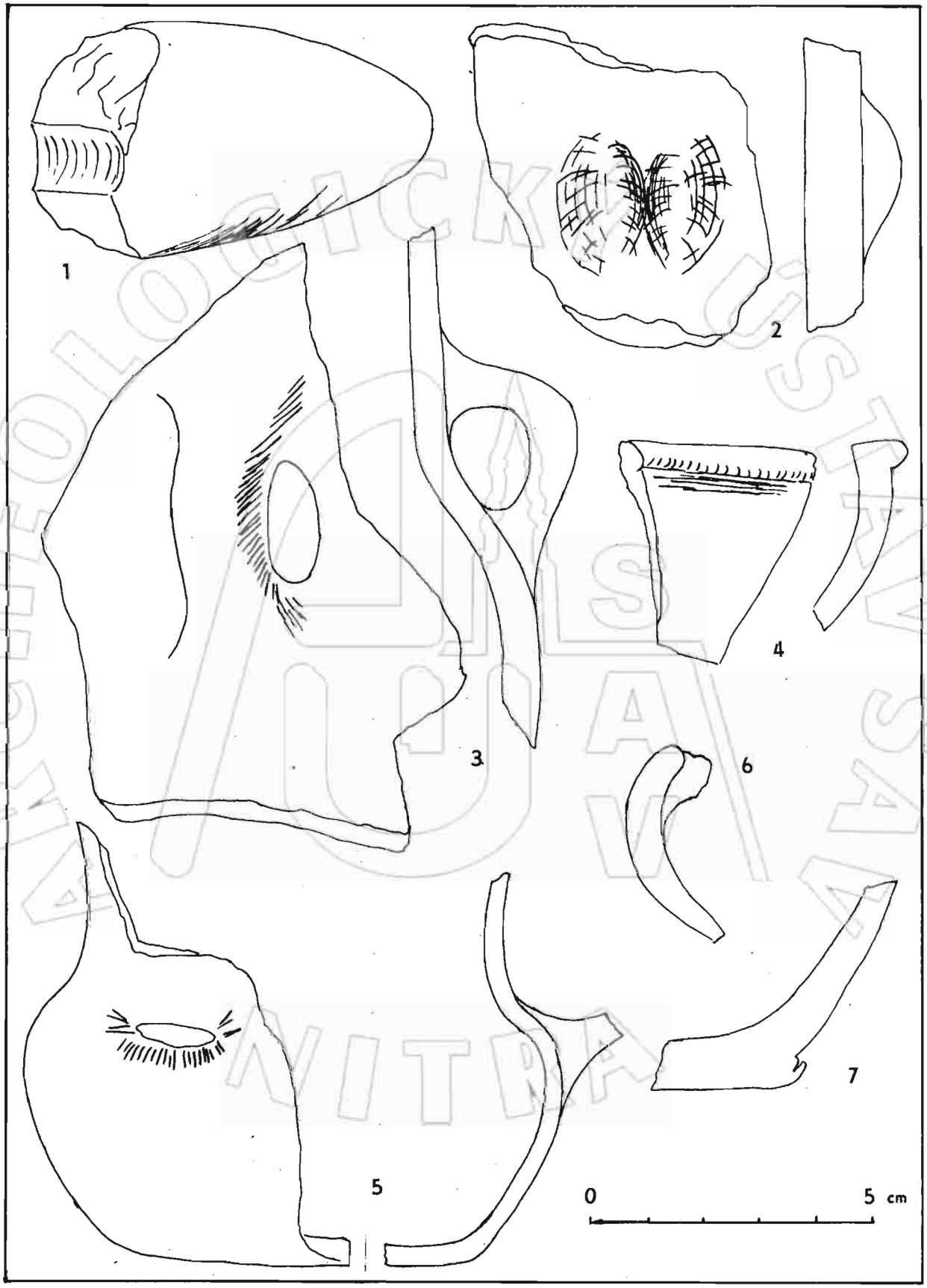

Obr. 110. Vráble, okr. Nitra. 1 - lengyelská kultúra (?); 2-7 - maďarovská kultúra.

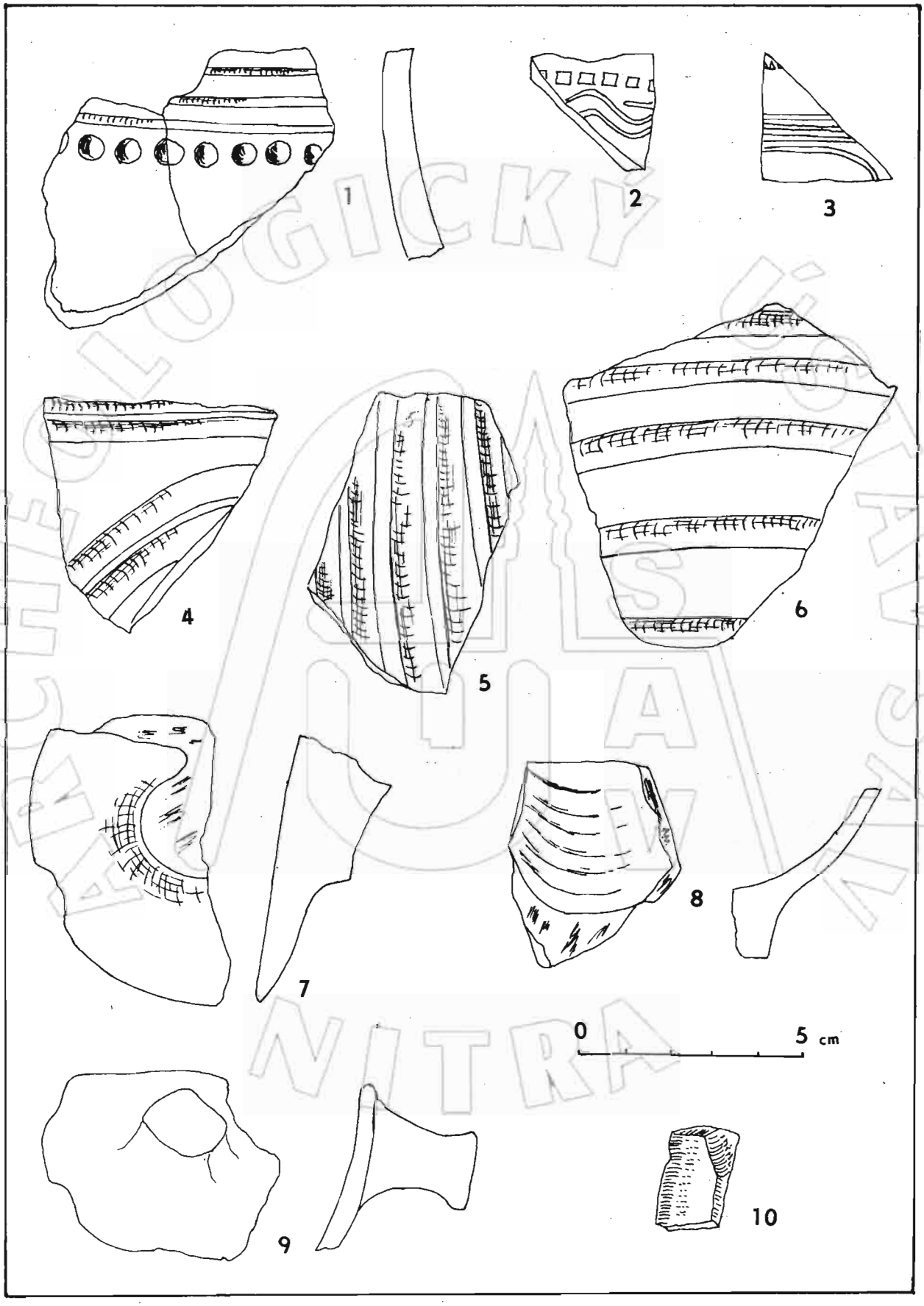

Obr. 111. Čaradice, okr. Nitra. 1, 4, 5 - neskorá doba bronzová; 2, 3, 6 - stredovek (15. stor.); 7-10 - eneolit.

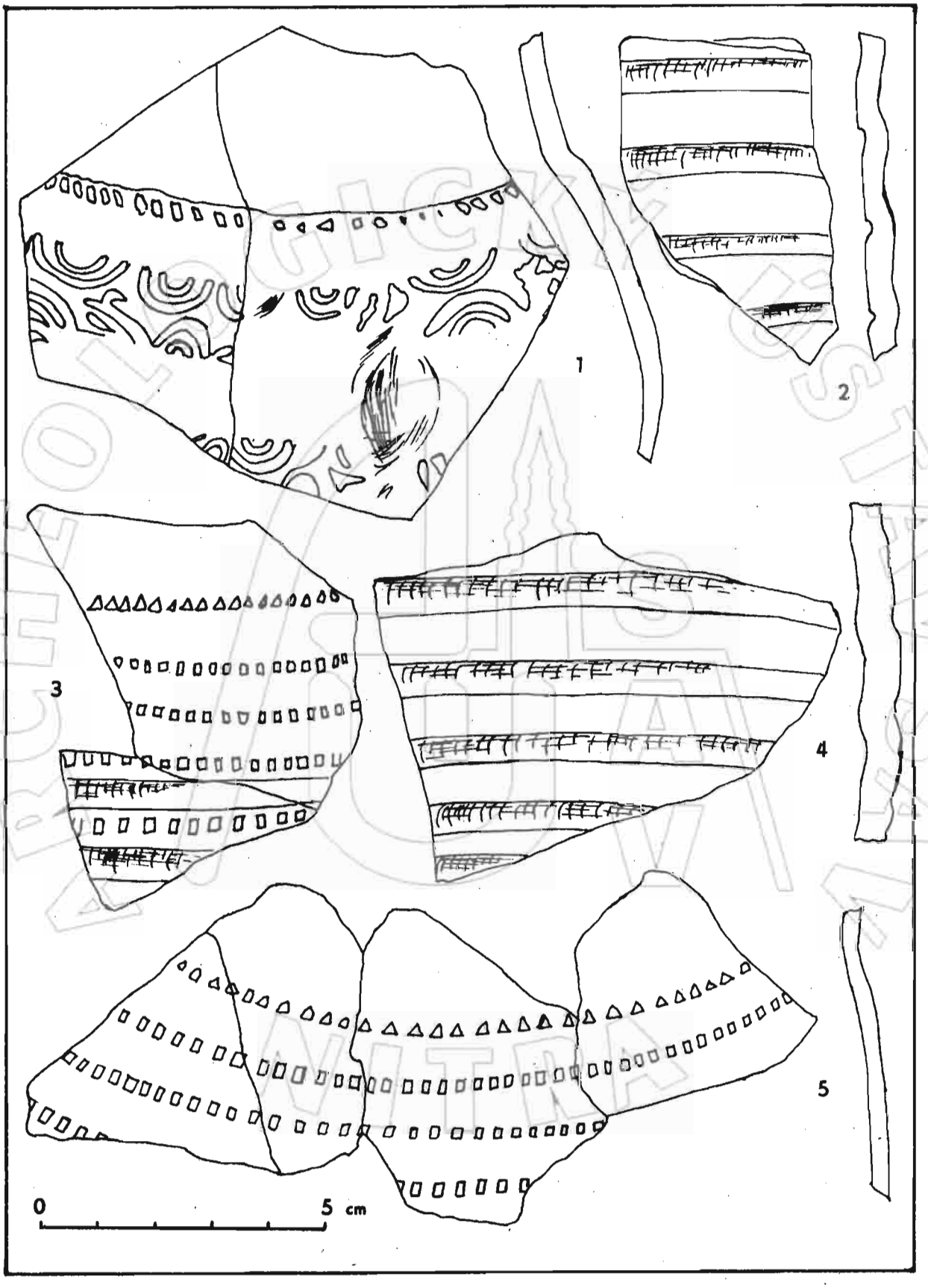

Obr. 112. Čaradice, okr. Nitra. 1-5 - stredovek (15. stor.).

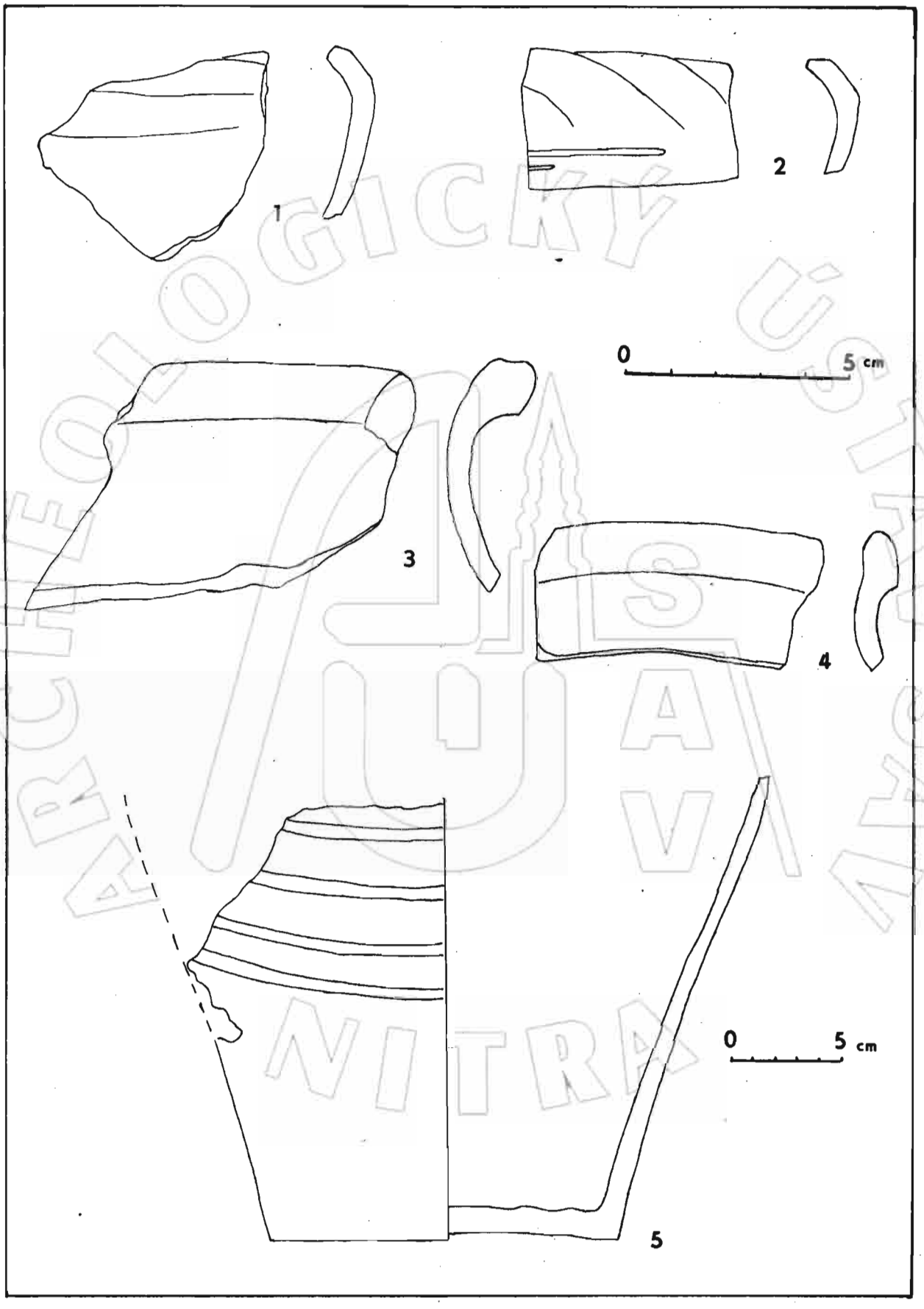

Obr. 113. Čaradice, okr. Nitra. 1, 2 - neskorá doba bronzová; 3-5 - stredovek.

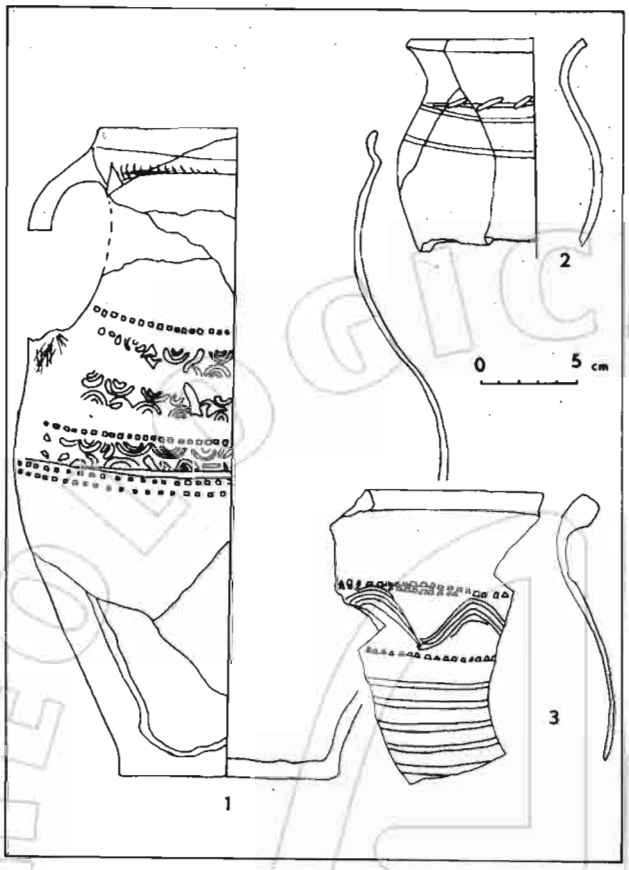

Obr. 114. Čaradice, okr. Nitra. 1, 3 - stredovek (15. stor.); 2, 4-11 - stredovek (12. stor.).

Obr. 115. Bratislava-Devínska Nová Ves. Bronzová spona z hrobu 1. Staršia doba rímska.

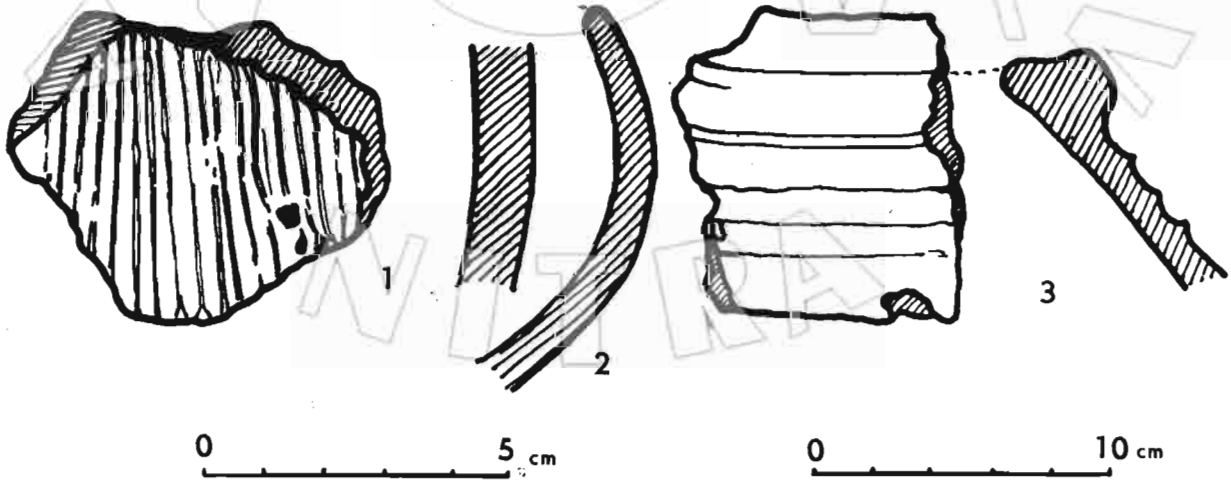

Obr. 116. Zástranie, poloha Stránik, okr. Žilina. 1-3 - keramika púchovskej kultúrnej skupiny.

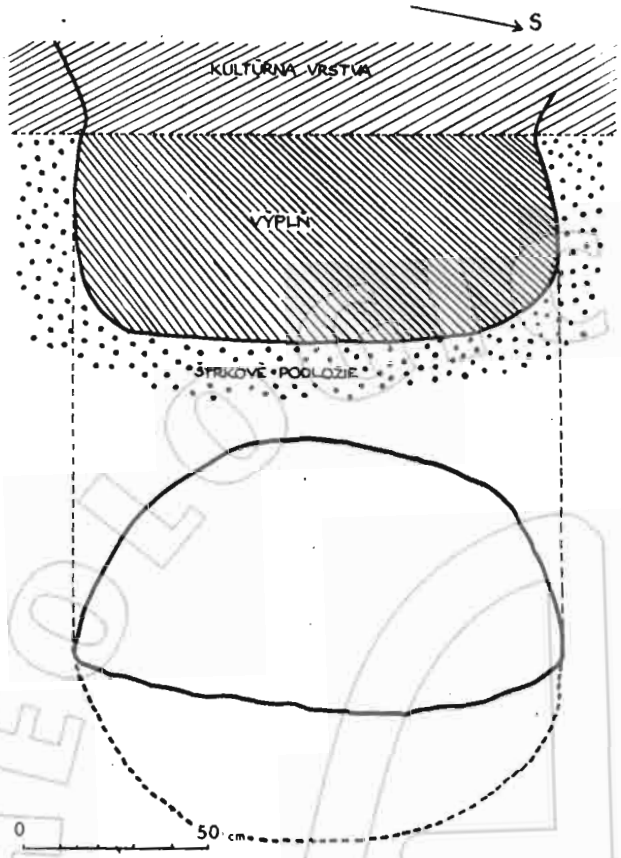

Obr. 117. Žilina-Závodie. Rez a pôdorys objektu 1/76.

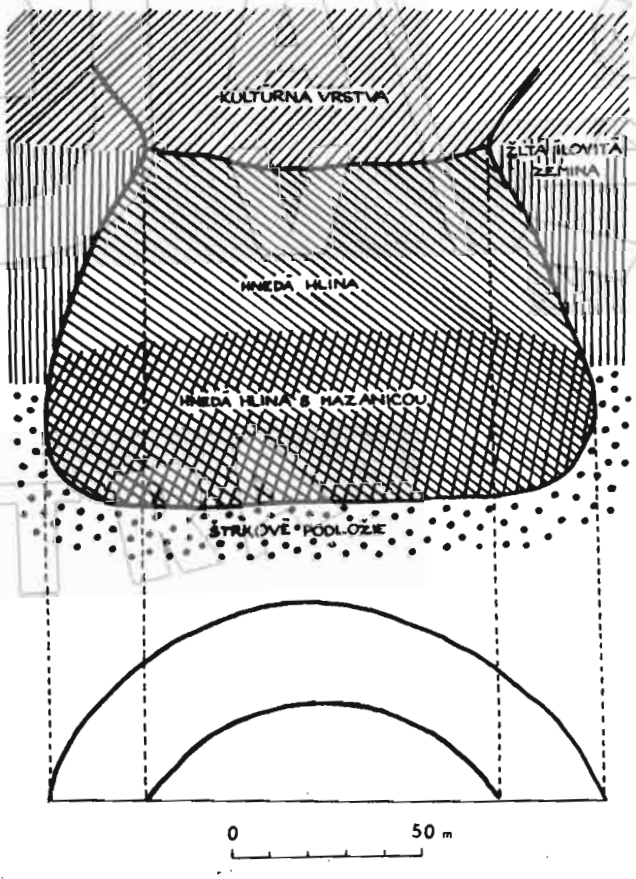

Obr. 118. Žilina-Závodie. Rez a pôdorys objektu 2/76.

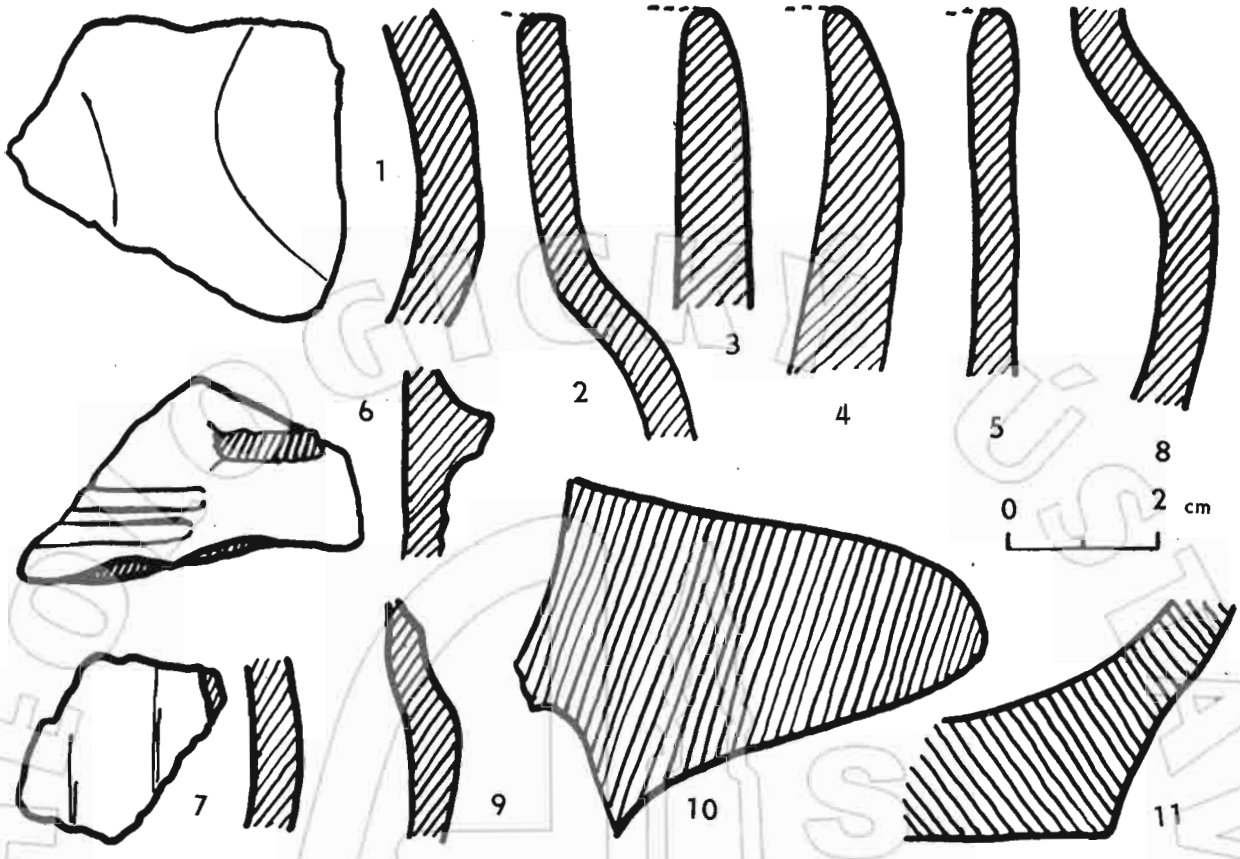

Obr. 119. Žilina-Závodie. 1 - črep z objektu 3/76; 2-11 - keramika z objektu 4/76.

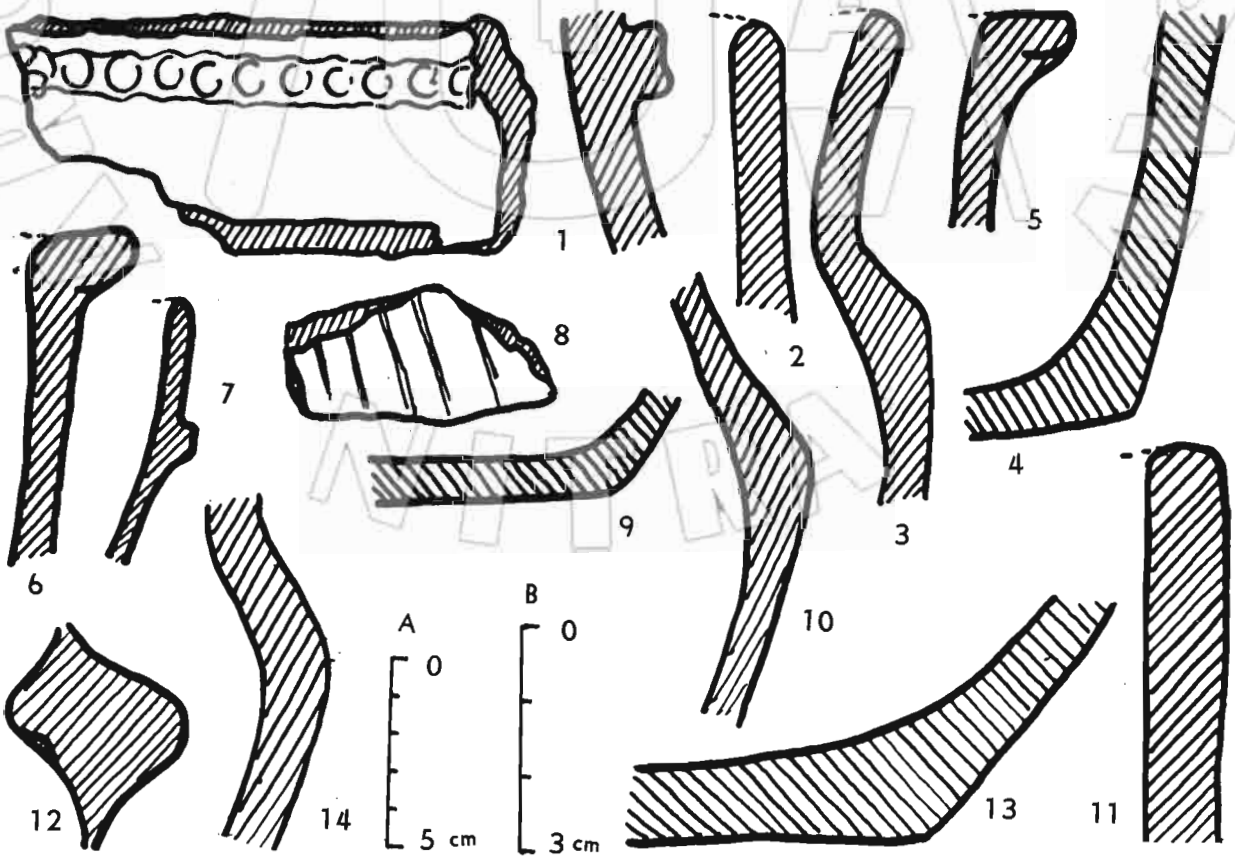

Obr. 120. Žilina-Závodie. Keramika z objektu 2/76. Mierka: 1 - A; 2-14 - B.

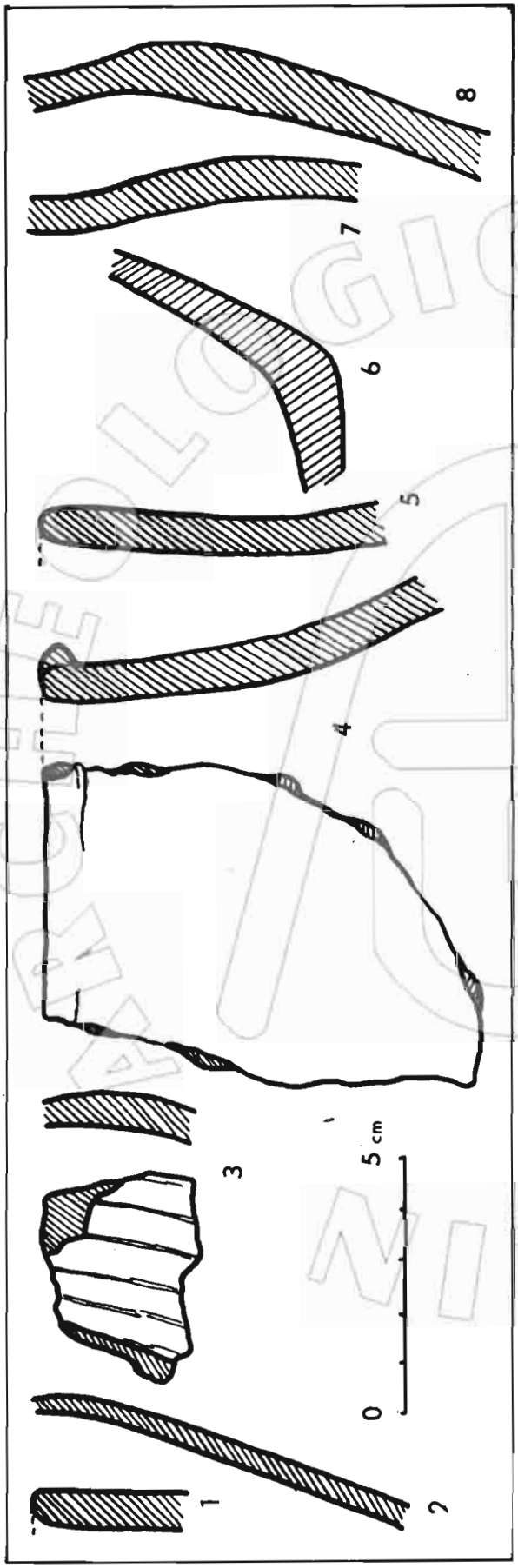

Obr. 121. Žilina-Závodie. Keramika z objektu 1/76.

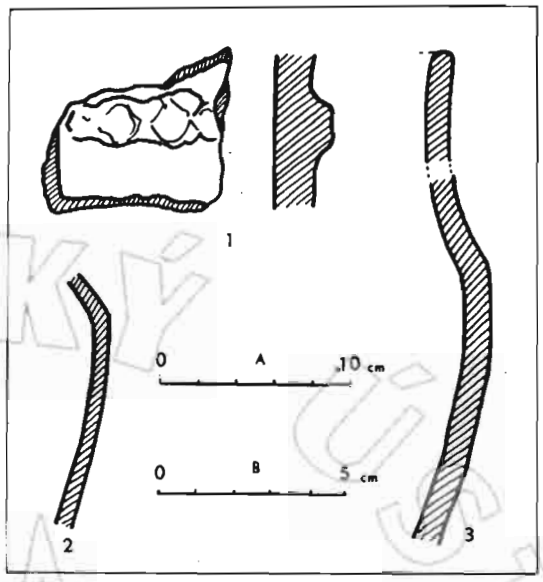

Obr. 122. Žilina-Závodie. Keramika z objektu 2/76. Mierka: 1, 2 - A; 3 - B.

Obr. 123. Púchov, poloha Hradisko, okr. Považská Bystrica. Situačný náčrt opevnenia púchovskej kultúrnej skupiny.

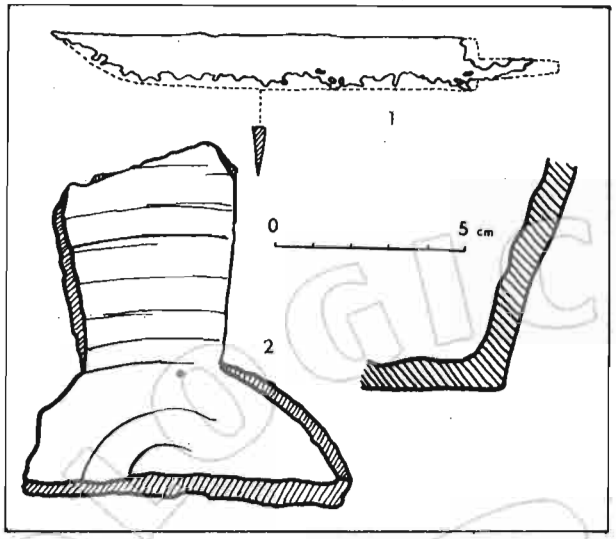

Obr. 124. Kotrčiná Lúčka, poloha Hrádek, okr. Žilina. 1 - železný nožík; 2 - dno hrnca.

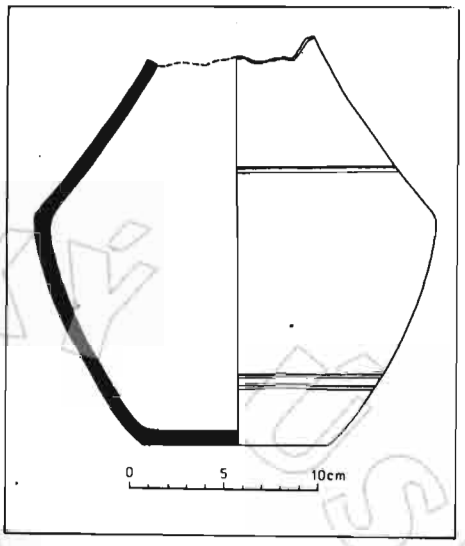

Obr. 125. Svodín, okr. Nové Zámky. Nádoba z laténskeho hrobu.

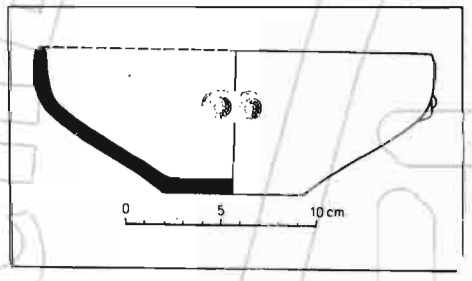

Obr. 126. Nemčiňany, okr. Nitra. Nádoba z objektu ludanickej skupiny.

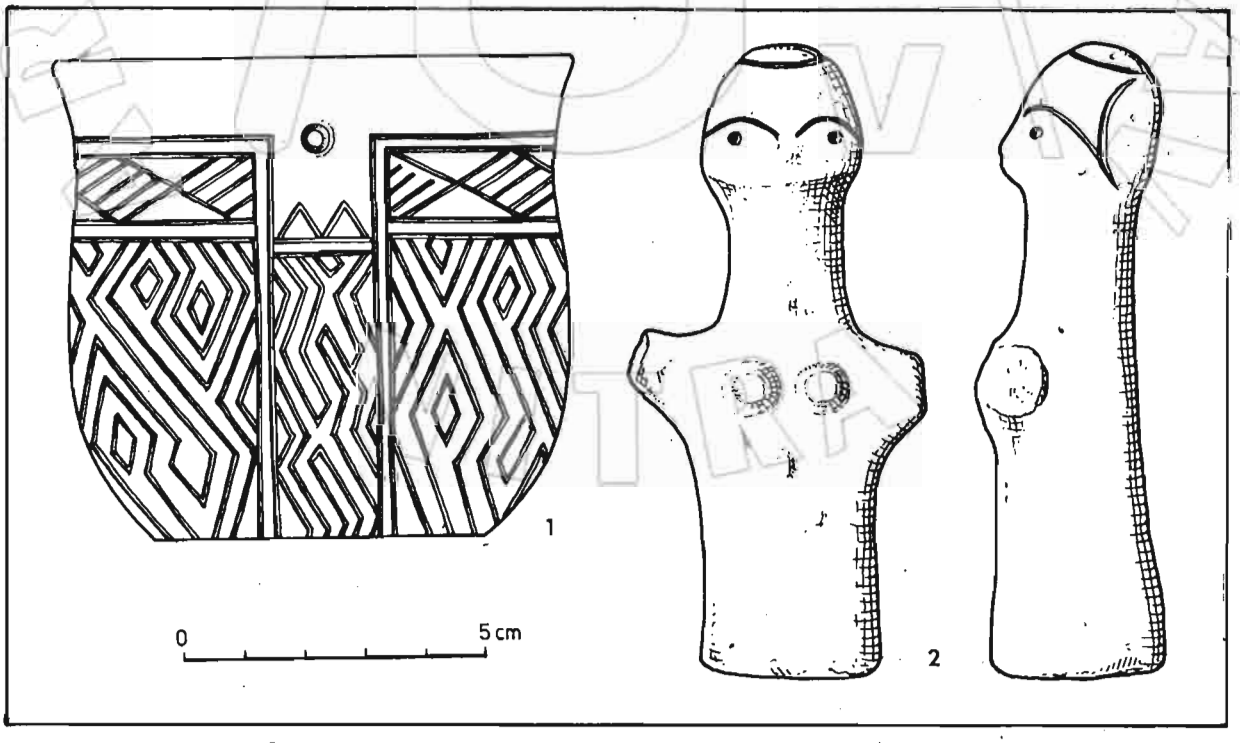

Obr. 127. Svodín, okr. Nové Zámky. 1 - nádoba z objektu 383/76; 2 - ženská plastika z objektu 380/76.

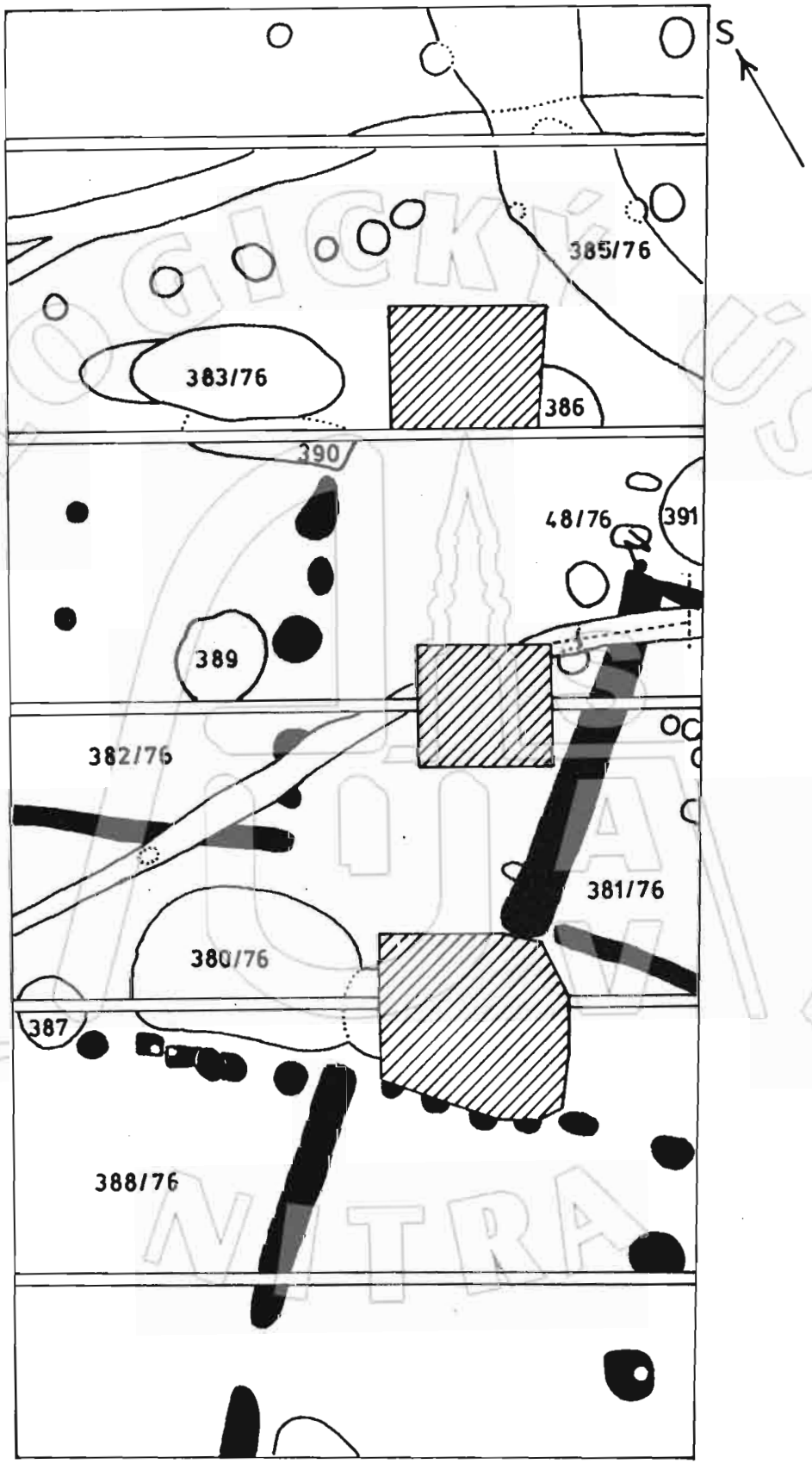

Obr. 128. Svodín, okr. Nové Zámky. Sonda XXV, časť pôdorysov domov 381, 382 a 388/77.

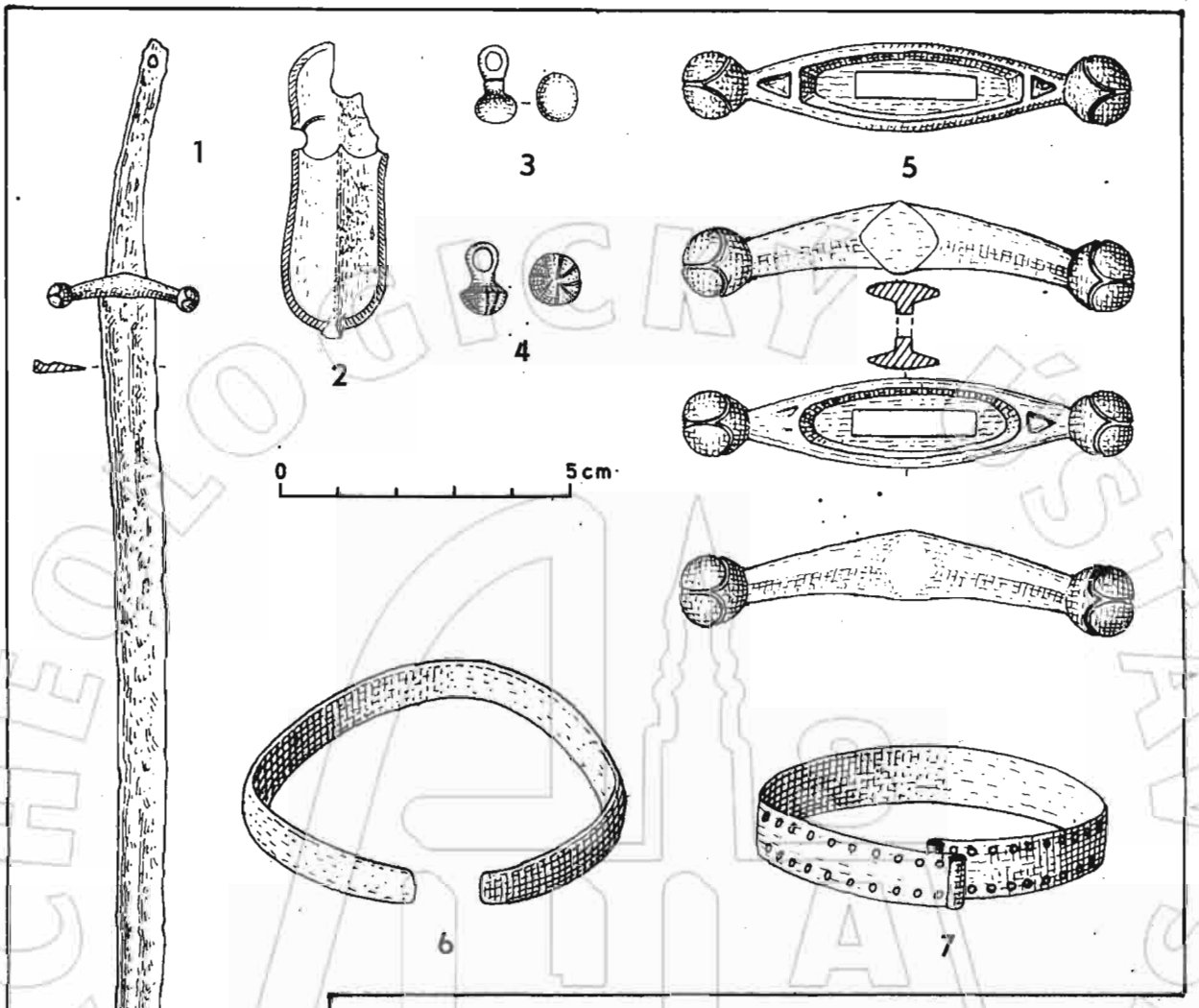

Obr. 129. Bešeňov, okr. Nové Zámky. Výber nálezov z hrobov (10. stor.).

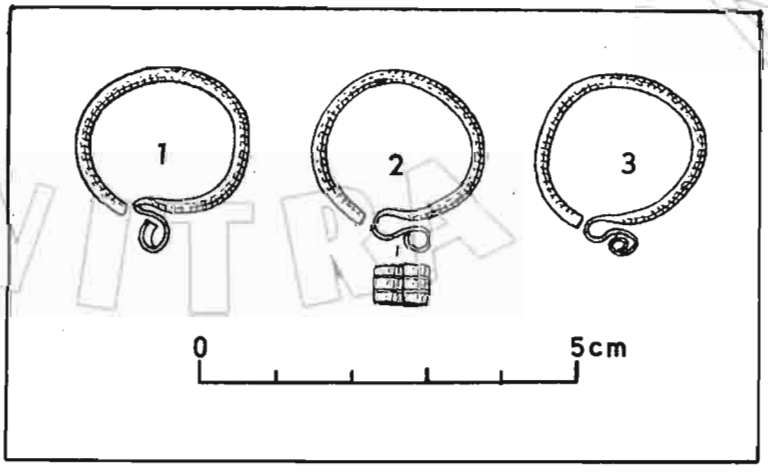

Obr. 130. Mužla-Čenkov, okr. Nové Zámky. Esovité záušnice.

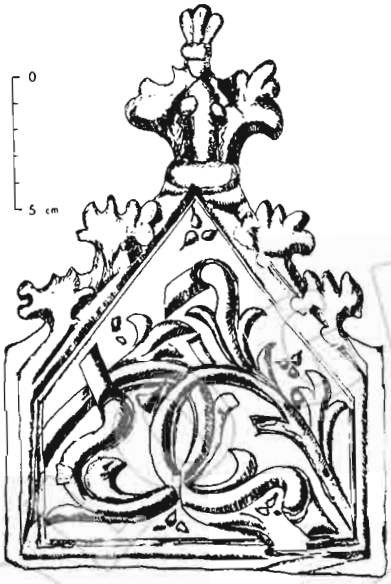

Obr. 131. Trenčín, hrad. Stredoveká vrcholová kachlica (15. stor.).

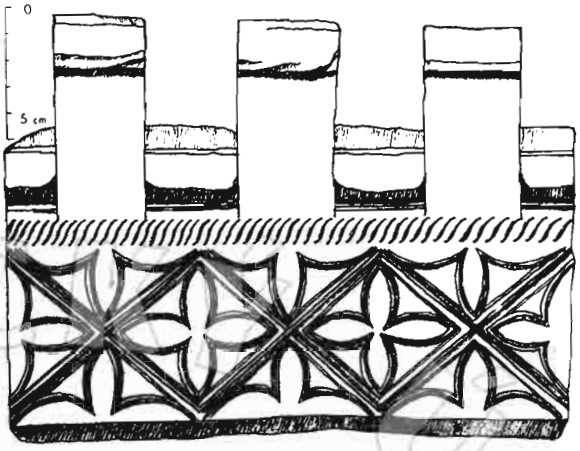

Obr. 132. Trenčín, hrad. Stredoveká rímsová kachlica (15. stor.).

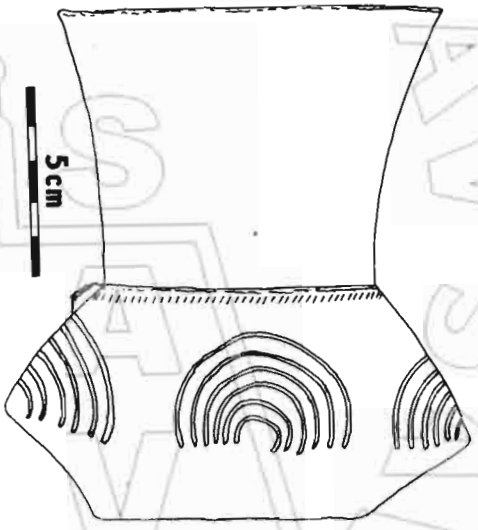

Obr. 133. Trnava. Džbánok stredodunajskej mohylovej kultúry.

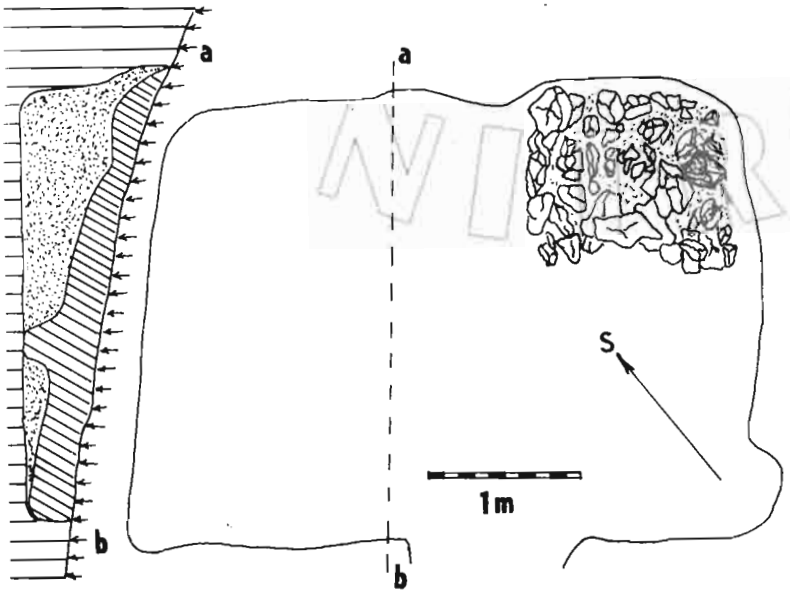

Obr. 134. Prašník, okr. Trnava. Slovanská chata na hradisku.

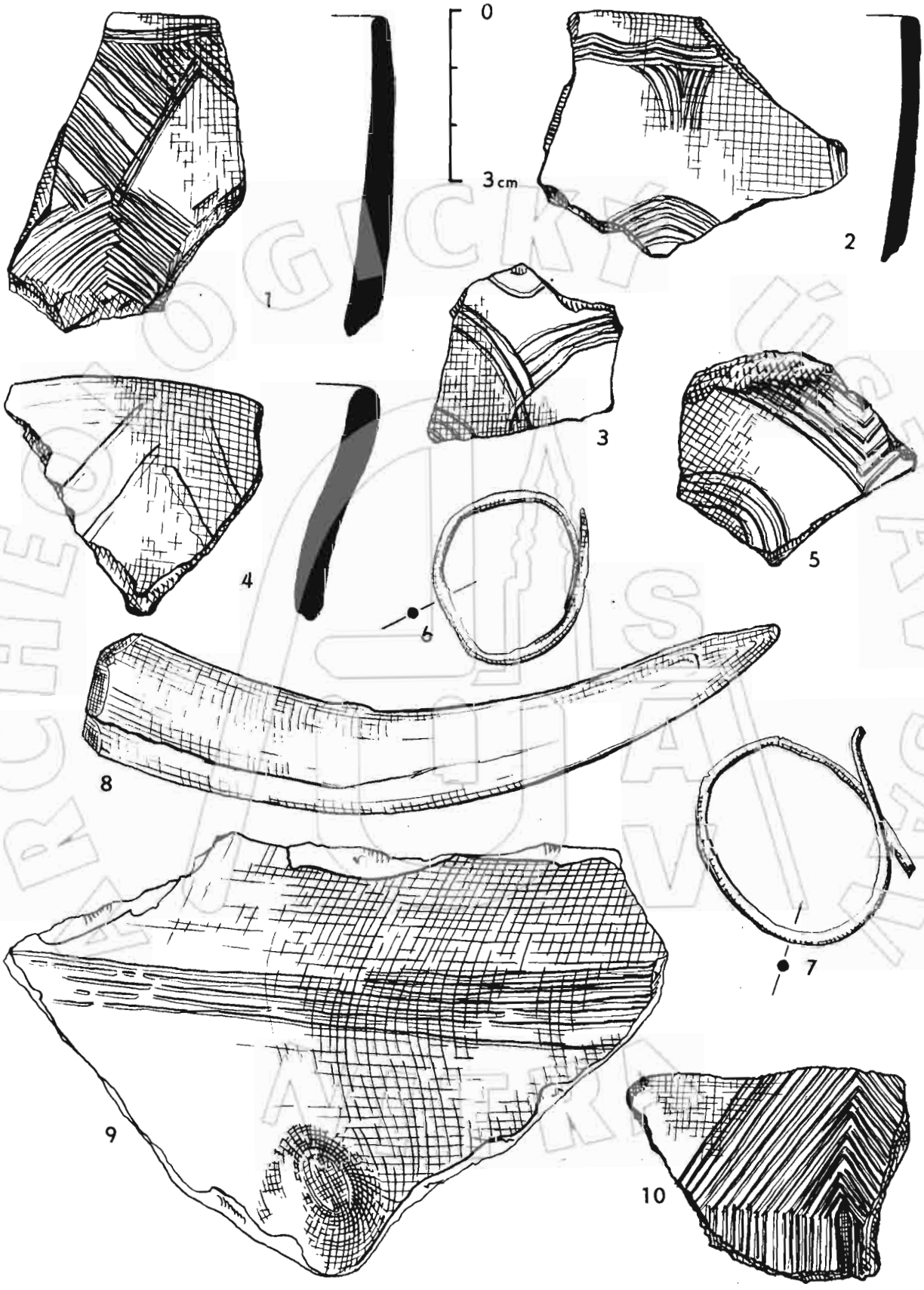

Obr. 135. Jasov, jaskyňa Fajka, okr. Košice-vidiek.

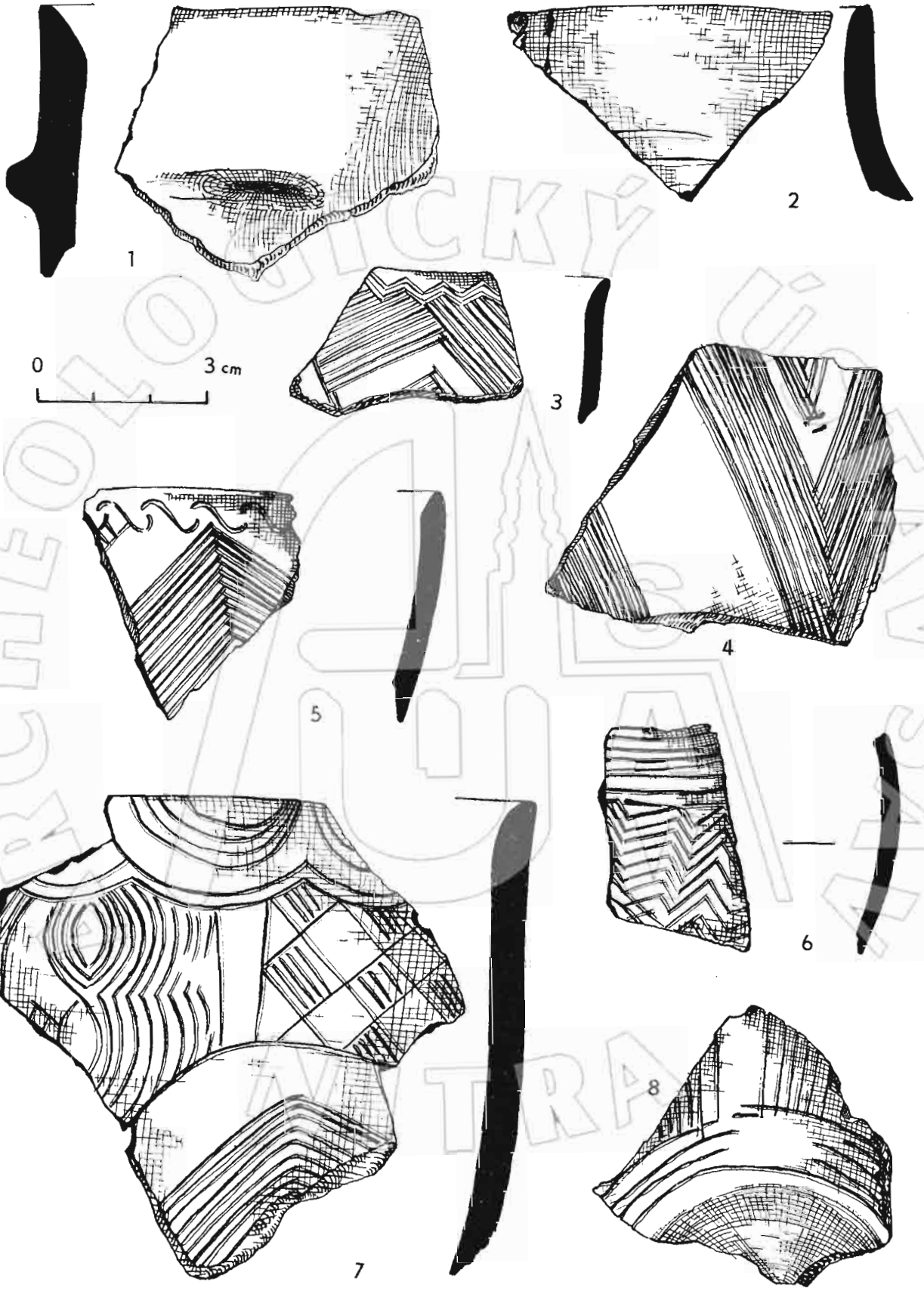

Obr. 136. Silická Jablonica, Zbojnícka jaskyňa, okr. Rožňava.

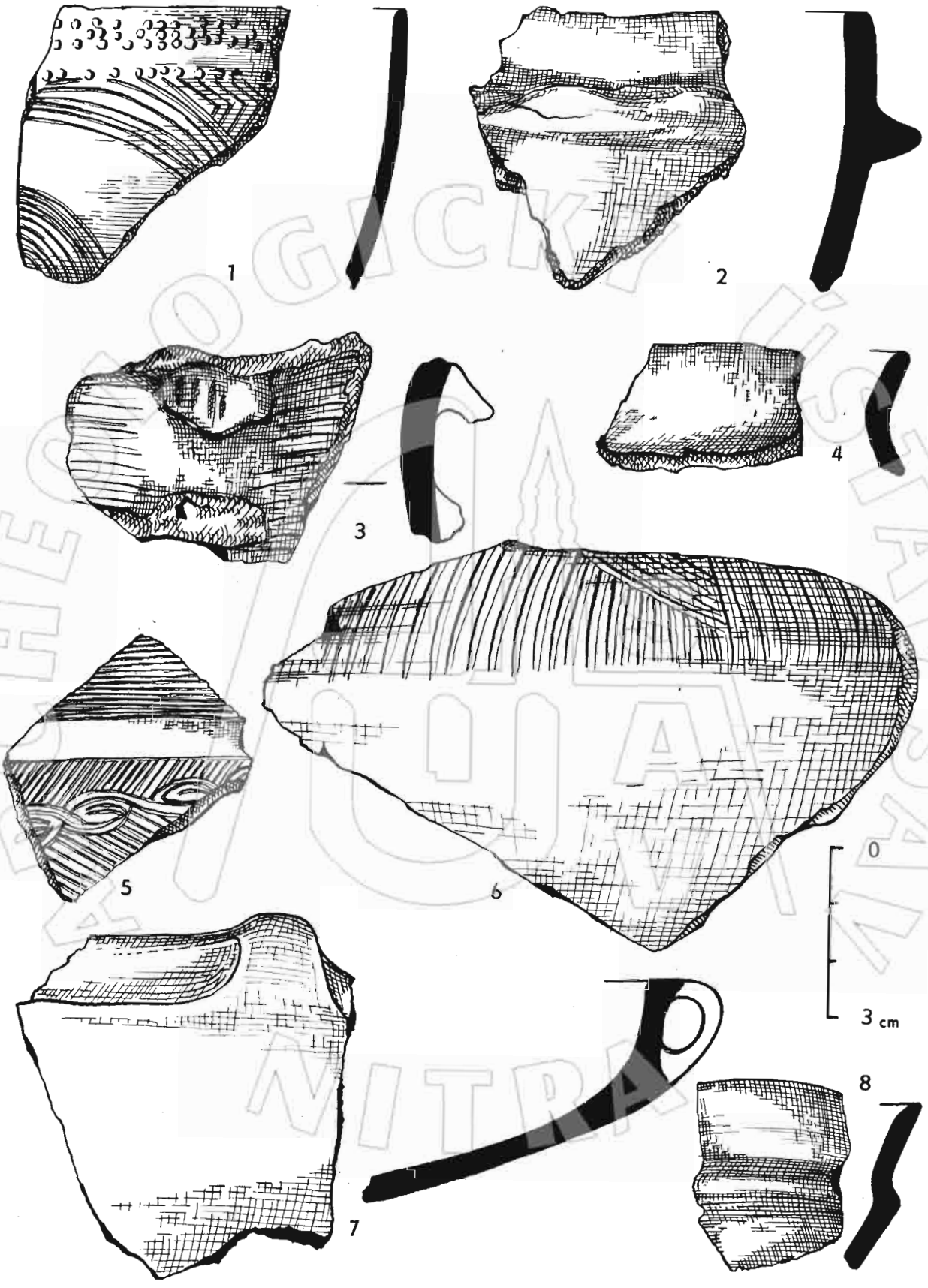

Obr. 137. Silická Jablonica, Zbojnícka jaskyňa, okr. Rožňava.

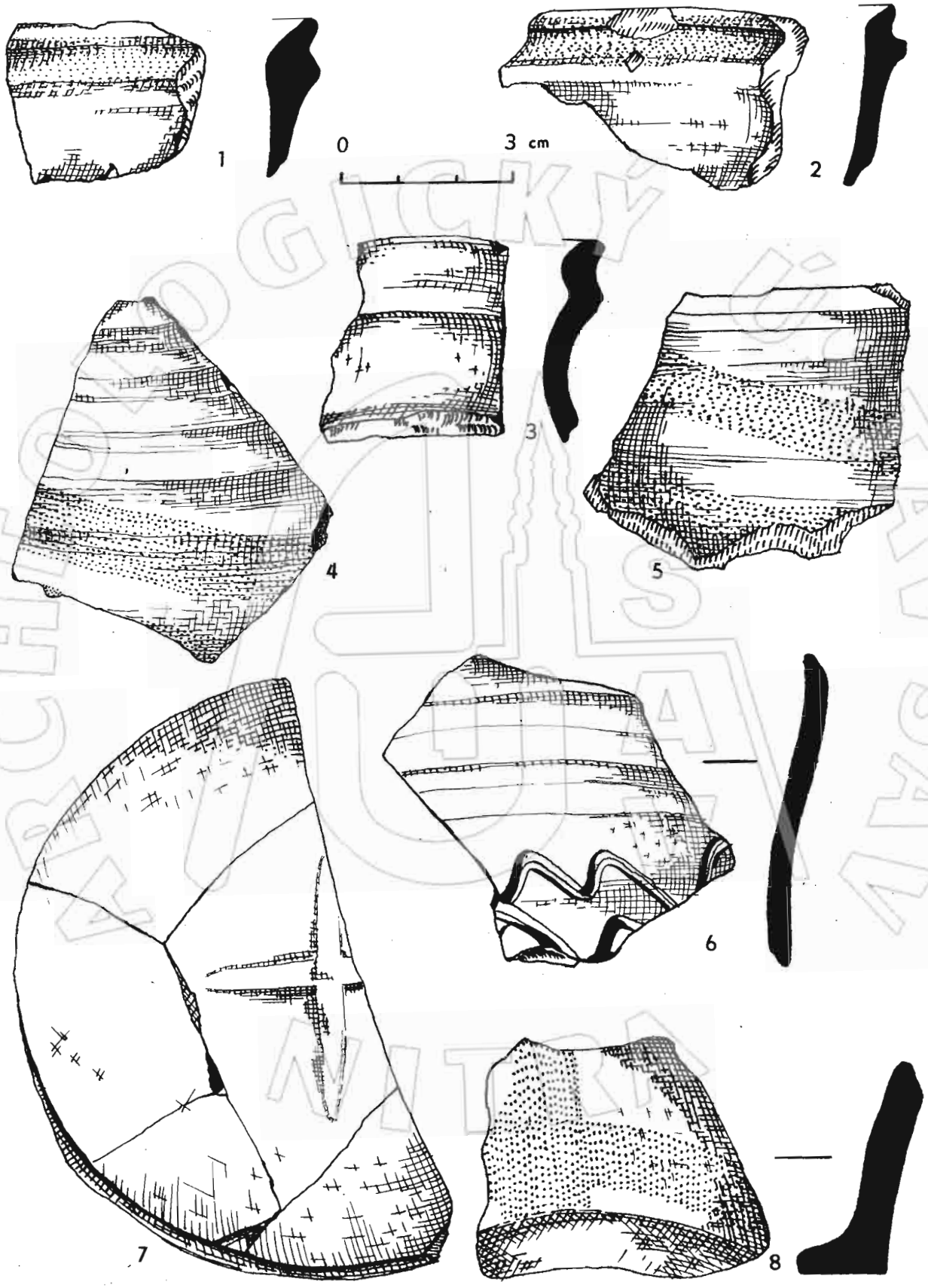

Obr. 138. Jelšava, okr. Rožňava.

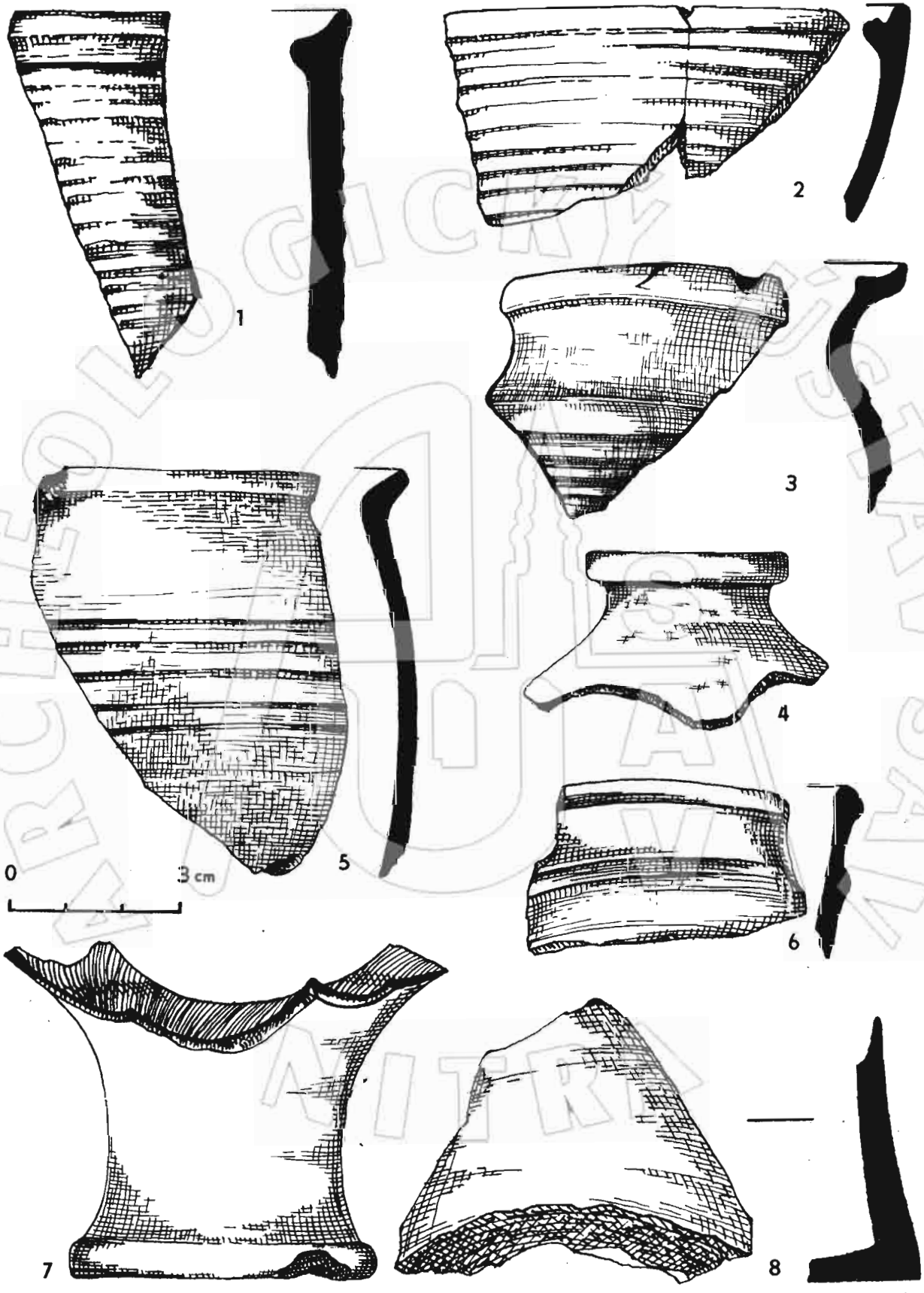

Obr. 139. Jelšava, okr. Rožňava.

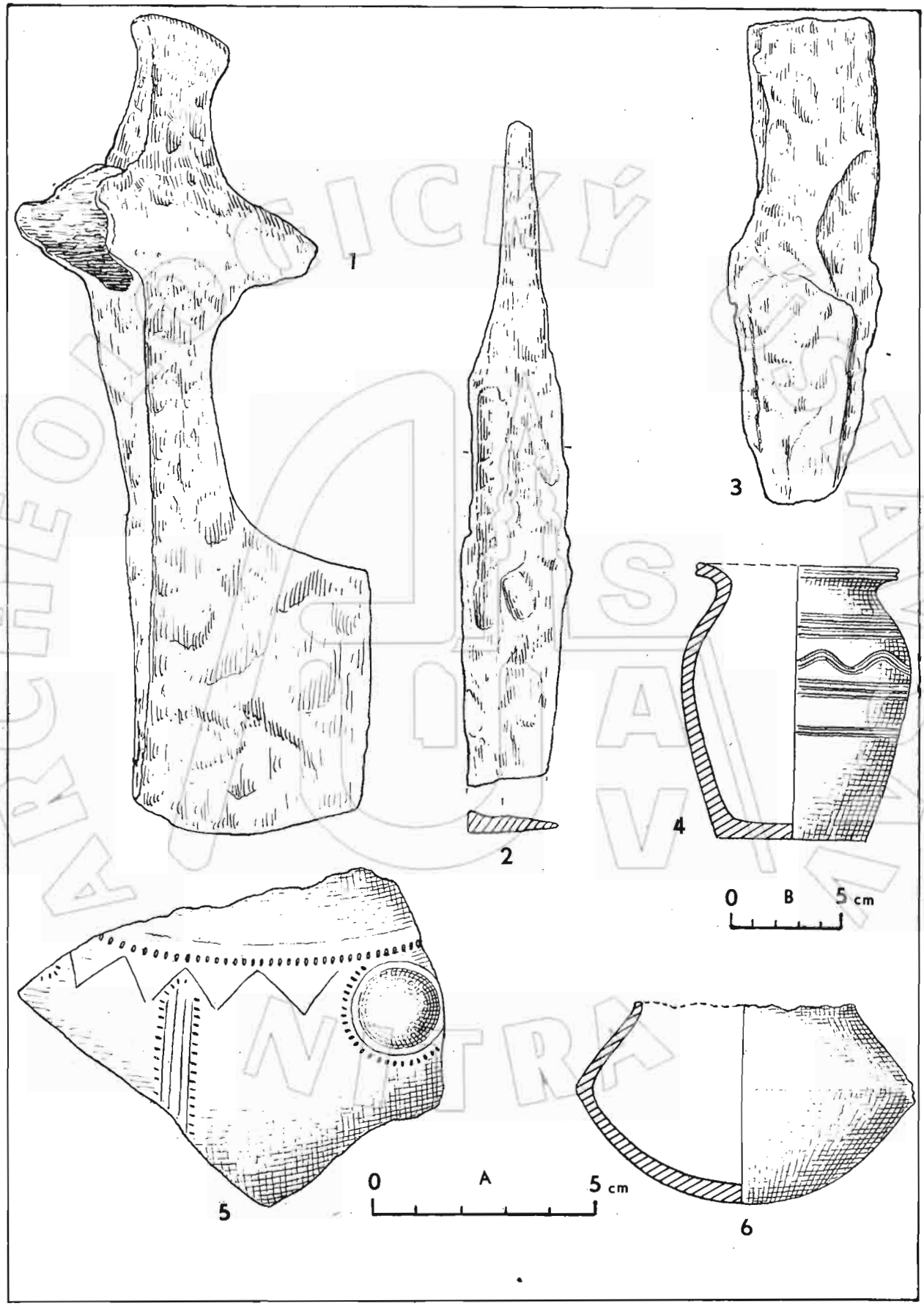

Obr. 140. 1-4 - Čataj, poloha Nad korytom, okr. Bratislava-vidiek. Inventár hrobu 2; 5-6 - Rimavské Janovce, okr. Rimavská Sobota. Keramika pilinskej kultúry. Mierka: 1-3, 5, 6 - A; 4 - B.

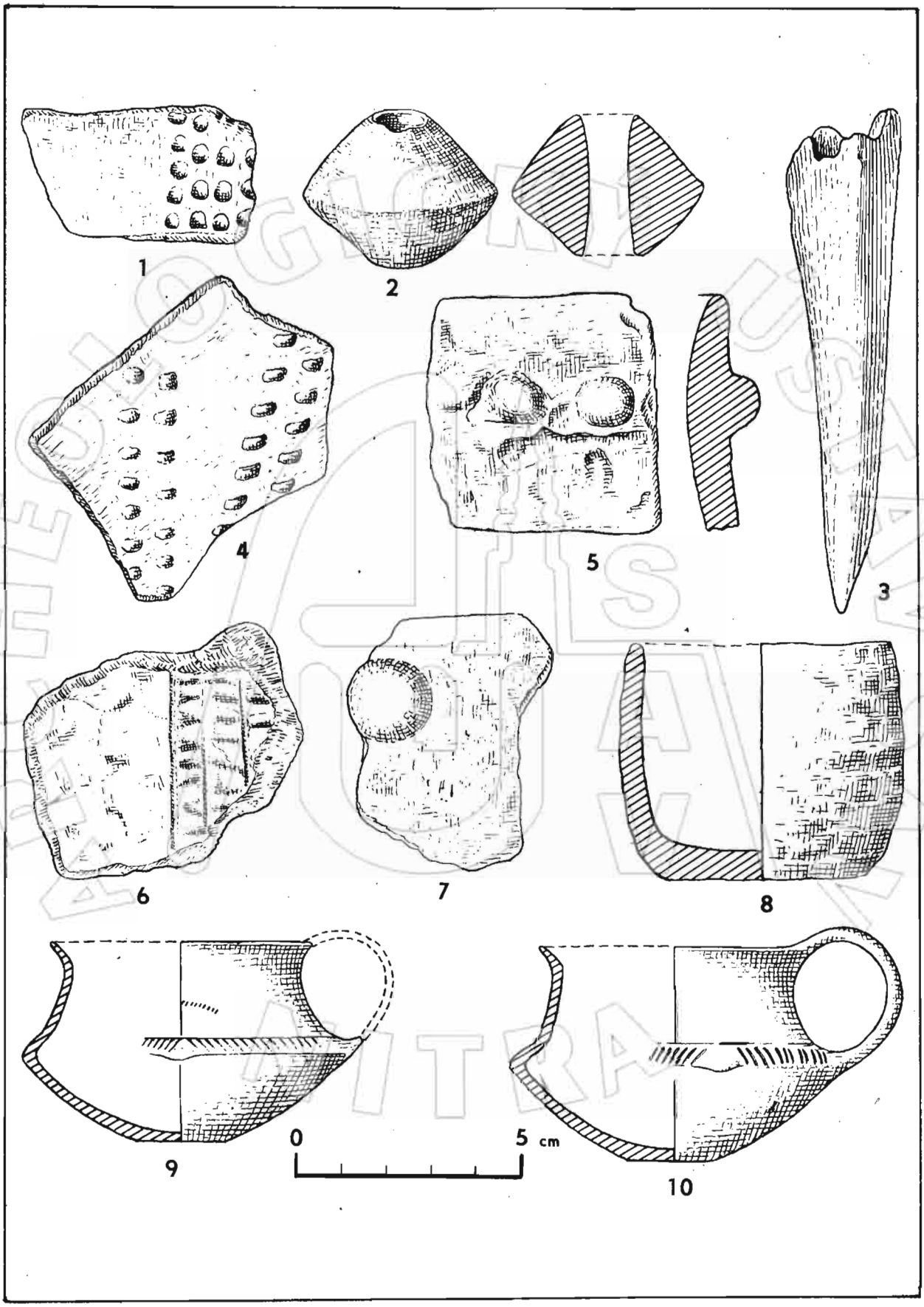

Obr. 141. 1, 2, 4-7 - **Točnica**, okr. Lučenec, zber. 3, 8 - Čataj, poloha Nad korytom, okr. Bratislava-vidiek; 9-10 - Poltár, poloha Kozí chrbát, okr. Lučenec.

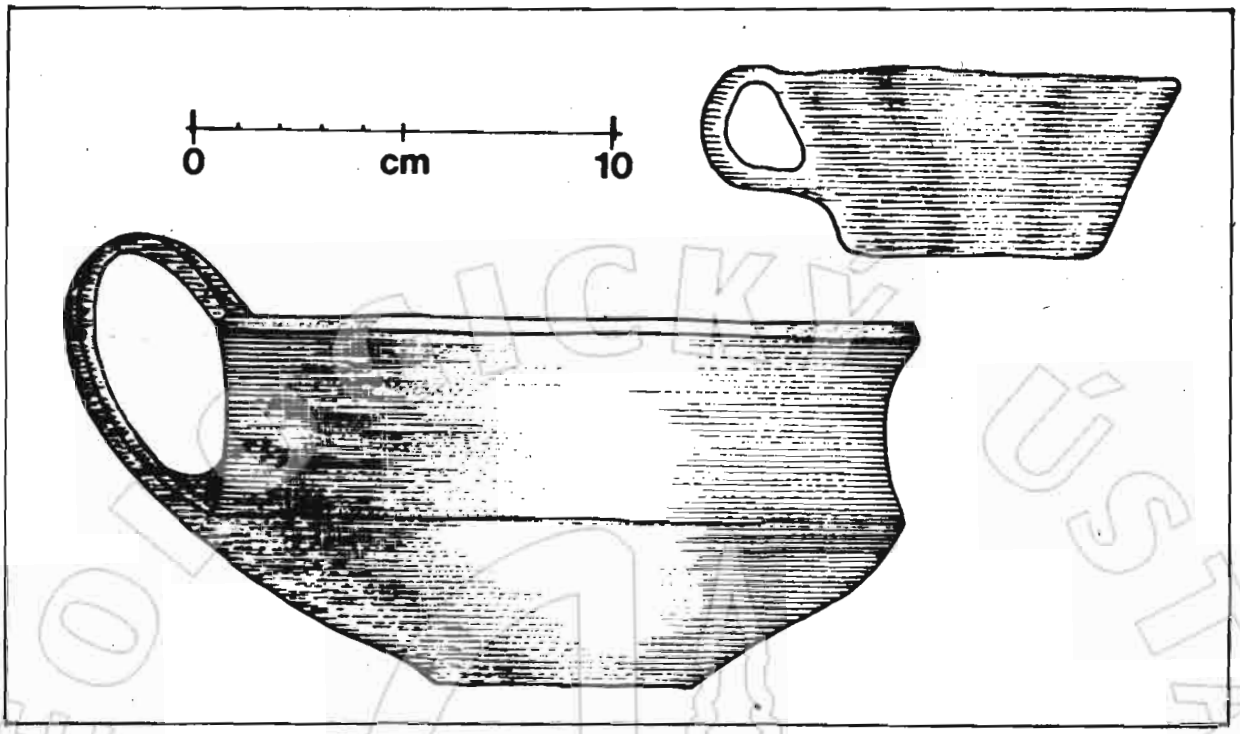

Obr. 142. Hlohovec, Partizánska ulica, okr. Trnava. Šálky z objektu velatickej kultúry.

Obr. 143. Hlohovec, sídlisko Marxova II, okr. Trnava. 1 - kultúrna vrstva; 2 - sídlisková jama; 3 - výrobný objekt; 4 - sídliskový objekt.

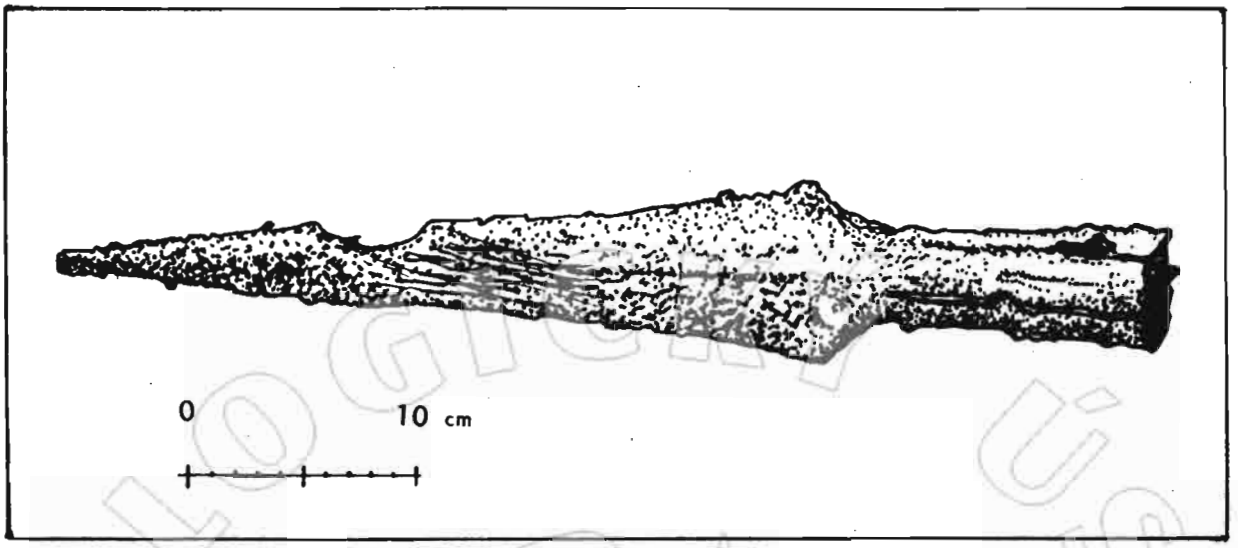

Obr. 144. Hlohovec, ulica SNP, okr. Trnava. Železná kopija.

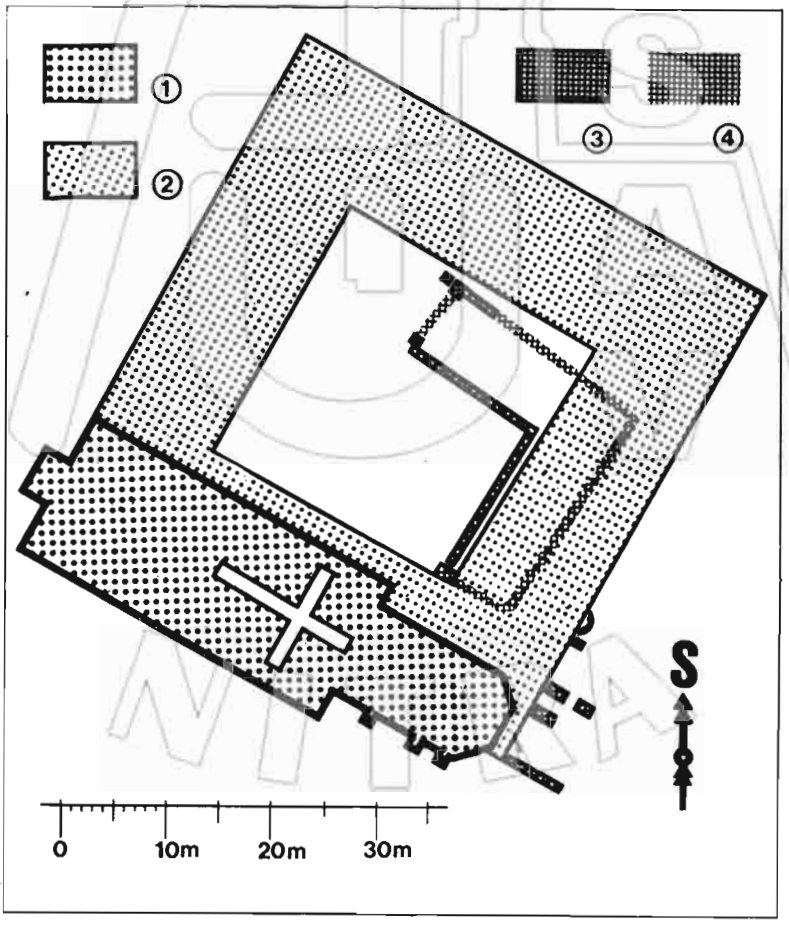

Obr. 145. Hlohovec, okr. Trnava. Archeologický výskum v areáli múzea r. 1976. 1 - kostol Všechsvätých; 2 - bývalý františkánsky kláštor; 3 - odkryté murivá; 4 - predpokladané murivá.

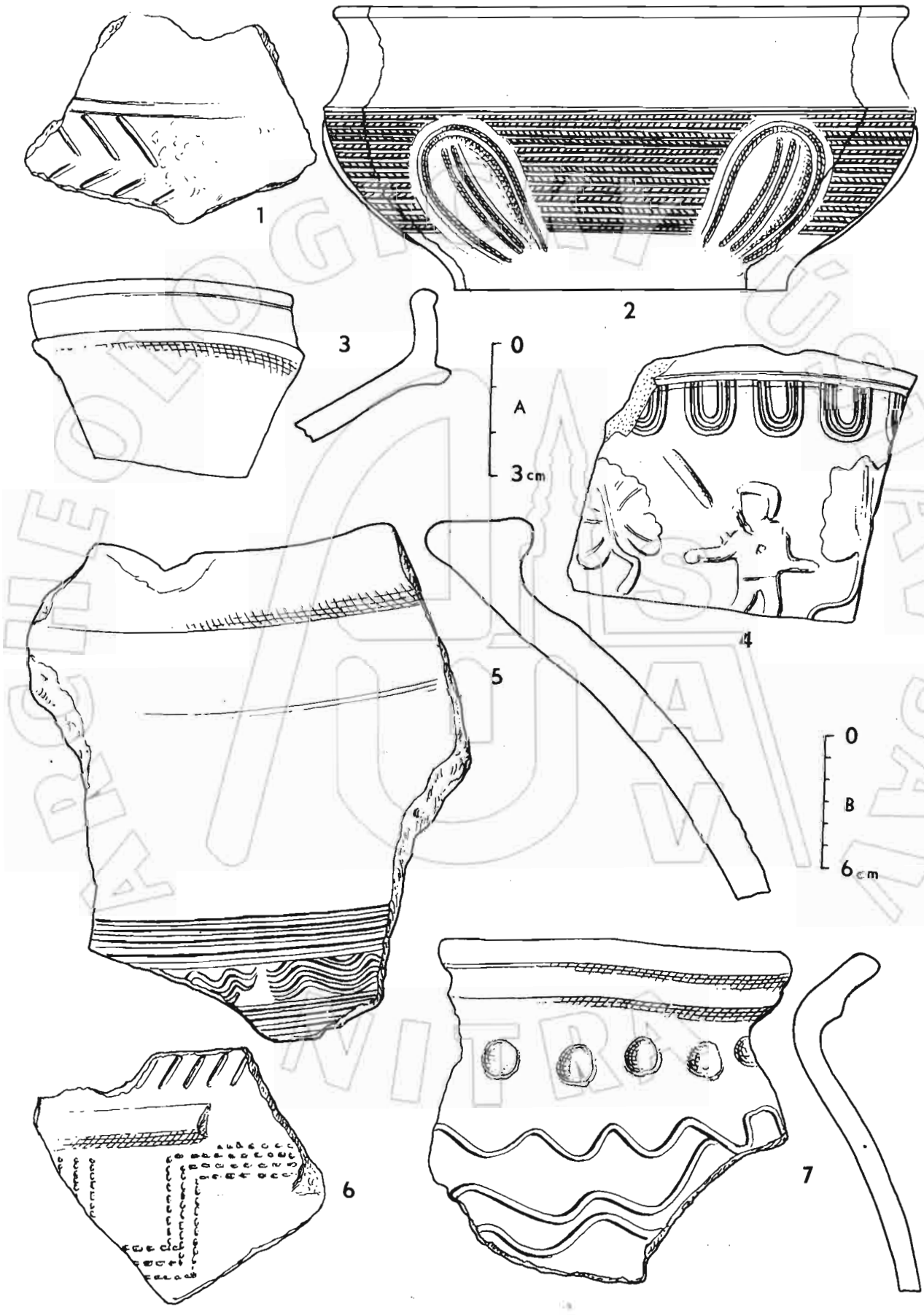

Obr. 146. Trnava-Modranka. Výber nálezov zo sídliska z doby rímskej. Mierka: 1, 3-7 - A; 2 - B.

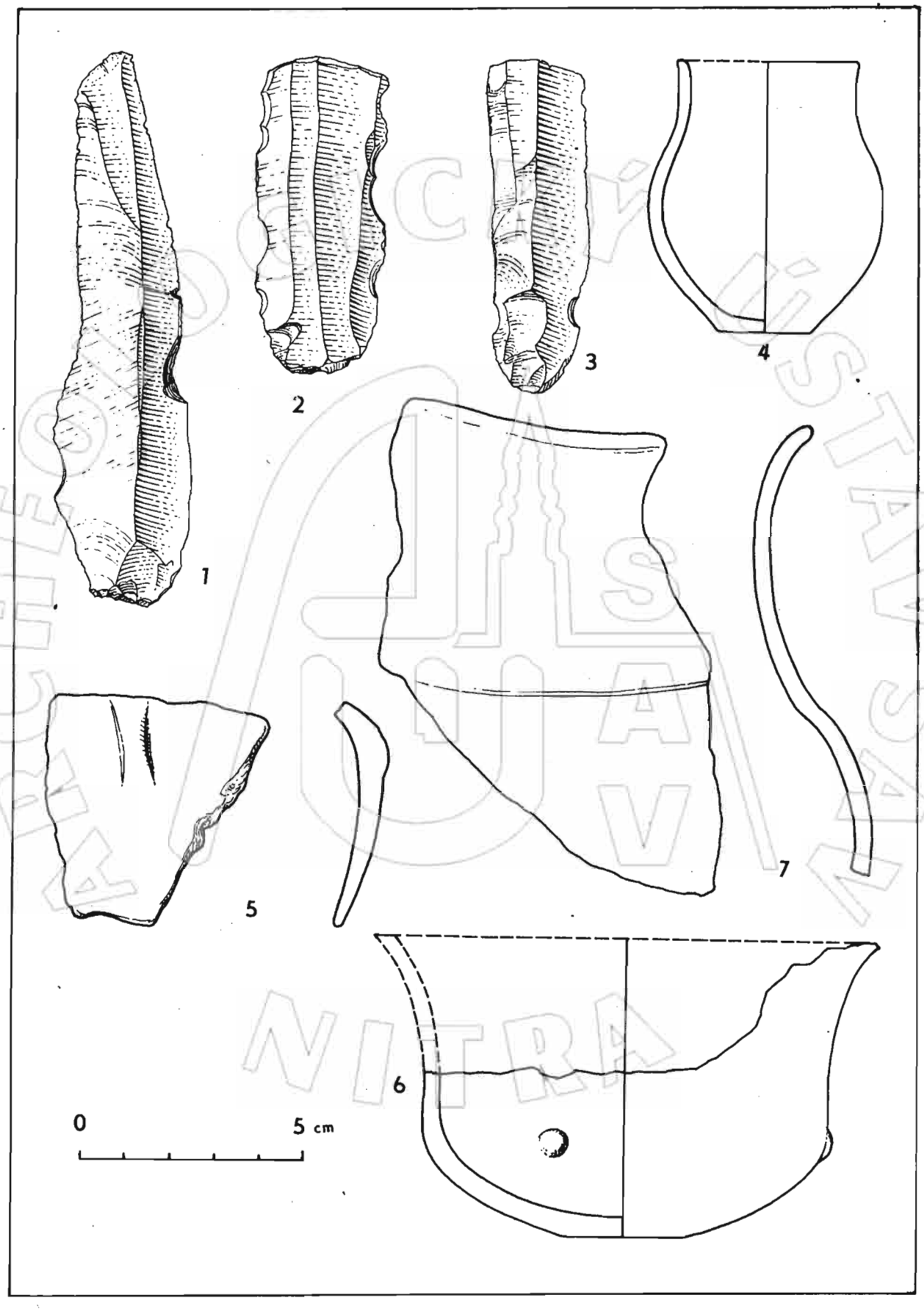

Obr. 147. Podlužany, okr. Levice. Nálezy z porušeného hrobu.

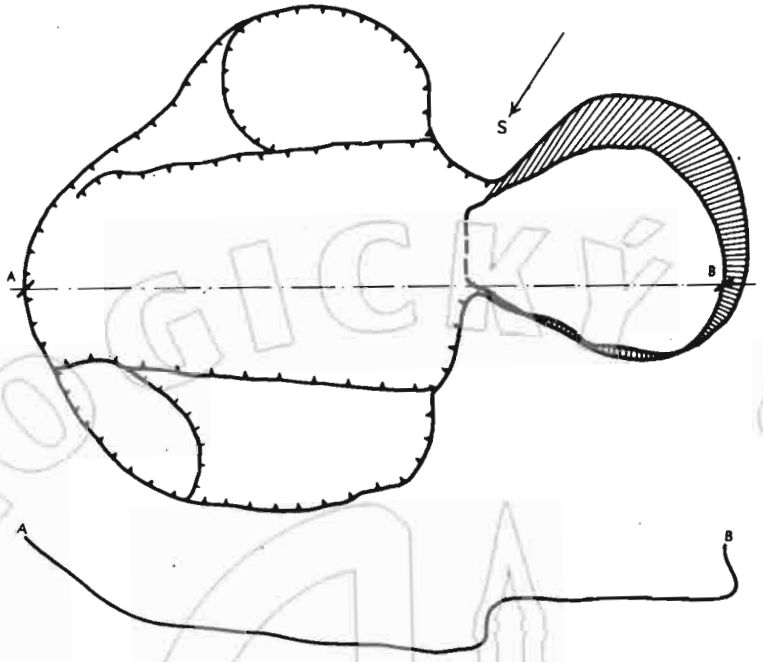

Obr. 148. Voderady-Slovenská Nová Ves, okr. Trnava. Klenbová pec 12/76 s predpecnou jamou.

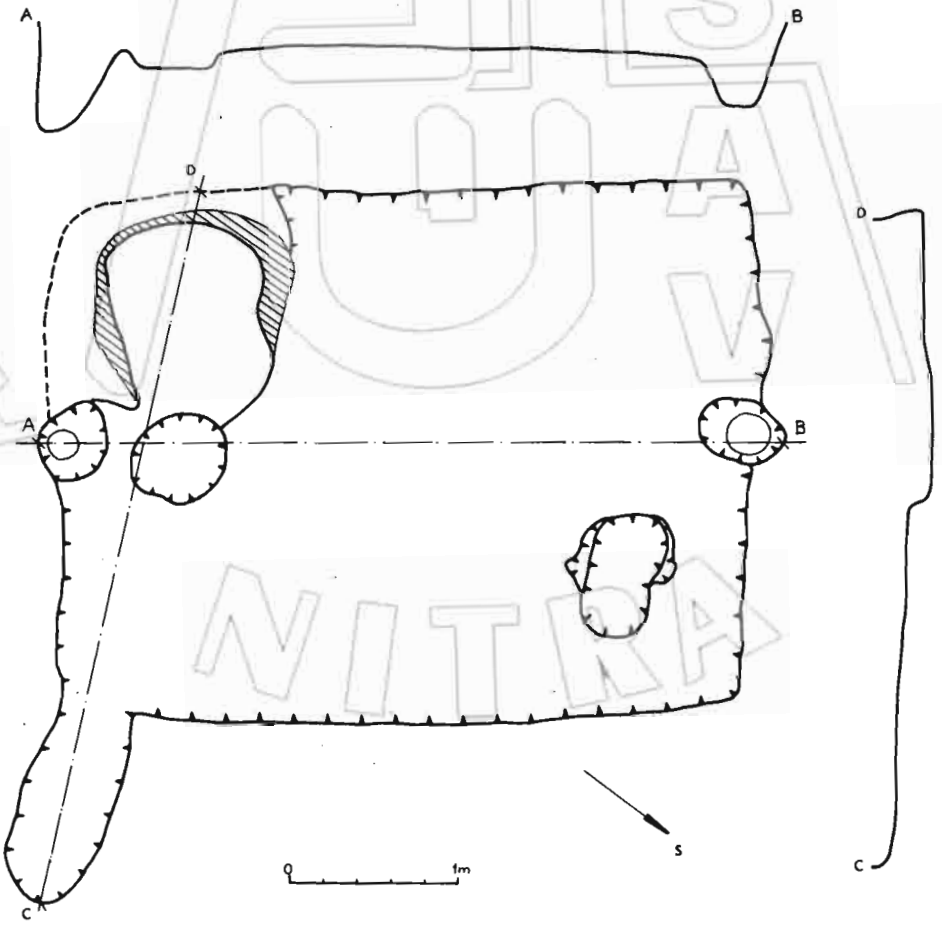

Obr. 149. Voderady-Slovenská Nová Ves, okr. Trnava. Chata 18/76.

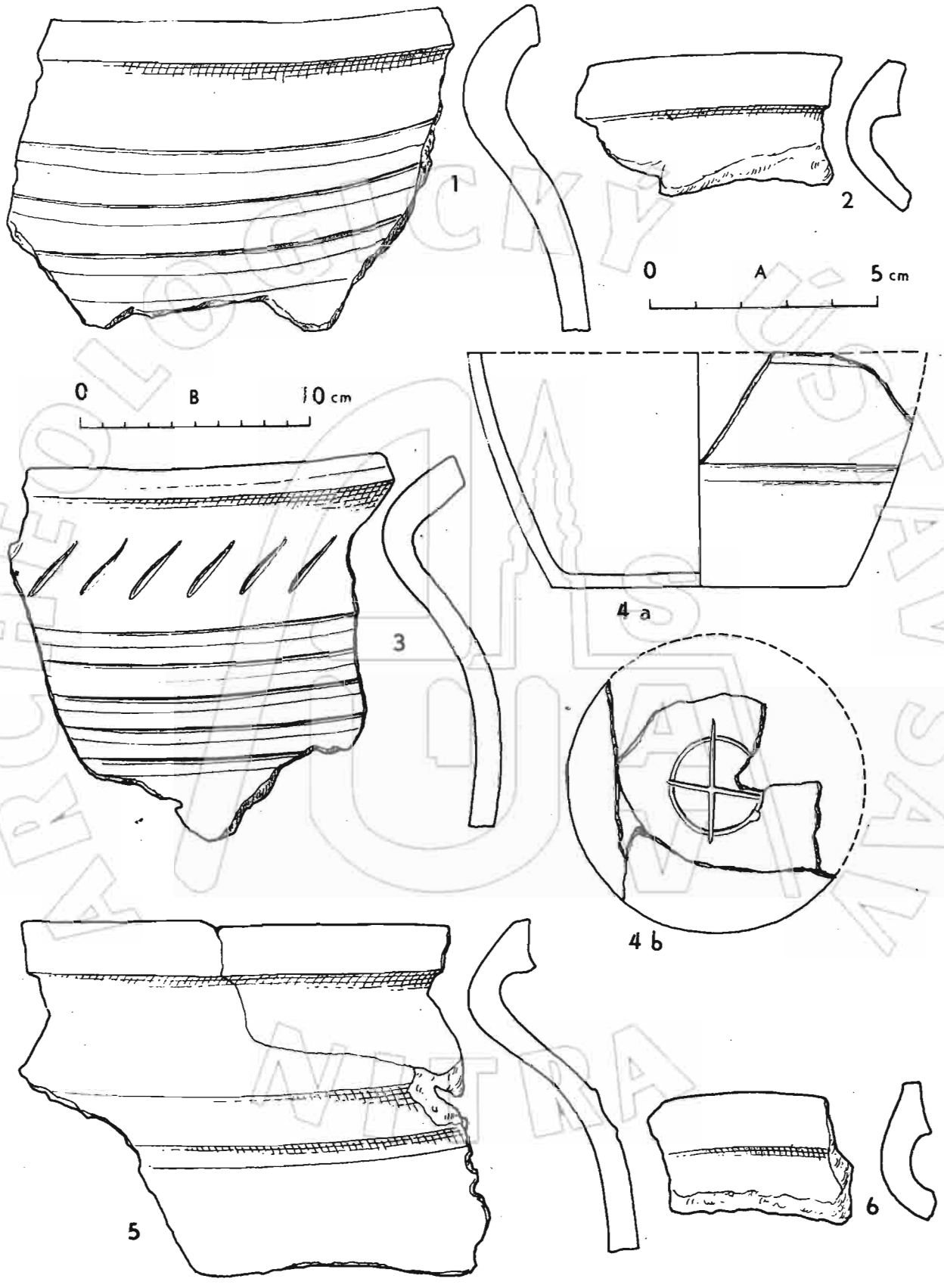

Obr. 150. Voderady-Slovenská Nová Ves, okr. Trnava. Výber keramiky: 1, 4a, 4b - objekt 1/76; 2, 3, 5, 6 - objekt 18/76. Mierka: 1-3, 5, 6 - A; 4a, 4b - B.

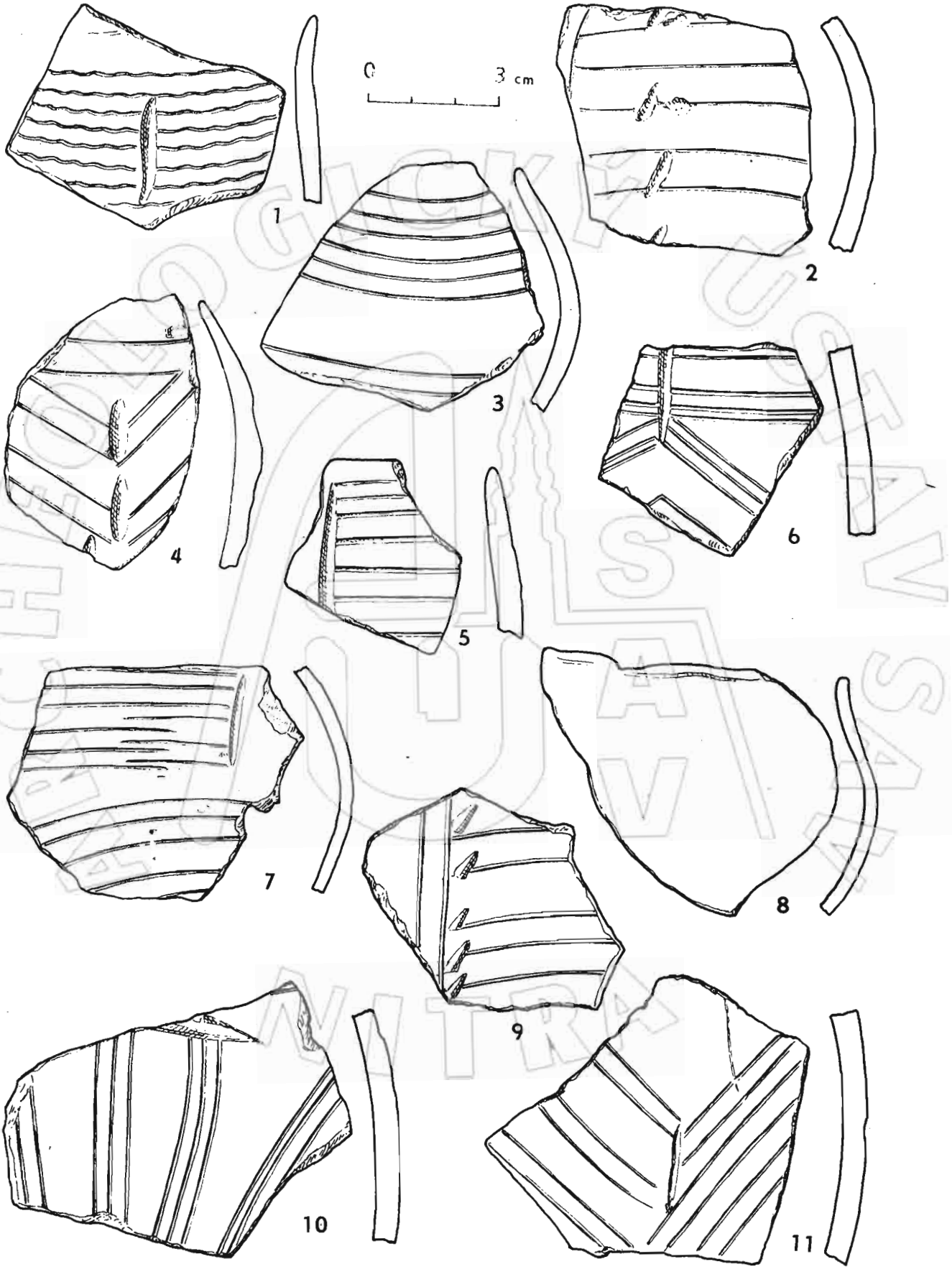

Obr. 151. Cífer-Pác, okr. Trnava. Výber keramiky z objektu 33.

Obr. 152. Liptovská Mara, okr. Liptovský Mikuláš. Celkový pohľad na odkryté múry II a III.

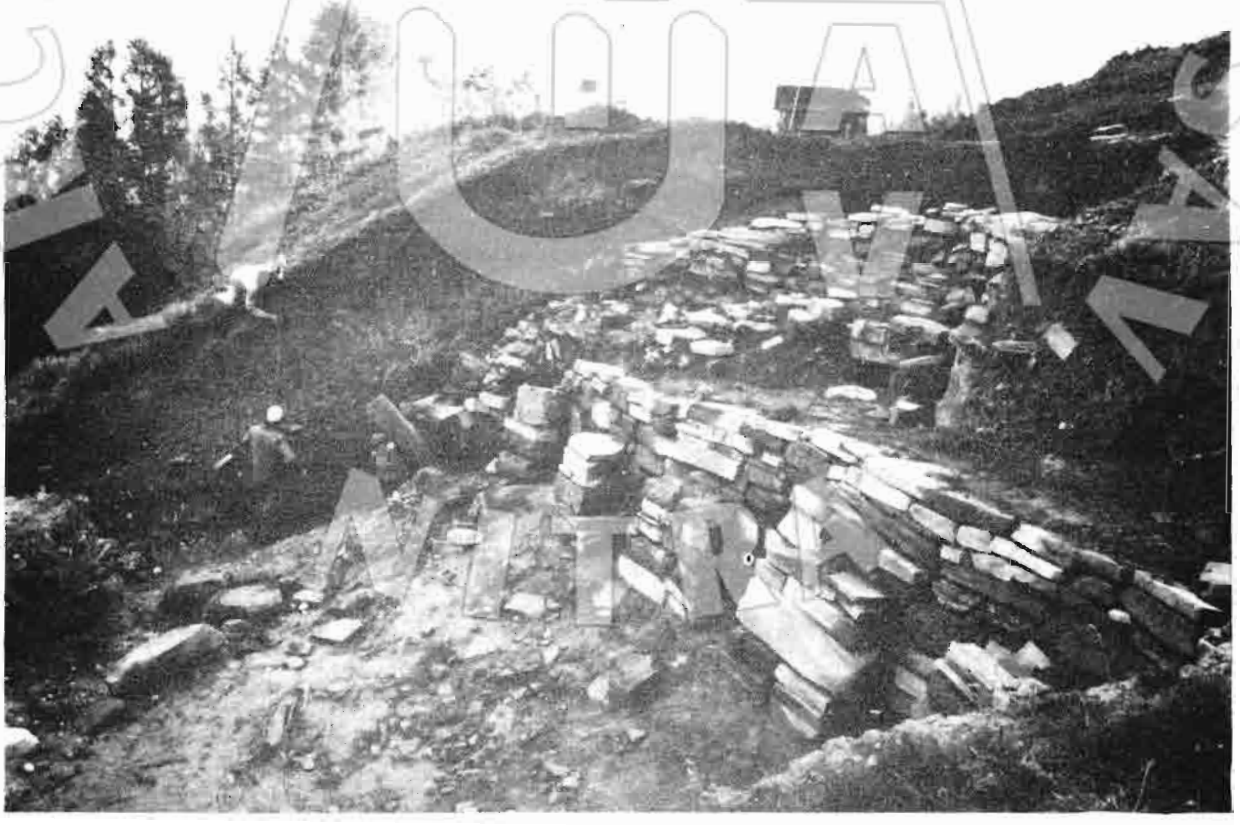

Obr. 153. Liptovská Mara, okr. Liptovský Mikuláš. Detail kamennej stély.

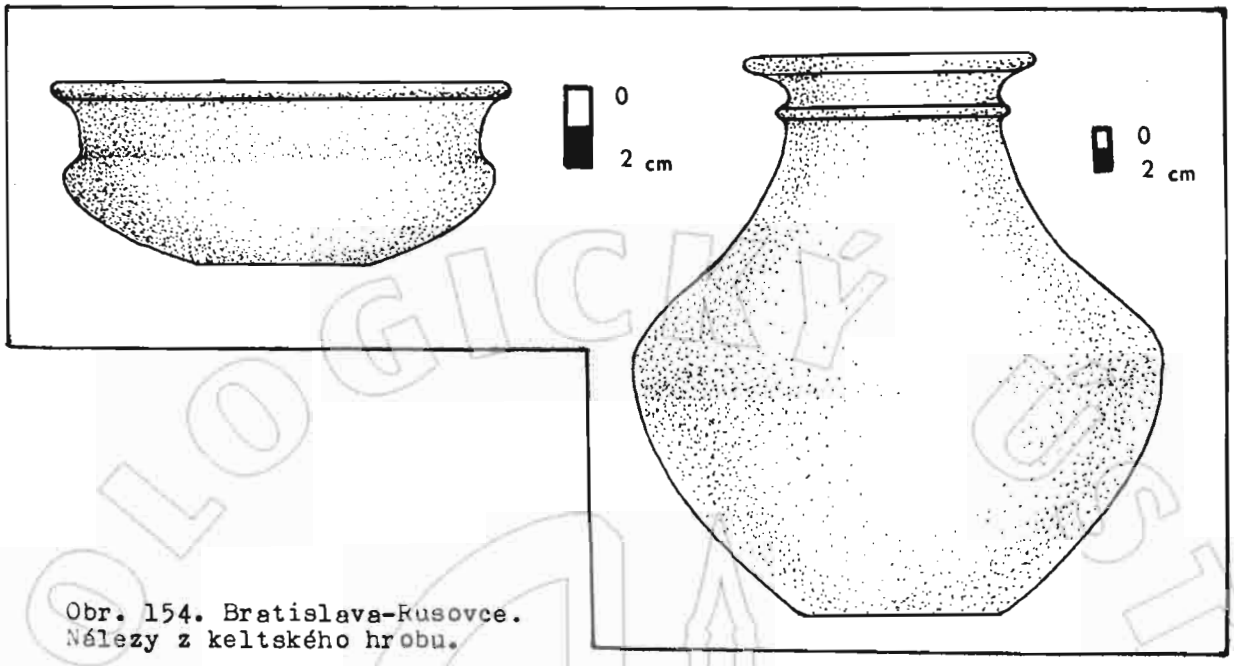

Obr. 154. Bratislava-Rusovce. Nálezy z keltského hrobu.

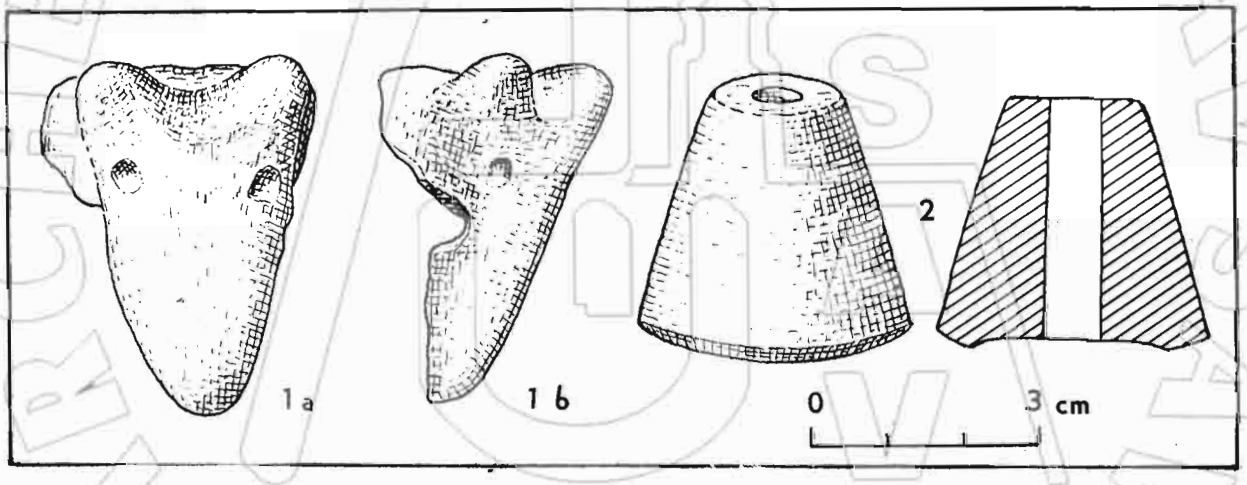

Obr. 155. Vinodol, okr. Nitra. Výber nálezov.

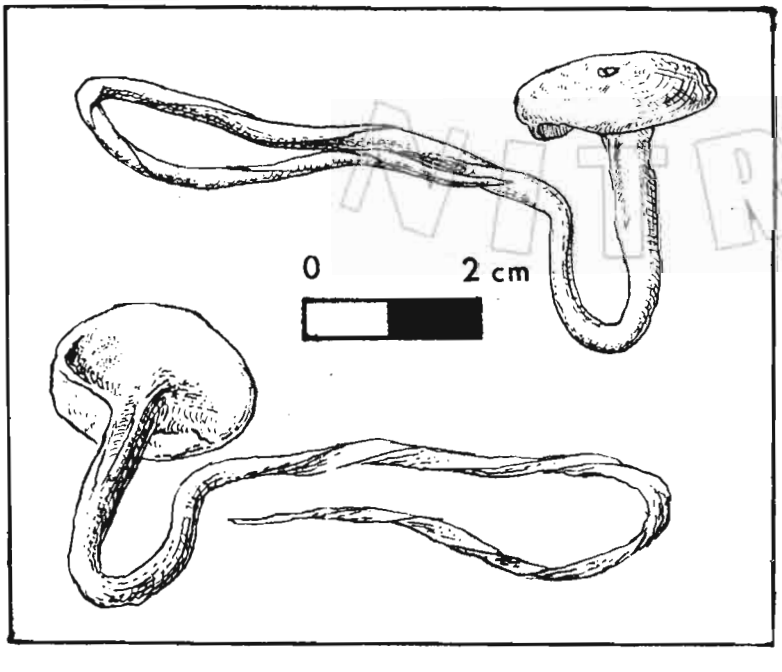

Obr. 156. Senec, okr. Bratislava-vidiek. Bronzová ihlica.

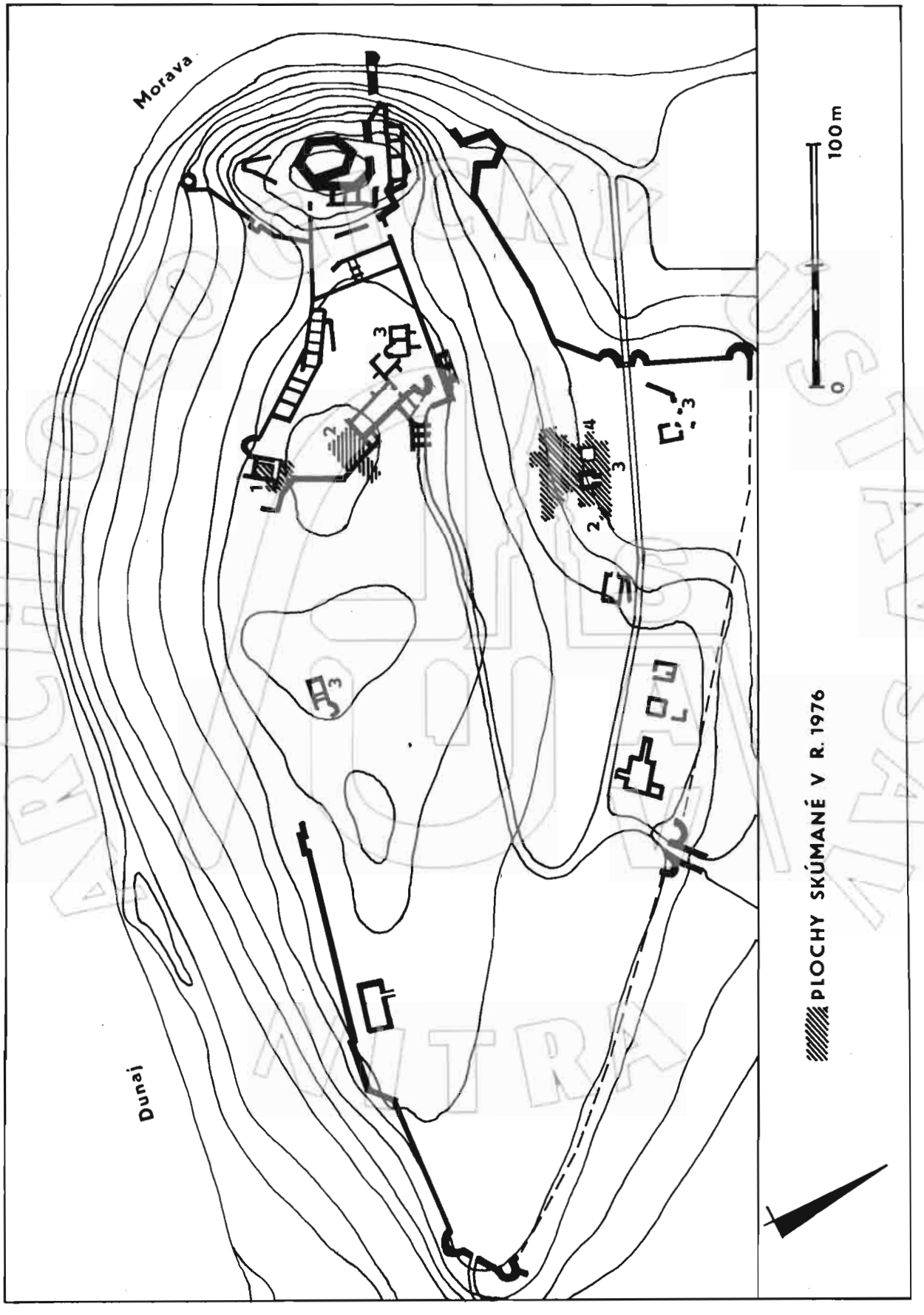

Obr. 157. Bratislava, hrad Devín. Situačný náčrt. 1 - Garayovský palác; 2 - halštatské objekty; 3 - rímske stavby; 4 - laténsky sídliskový objekt.

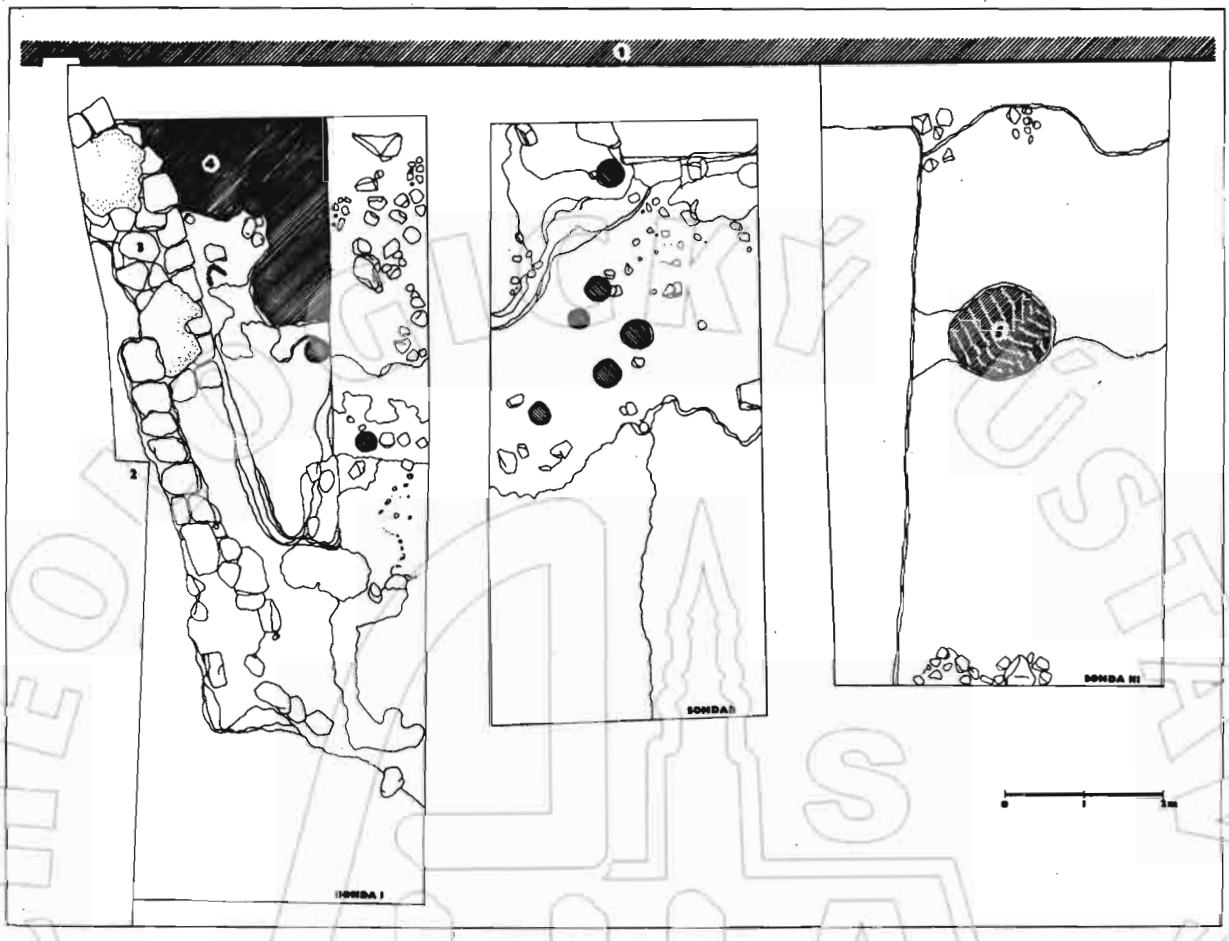

Obr. 158. Bratislava, hrad Devín. Halštatské sídliskové objekty na nádvorí stredného hradu. 1 - severovýchodný hradobný múr; 2 - východný múr renesančného paláca; 3 - múrik nad halštatským objektom; 4 - zvyšky podlahy; 5 - ohnisko.

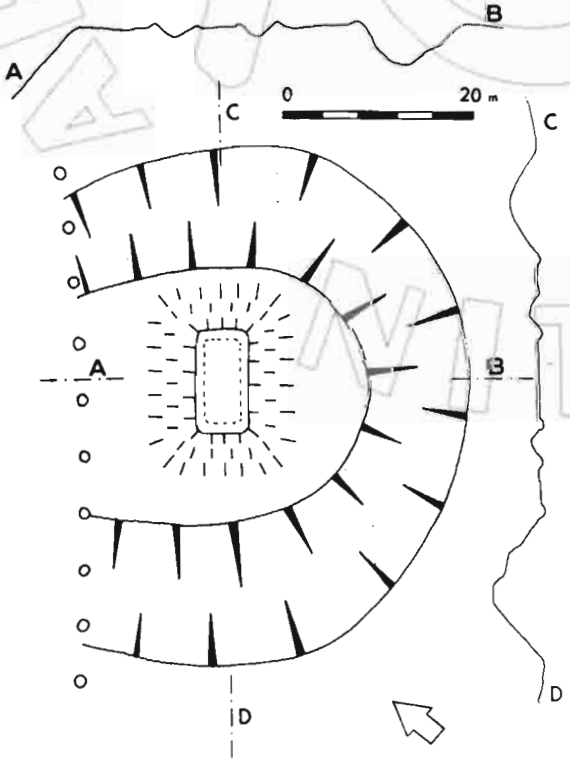

Obr. 159. Vajkovce, okr. Košice-vidiek. Zaniknutá kúria z 13. stor. Predbežné zameranie.

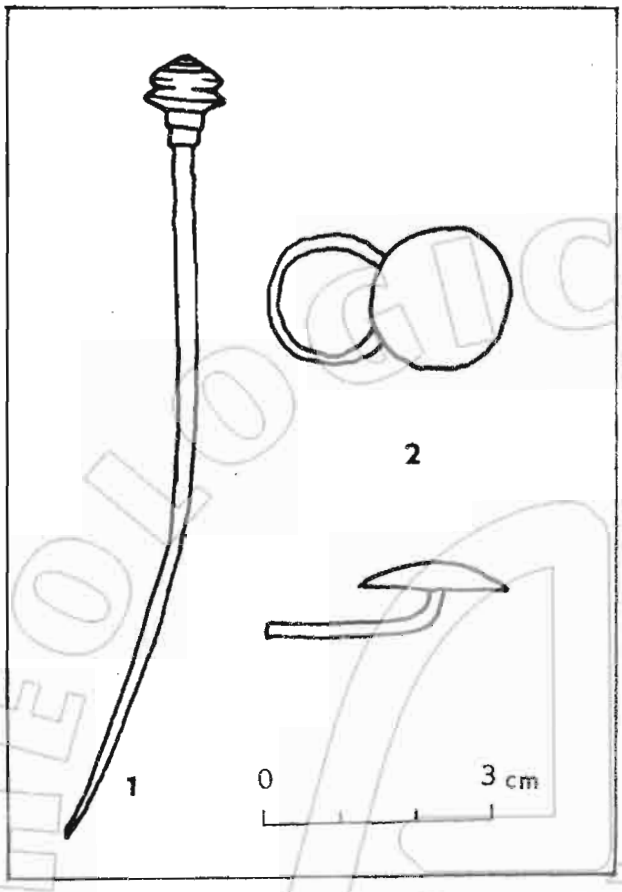

Obr. 160. Bratislava, hrad Devín. 1 - bronzová ihlica z halštatskej mohyly; 2 - bronzová zápinka z laténskeho sídliskového objektu.

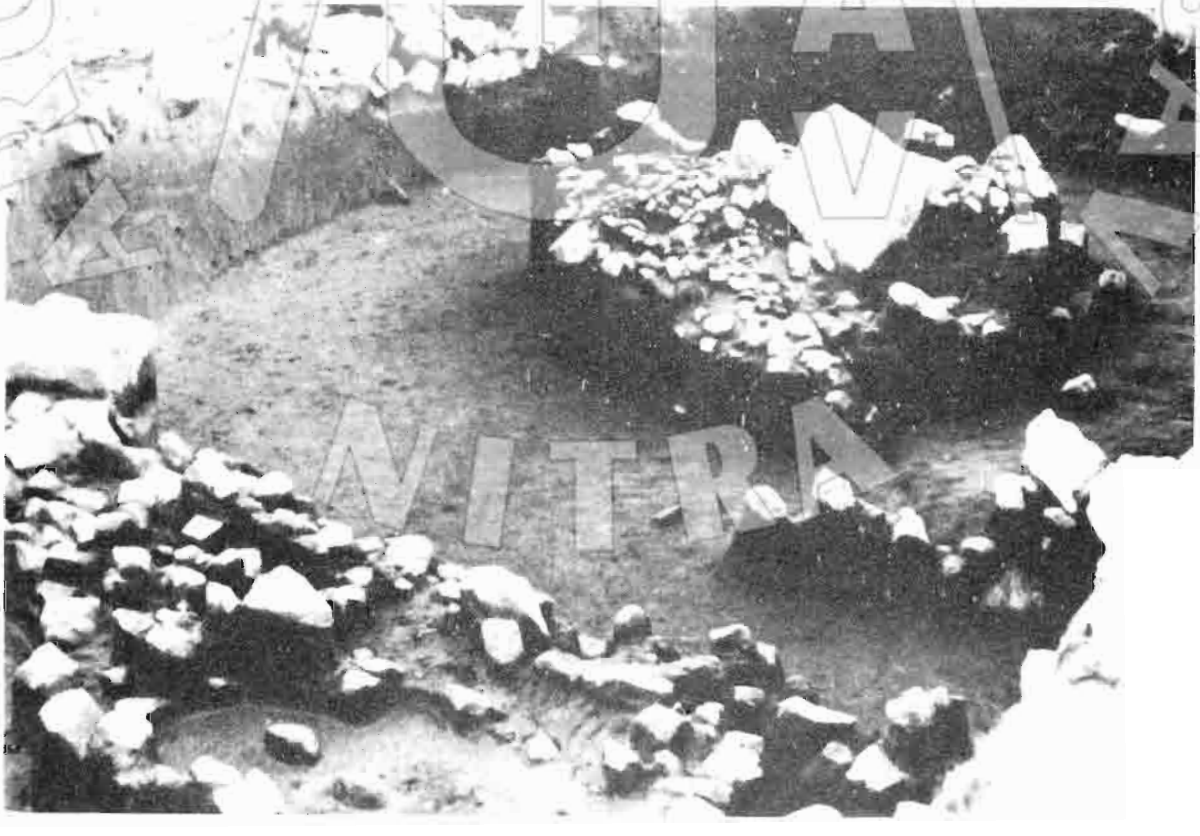

Obr. 161. Bratislava, hrad Devín. Halštatská mohyla na dolnom hrade.

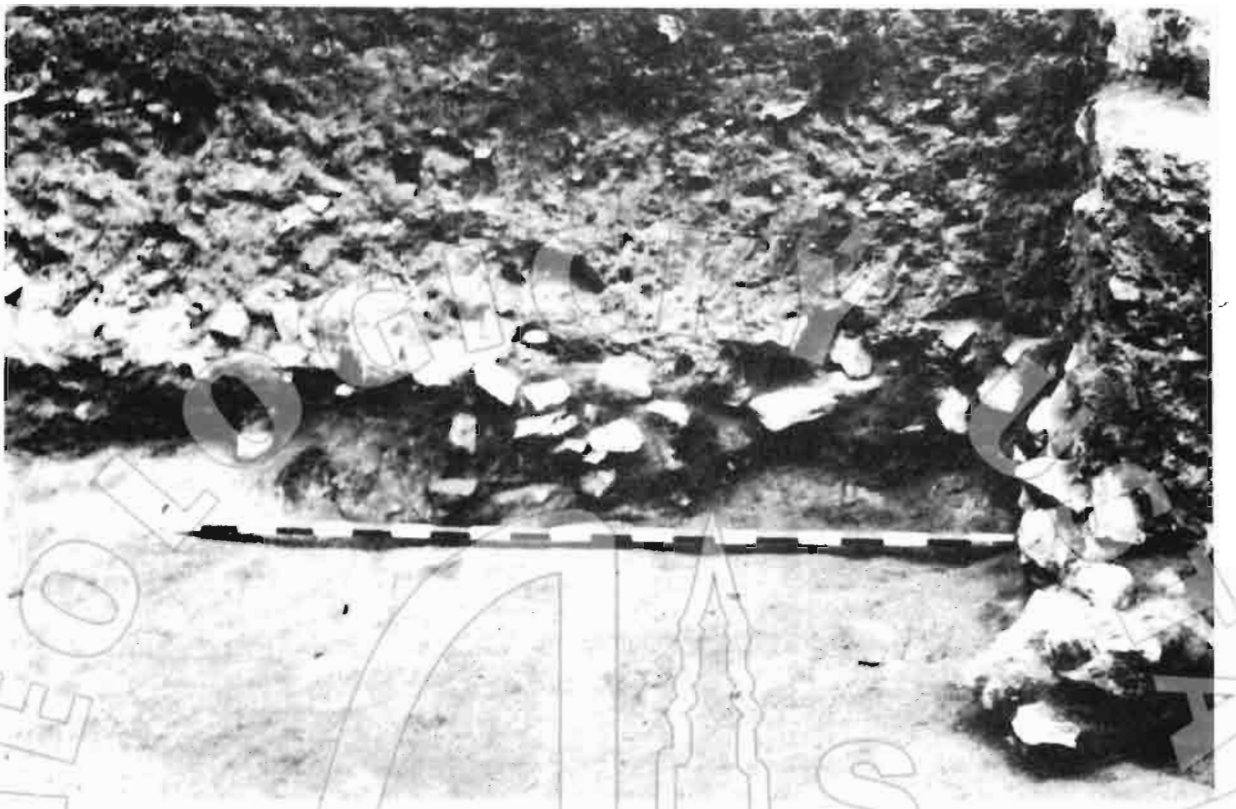

Obr. 162. Bratislava, hrad Devín. Laténsky objekt na dolnom hrade.

Obr. 163. Bratislava, hrad Devín. Časť laténskeho objektu na dolnom hrade.

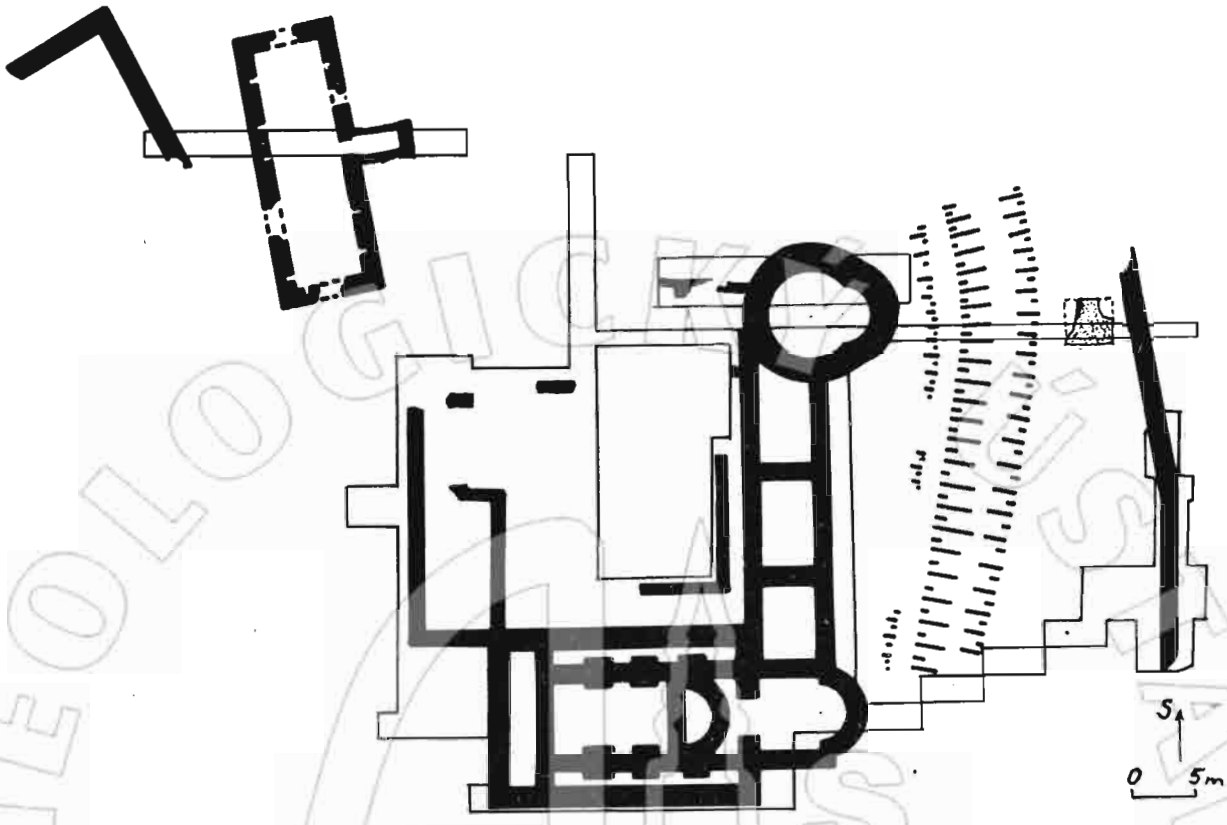

Obr. 164. Košice-Krásna.

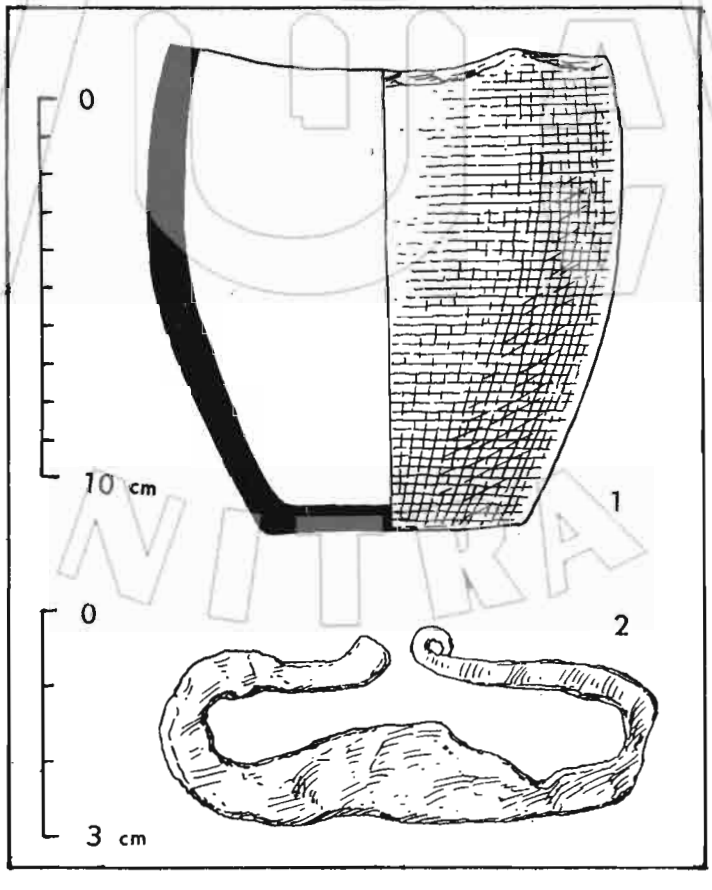

Obr. 165. Čakajovce, okr. Nitra. Nálezy zo staroslovanského žiarového hrobu.

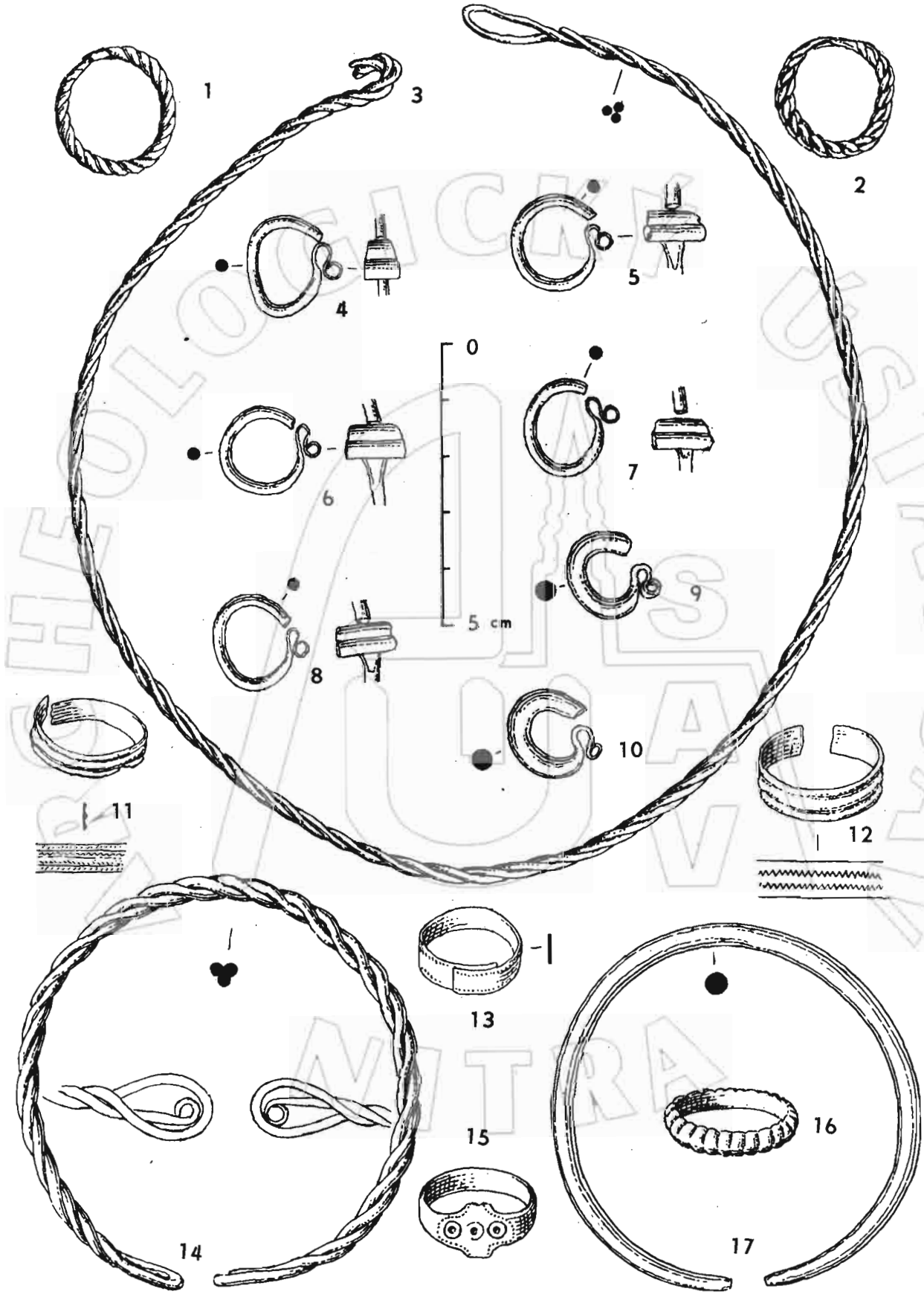

Obr. 166. Čakajovce, okr. Nitra. Výber nálezov z pohrebiska.

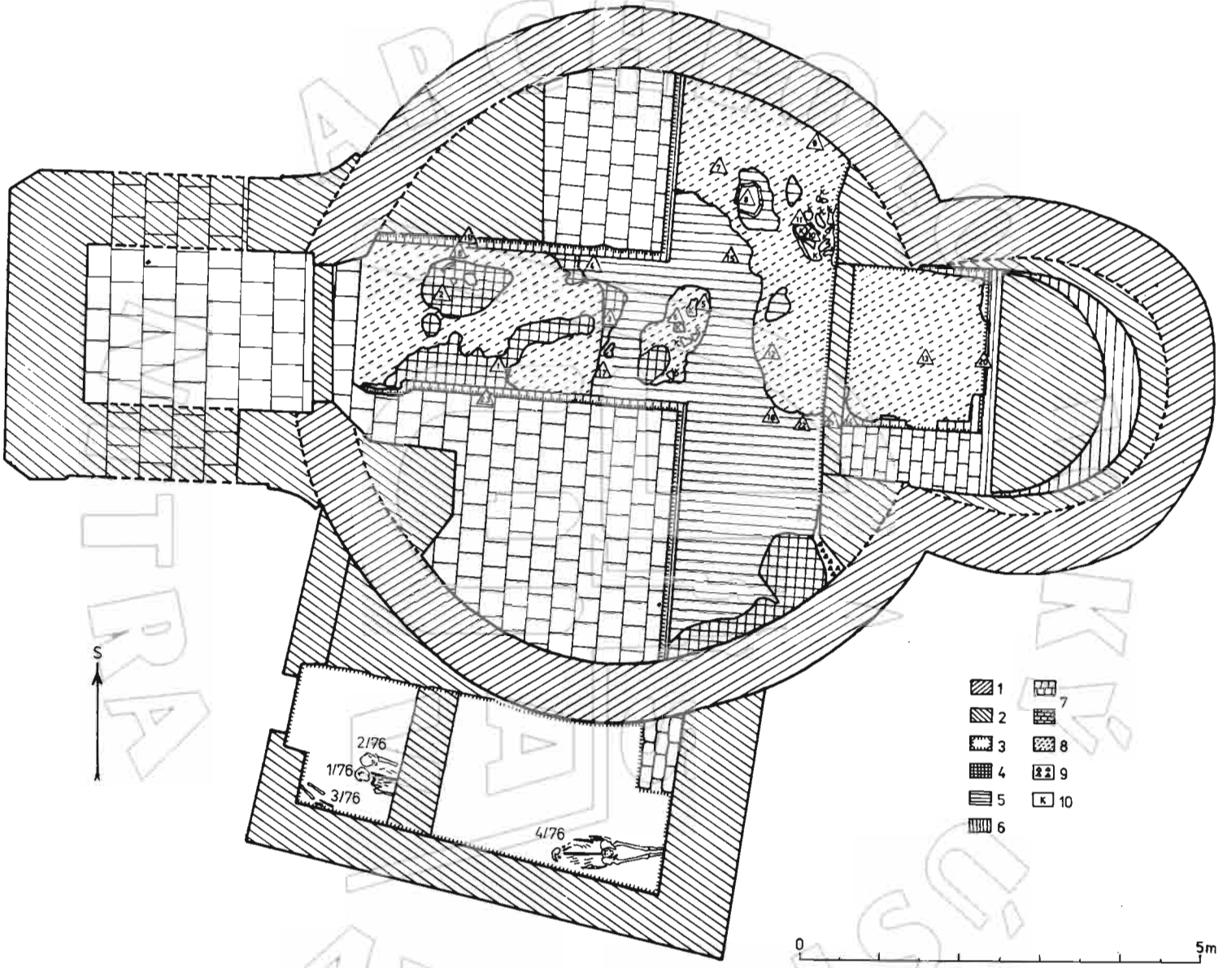

Obr. 167. Nitrianska Blatnica, okr. Topoľčany. Výskum rotundy sv. Juraja, r. 1976. 1 - včasnostredoveké murivo; 2 - barokové stavebné úpravy; 3 - archeologicky preskúmané plochy; 4 - dlážka I; 5 - dlážka II; 6 - dlážka III; 7 - dlážka IV; 8 - skalnaté podložie; 9 - kamene viazané maltou; 10 - roztrúsené lomové kamene.

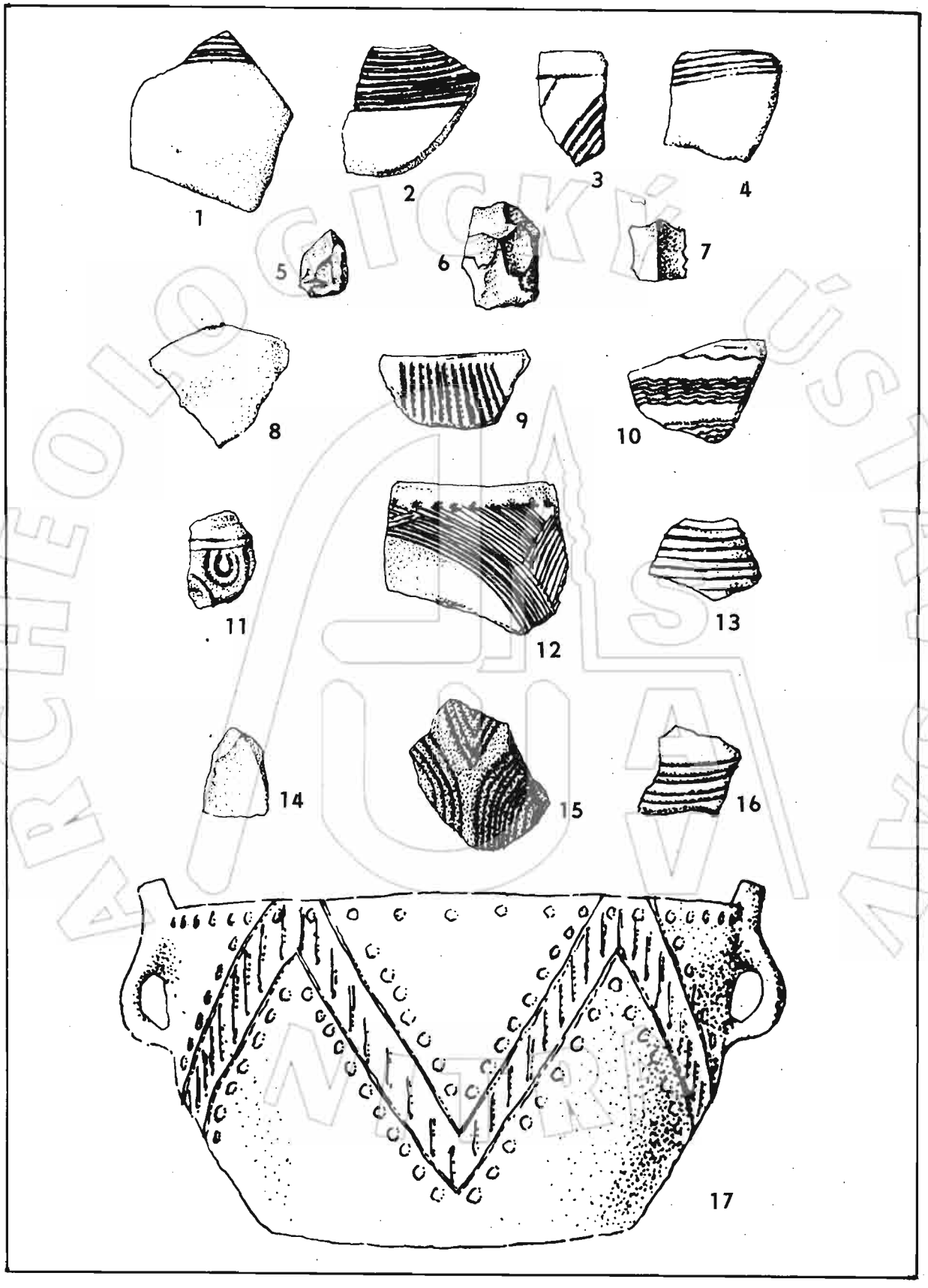

Obr. 168. Veľký Šariš, hrad Šariš, okr. Prešov. 1-4, 8-16 - zlomky bukovohorskej keramiky; 5 - pazúrik; 6 - rádiolaritový úštep; 7 - rohovcová čepeľ; 17 - misa (kultúra s kanelovanou keramikou).

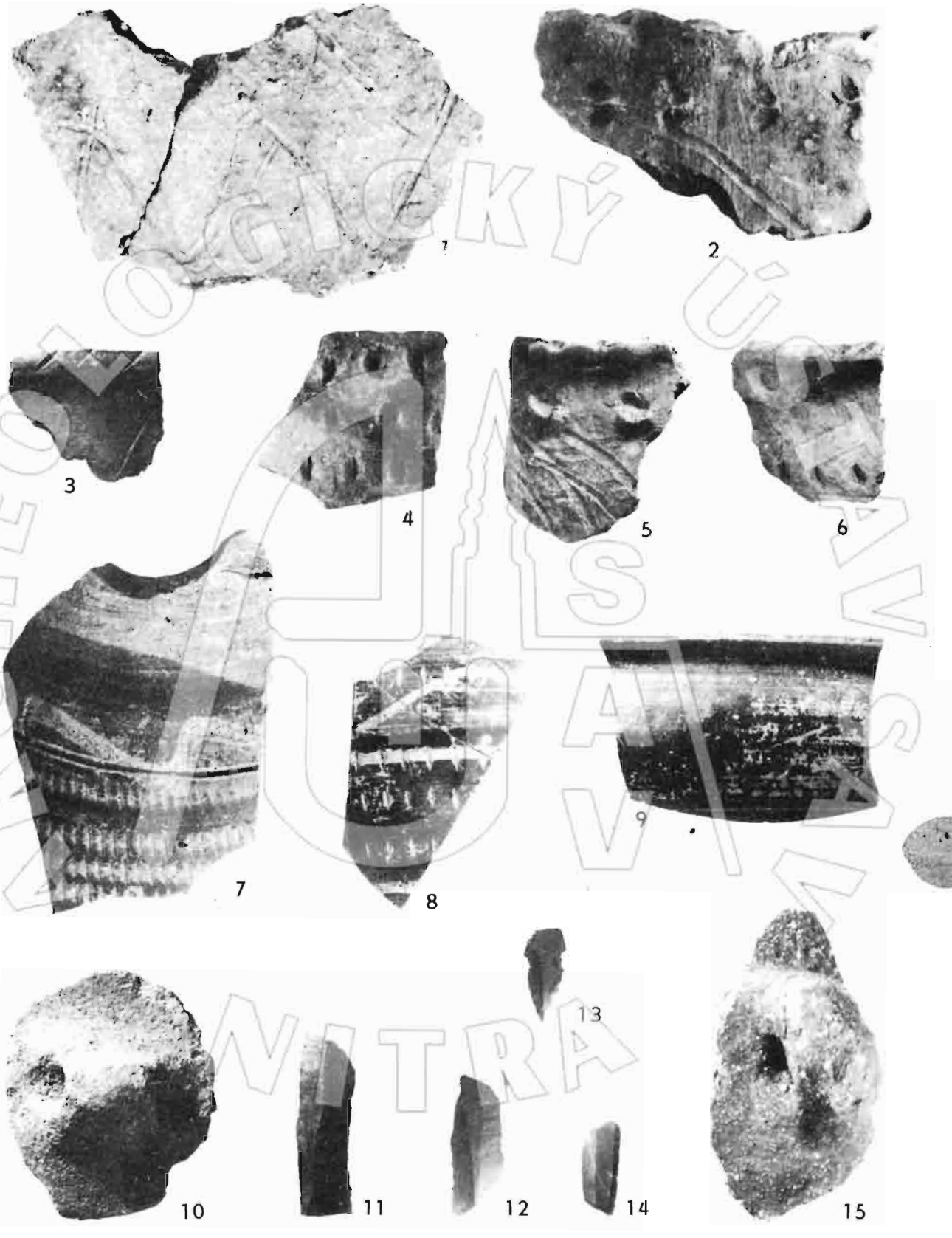

Obr. 169. Slovenské Pravno, okr. Martin. Výber nálezov. 1-9 - doba rímska; 10-15 - eneolit.

Obr. 170. Nálezy z prieskumu Východoslovenskej nížiny. 1-4 - Pavlovce nad Uhom, okr. Michalovce, mladšia lineárna keramika; 7 - Zemplínska Teplica, okr. Trebišov, lineárna keramika; 5 - Krišovská Liesková, okr. Trebišov, tiszapolgárska skupina; 6, 10 - Ruská, okr. Trebišov; 8 - Zemplínsky Branč, okr. Trebišov, kultúra Suciu de Sus; 9 - Oborín, okr. Trebišov, otomanská kultúra.

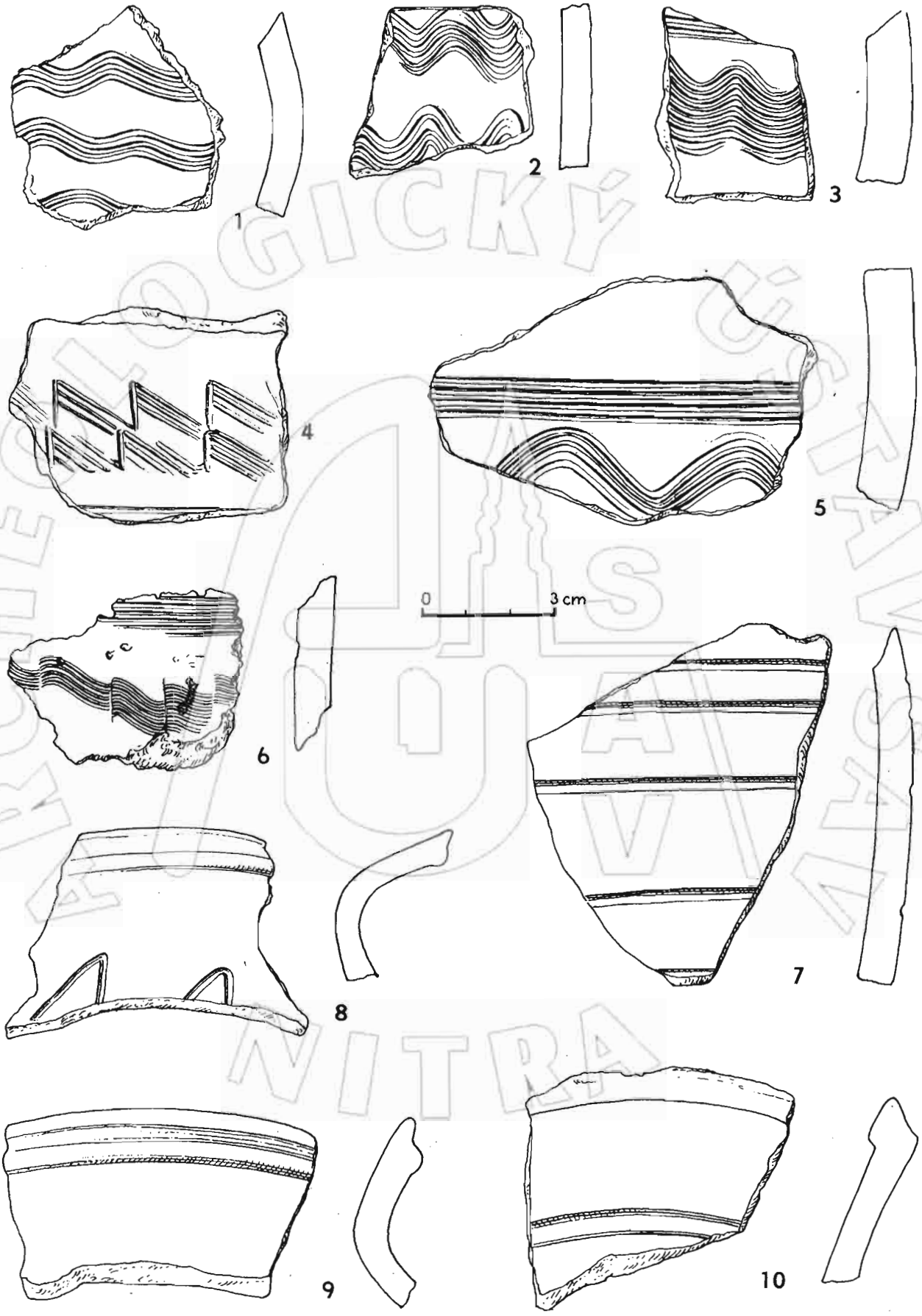

Obr. 171. Nálezy z prieskumu Východoslovenskej nížiny. 1, 2 - Ruská, okr. Trebišov; 3-5 - Sirník, okr. Trebišov; 6 - Veľké Ozorovce, okr. Trebišov; 7 - Zemplínska Nová Ves-Zemplínsky Klečenov, okr. Trebišov. Keramika z 12.-14. stor.

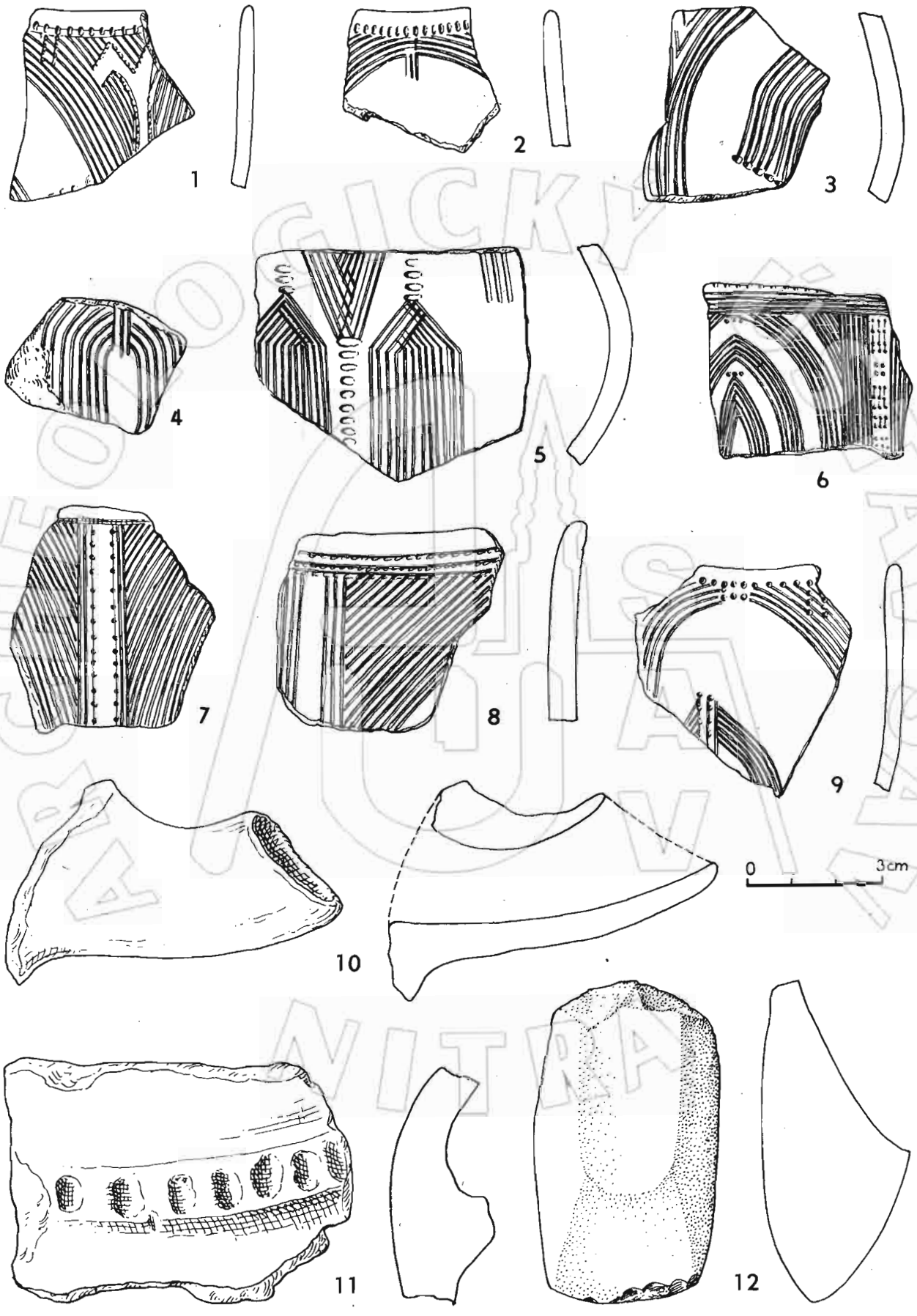

Obr. 172. Čierne Pole, okr. Trebišov. 1-4 - objekt 4; 5-12 - objekt 8. Sídliskové jamy bukovohorskej kultúry.

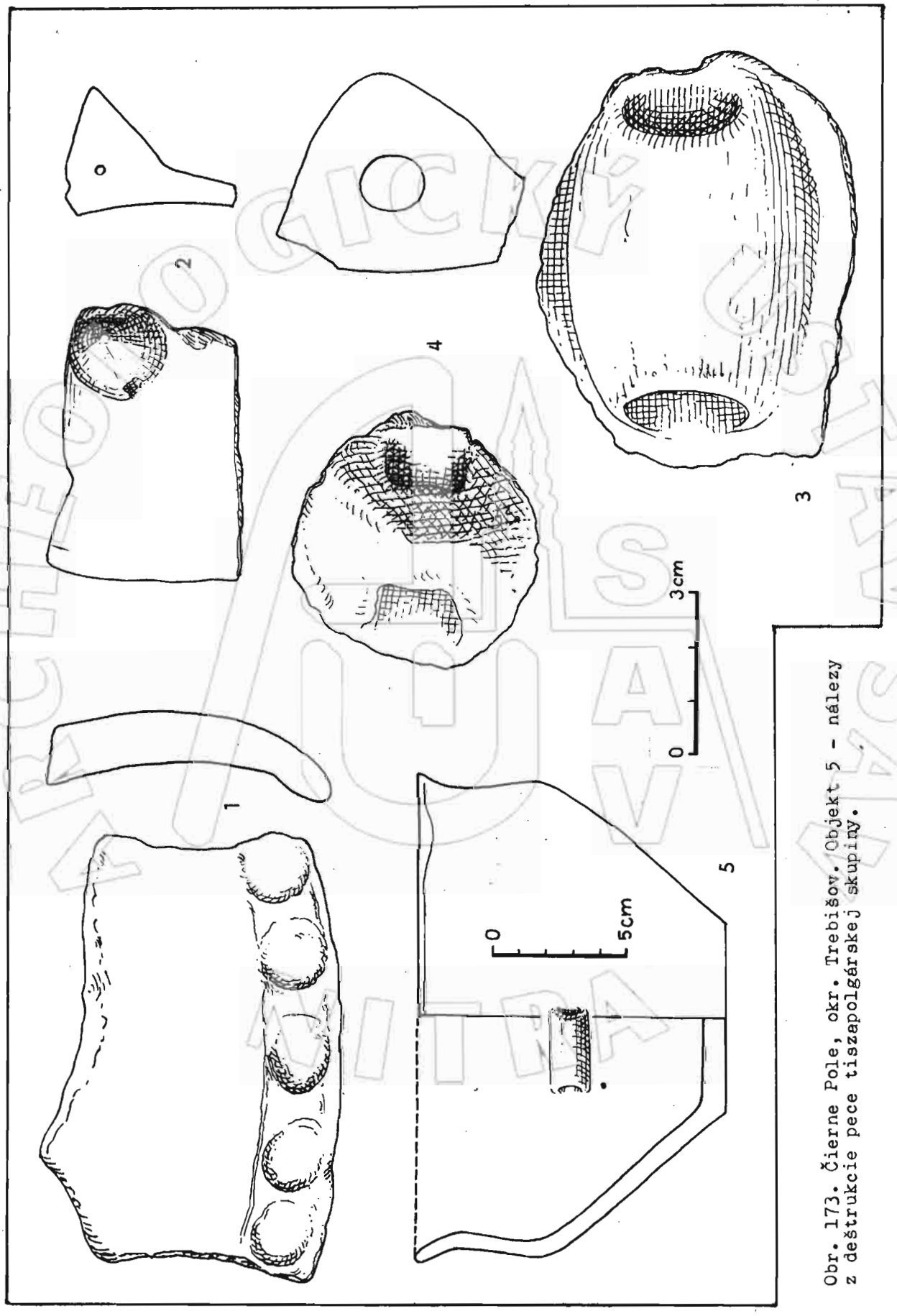

Obr. 173. Čierne Pole, okr. Trebišov. Objekt 5 - nálezy z deštrukcie pece tiszapolgárskej skupiny.

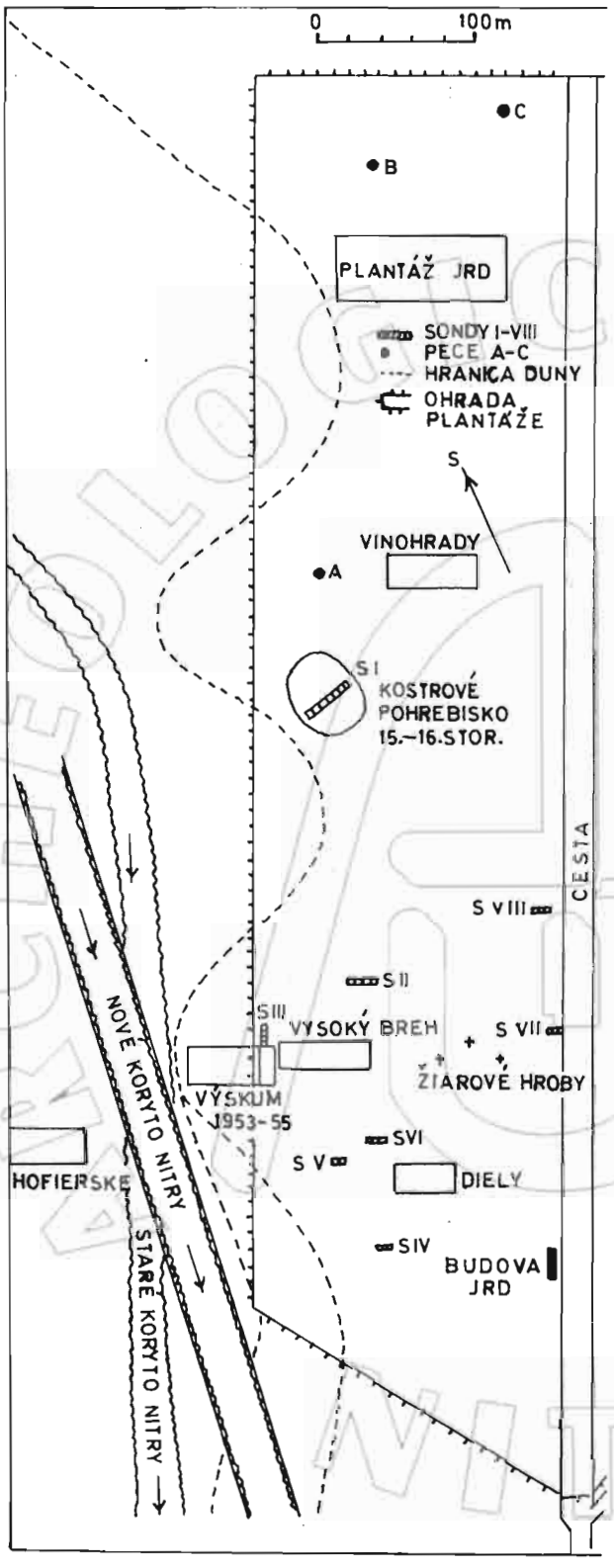

Obr. 174. Nitriansky Hrádok, plantáž JRD, okr. Nové Zámky. Situačný náčrt, výskum r. 1976.

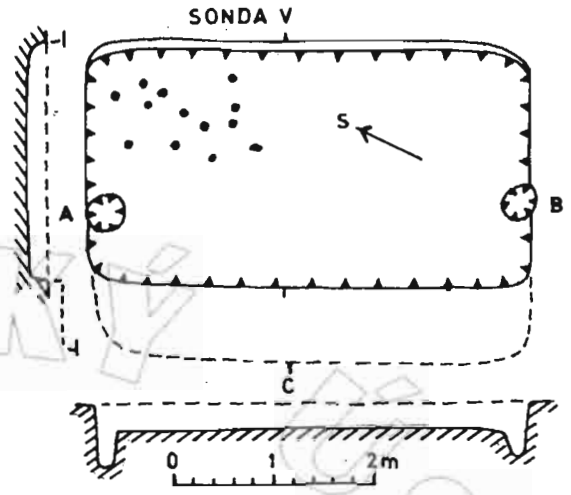

Obr. 175. Nitriansky Hrádok, plantáž JRD, okr. Nové Zámky. Plán laténskej chaty v sonde V.

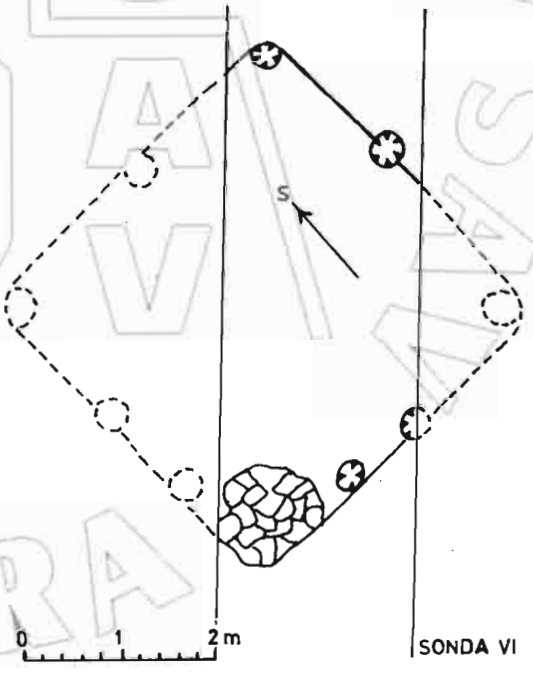

Obr. 176. Nitriansky Hrádok, plantáž JRD, okr. Nové Zámky. Plán stredovekej chaty v sonde VI.

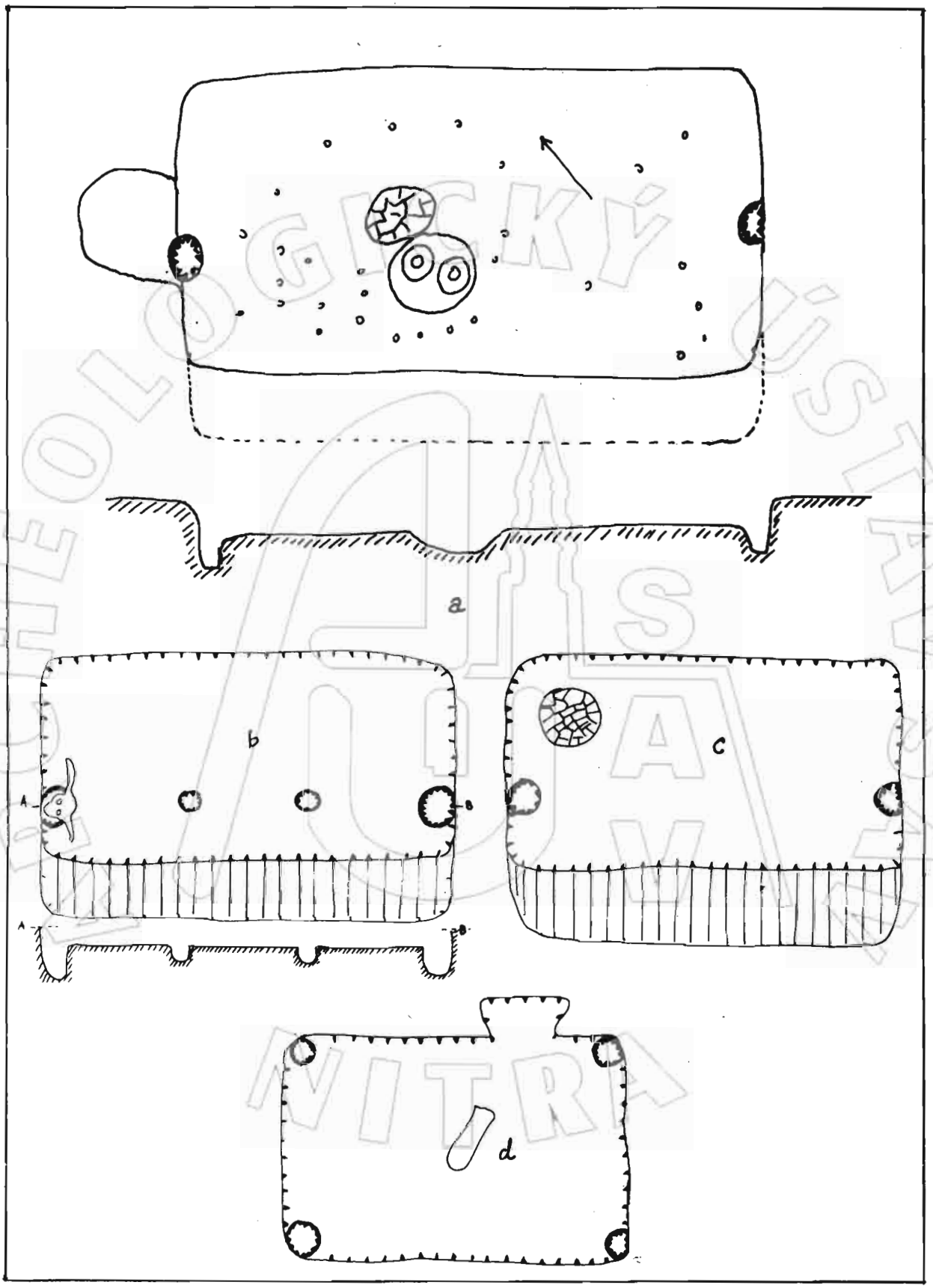

Obr. 177. Plány laténskych chát: a - Nitriansky Hrádok, poloha Zámeček, okr. Nové Zámky; b - Bajč-Vlkanovo, okr. Komárno; c - Bánov, okr. Nové Zámky; d - Bíňa, poloha Berek, okr. Nové Zámky.

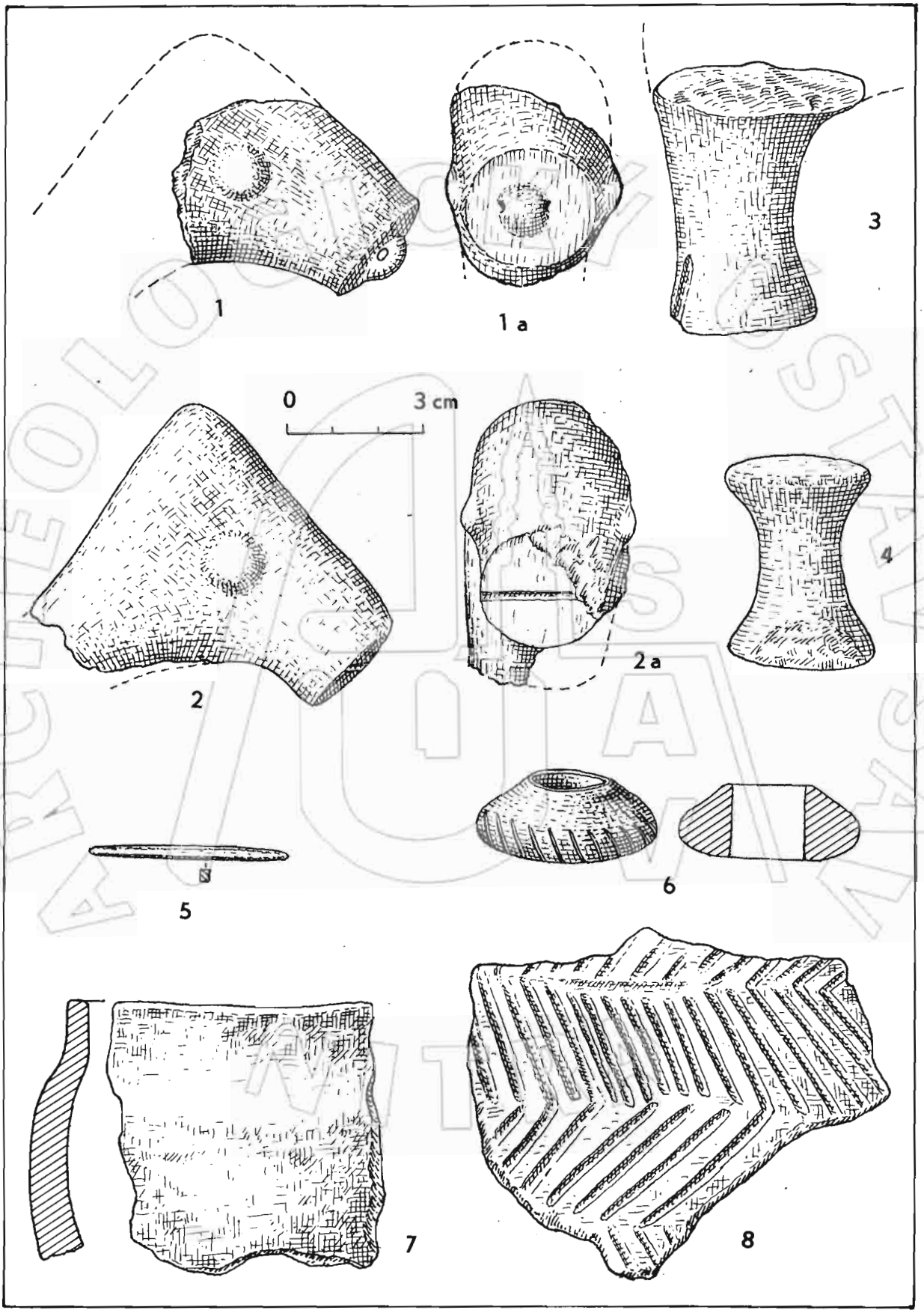

Obr. 178. Nitriansky Hrádok, plantáž JRD, okr. Nové Zámky. Výber nálezov. 1-3 - lengyelská kultúra; 4-6, 8 - bolerázska skupina; 7 - 5.-6. stor.

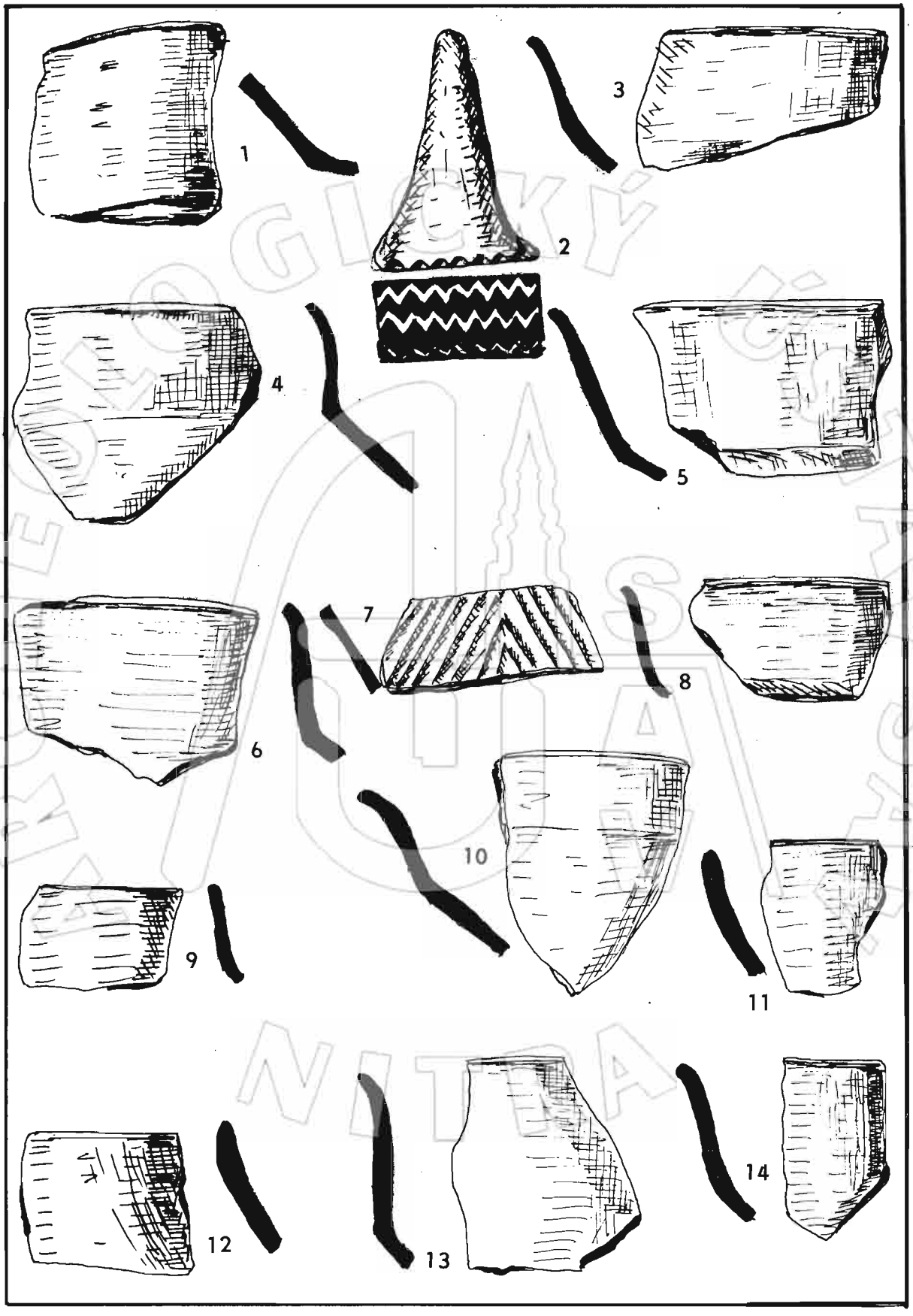

Obr. 179. Nitriansky Hrádok, plantáž JRD, okr. Nové Zámky. Výber nálezov. 1-14 - bolerázska skupina.

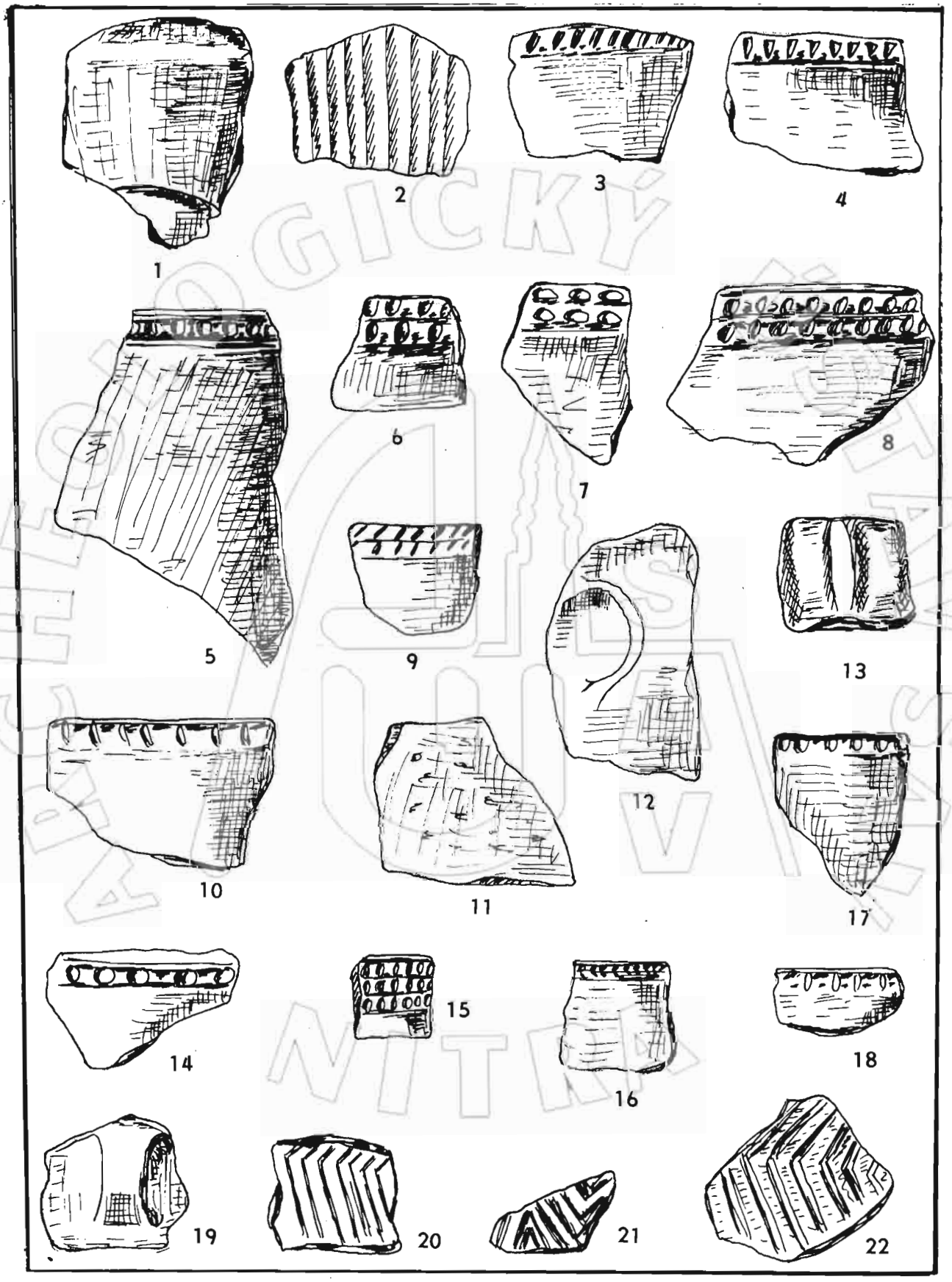

Obr. 180. Nitriansky Hrádok, plantáž JRD, okr. Nové Zámky. Výber nálezov. 1-22 - bolerázska skupina.

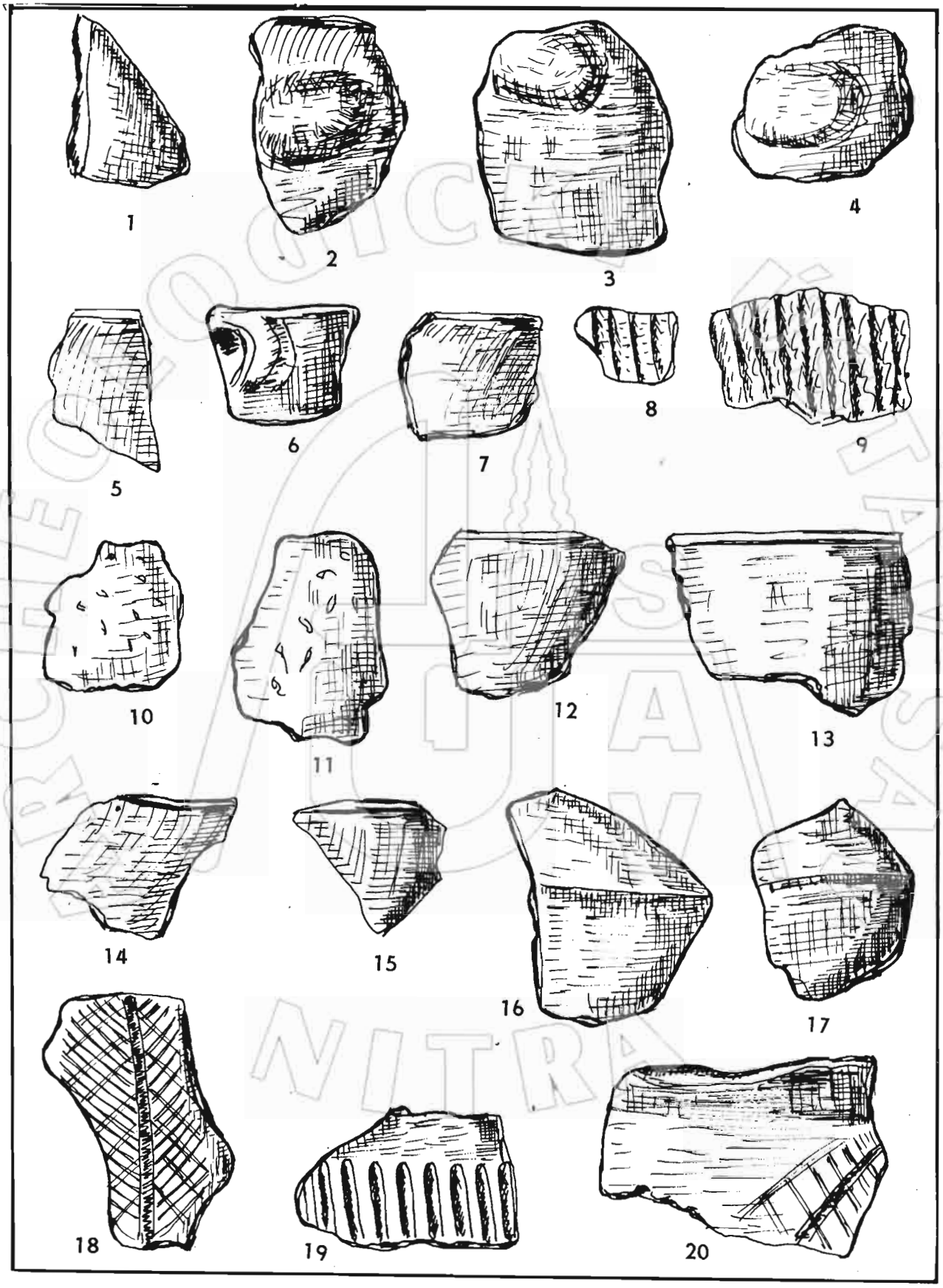

Obr. 181. Nitriansky Hrádok, plantáž JRD, okr. Nové Zámky. Výber nálezov. 1-13 - bolerázska skupina; 14-20 - doba halštatská.

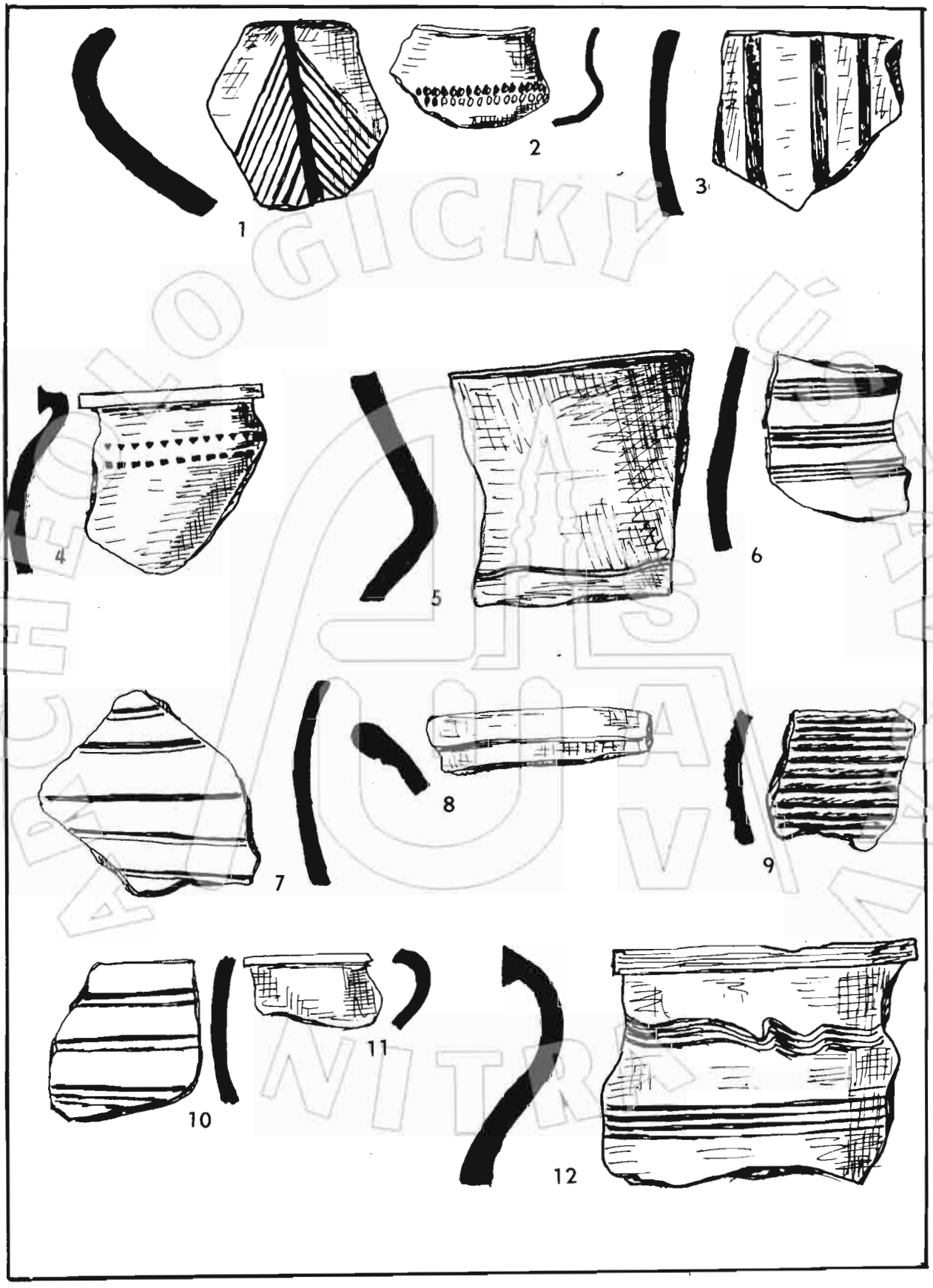

Obr. 182. Nitriansky Hrádok, plantáž JRD, okr. Nové Zámky. Výber nálezov. 1-3 - doba halštatská; 4-12 - stredovek (9.-11. stor.).

Obr. 183. Šaštín-Stráže, okr. Senica. Severná časť výplne laténskeho objektu 2/75 pred vyčistením.

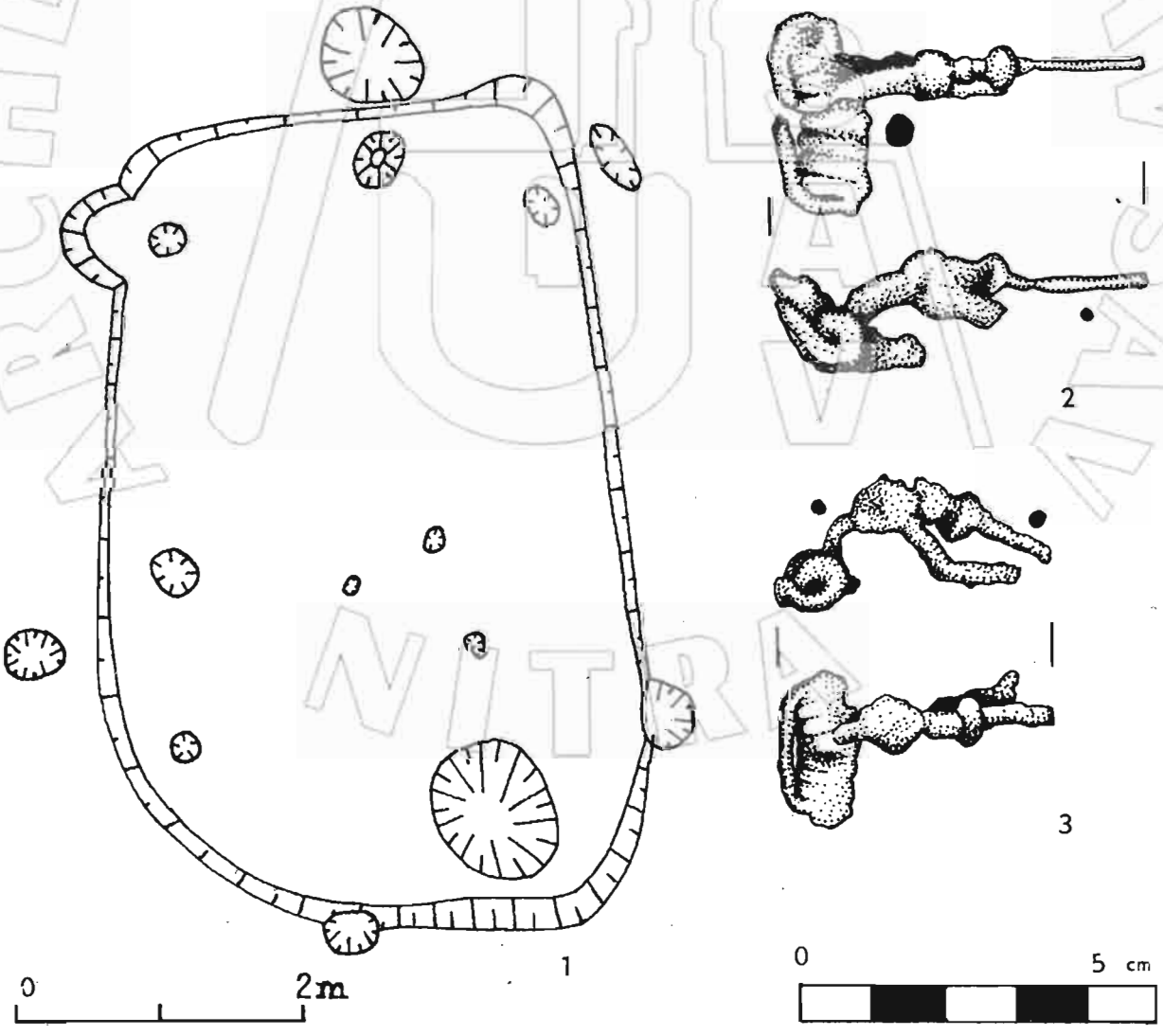

Obr. 184. Šaštín-Stráže, okr. Senica. 1 - pôdorys laténskeho objektu 3/76; 2, 3 - zlomky železných spôn z výplne objektu 3/76.

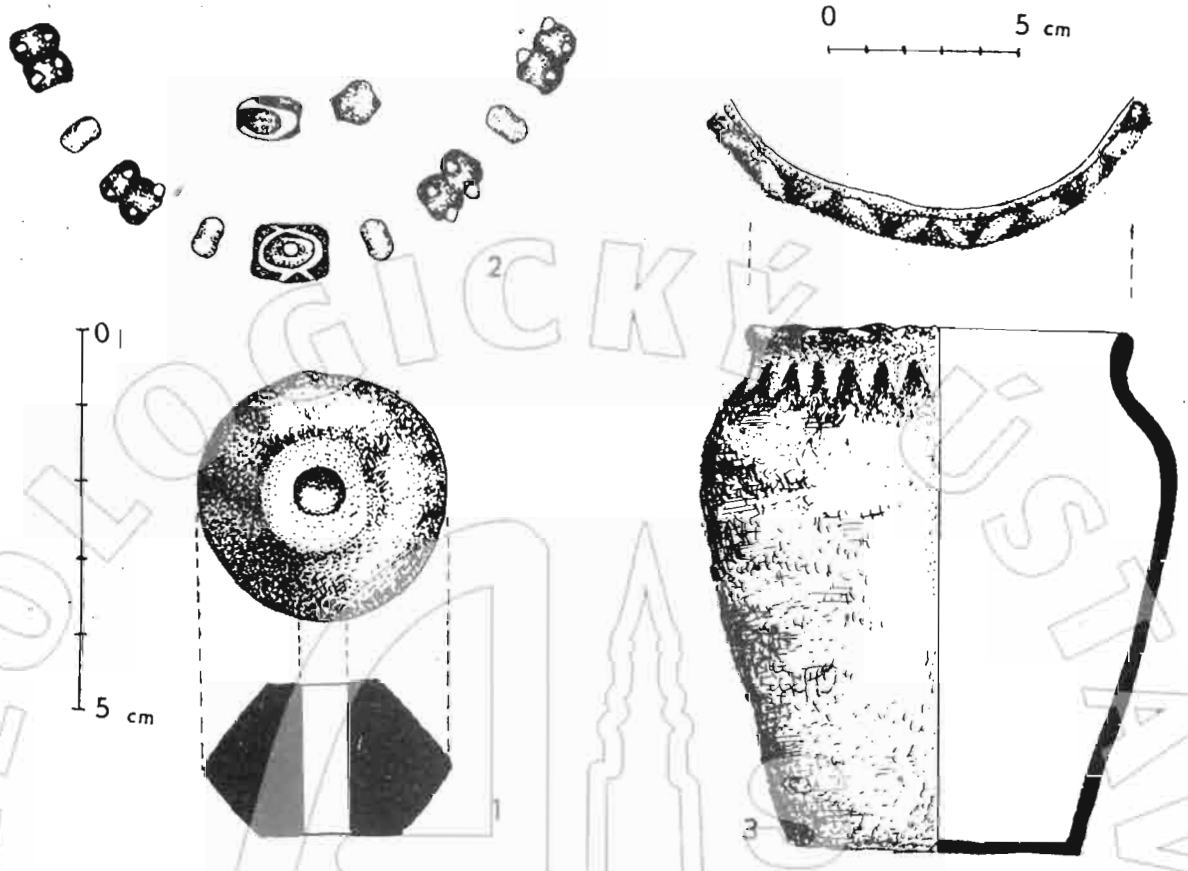

Obr. 185. Komárno. Robotnícka štvrť II-IBV. Pohľad na lokalitu. Hroby v základoch domu.

Obr. 186. Komárno, Robotnícka štvrť II-IBV. Výber nálezov. Pohrebisko z doby avarskej ríše.

Vydané ako rukopis.

Vytlačili Nitrianske tlačiarne, národný podnik, Nitra, Jašíkova 26.